

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هو العليم

دوره علوم و مبانی اسلام و تشیع (۱)

جلوه‌های معرفت

بیانات اعیاد سعید فطر و قربان

حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی

قدس الله سرّه

سرشناسه	:حسینی طهرانی، سید محمدمحسن، ۱۴۴۰-۱۳۷۴ق.
عنوان و نام پدیدآور	:جلوه‌های معرفت: بیانات اعیاد سعید فطر و قربان سید محمدمحسن حسینی طهرانی .
مشخصات نشر	:طهران: مکتب وحی، ۱۴۴۳ق=۱۴۰۱ش.
مشخصات ظاهری	:۵۰۷ص.
فروست	:دوره علوم و مبانی اسلام و تشیع ۱؛
شابک	:۶-۸۸-۶۱۱۲-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	:فیبا
عنوان دیگر	:بیانات اعیاد سعید فطر و قربان.
موضوع	:حسینی طهرانی، سید محمدمحسن، ۱۴۴۰-۱۳۷۴ق -- وعظ
موضوع	:عید فطر
موضوع	:Id al-Fitr:
موضوع	:عید قربان
موضوع	:Id al-Adha'
رده بندی کنگره	:BP ۱۰/۵:
رده بندی دیویی	:۲۹۷/۰۸:
شماره کتابشناسی ملی	:۸۸۰۰۷۱۹:

دوره علوم و مبانی اسلام و تشیع (۱) جلوه‌های معرفت

مؤلف: سید محمدمحسن حسینی طهرانی
ناشر: مکتب وحی / طهران
نوبت چاپ: اول / ۱۴۴۳ ه. ق، ۱۴۰۱ ه. ش
چاپ: اسوه
قیمت: تومان
تعداد:
شابک: ۶-۸۸-۶۱۱۲-۶۰۰-۹۷۸

حق چاپ محفوظ است

تلفن: +۹۸ ۲۱ ۸۸۶۱۵۲۰۷

+۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۵۵۵

www.maktabevahy.org

info@maktabevahy.org

قال أمير المؤمنين عليه السلام:

«أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ سَلَكَ الطَّرِيقَ الواضِحَ وَرَدَّ المَاءَ، وَ مَنْ خَالَفَ وَقَعَ فِي التِّيهِ!»

«ای مردم، هر کسی به دنبال هدایت است، داخل در شریعه آب می شود؛ و هر کسی که بخواهد خودش را گول بزند و بین خود و خدا مطلب خودش را صاف نکند، در بیابان هلاکت گرفتار می شود و در ضلالت می افتد!»

نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۱۹.

فهرست مطالب

فهرست مطالب و موضوعات جلوه‌های معرفت

صفحه

عنوان

مجلس اول:

لزوم توجه به باطن مقام ولایت و اهمیت آن در راه خدا

۲۱ - ۳۷

۲۳ اهمیت نور ایمان در راه خدا
۲۴ لزوم بیان مطالب حق براساس سعه و شاکله افراد
۲۵ توضیحی در رابطه با روایت «لَوْ عَلِمَ أَبُو ذَرٍّ مَا فِي قَلْبِ سَلْمَانَ لَكَفَّرَهُ أَوْ قَتَلَهُ»
۲۶ مصداق «شفاء» در آیه «يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ»
۲۶ تفاوت علمای الهی و علمای اهل ظاهر
۲۷ تعبیر علامه طهرانی در رابطه با علمای اهل ظاهر
۲۸ فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام در رابطه با علمای اهل ظاهر
۲۹ اختلاف در بیان مطالب برای افراد توسط اولیا
۲۹ توجه به باطن، از اساسی‌ترین شرایط سلوک الی الله
۳۱ عدم ادراک مقام ولایت برای هیچ‌کدام از افراد اهل ظاهر
۳۲ تفاوت اولیا با سایر افراد در کیفیت ادراک ماه مبارک رمضان
۳۳ حق حیات بزرگان بر گردن سالکین راه خدا

۳۵ لزوم داشتن چشم باطن‌بین در تشخیص طریق صحیح

مجلس دوم:

تبعیت از قرآن و عترت، عامل هدایت بشر و نیل به کمال

۳۹ - ۵۷

۴۴ تبعیت از قرآن، راه هدایت به سبیل سلام

۴۴ علت معجزه بودن قرآن

۴۵ وابستگی میزان بهره‌مندی از قرآن به مقدار سعۀ وجودی افراد

۴۵ بطلان اکتفا به قرآن بدون لحاظ مبین آن

۴۸ توضیحی بر روایت امیرالمؤمنین علیه السلام درباره پیروان حق و اهل ضلالت

۵۰ معیار شیعه برای تبعیت از امام و ولیّ حیّ

۵۱ طریق سلوک الی الله، طریق توجه به باطن

۵۲ علت انحراف افراد بعد از پیغمبر

۵۳ هدف اولیا از تحمل مصائب و مشکلات

۵۵ درخواست ما از خداوند در روز عید فطر

مجلس سوم:

وجوب رجوع به اولیای الهی و تبعیت از ایشان

۵۹ - ۷۶

۶۲ ملاک و معیار در وجوب رجوع به اولیای الهی و تبعیت از آنها

۶۴ توصیف اشراف پیامبر بر نفوس بشر توسط امیرالمؤمنین علیه السلام

۶۵ تبعیت از دستور اولیا، تنها راه تقرّب سالک

۶۵ کمین همیشگی شیطان برای اغوای بندگان خدا

۶۷ تبیین مسئله وجوب تبعیت از خطّ مشی بزرگان و عدم دخالت در امور ایشان

۶۸ حکایاتی در رابطه با دخالت‌های بیجا در کار بزرگان

۷۰ ابتلائات الهی، عامل تزکیه و ارتقاء رتبه مؤمن

۷۲ حکایتی در رابطه با تأثیر ابتلائات الهی بر نفس

۷۲ ثمره جوع در ماه رمضان

۷۲ راه خدا، راه تسلیم و توجه به باطن

درخواست ما از خداوند در روز عید فطر ۷۳

مجلس چهارم:

توحید و ولایت، حقیقت مستودعه در وجود انسان

۷۷ - ۹۶

- ۸۰ لزوم پیگیری مطالب اخلاقی مطرح شده برای تمام افراد
- ۸۱ انسان، تنها تحمل‌کننده امانت الهی
- ۸۲ توحید، امانت به ودیعه گذاشته شده الهی در وجود انسان
- ۸۴ ولایت، ظهور کلمه توحید در تمام تعینات
- ۸۵ مذمت شدید افراط و تفریط در مسیر ولایت
- ۸۸ خطرات توجه به مظاهر و عدم توجه به مُظهِر، در راه خدا
- ۹۰ بیان جایگاه ائمه علیهم السلام در قبال پروردگار در ادعیه صادره از ایشان
- ۹۰ اختلاف حالات افراد در قبل و بعد از پذیرش مقام و موقعیت دنیوی
- ۹۱ دعوت به توحید و توجه به مُظهِر و ظهور، اولین ابلاغ پیغمبر
- ۹۳ آنچه در نماز عید فطر از خدا می‌خواهیم

مجلس پنجم:

جایگاه حقیقی انسان و لزوم تلاش برای رسیدن به آن

۹۷ - ۱۱۸

- ۱۰۰ تأثیر عملکرد انسان در نوع تجلی اسماء در او
- ۱۰۲ اهل بیت علیهم السلام، بالاترین منت پروردگار بر بندگان
- ۱۰۵ حقیقت کبریایی انسان و اختلاف افراد در توجه و عدم توجه به آن مقام
- ۱۰۷ علت غفلت انسان از حقیقت
- ۱۰۷ تفاوت اولیا با دیگران در نگرش به دنیا برای رسیدن به کمال
- ۱۱۰ لزوم توجه همیشگی به عبودیت برای رسیدن به حقیقت
- ۱۱۲ کلام امیرالمؤمنین درباره آلوده‌نشدن اولیای الهی به دنیا
- ۱۱۳ بی‌توجهی علامه طهرانی به دنیا و اهتمام ایشان در راه کمال و دستگیری از افراد
- ۱۱۴ جاودانگی حقیقت اولیا
- ۱۱۶ حقیقت عید و بهترین و بالاترین عیدی در روز عید فطر

مجلس ششم:

تأثیر همّت انسان در سیر و سلوک إلى الله

۱۱۹ - ۱۴۰

- ۱۲۲ دعوت عامّ پروردگار در ماه مبارک رمضان
- ۱۲۳ تطابق نظام عالم تکوین با نظام عالم تشریح
- ۱۲۳ مراتب مختلف نیاز و احتیاج برای رسیدن به هدف
- ۱۲۵ لزوم انطباق عمل سالک با مقدار همّتش
- ۱۲۷ وابستگی میزان عنایت خداوند به مقدار همّت انسان
- ۱۲۸ توضیح معنای دعوت عامّ پروردگار در ماه مبارک رمضان
- ۱۳۰ پذیرایی پروردگار از روزه‌داران به اندازه همّت آنها
- ۱۳۰ همّت بالای ائمه علیهم السلام و اولیای الهی در جذب عنایات پروردگار
- ۱۳۲ تطابق خصوصیات ماه مبارک رمضان با ایام حج
- ۱۳۴ صلوات بر پیغمبر و آل او، اولین درخواست از خدا در نماز عید فطر و قربان
- ۱۳۵ بیان معنای «خیر» و «شر» در دعای قنوت نماز عید فطر و قربان
- ۱۳۷ استعاذه بندگان مخلص خدا از چیست؟
- ۱۳۸ همّت بالای مرحوم علامه طهرانی در راه خدا

مجلس هفتم:

پیامبر و اهل بیت ایشان، شایسته‌ترین اسوه در مسیر لقای الهی

۱۴۱ - ۱۶۲

- ۱۴۴ پیامبر، تنها اسوه و مقتدای آرزومندان لقای پروردگار
- ۱۴۵ علت انحراف افراد ظاهر الصّلاح بعد از پیامبر
- ۱۴۶ منظور از لقای پروردگار، عمل صالح و شرک در آیه شریفه ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ...﴾
- ۱۴۹ لزوم نیاز به اسوه و مقتدا در تشخیص عمل صالح
- ۱۵۰ کلام مرحوم علامه طباطبائی در اهمّیت تأسی به پیامبر
- ۱۵۰ معنای واقعی پیروی و تبعیت از پیامبر
- ۱۵۱ تحمل مصائب و مرارت‌ها، راه رسیدن به لقای الهی حتی برای اهل بیت علیهم السلام
- ۱۵۲ کلام امیرالمؤمنین علیه السلام در لزوم تأسی به پیامبر
- ۱۵۳ شدت تأسی سلمان به پیامبر و امیرالمؤمنین علیهما السلام

- ۱۵۴ محبوبیت در نزد خدا به واسطه پیروی از پیامبر
- ۱۵۵ تحمل پیامبر در مسیر لقای الهی
- ۱۵۶ عبارت عجیب علامه طهرانی درباره کوتاهی ما نسبت به احیای دین
- ۱۵۷ راه تبعیت از پیامبر
- ۱۵۸ توجه تام به پروردگار، خصوصیت پیامبر و تأسی کنندگان به ایشان
- ۱۵۹ تفاوت ضیافت ماه مبارک رمضان با سایر ضیافت‌ها
- ۱۵۹ ادای شکر توسط بزرگان بعد از اتمام ماه مبارک رمضان
- ۱۶۰ توصیه علامه طهرانی برای بعد از ماه مبارک رمضان
- ۱۶۰ ترجمه و شرح فقراتی از دعای قنوت نماز عید فطر

مجلس هشتم:

بصیرت، ویژگی دعوت پیغمبر و خصوصیت تابعین ایشان

۱۹۰ - ۱۶۳

- ۱۶۶ دعوت پیغمبر به سوی خدا، از روی بصیرت
- ۱۶۷ نقش جهالت در انحراف از مسیر حق
- ۱۶۹ دعوت به سمت خدا براساس حق یا امیال نفسانی
- ۱۷۱ معنای نورانیت رسول خدا و ائمه هدی و اولیای الهی
- ۱۷۲ دعوت به سمت خدا توسط خلفای جور از روی امیال نفسانی
- ۱۷۴ بصیرت علت استقامت اولیای الهی در مسیر حق
- ۱۷۵ تهاجم همیشگی دو گروه به راه خدا: جاهل نادان و عالم گرفتار نفس
- ۱۷۹ تهاجم مسئله نفاق به اسلام
- ۱۸۳ اهتمام منافقین در مقابله با حق
- ۱۸۵ تمسک به ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام، یعنی اعتصام به حب الله
- ۱۸۷ دستگیری امیرالمؤمنین علیه السلام از شیعیان در روز قیامت
- ۱۸۹ اتصال به حب و ولایت، عیدی پروردگار در روز عید فطر

مجلس نهم:

مطابقت اعمال با رضای پروردگار، از عوامل هدایت و سعادت

۲۰۹ - ۱۹۱

- ۱۹۴ اهمیت تطبیق اعمال انسان با رضای پروردگار

۱۹۷	راه‌های مختلف شیطان برای اغوای بنی آدم
۱۹۸	کلام عمار یاسر در جنگ صفین برای تشخیص حق
۱۹۹	در تحت ولایت و دستور ولی بودن، شرط قبولی عبادات
۲۰۰	مقام و منزلت اویس قرنی و علت آن
۲۰۳	معنای خیر در دعای قنوت نماز عید فطر
۲۰۳	داستان زبیر و امیرالمؤمنین علیه السلام در جنگ جمل
۲۰۵	عمل بر طبق رضوان الهی، تنها راه سلوک انسان به سمت سعادت
۲۰۵	لزوم استمرار حال و هوای ماه مبارک رمضان در سایر ایام
۲۰۶	شرح روایت پیغمبر در باب تکثیر کلام و تمریح قلوب
۲۰۷	اهمیت اشتغال به رفع عیوب خود
۲۰۷	شرح روایت امام صادق علیه السلام در باب توجه به حضور پروردگار
۲۰۸	معنای عید و بهترین عمل در آن روز

مجلس دهم:

جایگاه انسان در عالم هستی

۲۳۸ - ۲۱۱

۲۱۴	رمز و راز سعادت و رستگاری
۲۱۴	شرافت انسان نسبت به سایر مخلوقات
۲۱۶	معنای ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيرٍ﴾ در خلقت انسان
۲۱۸	معنای ﴿أَسْفَلَ سَفِيلِينَ﴾ در قرآن کریم
۲۲۰	تعبیر خداوند از گرایش انسان از عالم توحید به عالم ماده
۲۲۲	زوال‌پذیر بودن مسائل دنیوی
۲۲۴	معنای لباس در آیه ﴿وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ﴾
۲۲۵	جلوه دادن نقاط ضعف و نقصان انسان توسط شیطان
۲۲۶	اقسام افراد در ارتباط با تعلق به دنیا
۲۲۹	فرمایش امام صادق علیه السلام درباره پذیرش حق و باطل و گرایش به نور و ظلمت
۲۳۲	معنای فزع اکبر در قیامت
۲۳۴	اهمیت امید به رحمت و غفران الهی
۲۳۵	درخواست عیدی واقعی در دعای قنوت نماز عید

۲۳۷ مراتب توبه
۲۳۸ معنای واقعی عید

مجلس یازدهم:

استجاب دعوت خدا و رسول، موجب احیای قلوب

۲۶۳ - ۲۳۹

۲۴۲ اجابت دعوت خدا و پیامبر سبب احیای دل
۲۴۳ اختلاف فرهنگ قرآن و اسلام و اولیا با فرهنگ متعارف در ارائه معنای حیات و مرگ
۲۴۷ معنای لهُو و لعب در قرآن کریم
۲۵۰ کلام علامه طهرانی در رابطه با استفاده از اوقات
۲۵۱ راه رسیدن به لقای پروردگار
۲۵۲ معنای استجاب و فرق آن با اجابت
۲۵۳ توصیف پیامبر از زبان امیرالمؤمنین علیه السلام
۲۵۵ داستانی از مواظبت آیه الله حجّت بر نفس خود
۲۵۶ پاسخ گویی هر کس نسبت به اعمال خود در روز قیامت
۲۵۷ ائمه و اولیای الهی، دلسوزان واقعی بشریت
۲۵۷ لزوم تسلیم بودن در قبال اولیای الهی
۲۶۱ معامله خداوند با انسان براساس امید و رجای انسان
۲۶۲ لقاء پروردگار، بالاترین عنایت خدا به بندگان خود در روز عید فطر

مجلس دوازدهم:

بازگشت به سمت خدا و آثار آن

۲۸۲ - ۲۶۵

۲۶۸ عفو و مغفرت خدا شامل معترفان به گناه
۲۶۹ ارزش عمل انسان، منطبق با نیت و همت او
۲۷۰ روایتی از امام رضا علیه السلام درباره نتیجه حرکت به سمت خدا
۲۷۲ افتراق امت به سه گروه در کلام رسول خدا و توصیف ایشان از گروه حق
۲۷۴ شفاعت و دستگیری اهل بیت علیهم السلام از محبین خود
۲۷۵ متابعت از امیرالمؤمنین علیه السلام، ملاک حقانیت

- ۲۷۶ سوالات امام صادق از ابوحنیفه و عدم ادراک او از آیات قرآن
- ۲۷۷ روایت رسول خدا درباره پذیرش توبه گناهکاران
- ۲۷۹ عنایت ویژه امام زمان علیه السلام نسبت به شیعیان در دنیا و آخرت
- ۲۸۰ لزوم محافظت از حال و هوای ماه مبارک رمضان و استمرار آن در سایر ایام

مجلس سیزدهم:

توجه و تسلیم نفس به ولایت، شرط قبولی اعمال و تبدل جوهر نفسانی

۲۸۳ - ۳۰۶

- ۲۸۶ ارسال رسل، راه رهایی انسان از ظلمات
- ۲۸۸ تدبیر منهای تسلیم نفس به امام علیه السلام، یعنی وقوع در ظلمت
- ۲۹۱ شرط اساسی برای قبولی اعمال و تغیر جوهر نفسانی
- ۲۹۲ علت تحیر انسان در مسائل
- ۲۹۴ شناخت حقیقی امام علیه السلام یعنی سعادت دنیا و آخرت
- ۲۹۵ روایت امید بخش امام حسن عسکری علیه السلام برای رهیویان مسیر حق
- ۲۹۸ تساوی حضور و غیبت امام علیه السلام
- ۳۰۰ صداقت در راه و تعظیم ولی الهی، شرط اساسی هدایت شدن
- ۳۰۲ نعمت‌های خاص پروردگار در روز عید فطر برای اهل بیت علیهم السلام و مسلمین
- ۳۰۳ مقامات خاص اهل بیت، عیدی عظیم روزه‌داران
- ۳۰۵ عید فطر، روز امام زمان علیه السلام

مجلس چهاردهم:

نحوه نگرش اولیا به دنیا و تمایز ایشان با سایر افراد

۳۰۷ - ۳۳۴

- ۳۱۰ تقسیم‌بندی بندگان خدا از منظر قرآن
- ۳۱۱ دنیا از منظر اولیای الهی
- ۳۱۲ وابستگی مرتبه انسان در آخرت به آنچه در دنیا به دست آورده است
- ۳۱۴ وجود انبیا و اولیای الهی برای تنبّه و توجه بشریت نسبت به موقعیت خود
- ۳۱۵ تفاوت اولیای الهی با سایر افراد در نگاه به دنیا
- ۳۱۶ چگونگی بهره‌مندی کامل از قرآن کریم

- ۳۱۸ بررسی تقسیم بندگان در دنیا
- ۳۲۴ وجوب توجه نفس به مطالب حق، در سیر و سلوک إلى الله
- ۳۲۶ عاقبت افرادی که شوق به راه خدا دارند اما همّت اولیا را ندارند
- ۳۲۸ تفسیر فقراتی از دعای قنوت نماز عید فطر
- ۳۳۱ چگونگی حفظ آثار ماه مبارک رمضان در سایر ایام

مجلس پانزدهم:

حقیقت توحید و راه رسیدن به آن

۳۳۵ - ۳۳۹

- ۳۳۸ چرا روز فطر را عید می‌گیریم؟
- ۳۳۹ تقرّب به توحید، اثر روزه ماه مبارک رمضان
- ۳۴۰ راه بهره‌مندی بیشتر از آثار توحیدی حج
- ۳۴۲ چگونگی تأثیر روزه و حج در تقرّب سالک به تجرّد و توحید
- ۳۴۴ چگونگی خلقت عالم وجود بر پایه توحید
- ۳۴۶ چرا در قلب باید فقط خدا باشد؟
- ۳۵۰ معیار تشخیص نیکی و گناه در عمل انسان
- ۳۵۳ چگونگی استفاده از قلب برای استنباط احکام و مبانی
- ۳۵۵ میزان برای حقانیت افراد
- ۳۵۶ توجه صرف به امام زمان، راه نجات انسان و نشانه ظهور
- ۳۵۸ عید فطر روز توجه به امام زمان علیه السلام

مجلس شانزدهم:

خصوصیت دعوت به توحید

۳۶۱ - ۳۶۲

- ۳۶۴ امر خدا به پیغمبر در نحوه دعوت به او
- ۳۶۶ تفاوت اولیا با دیگران در نگرش به قرآن
- ۳۷۰ معیار قرآن در انتخاب مسیر
- ۳۷۳ علت مخالفت اصحاب پیغمبر با امیرالمؤمنین علیهما السلام بعد از شهادت ایشان
- ۳۷۵ تأسی کامل امیرالمؤمنین به پیغمبر صلوات الله علیهما

- تأسی محض به اهل بیت علیهم السلام، راه ارائه شده توسط اولیای الهی ۳۷۷
- نتیجه تبعیت از اولیای الهی ۳۸۱
- عیدی ویژه خدا به روزه‌داران ۳۸۵
- وظیفه شیعیان در عید فطر ۳۹۰

مجلس هفدهم:

اهمیت مسئله یقین در سیر و سلوک إلى الله

۴۰۱ - ۳۹۳

- سفارش بسیار مهم قرآن به سالکین راه خدا ۳۹۶
- راه خدا، راه یقین ۳۹۷
- اهمیت یقین به مسیر، در دیدگاه قرآن و اولیای الهی ۳۹۹
- نکته‌ای کلیدی برای سالکان راه خدا در تفسیر آیه ﴿عَلَيْكُمْ أَنْفُسُكُمْ﴾ ۴۰۱
- بشارت امیرالمؤمنین به دوست‌داران خود ۴۰۶
- عید فطر متعلق به امام زمان ۴۰۹

مجلس هجدهم:

تبیین و شرح نکاتی از آیه شریفه ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾

۴۱۱ - ۳۴۸

- نکات موجود در آیه ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ...﴾ ۴۱۴
- معنای ظلمات در آیه مورد بحث ۴۱۵
- منطق مادیین و الهیین در رابطه با دنیا ۴۱۶
- معنای «جنب الله» در آیه ﴿يَنْحَسِرُونَ عَلَىٰ مَا قَرَّبْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ﴾ ۴۱۹
- توضیحی در مورد آیه ﴿وَأَخْرَجُوا عَتَرُفُوا بِذُنُوبِهِمْ...﴾ ۴۲۰
- خصوصیات اصحاب الیمین ۴۲۱
- خصوصیات مقربین ۴۲۱
- اختلاف مراتب افراد و اهتمام آنها در مسیر حق ۴۲۱
- اشعاری در تبیین معنای عبارت «عَلَيْكُمْ بِدِينِ الْعَجَائِزِ» ۴۲۲

- منظور از گمراهی مردم توسط بت‌ها در آیات قرآن ۴۲۴
- نقد استدلال یکی از بزرگان نجف در مورد عدم نیاز به پرداختن به معارف الهی ۴۲۵
- لزوم تدارک لوازم حرکت در مسیر کمال ۴۲۷
- لزوم عمل بر طبق تکلیف و شرایط ۴۲۸
- تأثیر سکوت و سکون افراد موجه در گمراهی مردم ۴۲۹
- اهتمام پیامبر در هدایت مردم و اهمال ما در مسیر حق ۴۳۱
- قطع تعلقات مادی و معنوی، راه رسیدن به ذات ۴۳۱
- توصیه امیرالمؤمنین به مالک در خصوص ارتباط با پروردگار ۴۳۳
- معنای صبار و شکور ۴۳۵
- نتیجه حاصله از صبار و شکور بودن ۴۳۶

مجلس نوزدهم:

منظور از تطهیر در آیه شریفه ﴿أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

۴۶۱ - ۴۳۹

- توضیحی پیرامون آیه ﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ...﴾ ۴۴۱
- خصوصیات عالم توحید ۴۴۳
- تفاوت عالم توحید با عالم اعتبارات ۴۴۵
- شعار امیرالمؤمنین علیه السلام ۴۴۶
- حالات متقین و اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام در ارتباط با تعلقات عالم ماده ۴۴۷
- خصوصیات مکتب توحید ۴۴۹
- حال مرحوم علامه طهرانی نسبت به پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی ۴۴۹
- عاقبت فرو رفتن در کثرات و تعلقات عالم ماده ۴۵۱
- مقصود و منظور خدای متعال در نظام تربیتی بشر ۴۵۱
- منظور از تطهیر در آیه ﴿أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي﴾ ۴۵۲
- تأثیر ملکوت در ازمنه و امکانه و حال انسان ۴۵۲
- ابتلائات و امتحانات الهی برای حضرت ابراهیم، بعد از رسیدن به مقام پیامبری و رسالت .. ۴۵۴
- ابتلا و امتحان حضرت ابراهیم به ذبح فرزندش اسماعیل ۴۵۵
- عامل سربلندی حضرت ابراهیم در ابتلاء به ذبح اسماعیل ۴۵۵
- اهمیت مسئله طهارت سر و باطن ۴۵۶

۴۵۷ شریک بودن هاجر با حضرت ابراهیم و اسماعیل در ساختن کعبه
۴۵۷ معنای عمل خلاف
۴۵۸ توجه به محبوب، معنای واقعی دین
۴۵۸ توجه صرف به محبوب، اثر دین حقیقی
۴۵۹ اختصاص زعامت و حکومت به صاحبان طهارت سرّ
۴۵۹ نفس قدسی سیدالشهدا، مصداق بارز طهارت سرّ
۴۶۰ تعبیر واقعی و کامل رؤیای حضرت ابراهیم در حادثه کربلا
۴۶۱ تعبیر مرحوم علامه طهرانی از نهایت گذشت و ایثار ائمه علیهم السلام
۴۶۳-۵۰۷	فهارس عامه
۵۰۹	آثار منتشره

مجلس اول

لزوم توجه به باطن مقام ولایت و اهمیت آن در راه خدا

عید فطر ۱۴۱۴ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الحمد لله رب العالمين
و نَشْهَدُ أَنَّ اللَّهَ حَقٌّ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ
و أَنَّ الْأُمَّةَ مِنْ وُلْدِهِ كَلِمَةُ التَّقْوَى وَ أَعْلَامُ الْهُدَى

و قال في كتابه العزيز:

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى
وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ﴾^۱

افراد به حسب درجات و مقامات و ادراکاتی که دارند مختلف هستند. آن طوری که
از سابق در یادم هست، امیرالمؤمنین علیه السلام در کلمات قصارشان می فرمایند:
خداوند به هر کسی از افراد، یک عقل باطن و یک علوم ظاهر عنایت و
مرحمت کرده است. اگر آن عقل باطن با آن علوم ظاهر مطابقت کند، این
شخص هدایت پیدا می کند و رستگار می شود؛ و اگر چنانچه آن عقل باطن

۱. سوره یونس (۱۰) آیه ۵۷. نور ملکوت قرآن، ج ۳، ص ۲۷۵:

«ای مردم، حقاً از جانب پروردگارتان قرآن مجید که موعظه و شفای دردهای سینه و هدایت و رحمت
برای مؤمنان است، آمده است.»

او را مساعدت نکند، هر چه به او بگویید نتیجه‌ای نمی‌دهد!^۱

ما باید از خداوند این را تقاضا بکنیم و این خواست و درخواست در ما باشد که آنچه به ما عنایت کرده است را زیاد کند. عمده‌ی مطلب همان بصیرت و صفای دل است که انسان را راه می‌برد و از آن به «نور ایمان» تعبیر شده است؛ در غیر این صورت چه بسا افرادی که ما آنها را دیدیم و در کتب هم سرگذشتشان موجود است و همه ما هم می‌دانیم که آنها با وجود صرف اوقات زیاد و تحمل مصائب و مشکلات زیاد، نه تنها مفید واقع نشدند، بلکه از آن افرادی بودند که خدا و پیغمبر و ائمه از آنها برائت می‌جستند!

مدرکات افراد بر حسب استعدادهایی که دارند، اختلاف دارد و بر همین اساس است که می‌فرمایند: «نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمْرُنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ!»^۲ بیان مطالب حق و القای مسائل غامض توحیدی برای هر کسی قابل تحمل و فهم نیست. بزرگان و اولیای ما با هر کسی یک نوع برخورد داشتند و هر کسی در آن مسیری که حرکت می‌کند، ابدأ و ابدأ تخطی از آن مسیر برایش ممکن نیست؛ حتی پیغمبر اکرم هم نتوانست افراد را عوض کند، [بلکه فقط] مأمور بر این بود که هر کسی را طبق شاکله خودش حرکت بدهد. تغییر شاکله بر عهده پیغمبر و بر عهده اولیا نیست و اینها با هر کسی به هر مقداری که صفا و اخلاص داشته باشد، عمل می‌کردند و آنها را حرکت می‌دادند و به جلو می‌آوردند، و او از مسیر شخص دیگر اطلاع نداشت؛ دیگری هم از مسیر او اطلاع نداشت.

در صدر اسلام که پیغمبر اکرم بین افراد عقد اخوت برقرار کردند،^۳ تنها کسی که توانست به ضمیر برادر ایمانی خودش پی ببرد و از اسرار او مطلع بشود، امیرالمؤمنین

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۱، ص ۱۸، با قدری اختلاف.

۲. *الکافی*، ج ۱، ص ۲۳، با قدری اختلاف. *افق وحی*، ص ۴۰۷:

«ما جماعت انبیا مأمور هستیم که با مردم به میزان عقل و درایتشان سخن بگوییم!»

۳. *مناقب آل اَبی طالب علیهم السلام*، ج ۲، ص ۱۸۵.

علیه السلام بود؛ بقیه اصحاب - با مراتب مختلفی که داشتند - تا حدودی اطلاع داشتند و مطلع بودند، و عقد اخوت براساس مشترکات بسته شده بود، نه براساس متمایزات! ما می بینیم که حضرت می فرماید: «اینها برادر ایمانی هستند!» اما [در جای دیگر می فرماید:]

لو علم أبوذر ما فی قلب سلمان، لکفره أو قتله؛^۱ «اگر اباذر می دانست که در قلب سلمان چه می گذرد، یا سلمان را تکفیر می کرد و یا اینکه خودش را می کشت!» معنای روایت این نیست که سلمان را می کشت، بلکه معنایش این است که یا آن علم باعث می شد که اباذر از مسیر خودش حرکت نکند و آن مدرکات خودش را از دست ندهد که در این صورت حکم به تکفیر سلمان می کرد؛ و یا اینکه آنچه سلمان می دانست و یافته بود، در اباذر تغییر نهادی ایجاد می کرد و آن مدرکات خودش را از دست می داد و چون تحمل نداشت، گیج می شد و آن علم، اباذر را از بین می برد!

ضمیر «لقتله» به علم برمی گردد، یعنی یا سلمان - در صورتی که اباذر بر همان مدرکاتش بود - باعث می شد که اباذر او را تکفیر کند؛ و یا اینکه اباذر به سلمان اعتماد می کرد و مطالب سلمان را می پذیرفت، ولی چون تحملش را نداشت و نمی توانست سلمان را تکفیر کند، لذا این علم باعث می شد که خودش از بین برود. این همان معنایی است که مرحوم حضرت حداد فرمودند.

روی این حساب، ما باید ببینیم که این راهی که خداوند متعال برای ما در نظر گرفته است و این مسائلی که ما با آنها دست به گریبان هستیم، آیا براساس مشترکات ما و براساس آنچه به عنوان یک عامّ واسع و وسیع در میان همه افراد جریان دارد در میان ما هست؛ یا اینکه این طور نیست و اگر ما بخواهیم خصوصیات فردی هر کسی را در نظر بگیریم، مسئله دچار افتراق می شود؟

از سابق این طور بوده و این طور هست و این طور هم خواهد بود که دو نفر در

۱. الکافی، ج ۱، ص ۴۰۱؛ الوافی، ج ۱، ص ۱۱. با قدری اختلاف.

بیان مسائل باهم اتفاق ندارند. بنده در مجلسی بودم که حضرت آقا مطلبی را مطرح کردند، ولی خودم چند نظر مختلف از طلبه‌های باسواد شنیدم که هر کدام از آنها برداشتی از آن مسئله ایشان داشتند؛ در عین اینکه همه آنها معتقد به ایشان و وفادار به راه ایشان و دارای خلوص و صفا بودند، و در این قضیه شکی نیست!

حالا صحبت ما در این است که «شفا» در آیه شریفه ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ﴾ برای چه کسانی است؟ همین قرآن برای یک عدّه ﴿وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾^۱ است؛ اما «شفا» برای کسانی است که این موعظه را بشنوند؛ دعا إليها أسمع داعٍ و وعامها خيرٌ واعٍ^۲ «بهترین کسی که این موعظه را آورد پیغمبر اکرم بود، و بهترین افرادی که آن را قبول کردند آن افرادی بودند که این مواعظ را به گوش جان نشان شنیدند و پذیرفتند!»

بعد از پیغمبر اکرم فقط آن افرادی که از آن روائح و نفعات بهشتی بر مشام جانشان خورده است می‌توانند این قرآن را برای ما معنا کنند و مسائل را برای ما بیان کنند و راه را برای ما مبین و مشخص کنند. علمای کتابی و علمایی که مُدرکاتشان فقط براساس محفوظات است، بویی از حقیقت نبرده‌اند و به همان مسائلی مبتلا هستند که عوام الناس مبتلا هستند؛ و بلکه خطرات آنها به مراتب بالاتر از عوام الناس است! آنها افرادی هستند که امام صادق علیه السلام درباره‌شان می‌فرماید:

هُم أَضْرُّ عَلَى ضَعْفَاءِ شِيعَتِنَا مِنْ جَيْشِ يَزِيدَ [عَلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ
وَأَصْحَابِهِ].^۳

۱. سوره اسراء (۱۷) آیه ۸۲. نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۱۳۶:

«و اما برای ستمگران زیاد نمی‌کند مگر وبال و خسران را!»

۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۱۶۹.

۳. الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۵۸. اسرار ملکوت، ج ۱، ص ۷۶:

«ضرر ایشان بر شیعیان ما از ضرر و خطر لشکر یزید بن معاویه بر حسین بن علی علیهما السلام و اصحاب او بسیار بسیار بیشتر و مفسده‌انگیزتر است!»

اینها افرادی هستند که کمر ولایت را شکستند و اینها افرادی هستند که امیرالمؤمنین از آنها بیزار است! پنجاه سال در سرداب‌های نجف درس می‌خوانند؛ ولی تمام این درس خواندن‌ها و تیز کردن شمشیر و تهیه تیر برای از بین بردن حقایق و معانی اسلام است! وقتی که پیغمبر اکرم می‌فرماید: «این عالم مُتَهْتَك کمر من را می‌شکند»^۱ باید این عالم متهتک به جایی رسیده باشد که بتواند در مقابل پیغمبر و امام سجاد بایستد؛ اگر نتواند در مقابل آنها بایستد، نمی‌تواند کمر پیغمبر را بشکند! اینها افرادی هستند که حضرت آقا از آنها تعبیر به تانک می‌کنند! یک دفعه می‌فرمودند:

من گفتم این علمایی که در نجف هستند و مخالف با عرفان هستند، آیا اینها گرگ‌اند؟! آیا اینها پلنگ‌اند؟! آخر پلنگ یک نفر را می‌زند و می‌کشد و بعد به دنبال کارش می‌رود، گرگ یک نفر را پاره می‌کند و بعد به دنبال کارش می‌رود؛ ولی دیدم بهترین تعبیر برای اینها این است که اینها مثل تانک می‌مانند، چون اینها می‌آیند و له می‌کنند و می‌روند و از بین می‌برند و به هیچ چیزی اعتنا نمی‌کنند!^۲ خدا شاهد است که اگر دست اینها برسد، یک خشت بر گنبد امیرالمؤمنین باقی نمی‌گذارند! اینها این‌طور هستند! اینها افرادی هستند که اگر منافعشان اقتضا بکند، تمام مسائل را نادیده می‌گیرند! آن کسانی که سابقاً دور و بر بعضی از همین [علمای قم] بودند و خودشان را

۱. معدن الجواهر، ص ۲۶:

«و قال [امیرالمؤمنین] علیه السلام: قَصَمَ ظَهْرِي رَجُلَانِ: عَالِمٌ مُتَهْتَكٌ وَ جَاهِلٌ مُتَسَكِّكٌ! هَذَا يُضِلُّ النَّاسَ عَنْ عِلْمِهِ بِتَهْتِكِهِ؛ وَ هَذَا يَدْعُوهُمْ إِلَى جَهْلِهِ بِتَسَكُّكِهِ!»

ترجمه: «دو نفر کمر مرا شکستند: اول عالم بی‌باک؛ و دیگری جاهل مقدس‌مآب. اولی به واسطه بی‌پروایی و بی‌باکی اش مردم را از علم و روشنایی دور ساخته و گمراه می‌نماید؛ و دیگری به وسیله ظاهر مقدس‌مآبانه اش آنان را به سوی جهل خویش فرا می‌خواند.» (محقق)

۲. رجوع شود به سالک آگاه، ص ۶۸.

هشام بن حکم آنها معرفی می‌کردند و ما سابقاً از تشکیلات آنها اطلاع داشتیم، وقتی که برگشتند و دیدند که زمانه، زمانه‌ای است که باید به سمت دیگری گرایش پیدا کنند و سنگ دیگران را به سینه بزنند و باید نان را به نرخ روز بخورند، خودشان آمدند و جلوی من اعتراف کردند و شهادت دادند که آن‌طور که ما اینها را می‌شناسیم، اینها افرادی هستند که اگر بخواهند از یک منبر چهل پله‌ای که بر هر پله‌ای از آن یک قرآن باشد بالا بروند، حاضرند برای رسیدن به آن بالای منبر پایشان را روی چهل قرآن بگذارند!

[باید به او گفت]: ای عالمی که تو الآن این حرف را می‌زنی، آیا سابقاً این شناخت را از این شخص نداشتی؟! آیا سابقاً نمی‌دانستی که اینها چه کسانی هستند؟! آیا اینها آن افرادی هستند که می‌توانند آن ﴿مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ﴾ را برای ما بیاورند؟! هیهات! هیهات! قضیه این‌طور نیست!

امیرالمؤمنین علیه‌السلام این افراد را برای ما خوب بیان می‌کند: «وَأَخْرَجَ قَدْ تَسَمَّى عَالِمًا...» تا آنجا که می‌فرماید: «قَدْ نَصَبَ لُجَّهَالِ النَّاسِ شَبَائِكَ مِنْ غُرُورٍ؛ اینها برای گول زدن مردم شبکه می‌آورند!»

هوای نفس در همه هست؛ این هوای نفس به دنبال وسیله و آلت می‌گردد، به دنبال راهی می‌گردد که بتواند خودش را ایشباع و ارضاء کند. خدا آن روز را نیاورد که اسرار از پس پرده بیرون بیاید و معلوم بشود که در باطن آن شخص موجهی که

۱. الکافی، ج ۱، ص ۵۵:

«قال [أمیرالمؤمنین علیه‌السلام]: إِنَّ مِنْ أَبْغَضِ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ لَرَجُلَيْنِ؛ رَجُلٌ وَكَأَنَّ اللَّهَ إِلَى نَفْسِهِ...، وَرَجُلٌ قَمَشَ جَهَالًا فِي جُهَالِ النَّاسِ، عَانِي بِأَغْبَاشِ الْفِتْنَةِ، قَدْ سَمَّاهُ أَشْبَاهُ النَّاسِ عَالِمًا...» .
ترجمه: «دشمن‌ترین و مبغوض‌ترین آفریدگان در پیشگاه خداوند عزوجل دو کس هستند: نخست، مردی که خداوند او را به خودش واگذارده باشد؛... و دیگری عالم‌نمای نادانی که سر و کارش با نادانان باشد که در تاریکی‌های فتنه سرگشته و غفلت‌زده است و آدم‌نمایان او را عالم بنامند...» (محقق)

الآن بر مصدر ارشاد و تبلیغ تکیه زده است، چه می گذشته است و چه می گذرد! خدا آن روز را نیاورد و مسئله به همین جا خاتمه پیدا کند!

به هر صورت، اولیا و انبیا و افرادی که چشمشان باز شده است، با مردم بر طبق مدرکات خودشان صحبت می کنند. ما اگر در کلمات حضرت آقا نگاه بکنیم، می بینیم که ایشان در مطالبی که تا به حال با آنها سرو کار داشته اند و مطرح کرده اند، دو وجهه را در نظر داشته اند: وجهه اول، وجهه عموم و ارشاد عمومی و صحبت با مردم بوده است. ایشان در آن وجهه نمی توانستند هر مطلبی را بر بالای منبر بیان کنند و هر چیزی را بگویند، چون مخاطبین ایشان عموم مردم بودند؛ لذا به میزان همان بصیرت و همان تحمل مردم، با آنها صحبت می کردند و برخورد داشتند. اما [در وجهه دیگر]، مسئله و مطلب برای افرادی که با ایشان حشر و نشر و تماس داشتند، تفاوت دارد و فرق می کند. در آنجا دیگر خبر از مسائل ظاهر نیست؛ بلکه توجه به باطن مطرح است.

تقریباً مدتی است که می شنوم رفقا زمزمه مسائل ظاهر را می کنند و باهم از مطالب ظاهر صحبت می کنند و خبر از ظهور می دهند و مسائل ظهور را مطرح می کنند! ما باید بدانیم که تمام این مسائل مُبعد طریق و شرک است! یک سالک نباید خبر از ظهور بدهد و نباید اسم ظهور را بیاورد، بلکه فقط باید به باطن و آن حقیقت حضرت توجه داشته باشد!

اگر ما انتظار ظهور را که فرج است، به معنای واقعی و حقیقی اش بگیریم، این فرج برای ما حاصل شده است و ظهور برای ما پیدا شده است و حقیقت مقام ولایت، خودش را برای ما معرفی کرده است؛ ولی ما به دنبال ظاهر می گردیم و فقط ظاهر را می بینیم! او که نمی تواند بگوید: «من نماینده آن ولی و نماینده باطن هستم!» چون ما در ظاهر گرفتار هستیم؛ بلکه خودش را احاله به غیب می دهد و از غیب خبر می دهد و می گوید: «دیگران این طور بودند، دیگران این طور می کردند، فلان شخص این طور بود!» همه اینها به خاطر نفس ما است. سالک غیر از توجه به یک مرکز و یک نقطه،

نباید توجه دیگری داشته باشد!

در تمام دورانی که من خدمت مرحوم حداد بودم و حضرت آقا در خدمت ایشان بودند - که ایشان یک روز می‌فرمودند که مرحوم حداد ۲۸ سال تمام در خدمت مرحوم قاضی بود و از مرحوم قاضی استفاده برد و من حساب کردم و دیدم که من هم ۲۸ سال تمام از مرحوم حداد استفاده کرده‌ام^۱ - یک بار از مرحوم حداد صحبت از ظهور و فرج شنیده نشد! می‌گویند:

نام احمد نام جمله انبیاست چون که صد آمد نود هم پیش ماست^۲
 وقتی که مقام ولایت برای ما ظهور می‌کند، دیگر به دنبال ظاهر رفتن خلاف است.^۳ تمام اولیا و تمام ارض و سماوات و تمام ماسوی‌الله از برکت وجود حضرت بقیة‌الله منتعم می‌شوند و همه از وجود آن حضرت فیض می‌برند؛ منتها صحبت در این است که ما با این نفوس ضعیفه و با این چشم‌های اعمی و با این خصوصیات که داریم، نمی‌توانیم دو مظهر را در توحید انمحاء کنیم و به دو مظهر جنبه‌آیت بدهیم، لذا به یکی که جنبه‌ظهورش قوی‌تر است استقلال می‌دهیم و دیگری را که جنبه‌خفاء در او اقوی است کنار می‌زنیم. روی این حساب است که توجه به یک نقطه و یک مبدأ و یک محور از اساسی‌ترین شرایط سلوک سالک است! سالک نباید به دو محور توجه داشته باشد، بلکه فقط باید به یک محور [توجه داشته باشد].

روی این حساب، اگرچه ما در کلمات بزرگان از این مسائل می‌شنویم و برای مردم هم بیان کرده‌اند، ولی هرگز در مورد آنچه مربوط به این حیطة و این موقعیت و خصوصیت است، دستوری از آنها نرسیده است؛ بلکه تمام صحبت‌هایشان در مورد گرایش به باطن و فرورفتن در باطن و ولایت امام زمان علیه‌السلام است، و گرایش

۱. رجوع شود به روح مجرد، ص ۱۰۱.

۲. مثنوی معنوی (آذر یزدی)، دفتر اول، ص ۵۲.

۳. جهت اطلاع بر «لزوم متابعت کامل از جمیع احکام شرعیّه در تمام مراحل سلوک» رجوع شود به رساله لب‌اللباب در سیر و سلوک اولی‌الالباب، ص ۵۲

یک مسلک قویم و یک منهج مستقیم به توحید، مبین و ارزش دهنده به آن مکتب است، و هر مقدار که جنبه بطن و خفاء و ورود در آن بطن واقع قوی‌تر باشد، ملاک ارزش آن مکتب هم بالاتر می‌رود! لذا افراد و نحله‌ها و مکاتبی که فقط به یکی از ائمه مثل امیرالمؤمنین یا امام زمان علیهما السلام توجه دارند، امیرالمؤمنین و امام زمان را مانع و رادع بین خودشان و بین پروردگار و مسیرشان قرار داده‌اند!

آن امیرالمؤمنینی که حقیقتش عین حقیقت رسول‌الله است، از اینکه فقط اسم او را بیاورند بیزار است! امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «من با بقیه ائمه چه فرقی می‌کنم؟!» امام زمان علیه السلام می‌فرماید: «من با بقیه ائمه چه فرقی می‌کنم؟! چرا فقط باید اسم من آورده بشود و چرا فقط باید من را مطرح کنید?!»

پس اگر همه مطرح هستند، باید وجه روی همه باشد؛ و اگر تمام اینها وسائط و وسائل برای مردم از نظر عموم، و برای سلاک از نظر خصوص هستند، پس ما باید بدانیم که آن نماینده و قائم مقام و جانشین و خلیفه آنها و آن کسی که می‌تواند در غیاب و نبودن ظاهری حضرت، نفوس را به طرف آن مبدأ حرکت بدهد، برای ما ظهور پیدا کرده است؛ گرچه ظهور او ظهور عام است و هیچ‌گاه نمی‌تواند خودش را به نحو حقیقت و باطن به ما جلوه بدهد. چون ما قدرت و تحمل دیدن آن باطن را نداریم و نمی‌توانیم آن حقیقت را ببینیم!

حضرت آقا می‌فرمودند:

من مسئله‌ای را از مرحوم حداد دیده بودم. وقتی در یک سفر کربلا گوشه‌ای از گوشه‌ای از گوشه‌ای از آن مسئله را برای یکی از افرادی که سال‌ها کار کرده بود و در خدمت مرحوم انصاری بود نقل کردم، تا یک هفته گیج بود و نمی‌دانست چه کار کند!

تازه اینها به ما چیزی نشان ندادند! یک روز حضرت حداد جلوی خود بنده به شخصی که مقاماتی را طی کرده بود فرمودند:

تو هیچ‌گاه تحمل مُدرکات و مقامات و شناخت من را نخواهی داشت! اگر

من بخواهم گوشه‌ای از آنچه بر من می‌گذرد را به تو نشان بدهم، همچون سنگ مذاب ذوب می‌شوی و دود می‌شوی و به هوا می‌روی!

آن شخص کسی بود که رفقا حرف‌های او را نمی‌فهمیدند و مسائل او را متوجه نمی‌شدند. صحبت در این است که اگر آن مقام ولایت بخواهد تجلی کند، دیگر نه دیری باقی می‌ماند و نه دیری! آن وقت ما به این مسائل می‌پردازیم که آن قضیه چه موقع [واقع] می‌شود و این قضیه چگونه می‌شود! می‌گوید:

آب کی نوشم من از مرداب یونان و فرنگ تا نصیب من ز قرآن آب حیوان کرده‌اند^۱ در اینجا آب، آب حیوان است؛ آب حیات است؛ آبی است که خضر نوشیده است و بزرگان از اولیا آمده‌اند و در این وادی غوطه خورده‌اند و بیرون آمده‌اند. اعتنا و اتکای بر مسائل ظاهر، برای ما غیر از اتلاف وقت و عبث و بیهودگی عمر، نتیجه‌ای به بار نخواهد آورد!

لذا اگر ما در کارها و رفتار این بزرگان نگاه کنیم می‌بینیم که برداشت اینها چه بوده است. حضرت حداد در این ماه رمضان چه کار می‌کرده و چه مقاماتی را طی می‌کرده است و اصلاً اینها در چه موقعیتی بوده‌اند؟!

حضرت آقا سابقاً می‌فرمودند و ظاهراً این مطلب را در کتابشان هم ذکر کرده‌اند: بعد از اینکه ماه رمضان تمام می‌شد، حضرت حداد به شکرانه عیدی‌ای که خدا نصیب کرده است و این ماه رمضان را برای ما قرار داده است، یک زیارت دوره انجام می‌دادند؛ به سمت نجف برای زیارت امیرالمؤمنین حرکت می‌کردند و بعد قاسم و بعد هم سایر امامزادگان و سپس به کاظمین می‌آمدند و حرم حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام و امام جواد علیه السلام را زیارت می‌کردند و بعد به سمت سامرا برای زیارت عسگریین می‌رفتند و بعد به سمت حضرت سید محمد می‌رفتند و به کربلا برمی‌گشتند و این زیارت دوره را انجام می‌دادند.^۲

۱. مجموعه دیوان الهی، مهدی الهی قمشه‌ای، ج ۲، ص ۴۱۴، غزل دکتر و شیخ و صوفی.

۲. رجوع شود به روح مجرد، ص ۳۳.

آنها در چه مقاماتی هستند و چه مسائلی را درک می‌کنند و مردم در کجا هستند! اصلاً مگر مردم این مطالب را می‌فهمند و اصلاً مگر شعور آنها به این مطالب می‌رسد؟! یک روز من با یکی از همین بزرگانی که اهل قلم است و تقریباً می‌توان گفت که در مباحث نظری و نقلی جزء افراد شاخص زمان فعلی ما است، صحبت می‌کردم. روزهای آخر ماه رمضان بود و او از ضعف و غلبهٔ روزه ناله داشت. می‌گفت:

کم کم داریم به دعای "اللّهُمَّ عَشِّنِي" نزدیک می‌شویم و دیگر داریم غَش می‌کنیم و می‌افتیم!

خب تمام مدرکات این بنده خدا همین است که این ماه رمضان تمام بشود و بعد به سراغ مسائل گذشته و روزمرهٔ برود؛ اما آن حضرت حداد عید می‌گیرد که این ماه رمضان را با موفقیت و با ادراک آن مقامات تمام کرده است و زیارت دوره شروع می‌کند! حالا اصلاً عقل ما نمی‌تواند به آنجا برسد که آنها چه می‌کردند و واقعاً در کجا سیر می‌کردند! تنها کاری که ما می‌توانیم انجام بدهیم این است که از خدا بخواهیم این پرده‌های جهل و این مسائلی را که باعث شده است آن حقیقت ولایت در خفا و در عمام بماند و چشم ما به جای توجه به باطن فقط ظاهری را ببیند، کنار بزند و ما را از این مسائل ظاهر گذر بدهد و حقیقت ولایت را برای ما جلوه‌گر کند که با جلوه‌گری آن ولایت، دیگر چشم ما به جایی و به مظهري و به آنچه مردم با آنها دست به گریبان هستند نظر ندارد!

شما الآن نگاه کنید و ببینید که مردم در چه حال و موقعیتی هستند؟ یکی به دنبال حسنی می‌گردد؛ یکی به دنبال حسین می‌گردد؛ یکی به دنبال کذا و کذا می‌گردد؛ یکی از بازار آشفتهٔ امروز گله دارد؛ یکی از بازار آشفتهٔ جهانی و سیاست جهانی گله دارد. تمام اینها به خاطر این است که دست آنها از حقیقت کوتاه است. می‌گوید:

هر که در خانه‌اش صنم دارد گر نیاید برون چه غم دارد؟^۱

۱. رجوع شود به روح مجرد، ص ۳۰۳.

یک شعر خیلی عالی دیگری هست که می‌گوید: اگر تمام عالم را آب ببرد، مرغان دریا را چه غم؟!^۱ مرغ هوا باید غصه بخورد که کجا پایین بیاید، ولی آن کسی که خودش اهل شنا است و اصلاً زندگی و حیاتش در آب است که نباید به دنبال این مسائل برود! آن بزرگانی که راه را می‌بینند و مسیر را تشخیص می‌دهند، چقدر بر ما حق نعمت دارند و چقدر برای ما راه‌گشا هستند! اگر ما در این وادی و در این مسیر نبودیم، آیا ما هم یکی از سایر آن افراد نبودیم که یا به واسطه خلأ و نبودن آن حقیقتی که بتواند ما را پُر کند، به دنبال بعضی از مسائل دیگر می‌رفتیم و یا خدای نکرده به واسطه اهواء و اغراض، آلوده می‌شدیم؟! اینها آمدند و کار ما را راحت کردند و گفتند: «آقا، شما بیایید این مسیر را انتخاب کنید، به بقیه‌اش چه کار دارید؟! جواب روز قیامت با ما! مسائلی که اتفاق می‌افتد بر عهده ما! اگر خصوصیات انجام بشود، بر عهده ما! ما حاضریم در مقابل خدا جواب بدهیم! ما حاضریم که اگر شما در روز قیامت به ما اعتراض کردید، بیاییم بایستیم و جواب بدهیم! ما حاضریم که اگر در این زمینه باری بر دوش شما است آن را برداریم!»^۲ ولی ما به دنبال کار خودمان می‌رویم، یک خرده‌اش را قبول می‌کنیم و یک خرده‌اش را قبول نمی‌کنیم!

آن کسی که به آن باطن و حقیقت امر اطلاع دارد، می‌داند اوضاع چه خبر است. آن کسی که به عالم غیب احاطه دارد، می‌داند چه مسائلی در پشت پرده است. منی که می‌خواهم فقط از روی کتاب تکلیفم را بفهمم، از آن مسائل پشت پرده خبر ندارم؛ و نه تنها خودم، بلکه همه افراد را هم گمراه می‌کنم و این مسائل به وجود می‌آید. ضلّوا و أضلّوا!^۳ تمام اینها به خاطر این است که ما می‌خواهیم احکام خدا را

۱. دیوان کبیر شمس، ص ۵۴:

گر سیل عالم پر شود هر موج چون اشتر شود مرغان آبی را چه غم تا غم خورد مرغ هوا

۲. رجوع شود به روح مجرد، ص ۴۸۵ و ۴۸۶.

۳. برگرفته از الکافی، ج ۱، ص ۱۸۴.

از روی کتاب بفهمیم؛ و ای کاش از روی کتاب درست می‌فهمیدیم و ای کاش به همه موارد توجه می‌کردیم! ولی توجه نکردیم و این مسائل را به وجود آوردیم.

[اولیا] افرادی هستند که از کتاب گذشته‌اند، از نوشتن گذشته‌اند، از برداشت کلام امام گذشته‌اند، از نقل روایت گذشته‌اند، از اینکه «راوی چطور نقل کرده است، آیا نقل به لفظ کرده یا نقل به معنا کرده است» گذشته‌اند؛ از اینکه «راوی چطور بیان کرده است، آیا در نقل اشتباه کرده و ما باید با توثیق عادل، اشتباهش را رفع کنیم یا اشتباه نکرده است» گذشته‌اند؛ اینها افرادی هستند که به جای خود امام علیه‌السلام نشسته‌اند، اینها افرادی هستند که زبان گویای خود حضرت هستند!^۱

آن موقعی که امیرالمؤمنین به اصحاب خود می‌فرمود: «عثمان را نکشید، من چیزهایی را در آینده می‌بینم که دیدگان شما از آنها مخفی است!»^۲ مسائل را می‌دید و قضایا را ادراک می‌کرد؛ مسائل معاویه را می‌دید، مسائل حکمین را می‌دید، همه قضایایی را که یکی پس از دیگری به واسطه قتل خلیفه پیش می‌آید پیش‌بینی می‌کرد! قبول داریم که مردم عرق دینی و ایمان داشتند و نمی‌توانستند ظلم را تحمل کنند؛ ولی صحبت در این است که دیدن ظلم با اعمال و مقابله با آن دو تا است! [تحمل نکردن] ظلم به جای خودش محفوظ است و در آن شکی نداریم؛ ولی اقدام و اجرا، مطلب دیگری است و در آن نیاز به تکلیف داریم!

وقتی امام می‌گویند: «ای مردم، عثمان را نکشید و بگذارید به موت خدایی از دنیا برود!»^۳ از مسائل دیگر خبر می‌دهد. چه بسا اگر این قضیه اتفاق نمی‌افتاد، قضایا

۱. جهت اطلاع بر موضوع «معیت روحی اولیای الهی با امام علیه‌السلام و لحوق به مقام ولایت و حجیت ذاتی فعل و قول ولی کامل الهی» رجوع شود به *سیره صالحان در حجیت افعال و گفتار اولیای الهی*، ص ۴۱۷ - ۵۰۹؛ *مهر فروزان*، ص ۱۱۴ - ۱۲۰؛ *معاد شناسی*، ج ۲، ص ۴۹ - ۹۵.

۲. رجوع شود به *أنساب الأشراف*، ج ۵، ص ۵۵۸.

۳. رجوع شود به *الأمالی*، شیخ طوسی، ص ۷۱۵.

به‌نحو دیگری می‌شد و عثمان یکی دو سال بعد از دنیا می‌رفت و مسائل به نفع امیرالمؤمنین و به نفع اسلام جریان پیدا می‌کرد! ما کاسه داغ‌تر از آش هستیم، ما در کار خدا فضول هستیم، ما در کار خدا تصرف می‌کنیم و عملی را انجام می‌دهیم و از آنجایی که تقدیر [چیز دیگری است، به مشکل برمی‌خوریم!]

[خدا می‌گوید: «تو فقط» می‌توانی در حیطة اراده خودت حرف بزنی! تو نمی‌توانی تقدیر و مشیت من را در تمام دنیا عوض کنی و آنچه بر قلم من گذشته است را تغییر بدهی!] «ولی ما گوش نمی‌دهیم»، لذا هم خودمان را از بین می‌بریم و هم دیگران را از بین می‌بریم و [در آخر]، مطلب و تقدیر بر همان مشیت او جریان پیدا می‌کند! تمام اینها به‌خاطر این است که دست ما از دامان ولی کوتاه است!

امام زمان علیه‌السلام که مجری مشیت پروردگار است - و بنا بر دستوری که داریم باید در این روز از خدا بخواهیم که إن شاءالله امر ظهور آن حضرت را اصلاح بفرماید و در ظهورش تعجیل بکند - از دیدگان ما مخفی است؛ از آن طرف، کس دیگری هم که اطلاع داشته باشد در دسترس ما نیست؛ آن وقت ما می‌خواهیم تمشیت این جریان کلی و این نظام کلی عالم به‌دست منی باشد که در کله‌ام به‌اندازه یک مغز گنجشک هم عقل و خرد وجود ندارد! ما می‌خواهیم این کار را انجام بدهیم؛ در نتیجه با آن تقدیر، تضاد و تراحم پیدا می‌شود و آن تقدیر کار خودش را انجام می‌دهد و جارو می‌کند و می‌برد و می‌دوزد و هیچ‌کس هم نمی‌تواند کاری انجام بدهد!

لذا باید دعای ما در امروز که روز عید است این باشد که «خدایا، آن چشمان ظاهربین ما را به چشمان باطن‌بین ولایت اولیای خودت بدل کن و جرعه‌ای از آن چشمه و ماء معینی که نصیب اولیائت کرده‌ای، به ما هم بچشان!»

در این هم شک نداریم که همه ما مثل هم هستیم؛ از من گوینده گرفته تا شمای شنونده! حالا بالأخره بر حسب مراتب تفاوت می‌کند، ولی باز شما بهتر از ما هستید! در این دعای قنوت می‌خواندیم: «اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظْمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ...» تمام این خصوصیات را می‌گوید تا می‌رسد به

اینجا که می‌فرماید: «أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ» که در اینجا صلوات و درود بر محمد و آل او را نتیجه برای تمام این اوصاف جلالیه و جمالیه و کبریائیت پروردگار قرار می‌دهد و بعد به دنبالش می‌فرماید: حالا که بر محمد و آل محمد صلوات فرستادیم، چه بشود؟ خداوندا، «أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ» این یک دعا!

دعای دوم: «وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ!»

بعد، دو دعای دیگر هم هست: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ!»^۱
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱. إقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

مجلس دوم

تبعیت از قرآن و عترت، عامل هدایت بشر و نیل به کمال

عید فطر ۱۴۱۵ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدُ بِالنَّعَمِ وَالنَّعَمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ عَلَى بَلَائِهِ، وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطْءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ. وَنَسْتَغْفِرُهُ بِمَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُغَادِرٍ. وَنُؤْمِنُ بِهِ إِيْمَانًا مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ [إِيْمَانًا نَفِيَّ إِخْلَاصُهُ الشُّرْكَ وَيَقِينُهُ الشُّكَّ]؛ وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَتَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانٌ تَوْضَعَانِ فِيهِ وَلَا يَثْقُلُ مِيزَانٌ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.
أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُّبْلَغٌ وَمَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرٌ وَاِعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَفَارَ وَاِعِيَهَا.^١

١. برگرفته از نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ١٦٩. مطلع انوار، ج ١٢، ص ٤٠٩:

«تمام مراتب حمد و سپاس اختصاص به خداوندی دارد که حمد را به نعمت‌ها و نعمت‌ها را به شکر متصل و پیوند فرموده است. بر آلاء و نعمت‌هایش او را حمد می‌کنیم، هم‌چنان‌که بر بلایش»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^۱
 اللَّهُمَّ أَفْضُ صَلَاةٍ صَلَوَاتِكَ وَ سَلَامَةٍ تَسْلِيمَاتِكَ عَلَى أَوَّلِ التَّعِينَاتِ الْمُفَاصَّةِ مِنَ
 الْعِمَاءِ الرَّبَّانِيِّ، وَ آخِرِ التَّنَزُّلَاتِ الْمُضَافَةِ إِلَى النُّوعِ الْإِنْسَانِيِّ، الْمُهَاجِرِ مِنْ مَكَّةَ كَانَ اللَّهُ
 لَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ ثَانِي [إِلَى مَدِينَةٍ وَ هُوَ الْآنَ عَلَى مَا عَلَيْهِ كَانَ] مُحْصَى عَوَالِمِ الْحَضَرَاتِ

← او را حمد می‌نماییم. و بر این نفوس کُند و کاهل نسبت به آنچه که مأمور به انجام آن شده است و بر این نفوس شتاب‌کننده به آنچه که از بجا آوردن آن نهی شده است، از او کمک و یاری درخواست می‌نماییم. و غفران و آمرزش از او می‌طلبیم برای گناهانی که علم او به آنها احاطه دارد، و کتاب او همه آنها را إحصاء و شمارش کرده؛ علمی که قاصر و کوتاه نیست و کتابی که چیزی را ترک نکرده و جانینداخته است. و به او ایمان می‌آوریم ایمان کسی که امور غیبی و پنهانی را بالعیان مشاهده کرده، و به آنچه که وعده داده شده واقف گردیده است؛ ایمانی که اخلاص آن شرک را زدوده و یقین و باور آن شک و تردید را از بین می‌برد.

و شهادت و گواهی می‌دهیم که معبود و مؤثری نیست غیر از الله که تنها و واحد است و شریکی برای او نیست، و شهادت می‌دهیم که محمد صلی الله علیه و آله، بنده و فرستاده او است. و این دو شهادت، قول و گفتار را بالا می‌برند و عمل و کردار را اوج داده و به درگاه الهی می‌رسانند. کفّه میزانی که شهادتین را در آن می‌نهند سبک نمی‌شود و کفّه میزانی که شهادتین را از آن بردارند سنگین نمی‌گردد.

ای بندگان خدا، من شما را به تقوای خداوند وصیت می‌نمایم، تقوایی که زاد و توشه آخرت است و عود و بازگشت انسان به سوی خدا به سبب آن است؛ تقوا زادی است که انسان را به سر منزل مقصود می‌رساند و عود و بازگشتی است که حاجت و نیاز انسان را برآورده می‌کند. شنواننده‌ترین دعوت‌کننده و بهترین کسی که می‌توانست مردم را به تقوا دعوت کند، دعوت فرمود و بهترین حفظ‌کننده آن را حفظ کرد و در خود فراگرفت؛ پس دعوت‌کننده آن، آن را به گوش رساند و حفظ‌کننده آن رستگار گردید.»

۱. سوره اخلاص (۱۱۲) آیات ۱ - ۴. *الله شناسی*، ج ۳، ص ۲۵۶:

«به اسم خداوند که دارای صفت رحمانیت و رحیمیت است. بگو: داستان از این قرار است که خداوند دارای صفت احدیت است. خداوند صمد است. (مقصد و مقصود همه است، یا توپُر است و تو خالی نیست.) نمی‌زاید و زاییده نشده است، و هیچ‌کس برای او همتا و انبازی نمی‌تواند بوده باشد.»

[الإلهية] الحَمْسِ فِي وُجُودِهِ، ﴿وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُّبِينٍ﴾،^۱ أَب الْأَكْوَانِ بِفَاعِلِيَّتِهِ
وَأَمَّ الْإِمَكَانِ بِفَاعِلِيَّتِهِ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْمَدَنِيَّ الْمَكِّيَّ التَّهَامِيَّ الْقُرَشِيَّ، صَاحِبِ لُؤَاءِ الْحَمْدِ
وَالْمَقَامِ الْمَحْمُودِ^۲ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ، وَعَلَى صِهْرِهِ وَوَصِيِّهِ وَأَخِيهِ وَ
وَزِيرِهِ وَالْخَلِيفَةَ مِنْ بَعْدِهِ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَيَعْسُوبَ الدِّينِ وَقَائِدَ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ، وَعَلَى
فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ، وَعَلَى الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ سَيِّدَيْ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
أَجْمَعِينَ. اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَجَعْفَرِ
بْنِ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَعَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَالْحَسَنِ
الْعَسْكَرِيِّ وَالْخَلْفِ الْحُجَّةِ الْمَهْدِيِّ صَلَوَاتُكَ وَسَلَامُكَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.
اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ
فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَحَافِظًا وَقَائِدًا وَنَاصِرًا وَدَلِيلًا وَعَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ
تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۳

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ نُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ، وَتُبدِّلُ بِهَا النِّفَاقَ وَأَهْلَهُ،
وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.^۴

۱. سوره یس (۳۶) آیه ۱۲.

۲. مجموعه رسائل ابن عربی، توجّهات الحروف، ج ۱، ص ۶۵۴؛ صلوات کبیره (نسخه خطی)،
ابن عربی، ص ۱۶۱.

۳. برگرفته از صلوات معروف محیی‌الدین عربی در دوازده امام و صلوات کبیر، ص ۱۵۱؛ مطلع انوار،
ج ۴، ص ۱۲۴.

۴. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۸۵، با قدری اختلاف.

۵. تهذیب الأحکام، ج ۳، ص ۱۱۱. وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام، ص ۳۶:

«بار پروردگارا، ما جمیع شیعیان با تضرّع و ابتهاج به درگاه تو، از سویدای دل خواهانیم که دوره‌ای
پسندیده پیش آوری که در آن دوران، اسلام و یاورانش را سربلند فرموده، نفاق و پیروانش را ذلیل
و خوار گردانی؛ و ما را از داعیان به فرمانبرداری و از رهبران آنها به راه خودت قرار دهی؛ و بدین
سبب از مواهب عالی و نفایس خزانه جودت در دنیا و آخرت روزی ما فرمایی.»

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ * يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۱.

خداوند متعال در این آیه مبارکه برای هدایت بشر و نیل به کمال، ذکر را قرین مُذَكَّر و حدیث را قرین مُحَدَّث و کتاب را قرین مُبَيِّن و مفسر بیان کرده است. می‌فرماید: از طرف ما رسولی آمده است، این رسول مطالب را برای شما بیان می‌کند و واقعیات را همراه با این ذکر به شما ارائه می‌دهد. این کتاب ما ذکر است و نور است و اگر کسی بخواهد به سبل سلام هدایت بشود، باید از این کتاب تبعیت کند و به دنبالش برود و از آن دست بر ندارد.

قرآن کریم کتاب تشریح است؛ کتاب تشریحی که منطبق بر کتاب تکوین است. این کتاب تشریح در تمام مراحل عوالم وجودی همراه و همگام و مصاحب با ما است. کتابی است که إعجاز رسول خدا است! چرا إعجاز است؟ سخن بلیغ گفتن که خیلی دشوار نیست و کلام مُعْجَب آوردن که باعث إعجاز قرآن نمی‌شود! در نثرها و قافیه‌ها و شعرها بسیاری از الفاظ داریم که تاکنون مانند آنها نیامده است، بسیاری از مخطوطات داریم که صدها سال می‌گذرد و مثل آن را کسی نیاورده است! پس این دلیل بر إعجاز نیست، بلکه این دلیل بر قوای نفسانی و دلیل بر استعدادات بشر است. پس علت اینکه این کتاب، کتاب مُعْجَز است، چیست؟ علت این است که این عبارات و این معانی از طرف شخصی می‌تواند نازل بشود که تمام عوالم وجود از ناحیه او نشئت گرفته است. [اما] ما نمی‌توانیم از حقایق عالم هستی خبر بدهیم، چون در یک بُرهه و محدوده مشخص از این عالم هستی قرار گرفته‌ایم.

پشه کی داند که این باغ از کی است کاو بهاران زاد و مرگش در دی است^۲

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۵ و ۱۶.

۲. مثنوی معنوی (آذر یزدی)، دفتر دوم، ص ۲۷۶.

ولی این کتاب معجز است، این کتاب در عالم ظاهر معجز و راه‌گشا است، نور است و در شبهات دستگیر است. جداً اگر کسی در قرآن تدبر و تأمل کند، قرآن در مشکلات و شبهات می‌تواند او را راهنمایی کند، متها به شرط اینکه واقعاً تأمل کند! ما در عوالم بالاتر هم از این کتاب مستغنی نیستیم؛ بلکه به آن نیازمندیم! قرآن کریم در هر عالمی از عوالم سلوک ما را دستگیری می‌کند. چشم ما از ادراک حقایق و باطن قرآن اعمی است، ولی واقعیت غیر از این است.

همان‌طوری که ما قرآن می‌خوانیم و از مضامینش مسرور و مبهتج می‌شویم، همین‌طور بزرگان راه‌رفته و سالکان دلسوخته هم از این قرآن بهره‌مند می‌شوند؛ همین‌طور اولیا از این قرآن بهره می‌برند؛ همین‌طور ائمه و پیغمبر اکرم از این قرآن بهره می‌برند. هرگاه پیغمبر ابن مسعود را می‌دیدند، او را صدا می‌زدند و می‌فرمودند: «ای ابن مسعود، قرآن بخوان!» و او با صدای دلنشین و خوش شروع می‌کرد به قرآن خواندن و قطرات اشک همین‌طور از چشم پیغمبر جاری می‌شد!^۱

پیغمبر از این قرآن چه می‌فهمد؟! آیا آن چیزی که ما می‌فهمیم او هم می‌فهمد و آیا آن چیزی که او می‌فهمد ما هم می‌فهمیم؟! آیا سجع و قافیه و الفاظ مرتب و منظم است که پیغمبر را این‌چنین دچار تغییر و تحول می‌کند؟! این چه جهتی دارد؟ ما نمی‌توانیم ادراک کنیم! و برای رسیدن به آن معانی باید به آنجایی برویم که پیغمبر در آنجا است، باید در آنجایی قدم بگذاریم که پیغمبر قدم گذاشته است تا بتوانیم بفهمیم که پیغمبر از این قرآن چه می‌فهمد که منقلب می‌شد! فقط آن شخصی که ناموس عالم هستی [است و همه چیز] از وی سرچشمه می‌گیرد و اصل و اُس و مُخَّ جهان ماسوی‌الله است، می‌فهمد که چگونه این قرآن حکایت از تمام مراتب وجودی می‌کند، فقط او می‌تواند تشخیص بدهد! لذا عبارات ظاهر و دلنشین نمی‌تواند پیغمبر را به إعجاب وابدارد.

ولی همراه با این قرآن باید مبین و مفسر بیاید تا معانی این قرآن را برای ما روشن

۱. رجوع شود به صحیح البخاری، ج ۶، ص ۱۱۳؛ أنساب الأشراف، ج ۱۱، ص ۲۱۲.

کند. در آن مقداری که ذهن ما کشش دارد و می‌توانیم آیات را بدون کمک از مبین و مفسر استخراج کنیم استفاده می‌بریم، ولی مبین است که حقایق این قرآن را برای ما روشن می‌کند. بنابراین قرآن بدون مبین و بدون پیامبر، اثر چندانی نمی‌تواند داشته باشد. در اینجا است که عده‌ای آمدند و با جمله «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ»^۱ بین این دو مسئله تفریق قائل شدند. معنای «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» این است که ما عقل و احساس و تخیل خود را بر تبیین مبین و تفسیر مفسر، حاکم می‌کنیم و ترجیح می‌دهیم؛ در نتیجه دیگر نیازی به پیغمبر برای تفسیر قرآن نداریم و دیگر نیازی به علی برای بیان معارف قرآن نداریم. منطق اینها منطق حکومت اهواء و تخیلات بر حق و واقعیت و بیان و تبیین کتاب الله است؛ لذا می‌بینیم که نه از کتاب الله نصیبتان شد و نه توانستند از بیان مبین بهره‌مند بشوند و غیر از عده معدودی که دور امیرالمؤمنین علیه السلام بودند، بقیه به دنبال راه خودشان رفتند! چند نفر به دور آن حضرت آمدند و چند نفر توانستند از این کتاب الله ناطق استفاده کنند؟ آن عده‌ای که زبان حالشان این بود:

فَقَدْ وَفَدْتُ إِلَيْكُمْ إِذْ رَغِبَ عَنْكُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا وَاتَّخَذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا وَاسْتَكْبَرُوا
عَنْهَا.^۲

بقیه مردم همه به دنبال «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» رفتند!

بله، یک نفر این مطلب را گفت، ولی این کلام در دل یکایک افرادی که از امیرالمؤمنین علیه السلام روی گرداندند، وجود داشت؛ اگر وجود نداشت پس چرا به سقیفه رفتند؟! چرا در مقابل کتاب الله ناطق، مبین و مفسر دیگری را برگزیدند؟! آن خلیفه دوم یک نفر بود که این مطلب را به زبان آورد، ولی در دل همه آنها این

۱. *الأمالی*، شیخ مفید، ص ۳۶.

۲. *کامل الزیارات*، ص ۵۴، فرازی از زیارت‌نامه ائمه بقیع علیهم السلام.

ترجمه: «... که همانا به سوی شما پناه آورده‌ام، در آن هنگام که اهل دنیا از شما روی تافته و آیات الهی را به استهزاء گرفته و استکبار ورزیده، از پذیرش آنها سر باز زده‌اند!» (محقق)

مسئله بود: «إِذْ رَغِبَ عَنْكُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا وَاتَّخَذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا!»

اینها گفتند که ما کتاب الله را می گیریم و دیگر نیازی به ائمه نداریم. این منطق، منطق عمر است! این منطق، منطق کسی است که خیال خود را بر کلام حق امام علیه السلام حاکم می کند و از اهواء خودش متابعت می کند! این کلام، کلام او است، گرچه به زبان نیاورد. تمام زحمات پیغمبر برای این بود که این مبین و مفسر را همراه با قرآن برای امت باقی بگذارد؛ «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ؛ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي!»^۱

چرا اینها آمدند و کتاب الله را گرفتند؟ برای اینکه نمی توانستند در مبین خدشه وارد کنند؛ چون مبین زنده است و لسان و زبان دارد و بیان می کند. لذا اول آمدند ریشه مبین را زدند و او را کنار گذاشتند، بعد هر کار و هر مطلبی که خواستند انجام دادند. چون اینها نمی توانستند با وجود امیرالمؤمنین و اعتقاد به حقانیت علی، به تخیلات و اهواء خودشان نائل بیایند، لذا مجبور بودند برای رسیدن به این قضیه، امیرالمؤمنین را از صحنه کنار بزنند؛ چون امیرالمؤمنین زنده است و بیان می کند و با صراحت و نص امام، دیگر جایی برای اجتهاد باقی نمی ماند. اجتهاد در وقتی است که امام نباشد؛ ولی وقتی که هست، خودش مطلب را بیان می کند. لذا چون اینها می خواستند اجتهاد کنند، نص را کنار گذاشتند و در نص و تصریح خدشه وارد کردند. عده کمی به دنبال امیرالمؤمنین بودند که پابرجا بودند و ایستادند. همیشه هم همین طور بوده است؛ همیشه عده کمی هستند که اینها مستقیم هستند و اینها وَلَا يَخَافُونَ فِي اللَّهِ لَوْمَةً لَّائِمَةً^۲ هستند؛ از ملامت ها نگران نیستند، چون این ملامت ها را براساس

۱. کفایة الأثر، ص ۱۳۷. امام شناسی، ج ۱، ص ۳۱:

«من در میان شما دو چیز بزرگ و سنگین از خود به یادگار می گذارم: یکی کتاب خدا؛ و دیگری عترت من، یعنی اهل بیت من هستند.»

۲. اقتباس از سوره مائده (۵) آیه ۵۴: ﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةً لَّائِمَةً﴾.

الله شناسی، ج ۱، ص ۳۵۱: «و از ملامت هیچ ملامت کننده ای در خوف و هراس نیستند.»

اهواء می‌دانند. از مذمت‌ها نمی‌رنجند، چون این مذمت‌ها را در عالم دنیا و انغمار در عالم دنیا به حساب می‌آورند. اینها به یک رکن وثیق اتکاء کرده‌اند، اتکای اینها به متکایی است که «لَا تُحَرِّكُهُ الْعَوَاصِفُ!»^۱ اگر تمام عالم به یک طرف بروند، اینها در همان مرام خودشان می‌ایستند؛ چون حق را فهمیده‌اند!

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَسْتَوْحِشُوا فِي طَرِيقِ الْهُدَى لِقَلَّةِ أَهْلِهِ؛ «ای مردم، کمی افراد در شما تزلزل ایجاد نکند، کمی گروندگان به حق در شما تشکیک نیورد!»
فَإِنَّ النَّاسَ [قَدْ] اجْتَمَعُوا عَلَى مَائِدَةٍ شَبَعُهَا قَصِيرٌ وَ جَوْعُهَا طَوِيلٌ!

مردم به دنبال مطالب دیگری هستند. این حطام دنیا یک ظاهر زیبا و فریبنده‌ای دارد، ولی زودگذر است. این ریاستی که دارد مردم را فریفته می‌کند و تمام دنیا در جهل این ریاست می‌سوزد و تمام مسائل مردم و این خلق به دنبال اهواء آنها نَسَق و ترتیب پیدا می‌کند، تمام اینها زودگذر است.

«شَبَعُهَا قَصِيرٌ»؛ یعنی چند صباحی را به ریاسات و مادیات و آنچه در این عالم است دل خوش می‌کنند و خوش هستند، ولی أَعْقَبَتْهُمْ خُسْرَانًا طَوِيلًا؛ یک خسران طولیل و بی‌انتهایی به دنبال اینها است، به خاطر اینکه وقت خودشان را در این دنیا به همین مسائل گذرانند.

أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوَاضِحَ وَرَدَ الْمَاءَ [وَمَنْ خَالَفَ] وَقَعَ فِي النَّيِّهِ.^۲

۱. برگرفته از *الکافی*، ج ۱، ص ۴۵۵. *آئین رستگاری*، ص ۷۲:

«تندبادها و طوفان‌ها نمی‌توانند او را تکان بدهند.»

۲. *نهج البلاغه* (صبحی صالح)، ص ۳۱۹:

«أَيُّهَا النَّاسُ، لَا تَسْتَوْحِشُوا فِي طَرِيقِ الْهُدَى لِقَلَّةِ أَهْلِهِ، فَإِنَّ النَّاسَ قَدْ اجْتَمَعُوا عَلَى مَائِدَةٍ شَبَعُهَا قَصِيرٌ وَ جَوْعُهَا طَوِيلٌ! أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّمَا يَجْمَعُ النَّاسَ الرِّضَا وَ السُّخْطُ. وَ إِنَّمَا عَقَرَ نَاقَةَ ثَمُودَ رَجُلٌ وَاحِدٌ فَعَمَّهُمُ اللَّهُ بِالْعَذَابِ لِمَا عَمَّوهُ بِالرِّضَا. فَقَالَ سُبْحَانَهُ ﴿فَعَقَرُوهَا فَاصْبَحُوا نَدِيمِينَ﴾* . فَمَا كَانَ إِلَّا أَنْ حَارَتْ أَرْضُهُمْ بِالْحَسْفَةِ حَوَارِ السَّكَّةِ الْمُحْمَاةِ فِي الْأَرْضِ الْحَوَّارَةِ. أَيُّهَا النَّاسُ، مَنْ سَلَكَ الطَّرِيقَ

«هر کسی به دنبال هدایت است، داخل در شریعه آب می شود؛ و هر کسی که بخواهد خودش را گول بزند و بین خود و خدا مطلب خودش را صاف نکند، در بیابان هلاکت گرفتار می شود و در ضلالت می افتد!»

منظور از ضلالت - آن طوری که ما خیال می کنیم - این نیست که به بعضی از صورت ها بیفتد؛ بلکه منظور از ضلالت این است که انسان هفتاد هشتاد سال عمر کند، آب در کوزه و در کنارش باشد، ولی نتواند استفاده کند. این ضلالت است! آنهایی که افراد را نصیحت و موعظه می کردند و حقایق را برای مردم تشریح می کردند، ولی کسی گوش نمی داد و به آنها خرده می گرفتند و طعنه می زدند، الآن که نه از واعظ خبری است و نه از مخاطبین آنها، معلوم می شود که چه کسی در خسران است! الآن آنها متوجه می شوند؛ ولی دیگر فایده ای ندارد!

الآن هم همین طور است. بالآخره این دنیا می گذرد و روزی خواهد رسید که من و شما و همه افراد در دل خاک هستیم و دیگر در آن دنیا هستیم. کاری نکنیم که در زمره آنهایی بشویم که «اجتمعوا علی مائدة شبعها قصیر و جوعها طویل!» زمان متغیر است، ولی قانون زمان و قوانین زمان تغییر پیدا نمی کند.

امیرالمؤمنین علیه السلام خطاب به اصحاب می فرماید:

«الواضح ورد الماء، و من خالف وقع في التيه!»

ترجمه: «ای مردم، در راه هدایت از کمی اهل آن وحشت زده نشوید؛ زیرا مردم بر سر سفره ای جمع شده اند که مدت سیری اش کوتاه و گرسنگی اش بسی طولانی است! ای مردم، همانا رضایت و خشم اند که مردم را باهم جمع می نمایند! و جز این نیست که ناقة قوم ثمود را یک نفر از آنان پی کرد، اما عذاب الهی همه را در برگرفت؛ زیرا همه آنان بدان راضی بودند، و بدین جهت خدا (این کردار را به همه آنان نسبت داده) فرمود: ﴿پس ایشان (قوم ثمود) ناقة را پی کردند، سپس از کرده خود پشیمان گشتند﴾، سپس دیری نپایید که زمین چونان آهن شخم زنی گداخته ای که در زمین نرم فرو رود، صدایی کرد و فرو ریخت! ای مردم، هر کس راه روشن و آشکار در پیش گیرد، به آب رسد؛ و هر کس جز این کند، در بیابان گمراهی سرگردان می شود!» (محقق)

*. سوره شعرا (۲۶) آیه ۱۵۷.

و الله ما أسمعكم الرسول [شيئاً] إلا وها أنا ذا مسمعكموه.^۱ «ای مردم، گرچه الآن پیغمبر در میان شما وجود ندارد، ولی من در میان شما هستم. گرچه دست ما از دامان پیغمبر کوتاه شده است، ولی الآن من همان مطالب را به شما ارائه می‌دهم و هرچه را که پیغمبر فرمود، من آن را به شما می‌گویم!»

شخصی که دارد به دنبال حق می‌رود، باید خصوصیات و فوارق و متمیّزات شخصیه را کنار بگذارد؛ چون آنچه موجب تشخیص ظاهری است ملاک برای تبعیت نیست. اینکه ما به دنبال امیرالمؤمنین علیه السلام هستیم، به خاطر این جهت نیست که حضرت دارای یک خصوصیات شخصی است؛ بین امیرالمؤمنین و حضرت سجاد تفاوتی نیست، بین حضرت سجاد و حضرت هادی تفاوتی نیست، بین ولی و امام از این نقطه نظر هیچ‌گونه تفاوتی نیست.

مگر در میان شیعه افرادی نبودند که در قبول و تقبل ائمه دچار توقف شدند؟! آیا منطق اینها غیر از همان منطق «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» است؟! مگر منطق آن افرادی که واقفیه شدند و در امام رضا علیه السلام توقف کردند، غیر از همان منطق «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» است؟! مگر غیر از این است که اهل تسنن گفتند که ما به روایات پیغمبر عمل می‌کنیم و امام را کنار می‌گذاریم؟! اینها هم که همان حرف را می‌زنند. اینها هم می‌گویند این روایاتی که تا به حال آمده است، برای گذران زندگی و برای احکام کفایت می‌کند و دیگر ما نیازی به امام رضا علیه السلام نداریم و نیازی به ائمه بعد از آن حضرت نداریم! این منطق، همان منطق است.

اختلاف در فروع، فارق بین ما و عامه نیست؛ بلکه اختلاف بین ما و آنها در گرایش به امام حی و عدم گرایش است. آنها هم به سنت عمل می‌کنند. مگر در بین مجتهدین ما افرادی نیستند که فتاوای مقابل هم ارائه می‌دهند؟! چه فرقی می‌کند؟! بین فتاوای مخالف با هم در شیعه و فتاوای مخالف با هم که در اهل سنت و شیعه به وجود می‌آید چه فرقی

است؟! این مسئله خیلی مهم نیست؛ بلکه صحبت در این است که عمل به سنت بدون مبین و مفسر، همان «حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ» است. لذا واقفیه مثل اهل تسنن هستند و هیچ فرقی بین آنها نیست؛ آنها امام را کنار گذاشتند و سنت را گرفتند، عامه هم امام را کنار گذاشتند و سنت را گرفتند. حالا کم و زیاد دارد، ولی واقعیت امر که یکی است!

هم چنین افرادی که صرف اتکاء به عقل و تخیلات خودشان را جدای از نظر مبین حی و جدای از نظر بیان ولی حی، راجح می دانند، اینها هم در همان مرتبه و در همان مسیر هستند. بین ما و واقفیه چه فرقی است؟! مگر صرف اعتقاد به یک امام زنده برای ما کارساز است و کفایت می کند و مشکلات را حل می کند و دستگیری می کند؟! من خودم بشخصه بعد از این همه مطالعه و تدبر و تأمل در کتب مدوئه و کتبی که در دست ما است از روایات، احادیث، قرآن و امثال ذلک، به این مطلب رسیده ام که لولا تدلی و اتکاء به مبین حی، اینها به هیچ وجه من الوجوه نمی توانند دست از من بگیرند! این مسئله وجدانی است. روش و دیدن بزرگان و واصلان به مطلوب هم بر همین قسم بوده است و آنها هم به همین کیفیت بوده اند.

اگر شما در کار بزرگان یک تأمل بکنید و در گفتار و رفتار بقیه از اهل ظاهر هم یک تحقیق بکنید، مطلب روشن می شود که آنها در چه وادی ای هستند و دیگران در کجا دارند حرکت می کنند و آنها به چه مطالبی رسیده اند و بقیه در چه مسائلی غوطه ور هستند! اگر [صرف مطالعه] کفایت می کرد، برای آنها کافی بود!

لذا تشکیک در کلام اولیا با تشکیک در کلام امام فرقی نمی کند؛ چون تشکیک در ملاک است و ملاک واحد است. ما به این جهت به متابعت از اولیا گردن نهاده ایم، چون کلام آنها را منافی با کلام امام نمی دانیم و مایز بین آنها را در مشخصات شخصیه هویه ظاهریه می دانیم؛ اما از نقطه نظر ارائه طریق که منبعث از اشراف به نفوس و عوالم غیب است، به هیچ وجه من الوجوه بین اینها فرقی نیست و تفاوتی ندارند و به هیچ وجه من الوجوه جای شک و تردید نیست!

مگر کسانی که در زمان غیبت به مبدأ اعلی اتصال پیدا کردند، با امام زمان

رابطه داشتند؟! کدام یک از آنها با آن حضرت رابطه داشتند و آنهایی هم که با آن حضرت رابطه داشتند مگر در این زمینه بودند؟! شما نجم الثاقب حاجی نوری را نگاه کنید و ببینید که چه کسانی با آن حضرت ارتباط داشتند! گرچه بسیاری از این موارد در صورت ظاهر نبوده است، ولی چون آن شخصی که ناقل اینها است و هم‌چنین بقیه افراد از این مطالب بی‌خبرند، لذا آن را به صورت ظاهر می‌پندارند. کدام یک از کسانی که به حسب ظاهر چه به صورت عام و چه به صورت خاص در میان مردم معروف و مشهورند، حظی از نیل به آن عوالم باطن برده‌اند؟!

طریق سلوک الی‌الله طریق ظاهر نیست، بلکه طریق باطن است. لذا ما می‌بینیم که اولیا هیچ‌گاه مردم و دوستانشان را به این مسائل ظاهر سوق ندادند؛ بلکه همیشه توجه آنها به باطن بوده است و همیشه آنها را به سمت باطن حرکت می‌دادند. این مسائل قطعاً و قطعاً برای سالک موجب انحراف و اعوجاج و وقوف در این مراحل سلوکی است. توجه به مسائل ظاهر، توجه به مشخصات شخصیه و توجه به ممیزات ظاهری است، لذا سالک باید از این مرحله عبور کند!

سالک باید متابعت را در حقیقت و در باطن امر بیابد؛ نه در شخص. یعنی این را می‌خواهم عرض کنم که حتی وقتی انسان از یک ولی و از یک امام زنده و حی متابعت می‌کند، خصوصیت این امامی که در مقابل او قرار گرفته است نباید ذهن سالک را به سمت او سوق بدهد! متابعت از امیرالمؤمنین علیه‌السلام به این جهت نیست که این شخص امیرالمؤمنین است؛ بلکه متابعت از باطن آن حضرت است. متابعت از حضرت مجتبی و سیدالشهدا نباید به این جهت باشد که چون مقابل ما و مخاطب ما [شخصیت] سیدالشهدا است. اگر از این جهت باشد، فرقی نمی‌کند.

افرادی که آب وضوی پیغمبر را برای تبرک به سر و صورت خودشان می‌زدند، چرا بعد از پیغمبر جدا شدند و چرا سقیفه تشکیل دادند؟ چون دچار این اشکال بودند؛

۱. رجوع شود به صحیح البخاری، ج ۱، ص ۹۹.

یعنی آن اُبْهت و جلال و شأن رسول الله اینها را گرفته بود و به دنبال خود می کشید، نه خود رسول الله! متابعت از رسول الله نباید به این عنوان باشد که چون رسول الله، رسول الله است و دارای این خصوصیت است [باید از او متابعت کرد، بلکه] چون رسول الله متحقق به حق است باید از او متابعت کرد؛ ولو این حق در یک طفل پنج ساله هم باشد فرقی نمی کند! این معنا، معنای سلوک است.

در اینجا است که دیگر ظاهر از بین می رود و سالک به آن سر و حقیقت سلوک می رسد! اگر به این مطلب رسیدیم، دیگر هیچ مانع و رادعی نمی تواند از راه ما ممانعت کند و هیچ حاجبی نمی تواند جلوی ما را بگیرد و هیچ مُشککی نمی تواند در ما شک ایجاد کند. برگشت همه اینها به [مسئله] حکومت ظاهر بر حق و حکومت ظاهر بر باطل است و از اینجا نشئت می گیرد.

ما باید ببینیم این بزرگانی که در طول تاریخ یک به یک آمدند و این حقیقت و رسالت را ابلاغ کردند، چه کسانی بودند؟ بیست و سه سال رنج و زحمت پیغمبر برای چه بود؟ این همه مشقات و گرفتاری های پیغمبر برای چه بود؟ برای اینکه دو نفر را درست کند! آن هم پیغمبری که یک لحظه نزول از عالم وحدت به کثرت چنان او را در اضطراب می اندازد که اگر ماسوی الله را به او ببخشند، حاضر نیست یک لحظه تنازل کند! این مطالب شوخی نیست! إن شاء الله خدا قسمت همه مان کند که رشحه ای از آن رشحات اقیانوس آنها به ما بخورد، آن وقت می فهمیم که وقتی ندای ﴿يَأَيُّهَا الْمُرْمَلُ * فُمَّ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا﴾^۱، ﴿يَأَيُّهَا الْمُدَّتُّرُ * فُمَّ فَأَنْذِرُ﴾^۲ بر آنها آمده است، آنها چه می کشیدند! ما الآن این مطالب را نمی فهمیم، چون ما به خودمان نگاه می کنیم، ما ارتباط خودمان را ارتباط آنها می پنداریم و ارتباط آنها را با مردم ارتباط خود به حساب می آوریم.

«من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان» واقعاً همین طور است. پیغمبری که

۱. سوره مزمل (۷۳) آیه ۱ و ۲.

۲. سوره مدثر (۷۴) آیه ۱ و ۲.

حتی طاقت یک لحظه غمض عین از نظر به جمال و جلال الهی به ملائکه مقرب را ندارد، باید بلند شود و بیاید و با ابوسفیان و ابوجهل دریفتند!

من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان قال و مقال عالمی می کشم از برای تو^۱

امیرالمؤمنین که بلند شد و آمد مردم را نصیحت کرد، دلش برای چه کسی می سوزد؟ مگر امیرالمؤمنین به مردم نیاز دارد؟! باید کار را به آنجا برسانند که دختر پیغمبر را سوار بر حمار کند و برای خود این امت، در خانه مهاجر و انصار در مدینه طوف کند!^۲ این کارها را برای چه کسی می کند؟ آیا آن علی که می گوید: «شما همچون گله گوسفند به سمت من هجوم آوردید تا من را مجبور به خلافت کردید»^۳ به دنبال خلافت می رود؟! بیست و پنج سال راحت در منزل نشسته است و از او استفاده می کنند، پس برای چه خودش را به دردسر بیندازد؟! ولی از وقتی که به خلافت رسید، مسائل شروع شد. تمام مدت دوران خلافت حضرت به ابتلا گذشت. آیا این مسئله چیزی غیر از آن تعهد و میثاقی است که خداوند متعال از اولیائش برای بقای این امر گرفته است؟! آیا این مسئله چیزی غیر از آن میثاقی است که خدا بر عهده اولیائش گذاشته است که تاریخ را از حجج خالی نگذارند تا در هر زمان و در هر برهه‌ای برای دلسوختگان و برای طالبان، شریعه‌ای باشند که آنها احساس آلم و احساس درد نکنند؟! آیا این غیر از آن است؟!

حالا ما باید موقعیت خودمان را ادراک کنیم و ببینیم مسائلی که الآن می گذرد با مسائل سابق فرقی نکرده است. الآن هم زمان، زمان رسول خدا است؛ الآن هم زمان، زمان امیرالمؤمنین است؛ الآن هم زمان، زمان امام مجتبی و سیدالشهدا است و فرقی نکرده است! چه فرقی می کند؟! رسیدن و نیل به واقعیت و حقیقت در هر برهه

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۴۱۱.

۲. رجوع شود به الإمامة و السياسة، ج ۱، ص ۲۹.

۳. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ۴۹.

و در هر زمان [یکی است و تفاوتی ندارد].

این کسانی که حتی برای یک لحظه هم نمی‌توانند و تمام شرایش و جودشان راضی نیست به اینکه از آن مقام و اتصال به آن مبدأ اعلیٰ تنزل کنند، آمده‌اند و دارند برای من و شما وقت می‌گذارند و وقت خودشان را با من و شما می‌گذرانند. شوخی نمی‌کنم، مسئله از جد هم جلوتر است! ما این مسائل را به دیده ظاهر نگاه می‌کنیم. حالا ما باید در قبال این قضیه چه کنیم و چه روشی را در پیش بگیریم؟ ما باید چگونه این مسئله را در خود هضم کنیم؟ ما برای اینها چه کار کرده‌ایم؟ اگر سیدالشهدا علیه السلام در روز قیامت بیاید و با ما مُحاجّه کند که «ما برای شما سرمایه گذاشتیم، ما برای شما وقتمان را گذرانیدیم و اختصاص دادیم و این مسائل را به خود خریدیم؛ شما در قبال این کار چه کردید؟» چه جوابی داریم؟!

گل مراد تو آنکه نقاب بگشاید که خدمتش چو نسیم سحر توانی کرد^۱
در این دعای امروز می‌خوانیم: «اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ!»^۲ خدایا، امروز را برای مسلمین و برای رسول خودت عید قرار دادی! یک ماه به ضیافه‌الله رفتیم، یک ماه روزه گرفتیم، چند ساعتی امساک کردیم؛ ولی توقع بالایی داریم! روزه گرفتیم، ولی روزه ظاهر بود؛ امساک کردیم، ولی امساک ظاهر بود. آیا آنچه بزرگان توصیه می‌کردند، در این ماه انجام شد؟! آیا ما به دنبال آن صیامی که مقبول اولیا است، بودیم؟! ولی یک مسئله هست و آن اینکه ما همیشه نظر به رحمت و اسعۀ او داریم؛ «يَا مَنْ غَلَبَتْ [سَبَقَتْ] رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ!»^۳ عملمان کم است، ولی توقع و خواستمان زیاد است و امید داریم که با آن رحمت با ما برخورد کند و

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۱۴۳.

۲. مصباح المتعجل، ج ۲، ص ۶۵۴.

۳. همان، ص ۶۹۶.

ترجمه: «ای آن که رحمتش بر خشم و غضبش غالب گشته است [بر آن پیشی گرفته است]!» (محقق)

این اعمال مجازی ما را با حقیقت و با واقعیت خودش متبدل کند؛ «اللَّهُمَّ وَاغْمِلْنَا بِفَضْلِكَ وَلَا تُعَامِلْنَا بِعَدْلِكَ!»^۱

در امروز باید از خدا چه بخواهیم؟ ماه رمضان گذشت و این دعا برای امروز و روزهای آتی است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ.^۲

«خدایا، ما از تو می‌خواهیم و از تو تقاضا می‌کنیم که آن بهترین دعاها و بهترین اُمَنیه‌ها و بهترین خواستها و بهترین تقاضاهایی را که بندگان صالح تو از تو می‌خواهند در حق ما روا بداری! خدایا ما را در حفظ و در پناه خودت قرار بده! به تو پناه می‌بریم از هر چه بندگان مخلص تو (کسانی که واقعاً با نیات پاک هستند و ابداً ذره‌ای از شوائب عالم کثرت در نفس آنها نیست) [از آنها به تو پناه می‌برند]! خدایا هر آنچه از آنها دور کردی، از ما هم دور کن!»

خدایا در شهرها و ماه‌های آتی و در اوقات آتیه، اثرات این ماه مبارک را در وجود ما باقی بدار! امام زمان و امام حیّ ما را در کَنَفِ حراست خود از هر بلیه‌ای مصون و محفوظ بدار! اولیای ما را طول عمر توأم با صحت و عافیت عنایت بفرما! سایه آنها را بر سر ما مستدام بدار! ما را شاکر زحمات و رنج‌ها و اهتمام آنها برای کمال ما قرار بده! ما را در سرّ و سویدای آنها مستقر و مستکین بنما! أفعال و أقوال و سرّ ما را با عوالم اولیای خودت وحدت ببخش! رهبریّت مسلمین و زعامت شیعه را

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۵۰:

«اللَّهُمَّ اغْمِلْنِي عَلَى عَفْوِكَ وَلَا تَحْمِلْنِي عَلَى عَدْلِكَ.»

ترجمه: «خداوند، براساس عفو با من معامله کن و براساس عدلت با برخورد منما!» (محقق)

منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغه، خوئی، ج ۱۴، ص ۳۵۶:

«... نظیر ما ورد فی دعاء آخر: اللَّهُمَّ عَامِلْنَا بِفَضْلِكَ وَلَا تُعَامِلْنَا بِعَدْلِكَ.»

۲. مصباح المتبهج، ج ۲، ص ۶۵۴.

مؤید و مسدد و طول عمر توأم با صحت و عافیت کرامت بفرما! مرضای مسلمین را شفا عنایت کن! موتای آنها را ببخش و بیمارز! خداوندا شهدای ما را با کرامت و نورانیت و رحمت واسعه خودت قرین بفرما! آن کسانی که برای اسلام و برای پیشبرد و اعتلای کلمه حقه توحید قدمی برمی دارند، قدم آنها را بی اجر مگذار! در فرج امام زمان علیه السلام تعجیل کن! ما را از منتظرین واقعی آن حضرت قرار بده!

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

مجلس سوم

وجوب رجوع به اولیای الهی و تبعیت از ایشان

عید فطر ۱۴۱۶ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعَمِ وَالنِّعَمِ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كُلِّهَا نَحْمَدُهُ عَلَى
بَلَائِهِ، وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ
مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُغَادِرٍ، وَنُؤْمِنُ بِهِ إِيْمَانًا مَنْ
عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفِيَّ إِخْلَاصُهُ الشَّرْكَ وَيَقِينُهُ الشُّكَّ.
وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَتَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانُ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَلَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرٌ وَاعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَفَازَ وَاعِيَهَا.^١
اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى أَوَّلِ خَلْقِكَ وَخَاتَمِ رُسُلِكَ الرَّسُولِ الْمُسَدِّدِ
وَ الْمَبْعُوثِ الْأَمَّجَدِ، حَبِيبِنَا وَحَبِيبِكَ وَحَبِيبِ قُلُوبِ الْعَالَمِينَ أَبِي الْقَاسِمِ الْمُصْطَفَى

١. نهج البلاغة (صبحي صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

محمّد صلواتك عليه و على عترته المعصومين الميامين، و صلّ و سلّم على خليفتك و وصيّ نبك أمير المؤمنين عليه السلام و فاطمة الزهرا و الحسن و الحسين سيّدی شباب أهل الجنة أجمعين، و على علی بن الحسين و محمد بن علی و جعفر بن محمد و موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد و الحسن بن علی و الخلف الحجة المهدي عجل الله تعالى به الفرج و جعلنا من شيعته و موالیه و الدّابین عنه.

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ * وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ * لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ * تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ * سَلَّمَ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ﴾^۱.

قال الله تبارك و تعالى في كتابه:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَقْدِمُوا بَيْنَ يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾^۲.

مهم‌ترین ملاک و اولین و آخرین مناط برای رجوع به اولیا و واصلان به حریم قدس و متابعت از اوامر آنها، جهل ما به حوادث و وقایع و عالم نفس الامر است. عقل و ادراک ما توان احاطه به مسائل ماوراء طبیعت را ندارد. ما از حقایق عالم هستی در محدوده طبع، جاهل هستیم و اطلاع ما بر مسائل عالم ماده کمی از بسیار و بی نهایت است؛ تا چه رسد به عوالم دیگر و مسائلی که در آن عوالم دیگر می‌گذرد. و چون حیات اخروی ما و

۱. سوره قدر (۹۷).

ترجمه: «به نام الله که دارای صفت رحمانیت عامه و رحیمیت خاصه است * به درستی که ما قرآن را در شب قدر فرو فرستادیم * و توجه می‌دانی که شب قدر چیست؟! * شب قدر بهتر از هزار ماه است * در این شب ملائکه و روح با اذن و اجازه پروردگارش با هر امر ملکوتی پایین می‌آیند * و در این شب همه سلام و رحمت است تا به هنگام سپیده صبح.» (محقق)

۲. سوره حجرات (۴۹) آیه ۱. امام شناسی، ج ۸، ص ۷۳:

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، در مقابل خدا و رسول او از آنها سبقت نگیرید و تقدّم مجوید؛ و از خدا بپرهیزید که خداوند شنوا و دانا است!»

تکامل معنوی ما در عبور از عوالم علوی و تجرّد نفسانی برای وصول به حریم قدس و فضای مجرّد و مصفّای عالم تجرّد است، روی این جهت به هیچ وجه من الوجوه نمی توانیم بر محدوده ادراکات خود تکیه کنیم و مصالح و مفاسد خود را باز یابیم.

عقل و ادراک ما توان احاطه بر مسائل مجرّده را ندارد، از آینده اطلاع ندارد و از مسائل نفسانی ما مطلع نیست. اگر ما خیلی بتوانیم بر ذهنیات و بر قوای عاقله خود متّکی باشیم، فقط در محدوده بعضی از ضروریات می توانیم مجال عمل به این قوا را بدهیم نه بیشتر!

بر همین اساس است که نیاز به راهنما داریم، نیاز به فردی داریم که بلد راه است و راه را رفته است و مانند ما در ابتدای مسیر نیست، بلکه صراط را طی کرده است و از خم و چم راه مطلع است. با بینش و بصیرت و دید صحبت می کند؛ نه با تخیل و وهم و عقل فرضی و موهوم! مطالبی که مطرح می کند [به صورت] کتابی نیست؛ بلکه آن مطالب را با بصیرت خود مطرح می کند. متنعم به نعمت های غیبی پروردگار و ملهم به الهامات غیبی است.

روی این حساب، هیچ مفرّ و گزیر و گریزی نیست إلا اینکه در برابر این فرد سر تسلیم فرود بیاوریم و از محفوظات خود دست برداریم و بر آنچه مُکتسب ما از مسائل روزمره است، متّکی نباشیم و بر آنچه عقل ما در جهت تخیل و توهم مسائلی را ترسیم می کند، پایبند نباشیم. در این صورت می توانیم بهره بگیریم و از عوالم نفس عبور کنیم و خود را از هوالک و مهالک راه نجات بدهیم و راه را با بینش و بصیرت طی کنیم. و در غیر این صورت خدای نکرده چنانچه بر مسائل مدّخره در ذهن و نفس متّکی بشویم و بخواهیم خود سرانه در جهتی گام برداریم، هم ضال خواهیم بود و هم مُضل!

خداوند متعال در همه حال بینات را برای ما روشن و دلایل را برای ما واضح کرده است. هیچ گاه بندگان خود را رها نمی کند و در همه احوال، خودش محافظ و مواظب بندگان خواهد بود که سالک در راه تقرّب به او هستند. اگر صورت قضیه فرق کند، واقعیت قضیه فرق نمی کند. راه خدا دارای یک مسائل و خصوصیات و

ظواهر چشم‌پُر کن نیست؛ بلکه راه خدا راه باطن است، راه سکوت و تسلیم است و با ظواهر فریبنده و چشم‌پُر کن جور در نمی‌آید.

خلاصه‌ی مطلب اینکه: ممکن است ذهنیت و تصویری که ما از خدا و راه خدا داریم، با آنچه در نفس‌الامر و واقع وجود دارد، تفاوت کند. خداوند متعال در همه‌حال متکفل امور بندگانش خواهد بود.

بر این اساس، ما نمی‌توانیم از پیش خود مسائلی را مطرح کنیم. عبادتی که انجام می‌دهیم و قدمی که برمی‌داریم، باید از روی امر و دستور باشد. خدای نکرده دلسوزتر از بزرگان نشویم و برای بندگان خدا دایه‌ی مهربان‌تر از مادر قرار نگیریم؛ چون آنها بهتر و بیشتر از ما دلسوز هستند. ما باید مطیع اوامر باشیم؛ نه خط‌دهنده‌ی به آنها! ما باید آنچه آنها می‌گویند بپذیریم؛ نه اینکه خودمان مطلبی را به آنها القا کنیم! یکی از خصوصیات‌ی که امیرالمؤمنین علیه‌السلام برای پیغمبر اکرم می‌شمارند، این است که می‌فرمایند:

رسول خدا به نفوس اطلاع دارد و بر مسائلی که بر بندگان می‌گذرد احاطه‌ی تام دارد. رسول خدا مواضع درد افرادی را که به او مراجعه می‌کنند می‌شناسد؛ بعضی را با مرهم و بعضی را با داغ معالجه می‌کند.

«طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطَبِّهِ»؛ رسول خدا طبیب ماهر و حاذقی است که درد را خوب می‌شناسد که در کجا است، علاج را هم خوب می‌شناسد که به چه وسیله‌ای است. «قَدْ أَحْكَمَ مَرَاهِمَهُ»؛ مراهمی که می‌گذارد، صحیح و به‌جا می‌گذارد. دستور و دارویی که تجویز می‌کند به اندازه است، ذکری که می‌دهد روی حساب است، دستور دعایی که می‌دهد روی حساب است، دستور انفاقی که می‌دهد روی حساب است؛ وقتی که می‌گوید هزار تومان به این شخص بده دیگر نباید هزار و صد تومان بدهی. وقتی که می‌گوید مال خودت را در اینجا خرج کن، بیش از آن مقدار نباید بدهی و نباید دلسوزتر باشی. وقتی که به یک عبادت یا مسائل دیگر دستور می‌دهد، انسان باید به همان مقدار انجام بدهد. اما در بعضی از مواقع مرهم کافی نیست و با مرهم

کار پیش نمی‌رود، در اینجا باید داغ بنهاند! می‌گویند: «آخِرُ الدَّوَاءِ الكَيُّ!»^۱
 «وَأَمِّى مَوَاسِمَهُ»؛ آن محلی را که باید سوزاند، خوب داغ می‌کند و به قول ما
 تیرش به خطا نمی‌رود و هدف را برای آن موضع ابتلاً دقیقاً مشخص می‌کند.
 «يَضَعُ ذَلِكَ حَيْثُ الْحَاجَةُ إِلَيْهِ مِنْ قُلُوبِ عُمِّيِّ وَ آذَانِ صُمَِّّ وَ أَلْسِنَةِ بُكْمٍ»؛^۲ آن
 قلبی که از ادراک وقایع کور هستند، او مواضع موانع را خوب می‌فهمد؛ آن موانع
 راه را خوب تشخیص می‌دهد و به واسطه احاطه ولایی بر نفوس، می‌داند که درد این
 شخص کجا است.

ما نمی‌دانیم و اطلاعی نداریم. [یک] عبادت را مقرب می‌دانیم درحالی‌که
 مقرب نیست! روضه سیدالشهدا را مقرب می‌دانیم درحالی‌که مقرب نیست! این
 مسائل برای افراد دیگر مهم نیست. بلکه آنچه اهمیت دارد برای ما است؛ چون مسیر
 و راه ما با مسیر و راه دیگران تفاوت می‌کند.

زیارت سیدالشهدا در وقتی زیارت است که طبق دستور باشد؛ اگر مخالف با
 دستور باشد مُبَعَّد است!

یکی از رفقا برای رفتن به زیارت سیدالشهدا کاری انجام می‌داد که پدر و مادر
 او مطلع نشوند. آقا به او فرمودند: «این زیارتی که تو می‌روی مبعوض سیدالشهدا
 است، نه مقرب!»

باید در مسیر اطاعت آنها بود. اگر انسان در یمن هم باشد ولی طبق دستور باشد،
 این مسئله مهم است. پیش حضرت بودن و این مظاهر ظاهری نمی‌تواند مؤثر باشد.
 راه خدا با اهویه [نفسانی جور در نمی‌آید، گرچه حال] خوشی هم پیدا کنیم.
 شیطان برای راهیابی به سوی هرکس، شیباک و حبال مختلفه‌ای دارد و برای هر

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۲۴۳؛ طب الأئمة عليهم السلام، ص ۵۵.

ترجمه: «آنگاه که دیگر هیچ چاره‌ای کارگر نباشد، آخرین درمان و راه چاره، داغ نهادن است.» (محقق)

۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۱۵۶.

فرد، مانع خاص و مسیر خاصی را در نظر می‌گیرد. راه‌های مُبَعَدَه شیطان مختص به شرب خمر و قمار نیست. اینها مسائلی است که با یک توبه و یک استغفرالله مرتفع می‌شود و از بین می‌رود. خدا نیاورد روزی را که همین عبادت ما مُبَعَد باشد و ما از او مطلع نشویم؛ همین مجالس ذکر ما مُبَعَد باشد و ما خبر نداشته باشیم؛ خود اطاعت از دستور استاد مانعی برای وصول به استاد به وجود آورد و انسان به عنوان اطاعت از دستور استاد در مقابل استاد بایستد! اینها مسائلی است که به این زودی‌ها بر طرف نمی‌شود!

شیطان در تمام مواقع مترصد و در کمین ما است! خود او به عزت و جلال خدا قسم می‌خورد که من جمیع راه‌ها را به روی بندگانت می‌بندم:

﴿قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ * قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ * قَالَ فِيمَا أُغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ * ثُمَّ لَا تَجِدُنَهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَنِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾^۱

[شیطان گفت]: «خدایا، تا روز قیامت به من مهلت بده!» [خداوند فرمود]: «ما به تو مهلت می‌دهیم!» [ابلیس گفت]: «چون مرا اغوا کردی و از رحمت خود دور گردانیدی، بر سر راه سالکان به سوی تو در کمین و رصد می‌نشینم و در هر حال مترصد آنها خواهم بود و آنها را از جمیع اطراف و جوانب در سیطره خود قرار می‌دهم، در رگ و پوست و مو و فکر و مُخ آنها نفوذ می‌کنم، در مرحله ظاهر کارهایی را که موجب بُعد از تو است برای آنها پیش می‌آورم و اگر نتوانستم، به سراغ عبادات آنها می‌روم و خودم را در آن عبادتی که برای تو انجام می‌دهند شریک و خلیط می‌گردانم!»

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۴ - ۱۷. *الله شناسی*، ج ۳، ص ۱۲۳:

«شیطان گفت: مرا مهلت بده تا روزی که ایشان برای موقف حساب و کتاب برانگیخته شوند * خداوند گفت: تو از مهلت داده‌شدگان می‌باشی * ابلیس گفت: در مقابل اغوایی که تو از من نمودی، بر سر راه راست و صراط مستقیم در برابر ایشان - به جهت اضلال و گمراهی و کج روی از آن صراط - خواهم نشست * سپس از روبه‌رو و از پشت سر و از جانب راست و از جانب چپشان به سویشان می‌آیم؛ و در آن صورت دیگر تو اکثریتشان را شاکر و سپاسگزار نخواهی یافت!»

خدا آن عبادتی را که بوی شیطان و نفس بدهد قبول نمی‌کند. خدا به دنبال هیاهو و ظواهر و گریه‌ها و صداها‌ی بلند نمی‌گردد. ما نمی‌توانیم با زور و فشار تقدیر خدا را عوض کنیم و مسئله‌ای را که پیش آمده است تغییر بدهیم. اگر مطیع باشیم و از آنچه برای ما ترسیم می‌شود عدول نکنیم، کارها بر وفق مراد می‌گذرد و همهٔ مسائل در جای خود قرار می‌گیرد. ببینیم بزرگان چه می‌گویند و ما دخالت نکنیم و برای آنچه آنها در نظر دارند خطّ مشی تعیین نکنیم! وقتی در روز عاشورا مجلس روضه هست، دیگر ما نباید مجلس روضهٔ دیگری بیندازیم. این مجلس روضه هوای نفس است و مجلس ذکر نیست! امام حسین علیه السّلام نیازی به گریهٔ من و شما ندارد؛ بلکه امام حسین علیه السّلام برای عبور دادن ما آمده است. اینکه الآن ما در این مجلس حال پیدا نکردیم، تمام اینها تخیلات است و سالک باید این مطالب را کنار بریزد. اینکه الآن در این مجلس، ذکر این فرد نشده است، خلاف است. مگر حتماً باید ذکر فردی بشود تا از معنویات این مجلس نصیب او بشود؟!!

اینهایی که دایهٔ دلسوزتر از مادر هستند نمی‌دانند هوا و روحی که بر مجلسی حاکم است در حیطةٔ فکر آنها نمی‌گنجد! فقط ولیّی می‌تواند مسائلی را که در یک مجلس است تشخیص بدهد و بر طبق مقتضیات مجلس و روحیهٔ افراد، ذکر و دعا بدهد! اگر دعا درهم و برهم بشود، این آش شله قلمکاری که به وجود می‌آید، چه تأثیری بر این گذشت و این نشست ما از این مدت عمر دارد؟! برای هر کسی یک دارو مناسب است. در مجلسی که مجلس آقای حداد - رضوان الله علیه - است، ذکر دیگری نباید به میان بیاید. در آن مجلسی که به نام بزرگان است، نباید مسائل دیگر مطرح بشود. افراد پیش ایشان می‌روند و طرح مسئله می‌کنند که «آقا، این کار را انجام بدهیم؛ آقا، آن کار را انجام بدهیم!» اگر ایشان بگویند انجام ندهید، شبهاتی برانگیخته می‌شود و اگر بگویند انجام بدهید، صلاح نیست انجام بگیرد! چرا نمی‌فهمند؟! اگر شما خودتان می‌فهمیدید و می‌خواستید مجلس توسل بگذارید، دیگر نیازی به استاد و راهنما و این مطالب نداشتید! شما می‌خواهید چه کار کنید؟! شما می‌خواهید تقدیر

خدا را عوض کنید؟! شما می‌خواهید بر ملائکه مقررۀ خدا غلبه کنید؟! این چه طرز فکری است؟! مگر کسی از شما دلسوزتر وجود ندارد؟! چرا باید باعث اذیت ایشان بشوند؟! چرا باید پیشنهادهای بکنند که ایشان را در مضیقه قرار بدهند؟! آخر این راه که خودسرانه طی نمی‌شود! این مسائل که با هوای [نفس] ما جور در نمی‌آید! آیا شما خبر دارید که در واقع چه می‌گذرد که این مطالب را مطرح می‌کنید؟! نباید به بزرگان چیزی یاد داد؛ آنها بهتر از ما می‌دانند. سلوک بسیار مسیر ظریف و دقیق و حساسی است! در روز قیامت بر اینکه ما چیزی را مطرح نکنیم، ایراد و خرده نمی‌گیرند؛ پس کار را به اهلش بسپاریم. اگر مطرح کنیم باید در آنجا جواب بدهیم! امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

ای مردم، شما به امام علیه السلام و به عترت پیغمبر چیزی یاد ندهید، آنها

بهتر از شما می‌دانند و به راه آگاهی بیشتری دارند؛ إثم أعلم منکم!

نگویید: «آقا، امروز این کار را بکنید؛ آقا، فردا این مجلس را بگذاریم؛ آقا، برای فلان کس این مسئله را انجام بدهیم!» مگر خود آنها زبان ندارند؟! مگر خود آنها فکر ندارند؟! این قدر کار را خراب‌تر نکنیم و مشکلات را اضافه نکنیم! آخر برای مدتی به فکر خود و دیگران هم باشیم و بدانیم که بسیاری از مشکلات و دردها به خاطر همین فضولی‌های بیجای ما به وجود می‌آید! انسان نباید نسبت به بزرگان این‌گونه باشد و نمی‌تواند برای دلخواه خودش این کارها را انجام بدهد.

یادم است چند سال پیش مجلس فاتحه‌ای در مشهد گرفته شد و حضرت آقا - رضوان الله علیه - هم تشریف داشتند. در آن مجلس، قرآن کنار منبر بود و هر کسی می‌خواست قرآن بخواند، می‌رفت در کنار منبر می‌نشست و برای ده دقیقه یا یک ربع قرآن می‌خواند و برمی‌گشت.

یکی از رفقا پیشنهاد کرد: «آقا، اجازه می‌فرمایید ما قرآن را خدمتان بیاوریم و

شما قرآن بخوانید؟» آقا در اینجا چه بگویند؟! اگر بگویند: «قرآن را پیش من بیاورید!» زشت است؛ چون قرآن نباید پیش شخصی بیاید، بلکه انسان باید پیش قرآن برود. از آن طرف اگر دعوت او را هم رد کنند صحیح نیست؛ مگر قرآن خواندن اشکال دارد؟! ایشان از آن محلی که نشسته بودند بلند شدند و تا کنار منبر رفتند و در آنجا برای چند دقیقه قرآن تلاوت کردند. وقتی من گفتم: این چه کاری بود که انجام شد؟! اظهار داشتند: «می‌خواستیم صدای آقا را بشنویم!»

شما ببینید که منطق ما نسبت به این عمل چه حکمی می‌کند؟ آیا صدای آقا را شنیدن هنر است؟! آیا می‌ارزید که ایشان از جای خود بلند شوند و به آنجا بروند؟! و آیا مگر خود ایشان نمی‌توانستند این کار را انجام بدهند؟! ما به این کارها می‌گوییم مسائل نسنجیده، دخالت‌های نپخته و اظهار نظرهایی که اولیا را در مخمصه قرار می‌دهد! قرآن خواندن مسئله‌ای نیست؛ اما این نکته‌ای است برای نکات دیگر! منظورم مطالبی است که ممکن است به واسطه طرح آن مطالب، بزرگان در مخمصه قرار بگیرند. ما نباید این کارها را انجام بدهیم!

در روز عاشورایی خدمت حضرت آقای حداد بودم. یکی از افرادی که در آنجا بود، بلند شد و از آن طاقچه *مفاتیح* آورد و شروع کرد به زیارت عاشورا خواندن؛ در حالی که من می‌دانم ایشان یک‌هم‌چنین مطلبی را به او نفرموده بودند.

من در آن موقع که سنم شانزده سال بود به این مسئله اعتراض کردم و گفتم وقتی که بزرگان هستند، ما برای چه این کارها را انجام بدهیم؟! مگر در کنار آقای حداد بودن و زیارت عاشورا نخواندن اتلاف وقت و ابطال عمر است؟! آیا گذران ما گذران لغو خواهد بود یا اینکه حتماً باید دعا و زیارت عاشورا خوانده شود تا اینکه از این عمر بهره گرفته شود و سیدالشهدا از ما راضی باشد؟! ما به این کارها می‌گوییم فضولی‌های بیجا و دخالت در کار بزرگان!

اولیا و بزرگان همیشه به این مسئله مبتلا بودند؛ افرادی که می‌آمدند و از پیش خود برای آنها مطالبی را ترسیم می‌کردند و اصرار می‌کردند و چه بسا تحمیل می‌کردند.

همه اینها غلط است و نباید باشد! تمام مطالبی که خداوند متعال برای مؤمنین پیش می‌آورد، عین صلاح است.

در آن وقتی که آقا چشمشان را عمل کرده بودند، یک روز که من در بیمارستان در خدمت ایشان بودم به ایشان گفتم: آقا، آخر ما وجه این ابتلائی را که برای شما هست نفهمیدیم که چه جهتی دارد؟! ایشان فرمودند:

شما نمی‌دانی که در این مسائل چه نکاتی خوابیده است و به این مطلب نمی‌رسی! به نظر من رسید که شاید منظورشان این است که تا به سر خودت نیاید نمی‌فهمی که چه اسراری در این مسئله هست!

ما خیال می‌کنیم آن زمانی مورد توجه و مقرب هستیم که صحیح و سالم و در تخت روان و کنار نهر آب باشیم، اما اگر بلیه‌ای برای ما پیش آمد دیگر مقرب نیستیم و مورد خشم و غضب خدا واقع شده‌ایم. خداوند متعال می‌فرماید:

﴿وَلَتَلُوْنَكُمْ بِشَىْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصِ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالْقَمَرَاتِ وَذَيْبِ الصَّالِحِينَ﴾^۱

ما شما را مبتلا می‌کنیم و در شما ایجاد [ابتلا] می‌کنیم و شما را در وضعیتی خوف و گرسنگی قرار می‌دهیم. اموالتان را کم می‌کنیم؛ اگر زراعت کردید، زراعتتان محصولی به بار نمی‌آورد.

اینها خشم و غضب خدا نیست؛ بلکه ابتلاء مؤمن است. مطلب و مرضی که برای شما پیدا می‌شود، ابتلاء مؤمن است. مؤمن باید درجه پیدا کند و باید تزکیه بشود. مسائلی در این زمینه هست که عقل من و شما به آن مسائل نمی‌رسد.

۱. سوره بقره (۲) آیه ۱۵۵. حیات جاوید، ص ۱۰۸:

«ما شما را با ناملایماتی همچون نگرانی از وقوع حادثه و زوال امنیت و ضیق معیشت و از بین رفتن برخی از سرمایه و چه‌بسا ورشکستگی و ازدست دادن عزیزان و نقصان محصول می‌آزماییم و از فرورفتن در کثرات و دنیا‌بازی داریم. بنابراین ای رسول ما به شکیبایان و صابران بشارت رحمت و قرب به ما را برسان!»

ما خیالات داریم و در ذهن خود خیال می‌پرورانیم. ما براساس ذهنیات ظاهری حکومت می‌کنیم و برای افراد درجه و مرتبه قرار می‌دهیم؛ ولی نمی‌دانیم که در واقع و نفس‌الامر چه خبر است! خداوند متعال هم برای گذشتن از این کار و از این مسیر، راه‌هایی قرار داده است. اگر آن آهن زنگ‌زده بخواهد به یک وسیله براق و ارزشمند تبدیل بشود، باید زنگش از بین برود؛ لذا آن را در تنور می‌گذارند و بر آن آتش می‌دمند تا جِلز و ولز آن به هوا برود. هر کدام از جرقه‌هایی که به واسطه سوختن این زنگارها به اطراف پراکنده می‌شود، نویدی از نفحات رحمان و نعمتی از نعمت‌های الهیه است. دردهایی که برای یک مؤمن پیش می‌آید، بشارات جنات عدن است. ابتلائی که خداوند متعال برای بنده‌اش پیش می‌آورد، به معنای عبور و گذر و تصفیه است و پاداش این ابتلا، در نفس همان وقت برای انسان حاصل می‌شود و مانند امتحانات امروزی نیست که نتیجه را بعد بدهند؛ بلکه نتیجه در همان موقع است و ما از همان قدم اول و دوم ابتلا، نتیجه را گرفته‌ایم. بله، ممکن است انکشاف این نتیجه بعداً باشد؛ ولی نتیجه در همان وقت است.

﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾^۱ عُسْر با يُسْر ضمیمه و معیت دارد؛ نه اینکه عسر مرتبه‌ای است و یسر پس از آن حاصل می‌شود. از آن وقتی که مریض دارو می‌خورد، در هر برهه‌ای به همان مقداری که دارو خورده است، مرض از تن او بیرون می‌رود؛ امروز به این مقدار از دارو، مرض از تن او بیرون رفته است و فردا به این مقدار از پرهیز، مرض از تن او بیرون رفته است. نه اینکه این مرض به حال خود باقی می‌ماند و وقتی دُور این دارو تمام شد، یک مرتبه مرض هم می‌رود؛ این طور نیست. بنابراین ما باید بگذاریم مسائلی که برای مؤمنین اتفاق می‌افتد، در جای خودش

۱. سوره شرح (۹۴) آیه ۵ و ۶.

ترجمه: «چرا که یقیناً با هر سختی و شدتی، گشایش و آسانی است * یقیناً با هر سختی و شدتی، گشایش و آسانی است!» (محقق)

قرار بگیرد و مؤثر و مفید واقع بشود و با حرکات نسنجیده خود بر طولانی شدن این مطالب کمک نکنیم. اگر محبت مؤمنین و دیگران را می‌خواهیم، باید طبق دستور عمل کنیم! چه بسا حرکات نسنجیده ما آن نتیجه مطلوبی را که بزرگان درصدد انجام آن هستند، به تأخیر بیندازد.

یادم می‌آید در سفری که مرحوم جدّ ما حاج آقا معین شیرازی در راه مکه بودند، به واسطه تصادفی که پیدا می‌شود از رفتن به مکه باز می‌ماند و ایشان را مجروح و معلول به بیمارستان منتقل می‌کنند و برای مدت‌ها در همان بیمارستان مدینه بستری بودند. وقتی که ایشان از آن سفر برمی‌گردند، مرحوم آقا - رضوان الله علیه - به دیدن ایشان می‌روند. عبارتی که مرحوم آقا - رضوان الله علیه - به والد می‌فرمودند این بود: مسئله‌ای که در این سفر برای پدر شما اتفاق افتاد و تأثیر روحانی‌ای که این قضیه برای ایشان داشت، با صد سفر مکه پیدا نمی‌شد!

اینها مطالبی است که ما غافلیم و از آنها اطلاع نداریم. بزرگان اینها را می‌فهمند و ما باید تسلیم بشویم تا اینکه بتوانیم استفاده کنیم.

ماه رمضان ماه تصفیه است؛ ﴿وَلَتَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ﴾. خداوند متعال در ماه رمضان جوع و گرسنگی را نصیب ما می‌کند، ما قدری پا روی دلمان و هوای نفسمان می‌گذاریم و چشممان به هرچه می‌افتد دیگر نفس ما تمایل پیدا نمی‌کند. با اینکه روزها کوتاه و گذرا بود، اما نعمت و رحمت خداوند عمیم است و إن شاء الله همه ما را در بر خواهد گرفت.

از خداوند متعال باید تقاضا کنیم که ما را تسلیم اولیای خودش قرار بدهد. ما نباید در مقابل آنها اظهار وجود کنیم! راه سلوک از موباریک‌تر و از شمشیر بُرنده‌تر است! ممکن است در یک لحظه و چشم به هم زدن، نعمتی را از انسان بگیرند و ما را محروم کنند. ما باید ببینیم ائمه علیهم السّلام چه کردند و خدا برای ائمه و برای اولیا

چه چیزی پیش آورد.

وقتی که پیغمبر در جنگ تبوک حرکت می‌کنند و امیرالمؤمنین را در مدینه می‌گذارند، افراد امیرالمؤمنین را مسخره می‌کنند که پیغمبر نخواست تو را ببرد و از تو خوشش نیامد و لابد با پیغمبر حساب و کتابی داشته‌ای که در جنگ شرکت نکردی! پیغمبر می‌فرماید: **یا علی، مثل من با تو مثل موسی و هارون است؛ إلاَّ أنه لا نبیَّ بعدی!**^۱ اینکه من تو را در مدینه گذاشتم، یک صورت ظاهری دارد برای گول زدن افراد؛ ولی صورت باطنش این است که یا من باید در مدینه باشم و یا تو؛ و تو همان جان من هستی که در اینجا مانده‌ای!

قضیه این است که راه خدا به ظواهر نیست، بلکه به باطن است؛ به شعار نیست، بلکه به حقیقت است؛ به مجالس ذکر و توسل و داد و بیداد و گریه و امثال ذلک نیست. راه خدا راه هیئتی نیست که امروزه متداول است، راه خدا این راهی نیست که فعلاً در میان افراد شایع است؛ بلکه راه تسلیم است، راه آرامش و اطمینان است، راه سکون و وقار است و راه سپردن امر به اولیا و زمامداران و خود را از این مسائل کنار کشیدن است. در امروز که ماه رمضان گذشته است، گرچه طاعات ما قابل پذیرش او نبود و خود را دست خالی احساس می‌کنیم، اما از آن طرف نوید امید و سعه رحمت پروردگار هم ما را طمّاع کرده است و ما از خداوند، بزرگی و لطف را در قبال قصور و تقصیر خود می‌طلبیم!

در دعای قنوت امروز می‌خواندیم:

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأَلِهِ ذُخْرًا وَشَرَفًا وَكَرَامَةً وَمَزِيدًا أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.

«به حقّ امروزی که برای مسلمین عید قرار دادی و برای پیغمبر و ائمه هدی کرامت و شرف و ذخیره برای غلّوّ و تجرّد قرار دادی، من از تو تقاضا می‌کنم

۱. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۲۹۳، با قدری اختلاف.

که اول درود و رحمت خود را بر پیغمبر و عترت او بفرستی!»
 چون هرچه از نعمت‌های الهی بر ما نازل می‌شود، از دریچه رحمت پیغمبر است. شما بدانید اگر حالتی برای شما می‌آید و در پرونده‌تان می‌نویسند، اول آن حالت را برای پیغمبر نوشته‌اند و از دریچه او می‌آید وَ هَلُمَّ جَرًّا! پس اول اینکه درود و رحمت خود را برای او بفرستی. دوم:

وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ؛

«خدایا، در هر خیری که آنها را داخل کردی ما را هم داخل کن! در هر امر خیری و در هر مسئله‌ای که مقرب است و آنها با این امور خیر و با انجام این مسائل رسیدند به آنجایی که رسیدند، ما را هم در آن زمینه داخل کن و ما را در آن امر خیر قرار بده و آن امر خیر را شامل و ما را مشمول آن بگردان!»

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ؛

«و از هرچه پیغمبر و بزرگان خودت از ائمه را پرهیز داشتی و آنها را دور نگه داشتی، ما را هم از آنها دور نگهدار!»

خدایا، در مسئله اعمال ظاهر و جوارح ما، ما را از محرمات و گناهان ظاهری دور گردان! در مثال و برزخ ما، ما را از صور شیطانیه دور نگهدار! در عوالم دیگر، ما را از آنچه موجب بُعد از تو و مانع طریق ما می‌شود - گرچه حجب نورانی و مظاهر لطف و رحمت تو باشد - دور نگهدار! چون بدون گذشت از اینها، وصول به عالم قدس میسر نخواهد شد.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«خدایا، من از تو سؤال می‌کنم از آن مرتبه بالایی که بندگان صالح از تو درخواست می‌کنند!»

من به مراتب پایین کفایت نمی‌کنم؛ بلکه از تو بهترین را می‌خواهم! چون سر و کار ما با بخیل نیست؛ بلکه سر و کار ما با خدا است و دریچه خزائن رحمت خدا هیچ‌گاه بسته نمی‌شود و آن گنجی که خدا از بحار رحمت خودش دارد هیچ‌گاه تمام نمی‌شود. پس چرا ما مراتب پایین را درخواست کنیم؟! لذا باید بگوییم: «خدایا،

آنچه پیغمبرت می‌خواست آن را به ما بده!» آیا او نمی‌دهد؟! قطعاً می‌دهد!» آنچه امیرالمؤمنین بهترینش را درخواست می‌کرد به ما بده!» وقتی که او نگفته است که در مورد این چیزها دعا نکن، چرا ما این قدر کوتاه باشیم و چرا ما این قدر بخل کنیم؟! می‌گوییم: «خدایا، ما این دعا را می‌کنیم؛ اگر به ما دادی خانه‌ات آباد و اگر هم ندادی باز خانه‌ات آباد! ما دعایمان را می‌کنیم.»

و أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۱ [و پناه می‌آورم به تو از آنچه

بندگان مخلص تو از آن به تو پناه می‌آورند!]

خدایا، از این به بعد دیگر نگذار که شیطان به سراغ ما بیاید!

خدایا، از آنچه بندگان مخلص تو مانع می‌بینند و راه برای نفوذ شیطان می‌بینند

و موانع طریق می‌بینند، [به تو پناه می‌برم]!

خدایا، چه در ظاهر و چه در عوالم دیگر، در سیر و سویدای ما غیر از خودت

چیز دیگری را نگذار!

خدایا، در قلب ما غیر از محبت خودت محبت دیگری را قرار نده! خدایا، در

قلب ما غیر از خواست خودت خواست دیگری را نگذار! اگر خواست دیگری را

بگذاری، چون مجاز است از بین می‌رود و آن خواست در موقع قبر دیگر مطرح نخواهد

بود، اما اگر خواست تو بود، این خواست با ما می‌ماند؛ موقع مردن و در هنگام

حشر و نشر می‌ماند، چون این خواست دیگر مجاز نیست تا ما آن را بگذاریم و برویم؛

پس غیر از خواست خودت، تمام خواست‌ها و تمام منویات را از قلب ما بیرون بگردان!

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ

عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ!»

خداوندا، در امروز که روز عید سعید فطر است و ما یک ماه را به مهمانی تو

آمدیم، همان‌طوری که پیغمبرت فرمود: «فَإِنَّ الشَّقِيَّ مَن حَرَّمَ غَفْرَانَ اللَّهِ فِي هَذَا الشَّهْرِ

العظیم!«^۱ در امروز ما را جزء اشقیایا قرار نده! خدایا، ما را تابع اولیای خودت قرار بده! دست ما را هیچ‌گاه از دامان اولیای خودت کوتاه مگردان! در سیر و سویدای ما غیر از خود و محبت به خود چیزی را قرار مده! خداوندا، در فرج امام زمان علیه السّلام تعجیل بگردان! خودت در همه احوال متکفّل امور او باش! صحت و عافیت و سلامت را نصیب ولّیت امام زمان علیه السّلام و ارواحنا فداه و بزرگان قرار بده!

خدایا، ما که ذخیره و اندوخته‌ای نداریم و متکی به لطف و کرم تو هستیم، ما را در دنیا و آخرت ملتزم و مصاحب با اولیای خودت قرار بده!

خدایا، آنچه در این ماه و در طول عمر از اعمال و مواهب و درجات و مراتب و روح و ریحان و رضوان که ان شاء الله برای ما نصیب می‌کنی، تمام اینها را برای بزرگان خودت قرار بده و به پای آنها بنویس تا بلکه این مسئله، شکر کمی از آنچه برای ما انجام داده‌اند و قلیلی از بسیاری که برای ما در نظر گرفته‌اند و رنج برده‌اند، باشد.

خدایا، تمام وجود ما را از ما بگیر و حیات و نعمت ابدی ما را فقط و فقط در راستا و مسیر متابعت از ولیّ و بزرگانی که در این مسیر برای ما زحمت کشیده‌اند قرار بده! در آخرت دست ما را هیچ‌گاه از ذیل عنایات آنها کوتاه مگردان! خودت در همه حال متکفّل و کافل امور ما باش و خودت قلب ما را مباشرت کن و نیات و افکار ما را ترسیم کن!

برای رفع گرفتاری از مسلمین و تعجیل در فرج امام زمان علیه السّلام و ائتلاف و استیناس بین أحبّه و أعزّه و فرج کلی برای شیعیان امیرالمؤمنین علیه السّلام سه صلوات ختم کنید!

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

۱. الأمالی، شیخ صدوق، ص ۹۳. مطلع انوار، ج ۱۲، ص ۳۳، تعلیقه:

«به تحقیق که شقیّ و بدبخت آن کسی است که از آمرزش الهی در این ماه با عظمت محروم گردد!»

مجلس چهارم

توحید و ولایت، حقیقت مستودعه در وجود انسان

عید فطر ۱۴۱۷ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدُ لله الواصلِ الحمدَ بالنعمِ و النعمَ بالشكر. نَحْمَدُهُ عَلَى آلَائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ عَلَى بَلَائِهِ، وَ نَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا تُهَيِّتُ عَنْهُ، وَ نَسْتَغْفِرُهُ مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ، وَ نُؤْمِنُ بِهِ إِيْمَانً مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفِيَّ إِخْلَاصِهِ الشَّرْكَ وَ يَقِينَةً الشُّكِّ، وَ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ [و سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِفُّ مِيزَانُ تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَ وَعَاهَا خَيْرٌ وَاعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَ فَارَ وَاعِيَهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِ رُسُلِكَ وَخَاتِمِ أَنْبِيَائِكَ، أَبِي الْأَكْوَانِ
بِفَاعِلِيَّتِهِ وَ أُمِّ الْإِمَّاكَانِ بِقَابِلِيَّتِهِ، الرَّسُولِ النَّبِيِّ الْمَدِينِيِّ الْمَكِّيِّ التَّهَامِيِّ الْقُرَشِيِّ، صَاحِبِ
لِوَاءِ الْحَمِيدِ وَ الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ، أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ، وَ عَلِيِّ ابْنِ عَمِّهِ وَ صِبْهَرِهِ
وَ وَزِيرِهِ سَيِّدِ الْوَصِيِّينَ وَ قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّجِينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، وَ عَلِيَّ سَيِّدَةَ
نِسَاءِ الْعَالَمِينَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، وَ سَيِّدِي شِبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَجْمَعِينَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، اللَّهُمَّ
صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى الْخُلَفَاءِ وَالْأَثَمَةِ مِنْ بَعْدِهِ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ
جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ وَ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى وَ مُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَ عَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنَ
الْعَسْكَرِيَّ وَ الْحِجَّةَ الْمُتَنْتِظِرَ الْمَهْدِيَّ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَ سَلَامُهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا
وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾^۱

گرچه بنا بر این بود و هست و خواهد بود که بنده مطلبی مطرح نکنم و مسئله‌ای
عنوان نشود، ولی از آنجایی که طبعاً عیدی ماه رمضان در روز عید پرداخته می‌شود،
حالا چند دقیقه‌ای [صحبت می‌کنیم؛ چون] وقتی که به ما لطف و مرحمت دارند،
اگر ما مضایقه کنیم خلاف مروّت است.

مطلب دیگر اینکه احساس می‌کردم که متأسفانه ما به همان ابتلائی مبتلا هستیم
که غالب افراد به آن مبتلا هستند و آن این است که هر مطلب و هر مسئله و نصّحی
که مطرح می‌شود، طبع و نفس بنی آدم آن را به خود نمی‌گیرد و به دیگران احاله
می‌دهد و به‌طور کلی گویا انسان از دایره مطالب اخلاقی و مسائلی که مورد تربیت و
تزکیه انسان است، به کناری است؛ درحالی که همه افراد دارای نقص و عیب هستند
و خود گوینده هم از این قاعده و از این دایره مستثنا نیست.

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۷۲. امام شناسی، ج ۵، ص ۹۴:

«ما امانت را بر آسمان‌ها و زمین و کوه‌ها عرضه داشتیم، همگی از حمل آن امتناع ورزیدند و از آن
ترسیدند، ولیکن انسان آن را حمل کرد و حقاً که انسان بسیار ستمگر و بسیار نادان است.»

بنابراین بهتر این است که هر مسئله‌ای که مطرح می‌شود و هر کسی به هر کیفی و در هر مظهري اگر مسئله اخلاقی و نصیحتی را مطرح می‌کند، انسان آن را به خود بگیرد و به خطیب و گوینده توجه نداشته باشد. گفت:

مرد باید که گیرد اندر گوش

ور نوشسته است پند بر دیوار^۱

در آن عرائضی که در روز نیمه شعبان در مشهد مقدس به عرض رساندم، خطاب من متوجه یک طیف خاص نبود؛ بلکه همه افراد را بلا استثنا شامل می‌شد. مسئله این بود که بعضی ناآگاهانه درباره خطیرترین و مهم‌ترین مسئله عالم وجود و عالم هستی که مسئله ولایت تکوینی مطلقه است، اظهار نظر می‌کردند؛ افرادی که از ولایت فقط کلمات و حروفش را می‌دانستند! و متأسفانه بعداً مشاهده شد که گویا مطلب ما به آن افرادی که خطاب ما به آنها تعلق گرفته، واقع نشده است.

خداوند در این آیه شریفه می‌فرماید:

«ما امانت را بر آسمان‌ها و زمین عرضه داشتیم، ولی آسمان‌ها و زمین إبا کردند از اینکه آن را قبول کنند، ولکن انسان آن امانت ما را پذیرفت و آن را متحمل شد و قبول کرد.»

منظور از این امانت چه امانتی است و این ودیعه‌ای که خداوند انسان را محلّ مستعدّ برای تقبل آن قرار داده است، چه ودیعه‌ای است؟ چرا آسمان‌ها و زمین نتوانستند آن را قبول کنند؟ و این چه خصوصیتی است که آنها استعداد برای پذیرش آن را ندارند؟ این چه قضیه‌ای است؟

ما هرچه در عالم خلق از تعینات مشاهده می‌کنیم، جلوات مختلف نزول اسماء و صفات الهی است. در تعین اول و تعینات ثانویه و ثالثیه، چه وجود و چه مراتب متکامله وجود و صفاتی که مترتب بر وجود است، تعینات محدود نزول اسماء و صفات

۱. گلستان سعدی، باب دوم، حکایت شماره ۳۷.

الهی است؛ و این امر شامل تمام موجودات در عالم کون می‌شود، اعم از عالم ماده و طبع و شهادت و سایر عوالم ربوبی: عالم برزخ، ملکوت سُفلی و عُلیا و عالم جبروت و لاهوت.

خداوند متعال از آن عوالم ربوبی به سماوات تعبیر فرموده است. سماوات یعنی تمام عوالم ربوبی به هر مقدار سعه و ظرفیت وجودی‌ای که دارند.

[می‌فرماید]: ما این امانت را به همه این تعینات عرضه داشتیم، منتها آنها نتوانستند بپذیرند و نتوانستند شانه خود را برای حمل چنین امانتی مستعد کنند و قدرت و قوت برای حمل چنین ودیعه‌ای را نداشتند؛ چه عالم ماده که عبارت از زمین و آسمان مادی باشد و چه موجودات عوالم علوی، هیچ‌کدام از آنها چنین استعدادی را در خودشان ندیدند؛ بلکه جن و ملک هم چنین استعدادی را ندیدند. چون منظور از عوالم بالا که عوالم جبروت و لاهوت هستند، قوای مستعدۀ مدیره و مدبرۀ عوالم است که از آن تعبیر به ملائکه مقرب می‌شود. خاک نتوانست تحمل کند، آب نتوانست تحمل کند، هوا نتوانست تحمل کند، عوالم مثال نمی‌توانند تحمل کنند، عوالم مجردۀ بالا نمی‌توانند تحمل کنند، حتی وقتی که به جبرئیل و میکائیل و ملائکه مقرب می‌رسد، آنها هم نمی‌توانند چنین ودیعه‌ای را تحمل کنند، چون آنها یک ظرف و قابلیت و استعداد محدود دارند که از نقطه نظر سیر طولی از آن استعداد و قابلیت بالاتر نمی‌روند.

بله، در سیر عرضی، قابلیت نامحدود است و قابل می‌تواند بر حسب افاضۀ فاعل، از نقطه نظر سیر عرضی به هر مقدار که هست تفرّج داشته باشد.

﴿وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ﴾؛ ولی انسان این را پذیرفت. این چه ودیعه‌ای است و چه امانتی است و چه سیری است که خداوند در وجود انسان قرار داده است که به واسطۀ این سیر از تعین و از حد بیرون می‌آید و متبدل به لاحد می‌شود، از انتها بیرون می‌آید و به لایتناهی می‌رسد؟

این سیر، عبارت است از سرّ توحید. توحید عبارت است از ادراک وحدانیت بالصرّافه و حقّه و حقیقیۀ پروردگار. توحید عبارت است از اندکاک هر تعین و هر

حدی در ذات لا یتناهی و وحدانی حضرت حق. یعنی انسان نه تنها در مرتبه افعال و صفات و اسماء، بلکه در مقام تعین ذات هم دیگر ذوات متعدده را مشاهده نکند و تعینات متعدده را نبیند؛ بلکه فقط حقیقت واحد را به عنوان تعین اول و به عنوان عینیت حق مشاهده کند و تمام مرایا و تمام قوالب را فانی و مُندک ببیند.

این مطلب را ملائکه هم نمی‌توانند ادراک کنند؛ حتی جبرئیل و میکائیل و عزرائیل و اسرافیل با آن عظمتی که دارند، نمی‌توانند ادراک کنند! چون مسئله در اینجا به اندازه‌ای دقیق و ظریف و رقیق است که فقط آن امانت و ودیعه به واسطه اندکاک و انحاء و فنای ذات در ذات حق حاصل می‌شود و هیچ چیزی جایگزین این نخواهد شد. یعنی اگر علم اولین و آخرین را به شخصی بدهند، باز به این مرتبه نمی‌رسد! اگر حیات و زندگانی تمام عوالم سبعة را به یک نفر بدهند، باز به این مرتبه نمی‌رسد؛ و این مرتبه بالاتر است! اگر تمام لذات اولین و آخرین و عوالم ربوبی - چه لذات دنیایی و چه لذات اُخروی در عالم مثال و ملکوت و جبروت و لاهوت - همه را به شخصی بدهند، باز به این مرتبه نمی‌رسد! لذاتی که اصلاً در تصور ما نمی‌گنجد و ما آنها را نمی‌فهمیم. دقیقاً مثل بچه غیر ممیزی که بخواهند بعضی از لذات را برای او تشریح کنند، اصلاً ادراک آن لذات برای او ممتنع و غیر ممکن است، چون قابلیت برای ادراک را ندارد؛ همین‌طور ما هم چون فعلاً در عالم طبع گرفتار هستیم، ادراک چنین لذاتی برای ما ممتنع است، مگر اینکه انسان عبور کند و خود را وارد در آن مراحل کند.

پس اگر تمام اینها را به انسان بدهند، باز به گرد آن مقام بالا که مقام انحاء و فنای ذات است نمی‌رسد؛ چون همه اینها در مرتبه مادون ذات است و ذات چیز دیگر و مطلب دیگری است. ذات مقام دیگری است که اینها قابلیت مقایسه با او را ندارند. این مقام عبارت است از مقام توحید و مقام فنا که هیچ کدام از تعینات نتوانسته‌اند خود را به این مرحله برسانند. یعنی عالم ماده و عوالم ربوبی و مجرد نمی‌توانند خودشان را به این مرحله برسانند؛ چون خداوند قابلیتش را به آنها نداده و عطا نکرده است و این قابلیت را فقط به انسان داده است.

بعبارة أُخری، این مسئله مقام ولایت است؛ یعنی ولایت عبارت است از ظهور کلمة توحید در تمام تعینات. [این ظهور]، بدون ولایت امکان ندارد.

در دعای ماه رجب راجع به ائمه علیهم السلام می‌خوانیم:

أَعْضَادُ وَأَشْهَادُ [و مَنَاءُ وَأَذْوَادُ] وَ حَفَظَةٌ وَ رُؤَادُ، فَبِهِمْ مَلَائَتُ سَمَاءِكَ وَ أَرْضِكَ
حَتَّى ظَهَرَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.^۱

«أَعْضَادُ وَأَشْهَادُ؛ ائمه علیهم السلام یاوران و ناظران بر عالم کون هستند.»
«حَفَظَةٌ؛ اینها پاسدارند.» پاسدار یعنی شخصی که نگهدار و نگهبان مسئله‌ای است.
«رُؤَادُ؛ اینها پیش‌آهنگان و جلوداران برای قافله توحید هستند.» «فَبِهِمْ مَلَائَتُ سَمَاءِكَ
وَ أَرْضِكَ؛ خدایا، تو به واسطه وجود ائمه آسمان و زمین را پُر کردی.» «حَتَّى ظَهَرَ أَنْ
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ؛ تا اینکه حقیقت کلمة لا إله إلا الله و توحید ظهور پیدا کرد.»

ظهور یعنی چه؟ توحید که سر جایش بود؛ چه تعینی باشد یا نباشد، توحید هست. ظهور توحید نیاز به ظهور مظهر دارد و تا مظهري نباشد ظهوری نیست. در مقام ذات که مقام غیب‌الغیوب است، توحید برقرار است. در آنجا که کثرت نیست و در آنجا که دیگر ظهور نیست؛ بلکه عالمِ عِماءِ محض و عالمِ ظلمات است. آنجا عالم نور نیست؛ آنجا را به واسطه شدت اندکاکِ نور، عالمِ عِماءِ می‌گویند. در آنجا دیگر نه مظهري هست و نه مظهري و نه ظهوری.

پس ظهور لا إله إلا الله به واسطه چیست؟ به واسطه ولایت است؛ یعنی ولایت است که به واسطه هیمنه و اقتدار خود، علت تامه برای تنزل مشیت مطلقه حق شده است و تمام آنچه در این عوالم ربوبی وجود پیدا می‌کند، وجود نازله ولایت است. پس به وجود ائمه علیهم السلام «مَلَائَتُ سَمَاءِكَ وَ أَرْضِكَ؛ تو آسمان و زمینت را پُر کردی!» وجود جبرائیل امین به واسطه وجود خاتم انبیاء است، وجود میکائیل و

۱. مصباح‌المتجهج، ج ۲، ص ۸۰۳.

اسرافیل و عزرائیل به واسطه وجود خاتم انبیاء است و اینها مرحله نازله آن وجود مقدس و وجود متعالی هستند و تمام عوالم وجودی، مراتب و تعینات وجود مقام ولایت مطلقه هستند.

«فَبِهِمْ مَلَأَتْ سَمَاءُكَ وَأَرْضُكَ»؛ تو به واسطه وجود اینها و به واسطه ولایت اینها آسمان و زمینت را پُر کردی تا اینکه توحیدی که در عالم عماء بود، و بالصرافه بود و آن توحید حقه و حقیقه و یکتایی که داشتی و آن عالم خفا و ظلماتی که بود، ظهور و بروز پیدا کرد و در مقام ثبوت و اثبات متجلی شد. پس ما می‌توانیم بگوییم که ولایت، علت و مبدأ برای تمام تعینات در همه عوالم ربوبی و عوالم امکان است. این ولایت که عبارت است از نزول مشیت پروردگار و ظهور توحید، همان چیزی است که خداوند در وجود انسان به ودیعه گذاشته است.

حالا می‌بینید که ولایت چه خبر است؟! و شما اصلاً می‌دانید ولایت چه خبر است؟! شما از فردی که در کنارتان نشسته است خبر ندارید؛ نه فقط شما، من هم همین‌طور! ما از ظاهر فردی که در کنارمان ایستاده است خبر نداریم! اگر یک پیراهن یا یک لباس بپوشد، نمی‌دانیم رنگ پوست بدنش چه رنگی است! نمی‌دانیم آیا عیب دارد یا ندارد! اگر شما یک پرده نازک یک میلی‌متری روی یک متاع یا میوه‌ای که در کنارمان هست بیندازید، نمی‌دانیم که زیر این پرده سیب است یا پرتقال، یا چیز دیگری است! یک پرده جلوی چشم ما را می‌گیرد، آن وقت آیا ما به حقیقت این میوه اطلاع داریم که چگونه است!؟

تازه این مسئله مربوط به ظاهر است. در عوالم ربوبی و باطن آیا ما از حقیقت عالم مثال خبر داریم؟! آیا از حقیقت عوالم جبروت و ملکوت خبر داریم؟! آیا از حقیقت جبرائیل خبر داریم؟! جبرائیلی که تمام علوم اولین و آخرین به واسطه افاضه او است! آیا ما خبر داریم که در آنجا چه می‌گذرد؟! بالاتر از همه اینها مقام ولایت است که علت و منشأ برای همه عوالم ربوبی است. آن وقت برای چه عده‌ای همین‌طور بدون اطلاع در مورد این مطالب صحبت می‌کنند؟! گفت:

هر کسی از ظنّ خود شد یار من

وز درون من نجست اسرار من^۱

برای چه در مورد این مطالب صحبت می‌کنند و دیگران را اغوا می‌کنند و در مقام بحث، راه افراط را طی می‌کنند و در آنچه خودشان اطلاع ندارند، موجب شک و تشکیک و تردید در دیگران می‌شوند و زحمت دیگران را زیاد می‌کنند؟! اینها مطالبی نیست که در حیطة بحث من و امثال من دربیاید؛ این مسائل بالاتر است!

من الآن در مقابل شما اعتراف می‌کنم که با وجود اینکه من نزدیک و معاشر بوده‌ام و مسائل را از نزدیک می‌دیدم، تا الآن به حقیقت مطلب نرسیده‌ام و نسبت به بزرگان شناخت نداشتم و ندارم؛ آن وقت دیگران چگونه به خود جرئت می‌دهند که نظر بدهند و مطلب را به این طرف و آن طرف بکشانند و باعث شک و تردید بشوند؟! ما از راستگویی و تعدیل چه بدی‌ای دیده‌ایم که راه افراط را طی کنیم؟! هر افراطی موجب تفریط است! هر افراطی موجب تنزل است! انسان چه داعی‌ای دارد که یک واقعیت صالح و صحیح را مَشوّه و موج‌دار کند و آن را کدر کند؟!

راه و طریقی که برای ما ترسیم کردند، مشخص است. طبق دستور و طبق فرمایش مرحوم آقا، وصی مشخص است؛ پس دیگر طرح مطالب افراطی و مطالب غلو در اینجا چه معنایی دارد؟! چرا باید افرادی که معلوماتشان در حدّ نازل‌ترین افراد یک جامعه است، در دقیق‌ترین و عمیق‌ترین و ظریف‌ترین مسئله عالم وجود، اظهار نظر کنند؟! این چه داعی‌ای است؟ مگر ما این قدر بیکاریم که به مسائلی که برعهده ما نیست [بپردازیم]؟! چه شخصی چنین وظیفه‌ای را برعهده ما گذاشته است؟! چه شخصی ما را مأمور کرده که در این گونه مطالب بحث و نظر کنیم؟!

من سال گذشته در چنین روزی نسبت به بعضی از افراد اخطار دادم و گفتم که دست از این مطالب بردارند و از خودشان اظهار نظر نکنند و بگذارند مطالب به

۱. مشنوی معنوی (میرخانی)، دفتر اول، ص ۱.

روش عادی پیش برود؛ ولی قبول نکردند و دیدید آنچه شد! امروز هم در چنین روزی نسبت به کلّ رفقا اخطار می‌دهم که از آنچه بر عهده آنها نیست صحبت نکنند و در آن مسائلی که احتیاج به تخصص و فن دارد، وارد نشوند و هر شخصی به مطالب خود پردازد که در غیر این صورت، ضرر این مسئله فقط متوجه خود آنها خواهد شد و دیگران را هم در مقام شک و تردید نگه می‌دارند. مسئله ولایت این طور نیست و مسئله ولایت آسان نیست! صحبت در ولایت این قدر سهل نیست! آخر ما کار و زندگی داریم؛ هر کسی به دنبال کار خود و هر کسی به دنبال بحث خود! چه داعی دارد که انسان در این مطالب وارد بشود؟! این مقام، مقام توحید است و این کارها با دم شیر بازی کردن است!

ما با این القابی که می‌دهیم، نه تنها شخصی را بالا نمی‌بریم، بلکه بزرگان را پایین می‌آوریم! باید متوجه باشیم که آن مقام ولایت حضرت آقا - سلام الله علیه - بر همه جریانات حاکم و ناظر است و مراقب است! مگر ما امام زمان، حضرت بقیة الله علیه السلام را فراموش کرده‌ایم؟! مگر ما امام نداریم؟! ما چه داعی ای داریم که اینها را کنار بگذاریم؟! راه ما راه مشخص و صحیح است. ما که در اینجا ادعایی نداریم، ما که در اینجا دگان و دستگاه نداریم. انسان که نمی‌تواند برای اثبات یک مطلب از مطالب خلاف بهره بگیرد و برای اثبات یک قضیه دروغ بگوید.

شخصی راجع به ثواب قرائت ۱۱۴ سوره قرآن، روایات جعل کرده بود که مثلاً اگر کسی این سوره را بخواند این قدر ثواب دارد. یکی از بزرگان با او برخورد می‌کند و می‌گوید: «من چنین مطالبی ندیده‌ام، شما اینها را از کجا نقل کرده‌ای؟!» گفت: «من وقتی دیدم که مردم نسبت به قرائت قرآن توجه ندارند روایت ثواب جعل کردم که اگر کسی این سوره را بخواند به او این قدر حورالعین می‌دهند، اگر کسی آن سوره را بخواند به او این قدر جنات و آنها می‌دهند و ...»

[باید به او گفت]: آخر مگر شما وکیل مردم هستی؟! مردم قرآن می‌خوانند

بخوانند؛ نمی‌خوانند نخوانند! همه مردم خدا دارند!

انسان باید آن چیزی را که یقین دارد بیان کند. ما از احتمال، چه نتیجه‌ای می‌گیریم؟! ما نباید به مَظْهَر نگاه کنیم، این خلاف توحید است! باید به ظهور نگاه کرد، نه به مَظْهَر!

چرا شیطان از درگاه خدا رانده شد؟ چون به مَظْهَر نگاه کرد. گفت: ﴿خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ﴾^۱؛ نار را بر طین و آتش را بر خاک ترجیح داد. او به مَظْهَر نگاه می‌کند، درحالی‌که نارِیت نار از کجا آمده است؟ تراپیت تراب از کجا آمده است؟ تو به مَظْهَر نگاه می‌کنی یا به مَظْهَر؟ به مَظْهَر نگاه می‌کنی یا به ظهور؟ چرا ما ولایت را محدود و منحصر کنیم؟! ولایت حد ندارد! موسی با آن ید و بیضای خودش برای رسیدن به استکمال نفسانی و برای رسیدن به مقام تربیتی - که لازمه و مقتضای یک پیغمبر الهی است - مجبور و مکلف می‌شود که در مقابل خضر زانوی ادب بزند؛ یعنی با اینکه دارای مقام ظاهر و باطن است و با اینکه دارای کتاب است، ولی نقصی در راه او وجود دارد که آن نقص برطرف نمی‌شود مگر با شاگردی و تَلْمُذ در خدمت خضر!

تمام عوالم وجود به هم بستگی دارند و به هم ربط دارند. اینجا بود که شیطان حساب خودش را جدا کرد و آن نعمت‌های الهی را که خداوند به او داده بود، به خود گرفت و گفت: ﴿خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ﴾؛ یعنی به مخلوق نگاه کرد، نه به خالق؛ به قابل نگریست، نه به فاعل. و این موجب رد شد؛ چون مقام غیرت خدا اجازه نمی‌دهد. تو به جای اینکه به فاعل و خالق و من نگاه کنی، به این نار نگاه می‌کنی؟! برای من که فرقی نمی‌کند؛ اگر بخوام تراب را بر نار فضیلت بدهم برای من کاری ندارد، اگر بخوام هوا را بر نار و بر آب فضیلت بدهم برای من کاری ندارد. من فاعل و خالق هستم، آن وقت تو به این مخلوق و معلول و وجود متعین نگاه می‌کنی؟! انسان که

۱. سوره أعراف (۷) آیه ۱۲؛ سوره ص (۳۸) آیه ۷۶. / *الله شناسی*، ج ۳، ص ۱۲۳:

«تو مرا از آتش خلق کردی و او را از گِل!»

نباید به اینها نگاه کند! در اینجا بود که غیرت خدا اقتضا نکرد و او را کنار زد! گفت: فیض روح القدس از باز مدد فرماید دیگران هم بکنند آنچه مسیحا می کرد^۱ مگر مسیح این ید و بیضا را از کجا آورد؟! مگر مسیح این ﴿وَأُبْرِيءُ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ﴾^۲ را از کجا آورد؟! او که وقتی از شکم مادر متولد شد گفت: ﴿آتَانِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾^۳، کی در این دنیا کاری کرد؟! کی در این دنیا زحمتی کشید؟! انسان وقتی که از مادر متولد می شود که زحمتی نکشیده و کاری انجام نداده است! ﴿آتَانِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾ یعنی خدا از الآن به من کتاب داده است. پس غیر از افاضه و عنایت حضرت حق چه چیزی می تواند در این دنیا جلوه گر و متجلی باشد؟! هر چه هست فقط از او است.

ما اینها را فراموش کرده ایم. این طور به ما یاد نداده اند؛ بلکه آنچه به ما آموخته اند طریق توحید و طریق یکرنگی و طریق رفاقت است. باید دوئیّت و کثرت از میان رفقا برداشته بشود و به جای آن اتحاد و انضمام و الفت و محبت و ود جایگزین بشود. همه یکی هستند و هیچ فرقی نمی کنند. آن کسی که محبتی دارد، این محبت را از کجا آورده است؟! ﴿فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ﴾؛ تالیف بین قلوب و اشتراک در مسیر از چه کسی بوده است؟ چه ذات و چه فاعلی دست ما را از جاهای مختلف گرفته و راه ما را به این مسیر منتهی کرده است؟ هیچ درباره اش فکر کرده ایم؟ اگر این عنایت حق نبود، ما هم مثل بقیه افراد بودیم! چه فرقی داشتیم؟! اگر این

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۱۴۲.

۲. سوره آل عمران (۳) آیه ۴۹. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۴۵:

«و من کور مادرزاد را شفا می دهم و مرض پیسی را شفا می دهم.»

۳. سوره مریم (۱۹) آیه ۳۰. انوار الملکوت، ج ۱، ص ۱۴۶، تعلیقه:

«[خدا] مرا کتاب آسمانی و شرف نبوت عطا فرمود.»

۴. سوره آل عمران (۳) آیه ۱۰۳. امام شناسی، ج ۱۴، ص ۱۷۶:

«پس خداوند در میان دل های شما الفت افکند.»

افاضه حق نبود، ما هم مثل بقیه بودیم! ما که دیگر از فلانی و فلانی بالاتر نیستیم؛ ولی می‌بینیم که عاقبت کار آنها به کجا رسید! چون آنها به خودشان گرفتند و به مظهر نگریستند، درحالی‌که سلوک مقابل این مسیر است؛ سلوک به ظهور و به مظهر نگریستن است، نه به مظهر.

شما در این ادعیه ائمه علیهم السلام نگاه کنید؛ مگر در این دعاهای حضرت سجاد سلام الله علیه که در شب‌های ماه مبارک رمضان می‌خواندیم، نمی‌دیدیم که امام علیه السلام با آن مقام عصمتی که دارد چقدر خودش را پایین می‌آورد؟! آن مقام عصمتی که عقلاً صدور گناه از ائمه علیهم السلام و از مقام عصمت را ممتنع می‌کند، ولی وقتی در مقام دعا دارد دعا می‌کند، واقعاً می‌گوید: «خدایا، من هیچ هستم!» دروغ نمی‌گوید! کار را به جایی می‌رساند که می‌گوید: «أنا الَّذِي عَصَيْتُ جِبَارَ السَّمَاءِ، أَنَا الَّذِي أَعْطَيْتُ عَلِيَّ مَعَاصِيَ الْجَلِيلِ الرَّشِيِّ!» یعنی امام علیه السلام می‌خواهد بفرماید: خدایا، لولا عنایت تو، من همین آدمی هستم که توجیه و تأویل می‌کنم، تا وقتی که موقعیت دست من نیاید نظرم نسبت به قضیه فرق می‌کند، ولی وقتی که به یک موقعیت دیگر برسم تمام مسائل گذشته را کنار می‌گذارم و با توجیه حتی برای معاصی کبیره رشوه می‌دهم! من یک‌هم‌چنین آدمی هستم.

آیا ما این‌طور نیستیم؟! شما خودتان مشاهده نمی‌کنید؟! آیا نظر آن کسی که الآن دارای یک موقعیت نیست با وقتی که بعداً به یک موقعیت می‌رسد، یکسان است؟! چند سال پیش در زمان رهبری رهبر فقید انقلاب، من در یک جا برای مردم عوام صحبت می‌کردم. گفتم: ایشان فرموده‌اند:

هر کسی که در هر مقامی است اگر از خودش فرد بهتری را سراغ دارد، وظیفه شرعی او است که کنار برود و او را [به جای خودش بگذارد]^۲

۱. مصباح المتبهجد، ج ۲، ص ۵۸۹، فرازی از دعای شریف ابو حمزه ثمالی.

۲. رجوع شود به صحیفه امام، ج ۱۹، ص ۱۵۷.

ایشان این مطلب را گفتند و همه ما هم شنیدیم! گفتم: من از شما سؤال می‌کنم: تا الآن که دو سال از این قضیه می‌گذرد، یک نفر را به من نشان بدهید که گفته باشد موقعیت من پایین‌تر از فلان کس است! یک نفر را به من نشان بدهید؛ چه در هیئت دولت، چه در مجلس، چه از بین قاضی‌ها، چه در ادارات و چه در سایر جاها تا برسد به بالاترین جاها! یعنی آن فردی که الآن در این پُست و مقام است، واقعاً خودش را از تمام افراد ایران بالاتر می‌داند؟! این که خنده‌دار است! این مسئله به‌خاطر این است که انسان عوض می‌شود. قبلاً چنین حالی را ندارد، ولی وقتی که به مقام و موقعیت می‌رسد، ذهنیاتش تغییر پیدا می‌کند، لذت ریاست و مقام او را می‌گیرد و شروع به توجیه کردن می‌کند و می‌گوید: «اگر من بروم خراب‌تر می‌شود، اگر ما نباشیم فلان می‌شود!» از همین حرف‌هایی که همه می‌زنند؛ درحالتی که به جان شریف خودش قسم که دروغ می‌گوید! آن‌وقتی که او را کنار می‌گذارند ببینید چه می‌گوید! چرا قبلاً این حرف‌ها را نمی‌زد؟! اگر به خودش مراجعه کند می‌فهمد که چرا قبلاً این حرف‌ها را نمی‌زد!

خداوند متعال برای ما قاضی باطن قرار داده است و خودمان می‌دانیم که در چه وضعی هستیم! چرا با یقین صحبت نکنیم؟! چرا با شک و احتمال صحبت کنیم و چرا راه افراد را ببندیم؟! سلوک یعنی توحید، سلوک یعنی حذف انانیت‌ها و حذف انیت‌ها! این معنای سلوک است.

اولین ابلاغی که پیغمبر اکرم کردند، ابلاغ توحید بود و عملاً هم همین را نشان دادند. در آیه شریفه ﴿وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾^۱ پیغمبر تمام اقربای خودش را جمع کرد؛ مجلس اول به هم خورد، اما در مجلس دوم حضرت فرمودند:

کیست که با من در این راه همکاری و هماهنگی کند، لیکونَ وزیرًا و خلیفَةً
و وصیًّا مِن بَعْدِي؟

۱. سوره شعراء (۲۶) آیه ۲۱۴. / امام شناسی، ج ۱، ص ۸۴:

«ای پیغمبر، اقوام نزدیک‌تر خود را از عذاب خدا بترسان!»

هیچ‌کس بلند نشد، تا اینکه امیرالمؤمنین علیه السلام برخاست و فرمود: «أنا یا رسول الله!»

آخر مقام وزارت پیغمبر اکرم که مقام آسانی نیست؛ مقام وصایت که مقام آسانی نیست! می‌دانید امیرالمؤمنین علیه السلام چه کار کرد؟ بعد از پیغمبر کار پیغمبر را می‌کرد؛ یعنی همان‌طوری که پیغمبر شوق القمر می‌کرد، او هم می‌کرد؛ همان‌طوری که پیغمبر مرده زنده می‌کرد؛ او هم می‌کرد؛ همان‌طوری که تمام ملکوت آسمان و زمین در دست پیغمبر بود، در دست او هم بود! به این می‌گویند وصی. معنای «لِیَکُونَ وَصِیًّا مِنْ بَعْدِی» این است! [پس] امیرالمؤمنین علیه السلام [وصی پیغمبر] است.

چنین امانت و ودیعه‌ای را کسی قبول نکرد. همه نشستند و هیچ‌کس نتوانست قبول کند. فقط امیرالمؤمنین علیه السلام که یک نوجوان سیزده ساله بود بلند شد؛ یعنی این مطلب را یک نوجوان سیزده ساله در آن موقع می‌فهمید! حالا صحبت در این است که وقتی حضرت بلند شد، پیغمبر اکرم به بقیه خطاب کرد و گفت: «فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوهُ؛ هَمَّةٌ شَمَا بَايَدُ مِنْ بَعْدِی» یعنی اولین اقدام پیغمبر رفض مظاهر بود. گفت نگاه نکنید که این الآن بچه است؛ شما باید به مظهر و ظهور نگاه کنید نه به مظهر! لذا پدرش اَبی طالب را مسخره کردند و گفتند: «امر می‌کند که از بچه‌ات اطاعت کنی!»^۱

بچه در کار نیست، برادر در کار نیست، عمو و دایی در کار نیست! اینجا مقام ظهور است و فرقی نمی‌کند. آیا انسان باید بگوید که چون الآن این اطاعتی که باید بکنم از برادرم است اطاعت نمی‌کنم؟! برادر کیست! آیا انسان باید بگوید که چون الآن این اطاعتی که باید بکنم از رفیقم است اطاعت نمی‌کنم؟! این رفیق تا حالا با ما بود، حالا ما بیاییم از او اطاعت کنیم؟! آقا، ما با هم پیش مرحوم کذا می‌رفتیم، ما

۱. رجوع شود به تفسیر القمی، ج ۲، ص ۱۲۴؛ تفسیر فرات الکوفی، ص ۳۰۰. با قدری اختلاف در مصادر.

با هم بر سر یک سفره می‌نشستیم، ما با هم فلان کارها را انجام می‌دادیم! این حرف‌ها چیست؟! ظهور خدا در او تجلی کرده است، تمام شد و رفت! چرا به مظهر نگاه می‌کنی؟! اصلاً سلوک یعنی رفض مظاهر، سلوک یعنی کنار گذاشتن صور، سلوک یعنی نفی تمام تعینات و نگاه کردن به ظهور، سلوک یعنی توحید دیدن؛ نه تعین دیدن و نه قالب دیدن و نه صورت دیدن!

اول اقدامی که پیغمبر اکرم انجام داد همین بود. گفت: اسلام یعنی توحید، اسلام یعنی سلوک و اسلام یعنی نفی همه تعینات. اگر ظهوری در این مظهر تجلی کرده است، از پیر هفتاد ساله تا جوان بیست ساله همه باید به دنبال او بیایند. حالا آیا امیرالمؤمنین علیه السلام این را از خود می‌دید؟! به همان ذات شریفش قسم که به اندازه سر سوزنی این را از خود نمی‌دید! به اندازه سر سوزنی این لیاقت را از خود نمی‌دید! به اندازه سر سوزنی این قابلیت را از خود نمی‌دید؛ بلکه از او می‌دید. از او می‌دید که وصی شد و از او می‌دید که ولی شد و از او می‌دید که قابلیت برای حمل این امانت را پیدا کرد. واقعاً از او می‌دید!

لذا ائمه علیهم السلام در ادعیه هنرپیشه و آرتیست^۱ نبودند. آیا آن گریه‌هایی که از این چشم‌ها می‌آید و آن ناله‌هایی که در دل شب بلند می‌شود، برای ما است؟! وقتی در دل شب ناله می‌کند، چطور به گوش ما می‌رسد؟! پس ائمه علیهم السلام واقعاً خودشان را صفر می‌دیدند و تا صفر نباشیم، ارزش و احترام و ارج پیدا نمی‌کنیم!

در دعای امروز می‌خوانیم:

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأٰلِهِ.

«خدایا ما تو را به حق این عیدی که امروز برای ما و برای پیغمبر خودت و برای اولیای عظام خودت و معصومین خودت مقرر کردی قسم می‌دهیم!»

۱. Artist: هنرمند، هنرپیشه. کنایه از آدمی که برای رسیدن به خواسته‌هایش نقش بازی کند.

امام علیه السلام از خدا سه تقاضا کرده است:

اول:

أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ؛ «[بر محمد و آل او درود بفرستی!]»

که بالاترین تقاضاها و بالاترین دعاها صلوات بر پیغمبر و آل او است.^۱ اول با درود بر پیغمبر و نزول جلوات حضرت حق بر ائمه علیهم السلام راه باز شد؛ حالا که باز شد دیگر دعاها قبول است.

دوم:

وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ [أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ]؛

«در هر خیری که محمد و آل محمد را داخل کرده‌ای ما را هم داخل کن!»
آن خیر چیست و محمد و آل محمد را در چه خیری داخل کرده‌ای؟ ما که داریم این دعا را می‌کنیم لابد خدا هم اجابت می‌کند! خدا که به انسان نمی‌گوید: دعا کن، ولی من اجابت نمی‌کنم. یعنی همان مقامی را که به پیغمبر دادی به ما هم بده و ما را جلیس با رسول خودت قرار بده. آن مقام چیست؟ همین را به شما بگویم که بالاتر از این مقام دیگر تصور نمی‌شود؛ یعنی جلیس بودن با رسول اکرم و با امیرالمؤمنین و ائمه علیهم السلام و اولیای مقررین!

سوم:

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ عَلَيَّ وَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

«از هر انانیت و شرک و جهل و بدی و پلیدی (ولو به اندازه سر سوزن و ولو به اندازه طرفه عین و یک غمض عین) که محمد و آل محمد را آن طور خالص کردی و آن طور تمام شوائب تعین را از آنها گرفتی که فقط و فقط خالص برای ذات تو شدند، ما را هم از همه این تعینات و از همه آن خطورات بیرون بیاور (گناهان بماند، از همه آن لحظاتی که حتی برای یک لحظه با مقام ذات

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۲، ص ۴۹۱-۴۹۵.

تو در تنافی است بیرون بیاور!)»

[فرمود:] «و إِنَّهُ لَيُعَانُ عَلَىٰ قَلْبِي وَإِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً!»^۱ از یک خطور و هرچه که به اندازه سر سوزنی ما را از مقام ذات و اندکاک در ذات تو فاصله می‌اندازد [خالص کنی]! آن‌طور خالص کنی که این مس وجود ما تبدیل به طلایی بشود که اصلاً غیر از خودش نداشته باشد. هجده عیار و دوازده عیار و بیست عیار نباشد؛ بلکه طلای خالص باشد.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«خدایا ما در این روز از تو تقاضا می‌کنیم که بهترین چیزی که عباد صالح تو از تو تقاضا می‌کنند به ما عنایت کنی!»
و أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۲
«و پناه می‌بریم به تو از هر پلیدی و زشتی و انحرافی که عباد مخلص تو از آنها به تو پناه می‌برند!»

خدایا، عیدی ما را در این روز رفع همه مصلات و رفع همه شکوک و رفع همه مسائلی قرار بده که بین ما و بین وصول به مقام تو فاصله می‌اندازد! خدایا، در امروز عیدی ما را جلب رضای خود در هر حال و در هر سکون و قیامی قرار بده! خدایا، عیدی ما را در امروز خشنودی اولیای خودت از ما قرار بده! خدایا، دست ما را در دنیا و آخرت از دامن اهل بیت و اولیای خودت کوتاه مگردان! سایه علمای ربانی و بزرگان بر سر ما مستدام بدار! رهبر خودت را در حفظ و تأیید مبانی اسلام معزز و محترم بدار! خدایا، در فرج امام زمان علیه السلام تعجیل کن! ما را از یاوران

۱. مستدرک الوسائل، ج ۵، ص ۳۲۰، به نقل از درر اللئالی، ابن‌ابی‌جمهور، ج ۱، ص ۳۲. سر الفتوح، ص ۱۰۸، تعلیقه:

«به‌واسطه اشتغال به امور مردم و کثرات در قلب خود احساس گرفتگی و قبض می‌نمایم و برای رفع این مطلب هر روز هفتاد بار استغفار می‌نمایم.»

۲. إقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

و شیعیان حقیقی و ذابین از حریم ولایت قرار بده! مرضای مسلمین شفا عنایت کن،
موتای آنها را ببخش و بیامرز!

برای شادی روح مؤمنین و مؤمنات و تعجیل در ظهور امام زمان علیه السلام و
رفع گرفتاری از مسلمین و شیعیان امیرالمؤمنین سه صلوات ختم کنید.

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

مجلس پنجم

جایگاه حقیقی انسان و لزوم تلاش برای رسیدن به آن

عید فطر ۱۴۱۸ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدُ لله الواصلِ الحمدَ بالنعمِ و النعمَ بالشكر. نحمدُه على آلائه كما نحمدُه
على بلائه، و نستعينُه على هذه النفوسِ البِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَاعِ إِلَى مَا تُهْمِتُ عَنْهُ. و
نستغفرُه بما أحاطَ بِهِ عِلْمُهُ و أحصاهُ كِتَابُهُ، عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ و كِتَابٌ غَيْرُ مُغَادِرٍ. و نُؤْمِنُ
به إِيَّانَ مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ و وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيَّانَا نَفِيْ إِيْخْلَاصِ الشَّرْكَ و يَقِينُهُ
الشَّكِّ و نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ و أَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ
سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِيفُ مِيزَانَ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانَ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ وَ نَفْسِي بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ
وَ مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاعٍ؛ فَاسْمَعِ دَاعِيَهَا فَارْوَاعِيهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ وَكُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين، حمداً أبدياً بأزليته و أزلياً بأبديته، و الصلاة و السلام على خير خلقه و أشرف بريته، أبي الأكوان بفاعليته و أم الإمكان بقابليته،^۱ طاووس الكبرياء و حمام الجبروت^۲ الذي سُمي في السماء بأحمد و في الأرضين بأبي القاسم محمد. اللهم صل و سلم و زد و بارك على نبيك و رسولك و خيرتك من خلقك أجمعين، و صل اللهم على سيد الوصيين و خير خلقه من بعد نبيك أجمعين أمير المؤمنين علي بن أبي طالب و على فاطمة الزهراء الشفيعة في يوم جزاء و على السبطي الحسن و الحسين و علي بن الحسين و محمد بن علي و جعفر بن محمد و موسى بن جعفر و علي بن موسى و محمد بن علي و علي بن محمد و الحسن العسكري و الحجة القائم المهدي صلواتك و سلامه عليهم أجمعين.

اللهم كن لوليك الحجة بن الحسن صلواتك عليه و على آباءه في هذه الساعة و في كل ساعة ولياً و حافظاً و قائداً و ناصرًا و دليلاً و عيناً حتى تسكنه أرضك طوعاً و تمتعه فيها طويلاً.^۳

قال الله تعالى في كتابه و مبرم خطابه:

﴿يَأْتِيهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلْقِيهِ * فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَ بِيَمِينِهِ * فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا * وَيَنْقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُورًا * وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ * فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا * وَيَصَلِّي سَعِيرًا﴾^۴

«ای انسان به هر کیفیت و به هر قسم و شکلی تو به سوی پروردگار خودت

۱. برگرفته از صلوات معروف محیی‌الدین عربی در *دوازده امام و صلوات کبیر*، ص ۱۵۱؛ *مطلع انوار*، ج ۴، ص ۱۲۴.

۲. برگرفته از *ناسخ التواریخ*، ج ۴، ص ۱۷۵۵، کلام شریف امیرالمؤمنین علیه السلام در هنگام دفن جسد مطهر رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم.

۳. *مصباح المتهجد*، ج ۲، ص ۶۳۰.

۴. سوره انشقاق (۸۴) آیات ۶ - ۱۲.

بازگشت می‌کنی (این ناموس تخلف‌ناپذیر نظام خلقت است و هیچ‌کس را یارای تغییر و تبدل و تخلف از این ناموس نیست) * در آن روز، روز جزا، هنگامی که نامه اعمال را به دست تو می‌دهند، اگر از طرف یمین و از طرف خیر و سعادت به دست تو بدهند * خوشا به حالت، سعادت نصیب تو شده و عمرت برباد نرفته است و زندگی دنیا را به بیهوده صرف نکرده‌ای و از این سرمایه‌ای که خداوند به تو عنایت کرده است بهره برده‌ای * با حال سرور و بهجت به اهل خود نظر می‌کند * و اما اگر کتاب و نتیجه اعمال از طرف شمال و از جانب چپ به تو داده بشود و از پشت سر مورد خطاب قرار بگیری * تو در حجاب هستی، عمرت برباد رفته، سعادت برای تو رخت بر بسته، در این دنیا ناکام مانده‌ای و از سرمایه الهی برای رسیدن به مقصودت نتوانستی بهره بگیری. «

آیه، آیه بسیار عجیبی است! در این آیه می‌فرماید: انسان هر عملی را که در این دنیا انجام بدهد، از تحت قدرت و حکومت و سلطنت پروردگار خارج نیست؛ هر فعلی که انسان در این دنیا انجام بدهد، بالمآل او را به مظهری از مظاهر حضرت حق تبدیل می‌کند. خیال نکنیم که ما با اعمال خودمان از حیطة اقتدار و حکومت حضرت حق بیرون آمده‌ایم؛ به هر جا که برویم و در هر موقعیتی باشیم، از مظهریت حضرت حق بیرون نیامده‌ایم؛ و به عبارت دیگر از تحت سلطه و اقتدار پروردگار خارج نشده‌ایم.

رگ‌رگ است این آب شیرین و آب شور

در خلایق می‌رود تا نفخ صور^۱

گروهی این، گروهی آن پسندند.^۲ نه به واسطه اعمال خیری که ما انجام می‌دهیم

۱. مثنوی معنوی (آذر یزدی)، دفتر اول، ص ۳۶.

۲. دوبیتی‌های بابا طاهر، دوبیتی شماره ۴۰:

دلا خوبان دل خونین پسندند	دلا خون شو که خوبان این پسندند
متاع کفر و دین بی‌مشتری نیست	گروهی آن گروهی این پسندند

مظهریت قهاریت حق در آن دنیا جلوه‌ای ندارد، و نه به واسطه ترک اعمال خوب بهشت خدا ساکن و زائری ندارد. تمام راه‌هایی که فرد در این دنیا طی می‌کند، بالأخره از تحت حکومت خدا خارج نیست و با حرکت در هر راهی، مظهریت یکی از اسماء الهیه بر او تعلق می‌گیرد. اگر ما در این دنیا بخشش کنیم و ایثار داشته باشیم، مظهریت اسم جواد بر ما تعلق می‌گیرد. اگر ما در این دنیا با افراد، مهربان باشیم و برخورد خوب کنیم و در معاشرت، رعایت همه افراد را بکنیم مظهریت اسم رحمت بر ما تعلق می‌گیرد. اگر ما در این دنیا فرد صالحی باشیم و به تکالیف عمل کنیم، در آنجا قرب پروردگار بر ما تعلق می‌گیرد. و اما اگر به عکس، از تحت تکالیف بیرون بیاییم و زمام امور خود را به دست شیطان بسپاریم و از اوامر و نواهی پروردگار بخواهیم تخلف کنیم، شما بدانید که بهشت خدا بی‌زائر نمی‌ماند؛ خداوند افرادی را برای بهشت خودش خلق کرده است. این طور نیست که با تمرّد ما دستگاه تکالیف و احکام شرعی خدا خالی بماند. سعادتی است و سفره‌ای پهن شده است، هر کسی که همّت و لیاقت دارد و هر کسی که به فکر خودش و به فکر سعادت و آن دنیای خودش است، بر سر این سفره می‌نشیند؛ و آن کسی که لیاقت نداشته باشد نمی‌نشیند.

هر عملی را که ما در این دنیا انجام بدهیم، آن عمل مبدل و مغیّر ما به یکی از ظهورات پروردگار است. و این تغییر و تبدل یا انسان را به نقطه کمالیه می‌رساند و انسان در زمره مقربین قرار می‌گیرد، یا اینکه آن عمل، ما را در زمره اشقیاء قرار می‌دهد و مهر بطلان را بر ما می‌زند، و یا اینکه بینابین، در فاصله بین شقاوت و سعادت ابدیه و سعادت مطلقه حدّ فاصلی وجود دارد و انسان در آن مرحله واقع می‌شود. حالا که فرض بر این است و خداوند متعال این نعمت را به انسان داده است که با توجه به ابزار و آلات و وسائلی که خداوند در اختیار او قرار داده است و می‌تواند راه هدایت را برود، اگر کوتاهی بکند دیگر در اینجا فلا یلومنّ الا نفسه؛ انسان باید خودش را ملامت کند.

خداوند متعال به ما نعمت داده و بر ما منت گذاشته است و چنین پیغمبری را

نصیب ما کرده است: ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾! شما می دانید اگر ما در زمان اُمم گذشته بودیم، هیچ گاه به این کمالاتی که برای امت پیغمبر هست، نمی رسیدیم؟! هیچ وقت ما به این مسئله فکر کرده ایم؟! آیا این بالاترین منت نیست که خداوند بر ما قرار داده و ما را در زمانی خلق کرده است که مصادف بشویم با شریعت پیغمبر اکرم و با اینکه در امت پیغمبر داخل هستیم، نه در امت انبیاء گذشته؟! اگر چرخ زمان به نحو دیگری می گشت و اگر موقعیت نحوه دیگری پیش می آمد و ما در اُمم گذشته بودیم، البته از این سعادت بزرگ محروم می شدیم. پس بالاترین متی که خداوند بر ما گذاشته است، وجود مبارک پیغمبر اکرم است! این یک منت.

منت دوم که بر ما گذاشته است، وصی ای همانند پیغمبر اکرم، یعنی امیرالمؤمنین علیه السلام را قرار داده است. وصی ای که انسان در تمام طول حیاتش نمی تواند او را از اسوه بودن خارج کند؛ یعنی در هر برهه از مراحل صعب و مشکله حیات، این وصی به داد انسان می رسد و دست انسان را می گیرد و برای انسان راه گشا است. ما تمام مشکلات را در مقایسه با زندگی این شخص می توانیم مدنظر قرار بدهیم و حل کنیم. دیگر برای ما چه قرار داده است؟ برای ما فاطمه زهرا سلام الله علیها، شفیعه روز جزا را قرار داده است. می دانید آن حضرت چه مقامی دارد؟! وقتی که قرار بر ازدواج بین امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا شد، پیغمبر به امیرالمؤمنین فرمود:

یا علی، از مال دنیا چقدر داری؟

امیرالمؤمنین علیه السلام اظهار داشت:

یا رسول الله، فقط یک شمشیر و یک زره دارم.

در این موقع جبرئیل از ناحیه پروردگار خطاب آورد:

یا رسول الله، خداوند به تو سلام می رساند و می گوید مهر فاطمه زهرا بر عهده ما

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۱۶۴. / سرار ملکوت، ج ۳، ص ۱۵۰:

«به تحقیق و حقا که خداوند بر مؤمنین منت نهاد و پیامبری از میانشان برانگیخت.»

است؛ هر چه او بخواهد ما برای او قرار می‌دهیم.
 طرف امیرالمؤمنین، خدای متعال است دیگر! پیغمبر اکرم این مطلب را به
 حضرت زهرا سلام الله علیها اظهار می‌کند و می‌فرماید:
 خداوند متعال می‌فرماید که تمام آنچه را تو بخواهی ما می‌توانیم مهرت قرار
 بدهیم.

حضرت زهرا در جواب عرض می‌کند:
 فقط من یک مهر می‌خواهم و آن عبارت است از شفاعت گناهکاران در روز
 جزا!^۱

آیا این منت نیست؟! یعنی واقعاً ما دیگر با این همه الطافی که خداوند به ما
 عنایت کرده است، چه کم داریم؟! پیغمبری همچون پیغمبر اکرم برای ما آورده است،
 وصی‌ای همچون امیرالمؤمنین علیه السلام، مادری همچون فاطمه زهرا که مادر همه
 امت است و ائمه‌ای که تمام وجود آنها برای سعادت ما بوده است! آیا شما در طول
 تاریخ چنین افرادی را سراغ دارید؟!

أُولَئِكَ آبَائِي فَجِئْنِي بِمِثْلِهِمْ إِذَا جَمَعْتَنَا يَا جَرِيرُ الْمَجَامِعِ^۲
 الآن وجود مبارک حضرت بقیة الله ناظر بر تمام کارها و اعمال ما است. تمام
 همت و مقصد و مقصود آن حضرت این است که دست شیعیان را بگیرد و آنها را بالا
 ببرد. تمام هدف آن حضرت این است که هر کسی که یا الله بگوید، این ندای او را
 موجب قرب او قرار بدهد. اینها مسائل و وسائلی است که ما داریم و ابزاری است
 که خداوند در اختیار ما قرار داده است. آن وقت با توجه به چنین مسائلی اگر ما
 کوتاهی کنیم، مطلب از چه قرار خواهد بود؟!

۱. *عوامل العلوم*، ج ۱۱، قسم «۱» فاطمة سلام الله علیها، ص ۴۵۰؛ *إحقاق الحق*، ج ۱۹، ص ۱۳۱.
 ۲. *دیوان الفرزدق*، قصائد، قصیده بحر الطویل. *اسرار ملکوت*، ج ۲، ص ۴۱۶، تعلیقه:
 «اینان پدران من هستند، و اگر می‌توانی تو هم مانند ایشان بیاور، در زمانی که همه ما در مجالس و
 اجتماعات حضور خواهیم یافت.»

﴿يَأْتِيهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلْقِيهِ﴾^۱؛ تو به هر کیفیت‌ی به سوی پروردگار خودت حرکت می‌کنی؛ اگر در زمره اشقیای باشی باز از حکومت خدا خارج نیستی و اگر در زمره سعدا بشوی باز از حکومت خدا خارج نیستی. منتها صحبت در این است که واقعاً آیا دور از عقل نیست که انسان با توجه به این همه امکانات و این همه نعمی که خداوند در اختیار او قرار داده است، این چند روز عمر خود را به مسائل و به افعالی بگذراند و بیاید به مطالب پایین خودش را سرگرم کند؟!

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ * ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ * إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾^۲؛ «ما انسان را در بهترین موقعیت خلق کردیم.»

بهترین موقعیت، نه اینکه به او چشم و دست و جوارح دادیم، اینها را بقیه حیوانات هم دارند؛ نه اینکه انسان بر روی دو پا حرکت می‌کند، ممکن است بعضی از حیوانات هم بر روی دو پا حرکت کنند.

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾؛ بهترین تقویم یعنی استعداد وصول به مقام کبریایی حق؛ این معنا معنای تقویم است. ما در انسان ظرفیتی قرار دادیم که آن ظرفیت در سایر موجودات نیست؛ در حیوان و جن و حتی در ملائکه نیست. خداوند راجع به ملائکه نمی‌فرماید: ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾؛ ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ راجع به انسان است. أفعال التفضیل در اینجا افاده اطلاق می‌کند؛ یعنی شما هر مرحله‌ای از مراحل کمالیه را که تصور کنید، ما احسن و بهتر او را در انسان قرار دادیم. و مقام اطلاق در هر صفتی اقتضای لانتهاایی در آن را می‌کند؛ و چون فقط و فقط مقام

۱. سوره انشقاق (۸۴) آیه ۶.

۲. سوره تین (۹۵) آیات ۴-۶. معاد شناسی، ج ۱، ص ۱۴:

«انسان را در بهترین قوام وجودی و ماهوی و عالی‌ترین طینت و سرشت و نیکوترین بنیاد و سازمان آفریدیم * و سپس او را به پایین‌ترین درجه و منزله فرود آوردیم * مگر آن کسانی که ایمان به خدا آورده و به کردار شایسته مشغول شوند، که برای آنها البته مزد و ثواب مستمر و همیشگی خواهد بود.»

ذات کبریائیت حق است که در تجرّد مطلقه و لاحدی و لانتهاپی قرار گرفته است، ما از اینجا استفاده می‌کنیم که ﴿فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ یعنی ما استعداد وصول به مقام ذات را در انسان قرار دادیم. آن وقت این انسانی که در هم‌چنین موقعیتی است و به واسطه این موقعیت می‌تواند نواقص خود و جنبه استعداد خود را به فعلیت برساند، شما ببینید با چه مسائل بچه‌گانه و قضایایی در این دنیا دارد [وقت] خود را سپری می‌کند!

﴿ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾؛ «ما این انسان در این موقعیت را به این دنیا برگرداندیم و او را متوجه عالم طبع و عالم ماده کردیم.» در اینجا افراد دو دسته می‌شوند:

افرادی که در عین اینکه در این دنیا وجود دارند و در این دنیا زندگی می‌کنند و با این دنیا حشر و نشر دارند، اما دلشان در این دنیا نیست، به این دنیا دل نمی‌بندند، این دنیا را به عنوان معبر برمی‌گزینند و به دنبال ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ و رسیدن به آن مقام کبریائیت حق هستند. اینها یک دسته هستند. مقام و موقعیت، آنها را فریب نمی‌دهد، مال و جاه آنها را از آن خطه باز نمی‌دارد و از آن نقطه انحراف پیدا نمی‌کنند. امیرالمؤمنین علیه السلام را نگاه کنید. امیرالمؤمنین چه بود؟ آمدند خلافت را از آن حضرت گرفتند، اما برای آن حضرت چه فرقی داشت؟ بیست و پنج سال از این مسئله گذشت، باز آمدند خلافت را به آن حضرت اعطا کردند؛ آیا در حال امیرالمؤمنین فرق کرد؟! در حال آن حضرت تفاوت کرد؟! برای ابن عباس قسم می‌خورد:

وَاللَّهِ لَأَنَّ دُنْيَاكُمْ هَذِهِ أَهْوَنُ إِلَيَّ مِنْ عَقْطَةِ عَنَزٍ^۱ «قسم به خدا این دنیای شما و

این خلافت و این حکومت شما از آب بینی یک بز در نزد من پست‌تر است!»

امیرالمؤمنین شوخی نمی‌کند، سخن به جد و واقعیت می‌گوید. یعنی می‌خواهد بفرماید این بیست و پنج سال محرومیت از خلافت، در وجود علی تأثیری ایجاد نکرد؛ اگر خلافت به او برسد یا نرسد، علی بر مسیر حق خود دارد حرکت می‌کند. این شخص را می‌گویند اسوه، این شخص را می‌گویند الگو، این شخص را می‌گویند مایه تأسی.

۱. الإحتجاج، ج ۱، ص ۱۹۴؛ نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۵۰. با قدری اختلاف در مصادر.

این شخص آمد در این دنیا ولی به دنیا آلوده نشد، آمد در این دنیا ولی گرفتار دنیا نشد، آمد در این دنیا ولی نظر به دنیا ندوخت؛ نظر به جنبهٔ ربّی و جنبهٔ امری عالم دنیا داشت، نه نظر به جنبهٔ خلقی او؛ ماورای پرده را می‌دید، نه آنچه خارج از پرده است؛ علی باطن قضیه را می‌دید، پوچی قضیه را می‌دید، اینکه روزی تمام اینها را باید بگذارد و برود.

ما نسبت به این قضیه غافلیم و فقط به خودِ مطلب نگاه می‌کنیم و پشت و باطن قضیه و حقیقت امر را نمی‌بینیم؛ لذا فریفته می‌شویم و اعمالمان به دنبال این فریفتگی تغییر پیدا می‌کند و تحول در کردار و گفتار و افعال و سریرهٔ ما به وجود می‌آید. اینها برای این است که ما داخل پرده را نمی‌بینیم و باطن امر برای ما مشهود نیست و پوچی و اعتباری بودن دنیا برای ما مشهود نیست. این همه آثار می‌بینیم، عبرت نمی‌گیریم؛ این همه قضایا و مسائل برای ما پیدا می‌شود، عبرت نمی‌گیریم. سر خودمان را در این دنیا با یک مسائل بیهوده گرم می‌کنیم و آنگاه بانگ برآمد و خواجه رفت! دیگر آنجا جای ترمیم و اصلاح نیست! اینها این گونه افرادی هستند.

بعضی از افراد هستند در این دنیا می‌آیند، هم نظر به این جهت دارند و هم نظر به آن جهت دارند؛ هم یک مقداری به دنیا می‌رسند و هم یک مقداری به جنبهٔ باطن رجوع می‌کنند؛ یک مقداری به مسائل دنیا می‌پردازند و افکار خود را در این دنیا به جولان وامی‌دارند و از آن طرف هم گاه‌گاهی یاد خدا می‌کنند، گاه‌گاهی به فکر خیرات می‌افتند و گاه‌گاهی به فکر عمل صالح می‌افتند. اینها گرچه در آن مرتبه نیستند، اما باز به حقیقت یک قدری نزدیک‌ترند. باز اینها هم دچار خسران هستند. اینها از آن سرمایهٔ وجودی که قابلیت دارد به منتهای فعلیت برسد، استفاده نکرده‌اند. و همین‌طور مراتبی دارد.

یک عده هم هستند مانند امیرالمؤمنین و ائمهٔ معصومین و اولیا و بزرگان که اینها در این دنیا می‌آیند، اما هیچ‌گرددی از این غبار دنیا بر عبا و قبای آنها نمی‌نشیند. آنها همان‌طور که آمدند، همین‌طور دنیا را پشت سر می‌گذارند. درست مانند مسافری که حرکت می‌کند و مقصد او شهری است و از میان شهرها برای رسیدن به مقصد عبور می‌کند و اصلاً توجه و عنایتی به این امکان ندارد و از این راه فقط به‌عنوان مسیر

استفاده می‌کند؛ چون مقصد جای دیگر است. اینها آنهایی هستند که فقط و فقط وجهه آنها وجهه ملکوتی است، و فقط و فقط وجهه آنها وجهه ربی است. سعاداً اینها هستند؛ و اینها هستند آنهایی که از این دنیا برای رسیدن به کمالشان استفاده کرده‌اند بدون اینکه آلوده بشوند و در این دام گرفتار بشوند.

﴿وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا﴾^۱.

...^۲ و وارد عالم طبع و عالم دنیا شده است، هر کسی به مقدار خودش و به مقدار استعداد و همّتی که برای عبور از دنیا و آلوده نشدن به زخارف دنیا داشته است، در هر صورت وارد شده است.

﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ نَذُرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾^۳؛ «ما می‌آییم و آنهایی را که

در این دنیا آمدند و حرکت کردند و گذر کردند ولی دامن خود را به زخارف دنیا نیالودند، نجات می‌دهیم.»

نجات یعنی آن مقام استعداد و قوای ملکوتی آنها را به فعلیت می‌رسانیم، چشمان باطن آنها را به عوالم ملکوت و جبروت باز می‌کنیم، قلب آنها را مستنیر و منیر به انوار لاهوت می‌کنیم و آنها را ﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ﴾^۴ قرار می‌دهیم. ما می‌آییم برای اینها این کار را انجام می‌دهیم.

اما آن افرادی که در این دنیا آمدند و آلوده شدند، آلوده در مقام کبریایی حق

۱. سوره مریم (۱۹) آیه ۷۱. معاد شناسی، ج ۸، ص ۲۲:

«و یک فرد از شما نیست مگر اینکه وارد جهنم می‌شود! و این حکم ای پیغمبر، حکم حتمی و قضاء لازمی است که پروردگارت بر عهده خود نهاده است!»
۲. صوت این قسمت موجود نیست.

۳. سوره مریم (۱۹) آیه ۷۲. معاد شناسی، ج ۸، ص ۲۲:

«و پس از ورود در جهنم ما کسانی را که تقوا پیشه ساخته‌اند، نجات می‌دهیم و می‌گذاریم که ستمگران در دوزخ به رو به زانو در افتاده، یله و رها بمانند.»

۴. سوره قمر (۵۴) آیه ۵۵. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۴۱:

«در نشیمنگاه راست و درستی در نزد خداوند مالک و مقتدر نشست دارند.»

جا ندارد. کسی که نفسش آلوده است: ﴿أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾^۱ «اینها از مکان بعید مورد خطاب قرار می‌گیرند،» [و اینها] ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَأَىٰ ظَهْرَهُ﴾^۲ هستند که نامه عمل از پشت سر به اینها داده می‌شود، وجهه اینها وجهه ربی نیست و به سمت پروردگار سمت‌گیری ندارند؛ وجهه آنها به ظلمت است و خدای متعال را در پشت سر خود قرار داده‌اند، لذا نامه عمل از پشت سر به آنها داده می‌شود - اینها همه‌اش تمثیل است -، روی آنها رو به جهنم دارد، وجهه آنها وجهه باطن است، اینها باید وجهه را برگردانند و از ظلمت به نور توجه کنند اما نمی‌توانند؛ دیگر کار از کار گذشته است!

الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حَسَابٌ وَغَدًا حَسَابٌ وَلَا عَمَلٌ^۳ «امروز روز عمل است و

فردا روز حساب است.»

دیگر فردا نمی‌شود کاری از پیش برد.

آیا واقعاً حماقت نیست که انسان این دو روزی را که خداوند به او عنایت کرده است، به مسائلی بگذراند که خطر جدی و خسران ابدی‌اش را یقیناً و بتیاً اذعان دارد؟! آیا اگر انسان خطری را احساس بکند، دست روی دست می‌گذارد؟! اگر ما ببینیم نعمتی دنیوی می‌خواهد از ما فوت بشود، آیا تابه‌حال شده است که دست روی دست بگذاریم؟! اگر ما ببینیم خطری متوجه ما است، آیا شده است که دست روی دست بگذاریم؟! [بلکه] قیام می‌کنیم و به دنبال می‌رویم. پس چه شده است که مسئله به این مهمی را که سرمایه ابدی و حیات جاودانه ما و خسران ابدی و شقاوت جاودانه ما [به آن وابسته است]، اصلاً مد نظر قرار نمی‌دهیم و به دنبال مسائل پوچ می‌رویم؟! چرا

۱. سوره فصلت (۴۱) آیه ۴۴. معاد شناسی، ج ۸، ص ۲۲۶:

«این چنین مردمی، ندا و دعوت از راه دوری به آنها می‌رسد.»

۲. سوره انشقاق (۸۴) آیه ۱۰. معاد شناسی، ج ۷، ص ۲۰:

«و اما آن کسی که نامه عمل از پشت سرش به او داده شود.»

۳. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۸۴.

باید این‌طور باشد؟! شما نگاه کنید ببینید در تمام نهج‌البلاغه امیرالمؤمنین علیه السلام راجع به مسئله آخرت و موت چه می‌فرماید؟ می‌فرماید:

من هیچ مسئله و هیچ یقینی را که اشبه به شک باشد از موت ندیدم.^۱
در عین اینکه مردم این قدر نسبت به موت یقین دارند، اما معامله شک با او می‌کنند؛ کأنه چنین مسئله‌ای تحقق پیدا نخواهد کرد!^۲

﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا...﴾^۳؛ افرادی هم در این دنیا آمدند، در این دنیا بودند، در این دنیا مال داشتند، در این دنیا نکاح و ازدواج کردند، در این دنیا به تجارت پرداختند و معامله کردند و در این دنیا به علوم رسمیه و غیر رسمیه پرداختند، ولی دل به این دنیا ندادند؛ مهم این است! خدا را مالک همه امور دانستند، نه خود را؛ این مسائل را اعتباری دانستند، نه حقیقی؛ خود را عبد و در کف قدرت پروردگار و عبد برای مولا دیدند، نه خود را مولا و حُرّ. به فرمایش موسی بن جعفر که خطاب به بشر حافی فرمود: «آیا او خود را عبد می‌داند یا حرّ؟» آن شخص جواب داد: «حرّ می‌داند.» فرمود: «اگر خود را عبد می‌دید این کار را نمی‌کرد!»^۴ عبد نمی‌تواند در حیطة تصرف مولا تصرف کند، خلاف آنچه مولا می‌گوید عمل کند و خلاف رضای خدا عملی را انجام بدهد؛ چون هیچ اختیاری از خود ندارد. ما خود را حرّ و مولا می‌بینیم، خود را عبد نمی‌بینیم و بنده پروردگار احساس نمی‌کنیم؛ اگر احساس می‌کردیم. رفتار و کردار و افعالمان فرق می‌کرد.

روایت عنوان بصری روایتی بسیار عجیب است که امام صادق علیه السلام به عنوان بصری می‌فرماید. مرحوم آقا - رضوان الله علیه - [مطالعه] این روایت را همیشه

۱. تحف العقول، ص ۳۶۴:

«وَقَالَ [الصَّادِق] عَلَيْهِ السَّلَامُ: "وَلَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ يَقِينًا لَا شَكَّ فِيهِ أَشْبَهَ بِشَكِّ لَا يَقِينُ فِيهِ مِنَ الْمَوْتِ."»

۲. فلاح السائل، ص ۲۱۴، با قدری اختلاف.

۳. سوره مریم (۱۹) آیه ۷۲.

۴. رجوع شود به منهاج الكرامة، ص ۵۹.

به ارادتمندانشان تذکر می‌دادند و می‌فرمودند:

وقتی در نجف اشرف بودم، خود من هم به این مسئله عمل می‌کردم و حداقل

هفته‌ای دوبار این روایت را نگاه می‌کردم.^۱

﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾؛^۲ انسان باید دائماً متذکر باشد.

در این روایت، تمام هم و غم امام صادق برای عنوان بصری این است که خود را عبد و بنده خدا بدان. اگر مالی به دست می‌آوری بدان این مال، مال خدا است و تو فقط واسطه و وکیل هستی؛ تو موکل نیستی. اگر ازدواج می‌کنی بدان که تو در تحت قیومیت و ملکیت پروردگار هستی و نمی‌توانی سر خود با زن و بچه خود هر کاری می‌خواهی بکنی و نمی‌توانی سر خود هر امر و دستوری را که می‌خواهی به آنها بدهی! در تحت ولایت پروردگار حق داری که امر و نهی و تربیت کنی؛ نه بیشتر و نه کمتر. امانت الهی در دست تو است و تو به مقدار امر و حکم شرع و رضای پروردگار باید در مقام تربیت آنها برآیی؛ اگر زیاده‌روی کردی، در حق مولای خود تصرف کرده‌ای و اگر در تربیت کوتاهی کردی، باز در حق مولای خود تصرف کرده‌ای و خلاف امر و نهی او را انجام داده‌ای. وقتی با مردم معامله می‌کنی باید بدانی هم خودت عبدی و هم تمام افرادی که با آنها معامله می‌کنی عبد هستند. مبادا در معامله غش روا داری و مبادا در معامله و تجارت خلاف بگویی؛ خلاف و غش در معامله، غش کردن و کلاه بر سر خدا گذاشتن است. تو داری با بنده خدا معامله می‌کنی، با بنده‌ای که او هم اختیاری از خود ندارد و او هم در تحت تکفل خدا است؛ می‌خواهی بر سر چه کسی کلاه بگذاری؟! می‌خواهی چه شخصی را گول بزنی؟! می‌خواهی بنده خدا را گول بزنی؟! اشتباه می‌کنی! تو داری خدا را گول می‌زنی و

۱. رجوع شود به *آیین رستگاری*، ص ۱۶۸.

۲. سوره ذاریات (۵۱) آیه ۵۵. *نور ملکوت قرآن*، ج ۱، ص ۱۴۸:

«و تو (ای پیامبر) تذکر بده! زیرا تذکر دادن و یاد خدا نمودن برای مؤمنین بهره دارد.»

خدا هم که گول نمی‌خورد؛^۱ ﴿وَمَكْرُؤًا وَّمَكْرَ اللَّهِ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَكْرِيْنَ﴾.^۲ ما خیال می‌کنیم اگر عمل خلافی انجام بدهیم برده‌ایم. نه؛ ما خودمان را گول زده‌ایم و این بدبختی را خودمان به سرمان آورده‌ایم. آن کسی که به نظر ما گول خورده است، او برده است و ما که برنده هستیم، باخته‌ایم. یک موحد باید در تمام مسائل، مقام عبودیت خود و عبودیت همه را مدنظر قرار بدهد. اگر این‌طور باشد، ما می‌توانیم ره به جایی ببریم؛ وإلَّا ﴿وَنَذْرُ الْأَظْلَمِينَ فِيهَا جَثِيًّا﴾؛^۳ ما در اینجا در زمره ظالمین و جهال هستیم و در زمره آن افرادی هستیم که عمرشان را باخته‌اند.

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید این افراد چه کسانی بودند؟ این افرادی که در این دنیا آمدند و گذشتند و الآن دیگر در میان ما نیستند. ما الآن باید نگاه کنیم یک روزی هم خودمان به آنها ملحق خواهیم شد؛ آن وقت باید ببینیم آن روزی که ما را در کنار آن فرد قرار می‌دهند، آیا باید حسرت بخوریم یا نباید حسرت بخوریم؟ بالأخره اینها از میان ما رفته‌اند و دیگر در میان ما نیستند.

وَصَجِبُوا الدُّنْيَا بِأَبْدَانٍ أَرْوَاحُهَا مُعَلَّقَةٌ بِالْمَحَلِّ الْأَعْلَى؛^۴ «اینها با بدنشان فقط

در این دنیا بودند.»

یعنی به گرد و غبار دنیا آلوده نشدند و فقط بدن اینها در میان مردم بود. با مردم حشر و نشر می‌کردند، اما در واقع روح آنها جای دیگری بود.

۱. جهت اطلاع کامل بر مضمون روایت معروف به حدیث عنوان بصری رجوع شود به *بحار الأنوار*،

ج ۱، ص ۲۲۴-۲۲۶؛ *روح معجزه*، ص ۱۷۶-۱۸۵.

۲. سوره آل عمران (۳) آیه ۵۴. *معاد شناسی*، ج ۵، ص ۳۰۸:

«(در مقابل معجزات عیسی) مردم مکر نمودند و خداوند مکر نمود، و خداوند بهترین مکرکنندگان است.»

۳. سوره مریم (۱۹) آیه ۷۲. *معاد شناسی*، ج ۸، ص ۲۲:

«و می‌گذاریم که ستمگران در دوزخ به رو به زانو درافتاده، یکه و رها بمانند.»

۴. *نهج البلاغه* (صبحی صالح)، ص ۴۹۷.

ما با مرحوم آقا، پدر بزرگوارمان بودیم. ایشان چه شخصی بود؟ می‌آمد صحبت می‌کرد، با همه می‌گفت، می‌خندید، می‌رفت؛ اما فکرش اینجا نبود، دل به این دنیا نبسته بود و آنچه را دیگران با تمام وجود در صدد جمع‌آوری و استمساک به آن هستند، او اصلاً ناندیده می‌گرفت.

وقتی که ایشان از طهران برای عتبه‌بوسی علی‌بن موسی الرضا علیه السلام هجرت کرد و به مشهد مقدس مشرف شد، بسیاری از علمای طراز اول طهران به من گفتند: آقا، ایشان با داشتن مسجد چطور هم‌چنین موقعیتی را رها کرده و رفته است؟! مسجد ایشان که در جای مناسبی بود، ایشان که دارای مریدهایی بودند، چطور شد گذاشتند و رفتند؟!!

ببینید سطح فکر و میزان علم و معرفت چقدر است؟! هفتاد سال درس می‌خوانیم، هفتاد سال خیال می‌کنیم برای پیغمبر و شرع داریم کار انجام می‌دهیم و خیال می‌کنیم داریم زحمت می‌کشیم، اما از معرفت تهی هستیم و معرفت نداریم. ایشان به من بارها می‌فرمودند:

خیال نکن من الآن در این مسجد که هستم و این کارهایی که انجام می‌دهم، دلم اینجا است!

شما می‌دانید ایشان چه زحماتی را برای مسجد قائم کشیدند! ایشان در تمام جزئیات کار مسجد دخالت می‌کردند؛ به نحوی که اگر شخصی نگاه می‌کرد، [با خودش] می‌گفت: «حتماً این مسجد جزء ملک شخصی ایشان است و حتی وقف هم نیست!» [می‌فرمودند]: فرش مسجد باید این‌طور باشد، در و دیوار مسجد باید این‌طور باشد، نظافت مسجد باید این‌طور باشد، افراد این‌طور دعوت بشوند، این شخص دعوت بشود، آن شخص دعوت نشود، این مطالب باید گفته بشود، احترام این‌طور حفظ بشود، تبلیغات برای آمدن مردم به مسجد [این‌گونه باشد]، افرادی که دعوت می‌شدند باید همه انتخاب بشوند.

جداً عرض می‌کنم، ایشان آن‌طور به این مسجد عنایت داشتند که گمان نمی‌کنم

هیچ‌کس این‌طور عنایت داشته باشد. در آمدن به مسجد چطور بودند؟ ایشان گاهی از اوقات می‌شد که برای آمدن به مسجد وسیله پیدا نمی‌کردند، تاکسی نبود و پیاده به مسجد می‌آمدند. خودم به‌یاد دارم، منزل ما در آن‌موقع شهباز و خیابان آهنگ بود و تا خیابان سعدی حداقل یک فرسخ راه است. ایشان برای آمدن به مسجد یک فرسخ راه می‌آمدند و یک فرسخ برمی‌گشتند؛ عصر هم همین‌طور. دقیقاً به‌یاد دارم در موقع زمستان، یک وقت که ایشان پول برای آمدن به مسجد را نداشتند، ظهر روی یخ و سرمای سابق زمستان پیاده به مسجد می‌آمدند و برمی‌گشتند، شب هم پیاده می‌آمدند و برمی‌گشتند و تا به صبح از شدت پادرد - چون ایشان رماتیسم داشتند - خوابشان نمی‌برد!

واقعاً شما شخصی سراغ دارید این‌طور برای دین زحمت بکشد؟! بعضی افراد، مسجد کنار منزلشان است بلند نمی‌شوند به آنجا بروند و یکی دیگر را می‌فرستند! جداً آیا ما سراغ داریم شخصی برای مردم و اهتمام در امر و برای تحصیل رضای خدا این‌قدر بخواهد تلاش بکند و زحمت بکشد؟!

در عین حال ایشان به من می‌فرمودند:

فلانی، بیست‌ودو سال (یا بیست‌وچهار سال) که من در طهران هستم، یک ساعت را به میل و رضای خود نبودم. چطور شما بین این دو مسئله را جمع می‌کنید؟! و وقتی قرار بر این شد که مسجد را رها کنند، ایشان به‌نحوی رها کردند که می‌فرمودند: «دیگر اسم مسجد قائم را هم پیش من نیاورید!» یعنی دیگر تمام شد و ما دیگر به مشهد آمدیم. یک وقت من از ایشان سؤال کردم: نتیجه این مسجد آمدن و طهران آمدن و رفتن برای شما چیست؟ فرمودند:

نتیجه آمدن به مسجد و هدف از این تلاش‌ها همین چندتا جوانی است که می‌بینی دور ما هستند؛ همین چند نفری که حرفی را بشنوند و به آن عمل کنند، این برای من کافی است.

اینها همان‌هایی هستند که «صَحِبُوا الدُّنْيَا بِأَبْدَانٍ أَرْوَاحُهَا مُعَلَّقَةٌ بِالْمَحَلِّ الْأَعْلَى.»

با بدنشان در اینجا بودند ولی آلوده به دنیا نشدند، آلوده به مردم نشدند، آلوده به مرید و مریدبازی نشدند، آلوده به ریاسات نشدند و آلوده به مسجد نشدند.

دنیا انحاء و اشکال مختلفی دارد و شیطان خیلی خوب وارد می‌شود؛ شیطان گاهی اوقات از راه ارتکاب حرام وارد می‌شود، گاهی از اوقات از راه دیانت وارد می‌شود، از راه احساس وظیفه شرعی وارد می‌شود و دین مردم را به عنوان احساس وظیفه شرعی می‌رباید. اینجا است که انسان باید به خدا پناه ببرد! جایی که دین، رهن دین انسان شود و جایی که حرکت به سمت خدا رهن حرکت به سمت خدا بشود، اینجا دیگر جای سختی است!

«صَحِبُوا الدُّنْيَا بِأَبْدَانٍ؛ اینها در این دنیا بودند ولی فقط بدنشان بود.» به قول امیرالمؤمنین که می‌فرمود: «كُنْتُ جَارًا جَاوَرَكُم بَدَنِي؛^۱ من همسایه شما بودم و بدنم با شما بود.» اما شما از حال من که خبر نداشتید، فقط علی را می‌دیدید در میدان، علی را می‌دیدید در هنگام نماز، علی را می‌دیدید که لباس جنگ پوشیده است، علی را می‌دیدید که دارد برای مردم خطبه می‌خواند؛ اما اینکه در مخیله علی چه خطور می‌کرد و در چه حالی بود، آیا شما می‌فهمیدید؟! و الآن هم که می‌بینید دارم از میانتان می‌روم، باز حقیقت من هست. بدن من را خاک می‌کنید؛ اما حقیقت من همیشه زنده است و من هیچ‌وقت از بین نمی‌روم، من به ابدیت پیوسته‌ام و مَهر ابدیت و جاودانگی بر من خورده است. [این فقط] بدن من است، آن را بیندازید و هر جایی دلتان می‌خواهد قرار بدهید. بدن من است که می‌پوسد و از بین می‌رود؛ ولی من که از بین نمی‌روم.

اینجا است که انسان باید از خداوند بخواهد و تقاضا کند که این سرمایه‌ای را که به او عنایت کرده و این عمری را که به او داده است و این نعمت‌های الهی که هر کدام از اینها بالاترین منت بر بشریت می‌تواند قرار بگیرد، ما را موفق کند که به نحو احسن و به نحو اتم از این نعم الهی فایده و استفاده ببریم.

۱. همان، ص ۲۰۷.

امروز روز عید است. چه عیدی است؟ عیدِ گردش سال؟ عیدِ بهار؟ عیدِ شب و روز؟

اللَّهُمَّ... أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا.

این عید، عید اولیا است. این عید، عید بزرگان است. وقتی که ماه رمضان تمام می‌شود ما خوشحال می‌شویم؛ دیگر آن ممنوعیت و حصر برداشته می‌شود و در آکل و شرب آزاد می‌شویم. ولی اولیا ماتم می‌گیرند.

بزرگان و اولیا امروز را برای خودشان عید قرار می‌دهند، چون حداقل خداوند آنها را یک ماه موفق کرده است که در میهمانی او حضور پیدا کنند؛ میهمانی جوع و گرسنگی. میهمانی قرب حق با خوردن و فرورفتن در شهوات و تکلیف و تفرج نمی‌سازد.

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْرًا وَشَرَفًا وَكَرَامَةً وَمَزِيدًا.

«تو امروز را برای مسلمین و برای پیغمبرت عید قرار دادی، ذخیر و شرف و کرامت قرار دادی.»

امروز روز عید، روز فلاح و روز نجات و رستگاری است. یک ماه روزه گرفتیم، یک ماه امساک کردیم و باید امروز عیدی‌مان را از خداوند متعال بگیریم. عیدی ما این است:

أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«خدایا، ما را در هر خیری که محمد و آل محمد را داخل کردی، داخل کن!» این عیدی ما است. ما باید بگوییم: خدایا، غیر از این به ما عیدی نده. عیدی ما در امروز باید وارد شدن در مسیر محمد و آل محمد باشد.

دوم:

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«از هر بدی و انحرافی که پاکان درگاه خودت را از آنها مصون و محفوظ داشتی، ما را هم مصون و محفوظ بدار!»

آیا این عیدی نیست؟! پس عیدی چیست؟! عیدی مال دنیا و مالی است که شما می‌گذارید و می‌روید؟! عیدی مقام و موقعیت و ریاست است که با یک قانون، تغییر و تبدل پیدا کند و انسان عزل بشود؟! عیدی رسیدن به متاع دنیا است؟! پس عیدی به چه می‌گویند؟ عیدی به یک امر ابدی می‌گویند، عیدی به یک حیات سرمدی می‌گویند، عیدی به یک سعادت می‌گویند که هیچ‌گاه از انسان فوت نشود و همیشه قرین انسان باشد؛ این را عیدی می‌گویند. خود آنها دارند به ما یاد می‌دهند و خودشان دارند به ما می‌گویند: ما این طور بودیم شما هم این گونه باشید. ما از خدا این عیدی را در امروز گرفتیم: «أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ؛ از هر بدی که آنها را باز داشتی ما را هم باز بدار!» چرا ما نگیریم؟! دیگر از خدا چه بخواهیم:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«خدایا، ما از تو این سؤال را می‌کنیم و از تو این تقاضا را می‌کنیم: (خدایا ما نمی‌دانیم، به مصالح و مفاسد خود اطلاع نداریم، نمی‌دانیم چه برایمان خوب است و نمی‌دانیم چه برایمان ضرر دارد، همین قدر به طور اجمال می‌گوییم) بهترین چیزی را که بندگان صالح تو از تو تقاضا می‌کنند و آنچه آنها از تو می‌خواهند، همان را هم برای ما تقدیر کن!»

وَ أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۱

«خدایا، از مفاسد و شرور و مُصْرَفَاتِ طَرِيقِ وَ مُحْرَفَاتِ حَرَكَةِ إِلَى اللَّهِ و از آنچه مَخْلِصُونَ و آنهایی که به مقام اخلاص رسیدند و پاک شدند و از تمام شوائب دنیا و شوائب نفسانی بیرون آمدند به تو پناه می‌برند، ما هم به تو پناه می‌بریم!» پروردگارا، در امروز که روز عید بزرگان درگاه تو است، عید آنهایی که غیر از تو را ندیدند و به جز تو به چیز دیگری فکر نکردند، عیدی ما را متابعت صرف و

۱. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

مطلق از بزرگان و ائمهٔ هدی و اولیای راستین خودت قرار بده! پروردگارا، آنی از آنات ما را به خودمان وامگذار، در همهٔ شوائب وجودی ما از افعال و گفتار و افکار و سرّ و سویدای ما خودت مباشر با ما باش، در دنیا و آخرت دست ما را از دامان اهل بیت کوتاه مفرما! پروردگارا، مرضای مسلمین، شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام شفا عنایت کن، موتای آنها را ببخش و بیامرز، در فرج امام زمان علیه السلام تعجیل کن، بر تأییدات مقام معظم رهبری و طول عمر توأم با صحت و عافیت ایشان بیفزای، ما را از منتظرین واقعی امام زمان علیه السلام قرار بده!

نثار ارواح شیعیان از مؤمنین و مؤمنات و تعجیل در فرج مبارک حضرت

بقیة الله ارواحنا و ارواح العالمین له الفداء سه صلوات ختم بفرمایید!

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

مجلس ششم

تأثیر همّت انسان در سیر و سلوک إلى الله

عید فطر ۱۴۱۹ هجری قمری

أعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنِّعَمِ وَ النِّعَمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آيَاتِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ. وَ نَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النُّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ. وَ
نَسْتَغْفِرُهُ بِمَا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ. وَ نُؤْمِنُ
بِهِ إِيْمَانً مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفَى إِخْلَاصَهُ الشَّرْكَ وَ يَقِينَةً
الشُّكِّ. وَ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ
سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِفُّ مِيزَانُ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ مِنْهُ.

أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلِغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاعٍ؛ فَاسْمَعِ دَاعِيَهَا وَ فَارَ وَاعِيَهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ وَكُفُوًا أَحَدٌ^٢.

١. نهج البلاغة (صبحي صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى أَوَّلِ التَّعَيِّنَاتِ الْمُفَاضِلَةِ مِنَ الْعَمَاءِ الرَّبَّانِيِّ وَآخِرِ
التَّنَزَّلَاتِ الْمُضَافَةِ إِلَى النُّوعِ الْإِنْسَانِيِّ، كَانَ اللَّهُ وَلَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ ثَانِيًّا،^۱ الَّذِي رُوِّحَهُ
نَسْخَةُ الْأَحَدِيَّةِ فِي اللَّاهُوتِ وَجَسَدُهُ صُورَةٌ مَعَانِي الْمُلْكِ وَالْمَلَكُوتِ، طَاوُسُ الْكِبْرِيَاءِ
وَحَمَامُ الْجَبْرُوتِ،^۲ الَّذِي سُمِّيَ فِي السَّمَاءِ بِأَحْمَدَ وَفِي الْأَرْضِ بِأَبِي الْقَاسِمِ مُصْطَفَى مُحَمَّدٍ وَ
عَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْمَعْصُومِينَ الْمُكْرَمِينَ وَ الْحُجَّجِ الْمِيَامِينَ لِاسِيَّا مَوْلَانَا وَ
صَاحِبِنَا وَكَهْفِنَا وَ مَلْجَأِنَا وَ مَأْوَانَا صَاحِبِ الْعَصْرِ وَ الزَّمَانِ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ
الْقَائِمِ بِأَمْرِ اللَّهِ عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ وَ جَعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِ وَ مَوَالِيهِ وَ الذَّابِينَ عَنْهُ، وَ اللَّعْنَةُ
الدَّائِمَةُ الْأَبَدِيَّةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ وَ مُخَالِفِيهِمْ وَ مُنْكَرِي فَضَائِلِهِمْ وَ مَنَاقِبِهِمْ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * أَلَمْ * أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ
لَا يُفْقَهُونَ﴾.^۳

یک ماه از ماه صیام گذشت و از دعوت عام پروردگار یک ماه می‌گذرد. دعوتی
که برای همه افراد و همه طبقات بود و اختصاص به یک طبقه دون طبقه‌ای نداشت.
این دعوت با دعوت‌های دیگر تفاوت داشت. در این دعوت، مهمانی به جوع و
عطش و کف‌تفس بود.

در دعوت‌هایی که می‌شود، معمولاً آن مهمانی‌ای پذیراتر است که صاحب
بیت، و سائل بیشتری را برای مهمان مهیا کند و آن مهمانی‌ای بیشتر مورد قبول است

← ترجمه در همین کتاب، ص ۴۲، تعلیقه ۱ آمده است.

۱. برگرفته از مجموعه رسائل ابن عربی، توجیحات الحروف، ج ۱، ص ۶۵۴؛ صلوات کبیره (نسخه خطی)، ابن عربی، ص ۱۶۱.

۲. برگرفته از ناسخ التواریخ، ج ۴، ص ۱۷۵۵، کلام شریف امیرالمؤمنین علیه السلام در هنگام دفن جسد مطهر رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم.

۳. سوره عنکبوت (۲۹) آیه ۱ و ۲. الله شناسی، ج ۱، ص ۳۲۲:

«به اسم الله که دارای صفات رحمانیت و رحیمیت است * الم * آیا مردم چنین گمان کرده‌اند که به مجرد آنکه بگویند ما ایمان آورده‌ایم، یله و رها شده و دیگر ایشان آزمایش نمی‌شوند؟!»

که بگویند: این مهمانی با ماکولات و مشروبات بیشتری پذیرایی شده است. این دعوت عام پروردگار چه خصوصیتی دارد که برخلاف دعوت‌های عالم ماده است؟ چرا در این دعوت برخلاف سایر مهمانی‌ها به گرسنگی دعوت می‌شود؟ چرا در این دعوت به عطش و تعب و کف‌نفس از گناهان اصرار می‌شود؟ و چرا در این دعوت، آن کسی که کف‌نفس بیشتر و رعایت بیشتری بکند، بیشتر مورد قبول صاحب‌خانه واقع می‌شود؟ این دعوت چه خصوصیتی دارد؟ و مگر خداوند متعال چه بخلی دارد از اینکه همان‌طور که بنی‌آدم در مهمانی‌های خود افراد را به این کیفیت معهود دعوت می‌کنند، خدا در اینجا خلاف آن را انجام می‌دهد؟!

آیه شریفه می‌فرماید: ﴿أَحْسِبَ النَّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾؛ آیا مردم خیال می‌کنند به‌صرف شهادتین و گفتن اَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ و اَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ مطلب تمام می‌شود و آیا امتحان در پیش ندارند؟! آیا ما آنها را در بوته امتحان قرار نمی‌دهیم؟! این چنین گمان می‌کنند؟!

مسئله‌ای که در اینجا باید به آن توجه کرد این است که نظام عالم تکوین با نظام عالم تشریح، تطابق مستقیم و صددرصدی دارد. خداوند در عالم تکوین برای هر وجودی استعداد مخصوصی قرار داده است؛ طفل شیرخوار استعداد مخصوصی دارد، طفل ده ساله استعداد و آمادگی به‌خصوصی دارد و همین‌طور افراد دیگر. هر شخصی به مقتضای آنچه خداوند متعال عنایت کرده است، این استعدادها را برای گذران عالم ماده به‌کار می‌اندازد و اگر به‌کار نینداخت، دیگران را ملامت نمی‌کند. کسی که گرسنه است، برای رفع گرسنگی به دیگران التماس دعا نمی‌گوید. کسی که به‌دنبال علم می‌رود، برای به‌دنبال علم رفتن، التماس دعا نمی‌گوید و از دیگران نمی‌خواهد که برای او دعا کنند. چون حرکت به‌سوی علم و رفع گرسنگی و امرار معاش، یک حرکت تکوینی و طبیعی است؛ اگر شخص احساس نیاز کند، برای طلب معاش هم قیام می‌کند؛ اگر احساس نیاز نکرد، برای طلب معاش قیام نمی‌کند. این نظام، نظام عالم تکوین است.

برای رسیدن به اهداف در این عالم، در وهله اول نیاز و احتیاج لازم است؛

لازم است که انسان در وجود خود احساس خلأ بکند. اگر احتیاج و نیاز نبود، افراد برای همین مسائل روزمره در منزل خودشان می‌نشستند و این تعب و رنج کسب معیشت را بر خود هموار نمی‌کردند. احتیاج است که ما را از منزل بیرون می‌کشد و احتیاج و نیاز است که ما را برای کسب روزی به بازار می‌برد؛ و إلا هیچ شخص عاقلی نمی‌خواهد خودش را در طول روز به گرفتاری و تعب و رنج بیندازد؛ چون اگر بیرون نرویم و برای کسب معیشت قیام نکنیم، گرسنه می‌مانیم و می‌بینیم آن احتیاج و نیاز ظاهر، ما را به آن سمت سوق می‌دهد.

همین مسئله از نقطه نظر تشریح و تربیت الهی و رسیدن به آن عوالم و رفع خلأ و جهل هم بعینه وجود دارد؛ تا کسی نیاز و احتیاج نداشته باشد، به دنبال نماز و روزه نمی‌رود. این احتیاج در افراد متفاوت است. بعضی‌ها به خاطر ترس از نار است که به دنبال اتیان عبادات می‌روند، و بعضی‌ها به واسطه طمع در بهشت است؛ در هر صورت تمام اینها نیاز است، ولی نیاز تفاوت دارد. بعضی‌ها هم مطلب را از اینجا فراتر می‌دانند و اقدام خود را در یک مرتبه بالاتر قرار می‌دهند.^۱ چون به لحاظ سعه وجودی و بصیرتی که در هر فرد است، داعیه و خواست او هم برای رسیدن به او تغییر پیدا می‌کند.

آن شخصی که در وجود خود، آن استعداد و تهیو کافی را برای رسیدن به مبانی عالی و مراتب عالی ندارد، از اوّل به دنبال درس و علم نمی‌رود و برای رفع نیاز خود

۱. تحف العقول، ص ۲۴۶:

«وَقَالَ [أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ] عَلَيْهِ السَّلَامُ: "إِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَغْبَةً فَتِلْكَ عِبَادَةُ التُّجَّارِ؛ وَإِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَهْبَةً فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْعَبِيدِ؛ وَإِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ شُكْرًا فَتِلْكَ عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَهِيَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ."».

امام شناسی، ج ۵، ص ۴۴:

«دسته‌ای از مردم، خدای را از روی رغبت به ثواب و میل به پاداش عبادت می‌کنند، این عبادت تاجران است. و دسته‌ای از مردم خدای را از روی ترس عبادت می‌کنند، این عبادت بندگان است. و دسته‌ای از مردم خدای را از روی شکر عبادت می‌کنند، این عبادت آزادگان است [و این با فضیلت‌ترین اقسام عبادت است].»

فقط به کسب می‌پردازد؛ و آن کسی که در وجود خود، رسیدن به مراتب عالیه را می‌بیند، این علم و ادراک و شعور، او را آرام نمی‌گذارد و در وجود خود خلالتی را احساس می‌کند که رفع آن خلأ را در رسیدن به اقصای مراتب علم می‌بیند و هر مانعی را در جلوی راه خود، منافی با حقوق طبیعی خودش به حساب می‌آورد.

همین‌طور انظار و آراء افراد نسبت به درجات معنوی و درجات نفوس متفاوت است. آن کسی که هیچ ارزش و بهایی برای نفس خود قائل نیست و وجود خود را فقط در این بدن می‌بیند، می‌خواهد آن بدن را از آتش جهنم دور نگاهدارد. و آن کسی که فقط لذت را در خوردن و تعیّش و تفکّه و رسیدن به مطامع دنیوی و این لذائذ می‌بیند، اصلاً نمی‌تواند به عالمی ماوراء این فکر کند و نمی‌تواند در آنچه خداوند برای اولیا مقدر کرده است، نظر بیندازد؛ لذا طمع در بهشت می‌کند و بهشت را برای رسیدن به همین منویات و خواست‌های ظاهری در نظر می‌گیرد و به همین مقدار برای رسیدن به آن تلاش می‌کند. اما آن شخصی که وجود خود را وجود باارزش و گوهری می‌بیند که هیچ ارزشی در قبال او قابل عرضه نیست و تا حدودی به قیمت آنچه خداوند به او عنایت کرده است پی می‌برد، دیگر به بهشت و جهنم و آن نعمت‌هایی که در آنجا هست، فکر نمی‌کند؛ بلکه مرتبه بالا را در نظر می‌آورد که همان وصول به عالی‌ترین مراتب است.

براساس انطباق قاعده تکوین با تشریح هم وظایف و برنامه‌ای که این فرد انجام می‌دهد، با سایر افراد باید متفاوت باشد. این شخص دیگر نباید فقط به یک نماز ظاهری و یک روزه پردازد و فقط از غیبت و تهمت و عمل حرام ظاهری اجتناب کند؛ بلکه به مقدار همّتی که برای آن درجات خود قائل است، به همان مقدار باید در این میدان مایه بگذارد. بدون گذشت و بدون اتیان و انجام دادن آنچه معدّ و ممدّ برای این مرتبه است - همچون قانون نظام تکوین - در آنجا هم امکان وصول وجود ندارد. آن دانشجویی که برای رسیدن به مدرک عالی، به جای درس خواندن به تفریح و گردش و مسائل خارج از محدوده مطالعه پردازد، نمی‌تواند دیگران را در نرسیدن به آن مبلغ و آن غایت، مذمت کند؛ این مذمت به خود او برمی‌گردد. همین‌طور اگر

کسی هوای یار و حریم دوست را مدّ نظر قرار می‌دهد، برای رسیدن به آن مرتبه نمی‌تواند به آنچه مردم عادی انجام می‌دهند بسنده و اکتفا کند؛ در غیر این صورت، ظلم بین نسبت به او و نسبت به سایر افرادی که مورد عنایت حضرت حق قرار می‌گیرند، واقع می‌شود. آن کسی که مسئله مهمی دارد و به دنبال مطلب مهمی می‌گردد، آن نیاز باطن نمی‌گذارد که او آرام بگیرد.

مرحوم آقا - رضوان الله علیه - روزی می‌فرمودند:

من در نجف که بودم، یک روز به خدمت یکی از شاگردان مرحوم قاضی رسیدم، از خصوصیت نماز شب و سهر و بیداری سؤال کرد. گفتم: من زنگ ساعت را یک ساعت به اذان صبح قرار می‌دهم تا اینکه بلند شوم. آن شخص گفت: «شما سالک هستید و ساعتان را زنگ می‌گذارید؟! سالک اصلاً ساعتش را نباید روی زنگ بگذارد، سالک نباید با اتکای به ساعت از خواب برخیزد!» این یعنی چه؟! او با این بیان، این طور می‌خواست به ایشان بگوید: آن کسی که درد یار را دارد، آن کسی که نهایت نیاز و احتیاج در وجود او است، هر لحظه برای بیداری باید خود را در تعب و تاب ببیند. اینکه ما الآن ساعت را زنگ می‌گذاریم، از بی‌خیالی و بی‌دردی ما و عدم بصیرت و عدم وجدان نیاز ما است. ما هنوز نیاز را در خود ندیده‌ایم. می‌دانید کی نیاز را می‌بینیم؟ آن وقتی که به ما بگویند: یک هفته بیشتر از عمرت باقی نمانده است؛ آن وقتی که به ما بگویند: یک شب بیشتر از عمرت باقی نمانده است؛ آن وقتی که به ما بگویند: دو ساعت بیشتر از عمرت باقی نمانده است. آیا حال ما در آن موقع با الآن یکی است؟! آیا آنچه ما در آن موقع احساس می‌کنیم و آن احتیاج مبرم و نقصان و خلائی که در آن موقع احساس می‌کنیم، با الآن یکی است؟! این عدم درد و عدم احتیاج، به جهت مرضی است که الآن ما به آن مبتلا شده‌ایم؛ مرض غفلت، مرض فرورفتن در کثرات، مرض نسیان از آنچه خداوند متعال و بزرگان و رسولان او وعده داده‌اند، و وعده به صدق داده‌اند. این مرض غفلت دامن گیر ما خواهد شد تا زمانی که آن ضربه نهایی و صدمه‌ای که دیگر تمام خواب‌ها

را از چشم ما می‌زداید و پرده‌های غفلت را از دیدگان ما کنار می‌زند، [بر ما وارد شود] و تا آن موقع این مرض در ما وجود دارد؛ مگر اینکه به فکر بیفتیم و آن لحظه آخر را همیشه در طول زندگی در خود متحقق کنیم. فرض کنیم که برای یک ساعت دیگر باید مهیا باشیم؛ در یک چنین حالی آنچه خداوند به بندگان مخلص وعده داده است، خواهی‌نخواهی به مقتضای ارتباط بین علت و معلول، عبد و معبود، و نظام تشریح و نظام تکوین خواهد آمد. این مسئله دیگر نیاز به دعا ندارد.

مدام می‌شنویم که می‌گویند: آقا برای ما دعا کنید، آقا التماس دعا داریم، آقا [سحر] بلند شویم، آقا موفق باشیم، آقا در سحر این طور باشیم! دعا یعنی چه؟! التماس دعا یعنی چه؟! معنای آن این است که من درد ندارم، من بیچاره و بدبخت نیستم، من در خوشی و لذت بسر می‌برم و من در عشرت و تعیش بسر می‌برم. اگر این طور است، پس بمانیم و از دیگران گله نکنیم و بر مصیبت خود باید بگرییم، و بزرگانی را که با آن موقعیت و حال و کیفیت، شرط رسیدن به مقصود را این گونه اعمال دانسته‌اند، بر عدم ملاحظت و عنایت سرزنش نکنیم.

انسان باید متوجه خودش باشد و ببیند این عمری که خداوند به او عنایت کرده است، دیگر بر نمی‌گردد. چطور ما برای گذران امور مادی این قدر نکته‌سنجیم و آن چنان محاسبات تجارت را در نظر می‌گیریم که گویی وجود ما را در بیع و شراء ریخته‌اند؛ اما در این معامله عجیب و در این مسئله‌ای که مسئله حیاتی و سعادت ابدی ما است، انگار نه انگار که خداوند از ما توقعی دارد! این طور نمی‌شود! به مقدار همت است که خداوند عنایت می‌کند. به هر مقدار که همت داشته باشیم، به همان مقدار هم به دنبال و به تبع آن قضیه در مقام برمی‌آییم. این دیگر نیاز ندارد به اینکه همت از ما باشد ولی فضل و عنایت از خدا باشد؛ نه خیر، اگر همت داشتیم، خواهی‌نخواهی حرکت به دنبال او است. و این عدم حرکت و سستی نشانه عدم همت است.

بناءً علی هذا، خداوند متعال در این آیه شریفه می‌فرماید:

﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ ءَايَاتِنَا

عَفِلُونَ * أُولَئِكَ مَأْوَهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ * إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ التَّعِيمِ ﴿۱﴾^۱

آن کسانی که به ما ایمان نیاوردند و به حیات دنیا راضی شدند (رضایت به حیات دنیا در قبال رضایت به حیات آخرت است) * و آن کسانی که عمل ناشایست انجام دادند، در عذاب جهنم به واسطه کسبشان واردند * آن کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند، خداوند متعال به آن میزان ایمانی که دارند، آنها را هدایت می‌کند و به آن مرتبه ایمانی که دارند، دست آنها را می‌گیرد.

بعد از این آیه می‌فرماید:

﴿دَعْوُهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَعَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾^۲

«ادعا و صحبت و گفتگوی آنها در بهشت تسبیح خداست، (از آن طرف تسبیح خدا است و جوابی که به آنها داده می‌شود) تحیت آنها سلام و آرامش و مقام سلام و مقام اطمینان است (آن ابتدای قضیه است)؛ و اما انتهای مسئله، حمد پروردگار است.»

یعنی از نقطه نظر رشد و تربیت، افرادی هستند که مرتبه آنها مرتبه حمد است؛ یعنی به مرتبه‌ای می‌رسند که می‌توانند حمد پروردگار را بدون تسبیح ادا کنند. به دنبال حمدی که ادا می‌کنیم، تسبیح است: خدایا، ستایش مختص به ذات تو است، ولی ما قابلیت این ستایش را نداریم! این حمد متعاقب با تسبیح است. اما آنها افرادی هستند که «الحمد لله رب العالمین» بدون تسبیح از آنها صادر است. این مرتبه، مرتبه اعلیٰ است. این ماه مبارک، ماه دعوت خدا برای رسیدن به آن مرتبه است و چون آن مرتبه، مراتب روح و عبور از دنیا و هواها است طبعاً با مشتتهای دنیا در تعارض و تنافی خواهد بود؛ لذا خداوند متعال این دعوت را برای همه، عام قرار داده است. از افراد عوام گرفته که صرف مفطرات را از آنها منع می‌کند، تا رسول اکرم و ائمه هدی صلوات

۱. سوره یونس (۱۰) آیه ۷-۹.

۲. سوره یونس (۱۰) آیه ۱۰.

الله علیهم أجمعین و بزرگان و اولیا و صدیقین که مرتبه ضیافت آنها مرتبه دیگری است و کف نفس آنها کف نفس دیگری است و آنچه آنها برای رسیدن به آن مرتبه در ماه مبارک رمضان قیام می کنند، در یک مرتبه غلیبایی است که در تصور و فکر ما اصلاً در نمی آید. تمام افراد به یک دعوت، به این میهمانی دعوت شده اند. خیال نکنیم رسول اکرم که به آن مقامات و به آن ﴿قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾^۱ رسیده است، [از این سفره خارج است]؛ او هم در این میهمانی دعوت شده است. این طور نیست که ائمه هدی صلوات الله علیهم أجمعین خارج از این سفره باشند؛ آنها هم به مقتضای سعه وجودی خود در این میهمانی دعوت شده اند. اما اینکه در آن مراتب سرّ و باطن و اتصال بین آنها و بین معبود چه مسائلی می گذرد، اصلاً در تفکر و تصور ما نمی گنجد. لذا ما در دعای امروز می خوانیم:

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا؛ «خداوندا، من سؤال می کنم و از تو طلب می کنم به حق امروز که آن را برای مؤمنین عید قرار دادی؛»
و لِمَحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ؛^۲ «همین طور امروز را برای پیغمبرت و آل پیغمبرت عید قرار دادی.»

این عید فقط اختصاص به ما ندارد؛ این عید، عید پیغمبر است؛ این عید، عید ضیافت خاص و میهمانی خاص پروردگار است که در غیر از ایام این ماه حتی برای پیغمبر هم ممکن است میسر نباشد. خصوصیتی که این ماه دارد، به مقتضای این ماه است که حتی پیغمبر و ائمه علیهم السلام مورد پذیرایی واقع می شوند. خیال نکنیم اینها که به مقام فنا رسیده اند دیگر مطلب تمام است. نعمت های الهی و بی انتها بودن عنایت خدا نسبت به موجودات و آن وجود اطلاقی حضرت حق، اقتضا می کند که هر متعینی را - در هر مرتبه ای که باشد - مورد عنایت و لطف خودش

۱. سوره نجم (۵۳) آیه ۹.

۲. مصباح المتبهج، ج ۲، ص ۶۵۴.

قرار بدهد؛ و عنایت و لطف و فیض پروردگار در برهه‌های مختلف از زمان و در احیان متفاوت از زمان تفاوت دارد. بنابراین ما به مقتضای سعه وجودی خودمان از این ماه استفاده می‌کنیم، رسول اکرم با آن مقام و موقعیت و ائمه هدی صلوات الله علیهم أجمعین و اولیای عظام بسته به آن موقعیت خود، از خداوند متعال کسب فیض و کسب بهره می‌کنند. این مسئله مسئله‌ای است که ما باید مورد نظر قرار بدهیم.

ماه رمضان ماه ضیافت الهی است. خداوند در اینجا این را می‌گوید: به هر مقدار که همّت داری در این ماه باید مایه بگذاری؛ اگر می‌خواهی به من برسی، نباید به آنچه سایر مردم انجام می‌دهند اکتفا کنی؛ اگر می‌خواهی در حریم من وارد بشوی، قدمی فراتر از قدم‌های دیگران باید بگذاری، باید ایثار داشته باشی، باید انفاق داشته باشی، باید از حقّت بگذری، باید رعایت حقّ دیگران را بکنی، در بسیاری از موارد باید سکوت کنی، در بسیاری از موارد حقّ دیگران را بر حقّ خود ترجیح بدهی، رعایت آبروی دیگران را بکنی گرچه حق با تو باشد، رعایت مصالح دیگران را باید بکنی گرچه مصلحت، مصلحت تو باشد. اگر این کارها را انجام دادی، در آن موقع خود به خود مشمول عنایت من خواهی بود، و إلاً به مقتضای نظام تکوین و قانون عدل و جود در خداوند متعال، به همان مقدار به ما آش می‌دهند که ما پول می‌دهیم؛^۱ اگر پول زیاد بدهیم، غذا به ما زیاد می‌دهند و اگر کم، توقع دیگر نباید داشته باشیم. آن بزرگان و انبیا و اولیا و ائمه هم ادراک ما را داشتند؛ گرسنگی و تشنگی به آنها هم فشار می‌آورد. در روز عاشورا تشنگی برای سیدالشهدا به حیثی بود که حضرت امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

آن قدر این تشنگی بر امام حسین علیه السلام غلبه کرد، کأنه بین او و بین آسمان را دخان گرفته بود؛ چشم حضرت دیگر رمق برای دیدن نداشت!^۲

۱. *امثال و حکم*، دهخدا، ج ۱، ص ۹۵: «هرچه پول می‌دهی آش می‌خوری.»

۲. *المنتخب*، طریحی، ج ۱، ص ۱۴۰، به نقل از *زهرة الکمال: بحار الأنوار*، ج ۴۴، ص ۲۴۵، به

حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام چرا به این مقام می‌رسد؟! آن مردی که با وجود آن همه عظمت و متانت و رفعت، وقتی وارد شریعه فرات می‌شود و بی اختیار به سوی آب می‌رود، «فذكر عطش الحسين»^۱ وقتی که یاد عطش سیدالشهدا و برادرش افتاد، چه چیزی باعث شد که دست از این آب بردارد؟ چون او یک سیراب شدنی را می‌دید که [حتی] هزار عطش در این دنیا [هم] ارزش رسیدن به آن سیراب شدن را می‌تواند داشته باشد؛ او مقام و ربطی را در آنجا احساس می‌کرد و یک جنبه مافوق عقول ما را در آنجا می‌فهمید که حاضر بود بدنش را قطعه قطعه بکنند، اما یک قدم از مولای خودش جلو نیفتد؛ حاضر بود تمام مصائب دنیا برایش بیاید، ولی نبیند که مولای او سیراب نشده و او سیراب است! این گذشت، او را به مرتبه‌ای می‌رساند که خداوند او را باب الحوائج می‌گرداند. پس بیخود به کسی نمی‌دهند، و این مقام را بیخود به کسی نمی‌دهند؛ لازمه آن نیت و آن هدف و آن گذشت، رسیدن به اینجا است.

اما آن هدف و امور مادی که ما در آن افراد مخالف مشاهده می‌کنیم، آنهایی که به نبرد با سیدالشهدا علیه السلام آمدند، هدفشان چه بود؟! واقعاً خجالت‌آور و شرم‌آور نیست انسانی که دو روز دیگر در این دنیا نمی‌ماند و هیچ اعتباری به وجود و عدم او در این دنیا نیست، به یک کیسه گندم و یک کیلو آرد فریفته بشود و به جنگ پسر پیغمبر بیاید؟! آیا این خنده‌دار نیست؟! آیا این کودکانه نیست؟! آیا این مسخره نیست؟! فرض کنیم بر اینکه اصلاً جهنم و بهشتی وجود ندارد، آیا این ارزشش را دارد که انسان به جنگ با پسر رسول خدا بیاید در ازای حطام دنیا؟! حالا صرف نظر از این مقامات و موقعیت و دخول در حریم ولایتی که سعادت ابدی اصحاب سیدالشهدا علیه السلام را به دست می‌آورد، خود اصل مطلب چگونه خواهد بود؟! مسئله خیلی مشکل است و مسئولیت برای انسان خیلی سخت است در جایی که در روز قیامت سیدالشهدا علیه السلام بیاید و

← نقل از الدر الثمین.

۱. المنتخب، طریحی، ج ۱، ص ۳۰۷.

بگوید: «من برای شما و برای تعالی شما اُمّت و شیعیانم، علی اصغر را دادم، علی اکبرم را دادم، برادرانم را دادم، خودم را در زیر سمّ اسب‌ها انداختم و برای شما زن و بچّه خودم را به این روز انداختم اما شما از این فداکاری و ایثار من، به حطام دنیا بسنده کردید و آن راه و موقعیت مرا نرفتید و درس نگرفتید و از آن استفاده کامل را نکردید؛ و شما که اسمتان را شیعه من می‌گذارید، به همین حطام دنیا فریفته شدید و به یک نماز و روزه ظاهری گول خوردید و با مسائل دنیا پسندانه وقت خود را سپری کردید»، در روز قیامت ما در قبال این سؤال چه جوابی داریم که به سیدالشهدا علیه السّلام بدهیم؟! حضرت برای ما این واقعه را به وجود آورد، برای کمال شیعه‌اش آمد عاشورا را به وجود آورد، برای رسیدن شیعیانش به آن مرتبه و حریم خودش آمد این قضایا را به وجود آورد؛ آیا این انصاف است؟! یعنی صرف نظر از آن مصائبی که بر ما می‌گذرد، آیا انصاف است و این پاسخ به ندای سیدالشهدا علیه السّلام است؟! آیا این وضع و موجودیت روزمره ما دعوت به آن ندای حضرت و لیبیک به آن تقاضای حضرت است؟! این طور نباید باشد بلکه باید عرق خجالت و شرمندگی بر پیشانی ما بنشیند و آنچه آنها ما را برای رسیدن به او دعوت کردند و با وجود دخول و ورود در حرم امن و امان الهی پایین آمدند و تنازل کردند و خود را در اختیار ما قرار دادند، وقتشان را با ما صرف کردند، موقعیتشان را به خاطر ما تنزل دادند و [به جای] آنچه موجب عیش و آرامش و طمأنینه در حریم قدس بود، به صحبت، رفت و آمد و تحمل اعباء و آلام با ما گذراندند، و ما این طور پاسخ دادیم!

به هر حال امروز روز عید است. روز پذیرایی و تشکر از ورود و حضور بر سر چنین سفره‌ای است؛ سفره‌ای که خداوند آن را برای عباد صالحین خودش قرار داده است. و جالب اینجا است که خصوصیتی که ماه مبارک رمضان برای تلطیف نفوس و آمرزش گناهان دارد، ما همین خصوصیت را در فریضه مبارکه حج مشاهده می‌کنیم. در اینجا یک ماه کف‌نفس، یک ماه روزه، یک ماه دور شدن از هواها، یک ماه دور شدن از آنچه سایر افراد به آن مبتلا هستند، یک ماه خود را در حضور پروردگار دیدن و بالتبع آمرزش گناهان، تلطیف نفوس، انبساط، حالت بسط و حالت

استعداد برای حریم الهی؛ همین مطلب در عرفات و در مشعر هم است. شما مشاهده کنید و ببینید وقتی که حاجی احرام می‌بندد و برای عرفات می‌رود، چه حالتی در عرفات دارد؛ دائماً در حال ابتهال و التجا است. دعای سیدالشهدا علیه السلام در روز عرفه را بخوانید و ببینید که کلمات آن حضرت واقعاً از چه نفسی سرچشمه می‌گیرد و چه مسائلی را با پروردگار در این دعا به میان می‌گذارد: «خدایا ما بدبختیم، خدایا ما بیچاره‌ایم، خدایا ما صفریم، خدایا تو ما را از عدم خلق کردی، در اصلاب پدران و ارحام امهات قرار دادی، از وقتی که به دنیا آمدم غذای مرا پیش مادر مهیا کردی، آن راه تربیت مرا انجام دادی، دست مرا گرفتی، برای دین پیغمبرت را فرستادی، برای هدایت من این کار را کردی و ...». همین‌طور حضرت آن سلسله وجودی را می‌گیرد و جلو می‌آید تا اینکه آن مقام نیاز و احتیاج را به حریم پروردگار مطرح می‌کند.^۱

روز عرفات، روز التجاء و بکاء و ابتهال است. خداوند متعال حُجاج را در خارج از حرم نگه می‌دارد، وقتی که آنها با این ابتهال و التجا پاک شدند و آن رحمت الهی بر اینها شامل شد و غفران الهی شامل حال اینها گشت و آنها را طاهر کرد، آن موقع به اینها اذن ورود به مشعر و وارد شدن در حرم الهی - چون مشعر در حرم است - می‌دهد: حالا که پاک شدید می‌توانید بیایید و حالا [که پاک هستید] وارد اینجا شدید؛ باید با پاک شدن وارد اینجا شد. در اینجا خداوند به واسطه ورود در مشعر، این حاجی را برای حرم خودش آماده کرده است؛ یعنی وقتی که حاجی وارد مشعر بشود، چه بخواهد و چه نخواهد وارد حرم الهی شده است. البته افراد در اینجا متفاوت هستند؛ آنهایی که دارای مراتب عالی هستند، یک نوع ورود در حرم دارند و آنهایی که دارای مراتب پایین‌تر هستند، ورود دیگری دارند.

علی‌ای حال این مقدمه و این مؤخره که ورود در حرم الهی است، موجب تحقق عیدی می‌شود که آن عید، عید رستگاری و سعادت است. در روز عید قربان

۱. رجوع شود به *إقبال الأعمال*، ج ۱، ص ۳۳۹ - ۳۵۰.

اولین کاری که حاجی در رسیدن به منا انجام می‌دهد، قبل از رفتن رمی و قبل از ذبیحه و حلق باید نماز عید بخواند؛ البتّه مستحب مؤکّد است. یعنی خداوند مرا موفّق کرده است برای اینکه به واسطهٔ غفرانش که دیروز شامل حال من شد، امروز وارد حریم و آن ضیافت مخصوص خودش شوم.

و جالب اینکه نماز روز عید قربان، همین نماز عید فطر است؛ یعنی این دعاها و خصوصیاتِی که امروز در نماز خواندیم:

اللّٰهُمَّ اَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ وَاَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَاَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَاَهْلَ التَّقْوَىٰ وَالْمَغْفِرَةِ.

ببینید امروز ما داریم اوصاف پروردگار را، بخشش، جود، رحمت و عفو را در اینجا متذکر می‌شویم: «وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَىٰ وَالْمَغْفِرَةِ». خدایا، حالا که ما این اوصاف را برای تو شمردیم و تو را متّصف به این اوصاف کردیم و تو یک چنین وجودی هستی که این اوصاف، زیندهٔ تو است و ردای کبریائیّت فقط اختصاص به تو دارد و عبای جبروتیّت فقط بر قامت زیبای تو استوار است و مغفرت و رحمت تو فقط می‌تواند شامل حال بندگان بشود:

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَّلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْرًا وَشَرَفًا وَكِرَامَةً وَمَزِيدًا أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.

«خدایا، من از تو مسئلت می‌کنم به حق امروز و اولین خواست من از تو صلوات و درود بر محمد و آل محمد است.»

این اولین خواست من است. یعنی این صلوات و درود بر محمد و آل محمد موجب فتح باب رحمت و فتح باب مغفرت و فتح باب وصول است. بدون ولایت ائمه علیهم السّلام امکان ندارد این باب به روی کسی باز بشود، بدون ولایت پیغمبر اکرم و امیرالمؤمنین امکان ندارد کسی به حریم پروردگار راه پیدا بکند، بدون عبور از این دریچه و بدون وساطت و دستگیری این خاندان امکان ندارد کسی قدم از قدم بردارد! لذا در سلسلهٔ مراتب طولیه خداوند می‌گوید که اول باید سراغ محمد و آل محمد بروی.

حالا که صلوات و درود بر پیغمبر و آلش فرستادیم و خود را در حریم آنها قرار دادیم و به واسطه فیض و لطف پروردگار بر ما، خود را شیعه آنها قرار دادیم و تقاضای دستگیری از آنها کردیم:

أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أُدْخِلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛ «خدایا، مرا در هر خیری

که پیغمبر و آل او را داخل کردی، داخل کن.»

یعنی چه؟ شما خیال می‌کنید کم دعایی است؟! «أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ؛»

ببینید دارند به ما چه می‌گویند و از ما چه می‌خواهند: هر خیری که پیغمبر و آلش را از آن متمتع و پرنصیب کردی و به آنها عنایت کردی، به ما هم همان را بده! نمی‌گویند مرتبه اول بهشت را به ما بده، مرتبه دوم را به ما بده؛ «آن خیری را...». کل در اینجا دلالت بر جمع می‌کند؛ مرتبه‌ای را استثنا نمی‌کند: «هر خیری!» خیر، رسیدن به معرفه الله بحق المعرفة و رسیدن به آن مقام ذات واقعی است؛ این خیر است. تو پیغمبر و آل را از این خیر بانصیب کردی.

چرا خدا به ما ندهد؟! برای خدا که کاری ندارد. در زیر ولایت امام علیه السلام [خدا به ما همان خیر را نصیب می‌کند]. این همان مطلبی است که مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می‌فرمودند: «امام علیه السلام ما را به همان جایی می‌برد که خودش در آنجا است!»

بر خلاف سایر مکاتب و سایر مذاهب که توحید را در یک مرتبه اعلیٰ و بعد از آن، ولایت و بعد از آن، ارتباط بنده را با مقام ولی می‌دانند، در مکتب عرفان اصیل تفاوتی بین توحید و ولایت وجود ندارد و امام علیه السلام امام است برای ما در همه احوال! اگر نتواند ما را در مرتبه خود ببرد، دیگر در آن مرتبه امام ما نیست و امام ما در مرتبه پایین است؛ در حالی که امام علیه السلام امام ما علی الإطلاق و در بی‌نهایت است. در بی‌نهایت او امام و ما مأموم هستیم، در بی‌نهایت او مقتدا و ما مقتدی هستیم، در بی‌نهایت او همیشه لوادار و سائق و قائد ما است. این مسئله در این دعای شریف مورد توجه قرار گرفته است: «أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ؛ در هر خیری که پیغمبر و آل او را

داخل می‌کنی، ما را هم داخل کن!» این مسئله شوخی و آسان و قابل گذشت نیست!
دعای دوّم:

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«از هر سوء و بدی و بی‌ارزشی و هر مسئله‌دارای نقص و هر مسئله‌ای که جنبه‌عدم در او دارد و جنبه‌وجود در او به مرحله‌متکامل نیست و پیغمبر و آل پیغمبر را مبرای از آن کردی، ما را هم مبراً کن!»
پیغمبر از چه مسائلی مبراً بود؟ از نقص، جهل، ورود در دنیا، توجه به ماسوا و توجه به غیر پروردگار؛ یعنی آنچه رسول اکرم به واسطه‌عنایت خداوند به او، نقاط خلأ وجودی او ترمیم و نقائص از وجود مبارک او زدوده شد، پروردگار تمام آنها را از وجود ما بزداید. «وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ؛» از هر سوئی، از هر چه شما عنوان سوء به آن می‌دهید، خداوند ما را مبراً بکند. چه اشکال دارد؟! ما با خدا طرف هستیم! حالا که خدا هم چنین سفره‌ای را پهن کرده است - آن‌طور که آن دفعه خدمتتان عرض کردم -، چرا ما بیاییم بخل کنیم؟! خدا هم چنین سفره‌ای انداخته است و می‌گوید: هر خیری را که من به پیغمبر دادم، می‌توانم آن خیر را به تو بدهم! این دعا این را می‌گوید؛ هر سوئی را که پیغمبر و ائمه را از آن سوء مبراً کردم، در قدرت من است و از عهده‌من برمی‌آید و می‌توانم شما را هم مبراً کنم! حالا ما بگوییم: «نه خدایا، آنها خیلی مقام دارند و ما نمی‌توانیم به آنجا برسیم!» گر گدا کاهل بود دیگر تقصیر صاحب‌خانه نیست.^۱ این را در دعای امروز ما می‌خوانیم.

مطلب دیگر که به دنبال مطلب قبلی در این دعا است، این است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«خدایا، من از تو سؤال می‌کنم و از تو درخواست و طلب می‌کنم بهترین چیزهایی را که عباد صالحون از تو می‌خواهند و آن بالاترینش را که از تو می‌خواهند!»
بالاترین چیست؟ همه باید بگویند دیگر: وجود خودش و معرفت خودش و

۱. امثال و حکم، دهخدا، ج ۳، ص ۱۳۰۰: «گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه چیست؟»

معرفت ذات خودش است. «خیر» در اینجا به معنای أفعَل التفضیل است: «بهترین و پسندیده‌ترین چیزی که عباد صالحون از تو تقاضا می‌کنند، من آن را از تو می‌خواهم.» این دعا را امام علیه السّلام برای خودش که نگفته است؛ بلکه برای ما گفته است. امام علیه السّلام به ما دستور داده است این دعا را بخوانیم. دارد یاد می‌دهد و می‌گوید: ای مردم، من رفتم، من عظمت خدا را دیدم، من بزرگواری او را دیدم؛ دارم برای شما خبر می‌آورم! من به آنجا رفتم و دیدم آنجا چه خیر است، من دیدم او جواد است، من دیدم او فیاض است، من دیدم او در فیض و جود و رحمتش اطلاق دارد، حدّ یقفی ندارد، حدّ و تعینی ندارد؛ حالا که این طور است من دارم می‌آیم و از آن اسرار پیش شما فاش می‌کنم، من دارم از آن خصوصیات منزل برای شما خبر می‌آورم، من دارم از صفات صاحب‌خانه برای شما می‌گویم. این را بگیرید و مغتنم بشمارید و متوجه باشید و بدانید که آن صاحب‌خانه، صاحب‌خانه‌ای نیست که فقط به من و پدرم پیغمبر، عنایت داشته باشد؛ به شما هم مانند ما عنایت دارد. و این از اسرار است! اینکه من خدمتتان عرض می‌کنم، از آن مسائل سرّی است که امام علیه السّلام در اینجا این را بیان کردند و ما از این مطلب غافلیم.

و أَعُوذُ بِكَ مَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۱

«خدایا، ما خواست دیگری که از تو داریم این است که پناه می‌بریم به تو از آنچه بندگان مخلصت پناه می‌برند!»

و آن، این است که تو نظرت را از آنها برنگردانی! این است قضیه. آنها پناه نمی‌برند از اینکه تو آنها را به جهنم نبری. به فرموده امیرالمؤمنین علیه السّلام:

هَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظْرِ إِلَيَّ كَرَامَتِكَ؛^۲

«خدایا، گیرم بر اینکه بر آتش جهنم صبر کردم، دیگر چگونه [از نظر به] کرامت تو صبر کنم؟!»

۱. مصباح المتهجد، ج ۲، ص ۶۵۴.

۲. همان، ص ۸۴۷، فرازی از دعای شریف کمیل.

برای امیرالمؤمنین علیه السلام دیگر آتش جهنم و... به سُخْرِيَه درآمده است و بهشت و جهنم و... کودکانه و بیچگانه شده است؛ لذا اصلاً مدّ نظر نمی‌آورد. آنچه امیرالمؤمنین و ائمه علیهم السلام از آن به خدا پناه می‌بردند، این است که خدا یک ثانیه و یک صدم ثانیه و طرفه‌العینی نظرش را از آنها برگرداند و همین قدر آن عنایتی را که نسبت به آنها دارد، از آنها دریغ بورزد. حالا آن عنایت چیست؟ ما عنایتی را می‌گوییم و می‌گذریم؛ ما لطفی را می‌گوییم و می‌گذریم؛ ما نمی‌دانیم این چیست! همین قدر به شما بگویم اگر دنیا و آخرت را به امیرالمؤمنین بدهند، پناه می‌برد به خدا از اینکه آن یک ثانیه سلب بشود! حالا فهمیدید چیست؟! یعنی اگر تمام دنیا را در یک دست علی بگذارند و تمام آخرت را با درجات بهشت و ملائکه مقرب و تمام نعمات و مراتبی که خداوند در آن دنیا قرار داده است، در دست دیگر امیرالمؤمنین بگذارند، امیرالمؤمنین می‌گوید: «هَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظَرِ إِلَى كَرَامَتِكَ!» من نمی‌توانم یک لحظه آن نظر خاص را که اگر ما آن را صدها هزار بار تنازل بدهیم، الآن تمام مردم برایش سر و دست می‌شکنند، [از دست بدهم!] حالا آن نظر در مرتبه‌ی اعلیٰ را امیرالمؤمنین می‌گوید که من این را نمی‌خواهم؛ آنچه می‌خواهم این است که فقط تو نظرت را از من برنگردانی! او در وجودش چه احساس می‌کند، آن را دیگر ما خبر نداریم؛ ولی به ما هم یاد می‌دهند همین کار را بکنید.

خدا مرحوم آقا - رضوان الله علیه - را رحمت کند. آنچه ما از ایشان دیدیم همّت بود. هیچ وقت نشد در امری که دایره مدار بین بالاتر و پایین تر است، آن پایین تر را بگیرند؛ همیشه سعی ایشان آن بالاترین مرتبه بود؛ در هر کاری، در هر گذشته‌ی، در هر مسئله‌ای و... آخر چطور می‌شود تصور کرد!

من یک مطلب به شما بگویم شما دیگر به قضیه پی ببرید؛ ایشان شوخی نمی‌کردند، جدی می‌گفتند. ایشان به مشهد آمدند. مشغول کتاب‌نویسی شدند. ایشان می‌فرمودند:

ما دیدیم این مردم بر علیه طاغوت قیام کردند، نظام کفر را سرنگون کردند، شهید دادند، زندگیشان را دادند و برای اسلام از همه دنیا گذشتند برای اینکه اسلام را

متحقق کنند، ولی چیزی در دست ندارند و اسلام در دست ندارند و کسی نیست به اینها اسلام را معرفی کند (حالا که آمدید این حکومت را ایجاد کردید، خوب می‌خواهید چه کار بکنید، چه قوانین، مبانی و معارفی؟)؛ ما شروع به نوشتن کردیم. و خدا شاهد است گاهی اوقات من بعد از اینکه چهار ماه ایشان را ندیده بودم، مشهد می‌رفتم، می‌دیدم ایشان مشغول نوشتن کتاب هستند؛ بعد از چهار ماه من به ایشان سلام می‌کردم، فقط جواب من را می‌دادند و می‌گفتند: «برو اندرونی وقتی که نوشته‌ام تمام شد آن وقت می‌آیم.» یعنی حتی نمی‌توانستند فکر و ذکرشان را در آن موقع متوجه احوال‌پرسی با من کنند!

ایشان به دکولمان^۱ و پارگی پرده شبکیه مبتلا می‌شوند. من به اتفاق ایشان داشتیم شب به طهران می‌آمدیم که در طهران همان دکتر معروف، ایشان را ببیند و بعد اگر تشخیص می‌دهد طبعاً باید عمل کند. همین‌که در طیاره نشسته بودم ایشان به من گفتند: فلانی، به من می‌گویند به واسطه این همه تألیفاتی که کرده‌ای این ناراحتی برایت پیدا شده، شبکیه‌ات ظریف شده و اتساع پیدا کرده و پاره شده است. آقا سید محسن بدان، اگر تمام وجود مرا قطعه‌قطعه کنند از اینکه یک خط از آنچه نوشته‌ام کم کنم، حاضر نخواهم شد!

ایشان شوخی نمی‌کرد. ایشان چه احساسی می‌کرد و چه می‌دید که این حرف را می‌زد؟ الآن چشمش دارد از بین می‌رود و معلوم نیست چه خواهد شد، دیسک کمر گرفته، فشارخون و هزارتا ناراحتی گرفته است، ولی این چه موقعیتی است و چه بوده است؟! تمام اینها به خاطر این است که آن بالاترین را انتخاب کرده بود. یعنی می‌گوید: تمام سرمایه وجود ظاهری من را بگیرند، خوب بگیرند؛ من از هدفم دست برنمی‌دارم! این شخص می‌شود این‌طور.

اما اگر ما آمدیم و تنازل کردیم و مقداری از این طرف کم گذاشتیم، مقداری از

۱. Retinal detachment: به جدا شدن شبکیه حسی (شامل لایه گیرنده‌های نوری و لایه‌های داخلی آن) از اپی‌تلیوم پیگمانته شبکیه، دکولمان شبکیه گفته می‌شود. (محقق)

آن طرف، یک مقدار اینجا و... به همان مقدار [به ما می‌دهند]؛ به هر مقداری که پول بدهیم، به همان مقدار به ما آش می‌دهند. در اینجا خواهی می‌فرماید:

بر سر تربت ما چون گذری همّت خواه

که زیارتگه رندان جهان خواهد بود^۱

همّت خیلی مهم است؛ انسان همّت پیدا کند دیگر خود به خود می‌رود.

یک ماه گذشت و آن طوری که باید و شاید نتوانستیم از عهده این پذیرایی بریاییم. این نقص و خلأ به واسطه فاعل نبود؛ بلکه به واسطه قابل بود و ما قابلیت نداشتیم. اما از خداوند متعال مسئلت می‌کنیم که به بزرگواری و لطف و کرم خودش کاستی‌های ما را ندیده بگیرد و ما را در مقام عبودیت صادق گرداند؛ و آنچه از خیر به محمد و آل محمد عنایت کرد، به ما عنایت کند؛ و آن بدی و آنچه آنها از آن اظهار بیزاری و برائت می‌کردند در هر مرتبه و در هر مرحله از عوالم وجودی، از ما برطرف بگرداند؛ در فرج امام زمان علیه السلام تعجیل فرماید؛ بر دوام عمر و حسن عافیت و صحت توأم با خدمت به اسلام و حفظ مبانی اسلام مقام معظم رهبری را تأیید بفرماید؛ مرضای از شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام را هر چه زودتر لباس عافیت بپوشاند؛ موتای از شیعیان را مورد رحمت عام خود قرار دهد؛ دعای اولیا را در حق ما به منصّه اجابت برساند!

برای شادی روح شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام که از این دار فانی به دار

باقی رحلت کرده‌اند، سه صلوات و یک حمد و ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ﴾ قرائت بفرماید.

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۲۰۵.

مجلس هفتم

پیامبر و اهل بیت ایشان، شایسته ترین اسوه در مسیر لقای الهی

عید فطر ۱۴۲۰ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدُ لله الواصلِ الحمدَ بالنعمِ و النعمَ بالشكر. نَحْمَدُهُ عَلَى آلَائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ عَلَى بَلَائِهِ، وَ نَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أُمِرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا تُهَيِّتُ عَنْهُ، وَ نَسْتَغْفِرُهُ مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ، وَ نُوْمِنُ بِهِ إِيَّانَ مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيَّانًا نَفِيَّ إِخْلَاصِهِ الشَّرْكَ وَ يَقِينَهُ الشُّكَّ، وَ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَ حْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَ أَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانُ تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

اوصيكمُ عبادَ اللَّهِ بتقوى اللَّهِ التي هي الزَّادُ و بها المَعَاذُ [المعاد]؛ زادٌ مُبْلَغٌ وَ مَعَاذٌ [معاد] مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاِعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَ فَازَ وَاِعِيَهَا.^١
أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ^٢

١. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى أَوَّلِ الْعَدَدِ وَصَاحِبِ الْأَمِدِ الَّذِي رُوْحُهُ نُسخَةُ الْأَحْدِيَةِ فِي اللَّاهُوتِ وَجَسَدُهُ صُورَةُ مَعَانِي الْمُلْكِ وَالْمَلَكُوتِ، طَاوُسُ الْكِبْرِيَاءِ وَحَمَامُ الْجَبْرُوتِ الْعَبِيدِ الْمُؤَيَّدِ وَالرَّسُولِ الْمُسَدَّدِ الَّذِي سُمِّيَ فِي السَّمَاءِ بِأَحْمَدَ وَفِي الْأَرْضِ أَبِي الْقَاسِمِ الْمَصْطَفَى مُحَمَّدًا، وَعَلَى أَخِيهِ وَابْنِ عَمَّتِهِ وَخَلِيفَتِهِ وَوَزِيرِهِ قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّجِينَ وَيَعْسُوبِ الدِّينِ وَآمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ آيَتِكَ الْعُظْمَى وَالنَّبِيَّ الْعَظِيمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، وَعَلَى الصَّدِيقَةِ الطَّاهِرَةِ الشَّفِيعَةِ فِي يَوْمِ الْجَزَاءِ وَالذَّرَّةِ الْبَيْضَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، وَعَلَى السَّبْطِينَ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ، وَعَلَى الْأُئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ حُجَجِكَ عَلَى خَلْقِكَ وَأُمَّنَاتِكَ فِي عِبَادِكَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ وَمُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَجَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ وَعَلِيَّ بْنَ مُوسَى وَمُحَمَّدَ بْنَ عَلِيٍّ وَعَلِيَّ بْنَ مُحَمَّدٍ وَالْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ وَالْحُجَّةَ الْقَائِمَ الْمَهْدِيَّ.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغُبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّزُ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُدُلُّ بِهَا التَّفَاقُقَ وَأَهْلَهُ وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدَّاعِينَ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةَ فِي سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.^۲

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾.^۳

امروز روز عید است، روز شادی و انبساط است. چرا امروز روز عید است؟ مگر چه تحوُّلی به وجود آمده است و منظور و مقصود ما از عید چیست؟ چرا خداوند امروز را روز عید قرار داده است؟

۱. برگرفته از *ناسخ التواریخ*، ج ۴، ص ۱۷۵۵، کلام شریف امیرالمؤمنین علیه السلام در هنگام دفن جسد مطهر رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم.

۲. *مصباح المتعجد*، ج ۲، ص ۵۸۱، فرازی از دعای شریف افتتاح.

۳. سوره احزاب (۳۳) آیه ۲۱. ترجمه: *امام شناسی*، ج ۹، ص ۲۸۰:

«و حَقًّا وَ تَحْقِيقًا از برای شما در رسول خدا، ماده تَأَسَى و جهت پیروی و تبعیت است؛ ماده تَأَسَى نیکویی، برای کسی که آرزوی لقاء و دیدار خدا را داشته باشد و روز بازپسین را و یاد خدا را زیاد بنماید.»

خداوند در این آیه شریفه می‌فرماید: «اگر قرار باشد که شما به‌جهت رسیدن به لقاء پروردگار و ادراک روز جزاء، شخصی را در این عالم برای اعمال و کردارتان اُسوه قرار بدهید، بهترین اُسوه و بهترین مقتدا رسول من و پیامبر من است.»

این تأسی برای چه کسانی است و چه کسانی قابلیت دارند که پیغمبر را مقتدای خودشان قرار بدهند و این توفیق نصیب چه کسانی می‌شود که از بین همه مقتداها و اُسوه‌ها و از بین همه افراد، فقط و فقط جناب رسول‌الله را اُسوه و مقتدای خودشان قرار بدهند؟ برای کسانی که امید دارند به لقای پروردگار برسند. کسی که به لقاء پروردگار امید دارد، چاره‌ای ندارد جز اینکه پیغمبر را اُسوه قرار بدهد.

در این دنیا داعیان به حق و مبلغین به صراط مستقیم زیادند، در این دنیا خوانندگان به‌سوی راه‌های مختلف بسیارند، در این دنیا برای هر فردی اُسوه‌های متعددی موجود است و هر شخصی در عالم خیال و عالم تصوّرات و عالم مُدرکات خود، فردی را به‌عنوان اُسوه و مرجع و کسی که قابلیت دارد از او پیروی کند قرار می‌دهد و به مقتضای تصوّرات خود، آن شخص مطلوب را برمی‌گزیند.

کسی که به‌دنبال باطل است، امکان ندارد مرد حق را برای خودش اُسوه قرار بدهد و کسی که به‌دنبال حق است، امکان ندارد فرد باطلی را اُسوه قرار بدهد! بله، ممکن است دوسه‌روزی دچار توهم و تصوّرات بشود؛ ولی بالأخره با توجه به اختلاف و تطوّراتی که پیش می‌آید، حقیقت مسئله و قضیه برای طرفین روشن می‌شود و خود را در انطباق با اُسوه خود تطبیق می‌دهند. آن کسی که به‌دنبال لقای پروردگار نیست، خواهی نخواهی روزی از رسول خدا و از مرام او جدا خواهد شد.

ممکن است دوسه‌صبحی به‌واسطه یک‌سری تصوّرات و با توجه به بعضی از قضایا و جهاتی که جاذب و جالب است، به‌دنبال حضرت بیاید و از او متابعت کند، اما چون در عالم خیال و در عالم تصوّر نتوانسته است مرام آن حضرت را در وجود خود محقّق کند و خود را با شرایط تأسی تطبیق بدهد، خواهی نخواهی جدا می‌شود.

بعد از پیغمبر چه شد؟ آن افرادی که وقتی رسول خدا می‌آمد از او استقبال آن‌چنانی

می‌کردند کجا رفتند؟! آن افرادی که آب وضوی پیامبر را به‌عنوان استسفا و تبرک از هم می‌ربودند کجا رفتند؟!^۱ آن افرادی که همیشه در صف اول و دوم و در کنار رسول خدا این طرف و آن طرف قد علم می‌کردند کجا رفتند؟! اینها چرا رفتند و چرا نتوانستند از امیرالمؤمنین علیه‌السلام تبعیت کنند؟! چون مقصد آنها لقای الهی نبود، مقصد آنها رسیدن به آن حقیقت مَرُّ و رسیدن به آن واقعیتی نبود که ممکن است ادراک آن واقعیت در بسیاری از اوقات بعضی از فراز و نشیب‌ها و صعود و حضيض‌ها و سختی‌ها و یُسرها را برای انسان به‌وجود بیاورد! آنها به‌دنبال آن حقیقت نبودند؛ بلکه شکل و شمایل رسول خدا آنها را فریفته بود، ظاهر رسول خدا آنها را مجذوب کرده بود، جنگ‌ها و پیروزی‌ها و فتوحات در زمان رسول خدا آنها را در آن منویاتشان فروبرده بود. آیا اگر همه جنگ‌ها و غزوات پیامبر به‌حسب ظاهر به شکست منتهی می‌شد، باز هم آنها بودند و همراه رسول خدا می‌رفتند و در کنار او به جهاد بر علیه کفار بر می‌خاستند؟! ابداً!

علت مسئله این است که راه‌هایی که در قبال راه مستقیم و صراط حق وجود دارد بسیار است؛ صراط حقی که هیچ نوع شائبه شرک و مزج با اهواء و حالات و تعلقات به دنیای دنی در آن وجود ندارد! در بسیاری از موارد، حق با شرک و صحیح با سقیم آمیخته است. آن شخصی که به‌دنبال راه مستقیمی است که هیچ نوع اعوجاج ندارد و صد در صد مطابق با منویات پیامبر است، باید خیلی توجه کند و در تمام احیان و اوقات، اعمال و اقوال و خطورات خود را با آن معیار و محک کلی تطبیق بدهد؛ اگر یک مقدار از آن دایره کنار برود، به همان مقدار رسول خدا را برای خودش اُسوه قرار نداده است. آیه شریفه می‌فرماید: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾.^۲

۱. رجوع شود به صحیح البخاری، ج ۱، ص ۹۹.

۲. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۱۰. ترجمه: *الله شناسی*، ج ۱، ص ۲۳۷.

«پس هرکس امید دیدار و لقای پروردگارش را داشته باشد، باید حتماً کار نیکو انجام دهد و هیچ‌کس را با پروردگارش انباز و همتا قرار ندهد.»

منظور از لقای پروردگار چیست؟ اگر منظور از لقای پروردگار، لقای الطاف و نعمات الهی است، چرا خداوند این طور بیان نکرده است؟! اگر منظور از لقای پروردگار رسیدن به بهشت و فیوضاتی است که خداوند مقرر کرده است، خداوند می‌توانست به این نحو بیان کند! منظور از رسیدن به لقای پروردگار ادراک مراتب صفات و اسماء الهی هم نیست، چون این مسئله با خود پروردگار و با ذات پروردگار تفاوت دارد.

می‌فرماید: «اگر کسی امید به لقای مرا دارد اولاً باید عمل صالح انجام بدهد!» عمل صالح با عمل حسن و عمل نیک دوتا است. عمل صالح یعنی عمل راجح و شایسته و بایسته؛ عملی که بهتر از آن را نمی‌توان تصور کرد، نه اینکه عمل خوب انجام بدهد! ما در اطاعت از [امر به] نماز، به هر نحوی اگر نماز را بخوانیم در صورتی که با شرایط ظاهر تطبیق کند اسقاط تکلیف شده است، ولی اسقاط تکلیف در مرتبه ظاهر، نه اسقاط تکلیف در مرتبه باطن! نمازی که در رسائل عملیه می‌نویسند، نمازی است که فقط رفع تکلیف ظاهر را می‌کند؛ اینکه شخص به رعایت آداب و ترک از محرّمات و شرایط نماز قیام کند؛ لباس او طاهر باشد، بدن او از طهارت حدّثی و خبثی پاک باشد، نماز را رو به قبله بخواند، هنگام نماز به غیر از الفاظ نماز، لفظ دیگری بر زبان نیارد؛ این نماز نمازی است که اسقاط تکلیف می‌کند، نمازی است که به حسب ظاهر قضا ندارد، نمازی است که برای عموم افراد در مرتبه ظاهر و دانی تعیین شده است، اما آیا آن نمازی که معراج مؤمن است و مقرّب الی‌الله است این نماز است؟! آیا نمازی که موجب می‌شود انسان آن نماز را با یک معنای دیگری در مقابل پروردگار ادا کند و در هنگام نماز پروردگار را اصلاً در مقابل خود نبیند و حالی برای او پیدا بشود که مصلّی و مقتدایی و اختلافی بین این دو احساس نکند این نماز است؟! آیا آن نمازی که در آن نماز امام صادق علیه‌السلام وقتی که به ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ﴾^۱ می‌رسد به روی زمین می‌افتد^۲

۱. سوره فاتحه (۱) آیه ۵.

۲. فلاح السائل، ص ۱۰۷.

همین نماز بود؟! یا آن نمازی که برای امیرالمؤمنین علیه السلام حالت صعقه و غش پیدا می‌شد^۱ این نماز بود؟! این نماز خیلی تفاوت می‌کند! آن نماز، نمازی است که امید لقای پروردگار در آن نیست؛ آن نماز، نمازی است که رسیدن به فنای در ذات احدیت در آن نماز معنا ندارد! آن نمازی معنا دارد و آن نمازی می‌تواند مقرب باشد که در موقع نماز، ذهن مصلی از هرچه غیر خداوند متعال است پرداخته بشود.

بنابراین مراتب مدرکات افراد نسبت به آن مقصدی که آن مقصد را مدنظر قرار می‌دهند، متفاوت است و هر شخص براساس مدرکات خودش برای رسیدن به آن مقصد تلاش می‌کند، نه بیشتر!

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾^۲.

[اگر کسی امید به لقای مرا دارد]، نباید در حال عبادت و در حال بندگی شرک بورزد. منظور از شرک ورزیدن در این آیه، شرک شدن همچون مشرکین نیست، چون آن از بحث خارج است و بحث راجع به مؤمنین است؛ مؤمنین نباید شرک بورزند، مشرکین که از دایره مسئله خارج هستند. شرک ورزیدن به همان معنایی است که امیرالمؤمنین علیه السلام در آن شب ضربت خوردن هنگامی که می‌خواهد از مأذنه پایین بیاید و مردم را برای نماز بیدار کند و راهی محراب شهادت بشود در آنجا می‌فرماید:

راه را باز کنید برای شخصی که یک آن در طول عمر به خدا شرک نورزید!^۳
آن شرک منظور است. یک عمر غیر از خدا مدنظرش نبود، یک عمر غیر از

۱. الأمالی، شیخ صدوق، ص ۷۹.

۲. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۱۰.

۳. مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۳، ص ۳۱۰:

«قَالَ [أمير المؤمنين]: لَا مَفَرَّ مِنَ الْأَجَلِ وَخَرَجَ قَائِلًا:

خَلُّوا سَبِيلَ الْجَاهِدِ الْمُجَاهِدِ فِي اللَّهِ ذِي الْكُتُبِ وَذِي الْمَشَاهِدِ

فِي اللَّهِ لَا يَعْبُدُ غَيْرَ الْوَاحِدِ وَيُوقِظُ النَّاسَ إِلَى الْمَسَاجِدِ

لقای خدا چیزی را در ذهن نیاورد؛ نه اینکه منظور این شرکی است که عبادت او ثان باشد یا عبادت اصنام باشد. آن شرکی که هیچ وقت در دائره تخیل و تصوّر علی نیامد، هم طراز قرار دادن غیر خدا با خدا در جمیع اعمال و در جمیع افعال در طول عمر بود. اگر این معنا و این مسئله در کسی محقق باشد، قطعاً به لقای الهی و لقای پروردگار خواهد رسید و هر چه ما از این مسئله تنزل کنیم، بسته به آن مقداری که مایه می گذاریم و همت به خرج می دهیم به همان مرتبه هم خواهیم رسید. از سابق گفته اند: «به هر مقدار که پول بدهی، به همان مقدار آتش می گیری!»^۱ حالا این دیگر بسته به آن همتی است که هر شخصی قرار می دهد، راه هم مشخص و مسیر هم معین و خود را هم نمی توانیم گول بزنیم آقا جان! هیچ کس نمی تواند خودش را گول بزند. آن قدر مسئله واضح است و آن قدر قضایا روشن است که کسی نمی تواند خودش را گول بزند. اگر شخصی خودش را گول بزند و اگر شخصی خیال کند که خدا را گول زده است بداند که در اینجا برد با او و باخت با این است.

حالا ما می خواهیم عمل صالح انجام بدهیم، آن عمل صالح چیست؟ آیا ما می توانیم به تمام زوایا برسیم؟! آیا ما می توانیم تمام آنچه برای لقای پروردگار لازم است را آماده کنیم؟! [نه نمی توانیم، پس] نیاز به اُسوه داریم، نیاز به شخصی داریم که به او تأسی کنیم و نیاز به فردی داریم که او با خلوص نیت و صفای باطن و عدم مزج بین حق و باطل این راه را رفته باشد؛ و چه کسی می تواند برای این مسئله از پیغمبر شایسته تر باشد؟! چه کسی می تواند برای این مسئله از رسول خدا شایسته تر باشد؟! اگر ما رسول خدا را نداشتیم چه می کردیم؟! و اگر دستورات رسول خدا نبود چه می کردیم؟! واقعاً به این مسئله فکر کرده ایم؟! در آن آیه شریفه می فرماید:

۱. امثال و حکم، ج ۳، ص ۱۵۹:

«هر چه پول بدهی آتش می خوری.»

﴿إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾؛^۱ «اگر شما خدا را دوست دارید و می‌خواهید به لقای او برسید باید از من اطاعت کنید، باید به دنبال من بیایید [تا خداوند نیز به شما محبت داشته باشد!]»

معنایش این است که اهواء و تصوّرات خودتان را کنار بگذارید و متابعت مرا در هر آن مدّ نظر قرار بدهید که محبت الهی با متابعت و تقلید از پیغمبر لاینفک است. مرحوم علامه طباطبائی - رضوان الله علیه - می‌فرمودند:

یک مسلم و یک مؤمن آن قدر باید در تأسّی به پیامبر اکرم قوی باشد که حتی تکه‌های لباسش هم مانند کیفیت تکه‌های لباس رسول خدا باشد!
می‌فرمودند: «تکه لباس رسول خدا روی شانه بود.»^۲ اگر ما شیعه رسول خدا هستیم، باید این طور لباس بپوشیم.

حالا منظور ایشان این نیست که در هر خصوصیتی ولو اینکه مقتضای بعضی از ازمه هست انسان به این نحو تبعیت کند؛ بلکه منظور این است که محبت به رسول خدا و محبت به پروردگار انسان را از خیلی چیزها بازمی‌دارد و انسان را از خیلی از مسائل نگه می‌دارد.

به‌صرف اینکه ما به دنبال آن حضرت هستیم و شیعه آن حضرت هستیم مسئله تمام نمی‌شود؛ بلکه ما باید ببینیم که پیغمبر خدا در طول عمر چه می‌کرد، اخلاق رسول خدا چگونه بود، در ارتباط با مردم چگونه عمل می‌کرد، در ارتباط با قضایا و حوادثی که برای او پیدا می‌شد چگونه عمل می‌کرد، در اجرای حق چگونه عمل می‌کرد، در زندگی داخلی چگونه عمل می‌کرد؟! اگر شخصی بتواند این مسئله را ادراک کند که رسول خدا در تمام ایام عمر به غیر از پروردگار به چیز دیگری نیندیشید، خواهی نخواهی مجبور است همیشه و در تمام احوال، در کنار اعمال و کردار خود، حداقل وجود صوری و وجود برزخی و مثالی آن حضرت را مشاهده کند. آن وقت

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۳۱.

۲. رجوع شود به سنن النبی صلی الله علیه و آله و سلم، علامه طباطبائی، ص ۱۲۱.

با توجه به این نکته دیگر می‌توانیم هر کاری انجام بدهیم؟! دیگر می‌توانیم هر نوع قضاوتی بکنیم؟! دیگر می‌توانیم از بعضی از مسائل طفره برویم؟! می‌توانیم این کارها را بکنیم؟! دیگر نمی‌توانیم!

پیغمبر اکرم چگونه بود؟ شما خیال می‌کنید این مقامی که به رسول خدا داده‌اند، مجانی برای آن حضرت به دست آمد؟! آیا ما می‌توانیم یک روز از آنچه بر رسول خدا گذشت را تحمل کنیم!؟

چه شخصی است که با علم به اینکه تمام این افراد که الآن در دوروبرش هستند و به دور او اجتماع می‌کرده‌اند و از نعمات او بهره‌مند هستند، یک روز همین افراد رو در روی او می‌ایستند و کلام او را دربارهٔ خلافت و وصایت صهر او امیرالمؤمنین علیه السلام قبول نمی‌کنند و همه پشت به او می‌کنند و بعد از وفات او به خانهٔ دختر او هجوم می‌آورند و دخترش را در جلوی چشمان شوهرش قطعه‌قطعه می‌کنند،^۱ در عین حال صبر کند و استقامت کند و یک قدم از آن وظیفه‌ای که خداوند به او محوّل کرده است تخطی نکند و مسائل را به رو نیاورد و همین طور با افراد آن‌چنان برخورد کند که گویی هیچ از این مسائل و قضایا نمی‌داند؟! اگر یک نفر به ما یک حرف بزند تا چند سال آن قضیه را پیگیری می‌کنیم! اگر یک نفر به ما اهانتی بکند، تا چند سال از ذهن خود بیرون نمی‌بریم! شما خیال می‌کنید رسول خدا و امیرالمؤمنین همین طوری به این مقام رسیدند؟! ابداً! ما خیال می‌کنیم امام سجاد همین طوری به امامت رسید؟! سیدالشهدا همین قسم به آن مقام شفاعت کبری رسید؟! امام مجتبیٰ علیه السلام همین طوری به آن مقام طهارت مطلقهٔ ذاتیه رسید؟! نه، این طور نبود! امام مجتبیٰ چه کسی بود؟ امام مجتبیٰ کسی بود که در مظلومیت مانند او در ائمه وجود ندارد! کسی که با آن مقام و موقعیت در رتبهٔ ظاهر و در آنچه موجب جلب توجه مردم است از نقطه نظر نمود و بروز اگر قطعاً از سیدالشهدا علیه السلام بیشتر نباشد کمتر نیست. این امام مجتبیٰ علیه السلام وقتی که به

۱. الإمامة والسیاسة، ص ۳۰.

امامت می‌رسد، اول کاری که همین مردم با او می‌کنند این است که تمام زحماتی را که پدرش در طول هجده ماه جنگ و نبرد با معاویه به خرج داد و این همه شهدا را در این جنگ به اسلام تقدیم نمود، بر باد می‌دهند و همین مردم به آن حضرت پشت می‌کنند! این مردم به جای خود، بلکه نزدیک‌ترین دوستان پدرش به او پشت می‌کنند و به او اهانت می‌کنند و به او «مُذَلَّ الْمُؤْمِنِينَ» می‌گویند! کسانی که نمی‌توانم اسم آنها را ببرم! این امام مجتبیٰ علیه السلام بعد از اینکه مردم برگشتند، یک نفر به دنبالش نیامد! شما خیال می‌کنید که خدا به [صورت] عادی و به همین راحتی تاج کرامت و تاج افتخار ولایت تامه را بر سر ائمه گذاشته و آنها بر روی تخت نشسته‌اند و ملائکه از یمین و یسار دنبال آنها را گرفته‌اند و آنها را باد می‌زنند؟! نه آقا، این‌طوری نیست! اول خود اینها آمدند و به این آیه عمل کردند، خود اینها اول کسی بودند که آمدند و آن طعم تلخ محبت و طمع تلخ زحمت و مرارت تعلق به پروردگار را بر خود خریدند و گفتند ما این هستیم.

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

أَلَا وَإِنَّكُمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَىٰ ذَلِكَ وَلَكِنْ أَعْيُنُ بَوْرِعٍ وَاجْتِهَادٍ وَعَفَّةٍ وَسَدَادٍ؛^۲
 «شما نمی‌توانید به پای من برسید، و لکن یک قدری و یک کمی جلو بیایید،
 عیب ندارد ما از شما قبول می‌کنیم!»

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

وَلَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ كَافٍ لَكَ فِي الْأُسْوَةِ...
 فَتَأَسَّ بِبَنِيكَ الْأَطْيَبِ الْأَطْهَرِ، فَإِنَّ فِيهِ أُسْوَةً لِمَنْ تَأَسَّى وَعَزَاءً لِمَنْ تَعَزَّى، وَ
 أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأَسِّي بِبَنِيهِ وَالْمُقْتَصِّ لِأَثَرِهِ... وَلَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ

۱. تحف العقول، ص ۳۰۸.

۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۱۷. ترجمه: مطلع انوار، ج ۱۲، ص ۳۵۴، تعلیقه:

«آگاه باش که شما بر چنین رفتاری توانا نیستید؛ ولی مرا به ورع و کوشش و عفت و پیمودن راه سداد و رشاد یاری کنید.»

[صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] مَا يَدُلُّكَ عَلَى مَسَاوِي الدُّنْيَا وَعُيُوبِهَا.^۱

حضرت می فرماید که پیغمبر کفایت می کند که شما به او تأسی کنید، برنامه او را مدنظر قرار بدهید، در تاریخ پیغمبر تفکر و تأمل کنید، به دنبال مطالعه احوال و افعال پیغمبر و کیفیت اختلاط او با افراد و خصوصیات او بروید و منتظر این نباشید که از این شخص یا آن شخص مطلب بشنوید، بلکه خودتان بروید و کتابها را مطالعه کنید و ببینید پیغمبر در قضایای مختلف چگونه عمل می کرد و آن را به کار ببندید. چرا منتظر این هستید که هر شخصی بیاید و برطبق سلیقه خود مسائل را برای شما تفسیر و توجیه کند؟! چرا خودتان نمی روید و به مآخذ رسیدگی نمی کنید و صحیح را از سقیم تشخیص نمی دهید؟! «كَافٍ لَكَ فِي الْأُسُوءَةِ؛ كَفَايَتٌ مِي كُنْدُ كَه شَمَا تَأْسَى كُنِيْدُ!» «وَأَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأَسِّي بِنَبِيِّهِ؛ أَنْ كَسَى بَه خُدَا نَزْدِيكُ تَرِ اسْتِ وَ دُوسْتِ دَارْدُ كَه بَه خُدَا نَزْدِيكُ تَرِ بَاشْدُ وَ مَحْبُوبُ تَرِيْنِ اَفْرَادِ دَرِ نَزْدِ پَرُورْدِگَارِ اسْتِ كَه بَه پِيْغَمْبَرِ تَأْسَى كُنْدُ وَ بَه دَنْبَالِ اَثْرِ اَوْ بَرُودِ.» در اینجا قضیه ای یاد آمد. در روایت داریم که یک روز شخصی وارد مسجد پیغمبر شد. ظاهراً هوا بارانی بود. دید جای پای یک نفر بر روی زمین است. وقتی که به مسجد رسید دید که امیرالمؤمنین علیه السلام و سلمان فارسی در مسجد هستند. گفت: «من جای پای یک نفر را می بینم، ولی شما دو نفر هستید!» سلمان گفت: «مگر من می توانم پایم را غیر از جای پای علی، جای دیگر بگذارم؟!» ببینید، حتی در جای پا گذاشتن، پایش را جای پای او می گذارد، آن وقت

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۲۲۶ - ۲۲۸. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۷۸ و ۲۷۹:

«و تحقیقاً در رسول خدا صلی الله علیه و آله حقیقت و واقعیتی است که برای تو در تأسی کردن، و اقتدا کردن به او کفایت می کند... پس تو ای مرد مسلمان، تأسی کن به پیغمبر خودت که از همه پیامبران پاک تر و پاکیزه تر، طیب و طاهرتر است - که درود باد بر او و بر آل او - زیرا که در او الگو و نشانه و ماده تأسی و پیروی است برای کسی که اقتدا کند و تأسی نماید، و نشانه و علامت صحیح انتساب است برای کسی که بخواهد خود را به او نسبت دهد... و تحقیقاً در رسول خدا صلی الله علیه و آله چیزی است که راهنمای تو است بر بدی های دنیا، و عیوب و زشتی های دنیا!»

می‌شود سلمان! سلمان که بیخود سلمان نمی‌شود! سلمان کسی است که غیر از علی چیزی در ذهن او نیست! ^۱ سلمان کسی است که غیر از پیغمبر کسی در ذهن او نیست! اول به او می‌پندارد، بعد به افراد دیگر! به این قضیه خوب توجه کنید! در مسائل اول به او می‌پندارد، بعد اگر چیزی زیاد آمد به بقیه! در حوادث اول او را مد نظر قرار می‌دهد و وقتی که به او پرداخت حالا می‌آید ببیند که با او چه می‌کند. خدا در دل این فرد نور ایمان می‌گذارد، اما اگر ما وقتی که با یک قضیه و با یک حادثه برخورد کردیم از اول دو تصوّر و دو منشأ و دو منبع در ذهن ما قرار گرفت، بدانیم قضیه را باخته‌ایم! این می‌شود شرک! این می‌شود خلط! این می‌شود جمع بین حق و باطل! اول باید او بیاید، وقتی که او آمد آن وقت انسان کارهایش را تطبیق می‌کند و وفق می‌دهد.

امیرالمؤمنین چه کسی بود؟ سلمان چه کسی بود؟ برای آنها اول و اول رسول خدا بود، بعد حالا ببینیم بقیه چه می‌خواهند بگویند، بعد ببینیم چه باید انجام بدهیم! اگر کسی این‌طور باشد، خدا هم آن نور را در او قرار می‌دهد و آن هدایت را در او می‌گذارد و آن نحوه‌ای را که باید عمل کند به او القا می‌کند؛ اما اگر از اول آمدیم و

۱. *الأمالی*، شیخ طوسی، ص ۱۳۳:

«عن منصور بُرْج قال: قلتُ لأبي عبد الله الصادق (عليه السلام): ما أكثر ما أسمع منك يا سيدي ذكرَ سلمان الفارسي! فقال: "لا تقل الفارسي، و لكن قل سلمان المحمدي! أتدري ما كثرة ذكري له؟" قلتُ: لا! قال: "لثلاث خِلالٍ: أحدها: إيثاره هوى أمير المؤمنين (عليه السلام) على هوى نفسه؛ والثانية: حبه للفقراء و اختيازه إياهم على أهل الثروة و العدد؛ و الثالثة: حبه للعلم و العلماء! إنَّ سلمانَ كان عبداً صالحاً حنيفاً مسلماً و ما كان من المشركين!"»

ترجمه: «منصور بُرْج گفت: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: مولای من، زیاد می‌شنوم که از سلمان فارسی یاد می‌کنی! حضرت فرمود: "نگو سلمان فارسی؛ بلکه بگو سلمان محمدی! آیا می‌دانی چرا او را زیاد یاد می‌کنم؟" عرض کردم: نه! فرمود: "به سه دلیل: اول آنکه میل و خواسته امیرالمؤمنین را بر میل و خواسته خودش ترجیح می‌داد؛ دوم آنکه فقرا را دوست داشت و آنان را بر اهل عدّه و غده و ثروتمندان ترجیح می‌داد؛ و سوم آنکه علم و علما را دوست داشت! همانا سلمان بنده صالحی بود که خالصاً دل به سوی او داشته و تسلیم بود و از مشرکان نبود!"» (محقق)

دو جهت را توأم در خودمان قرار دادیم و در ذهن خود آوردیم که خدا و رعایت مصالح، خدا و رعایت جهات و منافع، خدا و در کنار خدا هم زیستی مسالمت آمیز، خدا هم می گوید: «عیب ندارد، هم زیستی مسالمت آمیز را داشته باش، به همین مقدار بیشتر به تو نمی دهیم!» لذا دیگر کسی نمی تواند خودش را گول بزند!

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید: آن کسی نزد خدا محبوب تر است که به دنبال پیغمبر خودش است - نه فقط پیغمبر اسلام، بلکه هر پیغمبری در هر زمان - و آن کسی نزد خدا محبوب تر است که به دنبال اثر او می رود و آنچه او کرد این هم همان را انجام بدهد.

بعد امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید:

[و لقد كان في رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم ما يدلُّك على مساوى الدنيا و عيوبها إذ جاع فيها مع خاصته و زويت عنه زخارفها مع عظيم زلفته فلينظر ناظر بعقله أكرم الله محمداً [بذلك] أم أهانه؟ فإن قال أهانه فقد كذبت و الله العظيم بالإفك العظيم؛ و إن قال أكرمه فليعلم أن الله قد أهان غيره حيث بسط الدنيا له و زواها عن أقرب الناس منه].^۱

«پیامبر بهترین کسی بود که مساوی دنیا و عیوب دنیا را برای من و شما بیان کرد و با آن اختصاص و خصوصیتی که نزد خدا داشت گرسنه بود و با آن مقام و منزلتی که پیش خدا داشت، زخارف دنیا همه از پیش پیغمبر رخت بریست! حالا بیا تفکر کن و با عقلت در نظر بگیر که آیا با توجه به این مسئله، خداوند پیغمبر را اکرام کرد یا اهانت کرد؟ اگر بگویی که به پیغمبر اهانت کرد که دروغ گفته ای و افک عظیمی را بر پیغمبر و بر خدا نسبت داده ای؛ و اگر بگویی که پیغمبر را اکرام کرد، پس باید به آن افرادی که دنیا را برای آنها گسترده و زخارف دنیا را برای آنها آماده کرده اهانت کرده باشد. (بین این دو جمع نمی شود.)»

پیغمبر چه کسی بود؟ کسی بود که از اول تا به آخر هدفی جز خدا نداشت و

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۲۲۸ و ۲۲۹.

زندگی و دنیا را فقط معبر می‌دید. پیغمبر این بود! حال پیغمبر در ابتدا و در انتها تفاوت نداشت، مسائل و خصوصیات باعث تشویش ذهن پیغمبر نمی‌شد، فرازونشیب‌ها او را از آن مسیر مستقیم به این طرف و آن طرف نمی‌کشاند، چون تمام اینها را در حاشیه می‌دید و تمام قضایا و مسائل را به کناری می‌دید و فقط او مد نظرش بود؛ حالا هر چه می‌شود بشود! زندگی در سختی بگذرد، بگذرد! در یُس بگذرد، بگذرد! در بعضی از ناملایمات اجتماعی و شخصیتی و شئون انسان بگذرد، بگذرد! از پیغمبر بالاتر چه کسی است؟! خاکروبه به روی پیغمبر می‌ریختند، سنگ به روی پیغمبر می‌زدند، فحش به پیغمبر می‌دادند، او را مجنون و دیوانه و مغشی‌علیه می‌خواندند؛^۱ اما وقتی که پیغمبر با همین افراد برخورد می‌کند همه را می‌بخشد! واقعا این چه عظمتی است و این چه بزرگواری‌ای است؟! ما نمی‌خواهیم مثل پیغمبر باشیم و نخواهیم شد، هیئات! ولی حداقل آن مقداری که می‌توانیم باشیم و آن مقداری که از عهده‌مان برمی‌آید باشیم، به اندازه یک جو غیرت دینی داشته باشیم، به اندازه یک مثقال از آن زحمات [را جواب بدهیم]!

یادم می‌آید در یک‌هم‌چنین روزی، روز عید فطر، مرحوم آقا - رضوان‌الله‌علیه - در مسجد قائم خطبه می‌خواندند. ایشان مسائل خیلی عجیبی را مطرح کردند و مطلب در حول و حوش این قضیه دور می‌زد که یک فرد شیعه و فردی که نمی‌خواهد زندگی‌اش به بطالت بگذرد، چطور باید به دنبال رسول خدا باشد و چطور باید از آن حضرت تبعیت کند. بعد ایشان این جمله را گفتند:

اگر روز قیامت سیدالشهدا علیه‌السلام بیاید و در یک دست علی اکبرش را گرفته باشد و در یک دست علی اصغرش را و بگوید که «من برای احیای دین جدم این کارها را کردم، شما چه کار کردید؟!» چه جوابی داریم بدهیم؟! واقعا چه جوابی داریم؟! من بهترین خلق خدا را برای چه کسی روی زمین تکه تکه کردم؟ برای شما، برای هدایت شما مسلمان‌ها، برای اینکه این دین را به شما

۱. رجوع شود به *السيرة النبوية*، ج ۱، ص ۳۵۴ - ۳۶۴.

۲. همان، ج ۲، ص ۴۱۲.

برسانم، برای اینکه آن سیره و دین پیغمبر و جدّم را به شما تحویل بدهم! شما چه کار کردید؟ شما نمی‌خواهد این کارها را بکنید و نخواهید کرد، ولی حداقل آیا از کمترین منافعتان در راه حق گذشتید؟! آیا مسائل شخصیتی خودتان را کنار گذاشتید؟! آیا برای خدا پا روی بعضی از اهواء گذاشتید؟! نمی‌خواهد آن کارها را بکنید و نخواهید کرد! چه کسی می‌تواند؟! قضیه این است.

امیرالمؤمنین علیه السلام در خطبه دیگری می‌فرماید:

و الله ما أسمعهم الرسول [شيئاً] إلاّ وها أنا ذا اليوم مُسمِعُكموه؛^۱ «قسم به خدا هیچ مسئله‌ای نیست که پیغمبر در آن روز به افراد گفته باشد إلاّ اینکه من الآن برای شما بیان می‌کنم!»

بین شما و آن افرادی که در زمان پیغمبر بوده‌اند خیلی اختلاف نیست، همین دیروز بوده است. از زیر بار مسئولیت فرار نکنید، اینها غلط است. آن بینش و آن گوش و آن استماعی که در زمان رسول خدا بود الآن هم وجود دارد و مطالب پیغمبر هست. ما چطور می‌توانیم به دنبال پیغمبر باشیم؟ باید پیغمبر را در وجود خودمان هضم کنیم و بیاوریم؛ و به عبارت دیگر، ما باید خودمان را در وجود پیغمبر هضم کنیم، رسول خدا را در زندگی خود بیاوریم، پیغمبر را بیاوریم و یکی از این اطاق‌های این منزل را به پیغمبر اختصاص بدهیم، این طور نباشد که در منزل را به روی رسول خدا ببندیم. من نمی‌گویم رسول خدا را در همه جا و در هر موقعیتی [قرار بدهیم، بلکه فقط] یک اطاق منزل را به رسول خدا اختصاص بدهیم، احساس کنیم رسول خدا در این منزل است، امام زمان علیه السلام در این منزل است تا این احساس در ما پیدا بشود! مگر او نمی‌بیند و مگر او اطلاع ندارد و مگر او اشراف ندارد؟! پیغمبر اکرم چه طور بود؟ پیغمبر اکرم این طور بود! وقتی که به رسالت رسید فقط سه نفر به دنبال او بودند: امیرالمؤمنین علیه السلام، حضرت خدیجه و زید؛^۲ و وقتی هم که از دنیا رفت فقط چند نفر به دنبال او بودند: امیرالمؤمنین

۱. نهج البلاغه (عبد)، ج ۱، ص ۱۵۷.

۲. رجوع شود به السیره النبویه، ج ۱، ص ۲۴۰ - ۲۴۸.

علیه السلام، سلمان، ابوذر و مقداد! بقیه کجا رفتند؟! مگر همین دیروز رسول خدا بالای منبر وصیت نکرد و نفرمود: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ وَعِتْرَتِي!»^۱ پس چرا گفتند: «إِنَّ الْمَرْءَ لِيَهْجُرُ»^۲ این مرد دارد هذیان می‌گوید! وصیت پیغمبر چه شد؟!

این به خاطر این است که رسول خدا فقط به یک جا توجه داشت، دائماً از آن وقتی که به رسالت رسید تا وقتی که از دنیا رفت با تمام این تکالیف فقط به یک مبدأ توجه داشت. برای او اختلافات موجب اختلاف نمی‌شد، اختلافات را خارج از محدودهٔ اتّجاه خودش قرار داده بود. این فراز و نشیب‌ها نباید برای ما تردید ایجاد کند، زیادی و قِلّت جمعیت نباید موجب بشود که آن مسیر و صراط مستقیم برای ما مخدوش بشود و محلّ تأمل بشود. تمام افراد حتی آنهایی که بعد از وفات پیغمبر دور و بر امیرالمؤمنین آمدند، مثل ابن عباس و طلحه و زبیر و خود ابوسفیان، هر کدام از اینها برای خواسته‌ای آمده بودند؛ اما آن کسانی که بعد از وفات پیغمبر فقط برای رسول خدا دور امیرالمؤمنین آمدند چه کسانی بودند؟ فقط سلمان و ابی‌ذر و مقداد بودند! اینها بودند که جمعیت و کثرت جمعیت و تنهایی امیرالمؤمنین برای آنها فرقی نمی‌کرد؛ چه اینکه همهٔ افراد دور و بر امیرالمؤمنین باشند و چه اینکه هیچ‌کس دور و برش نباشد هیچ فرقی نمی‌کند، چون اتّجاه فقط لقای پروردگار و تأسّی به امیرالمؤمنین است، حالا این علی هر جا هست حق هم در همان جا است.^۴

۱. رجوع شود به *الاختصاص*، ص ۶.

۲. *کفایة الأثر*، ص ۱۳۷. ترجمه: *امام شناسی*، ج ۱، ص ۳۱:

«من در میان شما دو چیز بزرگ و سنگین از خود به یادگار می‌گذارم یکی کتاب خدا و دیگری عترت من.»

۳. رجوع شود به *الطرائف*، ج ۲، ص ۴۳۲.

۴. *کفایة الأثر*، ص ۲۰:

«... فَتَنَّفَسَ ابْنُ عَبَّاسٍ وَ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ يَقُولُ: عَلِيٌّ مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِيٍّ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَةُ مِنْ بَعْدِي فَمَنْ تَمَسَّكَ بِهِ فَازَ وَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ ضَلَّ وَ غَوَى.»

یک ماه رمضان گذشت. ماهی که در آنجا ضیافت الهی بود. ضیافتی که به عکس سایر ضیافت‌ها که قلب انسان در آن ضیافت‌ها مکدر می‌شود؛ چون در آن ضیافت‌ها غیبت است، در آن ضیافت‌ها تهمت است، در آن ضیافت‌ها ذکر غیر خدا است، در آن ضیافت‌ها مجالس لهو و لعب و کدورت و ظلمت و استمتاع و تمتع از تمتعات ظاهری و امتعه دنیوی است. اما این ضیافت، ضیافت گرسنگی است، در این ضیافت از متاع دنیا خبری نیست، چون ضیافت الهی است.

یک ماه گذشت، ماهی که «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَدَأُبُّ فِي صِيَامِهِ وَ قِيَامِهِ فِي لَيْالِيهِ وَ أَيَامِهِ»^۱ رسول خدا در این ماه خود را به تعب می‌انداخت، در صیام و در قیام جدیت به خرج می‌داد، برای اینکه یک چیزی می‌فهمید و یک چیزی ادراک می‌کرد تا از آن ضیافت بیشتر قسمت برد و بیشتر نصیبش بشود!

این یک ماه گذشت. ما امروز را روز عید می‌گیریم. عید یعنی از امتحان و از آن تجربه سرفراز بیرون آمدن. بزرگان امروز را عید می‌گرفتند و برای اداء شکر به اماکن متبرکه مشرف می‌شدند.^۲ ما هم به تأسی از آنها باید به اماکن متبرکه مشرف بشویم؛ آن کسانی که در مشهد هستند به زیارت حضرت علی بن موسی الرضا علیهما السلام، آن کسانی که در قم هستند به زیارت حضرت معصومه سلام الله علیها و آن کسانی که در طهران هستند به زیارت حضرت عبدالعظیم علیه السلام مشرف بشوند و برای کسی که مقذور است هر سه یا هر دو را زیارت کند.

علی‌ای حال، این ادای شکر به تأسی از آنها برای ما لازم است. یعنی خدایا، ما داریم شکر تو را بجا می‌آوریم که ما را از دنیا نبردی و موفق به اداء عبادت در این ماه کردی. اگر ما سال قبل از دنیا می‌رفتیم، یک‌هم‌چنین ماه رمضان از ما فوت می‌شد، این شکر دارد! خدایا ما را موفق کردی که در این ماه برای ما تحوّلی پیدا بشود.

۱. مصباح‌المتجهّد، ج ۲، ص ۸۲۹، فرازی از صلوات شعبانیه.

۲. رجوع شود به روح مجرد، ص ۳۳.

مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می‌فرمودند: «خیال نکنید که ماه رمضان تمام شده است، باید ماه رمضان را ادامه بدهید!» حالا نه تنها با روزه گرفتن که البته روزه گرفتن هم خیلی خوب است، ولی حالتان را ادامه بدهید، این سبکی‌ای را که به دست آورده‌اید، استمرار بدهید، در اختلاط با افراد و صحبت با هر کسی این حال را از دست ندهید، در هجوم بر اُمّتِ ظاهری این حالتان را از دست ندهید، هر چه می‌توانید سعی کنید و کاری انجام بدهید که این حال و این صفا و این انبساط و این تجردتان ادامه پیدا کند.

أَلَا وَإِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ، أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا وَلَا تَعَرَّضُوا عَنْهَا!^۱

خداوند در طول سال ایّامی را برای انجذاب و دعوت عبادش به سوی خود بر سایر ایّام ترجیح داده است، ماه رمضان یکی از آن ایّام است. ایّام دیگری را هم در پیش داریم. انسان باید هر وقتی و هر موقعی را غنیمت بشمارد.

در همین ادعیه‌ای که برای قنوت نماز عید بود می‌خواندیم:

أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَأَلِهِ ذُخْرًا وَشَرَفًا [و کرامت] و مَزِيدًا.

«[از تو می‌خواهم به حقّ این روزی که] برای مسلمین عید قرار دادی [و برای پیامبرت] ذُخْر و مایه ذخیره و موجب شرافت و مزید برکات و نعمات قرار دادی!»

این را بدانیم که اگر خداوند به هر کدام از ما عنایتی داشته باشد، آن عنایت اول از ناحیه رسول خدا می‌آید و به اندازه یک سرسوزنی نه خودمان قابلیت آن عنایت را داریم و نه از ناحیه غیر رسول خدا می‌آید، لذا توصیه مرحوم آقا به شاگردانشان این بود که هر وقت می‌خواهید هر عملی را انجام بدهید ثوابش را برای رسول خدا

۱. المعجم الكبير، طبرانی، ج ۱۹، ص ۲۳۴؛ رساله لبّ اللباب، ص ۲۴. با قدری اختلاف در مصادر. ترجمه: رساله لبّ اللباب، ص ۲۵، تعلیقه:

«بدانید و آگاه باشید که پروردگارتان را در ایّام روزگار شما نسیم‌هایی است، هان بکوشید که خود را در معرض آنها قرار دهید و از آنها روی نگردانید.»

اهدا کنید؛ قرآن می‌خوانید برای رسول خدا، نماز می‌خوانید برای رسول خدا، طواف انجام می‌دهید برای رسول خدا! شما برای رسول خدا انجام بدهید، به ائمه هم می‌رسد، به اموات می‌رسد، به احیاء می‌رسد، به اولیا می‌رسد، ولی شما فقط و فقط او را مدنظر قرار بدهید، چون اصل و حقیقت او است!

أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أُدْخِلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ.
 «[که اولاً بر پیامبر و اهل بیتش درود بفرستی و بعد] در هر خیری که پیغمبر و آلش را داخل کردی ما را هم در آنجا داخل کنی!»

می‌دانید این چه دعایی است؟! نمی‌گویید: «در بعضی از آنها داخل کن!» بلکه می‌گویید: «فی کلِّ خیر» این کم ادعایی نیست! و خدا می‌گوید: «من می‌دهم، از من برمی‌آید!» اما پیغمبر و آلش در چه خیری داخل شدند؟ یکی از آن خیرها مراتب صفات است، یکی از آن خیرها رسیدن به ادراک مراتب اسماء است، و بالاترین خیر مرتبه بقایی است که بعد از ادراک ذات و فنای ذات پیدا می‌شود! خدا می‌گوید: «ای بنده من، اگر جلو بیایی و اگر فقط لقاء مرا در نظر داشته باشی، من در این خیری که پیغمبرم را داخل کردم تو را هم داخل می‌کنم!» خودش دارد می‌گوید.

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛
 «و دیگر اینکه مرا خارج کنی از هر سوئی که پیغمبر و آلش را از آن سوء خارج کردی!»

آن سوء چیست؟ هر چه که از رسیدن انسان به ذات پروردگار و به آن مقام ربوبی مانع و رادع بشود عبارت از سوء است. در تمام مراتب، در تمام تجلیات و در تمام مراحل از مرتبه ظاهر گرفته تا مرتبه ذات!

دیگر چه کار کنیم؟ دعا کنیم، بالأخره امروز روز عید است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْئَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«از تو سؤال می‌کنم بهترین چیزی را که به عباد صالح خودت دادی!»
 عباد صالح آن کسانی هستند که خداوند در قرآن از آنها یاد می‌کند: «إِنَّهٗ كَانَ

عبدًا صالحًا»^۱.

و أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ^۲؛

«[و به تو پناه می‌برم از آن چیزی که بندگان مخلص از آن به تو پناه می‌آورند]!»

این اغواء شیطان است: ﴿فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ * إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلِصِينَ﴾^۳؛

قسم می‌خورد که من تمام افراد را اغوا می‌کنم، مگر آن کسانی که به مرتبهٔ اخلاص رسیده‌اند.

خداوند متعال در این روز شریف و در این روز مبارک، عیدی ما را تعجیل در ظهور ظاهری و باطنی ولیّ خودش قرار بدهد، ما را از منتظرین واقعی و ذابین از حریم او قرار بدهد، در دنیا و آخرت دست ما را از دامان اهل بیت علیهم السلام طرفه‌العینی کوتاه مگرداند، مسیر ما را مسیر اولیای خودش قرار بدهد، در هر خیری که آنها را وارد کرده و از هر شرّی که آنها را مصون داشته است ما را هم همان قرار بدهد، اسلام و مسلمین را نصرت و عزت عنایت کند، مقام رهبری در جهت تأیید مبانی اسلام محفوظ و مصون بدارد، کفار و مخالفین را مشمول صفات جلالیه و قهریهٔ خودش بگرداند، بر نصرت اسلام بیفزاید!

نثار ارواح مؤمنین و مؤمنات بالأخص از این جمع و همهٔ شیعیان امیرالمؤمنین

علیه السلام سه صلوات ختم کنید!

اللهم صلّ على محمدٍ و آل محمدٍ

۱. این عبارت اشاره به این آیات دارد: سوره آل عمران (۳) آیه ۱۱۴؛ سوره أنعام (۶) آیه ۸۵؛ سوره

نحل (۱۶) آیه ۱۲۲؛ سوره أنبیاء (۲۱) آیات ۷۲ و ۷۵ و ۸۶؛ سوره عنکبوت (۲۹) آیه ۲۷.

۲. *إقبال الأعمال*، ج ۱، ص ۲۸۹.

۳. سوره ص (۳۸) آیه ۸۲ و ۸۳. ترجمه: *امام شناسی*، ج ۵، ص ۵۶:

«شیطان به خدا گفت: سوگند به عزّت خودت که من همهٔ افراد بنی آدم را اغوا می‌کنم، مگر بندگان

مخلص تو را.»

مجلس هشتم

بصیرت، ویژگی دعوت پیغمبر و خصوصیت تابعین ایشان

عید فطر ۱۴۲۱ هجری قمری

أعوذُ بالله من الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعْمِ وَالنَّعْمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آيَاتِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ. وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ. وَ
نَسْتَغْفِرُهُ مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ. وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِبْرَانَ مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفِيَّ إِخْلَاصُهُ الشُّرْكَ وَيَقِينُهُ
الشُّكَّ وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَأَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَ سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَتَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانُ
تُوضَعَانِ فِيهِ وَلَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ (وَإِيَّاي) بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ
وَمَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرٌ وَاعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا فَارَ وَاعِيَهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ *
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلُ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾^۱

جهت تعجیل در ظهور امام زمان علیه السلام، حضرت بقیة الله فی الارضین جعلنا الله لیتراب مقدمه الفداء صلواتی ختم کنید.

در این آیه، خداوند به پیغمبر خطاب می‌کند: ای رسول ما، به مردم بگو راه من و مسیر من همین است، و ممشا و طریق من همین نحو است که در قرآن برای شما بیان شده است و من مبین و مفسر و توضیح‌دهنده آن و پیاده‌کننده و مجری آن احکام و قوانین در میان امت هستم.

راهی را که من در پی دارم، راهی است به سوی خدا: ﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ من به سوی خدا می‌خوانم، نه به سوی نفس و شهوات دنیا. و این دعوت من ﴿عَلَى بَصِيرَةٍ﴾ است. تمام نکته در این کلمه نهفته است! دعوتی که من می‌کنم علی العمیاء، کورکورانه، از روی جهالت، نادانی و هوای نفس نیست؛ بلکه ﴿عَلَى بَصِيرَةٍ﴾ است. این دعوت من از روی بصیرت و بینش است.

﴿أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾؛ من از روی بصیرت عمل می‌کنم و براساس بصیرت راه می‌روم و [همین‌طور] هر کسی که متابعت مرا بکند و انقیاد از اوامر و نواهی من بکند. ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾؛ منزّه است خدا از حمد و توصیف ما و من از مشرکین نخواهم بود.

پیامبر اکرم در این آیه چه منظوری را می‌خواهد بفرماید؟ خدای متعال در

۱. سوره یوسف (۱۲) آیه ۱۰۸. نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۳۱۲:

«بگو ای پیغمبر: این است راه من که از روی بصیرت به سوی خدا دعوت می‌کنم؛ من و آن کسانی که از من پیروی می‌نمایند. و پاک و منزّه است خدا و من از مشرکین به خدا نمی‌باشم.»

خطاب پیغمبر اکرم چه مقصدی دارد؟ ﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾؛ «دعوت من به خدا از روی بصیرت است.» این نکته تمام منظور آیه را در خود نهفته دارد. دعوت و ادعا زیاد است و همه افراد مدعی دعوت به پروردگار، توحید، رسالت و مبانی اسلام هستند؛ اما آیا دعوت آنها ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾ و از روی بینش صحیح است؟!

از سابق به نحو مستمر در عالم اسلام و همین طور در سایر ادیان، از نقطه نظر انحرافی که در آن دین و شریعت متوجه مردم می نمود، دو نکته مورد توجه است. نکته اول مسئله جهالت است. شخص جاهل و نادان به شخصی اطلاق می شود که نسبت به مرام، جهل دارد و اطلاع و تخصصی ندارد و درس نخوانده است، یا اینکه خداوند متعال قلب او را با علوم لدنیٰ إشراب نکرده است. این افراد، افرادِ جاهلی هستند و به فرموده امیرالمؤمنین علیه السلام که می فرماید: «قَصَمَ ظَهْرِي صَنَفَانِ: جَاهِلٌ مُتَسَكٍّ وَعَالِمٌ مُتَهْتَكٌ.»^۱ جاهل متسک به آن جاهلی گفته می شود که نسبت به احکام و مبانی جهل دارد و به مطالب عالم نیست؛ تخیلاتی دارد و با آن تخیلات، تصوّر می کند که می تواند راه صحیح را بییماید. این جاهل بر دو گونه است:

قسم اول: جاهلی که نادان است، ولی در مقام تربیت است و خود را در معرض تربیت قرار داده است. این شخص هدایت پیدا می کند و راه می رود و به دست شخص عالم و راه یافته، به مطلوب می رسد و از آن علومی که شخص عالم به آن علوم إشراب شده است، او هم بهره مند خواهد شد.

دسته دوم: جاهلی که به جهل خود علم ندارد و نمی داند که جاهل است؛ یعنی تصور احتیاج و نیاز در او مرده است و در وجود او قرار ندارد؛ خود را عالم و نسبت به مسائل وارد می داند.

خلیفه دوم در صلح حدیبیه با پیغمبر اکرم مخالفت کرد و وقتی رسول خدا دستور

۱. معدن الجواهر، ص ۲۶، با قدری اختلاف. مهر تابان، ص ۱۲۴:

«دو طائفه کمر مرا شکستند: اول، جاهل مقدس مآب؛ دوم، عالم بی باک.»

دادند که افراد سرهای خود را حلق کنند، عده‌ای از مردم از دستور خدا سرپیچی کردند و گفتند: «چطور ما که حج بجا نیاورده‌ایم، سر خود را حلق کنیم و بتراشیم و به مدینه پیش اهل و عیالمان و قوم و خویش‌هایمان برگردیم و جواب آنها را چه بدهیم؟! می‌گویند: شما که حج انجام نداده‌اید پس چرا سر خودتان را تراشیده‌اید؟! اینها به دستور پیامبر عمل نکردند و سر خود را نتراشیدند.^۱ همین عمر بن خطاب، خلیفه دوم، می‌گوید: «من هیچ‌گاه در رسالت شما شک نکردم، فقط امروز برای من این شبهه پیدا شد!»^۲ او از اول هم اشتباه می‌کرده است و از او مطالبی نسبت به این قضیه شنیده شده است که بارها می‌گفت: «أنا زَمِيلُ مُحَمَّدٍ؛^۳ من دوشادوش رسول خدا هستم.» یعنی همان‌طوری که به او وحی می‌شود، من هم مطالب را ادراک می‌کنم؛ مسائلی را که پیغمبر اکرم می‌گوید، آن مسائلی را که از جانب وحی می‌گوید، دست من به او نمی‌رسد؛ ولی مسائلی را که از جانب خود می‌گوید، در این زمینه من هم با او شریک هستم!

درست توجه کنید و ببینید دقیقاً مطالبی است که اکنون رواج دارد. کلام رسول خدا را به دو قسم تقسیم می‌کنند: قسمی که وحی است، و قسمی که زائیده فکر و اندیشه اوست. در آن قسمی که وحی است، البته حق تصرف و دخالت را نمی‌بینند و در آن قسمت که ناحیه فکر و اندیشه او مدخلیت دارد، خود را دخیل می‌بینند و چه بسا خود را اولی و احق و أبصر و داناتر و عالم‌تر نسبت به مسئله می‌پندارند؛ غافل از اینکه کلام رسول خدا، کلام واحد است و نفس آن فکر و آن اندیشه‌ای که از نفس مبارک پیغمبر اکرم ظهور پیدا کند، مُلهم از جانب پروردگار است. آن نفس دیگر در نفسیت باقی نمانده است و نفسیت خود را از دست داده است.

بنابراین، مطالبی که بر نفس پیامبر اکرم تنازل پیدا می‌کند، یا به صورت وحی

۱. رجوع شود به *المغازی*، واقدی، ج ۲، ص ۶۰۹؛ *تفسیر القمی*، ج ۲، ص ۳۱۴.

۲. *تاریخ الإسلام*، ذهبی، ج ۲، ص ۳۷۱.

۳. *تاریخ الطبری*، ج ۴، ص ۲۲۵.

است و مُرْسِل و مُبَلِّغ او جبرائیل و امین وحی است و یا اینکه به صورت الهامات نفسی بر فکر و سینه پیغمبر نازل می‌شود. تفکیک بین این دو مسئله و کلام رسول خدا را به دو قسم تقسیم کردن، کفر محض و شرک محض خواهد بود.

الآن هم این مسئله رواج دارد و جُهَال و نادانانی هستند که اینها را تصور بر این است که می‌توانند پا جای پای رسول خدا بگذارند و پا جای پای ائمه هدی و اولیا قرار بدهند؛ و همان‌طوری که آنها مسائل را می‌دانستند، اینها هم بدانند و همان‌طوری که آنها نسبت به قضایا اشراف داشتند، اینها هم نسبت به مسائل اشراف داشته باشند. این جاهل، جاهل متنسک است؛ جاهلی که در لباس تقوا و نسک و زهد جلوه می‌کند و با تخیلات خام و افکار جاهلانه خود در مقابل رسول خدا و ائمه هدی و منطبق دین به مقابله و معارضه می‌پردازند. این یک دسته.

دسته دوم افرادی هستند که اینها عالم هستند و نسبت به مسائل اطلاع دارند؛ ولی متأسفانه گرفتار هوای نفس هستند و این اطلاعات و علم و دانش را در مسیر هوای نفس به کار می‌برند. به فرمایش امیرالمؤمنین: «عَالَمٌ مُتَهْتَكٌ؛ عالمی که نسبت به بیان مسائل باکی ندارد و تقوا ندارد و نفس او دستخوش و گرفتار اهواء و امیال دنیای دنی است.» این شخص کمر امیرالمؤمنین علیه السلام را می‌شکند؛ چون حربه و وسیله در دست دارد و کلماتی چند فراگرفته است و با آن کلمات، قلوب عوام غیر مطلع را به سمت غیر خدا جذب می‌کند و می‌کشاند. این شخص بصیرت ندارد. بنابراین صرف دعوت به سوی خدا، دعوت به سوی خدای واقعی و عالم نفس الامر و حقایق نیست. همه افراد مدعی دعوت به سوی پروردگار هستند، بلکه این دعوت به سوی خدا را وسیله‌ای برای گذران زندگی و وصول و بلوغ به غایات نفسانی و اهواء و منافع خود قرار می‌دهند. صرف دعوت به خدا از همه افراد متمسکی است. همه افراد، خلفای جور، ظلام و حکام، ظالمین به دین و ظالمین به امت رسول خدا با حربه دین و حربه دعوت به خدا مردم را از آن مسیر، منحرف کرده‌اند. حجاج بن یوسف ثقفی با همین آیات قرآن و استشهاد به آن و اینکه خود را

أولى الأمر می‌دانست، توانست این همه جنایات را انجام دهد و استدلال می‌کرد بر اینکه از ناحیه پروردگار مأمور و والی است. خلفای راشدین و خلفای ثلاثه اولی با دعوت به پروردگار مردم را منحرف کردند. اگر آنها دعوت به بت‌پرستی و دعوت به خود می‌کردند، کسی از آنها قبول نمی‌کرد؛ آنها دعوت به خدا می‌کردند و در تحت عنوان دعوت به پروردگار و تحت این نقاب، به مطامع دنیوی خود دسترسی پیدا کردند. خلفای بنی‌عباس با همین عنوان دعوت به خدا بر مردم حکومت می‌کردند. بنابراین، مسئله دعوت به پروردگار یک مسئله عام است؛ این مسئله ممکن است براساس حق و حقیقت و توحید باشد، و ممکن است براساس امیال نفسانی باشد. روی این حساب آیه شریفه می‌فرماید: ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾؛ بگو ای رسول خدا، راه من این است و مسیر من همین است که برای شما بیان می‌کنم و توضیح می‌دهم. این راه من براساس بصیرت است. نه جاهل هستم به جهلی که بسیط باشد؛ چون هادی من جبرائیل امین بوده است. و نه جاهلم به جهل مرکب، چون اساس جهل منتفی است. و نه عالم به علمی هستم که او را نفعی نرسانده است و آن علم را به واسطه اهواء و امیال نفسانی در خدمت منافع خودش قرار داده است؛ چون من از نفس گذشته و عبور کرده‌ام و نفس من پاک و مطهر شده و فکر و ذهن من، فکر و ذهن دیگری شده است؛ از قالب بشری در صورت و ظهور نفسانی بیرون آمده‌ام؛ جسمم مانند سایر اجسام است، ولی روح و خصوصیات نفسانی من با سایر افراد امتیاز پیدا کرده است؛ در جسم با سایر افراد شریک و مشترک هستم، اما در روح و نفس و ملکات و صفات حسنه و زدودن و طرح صفات رذیله با دیگران فرق دارم. بر این اساس کلام من با کلام افراد دیگر تفاوت می‌کند و سخن من با سخن افراد دیگر فرق می‌کند. کلام من دیگر کلام وحی است و از پیش خود نمی‌گویم و سخن من، سخن الله است و این سخن از تلقاء و ناحیه نفس بر نمی‌خیزد. این

خصوصیاتی که من واجد شده‌ام، بصیرتی را در دین به من عطا و عنایت کرده است. این نحوه بصیرت است که *يَدْعُوا إِلَى اللَّهِ* است و با دیگران فرق می‌کند. آن بصیرتی که [صاحبش] از نفس بیرون آمده است؛ نه اینکه دو تا فرمول یاد گرفته و دو تا کتاب خوانده است و بعد خود را نسبت به مسائل صاحب نظر می‌داند و خلق را در غیر طریق حق، اغواء می‌نماید! نه خیر، بصیرت عبارت است از نور.

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ * يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾^۱
 «ای مردم، از ناحیه پروردگار برای شما نور آمده است.»

نور یعنی روشنایی؛ آیا ممکن است در روشنایی تاریکی باشد؟! آیا ممکن است نوری مَشوب به ظلمت باشد؟! آیا ممکن است در نور کدورت باشد؟! آیا ممکن است نور، غیر واقع و غیر حق را نشان بدهد؟! ابداً! وظیفه نور بیان واقع و آنچه در عالم خارج است می‌باشد و از پیش خود چیزی ندارد. اینکه چه چیزی را نشان می‌دهد، به او ارتباطی ندارد. خیلی دقت کنید! نور صرفاً به ادای تکلیف خودش می‌پردازد و از آنچه در خارج اتفاق می‌افتد، سلب مسئولیت می‌کند: وظیفه من این است که خارج و عالم واقع را نشان بدهم؛ حالا در عالم واقع چه هست، به من ارتباطی ندارد. این می‌شود نور.

رسول خدا در بیان مسائل و احکام، نور بود. ائمه هدی در بیان مطالب و در گفتار و سخنان و ممشا و منهاجشان با مردم نور هستند. اولیای خدا که از نفس گذشته‌اند، در منهاج و ممشا و سخنانشان جنبه نغسانی و جنبه منافع شخصی وجود ندارد؛ آنها فقط وظیفه نورانیت را به عهده دارند و دیگر به اینکه در عالم چه انجام

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۵ و ۱۶. *الله شناسی*، ج ۱، ص ۵۱:

«تحقیقاً آمد به سوی شما از جانب خداوند، نور و کتاب آشکاری * که خداوند بدان نور و کتاب هدایت می‌کند به سوی راه‌های سلامت، و از ظلمت‌ها به سوی عالم نور بیرون می‌کشاند با اذن و اراده خود، کسی را که دنبال رضا و خشنودی خدا برود، و ایشان را به سوی صراط مستقیم رهبری می‌نماید.»

می‌گیرد یا نمی‌گیرد تکلیف ندارند. رسول خدا وظیفه‌اش فقط بیان واقع است؛ مردم عمل می‌کنند یا نمی‌کنند، خوششان می‌آید یا نمی‌آید، از بیان این مطلب استقبال می‌کنند یا استقبال نمی‌کنند، این دیگر به رسول خدا ارتباط ندارد. وظیفه رسول خدا و ائمه هدی علیهم السلام و اولیای خدا فقط بیان مطلب و بیان مسئله است؛ اینکه مردم چه می‌کنند، آیا می‌توانند خودشان را با اینها تطبیق و توفیق بدهند یا ندهند، دیگر برعهده آنها نیست. و این راه فقط منحصر به آن کسی است که علاوه بر اکتساب و اقتناء علوم رسمی و فیوضات ظاهری، به مراتبی از خروج نفس رسیده است و دل و سر او از عالم اهواء و عالم امیال و عالم تخیلات و عالم تصورات عبور کرده است. اینها می‌توانند خودشان را با این مرام و این آیه و این مسلکی که می‌فرماید: ﴿ادْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾^۱ و با این نحو تطبیق دهند یا اینکه حداقل خود را نسبت به این مرام نزدیک کنند. این به پیغمبر اکرم و ائمه هدی و اولیا اختصاص دارد.

و اما سایر افراد بر چه منهای باید عبور کنند؟ روش خود را چه نحوه باید قرار بدهند؟ پیش چه شخصی برای تربیت و تعلیم بروند؟ آیا هر کسی که دعوت به خدا می‌کند؟ خلفای ثلاثه هم دعوت به خدا می‌کردند، بنی‌امیه هم دعوت به خدا می‌کردند، بنی‌عباس هم دعوت به خدا می‌کردند. مگر حکام و امرای بنی‌امیه به نماز عید فطر و عید قربان نمی‌رفتند؟! مگر نماز جمعه نداشتند؟! مگر مردم را بر بالای منابر نصیحت و موعظه نمی‌کردند؟! مگر بنی‌عباس این‌طور نبودند؟! تمام اینها مردم را به سمت خدا دعوت می‌کردند؛ ولی کدام خدا؟ خدایی که با امیال آنها بسازد، با امیال آنها سر ناسازگاری نداشته باشد و با منافع شخصی و ریاسات و تصورات و تخیلات دنیوی آنها سر آشتی داشته باشد؛ به سوی آن خدا دعوت می‌کردند. اما به آن خدای واقع و خدای حقیقی و خدایی که فقط جنبه نوراتیت را برای امت می‌خواهد و غیر را نمی‌خواهد، دعوت نمی‌کردند. چرا معاویه ثانی از خلافت صرف نظر کرد؟ جد او، معاویه، با

۱. سوره یوسف (۱۲) آیه ۱۰۸.

امیرالمؤمنین علیه السلام به نبرد می پردازد و با دسائسی که به وجود می آید، در نهایت به حسب ظاهر بر آن حضرت غلبه پیدا می کند؛ امام حسن علیه السلام را مورد شکست قرار می دهد و خلافت را می گیرد؛ یزید بعد از او می آید این جنایات را انجام می دهد؛ و تمام اینها به اسم اسلام است. ولی فرزند او معاویه ثانی می آید و می بیند دعوتی که پدر و پدران او می کردند، دعوت ﴿إِلَى اللَّهِ﴾ و ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾ نبوده است؛ این دعوت براساس امیال نفسانی بوده است و ریاست را برای امیال نفسانی می خواستند.^۱

معاویه وقتی که بر امام حسن علیه السلام غلبه می کند و آن صلح نامه را می نویسد، در کوفه می آید و بر بالای منبر می رود، آن عهدنامه و صلح را در زیر پای خود قرار می دهد و می گوید:

إِنِّي وَاللَّهِ مَا قَاتَلْتُكُمْ لِيُصَلِّوا و لا لِيَتَصَوَّموا و لا لِيَتَحَجَّوا و لا لِيَتَزَكَّوا؛ إِنكُمْ لَتَفْعَلُونَ ذَلِكَ! وَلَكِنِّي [إِنَّمَا] قَاتَلْتُكُمْ لِأَتَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ وَ قَدْ عَطَانِيَ اللَّهُ ذَلِكَ وَ أَنْتُمْ كَارِهُونَ.^۲

«من بر شما حکومت نکردم و با شما به نبرد نپرداختم برای اینکه نماز بخوانید یا روزه بگیرید یا اینکه زکات بدهید و حج انجام بدهید؛ من می خواستم بر شما سلطنت و حکومت کنم و به آن رسیدم، حال می خواهید نماز بخوانید، می خواهید نخوانید!»

این حکومت، حکومت ظاهر است؛ منتها همین معاویه برای بقای این حکومت خود به مسجد می رود و بر بالای منبر مردم را موعظه می کند. برای اینکه این مردم به این ظاهر می توانند اقتناع و قناعت کنند. مردم که عقل و رشد واقعی

۱. رجوع شود به *تاریخ یعقوبی*، ج ۲، ص ۲۵۴؛ *مروج الذهب*، ج ۳، ص ۷۲.

۲. *الإرشاد*، ج ۲، ص ۱۴. *امام شناسی*، ج ۸، ص ۲۶۵.

«سوگند به خدا من با شما جنگ نکردم برای اینکه نماز بخوانید و نه برای اینکه روزه بگیرید و نه برای اینکه حج کنید و نه برای اینکه زکات دهید؛ شما اینها را انجام می دهید! فقط و فقط من با شما جنگ کردم برای آنکه امارت و حکومت شما را داشته باشم، امیر شما باشم و خداوند با وجودی که شما این را مکروه داشتید، به من عطا کرد.»

ندارند؛ نگاه به ظاهر آراسته و فریبنده کنند، مسئله برای آنها تمام است. مردم که نسبت به نفس آن شخص اطلاع ندارند که این عمل را بر چه اساس و داعی و غایتی دارد انجام می‌دهد؛ اگر برای ریاسات است که پیشیزی ارزش ندارد، اگر برای خدا است که مسئله مسئله دیگری است. اگر چشم مردم باز می‌شد و خداوند این چشم مردم را باز می‌کرد و بصیرت ادراک واقع و عبور از ظاهر به باطن و عبور از افعال و اعمال ظاهری و رسیدن به سرّ و نفس افراد را به مردم می‌داد، آن وقت می‌دیدید که یک نفر به دنبال یک نفر دیگر نمی‌رود و یک نفر به دنبال افراد حرکت نمی‌کند و متابعت نمی‌کند! چون مردم اطلاع ندارند و نمی‌دانند؛ صدایی می‌شنوند و خیال می‌کنند این صدا، صدای توحید است؛ ندایی می‌شنوند و خیال می‌کنند این ندا، ندای توحید است. اگر بصیرت داشتند، باطن مسئله و واقع قضیه را می‌دیدند.

چرا اولیای خدا گول و فریب نمی‌خورند؟ چون اولیای خدا احتیاج به این مسائل ظاهر و احتیاج به دیدن اعمال ظاهری و افعال اشخاص ندارند. به قول مرحوم آقا - رضوان الله علیه - که می‌فرمودند:

ما به اصل نگاه می‌کنیم، اینها همه فتوکی و زیراکس مسائل است، ما به حقیقت قضیه نگاه می‌کنیم.

وقتی شخصی می‌آید در قبال ولیّ خدا قرار می‌گیرد، دیگر لازم نیست کاری انجام بدهد تا آن ولیّ او را بشناسد و لازم نیست عملی انجام بدهد تا پرده از اسرارش بردارد؛ به محض اینکه چشمش به او بیفتد تمام مسائل برای او روشن است؛ حتی چشمش هم نیفتد، قضیه برای او روشن است. افراد پیش رسول خدا می‌آیند و بِالسِّنَةِ شَدَادٍ^۱ و با زبان‌های بسیار شیرین و کلمات بسیار زیبا و دلنشین می‌گویند: یا رسول خدا ما این هستیم، ما این طور هستیم، ما چه هستیم و چه هستیم. اما وقتی که بعد می‌روند در پشت سر، در آن منازل و در آن مکان‌های کذایی، بر علیه رسول خدا و

۱. اقتباس از سوره احزاب (۳۳) آیه ۱۹.

مسلمین توطئه می‌کنند! اینها می‌آیند و خیال می‌کنند پیغمبر اینها را نمی‌شناسد و از کارهای اینها اطلاعی ندارد! نه جانم؛ وقتی در منزل هستی، رسول خدا همان طوری که در اینجا هستی می‌داند و نیازی به صحبت کردن ندارد؛

﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾^۱

﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ﴾^۲

«وقتی که می‌آیند پیش تو شهادت به رسالت می‌دهند: "یا رسول خدا، تو پیامبری از طرف خدا"، خدا می‌داند که تو پیامبری ولی درعین حال خدا شهادت می‌دهد که اینها دروغ می‌گویند!»

کلام اینها که دروغ نیست، بلکه کلام اینها منطبق با باطن اینها نیست؛ نه اینکه کذب در کلام داشته باشند، کلام اینها منطبق با نفس اینها نیست؛ نفس اینها پلید است، کلام اینها آراسته است؛ سرّ اینها ظلمت است، رو و وجه اینها وجه منبسط و دل‌نشین و جذّاب است؛ باطن اینها کفر است، ظاهر اینها ظاهر جذّاب و فریبنده‌ای است.

روی این حساب، این مسئله از زمان خلقت آدم علی‌نیینا و آله و علیه السلام تا زمان رسول خدا و الی‌زماننا هذا و بعد ادامه دارد. دائماً اسلام و سایر ادیان و راه به‌سوی خدا از ناحیه دو طیف و دو گروه مورد تهاجم بود:

گروه اول، جاهل نادان که حرف حق را نمی‌فهمد. یک مطلب در ذهن او رفته است و هزار مطلب از او پنهان و مخفی است. خیال می‌کند راهش درست است و بر این مسیر است. هرچه انسان به او تذکر می‌دهد، اعتنا نمی‌کند و هرچه او را متوجه می‌کند باز به راه خودش می‌رود. این یک دسته.

دسته دوم، افرادی هستند که اینها عالم‌اند و نسبت به مسائل اطلاع دارند، و لکن نفس

۱. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۷؛ سوره حشر (۵۹) آیه ۱۱. *امام شناسی*، ج ۱۰، ص ۳۰۱:

«و خداوند شهادت می‌دهد که البته البته ایشان از دروغ‌گویانند.»

۲. سوره منافقون (۶۳) آیه ۱.

و امیال آنها امیال غیر الهی است، نفس آنها نفس ربوبی نیست، نفس آنها نفسی نیست که تسلیم شده است. اینها با لطایف الحیل و آداب و رموز و وسائط و طرّقی مردم را بر همان نحوه و کیفیت دلخواه و مراد حرکت می‌دهند. از میان آیات و روایات و منقولات، منقولات و آیاتی را انتخاب می‌کنند که دارای وجوه مختلفه و معنای عام است؛ می‌توانند از آن معنای عام، مصداقی برای راه و منهج خود بیابند. از میان آیات، آیاتی را انتخاب می‌کنند که متشابه است. از میان روایات، روایاتی را انتخاب می‌کنند که می‌تواند مؤید آنها باشد. این یک دسته از مسائل آنها. و مطلب دیگر، آنچه صریح است، اصلاً مطرح نمی‌کنند و آنچه دقیق است اصلاً به حساب نمی‌آورند و خیلی سریع از کنار آن می‌گذرند و اگر نتوانستند، با هزار فن و طریق به تأویل و توجیه آنها می‌پردازند. در نتیجه مسئله برای مردم مُشْتَبِه می‌شود و آنها از رسیدن به حق و واقعیت محروم می‌مانند. این دسته دوم.

امام سجاد علیه السلام طبق روایت امام رضا علیه السلام بیانی دارند، می‌فرمایند: اگر شما به شخصی نگاه کردید و دیدید ظاهری آراسته دارد و دارای خصوصیات است، افعال او آراسته است و خصوصیات او خصوصیات پسندیده است، به او غرّه مشوید و گول او را مخورید؛ چون ممکن است در پس این ظاهر، باطن خرابی داشته باشد.^۱

بسیاری از افراد هستند که اینها ظاهرشان آراسته است، ولی این ظاهر را برای رسیدن به منافع به کار می‌گیرند؛ به حال تواضع و خضوع و خشوع‌اند، اما از این خضوع و خشوع برای ترفُّع و رسیدن به منویات استفاده می‌کنند و در واقع خاضع نیستند. اگر آنها بتوانند به امیال دنیا برسند، فروگذار نمی‌کنند. امام سجاد می‌خواهند نکته بسیار دقیقی بفرمایند: اگر دیدید شخصی ظاهر آراسته‌ای دارد و نسبت به مسائل دنیا بی‌توجه است، باز غرّه نشوید؛ زیرا لذّات نفسانی مختلف است. خیلی از افراد

۱. رجوع شود به *الاحتجاج*، ج ۲، ص ۳۲۰.

هستند که به لذات دنیا و آنچه مردم عامی و عوام و متعارف نسبت به آن تمایل دارند، تمایل ندارند. عمر بن خطاب از افرادی بوده است که می‌گویند غذای او از نان و سرکه تشکیل می‌شد. بسیاری از اوقات نان و سرکه می‌خورده است و حتی از خوردن نان و خرما ابا می‌کرد.^۱ البته نان و سرکه و... را می‌آمد جلوی مردم می‌خورد! الآن یکی از مسائلی که اهل تسنن برای ایشان می‌آیند به‌عنوان فضیلت به حساب می‌آورند، همین است؛ می‌گویند: «این خلیفه‌ای که نان و سرکه می‌خورده است، قطعاً نسبت به مسائل دنیا بی‌توجه است!» اگر مسئله این است و واقعاً اگر این زهد و این تقوا در مسیر اَلی‌الله و دعوت به پروردگار است، پس چرا در جای دیگر و در مواقع دیگر حق را نادیده می‌گیرد و مسئله را به نحو دیگری مطرح می‌کند؟! چرا حق را به دست اهلس نمی‌دهد؟!!

مردم از پیغمبر اکرم راجع به او ایس مطالبی شنیده‌اند و تعریف او ایس را از پیغمبر خیلی شنیده‌اند. بارها پیغمبر اکرم می‌فرمود:

او ایس در روز قیامت آن قدر سعه صدر و سعه رحمت دارد که می‌تواند به اندازه قبیله ربیعه و مضر شفاعت کند.^۲

یعنی از شدت کثرت، این را ضرب‌المثل قرار می‌دادند؛ این قدر در روز قیامت شفاعت می‌کند و قدرت روحی و سعه وجودی او در روز قیامت به نحوی است که به اندازه گوسفندان قبیله ربیعه و مضر شفاعت می‌کند. حالات او این طور و این طور است و بارها پیغمبر اکرم خصوصیات او را برای افراد، من جمله عمر بن خطاب، هم توضیح می‌دادند.^۳ می‌گویند بعد از وفات رسول خدا و در زمان عمر این شخص به مدینه می‌آید. مردم به دور او اجتماع کردند و از او سؤال می‌کنند. در این موقع عمر

۱. رجوع شود به *تاریخ المدینه*، نمیری، ج ۲، ص ۶۹۵.

۲. *الفضائل*، ابن شاذان، ص ۱۰۷.

۳. رجوع شود به *سفینه البحار*، ج ۱، ص ۱۹۹.

وارد می‌شود و می‌بیند جمعیت است. می‌گوید: «چه شده است؟» می‌گویند: «همان صحابی بزرگ، اویس قرن که از پیغمبر این تعریفات را راجع به او شنیده‌ایم، الآن به مدینه آمده است.» می‌آید نگاه می‌کند می‌بیند عبایی دارد که مندرس است و لباس او این‌طور است. چیزی ندارد، همیانی دارد که قدری نان در او قرار داده است و با خودش به مدینه آورده است. وقتی این منظره را می‌بیند می‌گوید: «کیست که خلافت را از من به دو قرص نان معاوضه کند؟» اویس رو می‌کند به او می‌گوید:

اگر خلافت حقّ تو نیست که غلط می‌کنی این خلافت را الآن تصدّی کنی و بگذار که اهلش بیاید این خلافت را بردارد؛ خلافت که برای تو نیست. بگذار خود اهلش می‌آید این خلافت را برمی‌دارد. اگر خلافت برای تو است، کس دیگری حق ندارد این خلافت را از تو بگیرد!

به اویس می‌گوید: «مرا دعا کن.» اویس می‌گوید:

من همیشه مؤمنین و مؤمنات را دعا می‌کنم؛ اگر در زمره آنها باشی، مشمول دعای من خواهی شد، اگر هم نباشی، نخواهی شد.^۱

این شخص، شخصی است که خدا دلش را روشن کرده است و به او بصیرت داده است و به او آزادی در فکر، آزادی در روح، آزادی در نفس و سعه و جود داده است و این مسائل برای او اهمیتی ندارد.

امام سجاد علیه السلام می‌فرماید:

بسیاری از افراد هستند که اینها از لذّات دنیوی برای رسیدن به لذّات نفسانی دیگر که آن‌هم دنیوی است، می‌گذرند. این بیچارگان مشمول آیه ﴿خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾^۲ خواهند شد.

اینها نه دنیا دارند نه آخرت دارند. دنیا ندارند چون دنیا را رها کرده‌اند برای ریاسات

۱. حلیة الأولیاء، ج ۲، ص ۸۲؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۹، ص ۴۲۴. با قدری اختلاف در مصادر.

۲. سوره حج (۲۲) آیه ۱۱. نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۳۱۳:

«هم دنیایش به خسارت زینبار شده، هم آخرتش. این است آن خسران با حسرت آشکار.»

و ترفُّع و مسائل دیگری که نفس نسبت به آن مسائل از خود واکنش نشان می‌دهد و آنها برای او أرجح است؛ ریاسات برای او أرجح است. پس به کسی که زهد می‌ورزد نباید نگاه کنید؛ زیرا ممکن است اندرون و در پس پرده این زهد، مسائل دیگری باشد و لذات دیگری نهفته باشد که آن لذات برای نفس به مراتب از این لذات عادی و ظاهری اَلذَّ و شیواتر است و نفس نسبت به آن راغب‌تر است. بعد امام سجاده علیه‌السلام می‌فرماید:

وقتی که در شخص دیدید صفاتش و حالاتش خوب است و افعال صحیح انجام می‌دهد، با تمام این خصوصیات نگاه کنید ببینید عقل او چطور است؛ آیا عقل او عقلی هست که بتواند تدبیر او و امور او را به نحو صحیح انجام بدهد یا نه؟ چه بسا ممکن است افرادی حالات ظاهری خوشی داشته باشند و افعالشان افعال حسنه باشد، ولی عقل درست و ادراک صحیحی نداشته باشند (مثل همان جاهل متنسک می‌شود). اگر دیدید شخصی عقل دارد و کارهای او کارهای پسندیده است، باز غره مشوید؛ چون ممکن است همراه با این عقل، هوای نفس باشد. ببینید که آیا هوای نفس او بر عقل او غلبه می‌کند یا عقل او بر هوای نفس غلبه می‌کند؟ در اینجا اگر شخصی را پیدا کردید که افعال او افعال حسنه و اعمال او اعمال حسنه‌ای بود و دارای عقل صحیح بود و او را آزمودید و تجربه کردید و یافتید که دور از هوئی است، آن هنگام می‌توانید به سمت او بروید و در تحت اطاعت او در بیایید.^۱

و این مسئله، مسئله بسیار مشکل و مهمی است.

آنچه از زمان گذشته تا به حال اسلام و دین پیامبر و ائمه هدی را مورد تهاجم قرار می‌داد، مسئله نفاق بود. افرادی که برای مردم مشخص بودند، موقعیت آنها واضح بود. اما در مسئله نفاق است که شخص با چهره‌ای خداپسندانه و با ظاهری دلسوزانه و با نمایی مخلصانه در میان افراد ظاهر می‌شود و در پس این پرده مسائلی نهفته است و در پس این ظاهر نفس خرابی قرار دارد که به تخریب می‌پردازد؛ تاجایی که حاضر

۱. رجوع شود به الإحتجاج، ج ۲، ص ۳۲۰.

است خود را فدا کند، ولیکن زیر بار حق نرود. در زمان رسول خدا مگر این افراد نبودند؟! در زمان رسول خدا مگر منافقین نبودند؟! در زمان رسول خدا مگر مسجد ضرار درست نکردند و بر علیه رسول خدا و مردم توطئه نمی‌کردند؟! مگر با افراد خارج ارتباط نداشتند؟! اینها همین افرادی بودند که در صف اول نماز جماعت پیغمبر شرکت می‌کردند. ظاهرشان در میان مردم به این نحو بود. مسجدی درست کرده بودند به نام مسجد ضرار و در آنجا اجتماع می‌کردند.^۱ جمع می‌شدند اما آیا صحبت از خدا بود؟! صحبت از اطاعت رسول خدا بود؟! صحبت از به‌اجرا گذاشتن منویات پیغمبر بود؟! صحبت از تطبیق خود با اوامر رسول خدا بود؟! آیا در اینها صحبت بود؟!

﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضَرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾.^۲

«آن کسانی که مسجد را مسجد ضرار و مسجد کفر قرار دادند، جایگاه آن مسجد تفریق بین مؤمنین بود.»

می‌رفتند در میان مردم تفرقه و شبهه ایجاد می‌کردند، بعضی از مسائل را که به رسول خدا نسبت نداشت، به رسول خدا منتسب می‌کردند، موقعیت پیغمبر را در میان مردم تضعیف می‌کردند، دین افرادی از مردم را که دارای آن بینش و اطلاع کافی نسبت به مسائل نبودند، سست می‌کردند. ﴿وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾؛ «می‌آمدند در میان مردم تفرقه ایجاد می‌کردند،» ﴿وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ﴾؛ «مکانی بود برای

۱. رجوع شود به *تفسیر القمی*، ج ۱، ص ۳۰۵.

۲. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۷. *امام شناسی*، ج ۱۰، ص ۳۰۱:

«و آن منافقینی که مسجدی را برپا کرده‌اند تا به مسلمانان ضرر برسانند و کفر و زندقه را در آن رواج دهند و در میان مؤمنین اختلاف کلمه ایجاد کنند و آن را مهیّا و آماده سازند برای کسی (أبو‌عامر) که از زمان دیرین با خدا و رسول او سر جنگ و خصومت داشته است، و با وجود این، سوگندهای مؤکد یاد می‌کنند که ما جز نیکی (نشر اسلام و مساعدت به ضعیفا و پیرمردان در شب باران و غیرها) منظور دیگری نداشته‌ایم؛ و خداوند شهادت می‌دهد که البته البته ایشان از دروغگویانند.»

افرادی که قبلاً با پیغمبر به نبرد و جنگ و حرب پرداخته بودند، ﴿وَلَيَحْلِفَنَّ إِنَّ أَرْدَنَّا إِلَّا الْحُسَيْنِيَّ﴾؛ «وقتی که پیش پیغمبر و بقیه اصحاب می آمدند قسم می خوردند که کار ما کار زیبا و نیکویی است؛» ما برای خدا داریم انجام می دهیم، این جلساتی که داریم همه برای خدا است، این جلساتی که داریم جلسات ذکر است و در این جلساتی که داریم دعوت به خدا است. ﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾؛ «خداوند شهادت می دهد که اینها دارند دروغ می گویند.» نشست و برخاست اینها برای انحراف مردم از پروردگار است و حرکت اینها برای انحراف مردم است.

﴿وَلَيَحْلِفَنَّ إِنَّ أَرْدَنَّا إِلَّا الْحُسَيْنِيَّ﴾؛ می آیند قسم می خورند که ما با تمام وجود در خدمت اسلام و در خدمت خدا هستیم، با تمام وجود در راه خدا هستیم و برای خدا دعوت می کنیم و با تمام وجود در خدمت شما هستیم. ﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾؛ قسم به خدا اینها دروغ می گویند. اینها این مجالس را برای تفرقه به وجود آورده اند، نه برای اطاعت و متابعت. منظور اینها از این مجالس، تفریق بین مؤمنین، ایجاد شکاف در صفوف مؤمنین، ایجاد شکاف بین افراد و تفریق در آن وحدت کلمه است و می خواهند آن وحدت کلمه را از بین ببرند. با امیال نفسانی خود می خواهند بین مردم و بین مؤمنین و بین افرادی که دارای نفوس پاک هستند شک و تفرقه و دودستگی ایجاد کنند و این طرف و آن طرفی به وجود بیاورند. اینها مسیرشان مسیر شیطان و راهشان راه اضلال و ضلالت و إغواء و غوایت است. ﴿وَلَيَحْلِفَنَّ إِنَّ أَرْدَنَّا إِلَّا الْحُسَيْنِيَّ﴾؛ «قسم می خورند که کار ما کار زیبایی است و فعل ما فعل پسندیده ای است.» بعد خدا به پیغمبر می فرماید: ﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا﴾؛^۱ ای رسول خدا، در این مسجد نباید شرکت کنی و در این جلسات نباید شرکت کنی! جلساتی که منظور از این جلسات، ذکر نیست؛ بلکه برای جدا شدن از وحدت کلمه، جدا کردن بین

۱. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۸.

مؤمنین، آشوب انداختن بین افراد و تشویش قلوب و تشویش و اضطراب افراد است. ﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا﴾؛ خدا می‌گوید: ای رسول خدا، با این افراد رفت‌وآمد نکن و حساب خودت را از این افراد جدا کن! بدان که این افراد تو را گول می‌زنند، تو را فریب می‌دهند، تو را تخریب می‌کنند، اعتقاد صحیح تو را فاسد می‌کنند و مرام صحیح تو را دستخوش تشویش قرار می‌دهند. حساب خودت و مسیر خودت را از این افراد جدا کن؛ اینها منافقینی هستند که در صف رفقا و اصحاب تو نفوذ کرده‌اند و باعث تخریب قلوب و تشویش اذهان می‌شوند و خیال می‌کنند ما نمی‌دانیم!

﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَّطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾^۱

مسجدی که اساسش براساس تقوا است، نه براساس ایجاد دوئیّت و نفاق؛ مسجدی که اساسش براساس دعوت به خدا و خلوص و جمعیت است، نه براساس تحزب و بانداگرایی و حزب‌گرایی؛ باید در این مسجد شرکت کنی و در این مکان باید حضور به‌هم برسانی و با این افراد باید نشست و برخاست کنی، نه آنهایی که دعوت به تفرقه و جدایی می‌کنند و نه آنهایی که وقتی جلوی انسان می‌رسند با زبان شیرین و کلامی فصیح و بلیغ، خود را در اختیار انسان و تحت اوامر انسان قرار می‌دهند و وقتی که از پیش انسان می‌روند، شروع می‌کنند به تشویش اذهان و تخریب قلوب و تخریب نفوس. ای رسول خدا، راه خودت را از این افراد جدا کن!

آن حسینیّه‌ای که در آن ذکر امام حسین است و برای تشویش قلوب و تفرقه است، حسینیّه نیست! آن مجلس‌إحیایی که برای تفرقه به‌وجود می‌آید، دعوت به

۱. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۸. امام شناسی، ج ۱۰، ص ۳۰۱:

«ای پیغمبر، هیچ‌گاه در آن مسجد نماز مگزار! سوگند که مسجدی (قبا) که تأسیس آن از ابتدای امر براساس تقوا و خشنودی خدا بوده است، سزاوار است که در آن نماز بگزاری؛ زیرا که در آن مسجد، مردانی هستند که دوست دارند پاک و پاکیزه و مطهر گردند، و البته خداوند پاکان و پاکیزه‌شدگان را دوست دارد.»

شیطان است! آن مجالسی که در آن ندای تفرقه بلند می‌شود، مجالس کفر و مجالس ضلال و مجالس شیطان است! راه باید از اینها جدا بشود!

﴿لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ﴾؛ مسجدی برو که در آن مسجد ندای توحید سر بدهند، نه ندای دوئیت و جدایی و تفرقه؛ در آن مسجد شرکت کن. مجلسی برو که در آن مجلس ندای توحید باشد و نقایص را بر طرف کنند، نه اینکه ایجاد نقص و خلل و نقصان کنند؛ در آن مجالس شرکت کن. ﴿أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ﴾؛ ای رسول خدا، در این مجالس باید شرکت کنی و با این افراد باید ارتباط داشته باشی.

﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾؛ در این مجالس افرادی هستند که می‌خواهند پاک شوند و از عالم نفس بیرون بیایند؛ نه اینکه بیشتر در نفس بروند و بیشتر در اهواء قرار بگیرند. مجالسی است که در این مجالس دعوت به واقع، دعوت به حق، دعوت به توحید و دعوت به خروج از نفس است؛ نه اینکه مجالسی باشد که در نقاب زیارت سیدالشهدا و اعیان و ذکر و علم و مجالس دیگر و سایر عناوین فریبنده و دلنشین و دلنواز دیگر، آن مطامع، مورد نظر قرار بگیرد. اینجا نباید رفت! ﴿فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا﴾؛ در اینجا افرادی هستند که می‌خواهند پاک شوند، از ظلمات نفس بیرون بیایند، می‌خواهند از کدورت‌ها بیرون بیایند، می‌خواهند دودستگی‌ها را کنار بگذارند و آن وحدت نوعیه بشریه و انسانیه را در خودشان متحقق کنند. این افراد، افرادی هستند که ﴿أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ﴾؛ «ای رسول خدا، سزاوار است که با اینها باشی.» ﴿وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَهَّرِينَ﴾؛ «خدا مطهرین را دوست دارد.» آن کسانی که در طلب طهارت‌اند، دنبال طهارت و پاکی هستند؛ نه دنبال خودیّت و منیّت و تفرعن و آنانیّت و به‌سوی خوددعوت کردن و افراد را از آن اجتماع و آن وحدت گریزانیدن. ظاهر خیلی خوبی دارد، ظاهر، ظاهر خدا است، دعوت به خدا است، دعوت به پیغمبر است، دعوت به رسالت است، دعوت به مبانی است و دعوت به اعتقادات است؛ ولی باید ببینیم باطن او چیست؟ چه هدفی در زیر این نقاب نهفته است؟

منافقین در زمان رسول خدا با دسائسی که انجام می‌دادند، توقع این را داشتند

که دیگر بعد از رسول خدا مسئله دست خودشان بیفتد. درباره آن شخص منافق، نعمان فهری، که ظاهراً آیه: ﴿سَأَلُ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ﴾^۱ در قرآن هم راجع به او نازل شده است، در تفسیر مجمع‌البیان از امام صادق علیه السلام است که می‌فرمایند:

در جریان غدیر، وقتی که این شخص نگاه کرد و دید پیغمبر اکرم در ملأ عام امیرالمؤمنین را به وصایت و خلافت منصوب کرده است، آمد پیش رسول خدا گفت: «یا رسول خدا، به ما گفתי شهادت به توحید بدهید و دست از شرک بردارید، برداشتیم؛ به ما گفתי شهادت به رسالت تو بدهیم، این کار را انجام دادیم؛ به ما گفתי نماز بخوان، خواندیم؛ روزه بگیر، گرفتیم؛ زکات بده، دادیم؛ حج انجام بده، انجام دادیم؛ این کافی نشد که آمدی بعد از خود، این پسر را (اشاره به امیرالمؤمنین) به خلافت بعد از خودت نصب کردی؟! آیا این مطلب را از طرف خود می‌گویی یا از طرف خدا می‌گویی؟!»

حضرت فرمودند: «قسم به آن کسی که جانم در دست اوست، این مسئله از طرف خدا است.» آمد بیرون دست‌ها را رو به خدا کرد (معلوم است خدا را قبول داشته است): ﴿اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾^۲؛ خدایا اگر این حق از ناحیه تو است، سنگی از آسمان بفرست یا عذابی را بر ما بفرست و ما را هلاک کن!

در جا سنگی از آسمان آمد و از شکم او بیرون آمد و بر زمین افتاد.^۳

یعنی حاضر است از بین برود، ولی در مقابل حق بایستد! حاضر است وجودش از بین برود، اما زیر بار حق نرود!

چرا باید این طور باشد؟! چه چیزی برای ما عزیزتر از وجود ما است؟! چرا ما قدر این وجود را نمی‌دانیم؟! چرا قدر این استعداد و سعه‌ای را که خدا به ما داده

۱. سوره معارج (۷۰) آیه ۱. امام شناسی، ج ۹، ص ۱۲۳:

«درخواست‌کننده‌ای از عذاب روز قیامت که حتماً واقع شدنی است، پرسش کرد.»

۲. سوره انفال (۸) آیه ۳۲.

۳. مجمع‌البیان، ج ۱۰، ص ۵۳۰، با قدری اختلاف.

است، نمی دانیم؟!

تمام این افراد دور رسول خدا بودند و خدا می داند که پیغمبر اکرم از دست این افراد چه خون‌هایی به دل داشت! اگر نمی خواهی قبول بکنی و اگر نمی خواهی زیر بار بروی، از اول نیا؛ کسی برای تو نامه ننوشته است و کسی نامه فدایت شوم که برایت نفرستاده است! بلند می شوی می آیی و خودت را متلبس و متزین می کنی و خود را طرفدار و وفادار و ماشی این هدف و سالک این طریق قلمداد می کنی، آن وقت شروع می کنی به مخالفت و تشویش و تفریق!

﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾^۱

«ای زنان پیغمبر (که دارید نفاق و تشویش به وجود می آورید و باعث اختلاف در وحدت کلمه مسلمین می شوید)، بدانید که اگر برگشتید و توبه کردید و به خدا بازگشت نمودید، قلوب شما پاک می شود؛ (و الا این را بدانید که اگر این کار را نکردید، مسیر خدا از حرکت باز نخواهد ایستاد و راه خدا به راه خودش ادامه خواهد داد و معطل دو نفر و سه نفر و چند نفر منافق نخواهد شد) اگر بخواهید مخالفت کنید، خدا مولای رسول و جبرئیل و صالح المؤمنین (امیرالمؤمنین) است.»

این یک راه است. و اما راه صحیح و راهی که پیغمبر بیان می کنند چیست؟ ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي﴾^۲ «ای رسول خدا بگو این راه، راه من است»، ﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾^۳ «من از روی بصیرت دعوت می کنم.» این چه راهی است؟ آن راه، راه پیغمبر و ائمه

۱. سوره تحریم (۶۶) آیه ۴. معاد شناسی، ج ۷، ص ۱۰۹:

«اگر شما دو نفر زن به سوی خدا توبه کنید، پس دل شما برخلاف رضای رسول خدا میل به باطل کرده است! و اگر هر دو نفرتان بر آزار و نفاق، اتفاق کنید، بدانید (خداوند پیامبرش را تنها نمی گذارد) و ولی او خداست و جبرائیل و صالح المؤمنین (علی بن ابی طالب طبق روایت عامه و شیعه) است و غیر از اینها فرشتگان خدا هم یار و مددکار هستند.»

۲ و ۳. سوره یوسف (۱۲) آیه ۱۰۸.

علیهم السلام است که راه ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾ است.

﴿وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ
أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ
النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا﴾^۱.

به ریسمان الهی چنگ بزنید، به ولایت علی علیه السلام و مولی‌الموحدین متمسک بشوید. دیگر دنبال چه می‌گردید؟! دیگر چه چیزی را طلب می‌کنید؟! شما که ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام را پیدا کرده‌اید و راه به شما نمایانده شده است، دیگر دنبال چه می‌خواهید بگردید؟! به یاد بیاورید همیشه نعمت الهی را که آن نعمت الهی این بود که هر کدام در راهی بودیم، هر کدام در سلیقه‌ای حرکت می‌کردیم، هر کدام برای خودمان ممشایی داشتیم، دوئیّت و جدایی و بینوئیّت بر ما حاکم بود، انانیّت و مسائل نفسانی بر تمام وجود ما مسیطر بود و غلبه کرده بود و تمام زندگی ما را نفس و اهواء نفسانی تشکیل می‌داد؛ رسول خدا آمد همه را کنار زد و تمام نفسانیات و اهواء کنار برد و گفت: همه بیایید جمع بشوید، عالم و جاهل و ضعیف و غنی و دانی و عالی همه در یک سفره بیایید، خدا واحد است، خدای شما خدای من هم هست، خدای من خدای شما هم هست، قرآن واحد است، کعبه واحد است، این مسائلی را که از ناحیه پروردگار آمده است به او نسبت بدهید و به خود نسبت ندهید، این امتیازات را به اصل برگردانید و آنها را به خود نسبت ندهید. وقتی که به اصل برگردانده شد، دیگر وحدت حاکم می‌شود. آن شخصی که ثروت دارد، ثروت از آن خدا است؛ پس انسان فقیر است. آن شخصی که علم دارد، علم از آن خدا است؛ پس انسان جاهل است. آن شخصی که ریاست دارد، ریاست از آن خدا است.

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۱۰۳. / امام شناسی، ج ۱۳، ص ۳۰۹:

«همگی به ریسمان خدا چنگ زنید و تفرقه نکنید، و نعمت خداوند را که بر شما ارزانی داشت به خاطر بیاورید، در آن زمانی که شما دشمن هم بودید و خداوند در میان دل‌های شما الفت افکند و بنابراین در سایه نعمت خدا برادر شدید، و شما در لب پرتگاه گودال آتش بودید و خداوند شما را از آن برگرفت.»

﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ﴾^۱

مُلک از ناحیه خدا است؛ پس انسان عبد است؛ وقتی تمام اینها کنار رفت، انسان می شود عبد. همان طوری که امیرالمؤمنین علیه السلام ترسیم می کند:

الهی تو کبیری من صغیرم، الهی تو غنی هستی من فقیرم. الهی تو مولا هستی من عبدم.^۲

تمام این شوائب و تمام این مسائل کنار می رود، می شود وحدت؛ این می شود حبل الله. حبل الله عبارت است از ولایت امیرالمؤمنین علیه السلام.

امیرالمؤمنین علیه السلام می فرماید:

فَأَنْتُمْ لَوْ قَدْ عَايَنْتُمْ مَا قَدْ عَايَنَ مَنْ مَاتَ مِنْكُمْ بَجَرَعْتُمْ وَوَهَلْتُمْ وَسَمِعْتُمْ وَأَطَعْتُمْ؛ وَلَكِنْ مَحْجُوبٌ عَنْكُمْ مَا قَدْ عَايَنُوا وَقَرِيبٌ مَا يُطْرَحُ الْحِجَابُ.^۳

«قسم به خدا اگر شما می دیدید آنچه گذشتگان از شما - یعنی آن کسانی که قبل از شما این دار فانی را وداع کردند و در دار باقی به مشاهدات رسیدند - دیدند، به فرع در می آمدید و یک لحظه آرام نمی گرفتید و آنچه من می گفتم گوش می دادید و بعد عمل می کردید؛ و لکن این مسئله از شما غافل است و این معاینه از شما غافل است، ولی عن قریب آنچه آنها دیدند، شما هم خواهید دید.»

ابن ابی الحدید معتزلی^۴ در ذیل این فقره حضرت بیانی بسیار شیرین دارد.

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۲۶. نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۲۲۹:

«بگو (ای پیغمبر): بار پروردگارا! تو هستی که فقط صاحب قدرت و پادشاهی هستی، و فرمان و امر و صاحب اختیاری، و تسلط بر نفوس و سیطره بر جمیع عالم از آن تو است! پادشاهی و قدرت را تو به هر که بخواهی می دهی و از هر که بخواهی این پادشاهی و قدرت را می گیری، و هر کس را که بخواهی عزت می بخشی و هر کس را که بخواهی ذلیل می نمایی.»

۲. المزار الکبیر، ابن مشهدی، ص ۱۷۴ - ۱۷۶، مناجات امیرالمؤمنین علیه السلام در مسجد کوفه.

۳. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۶۲.

۴. شرح نهج البلاغه، ج ۱، ص ۲۹۹.

ایشان می‌گوید: «شاید منظور امیرالمؤمنین علیه‌السلام از این مسئله، وجود مبارک خود آن حضرت باشد.» او می‌گوید: «شیعه روایتی نقل می‌کند و روایتش هم شاید صحیح باشد.» رد نمی‌کند. می‌گوید:

امیرالمؤمنین علیه‌السلام برای دیدن حارث همدانی که مریض بود به منزل او رفتند. دیدند حارث خیلی مضطرب و ناراحت است و در بستر افتاده جزع و فرج می‌کند. حضرت می‌فرماید: «چيست حارث؟ چرا ناراحتی؟ چرا جزع و فرج می‌کنی؟» گفت: «یا امیرالمؤمنین دارم از دنیا می‌روم می‌بینم دستم خالی است، کاری انجام نداده‌ام، عمرم را به بطلت گذرانده‌ام، چه کنم!» حضرت می‌فرماید: «محبت ما را داشتی؟» می‌گوید: «بله محبت شما را داشتم.» امیرالمؤمنین علیه‌السلام به او می‌فرمایند: «پس نگران نباش، نگران نباش، هر کسی که از موالیان ما باشد و به آن حبل‌الله که عبارت است از ولایت ما تمسک کند، من در روز قیامت می‌آیم و او را از جهنم رها می‌کنم و در بهشت قرار می‌دهم.»^۱

قَوْلٌ عَلَىٰ لِحَارِثٍ عَجَبٌ كَمْ تَمَّ أُعْجُوبَةٌ لَهُ حَمَلًا
يا حارِ هَمْدَانَ مَنْ يَمُتُ يَرِنُ مِنْ مُؤْمِنٍ أَوْ مُنَافِقٍ قَبْلًا

«ای حار همدانی، هر کسی که بمیرد مرا ملاقات می‌کند؛ چه مؤمن باشد و چه

منافق باشد، چه شیعه باشد یا کافر باشد.»

يَعْرِفُنِي طَرْفُهُ وَ أَعْرِفُهُ بِعَيْنِهِ وَ اسْمِهِ وَ مَا عَمَلًا

«تمام خصوصیات او در جلوی من ظاهر و آشکار است. تمام لحظات او در دیدگان من نقش بسته و به تمام خصوصیات او اطلاع دارم، به اسمش، به خصوصیاتش، به صفاتش، به اعمالش و به تمام افعالی که در دنیا انجام داده است من عرفان و اطلاع دارم.»

۱. الأُمالي، شیخ مفید، ص ۳-۷.

۲. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۷۵:

«گفتار علی بن ابی طالب به حارث همدانی بسیار عجیب است؛ چون آن گفتار چه بسیار از عجائب و غرائب را در بر داشته است!»

وَأَنْتَ عِنْدَ الصِّرَاطِ تَعْرِفُنِي فَلَا تَخَفْ عَشْرَةَ وَ لَا زَلَّالًا

«ای حارث، تو در موقع صراط من را می‌شناسی (همه افراد امیرالمؤمنین را در موقع صراط می‌شناسند؛ چه کافر و چه غیر کافر، چه منافق و چه غیر منافق)، از لغزش ترس من همراه تو هستم.»

آن صراطی که امیرالمؤمنین علیه السلام همراه انسان باشد دیگر صراط نیست و دیگر آن ترس ندارد. امیرالمؤمنین خودش خالق صراط است، امیرالمؤمنین علیه السلام خودش جنّت و نار است، امیرالمؤمنین علیه السلام خودش قسیم جنّت و نار است؛ پس چطور ممکن است شخصی که امیرالمؤمنین همراهش باشد، ترس داشته باشد؟!

أَقُولُ لِلنَّارِ حِينَ تُوقَفُ لِلْعَرْضِ دَعِيهِ لَا تَقْرَبِي الرَّجُلَا

«در وقتی که تو در پیشگاه عرض الهی قرار می‌گیری، من خطاب به آتش می‌کنم: او را رها کن، این از شیعیان ما است، نزدیک او نشو!»

دَعِيهِ لَا تَقْرَبِيهِ إِنَّ لَهُ حَبْلًا بِحَبْلِ الْوَصِيِّ مَتَّصِلًا

«او را رها کن! چون ریسمان او به ریسمان وصی متصل است.» مسئله این است. ماه صیام و ماه رمضان و ماه عبادت گذشته است و روزه گرفته‌ایم؛ گرچه آنچه را که باید نمی‌توانیم به پیشگاه خدا عرضه بداریم و غیر از عجز از عرض عبادت و فقر و نیستی و احتیاج چیزی در دست نداریم که عرضه بداریم، ولی در عین حال به پروردگار و به لطف او امیدواریم. از خدای متعال می‌خواهیم که عیدی ما را در امروز اتصال به جبل وصایت قرار بدهد.

امروز در دعای قنوت می‌خواندیم:

«خدایا از تو درخواست و تقاضا می‌کنم که در هرچه از خیر مقدر کردی و ائمه و اولیای خودت را در آن خیر داخل کردی، ما را هم در آن داخل کن»؛

وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ.

مسئله، مسئله خیلی بالایی است: هر خیری که در آن محمد و آل محمد را داخل کردی! مسئله عادی و کم نیست. حضرت نمی‌فرماید: خدایا به ما خیر بده، خدایا ما را سعادت‌مند قرار بده، فلاح و رستگاری را نصیب ما بفرما؛ نه، حضرت به مردم خطاب می‌کند: ای مردم، هم‌تتان را بالا ببرید؛ دهنده دیگری است و اینها از ناحیه دیگر عطا می‌شود! چرا ما هم‌ت را پایین بیاوریم؟! بالاترین هم‌ت این است که خدا آن خیری را که به محمد و آل محمد داده است، به ما عنایت کند. و خدایا هر سوئی در هر مراتبی از مراتب وجود، در عالم ظاهر، سوء ظاهر، سوء باطن، حجاب، حجاب ظلمانی، حجاب نورانی، تمام اینها را که از پیغمبر اکرم و اهل بیت او سلب کردی و آنها را پاک و مبرا داشتی و نفس و سر آنها را به طهارت مطلق رساندی، ما را هم به آن مرتبه برسان.

و دیگر اینکه:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحِينَ؛

«خدایا از تو سؤال می‌کنم بهترین آنچه را عباد صالحین تو از تو تقاضا می‌کنند.»

وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۱

«و از آنچه بندگان مخلص تو به تو پناه می‌برند، خدایا من هم پناه می‌برم.»

برای تعجیل در فرج امام زمان علیه السلام و نثار شیعیان امیرالمؤمنین

علیه السلام که از دار فانی به دار باقی مشرف شده‌اند، سه صلوات ختم کنید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

مجلس نهم

مطابقت اعمال با رضای پروردگار، از عوامل هدایت و سعادت

عید فطر ۱۴۲۲ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمدُ لله الواصلِ الحمدَ بالنَّعمِ و النَّعمَ بالشُّكرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلَائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ عَلَى بَلَائِهِ، وَ نَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا تُهَيِّتُ عَنْهُ، وَ نَسْتَغْفِرُهُ مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ! وَ نُؤْمِنُ بِهِ إِيْمَانًا مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفِيَّ إِخْلَاصِهِ الشَّرْكَ وَ يَقِينُهُ الشُّكَّ! وَ نَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَ أَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِفُّ مِيزَانُ تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاوَّاعٍ؛ فَأَسْمَعِ دَاعِيَهَا وَ فَارَّ وَاوَّعِيهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ *
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى رَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَخَيْرَتِكَ فِي خَلْقِكَ وَحَافِظِ
سِرِّكَ وَمُبَلِّغِ رسالاتِكَ، وَ عَلَى أَخِيهِ وَ وصِيِّهِ وَ صِهْرِهِ وَ خَلِيفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ قَائِدِ الْغُرِّ
الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبِ الدِّينِ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ عَلَى بْنِ أَبِي طَالِبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ، وَ عَلَى
الصَّدِيقَةِ الْحَوْرَاءِ الْإِنْسِيَّةِ الْعَذْرَاءِ وَ الشَّفِيعَةِ يَوْمَ الْجَزَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَلَامَ اللَّهِ عَلَيْهَا،
وَ عَلَى سَبْطِي الرَّحْمَةِ وَ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أئِمَّةِ
المُسْلِمِينَ عَلَى بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِيِّ بْنِ
مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ الْحُجَّةِ الْقَائِمِ الْمُتَنْظَرِ الْمَهْدِيِّ
حُجَجِكَ عَلَى خَلْقِكَ وَ أَمَنَاتِكَ فِي بِلَادِكَ.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّزُ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُدِيلُ بِهَا النَّفَاقَ وَ أَهْلَهُ
وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.^۱

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ
الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ * يَهْدِي بِهِ اللَّهُ
مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾.^۲

۱. مصباح المتهجد، ج ۲، ص ۵۸۱، فرازی از دعای افتتاح. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

۲. سوره مائده (۵) آیه ۱۵ و ۱۶. الله شناسی، ج ۱، ص ۵۱:

«ای اهل کتاب، تحقیقاً آمد به سوی شما پیامبر ما که روشن می کند برای شما بسیاری از آنچه را که دأب و دیدن شما آن بود که از کتاب تورات پنهان می داشته‌اید و از بسیاری چیزها هم اغماض می کند. تحقیقاً آمد به سوی شما از جانب خداوند نور و کتاب آشکاری * که خداوند بدان نور و کتاب هدایت می کند به سوی راه‌های سلامت و از ظلمت‌ها به سوی عالم نور بیرون می کشاند با اذن و اراده خود کسی را که دنبال رضا و خشنودی خدا برود، و ایشان را به سوی صراط مستقیم رهبری می نماید!»

در این آیه شریفه مسئله بسیار مهمی که مورد توجه قرار گرفته است عبارت است از کیفیت عمل و تطبیق آن با آنچه مورد رضای پروردگار است. گرچه خطاب در این آیه به اهل کتاب و افرادی است که قائل به ادیان ماضیه هستند، اما شامل همه افراد از مؤمنین و تمام آن کسانی که در راه رسیدن به مطلوب و رسیدن به اهداف عالی انسانی در تکاپو هستند، می باشد.

[می فرماید]: ای اهل کتاب، رسولی از جانب ما آمده است که بسیاری از آنچه را که شما از کتب خود مطرح نمی کنید بیان می کند؛ کیفیت راه سعادت را برای شما بیان می کند و آن اعمالی را که موجب می شود نفس از مرتبه انانیت و فرعونیت به عالم نور و بهاء صعود و خروج کند در اختیار شما قرار می دهد.

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ﴾؛ از طرف خداوند نور و کتاب آشکار کننده آمده است؛ کتابی که حقایق را بیان می کند، خصوصیات را مطرح می کند، نقایص را گوشزد می کند [و به طور کلی] آنچه برای سعادت ما لازم است در این کتاب موجود است. هدایت این کتاب شامل افرادی خواهد شد که برای رسیدن به رضوان الهی و آنچه مورد رضای پروردگار است از این کتاب متابعت کنند. اگر شخصی به این کتاب این طور عمل کند - که مقصود از عمل به کتاب رسیدن به رضای الهی است - این کتاب او را به سبیل سلام و راه های امن و سکینه و اطمینان رهنمون می شود.

مطالبی که از این آیه استفاده می شود خیلی زیاد است که در امروز به بعضی از آنها اشاره می شود.

روشن است که اهل کتاب افرادی هستند که نسبت به تکالیفشان تا حدودی عمل می کنند، عبادات را انجام می دهند، به مقررات و قوانینی که در کتب بیان شده است عمل می کنند و بین خود و این مطالب، تعهد و التزام قائل هستند و الا عمل نمی کردند؛ ولی در این آیه شریفه هدایت در سبیل سلام را متکی بر متابعت رضوان الهی مطرح کرده است. این آیه در اینجا می خواهد بفرماید که صرف عمل کردن برای راهنمایی و هدایت در سبیل سلام کافی نیست، صرف اشتغال به امور عبادی برای رسیدن به

صراط مستقیم کفایت نمی‌کند؛ بلکه آن عملی مُمضا و مورد پسند و اختیار است که در آن عمل، رضوان الهی مطرح باشد.

خیلی دقت کنیم! هر عملی مورد پسند نیست، هرچه انسان به‌عنوان عبادت انجام می‌دهد معلوم نیست مورد رضا باشد، هرچه انسان به‌عنوان دستور انجام می‌دهد معلوم نیست مورد اجازه و مورد رضای پروردگار باشد. انسان باید در اعمال و کردار خود رضوان الهی را مطرح کند و از آن متابعت کند و آن را مدنظر قرار بدهد، نه صرف عمل کردن و نه صرف رعایت مسائل کورکورانه و بدون هدف و صرفاً برای دلخوشی و انجام مسئولیت و اداء تکلیف و ابراء ذمه! عملی که در آن رضوان الهی نیست فایده‌ای ندارد!

آیه شریفه می‌فرماید:

﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا * الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾^۱

ای رسول ما، به مردم بگو: آیا به شما خبر بدهم چه کسانی از میان شما بیچاره‌تر و بدبخت‌تر و نگوینسارترند و ندای و حسرتی آنها در روز قیامت از همه بلندتر است؟ آن افرادی که در این دنیا به میل و دلخواه خود کارهایی را انجام می‌دهند، ولی این کارها و این اعمال بدون اجازه و بدون رضایت ما است! نفس آنها برای سرپوش گذاشتن روی منویات، مسائل و عباداتی را انجام می‌دهد، درحالی که ما آن عبادات را دستور نداده‌ایم و تکلیف نکرده‌ایم، بلکه آنچه ما تکلیف کرده‌ایم چیز دیگری است، ولی برای فرار از آن تکلیف به این عبادات رو می‌آورند، برای انجام ندادن آن عبادتی که مورد رضای ما است عبادت دیگری را از روی سلیقه خود برمی‌گزینند، برای اینکه آنچه مورد

۱. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۰۳ و ۱۰۴. *الله شناسی*، ج ۲، ص ۳:

«بگو (ای پیامبر) آیا من شما را آگاه بنمایم بر آن کسانی که اعمالشان زیان‌بارتر است * آنان کسانی هستند که سعی و کوشش آنها در راه تحصیل زندگانی پایین‌تر و پست‌تر گم شده است، درحالی که خودشان می‌پندارند که از جهت کار و کردار، نیکو عمل می‌نمایند!»

رضوان ما است و مطابق با هوی‌های آنها نیست را ترک کنند و از یک جهت دل خود را خوش کنند به اینکه در اینجا توجهی دارند و عملی انجام می‌دهند، کاری را - ولو به صورت ظاهر عبادت - در قبال مرضای ما و در قبال رضوان ما انجام می‌دهند، اینها نگویند سارتر از همه هستند! چون کسی که کاری انجام نداده است نمی‌تواند در روز قیامت از خدا مطالبه‌ای داشته باشد و فقط جزای اعمال خودش را می‌بیند، ولی بیچاره و بدبخت آن کسی است که در این دنیا عمری را به عبادت و اعمال به ظاهر پسندیده و مسائل و دستوراتی که به عنوان عبادت مطرح است سپری می‌کند، ولی وقتی در آن طرف نسبت به کارها و اعمالش نامه عمل را به دست او می‌دهند، در این نامه عمل چیزی مشاهده نمی‌کند! دلیلش این است که این اعمال را از روی دستور و تکلیف انجام نداده است؛ بلکه این اعمال را سر خود انجام داده است و اگر دستور و تکلیف به آنها داده می‌شد به آن تکلیف عمل نمی‌کردند!

شیطان برای اغوای مؤمنین و بنی‌آدم حیل مختلف و شیبک متفاوتی دارد؛ بعضی‌ها را با اعمال خلاف به دام می‌اندازد، بعضی‌ها را با وسوسه‌هایی از راه به در می‌کند و بعضی‌ها را با انجام دادن اموری که به ظاهر عبادت جلوه می‌کند؛ اما چون این عبادت در راستای تکلیف قرار ندارد، برای آنها بزرگ‌ترین شبکه و مهم‌ترین مانع در قبال مرضای الهی می‌شود.

شما تصور نکنید که آن افرادی که در صدر اسلام مردم را از دور امیرالمؤمنین علیه‌السلام به دور خود جمع کردند، در میان مردم تظاهر به فسق و عمل حرام می‌کردند و کار و رفتار آنها به نحوی بود که آنها را از چشم می‌انداخت! نه‌خیر، آنها به همان وضعیتی بودند که افراد صالح و شیعیان امیرالمؤمنین علیه‌السلام بودند؛ عمامه بر سر می‌گذاشتند همان طوری که آنها عمامه بر سر می‌گذاشتند، نماز می‌خواندند همان طوری که آنها نماز می‌خواندند، روزه می‌گرفتند همان طوری که آنها روزه می‌گرفتند! به همین نحو و به همین کیفیت توانستند مردم عوام و ساده را از گرایش به ولایت و محور اصلی عالم تشریح و تکوین بازدارند. تصور نشود که اینها در مقابل مردم شرب خمر می‌کردند، چون اگر

اینها در میان مردم به فسق و فجور عمل می‌نمودند کسی به دنبال آنها نمی‌رفت!
 نصر بن مِرْاحَم در کتاب وقعة صفین خود از أسماء بن حکم فزاری نقل می‌کند
 و می‌گوید:

ما در جنگ صفین در لشکر عمار یاسر با معاویه می‌جنگیدیم. (عمار یاسر یکی از فرماندهان امیرالمؤمنین علیه‌السلام در جنگ صفین بود.) روزی نشسته بودیم که شخصی با عجله و شتاب به طرف ما آمد و گفت: «کدام یک از شما عمار هستید؟» اشاره کردیم به عمار و گفتیم: «عمار در اینجا نشسته است!» آنگاه گفت: «آیا مطلبی را که می‌خواهم بگویم چهاراً و در ملاً بگویم یا مختفياً و سرّاً به تو بگویم؟» عمار گفت: «هرچه می‌خواهی بگو! اگر می‌خواهی در ملاً بگویی بگو و اگر نمی‌خواهی در سرّ بگو!»

گفت: «من قبل از اینکه حرکت کنم و به جنگ با معاویه بیایم، معاویه را بسیار مرد فاسقی می‌دانستم، مردی که از راه منحرف است و بر علیه خلیفه مسلمین قیام کرده است و کارهای زشت انجام می‌دهد و بدعت‌هایی در سنت پیغمبر ایجاد می‌کند! با این نیت و با این هدف حرکت کردم و آمدم، ولی اکنون که به اینجا رسیده‌ام برای من تزلزل عجیبی پیدا شده است؛ می‌بینم در لشکر امیرالمؤمنین علیه‌السلام اذان می‌گویند، در لشکر معاویه هم اذان می‌گویند! در اینجا نماز جماعت می‌خوانند، در آنجا هم می‌بینم نماز جماعت خوانده می‌شود! آنها همان قرآنی را تلاوت می‌کنند که ما قرائت می‌کنیم! پیغمبر آنها و پیغمبر ما هر دو واحد است و هر دو از یک پیغمبر صحبت می‌کنیم! این مسئله مرا دچار تردید کرده و نسبت به جنگ با معاویه دچار شک و تزلزل شده‌ام. آمدم خدمت امیرالمؤمنین علیه‌السلام و این مطلب را با آن حضرت در میان گذاشتم. حضرت فرمودند: «برو و این مطلب را از عمار پرس!» اکنون آمده‌ام و پاسخ این سؤال را از شما می‌خواهم.»

عمار گفت: «آن پرچم سیاه را می‌بینی که در لشکر معاویه است؟» گفت: «بله، می‌بینم!» گفت: «آن پرچم در دست چه کسی است؟» گفت: «در دست عمرو عاص است!» گفت: «بدان که من سه بار در زمان رسول خدا با آن پرچم جنگیده‌ام و با آن پرچم مبارزه کرده‌ام و در مقابل آن پرچم به جنگ رفته‌ام:

یکی در جنگ بدر که آن پرچم در میان کفار بود؛ دوم در جنگ احد؛ و سوم در جنگ احزاب؛ و اکنون بار چهارم است که من این پرچم را در مقابل خود می‌بینم و دارم با این پرچم می‌جنگم!» گفت: «من جواب خود را گرفتم!»^۱

نماز خواندن و روزه گرفتن و قرآن خواندن در جایی مُمضا است که در تحت نظر و دستور ولایت باشد. اگر این نماز به دستور امیرالمؤمنین باشد قبول است و الاً باطل است و ای کاش فقط باطل بود، بلکه مانع و سد است؛ یعنی این بطلان جلوی روزه‌هایی را که ممکن است اهل باطل گاه‌گاهی از آن روزه‌ها متوجه حق بشوند می‌گیرد، و این اعمال و این رفتار تمام منافذ برای ورود انوار را مسدود می‌کند، کار این افراد بسیار مشکل‌تر از آنهایی است که این نحوه عبادت را انجام نمی‌دهند، چون کسی که عبادت انجام نمی‌دهد نفس لوامه^۲ او دائماً او را مورد سرزنش قرار می‌دهد و همیشه در باطن، بین خود و حق راهی را برقرار می‌بیند، ولی آن کسی که به این عبادات مشغول بشود و نسبت به تکلیف اصلی سربازبزند، نفس^۳ این عبادت را به عنوان حجاب و پوشش به دور خود می‌اندازد و دیگر نمی‌تواند به آن مطلوب راه پیدا کند. این مسئله بسیار حائز اهمیت است!

ما در زمان مرحوم آقا - رضوان الله علیه - از این مسائل بسیار می‌دیدیم. افرادی خودسرانه برخلاف آنچه ایشان برای آنها تعیین می‌کرد به عبادات مشغول می‌شدند، با وجود اینکه دستور صریح ایشان بود که بر وفق آنچه به آنها تذکر داده می‌شود عمل کنند؛ ولی از آن طرف از بعضی از تکالیفی که از طرف مرحوم آقا متوجه آنها می‌شد با لطائف‌الحیلی شانه خالی می‌کردند و با بعضی از تمحل^۴ها^۲ و حيله‌ها از آن تکلیف رفع ید می‌کردند و دل خود را به انجام امور عبادی بیشتر خوش می‌کردند و نفس آنها در موقعیت پسندیده تخیلی و تصویری قرار می‌گرفت، غافل از اینکه تمام این عبادات و اوراد و اذکار از این جهت جنبه عبادی دارد و از این جهت می‌تواند انسان را عبور بدهد که در راستای خروج نفس از عالم اهواء و عالم سلیقه‌ها باشد! اگر عبادت نتواند

۱. رجوع شود به وقعه صفین، ص ۳۲۱.

۲. لغتنامه دهخدا: «تمحل: مکر و حيله کردن.»

این عمل را انجام بدهد و از عهده این تکلیف برنیاید، بزرگ‌ترین مهلکه و وسیله و آلت برای ورود در مهالک نفس است، مهالکی که خوارج نهروان به آن مبتلا شدند و بسیاری از افراد بر اثر تمرّد در آن مهالک قرار گرفتند!

نفس از یک طرف نمی‌تواند به تکلیف و آنچه گفته شده و مورد رضای الهی است عمل کند، چون مخالف با نفس و هوئی است؛ و از طرف دیگر آن جنبه لوّامیت و سرزندی که یکی از مراتب نفس است نمی‌گذارد نفس آرام باشد و دائماً او را مورد سرزنش قرار می‌دهد و می‌گوید: «تو در اینجا مخالفت کردی! تو در اینجا راهی برای عمل نکردن پیدا کردی! تو در اینجا فلان بهانه را آوردی! تو در اینجا به خاطر اینکه به منویات خودت برسی راه‌هایی را طی کردی و بهانه‌هایی را آوردی!» این مسئله - که از وجدان انسان مخفی نیست و وجدان انسان نسبت به آن شاهد است - موجب می‌شود که نفس از یک طرف خودش را در مقام تمرّد ناتوان از انجام تکلیف بیابد و از طرف دیگر برای سرپوش گذاشتن به این جنبه و تسلائی خاطر و سکونت اعتباری و مجازی، به یک سری اعمال و عبادات دست بزند که خود را از نقطه نظر وجدان آسوده کند؛ این عبادت پیشیزی ارزش ندارد و فایده‌ای ندارد! در مقابل امیرالمؤمنین علیه السلام می‌ایستی، آنگاه نماز می‌خوانی؟! در مقابل امیرالمؤمنین علیه السلام می‌ایستی، آنگاه روزه می‌گیری؟! در مقابل امیرالمؤمنین علیه السلام می‌ایستی، آنگاه به فتوحات بلاد دست می‌زنی؟! این چه ارزشی دارد؟!

یک روز اویس قرن از یمن به مدینه آمده بود و مردم به دور او اجتماع کرده بودند، چون از پیغمبر اکرم راجع به اویس مطالب و مدح‌هایی شنیده بودند. یکی از عبارات پیغمبر راجع به اویس این است:

اویس در روز قیامت آن قدر سعه صدر و سعه رحمت دارد که می‌تواند به اندازه قبیله ربیعه و مضر شفاعت کند.^۱

۱. الفصائل، ابن‌شاذان، ص ۱۰۷.

قبیله مُضَر، [افراد و] احشام و دام زیاد داشتند، لذا وقتی که در عرب می‌خواستند یک کثرت و جمعیت زیادی را مثال بزنند می‌گفتند: «به اندازهٔ احشام قبیلهٔ مُضَر!» [پیغمبر در مورد اویس فرموده بودند که] در روز قیامت از نظر سعهٔ رحمت و قوت شفاعت می‌تواند این قدر افراد را شفیع بشود، لذا مردم طالب بودند اویس را ببینند. وقتی که آمد دیدند فردی است که لباس‌های چندانی ندارد و بسیار ساده و ژولیده است. مردم گرداگرد او جمع شدند. در این موقع به عمر خطّاب، خلیفهٔ مسلمین، اطلاع دادند که اویس آمده است. عمر به دنبال او فرستاد و او را به دارالخلافة دعوت کرد. اویس گفت: «هر کسی با من کار دارد خودش به اینجا بیاید، من که با کسی کاری ندارم!» عمر بلند شد و آمد در میان آن جمع ایستاد، نگاهی به سر و وضع اویس کرد و گفت: «اویس مرا دعا کن!» اویس گفت:

من در میان نمازم مؤمنین و مؤمنات را دعا می‌کنم، اگر از آنها باشی دعای من شامل حال تو خواهد شد و اگر از آنها نباشی من دعای خود را ضایع نمی‌کنم! ببینید که این مرد چقدر خُر است و چقدر آزاد است! چون به دنبال امیرالمؤمنین است! دیگر از چه بترسد؟! کسی که به دنبال امیرالمؤمنین است هیچ ترسی ندارد، نه از ظاهر می‌ترسد و نه از باطن! او به سرچشمه رسیده است، برخلاف مردم که در تخیلات و اعتبارات بیچاره هستند و گرفتارند! وقتی که او به حقیقت امیرالمؤمنین اطلاع پیدا کرده است اگر فلک و ملک همه به یک طرف بروند او باکی ندارد! آزاد، راحت، بدون دغدغه، بدون هیچ‌گونه اضطراب و بدون هیچ‌گونه نگرانی!

عمر گفت: «کیست که بیاید و این خلافت را به دو قرص نان از من بخرد؟!» خیلی مقدّس مآبی‌اش گرفته بود! اویس گفت:

هر کسی این کار را بکند خیلی احمق است! به خاطر اینکه اگر این خلافت حقّ تو است، تو حق نداری این حق را به دیگری واگذار کنی و اگر شخصی بیاید و آن را از تو بخرد غصب خلافت کرده است؛ و اگر این خلافت حقّ تو نیست، تو آن را بگذار و برو! آن کسی که شایستهٔ خلافت است خودش

می‌آید و آن را برمی‌دارد و به دست می‌گیرد!^۱

ببینید، این شاگرد امیرالمؤمنین است و آمد به امیرالمؤمنین اقتدا کرد! او یس در یمن مادری دارد که غیر از او فرزند دیگری ندارد. همه شنیده‌اید که پیغمبر اکرم را ندیده بود و بارها از مادر اجازه می‌گرفت که به مدینه بیاید، ولی مادرش اجازه نمی‌داد تا بالاخره فقط به اندازه نصف روز اجازه داد که بیاید و پیغمبر را ببیند. وقتی به مدینه آمد، پیغمبر در مدینه نبودند.^۲ نفسش شروع به توجیه ساختن نکرد! نگفت: «حالا که پیغمبر را ندیدم باید صبر کنم! حالا که پیغمبر را ندیدم باید تأمل کنم! به مادرم می‌گویم سفرم بیشتر طول کشید! مطلب را برای مادرم یک قسم دیگری مطرح می‌کنم، مثلاً می‌گویم راحله و مرکب من دچار ضایعه شده بود یا من در میان سفر مریض شده بودم!» هیچ کدام از این حرف‌ها را نزد، درحالی‌که دیدن پیغمبر نهایت آرزوی او بود، یعنی اگر دنیا را به او می‌دادند با دیدن یک لحظه چهره رسول خدا معاوضه نمی‌کرد! یک‌هم چنین حالی داشت.

آن قدر ارتباط او یس با پیغمبر عمیق بود که وقتی در جنگ احد سنگ دندان پیغمبر را شکست، همان جا یک سنگ آمد و همان دندان او یس در یمن شکسته شد!^۳ آن قدر ارتباطش با پیغمبر قوی بود که هر وقت پیغمبر از خواب برمی‌خاست او یس هم در یمن از خواب برمی‌خاست! این طور آدمی بود!

حالا وقتی که به مدینه می‌آید و می‌بیند پیغمبر در میان مردم نیست و به بیرون مدینه رفته است، تعهدی که به مادر داده است گریبان وجدان او را می‌گیرد! از یک طرف نفس مایل برای دیدن رسول خدا است و از طرف دیگر قولی که به مادر داده است [به یادش می‌آید!] در اینجا است که محک متابعت رضوان الهی زده می‌شود، در اینجا است که این عبادت ظاهر - یعنی دیدن رسول خدا - از صورت

۱. حلیة الأولیاء، ج ۲، ص ۸۲؛ تاریخ مدینه دمشق، ج ۹، ص ۴۲۴. با قدری اختلاف در مصادر.

۲. الإصابه، ج ۱، ص ۳۵۹؛ تذکره الأولیاء، ص ۱۸.

۳. رجوع شود به تاریخ گزیده، ص ۶۳۰؛ تذکره الأولیاء، ص ۲۰. با قدری اختلاف.

حقیقت به عالم اعتبار تنزل پیدا می‌کند، در اینجا است که دیدن بهترین فرد عالم برای این شخص به‌عنوان یک مسئله خلاف و خلاف دستور جلوه می‌کند و حرمان از رؤیت و لقای پیغمبر همچون شهادی که توأم با یک نوع تلخی و مرارت و مراقبه نفسانی و مبارزه با نفس و تخیلات نفس است او را از عالم اعتبار و رؤیت ظاهر که در این مرتبه گرفتار بود بیرون می‌آورد! اگر او پس در آن زمان پیغمبر را می‌دید شاید از این مرتبه نفس بیرون نمی‌آمد. خدای متعال مظاهر مختلف و چهره‌های گوناگونی دارد و مسئله فقط در عبادت و یک نوع افعال خاص محدود نمی‌شود.

در همین دعای قنوت امروز می‌خواندیم:

وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«خدایا، در هر خیری که محمد و آل محمد را داخل کردی مرا هم داخل کن!»
خیر چیست؟ هر چیزی که موجب سعادت من و موجب ورود من در عالم نور باشد خیر است. خیر این است که انسان از خود بیرون بیاید، از اعتبارات و تخیلات بیرون بیاید. خیر این است که انسان درست ببیند و واقعیات را ادراک کند و حقایق را لمس کند. خیر و رحمت عبارت است از وارد شدن در عالم انوار و خروج از عالم اهواء.

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ؛^۱

«از هر سوء و بدی که محمد و آل محمد را خارج کردی مرا نیز خارج کن!»
این خروج بی‌علت و بی‌سبب نمی‌شود؛ این خروج باید مستند به ولایت باشد، این دخول در عالم انوار باید مستند به ولایت باشد!

پیغمبر اکرم فرمودند: «قاتل زبیر در آتش است!»^۲ امیرالمؤمنین علیه السلام در جنگ جمل به زبیر می‌فرمایند: «ای زبیر، من با تو کاری دارم!» زبیر به خدمت حضرت می‌آید. حضرت با او مُحاجّه می‌کنند، می‌فرمایند:

۱. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

۲. تاریخ مدینه دمشق، ج ۱۸، ص ۴۲۱.

یادت می‌آید یک روز در مدینه ما هر دو با هم حرکت می‌کردیم، رسول خدا از مقابل آمد و وقتی که به ما رسید لبخندی زد و آنگاه فرمود: «شما الآن با هم هستید ولی ای زبیر، روزی خواهد آمد که تو بر روی این مرد شمشیر می‌کشی درحالتی که حق با او است و تو بر باطلی!» آیا این مسئله یادت می‌آید؟

زبیر تأملی کرد و آه از نهادش برآمد و گفت: «یا علی، من این مسئله را به‌کلی فراموش کرده بودم (واقعاً راست می‌گفت، فراموش کرده بود!) اکنون دیگر از مبارزه با تو دست برمی‌دارم!»

به کناری آمد و از جنگ جمل کناره گرفت، البته داخل در لشکر امیرالمؤمنین نشد، اما مبارزه با امیرالمؤمنین را هم کنار گذاشت. لذا به‌کناری رفت تا استراحت کند که یکی از اصحاب امیرالمؤمنین فرصت را غنیمت شمرد و او را در حال خواب از بین برد! وقتی که امیرالمؤمنین علیه‌السلام متوجه شدند بی‌نهایت ناراحت شدند و فرمودند: تو به چه اجازه‌ای زبیر را به قتل رساندی؟! مگر من به تو دستور دادم که این کار را بکنی؟!

آن شخص گفت: «اگر نکشیم می‌گویند: "چرا نکشتی؟! اگر بکشیم می‌گویند: "چرا کشتی؟!«^۱ شمشیر را برداشت و در نهایت خودش را کشت! ^۲ قاتل زبیر در آتش رفت.

۱. رجوع شود به *الأخبار الطوال*، ص ۱۴۷ - ۱۴۹.

۲. قابل ذکر است که در نحوه کشته شدن عمرو بن جرموز، در بین مورخین اختلاف است: بعضی به نقل از ابن‌اثیر می‌گویند که بعد از بشارت امیرالمؤمنین علیه‌السلام به جهنمی بودنش، خودکشی کرد؛* و بعضی مثل ابن‌اثیر می‌گویند تا زمان مُصعب پسر زبیر زنده بود و توسط او دستگیر شد؛** و بعضی مثل ابن‌أبی‌الحدید می‌گویند که در جنگ نهروان از خوارج بود که به همراه خوارج توسط امیرالمؤمنین علیه‌السلام کشته شد.***

*. *اسد الغابة*، ج ۲، ص ۱۰۰.

** همان.

***. *شرح نهج البلاغة*، ابن‌أبی‌الحدید، ج ۱، ص ۲۳۶.

در اینجا صرف قتل زبیر مطرح نیست، بلکه قتل زبیر به دستور امیرالمؤمنین مطرح است! زبیر و امثال زبیر که در اینجا فایده‌ای ندارند، آنها که افرادی نیستند. [بلکه] در آنجایی که جنگ است ما می‌گوییم باید صلح کرد!

بنابراین فقط و فقط تنها عملی که می‌تواند انسان را از مرتبهٔ انانیت و تفرعن بیرون بیاورد عملی است که انسان بداند آن عمل مورد رضوان الهی است. نماز خواندن تنها کفایت نمی‌کند، احیا گرفتن و شب تا به صبح قرآن بر سر گذاشتن فایده‌ای ندارد، روزه گرفتن فایده‌ای ندارد، حج انجام دادن فایده‌ای ندارد، مگر اینکه تمام این اعمال یک‌به‌یک با خصوصیت و با کیفیت خاص خودشان مورد نظر ولایت باشد، آن وقت این عمل می‌تواند اهمیت پیدا کند و مخرج باشد و نفس را خارج کند. این عمل، عملی است که مورد رضوان الهی است.

اما اگر انسان بخواهد سر خود کار انجام بدهد، مثلاً وقتی به او می‌گویند: «به این طریق برو.» می‌گوید: «من همین را از راه دیگری می‌روم.» می‌گویند: «این کار را این قدر انجام بده.» می‌گوید: «من این کار را انجام نمی‌دهم و به جایش کار دیگری انجام می‌دهم.» می‌گویند: «این نحوه حرکت کن.» می‌گوید: «من این قسم حرکت نمی‌کنم و براساس تفکر خودم به این قسم حرکت می‌کنم.» اینها اصلاً هیچ فایده و ارزشی ندارد و انسان مصداق آیه **﴿هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾**^۱ خواهد شد.

علی‌کل‌حال، ماه رمضان گذشت. ماهی که مورد ضیافت الهی بودیم. در این یک ماه بحمدالله هر کدام از دوستان و رفقا - البته من قطعاً می‌دانم که موقعیت شما از من بهتر بود، من به احوال و خصوصیات خودم بیشتر اطلاع دارم - آن طوری که مورد رضوان الهی و نظر پروردگار است روزه را انجام داده‌اند، بحمدالله غیبت و مجالس لهُو و لعب و صحبت کردن و سخن‌چینی و امثال ذلک و مسائل را به حرف‌های دنیا گذراندن در این ماه نبوده است و بحمدالله این ماه را آن طوری که خواست پروردگار

۱. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۰۳.

است سپری کرده‌ایم. لذا به جا است که این مسئله را ادامه دهیم، همین کیفیت‌ی که در ماه رمضان پیدا شد، همین نورانیت و بهجتی که در خود احساس می‌کنیم، همین احساس بهائی که در خود داریم، همین احساس روحی که داریم و بین این ماه و سایر ماه‌ها تفاوت می‌بینیم، همین را ادامه بدهیم و به همین کیفیت باشیم، اگر نتیجه‌اش را دیدیم فبها؛ و اگر نتیجه‌اش را ندیدیم برگردیم و کار دیگری انجام بدهیم. علی‌کل حال، مسئله خیلی روشن است.

عامه و خاصه از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم روایت می‌کنند که

فرمودند:

لولا تكثر في كلامكم و تمریح في قلوبكم لرأيتُم ما أرى و لسمعتُم ما أسمع.^۱
 «اگر زیاد سخن‌گویی و کثرت در کلام در میان شما نبود و اگر تذبذب و تشویش در درون شما نبود، [شما می‌دیدید آنچه من می‌بینم و می‌شنیدید آنچه من می‌شنوم!]

اینکه انسان نسبت به مسائل در حال نگرانی باشد؛ امروز چه خواهد شد؟ فردا چه خواهد شد؟ راجع به این قضیه چه کنم؟ راجع به آن مسئله چه کنم؟ فلانی پشت سر من حرف زده است، چه جوابی به او بدهم؟ برای فلان مطلب چه جوابی پیدا کنم؟ راجع به این شخص این مطلب را بگویم؟ در مورد فلان کس چه مطلبی بگویم؟ رسول خدا می‌فرماید که اگر شما این‌طور نبودید، می‌دیدید آنچه من می‌بینم و می‌شنیدید آنچه من می‌شنوم!

مسئله شوخی نیست، مسئله آسان نیست! واقعاً چهل روز تصمیم بگیریم که این چنین باشیم، آن وقت ببینیم که آیا در وجود خود تغییری احساس می‌کنیم یا نه؟! چهل روز تصمیم بگیریم که حرف و نقل را کنار بگذاریم! چهل روز تصمیم بگیریم که غیر از خود کسی را نبینیم و فرض کنیم که شخص دیگری وجود ندارد، فرض

۱. المیزان، ج ۵، ص ۲۷۰؛ مسند أحمد، ج ۵، ص ۲۶۶، با قدری اختلاف.

کنیم افراد دیگری نیستند، بلکه فقط ما هستیم و خودمان و فقط به خودمان پردازیم! مرحوم آقا - رضوان الله علیه - در طول حیات خود چقدر به این مسئله توجه

کردند که: «كفَى بِالْمَرْءِ أَنْ يَشْتَغَلَ بِعُيُوبِهِ عَنْ عِيُوبِ النَّاسِ!»^۱ عبارت آقا این بود:

آن سالکی که هزار بدبختی و بیچارگی دارد، دیگر به مردم نگاه نمی‌کند و دیگر به کارهای مردم توجهی ندارد! او به اینکه این شخص چه کرد و چه گفت و راجع به او چه گفتند اصلاً توجه ندارد!

ما اگر بخواهیم به آن بیچارگی‌ها و بدبختی‌ها و نقایص و موانعی که بر سر راه داریم برسیم، خواهیم دید که تمام اوقات خود را دقیقاً بر خلاف این راه داریم صرف می‌کنیم، تمام اوقات خود را داریم به مسائل این طرف و آن طرف می‌گذرانیم و از آنچه غافل هستیم مسئله خود ما است!

امام صادق علیه السلام به اسحاق بن عمار می‌فرماید:

يَا إِسْحَاقُ، خِفِ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ كُنْتَ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ، فَإِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّهُ لَا يَرَاكَ فَقَدْ كَفَرْتَ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ يَرَاكَ ثُمَّ بَرَزْتَ لَهُ الْمَعْصِيَةَ فَقَدْ جَعَلْتَهُ مِنْ أَهْوَنِ النَّاطِرِينَ إِلَيْكَ.^۲

«ای اسحاق!، آن‌چنان از خدا بترس گانه او را می‌بینی و او را مشاهده می‌کنی (انسان وقتی که خدا را ببیند و وجود او را احساس کند دیگر گناه و خطا نمی‌کند)! اگر این قدر توان نداری که این حالت را در خود بیابی حداقل بدان که او تو را می‌بیند و مشاهده می‌کند، و اگر تصور می‌کنی تو را نمی‌بیند کافر شده‌ای! و اگر این طور بدانی که او تو را می‌بیند ولی در عین حال به گناه و خطا و اشتباه و معصیت مبادرت می‌کنی، تو خدا را از پست‌ترین نظارت‌کنندگان بر خود قرار داده‌ای!»

اگر ما در یک جا باشیم و یک فرد عادی از همین افرادی که در کوچه و خیابان حرکت می‌کنند، در کنار ما قرار گرفته و نشسته باشد، آیا ما در کنار آن فرد گناه می‌کنیم؟!

۱. تحف العقول، ص ۲۸۲؛ نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۲۵۵. با قدری اختلاف در مصادر.

۲. الکافی، ج ۲، ص ۶۸، با قدری اختلاف.

آیا ما آن گناهی را که باید شرم کنیم، انجام می‌دهیم؟! این عمل و این حالت که خدا را نبینیم و حتی او را در حدّ یک فرد عادی به نظر نیاوریم، کمال بیچارگی و بدبختی است که نصیب یک فرد می‌شود! علی‌کلّ حال ما باید این حالت [مراقبه] را ادامه بدهیم.

امروز روز عید است، روزی است که خداوند آن را برای همه عید قرار داده است. عید یعنی پاداش! خداوند در امروز آن آثاری را که ما در طول ماه رمضان کسب کرده‌ایم تثبیت می‌کند و در قلب وارد می‌کند و حک می‌کند. عید به معنای پاداش است؛ یعنی این عملی را که انجام دادید و این پرهیزی را که کردید و این مراقبه‌ای را که در طول این ماه انجام دادید آثاری داشته است که این آثار در نفس شما قرار گرفته است، ما امروز این پرونده را دیگر می‌بندیم و این اثر را در دل حک می‌کنیم! این معنا، معنای پاداش و هدیه است؛ یعنی امروز خداوند متعال ما را قبول کرده است و ما را مورد نظر خودش قرار داده است و این صیام ما را با لطف و عنایت خودش مقبول گردانیده است. امروز برای چه کسی عید است؟ برای ما، و مهم‌تر و در درجه اول برای رسول خدا و برای ائمه! چون هر چه به ما می‌رسد، از ناحیه آنها می‌رسد! ناموس عالم هستی امام زمان علیه السلام است، حقیقت حیات عبادت، ولایت امام زمان علیه السلام است و نفس آن حضرت است که این عبادت ما را جان می‌بخشد و این اعمال ما را موجب ترقّی ما قرار می‌دهد. بنابراین بهترین کار در امروز، دعا و صدقه دادن برای سلامتی امام زمان علیه السلام است. باید از خدا بخواهیم که ظهور آن حضرت را هر چه زودتر نزدیک کند و موانع فرج آن حضرت را بردارد! عید ما آن روز است، آن روزی که چشمان رمدار ما به لقای امام ما روشن بشود و آن روزی که ما این نماز را پشت سر آن حضرت بخوانیم، آن روز برای ما روز عید است!

وَ عِنْدِي عِيدِي كُلُّ يَوْمٍ أَرَىٰ بِهِ جَمَالَ مُحْيَاهَا بِعَيْنٍ قَرِيرَةٍ
وَ كُلُّ اللَّيَالِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِنْ دَنَّتْ كَمَا كُلُّ أَيَّامِ اللَّقَا يَوْمَ جُمُعَةٍ

می‌گوید: «آن روزی که من او را ببینم و به لقای او برسم، آن روز برای من عید است و آن روز که برای من موجب قرب است، عید من در آن روز است!»
 لذا ما با تمام شراشر وجود خود و با تمام اُمَنیّه‌ها از خدای متعال عیدی خود را این‌طور تقاضا می‌کنیم:

خدایا، درک ما ناقص است، ما درک اولیای خودت را نداریم، ما درک ائمه و بزرگان را نداریم، ولی لطف تو شامل حال ما شده است که ما این مقدار را فهمیده‌ایم و درک کرده‌ایم که حیات ما حیات امام زمان است، عبادت ما عبادت امام زمان است، وجود ما قائم به امام زمان است، نفس‌هایی که ما می‌کشیم به نفس‌های امام زمان متصل است، تمام پلک‌های ما مستند به اراده امام زمان است و بدون اراده آن حضرت، ما محض بطلانیم و بدون عنایت آن حضرت، ما نیست و نابود هستیم! حال که ما را موفق به یک‌هم‌چنین ادراکی کرده‌ای و حداقل این مقدار از مقام ولایت را به ما شناساندی، ما را موفق کن که به باطن آن حضرت راه پیدا کنیم، ولایت آن حضرت را بیش از پیش در وجود ما قرار بده، ما را بیش از پیش مورد توجه آن حضرت قرار بده، دست ما را از دامن آن حضرت کوتاه مگردان، ما را از منتظرین واقعی آن حضرت قرار بده، در فرج آن حضرت تعجیل بفرما!

برای شادی روح امام زمان علیه السلام و همه شیعیان آن حضرت چه اَحیاء و چه اموات، آنهایی که از دار فانی به دار باقی مشرف شده‌اند، سه صلوات ختم کنید!
 اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

«و در نزد من، عید من آن روزی است که چهره زیبای او را با چشم تازه و روشن ببینم. و تمام شب‌های من شب قدر است، اگر او به من نزدیک شود، هم‌چنان که تمام روزهای دیدار و ملاقات، روز عید و جمعه من است.»

مجلس دهم

جایگاه انسان در عالم هستی

عید فطر ۱۴۲۳ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعَمِ وَالنَّعَمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلَائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ عَلَى
بَلَائِهِ، وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطْءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ
عَمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُغَادِرٍ، وَ نُؤْمِنُ بِهِ إِيْمَانًا
مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفِيَّ إِخْلَاصُهُ الشَّرْكَ وَ يَقِينُهُ الشُّكَّ، وَ أَشْهَدُ
أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَ
رَسُولُهُ أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَ دِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ؛ شَهَادَتَيْنِ
تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانٌ تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانٌ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.
أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاوَّاعٍ؛ فَاسْمَعْ دَاعِيَهَا وَ فَازْ وَاعِيَهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. برگرفته از نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ * لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا
وَهُمْ فِي مَا أَشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ * لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ
الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ﴾^۱

صلواتی عنایت بفرماید!

خداوند متعال در این آیات رمز و راز سعادت و رستگاری را بیان کرده است.

می‌فرماید:

«آن کسانی که حُسنای الهی شامل حال آنها شده باشد و آن اراده بر صلاح و فلاح و رستگاری، مشمول آنها شده باشد، دیگر از عذاب الهی و نگرانی‌های روز قیامت در امان هستند و تماس با آتش ندارند و صدای جهنم و لهیب آن به گوش آنها نمی‌رسد و در بهشت در جنات خلد به نِعَم الهی متنعم هستند و آن فزع و اضطراب اکبر و نگرانی بی‌حد و حصر که از احوال روز قیامت است و شامل حال بشر می‌شود، دامن آنها را نمی‌گیرد و آنها در کمال امن و آرامش و سکونت و اطمینان به سر می‌برند و ملائکه با آنها ملاقات می‌کنند و به آنها بشارت می‌دهند که امروز همان روزی است که خدای متعال در عالم دنیا به شما وعده آن روز را داده بود و جزای عمل و پاداش کارهای دنیا را در امروز می‌بینید.»

اینها چه کسانی هستند و نسبت به سایر افراد چه امتیازی دارند و چرا اراده بر خیر الهی شامل حال این افراد شده است؟! ﴿سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ﴾؛ «اراده بر خیر ما شامل حال این افراد شده است.»

خدای متعال به واسطه حکمت قاهره خود که بشر را خلق فرمود، او را در بهترین وضع و بهترین وزان خلق نمود و صفات کمالیه خود را در وجود او به‌ودیعه نهاد و استعداد برای کمال را در وجود او قرار داد. همه افراد بشر بدون تفاوت و

۱. سوره انبیاء (۲۱) آیات ۱۰۱ - ۱۰۳.

بدون اختلاف مشمول این نعمت الهی هستند و این استعداد برای رسیدن به کمال را دارند. در آیه شریفه می فرماید:

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ * ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ * إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾^۱.

«ما انسان را در بهترین نظام خلق کردیم و بهترین موقعیت را در عالم هستی نصیب او کردیم. [بعد او را به عوالم مادون تنزل دادیم، مگر آن کسانی که ایمان بیاورند و عمل صالح انجام بدهند که اینها به یک اجر بدون حد و بدون حساب و بدون منت خواهند رسید.]»

توجه کنید، از بین همه مخلوقاتی که خدای متعال خلق کرده است - از عالم ماده، زمین و آسمان؛ از عوالم معنا، ملائکه، اجنه، شیاطین، ارواح طیبه، ارواح نورانیه و عوالم انوار - این تعبیر ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ به انسان اختصاص داده شده است! خدا هیچ گاه راجع به خلقت ملائکه نفرموده است که ما آنها را ﴿فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ خلق کردیم، در بهترین نظام و بهترین شکل خلق کردیم؛ هیچ گاه راجع به اجنه نفرموده است که ما آنها را در بهترین نظام و بهترین صورت بیافریدیم؛ اما این مسئله و این تعبیر از خدای متعال راجع به انسان در اشکال و تعبیر مختلف دیده می شود! در اینجا می فرماید: ﴿فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾؛ «در بهترین وزان.» در آیه دیگر می فرماید: ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾؛^۲ در اینجا بهترین خالق مورد ارزیابی قرار گرفته است. از آنجایی که خدای متعال همه عوالم وجود را مُتَسَبَّب به خود می داند و خود را مالک و سلطان بر همه عوالم وجود به حساب می آورد، دیگر در اینجا خالق نمی تواند متعدّد باشد. بهترین خالق به این معنا نیست که درقبال خدای متعال خالق های دیگری به عنوان ندّ و ضدّ او مطرح هستند، بلکه در اینجا خالق به لحاظ

۱. سوره تین (۹۵) آیات ۴ - ۶.

۲. سوره مؤمنون (۲۳) آیه ۱۴. امام شناسی، ج ۱۱، ص ۲۳۴:

«پس پر برکت است خداوند که از میان آفرینندگان بهتر و نیکوتر است.»

انتساب به جنبه خلقی، متعدد شده است؛ خدای متعال در خلقت آسمان و زمین یک نوع خالقیت و یک نوع بروز و ظهور دارد، در خلقت عوالم وجود یک نوع بروز و ظهور دیگری دارد، در خلقت جنّ یک نوع بروز و ظهوری دارد، و خدای متعال در خلقت انسان بروز و ظهور متفاوتی از سایر جنبه‌های خلقی مختلف دارد و از میان همه اینها نسبت به انسان تعبیر احسن را به کار برده است: ﴿تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾؛ یعنی در مقام خلقت انسان، بهتر از این نمی‌توانست انجام بگیرد! نکته را دریافتید؟ یعنی خلقتی که در انسان به کار رفته است بهتر از این نمی‌شد انجام بگیرد. خدای متعال در این خلقت انسان سنگ تمام گذاشته است و همه آنچه را که در توان و قدرت خود داشته، به کار برده است. مسئله شوخی نیست! خدای متعال در این خلقت انسان آنچه برای رشد و کمال او به بی‌نهایت لازم است، قرار داده است و از این مسئله تعبیر به ﴿أَحْسَنَ تَقْوِيمٍ﴾ فرموده است. ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾؛ «ما انسان را در بهترین نظام و بهترین وزان خلق کردیم.»

﴿ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾؛ «بعد او را به عوالم مادون تنزل دادیم.» ﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾؛ «مگر آن کسانی که ایمان بیاورند و عمل صالح انجام بدهند که اینها به یک اجر بدون حدّ و بدون حساب و بدون منت خواهند رسید.»

معنای ﴿أَحْسَنَ تَقْوِيمٍ﴾ در اینجا چیست؟ اگر ما به کیفیت نزول وجود در عالم خلقت توجه کنیم متوجه این نکته می‌شویم که خدای متعال برای خلقت عوالم وجود، اسماء و صفات جمالیه و جلالیه خود را در قالب جزئیات و در محدودیت‌های مختلفه تنزل داده است. در عالم وجود هر کدام از مخلوقات حصّه‌ای از اسماء و صفات پروردگار را واجد است که در میان همه اینها انسان به این شرافت مشرف و به این تاج کرامت متوجّج است که خدای متعال از خود وجود لانتها و ذات خود و از آن حقیقت لاحدّ و لارسم و هویت غیرمُشار خود در وجود انسان تنزل داده است؛ یعنی علاوه بر اینکه وجود از اسماء و صفات کلیه پروردگار تراوش پیدا می‌کند،

آنچه از همه اینها مهم‌تر است و آنچه قابلیتش قابل ارزش و قیاس با سایر آثار وجودیه پروردگار نیست عبارت است از «ذات پروردگار» که این مرتبه مرتبه‌ای است که انسان نمی‌تواند آن را تصور و درک کند!

لذا به جهت همین مایه و سرمایه‌ای که خدای متعال در وجود انسان قرار داده است، انسان نسبت به سایر مخلوقات تفضیل و برتری پیدا کرده است، موقعیت و استعداد انسان نسبت به همه استعدادهای و موقعیت‌ها در سایر مخلوقات متفاوت است و رشد و کمال بی‌نهایتی که بر وجود انسان مترتب است در سایر مخلوقات نیست. اینجا جایی است که حتی ملائکه مقرب نمی‌توانند در این افق سیر کنند، اینجا مکانی است که سعه وجودی همه افراد و همه بندگان در این محدوده متوقف می‌شود و فقط وجود انسان است که خطاب ﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى * فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾^۱ شامل حال او می‌شود و اظهار عجز ملائکه مقرب که «لَوْ دَنَوْتُ أَنْمَلَةً لَا خَرَقْتُ»^۲ در اینجا وارد می‌شود. این مکان و این موقعیت اختصاص به انسان دارد و اینجا جایی است که هیچ کمالی مافوق آن مطرح نیست!

پس ما باید قدر و قیمت خود را بدانیم و نسبت به این موقعیتی که خدای متعال برای ما قرار داده است متوجه باشیم و تنبه داشته باشیم و این سرمایه را رایگان و مجاناً از دست ندهیم و از آنچه خدای متعال از آن نسبت به سایر مخلوقات خود به‌عنوان ﴿أَحْسَنَ﴾ تعبیر آورده است، غافل نباشیم و نسبت به آن مسئله‌ای که خدای متعال به‌واسطه آن بر سایر مخلوقات خود فخر می‌فروشد بی‌تفاوت نباشیم! آنجا مقام، مقام توحید است.

۱. سوره نجم (۵۳) آیه ۸ و ۹. *الله شناسی*، ج ۱، ص ۹۸:

«و پس از آن نزدیک‌تر شد و خود را به حضرت رب‌العزّه درآویخت و در نزدیک‌ترین مقام متصور که به قدر دو نیمه و تر کمان تا سر کمان (دو ذراع) بلکه نزدیک‌تر از آن بود واقع گشت.»

۲. *مناقب آل‌ابی‌طالب علیهم السلام*، ج ۱، ص ۱۷۹.

﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾؛ ما انسان را در بهترین موقعیت که عبارت از «سکونت و وقوف در عالم توحید و توحید ذاتی پروردگار» است قرار دادیم، ما سرشت انسان را از آنجا بیافریدیم و او را با تعلق به ماده بیامیختیم و خلط بین این دو جنبه کردیم. آنجا عالم توحید است، عالم روح و ریحان است، عالم صفا و یکرنگی است، عالم حقیقت است. در آنجا دیگر اعتبارات وجود ندارد، من و تویی وجود ندارد، باید و شاید وجود ندارد. آنجا عالم وحدت است، عالم صفا و صمیمیت مطلقه است. در آنجا هیچ جنبه تعین و خودنمایی و استقلال راه ندارد، و از آن عالم تعبیر به ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ شده است. ما انسان را در این موقعیت قرار دادیم و استعداد برای برگشت به اینجا را در وجود او قرار دادیم و اینکه برای رسیدن به آن مقام و مرتبه تکاملی خود و برای تحقق بخشیدن نسبت به این مقام و موقعیت، توان آن را دارد؛ در حالی که سایر مخلوقات اگر هم بخواهند نمی‌توانند به یک‌هم‌چنین مرتبه‌ای برسند! ما این ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ را قرار دادیم.

حالا مطلب به اینجا ختم نمی‌شود، ﴿ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾؛ ما انسان را در عالم دنیا نازل کردیم، عالم دنیا یعنی عالم تعلقات، عالم اعتبارات، عالم تعینات، عالم خودرایی‌ها و خودمحوری‌ها، عالم چشم و هم‌چشمی‌ها، عالم حسادت‌ها و خودبینی‌ها، عالم برون‌نگریستن‌ها و درون‌نگریستن‌ها، عالم از خود بیرون شدن‌ها! ما انسان را به این عالم آوردیم، این عالم عالم أسفل السافلین است؛ یعنی از نقطه نظر سیر در عوالم وجود و از نقطه نظر اغتراب و بُعد به پروردگار، پایین‌ترین و منحط‌ترین عالم، این عالم اعتبارات است!

پس مقصود از ﴿أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾ عالم ماده و کره خاکی نیست. کره خاکی و عالم ماده، مخلوقی از مخلوقات پروردگار است و ایراد و اشکال متوجه سکونت و توقف انسان در عالم خاکی و تعلق و استفاده و بهره‌گیری از ماده و آثار ماده و منفعت‌های مترتبه بر توقف و سکونت در عالم ماده نیست، بلکه مقصود از ﴿أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾ و این

تعبیری که خدای متعال در اینجا آورده است - تا نهایت ذلّت و پستی و دنائت را نسبت به موقعیت انسان بنمایاند - عبارت است از تعلق به ماده و گرفتاری در این ماده و دل بستن به این ماده و فراموش کردن ارزش‌هایی که خدای متعال در ما قرار داده است و پابند شدن به تعلّقات و اعتبارات در این عالم ماده! اینها مقصود از ﴿أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾ است که انسان در تعلق به عالم ماده، به اینها مبتلا می‌شود، بر خلاف تمام آن چیزهایی که خدای متعال به لحاظ آنها تعبیر به ﴿أَحْسَنَ تَقْوِيمٍ﴾ کرده است.

آنجا عالم وحدت است، اینجا عالم کثرت است! آنجا عالم توحید است، اینجا عالم خودبینی و خودرأیی و برای خود داشتن است! آنجا عالم یکرنگی است، اینجا عالم خودنمایی و بروز و ظهور خود و نفسیات خود است! آنجا عالم عدم تفاوت و عدم تعین است، اینجا عالم خودمحوری و جلب همه منافع برای خود و دیگران را از منافع محروم کردن است! آنجا عالم وحدت در نفوس است، اینجا بنا بر کثرت در نفوس و جدایی و افتراق بین نفوس و سوءظنّ بین نفوس و جدایی و بینوئیّت بین نفوس است! اصلاً اساس و محور عالم دنیا را تفرقه تشکیل می‌دهد. این معنا، معنای ﴿أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾ است.

این عالم، عالمی است که محطّ برای این‌گونه صفات رذیله است، این عالم موقعیتی است که این‌گونه صفات می‌تواند در اینجا پرورش پیدا کند. تا وقتی که انسان در آن عالم بود از این مسائل خبری نبود؛ در عالم برزخ و در عالم قیامت از این مطالب خبری نیست و در عوالم غیب و در عوالم ربوبی از این مطالب به چشم نمی‌خورد. آمدن در این دنیا ما را به این ابتلائات مبتلا کرده است و تعلق به این دنیا و به عالم ماده است که ما را از آن نگرش توحیدی به نگرش کثرات واداشته است.

﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾؛ «مگر آن کسانی که ایمان آوردند و عمل صالح انجام دادند!» فقط اینها افرادی هستند که خود را از تعلّقات و گرفتاری‌ها و متّصف شدن به این صفات ذمیمه و این رذائل اخلاقی بیرون می‌کشند. مسئله اول و اصلی، اعتقاد و ایمان است؛ [یعنی] ایمان [داشتن] و عملی را با اعتقاد انجام دادن!

دوم، براساس آن ایمان، پیگیری کردن و خود را بیکار و مهمل نگذاردن و مطالب را متابعت کردن و رفتن به دنبال راه و مسیری که برای پیمودن است و عمل کردن به دستوری که برای حرکت است.

﴿ءَامِنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾؛ انسان ایمان [آورد] و عمل صالح را انجام بدهد. بنابراین در هر مرتبه از مراتب وجود و در هر دقیقه از دقایق شبانه‌روز و در هر ساعت و در هر موقف و در هر حادثه و در هر مسئله‌ای که انسان با آن مواجه می‌شود باید این دو نکته را مورد توجه قرار بدهد و به این دو مسئله عمل کند: ﴿ءَامِنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾؛ اول باید ذهنش را متوجه پروردگار کند و در آن واقعه و موقف از خدا استمداد کند، و به دنبال آن استمداد از فیوضات و نفعات الهی، عمل صالح انجام بدهد؛ [یعنی] آن عملی که برونق مقتضای عقل و منطق و دستور شرع به آن سفارش و پیشنهاد شده است! همین‌طور [سر خود] نمی‌توان عمل کرد! این تعلق به عالم کثرت موجب تنزل انسان می‌شود.

خدای متعال از وجود انسان در آن عالم و بعد گرایش او به عالم ماده این‌طور

تعبیر می‌کند:

﴿فَقُلْنَا يَتَّعَدُمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى * إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى * وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَى * فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَتَّعَدُمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾^۱.

۱. سوره طه (۲۰) آیات ۱۱۷ - ۱۲۰. / *الله شناسی*، ج ۳، ص ۱۴۹:

«و آنگاه گفتیم: ای آدم، این شیطان دشمن تو و دشمن جفتت می‌باشد (متوجه باش که شما را نفریبند و) از بهشت بیرون‌تان ننماید که در آن صورت دچار سختی و مشکلات خواهید شد * از برای تو در بهشت (همه چیز مهیا است) جایی است که گرسنه نمی‌شوی و برهنه نمی‌گردی * و حَقّاً تو در آنجا تشنه نمی‌شوی و آفتاب گرم بر تو اثری نمی‌گذارد * با همه این سفارش‌ها شیطان در آدم وسوسه کرد و گفت: ای آدم آیا (دوست داری) تو را بر شجره خلود و درخت ابدیت که هیچ‌گاه کهنه و فرسوده نگردد دلالت نمایم؟!»

ما به آدم در زمانی که در جنت بود و در ﴿أَحْسِنِ تَقْوِيمٍ﴾ قرار داشت و هنوز به این عالم ماده تنزل و تعلق پیدا نکرده بود، این مطالب را گوشزد کردیم؛ الآن هم این مطالب را برای شما بازگو می‌کنیم!

ما به آدم گفتیم: ﴿إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ﴾؛ این شیطان که می‌بینی هم دشمن تو است و هم دشمن همسر تو است، یعنی خدای متعال در اینجا این زوج را کاملاً نسبت به وسوسه‌ها و خطراتی که این شیطان دارد بیم داده است، چه نسبت به شوهر و چه نسبت به زن؛ چه نسبت به پدر و چه نسبت به مادر؛ چه نسبت به برادر و چه نسبت به خواهر؛ چه نسبت به زن و چه نسبت به مرد! در تمام این موارد انسان باید راه‌های نفوذ را سد کند.

﴿إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ﴾؛ تأکیدی که در اینجا شده برای این مسئله است که هیچ‌کدام از دو طرف تصور نکنند که از دستبرد شیطان به‌دور هستند، چون هر کدام از دو جنس نسبت به این قضیه مساوی هستند!

﴿فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى﴾؛ «مبادا شما را از بهشت خارج کند و مورد شقاوت قرار بگیرید!»

﴿إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى﴾؛ «اگر تو در بهشت باشی هیچ‌وقت گرسنه نمی‌شوی، هیچ‌وقت بدون لباس نخواهی بود، هیچ‌وقت عیوب تو بر ملا نخواهد شد، هیچ‌وقت حالت افتقار و احتیاج در تو پیدا نخواهد شد و هیچ‌وقت دچار ناراحتی نخواهی شد!»

اینها از خصوصیات بهشت است. همان‌طور که عرض شد در خصوصیات بهشت که مربوط به عالم توحید است این مسائل موجود است. در آنجا نگرانی نیست، در آنجا گرسنگی نیست، در آنجا تشنگی نیست، در آنجا برهنگی نیست، در آنجا مکشوف شدن سَوَات و صفات ناشایست انسان نیست؛ بلکه در آنجا همه یکرنگی است، در آنجا همه صفا است، در آنجا همه رُوح و رضوان است!

﴿فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَتَّادِمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾؛
 «شیطان وسوسه کرد و گفت: آیا من تو را راهنمایی کنم به درختی که آن درخت همیشه برای تو خواهد بود؟ آن درخت زندگی و استفاده از دنیا برای تو ابدی خواهد بود و تعلق تو نسبت به ما می‌ملک خودت تعلق همیشگی خواهد بود!» سلطنت، سلطنت همیشگی است؛ شجر، شجر همیشگی است!

در این آیه استفاده از منافع دنیا از نظر مادی تعبیر به «شجر» و استفاده از منافع دنیا به صورت روحی و به صورت نفسی تعبیر به «ملک» شده است؛ یعنی من این دنیا و منافع دنیا را برای تو تضمین می‌کنم. آنچه در این عالم است - که نعم ظاهری الهی در این عالم فناپذیر است - در آنجا شیطان وسوسه می‌کند و با مطالب و مسائل خلاف، خلاف را به انسان تزریق می‌کند و آن را برای انسان جلوه می‌دهد، آن حقیقت را کنار می‌گذارد، آنچه از آنجا آمده‌ایم را به فراموشی می‌سپارد و دل انسان را به آنچه زوال‌پذیر و فناپذیر است خوش می‌کند، دقیقاً برخلاف آنچه بوده است کم‌کم وسوسه می‌کند و آن موقعیت اول را به طور کلی از بین می‌برد.

﴿وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى﴾؛ [شیطان می‌گوید:] «این سلطنت هیچ‌وقت فنا نمی‌پذیرد!»
 در حالی که انسان گول می‌خورد و غره می‌شود و بعد یک مرتبه می‌بیند آن وعده‌هایی که در ذهنش بود و تصور می‌کرد، آن ارتباطاتی که در ذهن خودش ابدی می‌پنداشت، آن رفاقت‌هایی را که تصور می‌کرد دیگر انتهایی ندارد، آن قوم و خویشی‌هایی که تصور می‌کرد بی‌پایان است، آن سلطنتی را که تصور می‌کرد دنیا هم نمی‌تواند از او بگیرد، آن ارتباطاتی که خیال می‌کرد برای او همیشگی خواهد بود، یک مرتبه همه آنها از بین می‌رود؛ قوم و خویش از بین می‌رود، رفیق انسان را کنار می‌گذارد، سلطنت برمی‌گردد، خلع و مطرود می‌شود و در کناری قرار می‌گیرد!

عجب، ما چه فکر می‌کردیم! چطور این مسائل در ذهن ما مستقر شده بود؟! چگونه ما می‌اندیشیدیم که این تعلقات برای ما جاودانه است؟! چطور ما می‌اندیشیدیم که این مسائلی که در حول و حوش ما می‌گذرد برای ما همیشگی خواهد بود؟! اما

الآن می‌بینیم که دیگر از آنها خبری نیست؛ نه رفیقی است که دست ما را بگیرد، نه قوم و خویشی است که دیگر به ما توجهی کند و نه سلطنت و مُکنتی است که ما به پُشت گرمی و پشتوانهٔ او زندگی خود را بگذرانیم! آن وقت انسان می‌بیند که عمرش از بین رفته و سرمایه‌ها همه بر باد داده شده است و آفتاب عمر بر لب بام است و دیگر مجالی برای تدارک باقی نمانده است.

خدای متعال همین مطلبی را که به آدم فرموده است، به ما هم می‌فرماید:

﴿يَبْنَىءَ آءَادَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطٰنُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ﴾^۱

«ای بنی آدم، مبادا شیطان شما را بفریبد و گول بزند، [همان‌طور که پدر و

مادرتان را از بهشت بیرون کرد]!»

واقعاً عجیب است! با چشم خود مسائل را در این دنیا می‌بینیم ولی عبرت نمی‌گیریم و وضعیت و تعلق به نحوی است که پرده بر جلوی چشمان ما افتاده است. خودمان با چشم خودمان تمام مسائل را دیدیم و تمام موقعیت‌ها را مشاهده کردیم. آن حکومت‌ها کجا رفت؟ آن حکومت‌هایی که آنها آن را مؤید می‌پنداشتند کجا رفت؟ به یک چشم به هم زدن و به یک اراده و اختیار الهی، طومار آن سلطنت‌ها همه برچیده شد و برای یافتن جا و موقعیت و کسب رفیق و صدیق به هر کجا سرزدند و به هر کجا فرود آمدند، اما کسی آنها را مجال نداد! این برای ما عبرت نیست؟! واقعاً این برای ما عبرت نیست؟! آنها چگونه می‌پنداشتند و در ذهن آنها چه می‌گذشت؟ آن چیزی که به آن اعتماد می‌کردند کجا رفت؟ آن چیزی که به آن تکیه داشتند چه شد؟ آن دوستانشان چه شد؟ آن قوایشان چه شد؟ آن رابطین خودشان و روابط در این طرف و آن طرف چه شد؟ تمام اینها همه رفت! آیا این مسئله نباید برای ما عبرت بشود که روزی هم برای ما خواهد آمد؟! آنگاه که ندای أجل سررسد، دیگر نه رفیقی در آنجا به فریاد ما می‌رسد و نه مال و مُکنت در آنجا دستی از ما می‌گیرد و نه دیگر روابط

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۲۷.

می‌تواند کاری برای ما انجام بدهد! اینها چیزهایی بود که با چشم خودمان دیدیم. تمام اینها هشدارها و نداهای خدا در وجدان و ضمیر یکایک ما است که ما را نسبت به موقعیت خودمان آشنا کند. هر کسی در هر وضعیتی که هست نباید آن مسئله را فراموش کند؛ من نسبت به موقعیت خودم، شما هم نسبت به موقعیت خودتان!

﴿يَبْنِيْءَ آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمْ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَٰتِهِمَا﴾^۱. این آیه خیلی آیه عجیبی است! خدا می‌فرماید: کاری که شیطان انجام می‌دهد این است که آن لباس و پوشش تقوا و تنزیه و تزکیه را از وجود انسان درمی‌آورد.

﴿وَلِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَٰلِكَ خَيْرٌ﴾^۲؛ لباس یعنی آن چیزی که انسان می‌پوشد تا به واسطه آن خودش را از دستبرد نامالایمات حفظ کند. انسان در گرما لباس می‌پوشد برای اینکه خود را از گرما حفظ کند، در سرما لباس می‌پوشد تا برودت بر او تأثیر نگذارد. اگر انسان لباس را در بیاورد، دچار اقسام امراض و آلام می‌شود. خدای متعال ما را به نحوی قرار نداده است که این بدن ظاهری ما بدون لباس باشد؛ در معرض گرما و سرما قرار گرفتن، این بدن را دچار آفت و ابتلا می‌کند. حال که این بدن ما به لباس نیاز دارد، آیا روح ما لباس نمی‌خواهد؟! آیا روح ما برای مواجهه با خطرات و صدمه‌ها و برای درافتادن با گناهان و زشتی‌ها و ارتکاب جرائم و قبائح احتیاج به لباس و پوشش ندارد؟! آن پوشش چیست؟ آن پوشش عبارت است از «تقوا» و عبارت است از اینکه انسان خودش را در حصن و در حرم امن و امان ایمان به خدا در بیاورد. این برای انسان

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۲۷. نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۱۴۸:

«ای فرزندان آدم، البته نباید شیطان شما را به فتنه اندازد؛ هم‌چنان که پدر و مادر شما را از بهشت بیرون نمود، به طوری که لباس آنها را از نشان جدا کرد تا اینکه زشتی‌ها و قبائح آنها را به ایشان بنمایاند!»

۲. سوره اعراف (۷) آیه ۲۶. امام شناسی، ج ۹، ص ۲۷۵:

«و لباس تقوا، آن لباس پسندیده و اختیار شده است.»

لباس می‌شود. وقتی که انسان می‌خواهد از منزل خارج بشود، اول این لباس را بپوشد بعد از منزل بیرون بیاید! وقتی که انسان می‌خواهد با شخصی ملاقات کند، قبل از اینکه وارد خانه او بشود این لباس را بپوشد [بعد وارد خانه او بشود!] پوشیدن این لباس یعنی مواظب باشد در آنجا چه می‌گوید؛ خدای ناکرده حرف خلاف نزند، خدای ناکرده احساسات بر او غلبه نکند، خدای ناکرده نفس، حقایق را پنهان نکند و برای رسیدن به حطامی چند، روی حق و واقع و صدق پا نگذارد! وقتی که انسان می‌خواهد وارد حجره و محل تجارت و کارش بشود، اول آن لباس را بپوشد بعد وارد بشود! وقتی که انسان می‌خواهد با رفیقش برخورد کند، اول آن لباس را بپوشد بعد برخورد کند! در تمام موارد اول انسان آن لباس را بپوشد و لحظه‌ای تأمل کند و خود را در قبال پروردگار و در قبال اعمال خودش مُحاسب بیابد که روزی از او سؤال خواهد شد!^۱

[شیطان] لباس ما را درمی‌آورد همان طوری که ﴿يَنْزِعُ عَنْهُمَا﴾؛ لباس را از تن آنها درآورد. آن توجه به پروردگار را از آدم و همسر او زدود و به واسطه این عدم توجه، میل به دنیا پیدا کردند و خلاف دستور عمل کردند! [خدا می‌فرماید]: ما گفتیم از این درخت نخورید! ولی رفتند و خوردند.

﴿لِيُرِيَهُمَا سَوْءَ تَبَهُمَا﴾؛ «تا بدی‌ها و نقاط ضعف آنها را بنمایاند و نشان بدهد.» شیطان نمی‌خواهد آن نقاط قوت و تعلق و ارتباط ما با عالم غیب را به رخ مردم بکشد و آن را برای مردم و برای خود ما نشان بدهد و بیان کند؛ بلکه می‌خواهد آن جنبه‌های ضعف و جودی ما و آن نقاط خلل و نقص ما را به واسطه ورود در حوادث و به واسطه تزیین و جلوه دادن، به ما نشان بدهد و بیان کند و جلوه بدهد! ﴿لِيُرِيَهُمَا﴾ یعنی بنمایاند! شیطان اینها را می‌نمایاند.

اگر انسان در افرادی که در دنیا هستند و تعلق به دنیا دارند دقت کند، می‌بیند که آنچه بر اینها و وجود اینها حاکم است، تنها کدورت، ظلمت، انانیت و خودمحوری

۱. متأسفانه قسمتی از صوت، موجود نیست.

است. این مسائل همان چیزهایی است که شیطان آنها را در موقعیتی قرار داده تا به واسطه عمل و ورود در این پدیده‌ها، این صفات رذیله بتواند خود را بنمایاند و صفات حسنه به دست فراموشی سپرده شود.

خدا در اینجا به ما هم همین مطلب را می‌گوید. اینها افرادی هستند که در دنیا می‌آیند، اما نسبت به مسائل آخرت بیگانه هستند! اینها افرادی هستند که در دنیا می‌آیند، ولی نسبت به باطن قضیه بیگانه هستند!

خدای متعال در اینجا افراد را در ارتباط با تعلق به دنیا و عدم تعلق به آن به سه

قسمت تقسیم می‌کند:

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ﴾^۱

ما این کتاب و این قانون سیر و سلوک به سمت اله را در میان افراد به‌ودیعہ گذاشتیم و حقایق تشریح و تربیت را برای افراد بیان کردیم. بعضی از این مردم ﴿ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾ هستند؛ ارج و موقعیت خودشان را نمی‌دانند، نمی‌دانند که چه گوهری را دارند از دست می‌دهند، نمی‌دانند که در چه ورطه‌ای دارند می‌افتند و نمی‌دانند چه فردایی در پیش دارند! اینها آن کسانی هستند که ﴿ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾ هستند، یعنی به خودشان ظلم می‌کنند.

یکی بر سر شاخ و بُن می‌برید خداوند بستان ننگه کرد و دید
بگفتا گر این مرد بد می‌کند نه با من که با نفس خود می‌کند^۲
اینها افرادی هستند که دارند بر نفس خود ظلم می‌کنند و آن حقیقت ﴿أَحْسَنُ

۱. سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۲. امام شناسی، ج ۴، ص ۹:

«سپس این کتاب را به بندگان برگزیده خود به‌عنوان ارث سپردیم، بعضی از آنها به نفس خود ظلم کردند و بعضی راه عدالت و میانه‌روی پیمودند و بعضی به‌واسطه اعمال خیر گوی سبقت را از همگان به اذن خدا ربودند.»

۲. بوستان سعدی، باب اول، بخش ۱۶.

الْحَالِقِينَ) و ﴿أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ را نابود می‌کنند و آن را زیر پای هواهای نفس له می‌کنند و نه تنها نمی‌گذارند آن حقیقت شکوفا بشود، بلکه با اشتغال به تعلقات دنیا و گرفتاری‌های نفسانی و خیالات و اوهام شیطانی، کم‌کم آن سرمایه وجودی را به صفر می‌رسانند و دیگر از آن حقیقتی که بتواند آنها را راه بیندازد، در وجود خود چیزی باقی نمی‌گذارند! اینجا جایی است که خدا ختم و مهر بر دل اینها زده است: ﴿خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾؛^۱ خداوند بر دل‌های اینها مهر زده است، یعنی دیگر اینها قابل هدایت نیستند! گوش اینها آیات قرآن را می‌شنود، ولی فقط یک صدا است؛ چشم اینها عبرت‌ها را می‌بیند، ولی فقط یک دیدن است و بین دیدن آنها و دیدن یک شیء جامد دیگر تفاوتی نیست، بین شنیدن آنها و شنیدن یک دستگاه جامد دیگر فرقی نیست، بین دل‌های آنها و جامدات دیگر تفاوتی وجود ندارد! این کار اینها است: ﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ﴾.

دسته دوم: ﴿وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ﴾؛ افرادی هستند که راه اقتصاد و اعتدال را در پیش می‌گیرند، رعایت جوانب را می‌کنند، مصالح و مفاسد را تشخیص می‌دهند و مفاسد را کنار می‌گذارند و مصالح را می‌گیرند، آنچه برای خود مفید است را انتخاب می‌کنند و در عین حال حظّ خود را هم از دنیا فراموش نمی‌کنند، رعایت جهت اعتدال را در همه مطالب دارند. این هم یک دسته!

اما دسته سوم هم داریم که گوی سبقت را از همه ربوده‌اند. آنها چه کسانی هستند؟ ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ﴾؛ آنها کسانی هستند که در هر جا که خیر است در آنجا تأمل نمی‌کنند و به دنبال سبک سنگین کردن نیستند، آنها افرادی هستند که دل‌باخته و پاک‌باخته نسبت به جمال محبوب و حریم معبود سرازیر نمی‌شناسند، آنها افرادی

۱. سوره بقره (۲) آیه ۷. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۲۶۵:

«خداوند بر دل‌های آنان و بر گوش آنان مهر زده است و بر چشم‌های آنان حجاب و پرده‌ای است؛ و آنان دارای عذابی بزرگ می‌باشند.»

هستند که اصلاً در مخیله آنها قیاس نمی‌آید، در مخیله آنها «این را انجام بدهم یا آن را انجام بدهم» نمی‌آید، بلکه فقط یک طرف را می‌بینند و بس! فقط یک حریم را می‌بینند و بس! فقط یک راه را می‌بینند و بس! ﴿سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ﴾؛ «اینها افرادی هستند که سبقت به خیر دارند!» ﴿ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾^۱ «این آن فضل و بخشش و آن نعمت بزرگی است که خداوند به اینها داده است.»

اینها افرادی هستند [مصدق] ﴿جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرٍ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾^۲. خدا می‌فرماید: «اینها کسانی هستند که داخل بهشت می‌شوند و خدای متعال اینها را با لباس‌های حریر و دیبا و بهترین زینت از نظر ظاهر و از نظر باطن می‌آراید و زینت می‌کند.» اینها افرادی هستند که می‌گویند:

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ * الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ﴾^۳

«حمد مخصوص خدایی است که حزن را از وجود ما برداشته است و ما دیگر در روز قیامت حزن نداریم، ما دیگر در روز قیامت غبطه نمی‌خوریم، ما دیگر در روز قیامت احساس حسرت و ندامت و پشمانی نداریم.»

﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾؛^۴ آن کسانی که

۱. سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۲. امام شناسی، ج ۴، ص ۹: «و این همان مقام فضل بزرگ الهی است.»

۲. سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۳. امام شناسی، ج ۴، ص ۱۲:

«در آن بهشت‌های ابدی وارد شده و با دست‌بندهایی از طلا و لؤلؤ زینت شوند و لباس‌های حریر و ابریشم دربر کنند.»

۳. سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۴ و ۳۵. امام شناسی، ج ۴، ص ۱۲:

«حمد و سپاس اختصاص به ذات مقدس پروردگار ما دارد که حزن و اندوه را از ما ببرد و پروردگار ما بسیار جرم‌بخشنده گناهکاران و پاداش‌دهنده سپاسگزاران است * آن خدایی که ما را در این خانه ابدی از فضل و کرم خود وارد کرد.»

۴. سوره انبیاء (۲۱) آیه ۱۰۱. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۱۰۱:

«آن کسانی که از نزد ما درباره آنان خیر و نیکوئی پیشی گرفته است، از آتش دوزخ دور شدگانند.»

حُسنای از طرف ما بر آنها سبقت گرفت و آنها را در این راه قرار داد، همین افرادی هستند که حزن ندارند. اینها افرادی هستند که خدای متعال دل‌های آنها را روشن کرده است و راه حق و باطل را تشخیص می‌دهند و وجود آنها را نور گرفته است.

روایت عجیبی است که امام صادق علیه السلام می‌فرماید:

إِنَّ اللَّهَ [عَزَّوَجَلَّ] خَلَقَ قَوْمًا لِلْحَقِّ، فَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْحَقِّ قَبِلَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَ
 إِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ... وَ خَلَقَ قَوْمًا لِغَيْرِ ذَلِكَ... وَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْبَاطِلِ
 قَبِلَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ.^۱

خدای متعال قومی را برای حق و برای تمییز بین حق و باطل خلق کرده و آفریده است و دل‌های آنها مستعداً قبول حق است. اینها افرادی هستند که اگر با یک پدیده و یک جریان حق یا با یک سخن حق مواجه بشوند، بدون اینکه خودشان متوجه باشند این حق را می‌پذیرند. شما دیده‌اید که وقتی در یک مجلس نشسته‌اید و یک مطلب صحیح که در آن حرفی نیست گفته می‌شود، پذیرش و تلقی افراد نسبت

۱. الکافی، ج ۲، ص ۲۱۴.

نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۳۲۳:

«در ج ۲/صول کافی ص ۲۱۴ با إسناد خود از ابن‌اذینه روایت کرده است از حضرت امام جعفر صادق علیه‌السلام که گفت: "إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ خَلَقَ قَوْمًا لِلْحَقِّ، فَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْحَقِّ قَبِلَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ؛ وَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْبَاطِلِ أَنْكَرَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ. وَ خَلَقَ قَوْمًا لِغَيْرِ ذَلِكَ فَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْحَقِّ أَنْكَرَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ؛ وَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ مِنَ الْبَاطِلِ قَبِلَتْهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنْ كَانُوا لَا يَعْرِفُونَهُ."»

"خداوند عزوجل گروهی را برای حق آفریده است. در این صورت اگر دری از حق بر آنها بگذرد دل‌هایشان آن را تصدیق می‌کند و اگرچه آن را نشناخته باشند؛ و اگر دری از باطل بر آنها بگذرد دل‌هایشان آن را انکار می‌کند و اگرچه آن را نشناخته باشند. و گروهی را خداوند برای باطل آفریده است؛ بنابراین اگر دری از حق بر آنها بگذرد دل‌هایشان آن را انکار می‌کند و اگرچه آن را نشناخته باشند؛ و اگر دری از باطل بر آنها بگذرد دل‌هایشان آن را تصدیق می‌کند و اگرچه آن را نشناخته باشند."»

به این مطلب متفاوت است: یکی راحت می‌پذیرد؛ یکی در آن تأمل می‌کند و یکی نمی‌پذیرد! چرا قضیه این‌طور است؟

هم‌چنین خدای متعال گروهی را برای باطل آفریده است، وقتی که بابتی از باطل به روی آنها گشوده شود، آن باطل را می‌پذیرند؛ اگرچه نسبت به آن باطل معرفتی نداشته‌اند و قبلاً کسی به آنها نگفته است. وقتی زمینه‌ای برای انحراف باشد، می‌بینیم که گرایش بعضی از افراد نسبت به آن زمینه بیشتر است. [اما] بعضی‌ها هستند که گرایش به حق و قرب، جلیلی و فطری آنها است و راه آنها است.

حالا آیا خدای متعال این مسائل را از ازل برای افراد خلق کرده است یا اینکه همه مردم در تلقی به حق و تلقی به باطل مُستعد هستند؟

وقتی که انسان اعمالی را در مقام اختیار انجام می‌دهد، کم‌کم نفس خود را نسبت به هر عملی که انجام می‌دهد تربیت می‌کند؛ اگر عمل خلاف انجام بدهد، کم‌کم آن روح ایمان که روح گرایش به حق است در وجود او از بین می‌رود! وقتی که انسان گناهی انجام می‌دهد، اول خیلی احساس شرم می‌کند، وقتی دروغی می‌گوید احساس شرم می‌کند، وقتی خیانتی می‌کند احساس شرم می‌کند و نفسش دائماً او را ملامت می‌کند، ولی این عمل او را برای خیانت بعد و برای خلاف بعد و برای عمل قبیح بعد آماده‌تر می‌کند! وقتی عمل دوم را انجام داد، می‌بیند که احساس شرم او کمتر است! وقتی عمل سوم [را انجام داد همین‌طور] تا به جایی می‌رسد که دیگر انجام قبائح و امور خلاف برای او آسان و راحت می‌شود و دیگر نفسش او را ملامت نمی‌کند! در این هنگام اگر با عمل خلاف و عمل صحیح مواجه بشود، عمل خلاف را می‌گیرد، اگر با یک مسیر حق و مسیر باطل مواجه بشود، طبعاً به باطل گرایش پیدا می‌کند!

مقابل این قضیه هم درست است؛ یعنی اگر انسان مراقبه داشته باشد ﴿عَامُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ کم‌کم به واسطه عمل خیر، نفس او به حالتی درمی‌آید و موقعیتی پیدا می‌کند که در مواجهه با حق - ولو اینکه اطلاع نداشته باشد - به آن سمت گرایش پیدا می‌کند! این مسئله شوخی نیست، این مسئله کُتره نیست! نفس انسان با نوری

که دارد بدون اینکه تشخیص بدهد [حرکت می کند].

امام صادق علیه السلام می فرماید:

تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يُحِطُّ بِلَامٍ وَلَا وَاوٍ، خَطِيْبًا مُصَقَّعًا وَ لَقَلْبُهُ أَشَدُّ ظُلْمَةً مِنَ اللَّيْلِ
 الْمُظْلَمِ؛ وَ تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَسْتَطِيعُ تَعْبِيرًا [يُعْبَرُ] عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبُهُ يَزْهَرُ
 كَمَا يَزْهَرُ الْمِصْبَاحُ.^۱

شما با فردی برخورد می کنید سخنور و توانا که «لام» را با «میم» یا «واو» اشتباه نمی کند. آن قدر در صحبت توانا است و آن قدر خوش برخورد و خوش بیان و خوش لهجه است که از کیفیت گفتار او حظ می بریم! خطیبی است بسیار سخنور و سخنران که مطالب را کاملاً شمرده و مرتب برای مردم بیان می کند. آنچه می خواهد و در ضمیر او می گذرد را به بهترین نحو و به بهترین وجه برای مردم بیان می کند! مگر یک هم چنین افرادی و امثال ذلک نبودند و نیستند؟! هستند و کم هم نیستند! در حالی که امام صادق می فرماید: «دل او از شب تار تاریک تر و ظلمانی تر و مکدرتر است!»

هم چنین در مقابل فردی را می یابید که نمی تواند ضمیر خود را بر زبان بیاورد، یعنی یک شخص عامی است و نمی تواند نیت خود را بیان کند، در کلمات لُکنت دارد و در انتخاب تعابیر نمی تواند آنچه را که باید انجام بدهد، ولی «و قَلْبُهُ يَزْهَرُ كَمَا زَهَرَ الْمِصْبَاحُ؛ همان طور که چراغ می درخشد، قلب او هم می درخشد!» این چیست؟ این همان نور باطن است!

اینها آن افرادی هستند که ﴿سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَى﴾؛ حُسنای الهی بر آنها سبقت

۱. الکافی، ج ۲، ص ۴۲۲. نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۳۲۲:

«شما مردمی را می یابید که در سخن گفتن چنان استادند که حتی در یک حرف همچون لام و یا واو اشتباه نمی کنند. خطیبی هستند بلیغ و یا جهوری الصوت و یا به طور مسلسل بدون ارتعاش و لُکنت لسان خطبه می خوانند، اما قلبشان تاریک تر است از شب تاریک؛ و هم چنین شما مردمی را می یابید که توانایی ندارند که آنچه را در نیت دارند بر زبان آورند، اما قلبشان همچون چراغ درخشان نور می دهد!»

گرفته و آنها را در آن شاهراه قرار داده است. نگوییم: ما اهل علم نیستیم! نگوییم: ما اهل درایت و روایت نیستیم! نگوییم: ما از این مطالب خبر نداریم! نه خیر، مطلب به اینها نیست؛ بلکه مسئله به قلب و نفس و ضمیر برمی‌گردد! هر کسی بشنود و عمل کند می‌رسد، حالا هر شخصی که می‌خواهد باشد؛ و هر کسی بشنود و عمل نکند نمی‌رسد، حالا هر شخصی که می‌خواهد باشد! مسئله به ایمان و عمل صالح است! در اینجا بین عالم و جاهل فرقی نیست، بین عالم و عامی تفاوتی نیست! مسئله هدایت و نورانیت باطن و تکامل، جدای از مباحث علم و ظاهر است! آن مسئله، قلب صاف و عمل صالح را می‌طلبد و ایمان و عمل صالح را تقاضا می‌کند! تمام اینها مقدمه است. این همان مقام اطمینان است. اینجا همان جایی است که ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَعُ الْأَكْبَرُ﴾. در روز قیامت که نامه اعمال را به دست افراد می‌دهند، همه سراسیمه و پریشان نگاه می‌کنند، چون انسان به نفسش نگاه می‌کند! نامه عمل در دستش است و نمی‌داند که در این نامه چه نوشته است، اما آن حالت درونی خود و آن حالتی که با او است، قبل از نگاه کردن به نامه نشان می‌دهد که در آن نامه چه خبر است و حالت اضطراب او را می‌گیرد! حالا می‌خواهد بیاید در پیشگاه عرض پروردگار و تازه نامه عمل را باز کند؛ این کار را انجام دادی، آن کار را انجام دادی، این کار را انجام دادی، آن کار را انجام دادی!

ولی فزع از همان اول این افراد را نمی‌گیرد. خدای متعال در اینجا تعبیر به فزع اکبر آورده است: ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَعُ الْأَكْبَرُ﴾. می‌دانید چه فزعی است؟ آنچه در این دنیا موجب فزع و جزع ما است، نسبت به آنچه در آن دنیا برای ما است صفر هم به حساب نمی‌آید! آنجا جایی است که انسان می‌داند دیگر کار تمام است! ما هنوز نمی‌دانیم، هنوز خیال می‌کنیم در این دنیا هستیم، هنوز خیال می‌کنیم مسئله واقعیت ندارد، ۶۰ درصد قضیه را قبول داریم، ۵۰ درصد قضیه را قبول داریم، ولی یقین نداریم به اینکه قیامتی هست، یقین نداریم به اینکه پشیمانی‌ای در راه است، یقین نداریم به اینکه فردایی هست، یقین نداریم به اینکه حساب و کتابی هست! شنیده‌ایم

و در ته دلمان هم قبول داریم، اما یقین به این موضوع نداریم! چه موقع یقین پیدا می‌کنیم؟ وقتی که جهنم را ببینیم، بهشت را هم ببینیم، مقام حساب و کتاب را هم ببینیم! آنجا است که دیگر فرع اکبر می‌آید، آنجا است که آن جزع و فزعی که نمی‌داند حالا در این نامه چیست [می‌آید!] تمام نیات در این نامه آمده است، تمام قدم‌هایی که برداشتیم در این نامه آمده است، تمام افکار ما و تمام حرف‌هایی که زدیم موبه مو و بدون یک واو کمتر یا بیشتر در این نامه آمده است؛ امروز این حرف را به آن شخص زدی و دلش را رنجاندی! چرا؟ حالا بیا حسابت را پس بده! آن روز این فکر را نسبت به آن برادر مؤمنت کردی! چرا؟ حالا بیا حسابت را پس بده! امروز آن عمل را نسبت به آن برادرت انجام دادی! چرا؟ حالا بیا حسابت را پس بده! اگر هم حسابت را پس ندهی نمی‌توانی جلو بروی! باید حساب را پس داد و باید از عهده حساب برآمد! در اینجا است که آن فرع اکبر می‌آید، یعنی فزعی که دیگر بالاتر از آن فزعی نیست! انسان می‌بیند کار تمام است و دیگر فرصت از دست رفته است، [لذا می‌گوید:]

﴿رَبِّ أَرْجِعُونِي * لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا﴾^۱

«خدایا، مرا برگردان تا این گذشته را جبران کنم! اُبداء، این حرفی است که زده می‌شود و از دهانش درمی‌آید!»

کجا برگردانیم؟ پرونده دنیا بسته شده است! شما قومی بودید که امید و به اینجا رسیدید و تمام شد، حالا ما در این دنیا کارهای دیگری داریم، می‌خواهیم اقوام و افراد دیگری را بیاوریم، شما را داخل در آنها برگردانیم؟! این طور که نمی‌شود! این پرونده دیگر تمام شد و دیگر به دنیا بر نمی‌گردد!

﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيْنَهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ﴾؛ «اینها آن افرادی

هستند که ملائکه می‌آیند و می‌گویند: [“امروز همان روزی است که خدای متعال در عالم دنیا به شما وعده آن روز را داده بود.”]»

۱. سوره مؤمنون (۲۳) آیه ۹۹ و ۱۰۰.

اما خدا در اینجا راه گذاشته است و امید داده است و برای بندگان رحمت آورده است. ما افرادی هستیم که هم کار خوب انجام می‌دهیم و هم کار بد انجام می‌دهیم، رحمت خدا در اینجا شامل حال ما می‌شود. خدا می‌گوید: خیال نکنید حالا که یک اشتباه کردید دیگر کار تمام است! تصور نکنید اگر یک امر خلاف انجام دادید دیگر کار تمام است! نه، این طور نیست!

﴿قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾^۱

«بگو ای کسانی که بر خودتان ستم و ظلم کرده‌اید، از رحمت خدا ناامید نشوید؛ [چون خداوند تمامی گناهان را می‌آمرزد!]»

آیه دیگری در قرآن هست که بسیار آیه عجیبی است، این آیه شامل حال ما

خواهد شد:

﴿وَالْآخِرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾^۲

«آن کسانی که در این دنیا عمل کردند، ولی قاطی کردند؛ یعنی هم کار خوب انجام دادند و هم کار بد انجام دادند، عمل سیئی را با عمل صالح با هم انجام دادند، ولی بعد توبه می‌کنند، امید است که مورد رحمت الهی واقع بشوند، [به درستی که خداوند غفور و رحیم است!]»

این آیه، بسیار آیه امیدوارکننده‌ای است.

۱. سوره زمر (۳۹) آیه ۵۳. معاد شناسی، ج ۹، ص ۱۲۷:

«بگو: ای بندگان من که بر عمرها و جان‌های خود اسراف کرده و به بیهودگی و تجاوز از حدود الهیه افراط کرده‌اید، از رحمت خداوند مأیوس نباشید؛ چون خداوند تمامی گناهان را می‌آمرزد!»

۲. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۲. معاد شناسی، ج ۳، ص ۹۴:

«و جماعت دیگری هستند که به گناهان خود اعتراف نموده، مقداری از اعمال صالحه انجام داده‌اند و مقداری از اعمال زشت بجای آورده‌اند. شاید خداوند از گناه آنها درگذرد، و به درستی که خداوند غفور و رحیم است.»

جابر بن عبدالله انصاری از رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ روایتی نقل می‌کند. می‌گوید از رسول خدا شنیدم که فرمود:

لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَهُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ، وَكَمْ مِنْ قَوْمٍ أَرَادَهُمْ سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّهِ.^۱

«مبادا شما بمیرید درحالی که حسن ظنّ به خدا در وجود شما نباشد! چه بسیار اقوامی بودند که آمدند و همین سوءظنی که به خدا و به رحمت خدا و به بخشش و فضل خدا داشتند آنها را از بین برد!»

این روایت بسیار امیدوارکننده است که انسان احساس کند بالأخره بشر است و جایز الخطا است؛ گناه و خطا می‌کند، ولی راه توبه باز است!

ماه رمضان گذشت. ماهی که خدای متعال در آن ماه ما را به پذیرایی خودش دعوت کرده بود، ماهی که ماه عبادت و توبه و انابه و بخشش بود. رسول خدا فرمود:

فَإِنَّ الشَّقِيَّ مَنْ حَرَّمَ غَفْرَانَ اللَّهِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ؛^۲

«آدم بیچاره و بدبخت آن کسی است که ماه رمضان بر او بگذرد و او از رحمت خدا محروم باشد!»

واقعاً خیلی عجیب است! یعنی ماه رمضان ماهی است که خدای متعال با تمام توان برای بخشش و آمرزش بندگان پایه میدان گذاشته است و تمام اسباب و وسایل را فراهم کرده است.

امروز چه روزی است؟ امروز روز عید است! روزی است که خدای متعال به واسطه این نعمت و به واسطه ورود در این میهمانی، به بندگان عیدی می‌دهد! عیدی عبارت از چیست؟ آیا عیدی عبارت از قضای حاجات است؟! آیا عیدی عبارت از برآورده شدن گرفتاری‌ها است؟! آیا عیدی عبارت از صحت و سلامتی بدنی است؟! آیا عیدی عبارت از رفع گرفتاری‌ها و مسائل دنیا است؟! البته ممکن

۱. مسند أحمد، ج ۳، ص ۳۹۰، با قدری اختلاف.

۲. الأُمّالی، شیخ صدوق، ص ۹۳.

است اینها هم عیدی باشد، ولی عیدی داریم تا عیدی! و ما نباید [آن عیدی واقعی را] از دست بدهیم! آن عیدی‌ای را که خدا در امروز می‌دهد در دعای قنوت خواندیم:

اللَّهُمَّ... أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ ذُخْرًا وَ شَرَفًا وَ كَرَامَةً وَ مَزِيدًا.

«خدایا، من تو را به امروز قسم می‌دهم، روزی که برای مردم و برای پیامبر خودت و آل او عید قرار دادی و آن را موجب ذخیره برای آنها و موجب شرافت و علو مقام و درجات آنها قرار دادی و به آنها کرامت نازل کردی!»

خدایا، من تو را به یک‌هم‌چنین روزی قسم می‌دهم!

أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أُدْخِلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ؛

«مرا در هر خیری که پیامبر خود و آل او را داخل کردی، داخل کنی!»

این مسئله شوخی نیست! حالا که خدا دارد می‌گوید: «من می‌دهم!» چرا ما بگوییم: «نه!» خدا دارد می‌گوید که شما این را بگویید، شما این را در دعا بخوانید، شما این را در نماز بخوانید. این طور نیست که این مطلب را پیغمبر خوانده باشد و شما بیایید حکایت کنید؛ نه، شما هم بیایید و همین تقاضا را کنید! مگر من بخیلیم؟! مگر دریای جود و کرم من تمام می‌شود؟! اینجا است که می‌گویند: گر گدا کاهل بود، تقصیر صاحب‌خانه نیست!

رفقا، این را بدانیم که امروز روز مهمی است! اگر تا به حال نیت خود را صاف نکرده‌ایم، امروز صاف کنیم! اگر خواست و نیت خود را به مرتبه رشد نرسانده‌ایم، امروز به آن توجه کنیم!

در هر خیری که پیغمبر را داخل کردی مرا هم داخل کن! اصلاً این مسئله قابل تصور است؟! اصلاً می‌شود به فکر و به تخیل انسان بیاید؟! در آن خیری که پیامبر عظیم‌الشأن، آن کسی که مقام اول و آخر را دارد و ائمه علیهم‌السلام و امام زمان ارواحنا فداه را داخل کردی مرا هم داخل کن!

الآن امام زمان در چه خیری قرار دارد؟ الآن آن حضرت در چه وضعیتی قرار

دارد؟ الآن آن حضرت در چه مقامی متمکن است؟ الآن او از چه نعمات الهی دارد بهره‌مند می‌شود؟ خدایا، از آنها قسمت ما هم بکن! چه عیب دارد؟! بالأخره دریای تو باز است و کرم تو انتها ندارد! خودت این‌طور به ما یاد دادی!

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سَوْءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«و از هر بدی و زشتی در هر مرتبه‌ای از مراتب [که آنها را خارج کردی، مرا هم خارج کنی!]»

در روایتی رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

توبه مراتبی دارد: توبه مردم عبارت است از گناهان؛ توبه اولیا عبارت است

از توجه به غیر خدا؛ توبه انبیاء عظام عبارت است از اضطراب سر!

یعنی آنها توجه به غیر خدا ندارند و اگر در آن استغراق در مقام عزّ و مقام امن پروردگار یک لحظه از آن تعلق کم بشود - نه اینکه توجّهشان قطع بشود - صدای آنها بالا می‌رود! اضطراب سر یعنی یک قدری از آن تعلق سرّ و ضمیر آنها کم بشود، توبه اینها از آن است! این سوء برای آنها است.

حالا ما در اینجا از خدا این را می‌خواهیم، ما نمی‌گوییم: خدایا، گناهی را که ما می‌کنیم ببخش! بله، این گناهان هم باید بخشیده بشود، ما نمی‌گوییم: خدایا، ما را از توجه به غیر خودت [محفوظ بدار!] نه، ما پا را روی آن پله بالا می‌گذاریم و می‌گوییم: خدایا، آن سوء و آن مرتبه از لغزشی که اولیای راستین خود و ائمه را از

۱. مصباح الشریعة، ص ۹۷، با قدری اختلاف.

معاد شناسی، ج ۷، ص ۱۶۳:

«در مصباح الشریعة وارد است که: "توبه الأنبياء من اضطراب السرّ؛ و توبه الأولياء من تلوث الخطرات؛

و توبه الأصفياء من التنفيس؛ و توبه الخاص من الإشتغال بغير الله، و توبه العام من الذنوب."

در ضمن روایتی که در این کتاب به حضرت صادق علیه السلام منسوب است چنین وارد است که: "توبه پیامبران از اضطراب سر آنها است؛ و توبه اولیا از آلودگی نفس به واسطه خواطر؛ و توبه اصفیا از غم و غصه زدایی و طلب راحتی کردن است؛ و توبه خواص از اشتغال به غیر خدا؛ و توبه عوام از گناهان است."»

آن محفوظ داشتی، ما را هم محفوظ بدار!

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«خدایا، من از تو سؤال می‌کنم بهترین چیزی را که بندگان صالح تو تقاضا کردند.»

و أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۱

«[و به تو پناه می‌برم از آن چیزی که بندگان مخلص تو از آن به تو پناه می‌برند].»

عید ما عبارت است از معرفت امام علیه السلام! عید ما عبارت است از ورود در حریم ولایت امام علیه السلام! این عید است! عید ما عبارت است از شناخت امام زمان علیه السلام! این معنا، معنای عید است!

إن شاء الله که خدای متعال ولیّ خودش را به ما بشناساند و ما را در حریم ولایت او قرار دهد!

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيَّكَ الْحُجَّةَ بْنِ الْحَسَنِ صَلَواتُكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلاً وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۲

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغِبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّبُهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُذَلِّلُهَا التَّنَاقُ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدَّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ فِي [إِلَى] سَبِيلِكَ وَ تَرزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.^۳

برای تعجیل در ظهور امام زمان علیه السلام سه صلوات بفرستید!
اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

۱. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

۲. مصباح المتهجد، ج ۲، ص ۶۳۰، با قدری اختلاف.

۳. همان، ص ۵۸۱، فرازی از دعای شریف افتتاح. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

مجلس یازدهم

استجابت دعوت خدا و رسول، موجب احیای قلوب

عید فطر ۱۴۲۴ هجری قمری

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعْمِ وَالنَّعْمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آيَاتِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَايَتِهِ، وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا تُهَيِّتُ عَنْهُ، وَ
نَسْتَغْفِرُهُ عَمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُغَادِرٍ، وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِيَّانَ مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيَّانًا نَفِيَّ إِخْلَاصِهِ الشَّرْكَ وَ يَقِينُهُ
الشُّكَّ، وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ] عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَتُرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِفُّ مِيزَانُ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تُرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرٌ وَاوَّاعٍ؛ فَاسْمَعْ دَاعِيَهَا وَفَارَّ وَاوَّاعِيَهَا!^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى رَسُولِكَ وَخَاتَمِ رُسُلِكَ وَشَاهِدِ سِرِّكَ وَ
 مُبَلِّغِ رسالاتِكَ، الرَّسُولِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الْمَكِّيِّ الْمَدَنِيِّ التَّهَامِيِّ الْقَرَشِيِّ، صَاحِبِ لُؤَاءِ
 الْحَمْدِ وَالمَقَامِ المَحْمُودِ أَبِي القَاسِمِ مُحَمَّدِ الحَمِيدِ المَحْمُودِ، وَعَلَى أَخِيهِ وَوَصِيِّهِ وَ
 صَهْرِهِ وَابْنِ عَمَّتِهِ وَخَلِيفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ قَائِدِ العُرِّ المُحَجَّلِينَ وَيعسوبِ الدِّينِ وَإِمَامِ
 المَتَّقِينَ أميرِ المَؤْمِنِينَ عَلِيِّ ابْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَعَلَى الصِّدِّيقِ الطَّاهِرِ الحَوْرَاءِ
 الإِنْسِيَّةِ الشَّفِيعَةِ يَوْمَ الجَزَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَلامَ اللَّهِ عَلَيْهَا، وَعَلَى سِبْطِي الرَّحْمَةِ وَسَيِّدِي
 شَبَابِ أَهْلِ الجَنَّةِ الحَسَنِ وَالحُسَيْنِ. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى أئِمَّةِ المُسْلِمِينَ وَالمُهَدَّيِّينَ وَ
 الحُجَّجِ المِيَامِينَ عَلِيِّ بْنِ الحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ موسى بْنِ جَعْفَرٍ وَ
 عَلِيِّ بْنِ موسى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ الخَلْفِ القَائِمِ المُنْتَظَرِ
 المَهْدِيِّ، حُجَّجِكَ عَلَى عِبَادِكَ وَ أَمَنَاتِكَ فِي بِلَادِكَ. اللَّهُمَّ سَهِّلْ مَنهَجَهُمْ وَ عَجِّلْ فِي
 فَرَجِهِمْ وَ اجْعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِمْ وَ مَوَالِيهِمْ وَ الذَّائِبِينَ عَنْهُمْ.

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا أَنَّ
 اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾^۱.

صلواتی ختم کنید!

خداوند در این آیه شریفه خطاب به جمیع افراد از مؤمنین می فرماید:

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت پروردگار و رسول او را اجابت کنید.
 این اجابت موجب احیای دل و احیای خود شما است. اجابت کنید آنچه که
 موجب حیات شما خواهد بود و شما را زنده خواهد کرد و از مرگ و
 میته بودن بیرون خواهد آورد؛ و بدانید که خداوند بین شما و قلب شما حائل
 است و حضور دارد و همه شما به سوی او بازگشت خواهید کرد!»

نکته‌ای که در این آیه شریفه به چشم می‌خورد این است که خدای متعال

۱. سوره انفال (۸) آیه ۲۴.

دعوت خود و پیامبر را موجب احیا می‌داند. احیا یعنی زنده گردانیدن، زنده کردن، حیات بخشیدن و از مرگ و نابودی و هلاکت بیرون آوردن! این معنا، معنای احیا است. در مقابل احیا، هلاکت و بوار و نیستی و اِماتَه است.

خداوند می‌فرماید: دعوت خدا و رسول، موجب احیای شما است. بنابراین هر کسی که خود را در تحت این دعوت قرار بدهد و اوامر پروردگار و اولیای دین را امتثال کند، موجب حیات خود شده است؛ و اگر کسی سر باز بزند و خود را از تحت نفوذ و جریان این امور بیرون بیاورد، موجب هلاکت و اِماتَه خود شده است. این اِماتَه و این احیا، چه اِماتَه و چه احیایی است و چگونه فرد به واسطه تسلیم در برابر اوامر الهی حیات خود را تضمین می‌کند و چگونه فرد با سرپیچی از اطاعت الهی مرگ خود را به دست خود فراهم می‌کند؟

در کتاب مبین اسلام یعنی قرآن کریم و در فرهنگ اسلام و علما و بزرگان و اولیای دین، مسئله حیات و مسئله مرگ با آنچه در فرهنگ متعارف مورد استفاده و استعمال است تفاوت می‌کند.

ما مرگ را به همین مرگ ظاهری و از کار افتادن قوای ظاهری و اجزاء بدن و بی‌تحركی می‌دانیم؛ و در مقابل حیات را موجب حرکت و بقای زندگی و راه رفتن و نفس کشیدن و تمتع از همین نعمات ظاهری در دنیا می‌دانیم، اما در فرهنگ اسلام و اولیای الهی مسئله حیات و مرگ با آنچه ما می‌دانیم متفاوت است.

در فرهنگ قرآن کریم از حیات، به حیات قلب و حیات روح و حیات نفس تعبیر آورده می‌شود؛ و از مرگ و اِماتَه و هلاکت، به کوری باطن و بسته شدن درهای رحمت الهی بر قلب تعبیر می‌شود؛ مانند بینایی و بصر و مانند شنوایی و سمع که در فرهنگ قرآن کریم از اینها به کوری دل تعبیر شده است، نه کوری ظاهر!

﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبَ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾؛ ای مردم، این

کوری نه آن‌چنان است که شما می‌پندارید، بلکه این کوری، کوری دل و کوری قلب و کوری ضمیر و باطن انسان است که نمی‌گذارد حق برای انسان روشن بشود و هرچه مطلب حق گفته می‌شود از آن عبور می‌کند و آن را به‌جان نمی‌گیرد! این کوری ظاهری از کارافتادن آلتی از آلات بدن است، یک روز انجام می‌شود و روز دیگر برطرف می‌شود؛ مانند سایر بیماری‌ها و آلامی که برای بدن به‌وجود می‌آید و به‌واسطه یک سلسله علل و اسباب طبیعی در این دنیا تحقق پیدا می‌کند! این کوری، آن کوری است و مسئله مهمی نیست، بلکه یک پدیده ظاهری است که به‌واسطه به‌دست دادن سلسله علل و اسبابی انجام می‌شود.

کری حقیقی آن است که گوش دل و گوش وجدان و ضمیر انسان نتواند پیام حق را بشنود و آن را درک کند و به‌کار ببندد؛ اما کری ظاهری و عدم‌سمع ظاهری یک پدیده عادی است که گاهی اتفاق می‌افتد و گاهی برطرف می‌شود.

آنچه برای ما به‌عنوان یک روح و به‌عنوان یک انسان می‌ماند، انسانی که به امتداد استمرار عالم وجود و پدیده‌های مادی و غیر مادی در این دنیا و دنیای بعد از این و همین‌طور در روز قیامت، او هم وجود خواهد داشت و دیگر آمد و مدتی برای او قابل‌تصور نیست، کوری و بینایی و کری و سمع و حیات و مرگ این انسان متفاوت است.

اگر قرار باشد که ما تعبیری از حیات بیاوریم، باید حیات و زندگی را به آن انسان حمل کنیم و تعبیر بیاوریم. زندگی و حیات در این دنیا دو روزی بیش نیست و تمام می‌شود و با مختصر علتی شخص از این دنیا به دار دیگر رحلت می‌کند و به کمتر وسیله‌ای فرد لباس مادی خود را مبدل به لباس تجرد و لباس مناسب عوالم دیگر خواهد کرد.

«به‌درستی که تحقیقاً چشم‌های ظاهر کور نیست؛ ولیکن دل‌هایی که در سینه‌ها موجود است آنها کوری دارند.»

بنابراین زیبنده حیات و سمع و بصر، عبارت است از حیات اخروی و حیات دل و حیات نفس و پذیرش نفس نسبت به حقایق! اما این مسائل [ظاهری] در این عالم از بین می‌رود و هیچ‌گاه فرد عاقل مسائل خود را بر امور گذرا بار و حمل نمی‌کند؛ اموری که دو روزی به عنوان عاریه و به عنوان گذرا به او داده شده است و روزی هم از او گرفته خواهد شد.

قرآن کریم می‌فرماید:

«ای مؤمنین، حال که ایمان آورده‌اید، ﴿اَسْتَجِیْبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ﴾؛ بیایید و آنچه را خدا و رسول گفته است اجابت کنید تا حیات واقعی و ابدی را برای خودتان کسب کنید.»

حیات یعنی زندگی با فلاح و رستگاری و بیرون آمدن از مرگ و کوری دل و ختم شدن قلب به مهر بطلان و مهر تعطیل! این عبارت از حیات است.

در آیه شریفه می‌فرماید:

﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنَّىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۱.

هر شخصی از مرد و زن که عمل صالح انجام بدهند، ما آنها را از مرگ بیرون می‌آوریم و به حیات طیبه احیا می‌کنیم؛ نه حیات عادی و نه حیات حیوانی و نه حیات دنیای دنی، بلکه حیات طیبه! حیاتی که در آن حیات نور است، بهاء است، بهجت است، ملاقات با خوبان است، ملاقات با اسماء و صفات جمالیة پروردگار است، ملاقات با ذات اقدس الهی و اندکاک در ذات او و معرفت کامل به تمام مراتب اسما و صفات و انمحای کامل در حریم قدس و امان الهی است. این حیات، حیات طیبه است. در قبال این حیات، حیات عادی و حیات ظاهری است؛ دو روزی را در این دنیا

۱. سوره نحل (۱۶) آیه ۹۷. رساله بدیعه، ص ۴۰:

«هر کس از مرد یا زن از روی ایمان عمل صالحی انجام دهد، او را حیات و زندگی پاکیزه و خوشی بخشیم و به بهتر از آنچه عمل می‌کردند پاداششان می‌دهیم.»

سپری کردن، خوردن و خوابیدن و از امیال و اغراض حیوانی بهره جستن و بعد عمر را سپری کردن و تمام کردن و ودیعه را به صاحب ودیعه سپردن و از این دنیا رفتن. این حیات، حیات دنی است. این حیات، حیات حیوانی است. این حیات، حیاتی است که گذرا است و اگر عمر نوح یا عمر خضر هم انسان داشته باشد، بالأخره یک روز این عمر تمام خواهد شد. بعداً چه؟! اگر خضر دارای حیات أُخروی نبود و دل و جانش به آن حیات معطر نمی‌شد و نشاط پیدا نمی‌کرد، بر فرض که چند هزار سال هم در این دنیا بماند، چه فایده‌ای دارد و چه نتیجه‌ای می‌گیرد؟! روز و شب که تغییر نکرده است، سال و ماه که تغییر نمی‌کند، آسمان و زمین که همین است، امروز را به فردا می‌سپارد و فردا را به پس فردا و هفته‌ها و همین‌طور این تمتعات دنیوی یکی پس از دیگری تا اینکه پرونده عمر او به سر می‌رسد و می‌گویند بفرمایید تمام شد! آمد و مدت این حیات دنیوی لا انتها و اطلاقی نیست، بلکه بالأخره تمام می‌شود و تازه نوبت باز شدن پرونده ابدی و رسیدگی به مسائلی است که نه تنها آمد مؤجل ندارد، بلکه اصلاً آمد ندارد!

اینجا است که خدای متعال از باب منت بر مردم و از باب لطف و عنایتی که به آنها دارد دعوت می‌کند که آنها دل و جانشان را به آن حیات ابدی زنده کنند و از عالم حیوانیت بیرون بیابند، چه در این دنیا بمانند یا نمانند و چه عمر کوتاه داشته باشند یا نداشته باشند. ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾؛ کسی که عمل صالح انجام بدهد، هر کسی که باشد، [ما او را از مرگ بیرون می‌آوریم و به حیات طیبه احیا می‌کنیم!] در آیه دیگر در مقابل این می‌فرماید:

﴿يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غٰفِلُونَ﴾؛ چشم مردم فقط به همین نعمات دوروزه دنیا است؛ اینکه خوب بپوشیم، به مقاصد مادی برسیم، علل

۱. سوره روم (۳۰) آیه ۷. معاد شناسی، ج ۱، ص ۴۹:

«این مردم فقط ظاهر حیات دنیا را می‌دانند و البته از آخرت غافل‌اند.»

و اسباب رسیدن به بهتر زندگی کردن را طی کنیم، درس بخوانیم برای اینکه دنیای خود را بهبود ببخشیم، درس بخوانیم برای اینکه بهتر بیاشامیم و بهتر اکل کنیم و از تمتّعات این دنیا بهتر استفاده کنیم و در این اجتماع بهتر زندگی کنیم! این آمال و آرزوهای مردم است که برای رسیدن به آن از هیچ وسیله و مطلبی فروگذار نمی‌کنند، اما اینها غافل‌اند، آخر تا کی؟! بر فرض که به اینها رسیدید، مگر چند سال عمر می‌کنید و مگر عمر به دست خود شما است و مگر شما قدرت دارید که از یک ساعت بعد خودتان جلوگیری کنید و وضعیّت خود را تثبیت کنید؟! بر فرض که به این مطالب رسیدید، آیا می‌توانید از آنها استفاده هم بکنید و آنها را به کار هم ببندید؟! و بر فرض که به کار هم بستید، مگر چند روز هستید؟ آیا تا ابد می‌توانید زنده بمانید؟! بنابراین در منطق قرآن، براساس عقل، حکم روی حیات اُخروی رفته است و عقل حکم می‌کند. یک شخص عاقل در انتخاب بین حیات دنیا و حیات اُخروی، حیات دنیا را بر نمی‌گزیند و این زندگی را بر زندگی آخرت ترجیح نمی‌دهد و زندگی و حیات آخرت را مغلوب و محکوم و فدای دوروزه دنیا نمی‌کند. اگر شخصی این کار را انجام بدهد عاقل نیست، بلکه دیوانه است. شخص دیوانه فردی است که اعمال او از روی حکمت و غایت و هدف نیست و عمل او مقصد و هدف ندارد، ولی شخص عاقل و شخص حکیم آن فردی است که در فعل و در عمل، هدف غایی و مصلحت خود را در نظر می‌گیرد!

در قرآن کریم به همین نکته و مسئله اشاره شده است:

﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾^۱

ای مردم، تمام مسائلی که در این دنیا به دست شما انجام می‌گیرد، همه بیهوده است! تصور نکنید که مسئله لهو و لعب فقط اختصاص به اطفال و خردسالان دارد؛

۱. سوره عنکبوت (۲۹) آیه ۶۴. امام شناسی، ج ۸، ص ۴۷:

«و نیست این زندگی پست و خسیس دنیا مگر شهوت و بازی؛ و به درستی که خانه آخرت محلّ حیات و زندگی است، اگر مردم بدانند!»

بلکه اگر ما هم در امور دنیایی و مسائلی که در این دنیا بر ما می‌گذرد و در افعال و کردار و اعمال خود، آن جنبه استمراری و آن جنبه باقی وجود خود را در نظر نگیریم، همان طفل خردسال هستیم! اگر آن دوام را در نظر نگیریم و فقط چشم ما به این دو روز دنیا باشد، این سی سال و این شصت سالی که در اینجا عمر می‌کنیم و از آن حیات و زندگی ابد به ابدیت خدای متعال، غفلت کنیم، [ما هم همان طفل خردسال هستیم]. بعد از اینجا که دیگر آمدی ندارد و خدا نگفته است که ما شما را مثلاً هزار سال در بهشت نگه می‌داریم و بعد تمام می‌شود؛ بلکه در آیات قرآن «خلود» آمده است: ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾^۱ آن کسانی که از این دنیا بروند، در آن عالم مخلدند و انتها ندارند.

آن وقت اگر کسانی بیایند و این حیات دو روز دنیا را که تمام می‌شود، ترجیح بدهند و از آخرت غفلت کنند، آنها هم دچار لهو و لعب هستند و آنها هم مانند اطفال هستند! یعنی همان طور که ما به عمل اطفال می‌خندیم و مطالبی که در بین آنها در جریان است موجب ضحک و خنده ما است که ببینید بر سر چه مطالبی با همدیگر دعوا می‌کنند، ببینید بر سر چه قضایایی با همدیگر نزاع می‌کنند، همان طور تمام کارهایی که در این دنیا انجام می‌شود و موجب می‌شود که از آن حیات واقعی که مورد نظر انبیا و اولیای الهی است دور بمانیم و نسبت به آن فاصله بگیریم هم در حکم بازی‌های کودکانه‌ای است که بزرگان وقتی به آن نگاه کنند به ما می‌خندند و ما را مجنون می‌بینند و از نعمت عقل بی بهره می‌دانند!

این وقتی که خدا به انسان داده و این دو روز دنیایی که خدا به انسان داده دیگر برنخواهد گشت! ﴿فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾^۲؛ وقتی پرونده

۱. سوره بقره (۲) آیه ۱۶۸؛ سوره آل عمران (۳) آیه ۱۵؛ و بسیاری از آیات دیگر.

۲. سوره اعراف (۷) آیه ۳۴؛ سوره نحل (۱۶) آیه ۶۱. معاد شناسی، ج ۸، ص ۲۰۴:

«پس چون أجل آنها فرارسد، یک ساعت نمی‌توانند آن أجل را تأخیر اندازند و یک ساعت نمی‌توانند مقدم شوند!»

به سر آید و بسته شود، دیگر چه کسی می تواند آن را باز کند؟! چه کسی می تواند یک ثانیه به تأخیر بیندازد؟! چه کسی می تواند و چه کسی خبر دارد؟! این موقعیتی که خداوند داده است، براساس یک حکمتی عنایت کرده است؛ یعنی این موقعیت دو روز دنیا و اتلاف وقتی که ما الآن در آن به سر می بریم، باید برای آن حیات ذخیره بشود و این فرصت باید برای به دست آوردن آن حیات به کار گرفته شود! اگر شخصی روز را به شب می آورد برای اینکه به متاع دنیا برسد و شب را به صبح می آورد در حالی که در فکر این است که فردا چطور پُستی را اشغال کند و چطور به یک موقعیت و به یک حطام دنیوی برسد، بداند که دارد در مسیر ابتعاد از آن حیات حرکت می کند و عمر خود را بر باد داده است و دیگر این وضعیت برای او پیدا و تکرار نخواهد شد!

در لسان قرآن کریم بر روی تمام اموری که بشر امروز برای رسیدن به مطامع و گذران زندگی بهتر و اندوختن مال بر روی هم به آنها اشتغال دارد، قلم بطلان و خطّ قرمز کشیده شده است و از آنها به عنوان اموری که موجب کوبیدن و از بین بردن و له کردن و بستن روزنه های نفوذ نور در دریچه قلب است یاد شده است؛ نه به عنوان اموری که در راستای احیای قلب است.

ما در امروز داریم به سمت اّماتّه و به سمت از بین بردن حیات حرکت می کنیم! هر روزی که بر ما می گذرد، جام زهری است که به دست خود داریم می نوشیم و یک روز از این عمر را به دست هلاکت می سپاریم. وضعیت ما این چنین است. هر وقتی که از ما بگذرد و در آن لحظه مقصد ما خدای متعال نباشد، آن لحظه برای ما میته و جیفه و مردار است، آن لحظه برای ما مرگ است و آن لحظه برای ما هلاکت است.

در لسان قرآن کریم یک مؤمن باید زندگی دنیای خود را به عنوان عبور و معبر قرار بدهد، نه به عنوان استقرار! باید از نشست و برخاست های خود، برای رسیدن به آن حیات بهره بگیرد. با هر کسی نباید نشست و برخاست؛ چه بسا در بعضی از این مصاحبت ها سمّ مُهلک است که بر نفس و جان ما تزریق می شود و چه بسا در این معاشرت ها توجه به دنیا است که در قلب ما وارد می شود! مؤمن باید در ارتباطات، خدا را در نظر داشته باشد.

بزرگان این طور بودند. مرحوم آقا-رضوان الله علیه- می فرمودند: «مؤمن و سالک باید از لحظه لحظه زندگی اش استفاده کند!» نه از ساعت ساعت یا روز روز و یا هفته هفته؛ نه، از همین لحظه! در همین لحظه‌ای که الآن هست این لحظه دیگر می گذرد! خیلی عجیب است؛ به این نکته توجه کنید! ایشان به من می فرمودند: وقتی من در مقابل استاد خودم قرار می گیرم و می نشینم، آن چنان متوجه او هستم که حتی اشاره و پلک چشم او از من مجهول نمی ماند!

یعنی وقتی که دارم به او نگاه می کنم [آن چنان متوجه او هستم] که حتی اگر اشاره‌ای کرد، من از آن اشاره غفلت نداشته باشم؛ چون بعضی از مطالب حتی به لفظ هم نمی آید و باید با اشاره و کنایه فهمید و ممکن است دیگر پیدا نشود و موقعیت دست ندهد! آنها این طور بودند.

ایشان می فرمودند: «من از لحظه لحظه‌ها استفاده می کردم»، نه از ساعت و ماه و فلان و این حرف‌ها؛ آنها که بماند! این قدر مسئله دقیق و حساس است! ایشان بارها به این مطلب تذکر می دادند:

أَلَا وَإِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ، أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا وَلَا تُعْرِضُوا عَنْهَا.^۱

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمود: «ای مردم، بدانید خدای متعال در طول زندگی برای شما فرصت‌هایی قرار داده است که آن فرصت‌ها تکرار نخواهد شد، نفحاتی از جانب پروردگار می آید [که تکرار نخواهد شد]!»

الآن که ما در اینجا نشستیم معلوم نیست که در تمام این یک ساعت یا دو ساعتی که در اینجا هستیم، آن نفحات دائم باشد؛ ممکن است آن نفحه بعد از هجده دقیقه یک مرتبه بیاید، ممکن است آن نفحه بعد از یک ساعت یک مرتبه بیاید! در سلسله علل و اسباب ماورای طبیعی مسائلی است که ما از آنها غافل هستیم. حالا که این طور است رسول خدا می فرماید: باید همیشه دریچه دل را برای تلقی آن نفحات

۱. المعجم الكبير، طبرانی، ج ۱۹، ص ۲۳۴؛ رسالة لبّ اللباب، ص ۲۴. با قدری اختلاف در مصادر.

آماده نگه داشت و باید همیشه متوجه بود و مبدا انسان کاری کند که آن نفعات بیاید و برود و این دل در غفلت خود نتواند آنها را جذب کند! این قدر مسئله، مسئله مهمی است! حیات، حیات آخری و حیات طیبه است. مسئله شوخی نیست!

در آیه شریفه می فرماید: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾؛^۱ هر کسی می خواهد به لقای پروردگار و به ملاقات با ذات پروردگار برسد، باید عمل صالح انجام بدهد؛ نه اینکه فقط نماز بخواند و فقط در ماه رمضان این یک ماه را روزه بگیرد و تمام؛ نه اینکه فقط حجی بیاید و حج واجب خود را انجام بدهد! نه، اینها برای مراتب مادون و پایین است. کسی که می خواهد به لقای پروردگار برسد باید بیشتر مایه بگذارد و باید بیشتر در اینجا خرج کند. لقای پروردگار با لقای بهشت عادی و بهشت ظاهری تفاوت دارد.

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ﴾؛ کسی که می خواهد به لقای پروردگار برسد، باید تمام ایام ۲۴ ساعت خود را به عمل صالح بگذراند؛ نه اینکه ۲۴ ساعت را فقط نماز بخواند و ذکر بگوید! یعنی باید در این ۲۴ ساعت کاری کند که فعل او از روی هوی و هوس و خواستهای نفسانی نباشد. اگر نماز می خواند، آن نماز را برای خدا بخواند. اگر عملی انجام می دهد، قبل از اقدام به آن عمل، دل خود را با خدا تصفیه کند و بعد به آن عمل دست بزند؛ نه اینکه بعد از اینکه آن عمل را انجام داد فکر کند که عملش درست بوده یا غلط بوده است!

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾؛ [کسی که می خواهد به لقای پروردگار برسد] نباید شرک بورزد و نباید کسی را همسان و همگون با پروردگار در عمل خود شریک قرار بدهد!

۱. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۱۰. *الله شناسی*، ج ۱، ۲۳۷:

«پس هر کس امید دیدار و لقای پروردگارش را داشته باشد، باید حتماً کار نیکو انجام دهد و هیچ کس را با پروردگارش انباز و همتا قرار ندهد!»

آنچه در این آیه مورد نظر بنده بود و دقتی که در این آیه شده است، لفظ «اَسْتَجِيبُوا» است، «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ»؛^۱ ای افرادی که ایمان آورده‌اید، وقتی که خدا و رسول شما را می‌خوانند استجابت کنید! بین استجابت و اجابت فرق است. اجابت یعنی انسان قبول کند، استجابت یعنی خود را در معرض قرار بدهد! و این نکته، نکته مهمی است، یعنی وقتی که از طرف خدا و از طرف رسول امری می‌آید، انسان آن امر را با اکراه اجابت نکند، از روی اضطرار اجابت نکند، از روی ترس اجابت نکند، این طور نباشد که [بگویند]: اگر اجابت نکنم و عمل نکنم در آن دنیا [عقاب می‌شوم]؛ بلکه خود را در اختیار قرار بدهد!

ای کسانی که ایمان آوردید، اگر می‌خواهید به آن احیا و به آن حیات واقعی برسید، معطل نشوید که خدا و رسول و اولیای الهی برای شما مطلبی بگویند و بعد از روی اضطرار و اجبار و به هر صورت از صور نفسانی به آن مطلب جامه عمل بپوشانید. این طور فایده ندارد یا فایده‌اش خیلی کم است. بلکه باید با کمال میل به آنچه آنها می‌گویند عمل کنید! مگر نمی‌خواهید به حیات برسید؟ مگر نمی‌خواهید قلب شما حی بشود و مگر نمی‌خواهید از مرگ و میتة و جیفه بودن و مردار بودن خارج بشوید؟ اگر این طور است پس دیگر رو ترش نکنید و مطلب را با اکراه نپذیرید و بدانید که آنها خیر و صلاح شما را می‌خواهند. برای آنها چه فایده‌ای دارد؟! آنها که راه خودشان را رفته‌اند و به مقصد رسیده‌اند، شما اگر خواستید برسید و اگر نخواستید نرسید! مطلب نسبت به آنها تمام است. گرچه ممکن است این مطالب برای نفس مشکل باشد و تحملش برای انسان قدری صعب باشد، ولی راه همین است. راه حیات و راه زندگی همین است، بالأخره مشکلاتی دارد و انسان باید تحمل کند و این فرصت دیگر پیدا نمی‌شود. انسان باید

۱. سوره انفال (۸) آیه ۲۴. امام شناسی، ج ۱۳، ص ۱۵۰:

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، چون خدا و رسول او شما را بخوانند برای امری که در آن حیات شما است، اجابت کنید!»

در مسائل تسلیم باشد، چون آن رسول نسبت به مطالب اشراف بیشتری دارد و حقایق بالاتری را می‌داند و بهتر می‌تواند امر و نهی داشته باشد و او می‌تواند انسان را در مواضع مختلف صلاح قرار بدهد و دیگری اگرچه عالم باشد و اگرچه از این علوم ظاهری بهره برده باشد تا چشم دلش به واقعیت این علوم روشن نشده باشد نمی‌تواند این کار را انجام بدهد و نمی‌تواند داروی هر شخصی را براساس نیاز او تدوین کند و نسخه هر بیمار را آن‌طور که برای او مفید است، بپیچد. این کار فقط اختصاص به افرادی دارد که بر نفوس اشراف داشته باشند و بتوانند مصالح را تشخیص بدهند.

امیرالمؤمنین علیه السلام در وصف پیامبر اکرم می‌فرماید:

طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطَبِّهِ قَدْ أَحْكَمَ مَرَاهِمَهُ وَأَحْمَىٰ مَوَاسِمَهُ يَضَعُ ذَلِكَ حَيْثُ الْحَاجَةُ إِلَيْهِ مِنْ

قُلُوبٍ عُمَىٰ وَأَذَانٍ صُمٌّ وَالسِّنَّةَ بَكُمْ مُتَّبِعٌ بِدَوَائِهِ مَوَاضِعَ الْعَفْلَةِ وَ مَوَاطِنَ الْحَيْرَةِ.^۱

«طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطَبِّهِ»؛ رسول خدا طبیب بود، اما چه طبیبی؟ آیا همین‌طور بدون

اینکه به بیمار توجه کند نسخه می‌داد و همین‌طور یک دارو را مکرر برای همه تجویز می‌کرد؟! ابداً! دَوَّارٌ بِطَبِّهِ یعنی به طبّ خودش حاذق و وارد بود و مواضع ابتلاء و دارو را کاملاً می‌شناخت.

۱. نهج البلاغه (عبد)، ج ۱، ص ۲۰۷. نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۳۸:

«رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم طبیبی بود که در طبّ خودش دوار بود. (یعنی زیاد دوار می‌زد بر روی مرض و اقسام آن، و ارتباط امراض باهم؛ و زیاد دوار می‌زد بر روی دارو و درمان. و حکیم حاذق و مطلع به همه جوانب مرض و تمام طرق درمان آن بود.) که آن حضرت مرهم‌های خود را خوب استوار می‌ساخت، و در عین حال آلت‌های داغ را برای سوزاندن موضع فساد و زخم‌های عفونی خوب داغ می‌کرد و می‌گذاخت. و در این صورت آن مرهم‌ها را و آن آلت‌های داغ‌کننده را بر جاهایی که لازم بود و نیاز به مرهم‌گذاری و یا داغ کردن بود، می‌نهاد. مواضع مورد حاجت به مرهم نهادن و داغ کردن، دل‌هایی بود که کور شده بودند، و گوش‌هایی که کر شده بودند، و زبان‌هایی که گنگ و لال گردیده بودند. رسول خدا این داروهای خود را به مواضع غفلت و بی‌خبری و مواضع حیرت و سرگردانی می‌رسانید و می‌کشانید تا بدان‌ها برسد.»

«قَدْ أَحْكَمَ مَرَاهِمَهُ وَأَحْمَىٰ مَوَاسِمَهُ؛ طَبِيبِي بُوَد كَه وَتِي مَرَهْم مِي كَذَاشْت، آن مرهم را کامل و نه ناقص در جای خود قرار می‌داد، در آنجایی که نیاز به دارو بود آن دارو را در وقت تجویز می‌کرد و در آنجایی که نیاز به داغ نهادن بود (اینجا مهم است!) دقیقاً موضع داغ را می‌سوزاند و ریشه ابتلاء را می‌خشکاند!» این مسئله کار هر کسی نیست! «يَضَعُ ذَلِكَ حَيْثُ الْحَاجَةُ إِلَيْهِ»؛ همین‌طور امر نمی‌کرد که بروید این‌قدر نماز بخوانید، بروید روزی این‌قدر ذکر بگویید، بروید این کارها و اعمال مستحبّه را انجام بدهید، همین‌طور به‌طور دیمی داروها و نسخه‌ها را تجویز نمی‌کرد؛ بلکه برای هر شخصی آنچه را برای او مفید بود تجویز می‌کرد، بیماری‌های هر فرد را به‌خصوص او می‌فهمید و دارو را دقیقاً برای او می‌داد، نه برای دیگری! رسول خدا برای هر شخص پرونده خاصّ خودش را داشت و برای هر فرد آن پرونده مخصوص به او را مدنظر قرار می‌داد!

«مِنْ قُلُوبٍ عُمِيٍّ وَأَذَانٍ صُمٍّ وَالسِّنَّةِ بُكْمٍ»؛ رسول خدا به‌سراغ کجا می‌رفت؟ آیا به‌سراغ بدن می‌رفت؟! این بدن که ارزش ندارد! گرچه نسبت به صحت بدن هم مطالبی فرموده است، اما این ارزش ندارد! پیامبر ما سراغ دل‌های کور می‌رفت، دل‌هایی که حقیقت را نمی‌تواند بفهمد و اگر یک سال هم با او صحبت کنی گوش نمی‌دهد و درک نمی‌کند و رد می‌شود. وقتی که مطلب به او گفته می‌شود اصلاً در گوش خود وارد نمی‌کند و وقتی که مسئله برای او مطرح می‌شود اصلاً نسبت به آن قضیه فکر نمی‌کند. رسول خدا و ائمه هدی و اولیا به‌سراغ قلب می‌روند؛ قلب‌هایی که بسته‌اند. آنها می‌خواهند این قلب‌ها را باز کنند؛ قلب‌هایی که میّت هستند و دریچه به روی حق ندارند! آنها می‌خواهند این دریچه را تازه باز کنند! این مسئله، کار دارد! آنها باید روی موضعی که موجب شده این دریچه بسته بشود کار کنند! همه آنها خوشایند نیست و مناسب با امیال و اغراض نیست و چه‌بسا ممکن است در بعضی از مواضع برخلاف تمنیاتی که ما آنها را خیر می‌پنداریم دستور و نهی وارد بشود، اما انسان

نمی‌داند که این از کجا است، بلکه خیال می‌کند که رسول خدا با او دشمنی دارد، خیال می‌کند با او حساب و کتابی دارد! او نمی‌داند که این مطلبی را که الآن رسول خدا می‌گوید به کجا دارد می‌خورد و کدام نقطه را دارد می‌سوزاند و در چه موضعی دارد داغ می‌نهد! چون این مطالب را نمی‌فهمد لذا صدایش درمی‌آید!

«مِنْ قُلُوبٍ عُمِيٍّ وَأَذَانٍ صُمٍّ؛ و گوش‌هایی که کر است!» رسول خدا می‌خواهد این گوش‌ها را شنوا کند، گوش‌هایی که مطلب حق در آن نمی‌رود و به امور دنیا گرفتار است و رستگاری و کامیابی را فقط در بهتر خوردن و بهتر چریدن و اندوختن مال می‌داند و زندگی را سپری می‌کند! برای چه کسی؟ یابن آدم، تو که دو روز دیگر می‌میری و از فردای خودت خبر نداری، به جای اینکه به فکر فردایی که می‌روی باشی، به فکر این هستی که دائماً مالت را اندوخته کنی! خب اینها به دست چه کسی می‌رسد؟ به دست وراثت می‌رسد و خودت این وسط از بین رفته‌ای! در اینجا است که ما مشمول همان حدیثی خواهیم شد که رسول خدا فرمود:

بدبخت آن کسی است که دین خود را به دنیای خود بفروشد، و بدبخت‌تر

از او کسی است که دین خود را به دنیای دیگران بفروشد!

این کسی که الآن دارد عمرش را از بین می‌برد و وقت خودش را تلف می‌کند برای چه کسی است؟ برای افرادی که بعداً بیایند و استفاده کنند! یعنی تو دین خودت را از بین بردی تا دنیای دیگری را آباد کنی؟! آیا این کار، عقلایی است و آیا آدم عاقل این کار را انجام می‌دهد؟! این کار دیوانگان و مجانین است!

مرحوم آقا - رضوان الله علیه - فرمودند:

وقتی که مرحوم آیه‌الله حجّت - رحمه‌الله علیه - می‌خواست از دنیا برود،

۱. *روض الجنان*، ج ۲، ص ۴۹:

«قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ: شَقِيَّ الْأَشْقِيَاءِ مَنْ بَاعَ دِينَهُ بِدُنْيَاهُ، وَأَشَقِيَّ مِنْهُ مَنْ بَاعَ دِينَهُ بِدُنْيَا غَيْرِهِ.»

ارحام خودش را جمع می‌کند. (ایشان مرد بسیار بزرگی بود، مرد با حمیّتی بود، مرد بالتزامی بود، مرد قرصی بود، مرد با استقراری بود، در مبانی محکم بود و تنازل نمی‌کرد!) وقتی که همه را جمع می‌کند رو می‌کند به آنها و می‌گوید: "ای وراثت من و ای ارحام و قوم و خویش‌های من، بدانید از زمانی که به یاد دارم تا الآن یک لحظه از زندگی خود را برای از بین بردن دین خودم به نفع شما مصرف نکردم، یک لحظه را از بین نبردم و هیچ‌گاه نخواستم که برای رسیدن به دنیای شما دین خودم را در اینجا از بین ببرم!" بعد دستور می‌دهد که آن مَهْری را که با آن مَهْر می‌کرده بیاورند و در جلوی چشم بقیه آن را خرد می‌کند تا اینکه کسی نتواند از آن سوءاستفاده کند!

این می‌شود مرد درست و مردی که مواظب خودش است و خودش را می‌پاید و خودش را نگه می‌دارد. حالا دیگران را خوش آید یا بد آید، به او چه مربوط است؟! خیلی از کارها را انسان انجام می‌دهد که دیگران را ناخوش آید! مگر ما برای دیگران زنده هستیم و مگر ما به خاطر دیگران نفس می‌کشیم و مگر ما به خاطر دیگران در این دنیا هستیم؟! دیگران خیلی کارها می‌خواهند انجام بدهند، به ما چه مربوط است؟! هر کسی باید راه خودش را برود و هر کسی باید مواظب اعمال و رفتار خودش باشد و پرونده خود را به دست بگیرد، چون ما در روز قیامت پرونده دیگری را حمل نمی‌کنیم!

در روز قیامت، نه پدر به فکر فرزند است، نه فرزند به فکر پدر است و نه مادر به فکر بچه است؛

﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ * وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ * وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ * لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾^۱

۱. سوره عبس (۸۰) آیات ۳۴ - ۳۷. معاد شناسی، ج ۴، ص ۳۰۵:

«روزی است که انسان از برادرش فرار می‌کند * و از مادرش و پدرش * و از زوجه‌اش و فرزندانش فرار می‌کند * و برای هر کس در آن روز شأن و کاری است که او را به خود مشغول ساخته و مجال برخورد با دیگران را نمی‌دهد.»

در روز قیامت پدر از پسر فاصله می‌گیرد، مادر از فرزند فاصله می‌گیرد و هر کسی به دنبال شأن خودش است، شئون و وضعیّت هر کسی او را کفایت می‌کند و دیگر نمی‌تواند به غیر بپردازد. ما در آنجا باید پاسخ‌گوی اعمال خودمان باشیم، در آنجا «این کار را به خاطر این و به خاطر آن انجام دادم» نمی‌خرند و فایده‌ای ندارد! می‌گویند: «می‌خواستی نکنی! چه کسی به تو گفت که این کار را انجام بدهی؟ آیا این کاری که انجام دادی بر حسب تکلیف انجام دادی؟! چه کسی به تو تکلیف کرد؟» پس از الآن به فکر باشیم!

رسول خدا کسی بود که به دنبال قلوب عمی می‌رفت. حرکت ائمه و اولیای الهی به سوی دنیا و دعوت به دنیا نیست؛ چون این دعوت، دعوت به اّماتة و ضلالت و نفس و بهیمیّت است، درحالی که دعوت آنها دعوت به احیا و رستگاری است! حالا با این حساب، آنها برای ما دل می‌سوزانند یا دیگران؟ کدام یک دل می‌سوزانند و کدام یک دلسوز ما هستند؟ آنهایی که ما را دعوت به خوب خوردن و خوب چریدن و در دنیا بهتر زندگی کردن می‌کنند، یا آنهایی که می‌خواهند ما را از این وضعیّت بیرون بیاورند؟ کدام یک دلسوز هستند و کدام یک نفع ما را می‌خواهند؟

«مُتَّبِعٌ بِدَوَائِهِ مَوَاضِعَ الْغَفْلَةِ وَ مَوَاطِنَ الْحَيْرَةِ.» واقعاً عجیب است! این رسول خدا کسی بود که داروی خود را در جایی استعمال می‌کرد که غفلت، ابن‌آدم را گرفته و پرده جهل و نادانی افتاده است! رسول خدا دارو را در آنجا می‌گذاشت. می‌گوید: «اینجا نباید این کار را انجام بدهی! اینجا باید این کار را انجام بدهی! اینجا برخیز! اینجا بنشین! آنجا حرکت کن! آنجا بایست! آنجا توقف کن! آنجا این کار را انجام بده!»

شخصی خدمت مرحوم آقا آمده بود و می‌گفت: «آقا، از شما دستور می‌خواهیم، ما را هدایت و راهنمایی کنید!» ایشان فرمودند: «شما نمی‌توانید!» آن شخص اصرار در اصرار کرد! مرحوم آقا فرمودند: «شما نمی‌توانید!» بعد وقتی که در ضمن صحبت شد ایشان فرمودند:

تو تا چقدر می‌توانی خودت را به ما بسپاری؟ آیا ما هر مطلبی که بگوییم، تو آن را به گوش سمع إصغاء می‌کنی و آن را پذیرا می‌شوی؟

گفت:

هر مطلبی که شما بفرمایید من آن مطلب را انجام می‌دهم، اما در مسائل سیاسی که فعلاً به آن اشتغال دارم، چون به دیگران تعهد دارم و مطالبی است که از قبل بوده است، در آنجا دست ما را باز نگه دارید!

ولی اتفاقاً ایشان روی همان‌جا دست گذاشتند!

«وَأَحْمِي مَوَاسِمَهُ»؛ تو گیرت همین‌جا است! من به نماز و روزهات کاری ندارم. الآن این عملی که تو داری انجام می‌دهی برای خدا نیست؛ چون اگر برای خدا بود که جلویت را نمی‌گرفتم! تو که الآن داری این راه را می‌روی، براساس نفس می‌روی یا براساس تکلیف می‌روی؟ اگر براساس نفس می‌روی پس به خود بیا و اگر براساس تکلیف می‌روی پس چرا می‌گویی این کار را نکنم؟! تو که الآن من را به‌عنوان بزرگ برگزیده‌ای و به‌عنوان ولی و خبیر و بصیر انتخاب کرده‌ای، چرا استثنا می‌گذاری و چرا در یک جا «بله» و در یک جا «نه» قرار می‌دهی؟!

اینجا است که آن مسئله ﴿اسْتَجِيبُوا﴾ خودش را نشان می‌دهد: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا﴾؛^۱ [ای کسانی که ایمان آورده‌اید،] خودتان را بسپارید و تسلیم کنید و نسبت به مطالبی که می‌آید پذیرا شوید و این‌طور نباشد که در یک جا بگویید «بله» و در یک جا بگویید «نه»، در یک جا بگویید «انجام می‌دهم» و در یک جا بگویید «انجام نمی‌دهم»؛ چون آن شخصی که کار را به‌دست می‌گیرد و سگان را به‌دست می‌گیرد، کشتیان ماهری است! آن شخصی که زمام کار را به‌دست می‌گیرد، با افراد عادی تفاوت می‌کند، چشمش باز شده است و مسئله برایش روشن شده است و با دید باز می‌گوید «انجام بده» یا «انجام نده» و خیر تو را می‌خواهد! اگر نمی‌خواهی

۱. سوره انفال (۸) آیه ۲۴.

برو انجام بده، کسی با تو کاری ندارد!

مگر افراد پیش مرحوم پدر ما نیامدند و رفتند؟! این همه افراد آمدند و رفتند چه شد؟ مگر خود آنها اعتراف نمی کردند که با اتصال به ایشان نور در زندگی آنها پیدا شده است؟! مگر اطرافیانشان نمی گفتند که بعد از اتصال به ایشان، حالات این فرد یا افراد عوض شده است و مسائل طور دیگری تحلیل می شود و افکار عوض شده است و روحانیت فرق کرده است و طرز صحبت تغییر پیدا کرده است؟! مگر نمی گفتند؟! همه اینها برای آن مقداری بود که خود را سپرده بودند!

یک روز در همان زمان سابق، من خدمت مرحوم آقا عرض کردم: آقا، فلان کس که پیش شما می آید، آیا به نظر شما تمام وجودش را سپرده است؟ ایشان فرمودند: «نه آقای آقا سید محسن، ایشان یک دهم خودش را به ما سپرد.» آن یک دهم این قدر در زندگی او تأثیر به وجود آورد، وای به اینکه اگر او تمام وجود خودش را می سپرد! بعد شما دیدید که چطور این قضیه و مسائلی که اتفاق افتاد موجب این شد که هر شخصی نتواند از آن موقعیتی که برای او به دست آمده استفاده کند! آخر این موقعیت برای هر کسی به دست نمی آید؛ این وقتی که ایشان می دهند به همه نمی دهند و این فرصتی که آن شخص برایش به دست می آید، دیگر به دست نمی آید! اما اگر به جای این، انسان در آن مسائل مهم که باید خود را بسپارد، راه را مستقلاً در پیش بگیرد و خودش جلو برود، این فایده ای ندارد!

رسول خدا و ائمه روی مواضع غفلت دست می گذارند، می گویند: گرچه تو عالمی، گرچه تو فاضلی و گرچه نسبت به علوم خبرویت داری؛ ولی جان من، این مسئله ماورای علم ظاهر است و به علم ظاهر کاری ندارد! این قضیه نور باطن دیگری را می طلبد، نه فقط علم ظاهر را! این مسئله یک دریچه دیگری را به سوی عالم می طلبد! حالا که این دریچه باز شده است چرا قیمتش را نمی دانید؟ چرا ارزشش را نمی دانید؟ لذا آن مواضع غفلت به جای خودش باقی می ماند! او می خواهد این مسائل را اصلاح کند، ولی انسان احساس می کند که این درست نیست، بنابراین آن حیایی

که لازمه‌اش است برای ما پیدا نمی‌شود و در همان رتبه‌های پایین و مسائل پایین می‌مانیم و توقف می‌کنیم و به همان مقداری که خود را در اختیار قرار داده‌ایم در همان حیطة می‌مانیم.

اما آن کسانی که واقعاً جلو بیایند و وقتی مطلب گفته می‌شود بپذیرند و تصوّر نکنند که این مطالب برای ناخوشایندی آنها است، بلکه بدانند که مسئله‌ای در کار است، اینها استفاده‌شان را می‌کنند. نماز می‌خوانیم، ولی بعد از مدت‌ها می‌فهمیم که چه مسائلی در نماز مان بوده است! برای امام حسین مجالس برپا می‌کنیم، ولی بعداً می‌فهمیم که در این مجالس هوای نفس بوده است و به خاطر اینکه مردم جمع بشوند و مجلس گرم بشود بوده است! خدا کدام را می‌خواهد؟ او که می‌گوید: «آقا، این مجلس را تشکیل نده!» خوبی تو را می‌خواهد، اگر نمی‌خواهی برو تشکیل بده! او می‌خواهد این روزه‌ای که خداوند برای تو تقدیر کرده است به بهترین نحو انجام بشود، او می‌خواهد این ماه رضائی که الان پیش آمده است به بهترین نحو بگذرد! حالا که قرار بر این است که ما بر سر این مآذبه الهی بنشینیم و از این سفره استفاده کنیم، چرا استفاده بهتر نکنیم؟! از آن طرف که بخل نیست، پس انسان بهتر استفاده کند! حالا اگر انسان یک جا نرود و شرکت نکند طوری نمی‌شود! به انسان می‌گویند: «آقا، شما در اینجا بیا!» می‌گوییم: «اگر ما در آنجا برویم اشکال ندارد؟» می‌گویند: «نه، بفرمایید بروید، اصلاً هزار سال بلند شوید و بروید!» «آقا، حالا اگر ما در آنجا شرکت نکنیم و به جایش یک جای دیگر برویم اشکال ندارد؟» این طوری هزار سال هم قرآن سر بگیریم فایده‌ای ندارد؛ چون این رفتن براساس نفس است، این رفتن براساس دوززدن در تخیلات و خیالات است، این رفتن توجیه مسائل باطن است، این رفتن واقعیت ندارد! می‌گویند: «این کار را انجام نده، آن کار را انجام بده!» ﴿اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾؛^۱ وقتی که آنها می‌خواهند ما را احیا کنند، انسان باید با تمام وجود به سمت آنها حرکت کند.

۱. سوره انفال (۸) آیه ۲۴.

ماه رمضان گذشت و خداوند متعال قسمت کرد که این ماه را بگذرانیم. علی‌کل‌حال همه ما معترف هستیم که آنچه لازمه عبودیت و انقیاد بود را طبعاً انجام ندادیم، ولی از آن‌طرف رحمت و مغفرت و سعه غفران و رضوان پروردگار بالاتر از این حرف‌ها است. امیدواریم که خداوند با لطف و کرم و فضل خودش با ما برخورد کند و از آنچه نصیب اولیای الهی و راه‌یافتگان به درگاه خودش کرده است ما را هم نصیب بفرماید. ما فقط با امید زنده هستیم و تمام هستی و سرمایه ما امید است و خداوند هم از ما همین را می‌خواهد. خداوند بنده‌ای می‌خواهد که به او امیدوار باشد و از بنده ناامید خوشش نمی‌آید. همیشه خوب است که انسان با خدای خودش با امید برخورد کند و هیچ‌وقت جانب یأس را بر حال خودش غلبه ندهد. نگوید: «ما کی هستیم؟ ما چی هستیم؟ کی نوبت به ما می‌رسد؟ ما کجای این مسئله راه داریم؟» خدا این‌طور خوشش نمی‌آید! بله، انسان نباید خودش را چیزی بداند و نباید عمل خود را به حساب آورد؛ ولی از آن‌طرف، مقام عزت و کبریائیّت و مولویّت پروردگار هم بالاتر از این است که خداوند نسبت به بنده‌اش این نظر را داشته باشد؛ کأنّ ما خدا را دست‌کم گرفته‌ایم و نمی‌توانیم آن رحمت خدا را نسبت به خودمان شامل بدانیم و خود را نسبت به آن حریم نزدیک کنیم! خدا از این حال خوشش نمی‌آید. خدا می‌خواهد همیشه بنده نسبت به او با حالت شغف و امید رو بیاورد و همیشه با حالت التماس و التجاء و برآورده شدن حاجات برخورد کند! [خداوند می‌فرماید]:

أنا عند حُسن ظنّ عبدي المؤمن بي؛^۱

«هر مقدار که این بنده مؤمن من نسبت به من حُسن ظن داشته باشد، من هم

به همان مقدار با او هستم!»

حالا که این‌طور است و از این‌طرف راه باز و سفره پهن است، دیگر چرا ما بخل کنیم و در اینجا کم بگذاریم؟! وقتی که از آن‌طرف هست، ما باید امید خود را زیاد کنیم!

۱. بحار الأنوار، ج ۶۷، ص ۳۶۶، به نقل از الکافی.

در دعای امروز می‌خواندیم: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ!»
 خدایا من این یک ماه را روزه گرفتم، ولی خودم را در شأن و موقعیت اینکه در زمره
 صلحا دریاورم نمی‌بینم و خودم را در این وضعیّت احساس نمی‌کنم؛ اما کرم تو اقتضا
 می‌کند که من این دعا را بکنم! خودت گفته‌ای که این کار را انجام بدهم و خودت گفته‌ای
 که الآن به این نحو تو را بخوانم، پس حالا خودت هم اجابت کن و خودت هم راه را باز
 کن و خودت هم موانع را کنار بزن و خودت هم آن احیا را انجام بده!

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ؛

«خدایا از تو سؤال می‌کنم بهترین چیزی را که نصیب بندگان صالح خودت
 کردی!»

نه چیزهای خوب، بلکه آن بالاترین را می‌خواهم! خدا دارد می‌گوید: من که بخل
 نمی‌کنم، تو چرا در دعا بخل می‌کنی؟!

آن بالاترین چیزی که خدا به بندگان صالح خودش عنایت کرده است، لقاء
 پروردگار است: ﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا﴾^۱.

رفقا، به کمتر از لقاء خدا قناعت نکنیم! این حرف‌ها که «تو کجا، آنجا کجا؟!»
 تو کی می‌توانی به آنجا دسترسی پیدا کنی؟! «همه‌اش حرف‌های شیطان است! به
 شیطان بگوئیم: تو چون خودت دور شده‌ای، حالا به سراغ ما آمده‌ای و می‌خواهی ما
 را هم دور کنی! نه آقا جان، سر ما کلاه نمی‌رود! خدا به ما گفته است و اولیائش به ما
 خبر داده‌اند و مطالب به دست ما رسیده است و إن شاء الله در زیر سایه اولیای خدا و
 ائمه معصومین و امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌رسیم و خواهیم رسید
 و إن شاء الله حضرت دست همه ما را خواهد گرفت!

و أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛^۲ «خدایا، ما به تو پناه می‌بریم

۱. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۱۰.

۲. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

از هر چه که بندگان مخلصت از آن پناه بردند و نسبت به آن احتراز داشتند!«
این جنبه‌ای است که خدای متعال در امروز برای ما قرار داده است. از خدای
متعال می‌خواهیم در امروز عیدی ما را شفاعت قائم آل محمد قرار بدهد و ما را در
زمره شیعیان واقعی آن حضرت محسوب بگرداند!

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغِبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّبُهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُدَلِّ بِهَا النَّفَاقَ وَأَهْلَهُ
وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.^۱
نثار ارواح شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام که از دار فانی به دار باقی مشرف
هستند سه صلوات بفرستید!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱. مصباح المتعجل، ج ۲، ص ۵۸۱ ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

مجلس دوازدهم

بازگشت به سمت خدا و آثار آن

عید فطر ۱۴۲۵ هجری قمری

أعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعْمِ وَ النَّعْمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ. وَ نَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النُّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا نُهِيتَ عَنْهُ. وَ
نَسْتَغْفِرُهُ عَمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ. وَ نُؤْمِنُ
بِهِ إِيْمَانًا مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفَى إِخْلَاصُهُ الشَّرْكَ وَ يَقِينَةً
الشَّكِّ وَ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَ حِدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَ أَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ
وَ سَلَّمَ عَبْدُهُ وَ] رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانُ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ [وَ نَفْسِي] بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]: زَادٌ
مُبْلَغٌ وَ مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاِعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَ فَازَ
وَاعِيَهَا.^١

أعوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ* قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ* اللَّهُ الصَّمَدُ* لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ* وَلَمْ

١. نهج البلاغة (صبحي صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

يَكُنْ لَهُ وَكُفُوا أَحَدًا^۱.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى رَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَخَاتَمِ رُسُلِكَ وَمُبَلِّغِ
رِسَالَتِكَ الرَّسُولِ النَّبِيِّ الْمَكِّيِّ الْمَدَنِيِّ التَّهَامِيِّ الْقُرَشِيِّ صَاحِبِ لُؤَاءِ الْحَمْدِ وَالْمَقَامِ
الْمَحْمُودِ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ. وَ عَلَى أَخِيهِ وَ وَصِيِّهِ وَ صَهْرِهِ وَ ابْنِ عَمِّهِ وَ
خَلِيفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبِ الدِّينِ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ
بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَام. وَ عَلَى ابْنَتِهِ الْإِنْسِيَةِ الْخَوْرَاءِ الْمَرْضِيَّةِ الشَّفِيعَةِ يَوْمَ الْجَزَاءِ
فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ سَلَامُ اللَّهِ عَلَيْهَا. وَ عَلَى سِبْطِي الرَّحْمَةِ وَ إِمَامِي الْهُدَى وَ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ
الْجَنَّةِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى
بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ الْحُجَّةِ
الْقَائِمِ الْمُنْتَظَرِ الْمَهْدِيِّ، حُجَّجَكَ عَلَى عِبَادِكَ وَ أَمْنَائِكَ فِي بِلَادِكَ. اللَّهُمَّ سَهِّلْ مِنْهَجَهُمْ
وَ عَجِّلْ فِي فَرَجِهِمْ وَ ارْزُقْنَا شِفَاعَتَهُمْ وَ اجْعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِمْ وَ مَوَالِيهِمْ وَ الذَّابِّينَ عَنْهُمْ.

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَءَاخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۲.

در این آیه مبارکه که بیان حال ما و شرح احوال و کردار و رفتار ما است، خداوند
می‌فرماید: «گروهی دیگر از مؤمنان، مسلمانان، محبین و ملتزمین، افرادی هستند که
عمل صالح آنها با عمل غیر صالح آنها ممزوج و درهم آمیخته است.»
اینها افرادی هستند که صد درصد کارشان صالح نیست و صد درصد هم

۱. سوره إخلاص (۱۱۲). ترجمه در همین کتاب، ص ۴۲، تعلیقه ۱ آمده است.

۲. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۲. معاد شناسی، ج ۳، ص ۹۴:

«و جماعت دیگری هستند که به گناهان خود اعتراف نموده، مقداری از اعمال صالحه انجام داده‌اند
و مقداری از اعمال زشت بجای آورده‌اند. شاید خداوند از گناه آنها درگذرد. و به درستی که خداوند
غفور و رحیم است.»

کارشان غیر صالح نیست. گاهی از روی جهل و نادانی در کردار و رفتارشان خلاف و خطایی از آنها سر می زند؛ ولی ایمان، محبت، اعتقاد و نیت صالح دارند. اما از آنجایی که بشر جایزالخطاء است، در بعضی از موارد از روی غلبه احساسات و تسامح و تساهل و ضعف نفسانی مرتکب خطا و اشتباه می شوند. اینها افرادی هستند که اعتراف به قصور و تقصیر خود دارند: ﴿اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ﴾. اینها در مقام انکار و مقابله و جحد نیستند و در مقام عناد و غرض ورزی قرار ندارند؛ بلکه از روی نادانی و جهالت و خطا، گناه و لغزشی از آنها سر می زند. خداوند متعال به این عده از افراد بشارت مغفرت و رحمت را داده است: ﴿خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا﴾؛ «اینها افرادی هستند که اعتراف به ذنوب می کنند»، ﴿عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ﴾؛ «امید است که خدای متعال بر اینها ببخشد و اینها را مورد عفو و مغفرت خودش قرار بدهد.»

طبعاً وقتی که این مطلب خوانده می شود و این مسئله گفته می شود، ما همه خود را منطبق بر این آیه شریفه می بینیم؛ زیرا کسی نمی تواند مدعی شود که تمام اعمال او صحیح و از روی رضای الهی و دقیقاً منطبق با واقع قرار گرفته است. [بله]، آنها افرادی هستند که نفس و ذات و نیتشان صددرصد الهی شده و کلامشان کلام پروردگار و نیتشان نیت پروردگار و کردارشان کردار پروردگار است. اما وقتی که انسان هنوز به این مرتبه نرسیده است، طبعاً در نیت و گفتار و کردار دچار خطا و لغزش می شود؛ احساسات بر او غلبه می کند، نسبت به مسائل زود قضاوت می کند، جوانب مسئله را خوب نمی سنجد و جریانات مختلف بر کیفیت اراده و کیفیت فکر او تأثیر می گذارد. اینها مسائلی است که همه ما به این مطلب مبتلا هستیم.

عملی را که انسان انجام می دهد، این عمل براساس نیت است. نیت هر چه باشد، عمل انسان جدای از آن نیت نیست. اگر نیت، الهی باشد، عمل انسان خواهی نخواهی بر آن اساس قرار می گیرد؛ اما اگر انسان آن نیت را آن طور که باید و شاید تصفیه نمود و اراده خود را براساس نیت خالص تنظیم نکرد - و این مسئله در اختیار همه ما قرار داده شده است و هر کسی به وجدان و ضمیر خودش

مراجعه کند، به راحتی درمی‌یابد که آیا صددرصد نیتش با رضای الهی تطبیق کرده است و تمام اعمال و کردارش منطبق است یا اینکه جایی برای خواست و مصالح خودش و مصالح خانواده خودش در انجام و در رفتار خودش قرار داده است، اینجا باید قدری فکر و تأمل کنیم و با این آیه شریفه خود را محک بزنیم و ببینیم تا چقدر ما در اجرا و تأمین و تطبیق رضای الهی، در نیت خود صادق بوده‌ایم و مسائل خارجی و جریانات و جوانب و شرایط، در نیت و فعل ما تأثیر نداشته است؟ و اگر این مسئله‌ای که ما به آن مبتلا هستیم، برای غیر ما اتفاق می‌افتاد، نسبت به او چه قضاوت می‌کردیم؟! خیلی مسئله مهم است و اگر این مطلب برای غیر ما انجام می‌شد، نسبت به او چگونه در بین مردم سخن می‌گفتیم؟ اینجا است که خدای متعال می‌آید و محک می‌زند و صحت و سقم مسئله را برای انسان روشن می‌کند.

در روایات عدیده داریم^۱ و در کلمات بزرگان این مسئله به چشم می‌خورد: «الْمَرْءُ يَطِيرُ بِهَمَّتِهِ؛ انسان با همت خودش پرواز می‌کند.»^۲ همت یعنی نیت؛ نیت صالح و اراده و جزم بر یک مطلب را همت می‌گویند. کسی که اعتقاد به یک مطلب دارد اما در مقام انجام آن بر نمی‌آید و سستی و تکاهل می‌کند، نیت ندارد. کسی که مرضی را تشخیص می‌دهد و ایزدای آن را به دست می‌آورد، سر جای خود نمی‌نشیند. کسی که اهتمام به یک مطلب دارد، دیگر دست روی دست نمی‌گذارد. اگر ما در وجدان و ضمیر خود احساس کردیم که نسبت به مطلبی اعتقاد داریم و فکر و عقل و ضمیر ما نسبت به صحت آن مسئله گواهی می‌دهد، اما آن چنان‌که باید و شاید خود را ملتزم به آثار و لوازم آن نمی‌کنیم، باید در نیت خود و در صحت آن نیت تشکیک کنیم. به آن مقدار که ما حرکت کنیم، به همان مقدار پیش هستیم؛ نه اضافه و نه کم. معروف کرخی یکی از بزرگان عرفا و فردی بود که در طفولیت مسیحی بود و

۱. رجوع شود به *غرر الحکم*، ص ۱۱۰، ۴۹۹، ۵۸۳، ۵۹۲، ۶۰۹، ۶۱۴، ۷۸۳.

۲. رجوع شود به *الله شناسی*، ج ۱، ص ۳۳۴؛ *آیین رستگاری*، ص ۵۴؛ *رساله لب اللباب*، ص ۱۰۵.

پدر و مادر او مسیحی بودند و در دوران طفولیت آمد به دست مبارک علی بن موسی الرضا علیهما السلام مسلمان شد و از اصحاب آن حضرت قرار گرفت. روزی در بازار حرکت می کرد دید ابن سمّاک، واعظ معروف، برای مردم موعظه می کند و می گوید: اگر کسی یک قدم به سمت خدا آمد، خدا هم یک قدم به سمت او می آید؛ اگر کسی همه وجودش را برای خدا قرار داد، خدا هم تمام وجودش را برای او قرار می دهد؛ اگر کسی نیمی از وجودش را برای خدا قرار داد، خدا هم نیمی از او را قبول می کند و نیمی از سعادت و فلاح او را به عهده می گیرد؛ و اگر کسی با تمام وجود از خدا روی گردان شد، خدا هم با تمام وجود از او روی گردان خواهد شد.

آمد خدمت علی بن موسی الرضا و گفت: «امروز از ابن سمّاک در بازار این چنین شنیدم.» حضرت فرمودند: «نعم الموعظة؛ ایشان موعظه بسیار صحیحی کرده است.» بعد حضرت تصدیق کردند و فرمودند:

کسی که با تمام وجود به سمت خدا بیاید، خدا هم با تمام وجود به سمت او می آید.^۱

یعنی دیگر چیزی را کم نمی گذارد؛ تمام شرشر وجود او و تمام رفتار و کردار او را خدا عهده دار می شود. و اگر کسی مقداری کم گذاشت و مصلحت خود را در بعضی موارد در نظر گرفت و در رفتار و کردارش رعایت بعضی از مطالب را کرد و بعضی از آن خصوصیات را که انسان به او تعلق دارد، در کیفیت رفتار خود دخالت داد، خدا به همان مقدار کم می گذارد. حالا چه کسی خسران زده است؟!

وقتی که سفره به این کیفیت پهن است، پس چرا انسان [استفاده نکند]؟! واقعاً حیف نیست که انسان از این سفره ای که پهن شده است، استفاده نکند و بیاید دنیا و آخرت خود را به ثمن بخرسند؟! بزرگان این چنین نبودند، بزرگان حق را با باطل مزج نمی کردند، مقداری از حق را نمی گرفتند و مقداری از باطل را و آنگاه بر طبق آن

۱. رجوع شود به *وفیات الأعیان*، ج ۵، ص ۲۳۱ و ۲۳۲، با قدری اختلاف.

عمل کنند؛ بلکه همیشه حق در نظر آنها بود و حق را بیان می‌کردند و در بیان حق ملاحظه نداشتند، گرچه این حق بر ضرر آنها و بر ضرر منافع و ارتباطات آنها تمام شود.

ما شیعه امیرالمؤمنین هستیم. امیرالمؤمنین مرد حق بود. امیرالمؤمنین مردی بود که حق را با باطل مزج نمی‌کرد. روایات عدیده از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم وارد است که فرمودند:

عَلَى مَعَ الْحَقِّ، عَلَى إِمَامِ الْحَقِّ؛^۱ امیرالمؤمنین امام حق است و امام اهل حق است. در هر جا که علی است، در آنجا حق وجود دارد و در هر جا که علی نیست، در آنجا باطل و خلاف است.

عجیب است که انسان این مطالب را در کتب اهل تسنن می‌بیند، ولی تعجب می‌کند که چطور اینها به این مسائل ملتزم نیستند! ابن مردویه از بزرگان اهل تسنن، به سند صحیح متصل خود، از ابان، از مسلم نقل می‌کند که شنید از اباذر و مقداد و سلمان که گفتند:

در خدمت رسول خدا نشسته بودیم که یک‌مرتبه دیدیم سه نفر از مهاجرین از دور دارند به سمت پیغمبر می‌آیند. رسول خدا رو کرد به ما و فرمود: «سَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثَةِ فِرْقٍ؛ أُمَّتٌ مِنْ بَرِّ سَهِّ غُرُوهٍ تَقْسِيمٌ مِي شُونَد.» «فِرْقَةُ أَهْلِ حَقِّ لَا يَشُوبُهُ مَعَ بَاطِلٍ؛ أَهْلٌ حَقِّي هَسْتَنْدَ كِه هِيچ گاه آن حق را با باطل مزج نمی‌کنند (نیمی از حق و نیمی از باطل را نمی‌گیرند؛ فقط در جلوی چشمان خودشان حق را قرار می‌دهند و به هیچ چیز دیگر فکر نمی‌کنند).» «مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الذَّهَبِ، كَلَّمَا فَتَنَّتْهُ النَّارُ أزدَادَتْ جُودَةً؛ اینها مانند طلا می‌مانند که هرچه آتش بیشتر با اینها تماس بگیرد، جودت و خالصی آنها بیشتر ظهور پیدا می‌کند (یعنی هرچه بیشتر با مصائب سروکار پیدا کنند، این مصائب به جای فطور و سستی و کسالت، موجب بهاء و نور و بهجت آنها و موجب به فعلیت رسیدن استعدادات آنها خواهد شد. هرچه با ناملايمات دست و پنجه نرم کنند، این ناملايمات و

۱. كَفَايَةِ الْأَثَرِ، ص ۲۰، با قدری اختلاف.

این مسائل موجب می شود که باطن اینها آب دیده تر شود و بیشتر به فعلیت بیاید و آن باطن بیشتر جوهره خود را بروز و ظهور دهد). «و إمامهم هذا؛ (اشاره کردند به یکی از این سه نفر و گفتند): امام این دسته، این فرد است که دارد می آید.» «و هو الَّذِي أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ وَقَالَ: ﴿إِمَامًا وَرَحْمَةً﴾؛ همان کسی است که خدای متعال امر به پیروی از او کرده است و به عنوان امام و رحمت، از او در قرآن کریم تعبیر آورده است.»

«و فرقة أهل باطل لا يشوبه مع حق؛ (نعوذ بالله) فرقه دیگری هستند که اینها اهل باطل اند و اصلاً آن باطل را با حق مزج نمی کنند (یعنی تمام وجود خود و تمام اعمال و نیاتشان را در اختیار باطل قرار داده اند و در مقابل پروردگار انانیت به خرج می دهند و در مقابل پروردگار استکبار و کبر یائیت می کنند. در هر جا که می بینند مصلحت دنیوی آنها اقتضا می کند، پا روی حق می گذارند. در هر جا که ببینند در ارتباطات ممکن است مطلبی بر خلاف آنها قرار بگیرد، از حق صرف نظر می کنند و به کنار می روند).» «و إمامهم هذا؛ (اشاره کردند) و امام این دسته، این فرد است که دارد می آید.» «و مثلهم كمثل الحديد كلما فتته النار ازداد خبثاً؛ اینها مانند آهن می مانند که هر چه گداخته تر بشود، خُبث و پلیدی و پلشتی آن بیشتر رو می شود و بیشتر ظهور پیدا می کند.» «و دسته ای هستند که نه از این طرف اند نه از آن طرف اند و به هر طرف که باد بوزد به همان طرف حرکت می کنند؛ گاهی دنبال حق می روند و گاهی دنبال باطل می روند.» «و إمامهم هذا؛ (اشاره کردند به یکی از آن سه نفر و فرمودند): امام این دسته و فرقه این فرد است.»

مسلم می گوید: من از آنها سؤال کردم: آن کسی که امام اهل حق بود و حق را با باطل مزج نمی کرد، که بود؟ فرمودند: «اینکه روشن است! این علی بن ابی طالب است که امام اهل حق است و همان کسی است که در قرآن کریم خداوند امر به اتباع او کرده و او را امام و رحمت قرار داده است.»

از آنها سؤال کردم: امام آن کسانی که مذبذب بین هر دو بودند، که بود؟ آنها گفتند: «منظور پیغمبر، سعد وقاص بود که بعد از خلافت رسول خدا، نه خلافت ابابکر را قبول کرد و وقتی که خلافت به امیرالمؤمنین علیه السلام رسید، خلافت امیرالمؤمنین را هم قبول نکرد. برای خودش بود؛ در مصالح می آمد و در آنجایی که کنار بود، کنار می نشست.»

از آنها سؤال کردم: امام اهل باطل که هیچ گاه باطل را با حق مزج نمی کند، که بود؟ آنها هیچ نگفتند! هر چه سؤال کردم آنها جواب ندادند؛ اما با اشاره و کنایه به من فهماندند که منظور چه شخصی است.^۱

پس حالا در روز قیامت امام ما کیست؟ خوب می توانیم خودمان را محک بزنیم.

﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئِنِّهِمْ فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولَئِكَ يَقْرَءُونَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا * وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَضَلُّ سَبِيلًا﴾^۲

«در روزی که هر فردی و هر دسته‌ای را ما به امامشان می خوانیم (پیروان فلان شخص بیایند، پیروان فلان شخص بیایند، متابعت فلان شخص در صحرای محشر بیایند، اطاعت کنندگان و مُنقادین از فلان شخص در مقام حساب و مقام کتاب حاضر بشوند) کسانی که نامه اعمال به دست راست آنها داده بشود، آنها افرادی هستند که کتاب خود را می خوانند و شاد و خندان و مبتهج هستند و خداوند به هیچ کس ظلم نخواهد کرد * کسی که در این دنیا کور است خداوند در آن دنیا هم او را کور محشور می گرداند و راه او راه گمراهان و راه گمراهی و ضلالت است.»

این آیه به خوبی موقعیت و وضعیت ما را بیان می کند که ما چه کسی هستیم، در روز قیامت اماممان کیست، در روز قیامت پیشوای ما کیست و ما را به چه شخصی در روز قیامت دعوت می کنند!

۱. مناقب علی علیه السلام، ابن مردویه، ص ۱۲۴؛ کتاب سلیم، ج ۲، ص ۸۲۶. با قدری اختلاف در مصادر.

۲. سوره اسراء (۱۷) آیه ۷۱ و ۷۲.

لکن از آنجایی که رحمت پروردگار خیلی واسع است و مغفرت و رحمت او همه را گرفته است، آن کسانی که محبت اهل بیت را دارند و شیعه امیرالمؤمنین علیه السلام هستند، امید است که مورد شفاعت آن بزرگواران قرار بگیرند! خدای متعال جای امید را برای ما باقی گذاشته است و راه‌ها را نبسته است. گرچه ما گنهکار و خطاکاریم، ولی کرامت و عفو بزرگان و آن مقام منیع و عزیز آنها و مقام شفقت و محبت و وُد آنها اجازه نمی‌دهد که دست از شیعیان خودشان بردارند، و از آنها دستگیری خواهند کرد.

أبی حنیفه کسی بود که باطل را با حق مزج نمی‌کرد و جزء آن دسته سوم بود. در مقابل امام صادق علیه السلام قد علم کرده بود و فردی بود که گفت:

«با جعفر بن محمد در هر حکمی مخالفت کردم و هر فتوایی که او داد من

خلافش را بیان کردم؛ حتی در بستن چشم در هنگام سجده!»^۱

این فرد، فردی است که باطل را با حق مزج نمی‌کند. امام این فرد همان افرادی هستند که غاصب خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام بودند. فردی مستکبر و فردی که در مقابل مکتب ولایت، مکتب باز کرده و در مقابل مکتب اهل بیت علیهم السلام علم برافراشته است که آن علم، علم باطل و محکوم به بطلان و محکوم به جور است.

در بعضی از نوشته‌ها می‌خوانیم که می‌گویند: «این فرد، فردی است که در زمان فلان خلیفه، جزء افرادی بوده که با آنها مبارزه می‌کرده و با آنها چه می‌کرده و در زندان بوده است و در زندان منصور هم از دنیا رفت.»^۲ این برای او فخری نیست و این برای او افتخاری محسوب نمی‌شود. خیلی افراد هستند [که با دستگاه جور مبارزه می‌کردند]؛ خوارج نهران هم با معاویه و با دستگاه حکومت بنی‌العاص و بنی معاویه مقابله می‌کردند. ملاک برای حق بودن، متابعت از امیرالمؤمنین علیه السلام است. این برای ما ملاک

۱. رجوع شود به *زهر الربیع*، ص ۵۲۲؛ *الکشکول*، یوسف بحرانی، ج ۳، ص ۴۶؛ *الانتصار للصحب*

و *الآل*، ج ۱، ص ۶۷.

۲. رجوع شود به *تاریخ بغداد*، ج ۱۳، ص ۳۲۹؛ *تاریخ الخلفاء*، سیوطی، ص ۲۸۳.

است. رسول خدا ملاک را متابعت از علی و اولاد علی قرار داده است. و الا هر شخصی به هزار داعیه نفسانی ممکن است با ظالمی معارضه و مبارزه و مقابله کند. پس اینکه می‌بینیم در بعضی از جاها نوشته‌اند و او را از مفاخر اسلام معرفی می‌کنند،^۱ سخنی است بسیار زشت و قبیح و وقیح، و آن افرادی که این مطلب را می‌گویند، اینها افرادی هستند که ولایت را درک نکرده‌اند و حقیقت اسلام را نیافته‌اند و حقیقت عبودیت را درک نکرده‌اند. عبودیت یعنی انقیاد، یعنی تسلیم، یعنی سرسپردن به درگاه امیرالمؤمنین و اولاد او؛ این معنای عبودیت است. تسلیم شدن در برابر خواست امام زمان وقت و او را در هر مسئله محک قرار دادن و او را در هر قضیه معیار قرار دادن؛ این معنا معنای اسلام و تسلیم است. من از پیش خود هر نماز دو رکعتی را پنج رکعت بخوانم، خدا قبول نمی‌کند. می‌گویم: خدایا من سه رکعت هم اضافه خواندم برای تو! می‌گوید: بیخود خواندی! من به تو دو رکعت دستور دادم و تو باید دو رکعت بخوانی؛ به تو چهار رکعت دستور دادم، برای چه شش رکعت خواندی؟! انقیاد و تسلیم باید بر اساس رضای الهی قرار داشته باشد؛ نه اینکه هر کسی بر اساس خواسته خودش و به هزار داعیه نفسانی بخواهد این کار را انجام بدهد. این أبوحنیفه است.

حضرت امام صادق علیه السلام روزی به ابي حنيفة می‌فرمایند:

ای ابي حنيفة، چه می‌گویی و چه کار داری می‌کنی؟! چه مرا می‌درپیش

گرفته‌ای؟! برای چه داری خلق را اِضلال و گمراه می‌کنی؟! بگو بینم معنای

این آیه شریفه که می‌فرماید: ﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَتْلُوَ وَإِيَّامًا ءَامِنِينَ﴾؛^۲ «در این مسیر

شبها و روزها به‌طور امن و با آرامش حرکت کنید و به سیر بپردازید» چیست؟

گفت: «منظور ما بین مکه و مدینه است.» حضرت فرمودند:

بین مکه و مدینه این همه قطاع‌الطریق نبودند و این همه افراد نیستند و این همه

۱. اسلام و مقتضیات زمان، ص ۱۰۴؛ مجموعه آثار شهید مطهری، ج ۲۱، ص ۸۱ و ج ۱۴، ص ۵۸۵.

۲. سوره سبأ (۳۴) آیه ۱۸.

قتل و غارت بین مکه و مدینه انجام نمی گیرد؟! این معنای امن است؟! این معنای آرامش است؟!

چیزی جواب نداد. حضرت فرمودند:

بگو ببینم منظور از این آیه شریفه که می فرماید: ﴿وَمَنْ دَخَلَهُ وَكَانَ آمِنًا﴾؛^۱ «هر کسی داخل در این بیت بشود، از هر گزند و از هر آلمی محفوظ و مصون خواهد بود» چیست؟»

گفت: «منظور مکه و همین مسجدالحرام است.» حضرت فرمودند:

همین مسجدالحرام نبود که حجاج بن یوسف آمد به دستور عبدالملک مروان این مسجدالحرام را به منجنیق بست و هزارها نفر را در همین مسجدالحرام به قتل رساند و کعبه را با منجنیق تخریب کرد؟! این معنا معنای آرامش است؟! آن وقت حضرت فرمودند:

منظور از امانت، ولایت ما اهل بیت است. منظور از حرم امن، ما اهل بیت هستیم. منظور از ﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا آمِنِينَ﴾، بیعت با قائم ما آل محمد است که هر کسی با آن حضرت دست بیعت واقعی ببندد و خود را تسلیم آن حضرت کند و مرام او را در پیش بگیرد و فقط او را در مخیله خود راه دهد، در دنیا و در آخرت با آن حضرت و در چادر آن حضرت و در خیمه آن حضرت خواهد بود. منظور از این آیات، این است.^۲

بنابراین ما دیگر جای عذری برایمان نمانده است؛ خدایی داریم با این وسعت

رحمت و با این وسعت کرم و با این وسعت مغفرت!

الآن روایتی به یادم آمد، مناسب است که در اینجا ذکر کنم. روزی رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم مشغول خطبه بودند و از تقوا و دوری از گناه و ایمان به پروردگار و عمل بر طبق آن برای مردم صحبت می کردند. اصحاب خیلی متوحش

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۹۷.

۲. علل الشرائع، ج ۱، ص ۸۹ - ۹۱؛ الاحتجاج، ج ۲، ص ۳۶۰، با قدری اختلاف در مصادر.

شدند که آنچه رسول خدا فرمود در خود نیافتند و کلمات رسول خدا را نتوانستند بر خود تطبیق بدهند. گفتند:

یا رسول خدا، این مطالبی را که شما می‌گویید، بر ما منطبق نیست؛ ما کار خلاف می‌کنیم. أفتخاف علينا النفاق؛ «آیا ما منافق هستیم؟» یعنی وقتی به آنچه نیت داریم عمل نمی‌کنیم آیا ما منافقیم؟ ما آدمی هستیم که شما را دوست داریم، خدا را دوست داریم، راه رسیدن به او را دوست داریم، بهشت را دوست داریم و از گناه بدمان می‌آید؛ اما خُب در بعضی از موارد دچار زلّات و لغزش می‌شویم. آیا این نفاق است که در ما است؟

روایت روایتی است که امید را در ما بسیار زنده می‌کند و امید را در ما متبلور می‌کند. حضرت فرمودند:

نه خیر، به این نفاق نمی‌گویید؛ این خطا و لغزشی است که برای هر فرد پیدا می‌شود. انسان ضعیف است، انسان جایز الخطا است، انسان دچار اشتباه می‌شود و اگر استغفار و توبه کند، خداوند توبه او را مورد تقبل قرار می‌دهد و إنابه او را می‌پذیرد.

جمله عجیبی در آخر این روایت است، می‌فرماید:

اگر کسی نباشد که گناه کند و بعد توبه کند، خداوند قومی را می‌آفریند که اینها گناه کنند و بعد به او رجوع کنند!^۱

خیلی عجیب است! یعنی در این روایت حضرت رسول می‌خواهد این را بفرماید: آنچه برای پروردگار مهم است و خدا دوست دارد، توبه و انابه و رجوع به او است. خدا به زلّات و لغزش‌های ما نگاه نمی‌کند. این یک امر طبیعی است. خدا بر گناه‌هایی که ما می‌کنیم دست نمی‌گذارد و روی آنها تمرکز نمی‌کند؛ بلکه می‌گوید: اینها بشر و جایز الخطا هستند. اما خدا توجه می‌کند به رجوع ما، إنابه ما، توجه ما، توجه به سوی او و اینکه یک عبد به او توجه کرده و رو آورده است؛ لذا این را می‌گیرد

۱. رجوع شود به تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۰۹؛ الکافی، ج ۲، ص ۴۲۴. با قدری اختلاف در مصادر.

و بار می‌دهد و بزرگ می‌کند و همین را در معرض محاسبه به حساب می‌آورد. پس ببینیم چقدر توبه و انابه در اینجا مهم است.

نه تنها پروردگار، اولیائش هم همین طورند. شما خیال می‌کنید امام زمان فقط رتق و فتق امور می‌کند؟! تمام کارها و اعمال نیکی که ما انجام می‌دهیم، ذره‌ذره آنها با عنایت و دستگیری آن حضرت است.

سید بن طاووس فردی بود که خیلی از اوقات خدمت حضرت می‌رسید و صدای آن حضرت برای او آشنا بود. می‌گوید:

روزی در سرداب رفتم و دیدم که صدای حضرت دارد از سرداب می‌آید. جرئت نکردم دیگر وارد بشوم و در همان کنار در ایستادم و صدای آن حضرت را شنیدم که دارد با پروردگار مناجات می‌کند و عرضه می‌دارد:

«اللَّهُمَّ إِنَّ شِيعَتَنَا مِنَّا، خُلِقُوا مِن فَاضِلِ طَيْبَتِنَا وَ عُجِنُوا بِهَاءِ وَايَتِنَا...»^۱ خدایا شیعیان ما از ما هستند، تو اینها را از همان آب سرشت و طینت ما خلق کردی و آنها را با آب ولایت ما سیراب کردی و محبت ما را به جان آنها چشانندی و آنها محب ما هستند. اینها گاهی اوقات گناه می‌کنند و گاهی اوقات لغزش می‌کنند. (خیلی عبارت عجیبی است! حضرت عرضه می‌دارد): خدایا اینها افرادی ضعیف هستند و اراده‌شان ضعیف است و نمی‌توانند صددرصد رفتار و اعمال خود را با رضای تو تطبیق بدهند؛ بیا از آن ثواب‌های من بردار و گناهان آنها را محو کن؛ از آن ثواب‌هایی که من انجام می‌دهم، از آن نامه عمل من بردار و در نامه عمل آنها قرار بده!

ببینید ما چه امامی داریم! برای شیعیان خودش در همین دنیا دارد شفاعت می‌کند. در همین دنیا برای گناهان ما دارد از خدا طلب مغفرت می‌کند و به قیامت نمی‌اندازد. ما یک‌هم‌چنین امامی داریم! با وجود یک‌هم‌چنین مسئله‌ای دیگر ما چه غم و غصه‌ای داریم؟! حالا لغزش و خطایی هم از ما سر بزنند، محبت اهل بیت را

داریم و امیدواریم که مورد شفاعت و دستگیری آنها قرار بگیریم. و سعی داشته باشیم که هر چه بیشتر خود را به مرام و به مکتب آنها نزدیک کنیم که هر چه بیشتر این انجام بگیرد، دستگیری امام زمان علیه السلام بیشتر خواهد شد.

ابن سَمَّاک گفت: هر کسی یک قدم بیاید و یک قدم به سمت ولایت بیاید، امام علیه السلام به همان مقدار می آید. کسی که تمام وجودش را در اختیار امام علیه السلام قرار بدهد، [امام علیه السلام با تمام وجود به سمت او می آید].

«در اختیار امام قرار دادن» یعنی انسان رفتار و کردار را بر طبق مرام آن حضرت قرار بدهد. اگر انسان فرض کند امام زمان در این مجلس تشریف آورده‌اند، چه حالی پیدا می‌کند؟ و اگر فرض کند امام زمان علیه السلام در منزل خودش هستند، دیگر خطایی می‌کند؟! مگر امام زمان، حاضر و غائب دارد؟! مگر امام زمان، شهود و غیب دارد؟! آن امام زمانی که شهود و غیث تفاوت بکند، او امام ما نیست! ما امامی را قبول داریم که از خود ما و نیت ما به ما نزدیک‌تر است و قبل از وجود ما، وجود و ولایت او است که این وجود و این ولایت بر خود، از او سرچشمه می‌گیرد. این امام زمان است. آن وقت چطور ممکن است انسان این مسئله را فراموش کند؟!

علی‌کلّ حال ماه رمضان گذشت و روزه گرفتیم و در این ماه خداوند متعال توفیق داد که مقداری - حالا نمی‌گوییم بالکلیه - از آن توجه در این ماه برای ما اضافه شد و از اعمال و کرداری که در سایر ماه‌ها انجام می‌دهیم و لغزش و خطا در این ماه کمتر از ما سر زد.

آثار رحمت پروردگار و نورانیت این ماه در چهره‌ها مشهود و ظاهر است. سعی کنیم این آثار و این برکاتی که به واسطه این ماه بر ما نازل شده است، استمرار پیدا کند و به همین کیفیت نگذاریم زود از دست برود. اشتغالات به دنیا نگذارد که این مطالبی که در این ماه به دست آورده‌ایم، زود از ما گرفته بشود. با خود، این حال را ادامه بدهیم؛ هر چه بیشتر می‌توانیم به همین وضعیت ادامه بدهیم.

من یک وقتی به رفقا می‌گفتم: من نمی‌دانم چرا خدا ماه رمضان را یک ماه در

سال قرار داده است؟ چرا سه ماه یا چهار ماه قرار نداده است؟ یا چرا هر دو ماه یک مرتبه قرار نداده است؟

علی‌کلّ حال این ماه آثاری دارد که برکاتش مشخص است. درست مانند فردی که به حج مشرف می‌شود، چطور وقتی که برمی‌گردد انسان او را با قبل از حج متفاوت می‌بیند! مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می‌فرمودند:

کسانی که به حج مشرف می‌شوند به این زودی حالشان را از دست ندهند؛ سعی کنند همان حال و احوالی که در آنجا بود، با خودشان داشته باشند، در خودشان استمرار بدهند، در خودشان نگه دارند و نگذارند شواغل و مشاغل دنیوی ذهن و فکر آنها را مشغول کند و از آن حال و هوا بیندازد. نه، ادامه بدهند.

مسئله ماه رمضان هم همین طور است. سعی کنید آن حال و هوا را ادامه بدهید. اگر می‌شود هفته‌ای یک بار روزه بگیرید و آنهایی که می‌توانند هفته‌ای دوبار بگیرند. آنهایی که به سلامتی‌شان لطمه نمی‌خورد ادامه بدهند و هر سه چهار روزی یک روز را روزه بگیرند و به همان حال و هوای ماه رمضان باشند. طوری نمی‌شود و ضرر نمی‌کنند! بله، بزرگانی بودند ماه‌ها روزه می‌گرفتند. بعضی از افراد را نقل می‌کنند در تمام طول سال روزه می‌گرفتند. رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم ماه رجب و شعبان و رمضان، این سه ماه را به هم وصل می‌کرد.^۱ هفته‌ها می‌شد که حضرت روزه می‌گرفتند و در ماه‌های مختلف، روزهای متمادی را روزه می‌گرفتند.^۲

این برای چه بود و جهتش چه بود؟ چه لذتی احساس می‌شد که این مسئله استمرار پیدا می‌کرد؟ اینها برکاتی است که خداوند متعال این برکات را در این زمینه‌ها برای ما می‌آورد. این برکات در خوردن پیدا نمی‌شود، این برکات در مجالست‌های مختلف گیر انسان نمی‌آید، این برکات در ارتباطات مختلف و در مسائل روزمره برای انسان پیدا نمی‌شود و به دست نمی‌آید! چه اشکال دارد هفته‌ای یک روز انسان روزه

۱. دعائم الإسلام، ج ۱، ص ۲۸۴.

۲. همان.

بگیرد یا هفته‌ای دو روز را روزه بگیرد؟! اگر برای سلامتی او [ضرر ندارد و] ضعف برای او پیدا نمی‌شود، چه ایرادی دارد؟! خیلی خوب است! پس باید سعی کنیم که این حال و هوایی که خداوند متعال به واسطه این روزه و شهر مبارک برای ما قرار داده است، مصون و محفوظ بماند.

از خدای متعال تقاضا می‌کنیم عیدی ما را در امروز، تجلی ولایت صاحب ما و منجی ما و مولای ما، حضرت بقیة‌الله، در قلوب و در نفوس ما قرار بدهد و ظهور آن حضرت را در ظاهر تعجیل بفرماید!

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾^۱

برای شادی ارواح مؤمنین و مؤمنات از شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام که از دار فانی به دار باقی مشرف هستند و جهت تعجیل در ظهور حضرت بقیة‌الله ارواحنا فداه و رفع گرفتاری از بلاد مسلمین و تأیید اسلام و زعمای اسلام، سه صلوات ختم بفرمایید.

اللهم صلّ على محمد و آل محمد

۱. سوره نصر (۱۱۰). نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۵۱۴:

«چون نصرت و پیروزی خداوندی رسید * و دیدی که مردم دسته‌دسته در دین خدا وارد می‌شوند * در این حال با حمد پروردگارت تسبیح او را بجای آور و از او طلب غفران بنما که حقاً او آمرزنده و توّاب است.»

مجلس سیزدهم

توجه و تسلیم نفس به ولایت، شرط قبولی اعمال و تبدل جوهر
نفسانی

عید فطر ۱۴۲۷ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعَمِ وَالنِّعَمِ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ. وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ. وَ
نَسْتَغْفِرُهُ عَمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ. وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِيمَانًا مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفَى اخْلَاصَهُ الشَّرْكَ وَ يَقِينَةً
الشُّكِّ. وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَأَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
[وَ سَلَّمَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِفُّ مِيزَانُ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرٌ وَاوَّاعٍ؛ فَاسْمَعْ دَاعِيَهَا وَفَارَ وَاعِيَهَا.^١
أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا

١. نهج البلاغة (صبحي صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ^۱.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى رَسُولِكَ وَخَاتَمِ رُسُلِكَ وَ مُبَلِّغِ رسالاتِكَ الرَّسُولِ النَّبِيِّ الْمَكِّيِّ الْمَدَنِيِّ التَّهَامِيِّ الْقُرَشِيِّ صَاحِبِ لُؤَاءِ الْحَمِدِ وَ الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ وَعَلَى أَخِيهِ وَ وَصِيِّهِ وَ صَهْرِهِ وَ ابْنِ عَمَّتِهِ وَ خَلِيفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ قَائِدِ الْعُرَى الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبِ الدِّينِ وَ اِمَامِ الْمُتَّقِينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامِ وَ عَلَى الصَّدِيقَةِ الطَّاهِرَةِ الْحَوْرَاءِ الْإِنْسِيَةِ الْبَتُولِ الْعِزْرَاءِ وَ الشَّفِيعَةِ يَوْمِ الْجِزَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَ عَلَى سَبْطَى الرَّحْمَةِ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ سَيِّدَى شَبَابِ اِهْلِ الْجَنَّةِ وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ الْحُجَّةِ الْقَائِمِ الْمُنْتَظَرِ الْمَهْدِيِّ، حُجِّجْكَ عَلَى عِبَادِكَ وَ أَمْنَاتِكَ فِي بِلَادِكَ. اللَّهُمَّ سَهِّلْ مِنْهَجَهُمْ وَ عَجِّلْ فِي فِرْجِهِمْ وَ اجْعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِمْ وَ مَوَالِيهِمْ وَ الذَّابِّينَ عَنْهُمْ وَ لَا تَحْرِمْنَا زِيَارَتَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ شَفَاعَتَهُمْ فِي الْآخِرَةِ.

قال الله الحكيم في كتابه:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا
اللَّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾^۲.

در این آیه شریفه خدای متعال می فرماید:

«ما پیامبر خود، حضرت موسی بن عمران را فرستادیم تا اینکه قومش را از ظلمات بیرون بیاورد و در عالم نور وارد گرداند و آنها را به ایام الهی متنبه کند. این مطلب، از جمله آیات و نشانه‌هایی است برای افرادی که در مسیر

۱. سوره عصر (۱۰۳).

ترجمه: «به نام الله که دارای صفت رحمانیت عامه و رحیمیت خاصه است * قسم به عصر * که هرآینه انسان در خسران و زیانکاری است * مگر آن کسانی که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده‌اند و یکدیگر را به حق توصیه نموده و یکدیگر را به صبر و بردباری سفارش کرده‌اند.» (محقق)

۲. سوره ابراهیم (۱۴) آیه ۵.

ما [با] قدم راستین و عزمی متین و همتی عالی [گام] می‌نهند و بر مسائل و مطالب وارده، صابر و شاکر هستند.»

آیه‌ای است که انسان می‌تواند مسیر زندگی خود را از این آیه تعیین کند. نفس انسان از آنجایی که تعلق به عالم ماده و به کثرات پیدا کرده است و به واسطه نسیان و غفلتی که در این تعلق، از عالم معنا و حقایق و عالم نور برای او پیدا شده است، در تشخیص موارد صواب و خطا دچار اشتباه و تردید می‌شود. آن نقصانی که برای انسان به واسطه این تعلقات پیدا شده است، موجب تمایل او به سمت التذاذات و مطالب موافق با هواها و امیال نفسانی و شهوانی او شده است و هرچه در این مسیر مطابق با امیال و هواهای او باشد، آن را اختیار می‌کند و برای توجیه این مسئله به حیل و وسائط و وسائل متشبث می‌شود.

از یک طرف به واسطه نور ایمانی که خدا در وجود ما قرار داده است، فطرت ما که براساس مسئله توحید، جهت‌یابی توحید دارد و به سمت توحید و عالم نور توجه دارد، ما را به سمت معنویات و آن حقایق توحیدی متمایل می‌کند؛ از یک طرف تعلق به ماده و دنیا و عالم کثرات و مشتتهای نفسانی، ذهن و فکر و اتّجاه ما را به سمت لذات نفسانی و دنیوی می‌کشاند. در این گیر و دار طبعاً انسان باید از قدرت و نیرویی برخوردار باشد که بتواند در تشخیص موارد و در تشخیص صلاح و فساد، آن طریقی را اختیار کند که مطابق با موازین فطری او و منطبق با توجیه او به سمت عالم توحید و عالم نور باشد.

ولی از آنجایی که جاذبه‌های عالم ماده و آن مسائل چشمگیر عالم دنیا در نزد انسان و نفس بسیار موجّه و قابل توجه می‌نماید، خواهی نخواهی در بسیاری از موارد، نفس آن طریق فطرت و رعایت مصلحت را رها کرده، به سمت التذاذات و هواهای نفسانی با نقاب و لعاب الهی تمایل پیدا می‌کند. برای رسیدن به این مقصود، از وسائل مادی و دینی بهره می‌جوید و آن التذاذات نفسانی که موجب بروز و ظهور شخصیت و آنانیت ما است، با چهره و نقابی الهی برای ما جلوه می‌کند و ما بی‌توجه

به این مسئله، به سمت انحرافات و ظلمات و تحیر و تردید گرایش پیدا می‌کنیم و خودمان از این مسئله اطلاع نداریم.

از این جهت، خدای متعال می‌فرماید که ما موسی را به سوی قومش فرستادیم تا آنها را از ظلمات جهل و ظلمات تخیلات و توهمات بیرون بیاورد. نه اینکه قوم حضرت موسی بی‌دین بودند و فرعون و بت‌ها را پرستش می‌نمودند! آنکه جای خود را دارد که قوم حضرت موسی پرستش خدای متعال را داشتند و متدین به ادیان الهی بودند، ولی در میان قوم فرعون محصور و گرفتار بودند. خدای متعال می‌فرماید: ای موسی، به سمت و سوی قوم خود حرکت کن؛ اینها متدین به دین من هستند، ولی باز در ظلمات‌اند! این نکته، نکتهٔ عجیبی است!

این همان نکته‌ای است که ما باید به آن دقت کنیم و به آن برسیم که صرف تدین به دین و التزام به یک مکتب، موجب ورود در عالم نور و هدایت نیست؛ صرف التزام به تکالیف و تقید به قیودات، و جهد و اتعاب نفس در امور و تکالیف و احکام، موجب رفع تحیر و تردید و شک و رعایت صلاح و تمییز حق از باطل نخواهد بود! به مربی و معلم و امام نیاز است تا مواردی را که انسان طبق تشخیص و صلاحدید خود و طبق تخیلات و توهمات که لازمهٔ نفوس ناقصهٔ بشری است برمی‌گزیند، به او راهنمایی کند و تذکر بدهد: «راهی را که می‌روی، اشتباه است؛ گرچه خیال می‌کنی درست است! روایتی که این‌طور می‌فهمی، خلاف است؛ گرچه سندش متصل است! آیه‌ای که این‌طور درک می‌کنی، اشتباه است؛ معنای آیه غیر از این است! مطلبی که به تو گفته‌اند، خلاف است؛ این مطلب براساس هوای نفس بوده است، نه تزکیه! نوشته‌ای که در فلان جا می‌بینی، خلاف واقع است؛ گرچه از شخصی که مورد توجه است صادر شده است!» اینها مواردی است که موجب می‌شود انسان در ظلمت باشد؛ گرچه برای توجیه عمل خود، مستمسک دینی و شرعی دارد. اینها فایده ندارد؛ باید موسایی باشد، عیسایی باشد، خضری باشد، معلمی باشد، ولیی باشد و امامی باشد تا آن مرتکبات ذهنی را که آمیخته‌ای است از مطالب حقهٔ وارده از ناحیهٔ شرع انور و

توهمات و تخیلات، از هم جدا کند و تمییز بدهد.

خدا نکند که مانند آن فرد باشیم که در حق او گفته‌اند:

[چو علم آموختی از حرص، آنگه ترس کاندر شب]

چو دزدی با چراغ آید گزیده‌تر برد کالا^۱

اگر انسان بخواهد بر طبق افکار و توهمات و تخیلات خود بدون اِتْکاء و توسل و تفویض و تسلیم و بدون رعایت این مسئله مهم و حیاتی [تسلیم نفس] به امام علیه السلام یا نبی و پیامبر از ناحیه پروردگار و یا ولی الهی که قلب او به نور ایمان انشراح پیدا کرده و عوالم غیب برای او باز شده است و مطالب برای او دیگر مجهول نیست و مسائل و مسموعات برای او چهره ظاهری را ندارد و آنچه می‌بیند مطالبی ماورای آن مشاهده می‌کند و آنچه می‌شنود حقایق را در پشت سر آن می‌بیند، [مواردی را برگزیند، موجب می‌شود که در ظلمت قرار گیرد].

امیرالمؤمنین علیه السلام در این باره می‌فرماید:

يَرُونَ مَا لَا يَرَى النَّاسُ؛^۲ «اینها افرادی هستند که آنچه می‌بینند، مردم نمی‌بینند.»

مردم فقط شنیده‌ها و نوشته‌ها را درک می‌کنند و می‌بینند و فقط به تبلیغات و شایعات توجه می‌کنند؛ اما اینکه در پشت این شایعات و نوشته‌ها و شنیده‌ها و دیده‌ها چه مطالبی نهفته است، اطلاع ندارند و فکر آنها نمی‌رسد و وسیله و ابزاری که بتواند پشت این مسئله را ببیند، در اختیار ندارند. ما چشمان به هر مقدار که قوی باشد و به هر مقدار که از دید بالایی برخوردار باشیم، پشت این دیوار را نمی‌توانیم ببینیم و برای دیدن پشت این دیوار و حائط، به وسیله احتیاج داریم؛ اما آن وسیله در اختیار ما نیست. همین‌طور نسبت به تشخیص صلاح و فساد، به وسیله احتیاج است؛ اما آن وسیله در اختیار ما نیست و برای ما حاصل نشده است.

۱. دیوان اشعار سنائی، قصائد، قصیده شماره ۷.

۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۴۳.

اگر ما نسبت به مطالبی که می‌شنیدیم و می‌شنویم و نسبت به مسائلی که می‌بینیم و نسبت به آنچه درک می‌کنیم، به قوه تشخیص فعلی رسیده باشیم و تمییز حق و باطل برای ما فعلیت پیدا کرده باشد، در این صورت دیگر احتیاج به پیامبر الهی و نبی و امام نداریم که با او در تماس باشیم؛ [چون] قدرت تشخیص فعلی و فهم صواب و تمییز حق و باطل و مجاز و حقیقت و اعتبار و اصل، برای انسان حاصل شده است و انسان به مرتبه فعلیت رسیده است.

اینکه ما الآن احتیاج داریم، به واسطه عدم وجود این واسطه و وسیله است. این واسطه و وسیله عبارت است از موسای نبی، عیسیای نبی، خضر راه، رسول خاتم و در مرتبه اعلیٰ چهارده معصوم علیهم السلام که اینها نه تنها نسبت به امت خود، میزان حق و باطل و شاغول تشخیص دهنده صراط مستقیم هستند، بلکه نسبت به تمام اُمم ماضیه در هر مرتبه و موقعیتی که باشد و نسبت به مراتب مختلف انبیاء الهی و رُسل حق هم شاغول تشخیص مراتب آنها هستند. فقط اینها هستند که به مقام عصمت و طهارت مطلقه رسیده‌اند؛ یعنی دیگر ماورای این مسئله، مسئله‌ای وجود ندارد. مسئله عصمت در مقام ظاهر که مطلبی نیست؛ ممکن است خیلی‌ها از این مسئله برخوردار باشند! پیغمبران الهی در مقام تبلیغ قطعاً باید واجد مسئله عصمت در ظاهر و در فعل باشند. عصمت در باطن، عصمت در عالم تخیلات و عالم مثال، عصمت در عالم ملکوت و همین‌طور در مراتب بالا که بعد به آخرین مرتبه که مرتبه تجرّد محض و تامه است [می‌رسد]:

لَا فَرْقَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهَا [بَيْنَهُمْ] إِلَّا أَنَّهُمْ عِبَادُكَ وَ خَلْقَكَ فَتَقْتَهَا وَ رَتَقْتَهَا بِبَيْدِكَ.^۱

«فرقی بین این ذوات مقدّسه و نفوس مطهّره و بین خدای آنها نیست، إلا اینکه او خداست و اینها مخلوق‌اند.»

او معبود است و اینها عابد و عبید هستند، او علت است و اینها معلول هستند و فقط

۱. مصباح المتبهجد، ج ۲، ص ۸۰۳، فرازی از دعای روزهای ماه رجب المرجّب.

تفاوت در جنبه خلقی است؛ اما از نقطه نظر احراز مقام وجود مطلق و احراز صفات و اسماء کلیه حق، اینها به مرتبه‌ای رسیده‌اند که در آن مرتبه هیچ جهت نقصانی متصور نیست. انسان باید دست در دست اینها بگذارد؛ آن وسیله و آن واسطه در اختیار اینها است.

امام باقر علیه السلام در این زمینه می‌فرماید:

مَنْ دَانَ بِدِينٍ يَجْهَدُ فِيهِ نَفْسَهُ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مِنَ اللَّهِ فَسَعِيَّهُ بَاطِلٌ وَ هُوَ مُتَحَيِّرٌ
ضَالٌّ وَ اللَّهُ شَانِيٌّ لِعَمَلِهِ.^۱

«کسی که خدا را دیانت کند و متدین باشد (نه اینکه کافر یا بی‌دین باشد؛ بلکه کسی که متدین باشد، یعنی نماز بخواند، روزه بگیرد و حج انجام بدهد) و لکن از ناحیه پروردگار امامی نداشته باشد که دست در دست او بگذارد، مطالب را با او در میان بگذارد، از نفس او اشراب پیدا کند و نفس مطهر او، او را سوق بدهد و به فعلیت دریاورد، این فرد سعی‌اش باطل است (نماز و روزه و حجش به درد نمی‌خورد. آن نماز و روزه را در عالم تخیل انجام می‌دهد، نه برای خدا. آن حجبی را که انجام می‌دهد، در عالم خیال و عالم وهم است. حمدش حمد نیست، رکوعش رکوع نیست ذهنش در جای دیگر است، آن اتجاه نفس و اتجاه قلبش به سمت عالم انانیت و عالم شخصیت است. این فرد سعی‌اش باطل است) تا آخر هم متحیر ضال در عالم تحیر سیر می‌کند (نماز می‌خواند، اما از نماز نمی‌فهمد؛ حج انجام می‌دهد، اما گنج است؛ روزه می‌گیرد، ولی آن روزه بر جان‌ش نمی‌نشیند؛ عبادتی که انجام می‌دهد، نفس او با او زمزمه می‌کند که این چه عبادتی است؟! این که یک عمل عادی و تکراری است؛ ولی از آنجایی که خدا گفته است، ما انجام می‌دهیم! این عبادت به درد نمی‌خورد و هزار سال هم بر این منوال بگذرد، انسان به اندازه یک قدم و یک پله حرکت و ارتقا نمی‌تواند داشته باشد) و خداوند متعال عمل او را از خود دور می‌کند و مورد قبول قرار نمی‌گیرد.»

۱. الکافی، ج ۱، ص ۱۸۳، با قدری اختلاف.

لذا در شریعت مقدّس اسلام مسئله توجّه نفس و تسلیم نفس به امام حی و ولیّ حی، شرط اساسی برای قبول اعمال و تبدّل و تغیر جوهر نفسانی شمرده شده است. آن کسانی که قائل به امامت امیرالمؤمنین علیه السّلام و مسئله خلافت ائمه اثنی عشر نیستند، تمام آنها متحیر و ضال هستند؛ سعی آنها باطل است؛ روزه آنها باطل است؛ نماز آنها از لقلقه زبان تجاوز نمی‌کند؛ کاری که آنها انجام می‌دهند، جان و روح و باطن و نشاط ندارد، مانند مجسمه‌ای که به او تعلیم اطوار و افعال را می‌دهند؛ حرکتی در آنها مشاهده نمی‌شود. این طور احساس نمی‌کنید؟! مرحوم آقا - رضوان الله علیه - نسبت به افرادی که آنها از پیش خود به هر چه تشخیص می‌دهند عمل می‌کنند و هر چه برای خود صلاح می‌دانند به کار می‌بندند، تعبیری می‌کردند و می‌فرمودند:

اینها نماز می‌خوانند ولی نماز، آنها را حرکت نمی‌دهد و در همان جای خود متوقّف هستند. نماز شب می‌خوانند ولی این نماز شب، آنها را از عالم انانیت بیرون نمی‌آورد و از عالم تشخّص خارج نمی‌کند. قرآن می‌خوانند و صرفاً آن قرآن آنها را در همان محدوده نگه می‌دارد و تفاوتی برای آنها حاصل نمی‌شود. اینها مانند پوستی می‌مانند که در آن باد دمیده شده باشد؛ آن انتفاعی که برای او پیدا می‌شود، از جوهره ذات نیست، از هوی و تخیلات و توهمات است. هنگام مردن، وقتی که آن باد و هوا خارج می‌شود، آن وقت احساس می‌کنند که جز پوستی چیزی برای آنها از سرمایه عمر باقی نمانده است.

لذا امام صادق علیه السّلام در اینجا می‌فرماید:

إِعْرِفْ إِمَامَكَ فَإِنَّكَ إِذَا عَرَفْتَ لَا يَضُرُّكَ تَقَدَّمَ هَذَا الْأَمْرُ أَمْ تَأَخَّرَ؛^۱ «تو باید

امامت را بشناسی! اگر امام را شناختی، دیگر کارت تمام است.»

دیگر از عالم تحیر و شک بیرون آمده‌ای! از عالم توهم بیرون می‌آیی و دیگر در کارهایت دچار تردید و شک نیستی که آیا این کار درست است یا غلط است، انجام

۱. همان، ص ۳۷۱، با قدری اختلاف.

بدهم یا انجام ندهم، این [شخص] این طور می گوید و آن مقابلش این طور می گوید؛ به کدام عمل بکنم؟ این شخص صاحب علم است به این سمت دعوت می کند، آن شخص صاحب علم است به آن سمت.

در جریان مشروطه این مسئله برای همه افراد به خوبی مشخص بود. طرفین مسئله همه از افراد عالم و فقیه بودند؛ هم آنهایی که مردم را به مشروطه دعوت می کردند از علما و فقها و بزرگان علمی ظاهری بودند، و هم افرادی که به خلاف دعوت می کردند آنها هم از علما و فقها و مراجع بودند و از واجدین علوم ظاهر بودند. و خدا می داند که مردم در این وسط به چه بلاهایی مبتلا شدند و به چه مسائلی گرفتار شدند! آیا مردم در آن موقع نماز نمی خواندند که می خواندند. آیا روزه نمی گرفتند؟! آیا حج انجام نمی دادند؟! آیا قرآن نمی خواندند؟! آیا به تکالیف و عبادات عمل نمی کردند؟! آیا به دستورات دین عمل نمی کردند؟! پس چه شد که آن فاجعه ها در آن زمان اتفاق افتاد و آن مسائل در آن زمان به وقوع پیوست و مردم به وادی هلاکت و ضلالت افتادند و چه نفوسی در آن موقع تلف شد و چه مردمی در آن زمان، در راه رسیدن امیال دست های پنهان به چه مسائل و مطالبی گرفتار شدند!

تمام اینها برای این بود که مردم در آن موقع امام نداشتند، برای این بود که مردم در آن موقع راهبر نداشتند، برای این بود که مردم در آن موقع کسی را نداشتند که «يَرُونَ مَا لَا يَرَى النَّاسُ وَيَسْمَعُونَ مَا لَا يَسْمَعُونَ»^۱ ببینند آنچه را که مردم نمی بینند. [کسی] نبوده است. علمایی که آنها را به این سمت و سو می کشاندند، خودشان هم مثل همین مردم بودند؛ ولی فقط علم ظاهر داشتند. آنهایی که مردم را به این طرف و آن طرف حرکت می دادند، از نظر تخیل و توهم هیچ فرقی با مردم و تابعین نداشتند. تابع و متبوع در آن زمان یکی بود؛ گرچه در صورت تفاوت بود، ولی در سیرت فرق

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۴۳. معاد شناسی، ج ۲، ص ۸۲:

«آنها می بینند چیزهایی را که مردم دنیا نمی بینند و می شنوند چیزهایی را که مردم دنیا نمی شنوند.»

نداشت؛ ﴿ضَعْفَ الظَّالِمِ وَالْمَطْلُوبِ﴾^۱.

و این نکته، نکته حساس است که امام علیه السلام ما را به این مسئله راهنمایی می‌کند: «إِعْرِفْ إِمَامَكَ؛ امام خودت را بشناس!» مگر ما امام را نمی‌شناسیم؟ نه! فایده‌ای ندارد! این امامی که ما الآن می‌شناسیم و این امام زمانی را که می‌شناسیم، این شناخت نیست؛ این جهل است، نادانی است، توهم و تخیل است. صرف تصور اینکه یک امامی هست و در جایی غائب است و هزار و دویست سال غیبت کرده است و خدای متعال یک روز او را ظاهر می‌کند، برای ما هیچ دردی را دوا نخواهد کرد. ما همین‌طور در ظلمات هستیم.

آنچه امام صادق علیه السلام به آن راوی می‌فرماید و وقتی که حضرت خصوصیات زمان ظهور را بیان و آثار و برکات ظهور حضرت ولی عصر را برای راوی تشریح می‌کند، راوی تأسّف و افسوس می‌خورد و زمان امام صادق علیه السلام را با زمان حضرت بقیة الله مقایسه می‌کند و بر اینکه آن زمان را درک نمی‌کند، اظهار تأسّف می‌کند؛ حضرت فرمودند: ناراحت نباش، متأثر نباش، تصور نکن که حالا تو در آن زمان نیستی؛ بنده خدا، الآن امام تو در مقابل تو نشسته است، داری دنبال چه می‌گردی؟! الآن من امام صادق در کنار تو نشسته‌ام، تو تأسّف می‌خوری بر اینکه زمان ظهور را درک نمی‌کنی؟! تو داری تأسّف می‌خوری بر اینکه چرا در زمان امام زمان نیستی؟! امام زمان تو در مقابل تو است. «إِعْرِفْ إِمَامَكَ؛ برو امامت را بشناس!» اگر تو امامت را می‌شناختی که اظهار تأسّف و اظهار ناراحتی نمی‌کردی! اگر امامت را بشناسی، «لَا يَضُرُّكَ تَقَدَّمَ هَذَا الْأَمْرُ أَمْ تَأَخَّرَ؛» برای تو هیچ فرقی نمی‌کند چه اینکه زمان ظهور فرزند من، بقیة الله الأعظم، زود انجام بشود و تقدم پیدا بکند و تو درک

۱. سوره حج (۲۲) آیه ۷۳. الله شناسی، ج ۲، ص ۲۶.

«در این صورت هم طالب (عبادت‌کنندگان غیر خدا) و هم مطلوب (آن کسان مورد پرستش) ضعیف و ناتوان خواهند بود.»

بکنی یا اینکه تأخّر پیدا بکند و تو درک نکنی و از دنیا بروی! حضرت [امام صادق علیه السلام] استشهاد می‌کنند به آیه شریفه قرآن:

قال الله تعالى: ﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئِهِمْ﴾؛^۱ ﴿در روز قیامت ما هر فردی را با آن امام و مقتدایش می‌خوانیم﴾.

ای افرادی که در روز قیامت حاضر شده‌اید، امامتان در دنیا چه کسی بود؟ مقتدایتان در دنیا چه کسی بود؟ توجه‌تان در دنیا به چه سمتی بود؟ چه شخصی را اسوه قرار دادید و به دنبالش راه افتادید؟ چه فردی را اسوه قرار دادید و امام خودتان قرار دادید و از او تبعیت کردید؟ آیا آن فرد صلاحیت امامت داشت یا نداشت؟ آیا آن فرد، فردی بود که «يَرَى مَا لَا يَرَى النَّاسُ؛ ببیند آنچه مردم نمی‌بینند»؟ آیا آن فرد فردی بود که «يَسْمَعُ مَا لَا يَسْمَعُ النَّاسُ؛ بشنود حقایقی را که مردم نمی‌شنوند»؟

﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمْئِهِمْ﴾؛ ما در روز قیامت همه شما مردم و شیعیان را در یک صف قرار نمی‌دهیم؛ هر کدام از شما دنبال همان امامی است که در اینجا دنبال او بود. در روز قیامت او را می‌آورند و تمام متابعین این شخص در پشت او صف می‌کشند. او را می‌آورند و متابعینش در این دنیا، در پشت او قرار می‌گیرند. او را می‌آورند و همه آن کسانی را که از او تبعیت کردند، در آنجا قرار می‌دهند. صحبت و مطلب این است! روایتی است بسیار عجیب از حضرت امام حسن عسکری علیه السلام که این روایت برای ما خیلی جنبه بشارت دارد و دل ما را زنده می‌کند و بارقه امید را در قلب ما تجلّی می‌دهد. روایت بسیار مفصل است. مرحوم طبرسی این روایت را در احتجاج هم ذکر کرده است. حضرت راجع به افرادی که در این دنیا به کسوت اهل ایمان درآمده‌اند و مردم را به سوی دنیا و به سوی خود دعوت می‌کنند، مطالب بسیار عجیب

۱. سوره اسراء (۱۷) آیه ۷۱. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۴۶:

«روزی خواهد آمد که ما تمام افراد بشر را به توسط امام‌های خودشان خواهیم خواند.»

۲. الکافی، ج ۱، ص ۳۷۱.

و عالی می‌فرمایند و در این مسائل استشهاد به کلام امام صادق علیه‌السلام می‌کنند که آنهایی که مردم را به خود دعوت می‌کنند، آن علمای سوئی که اینها می‌آیند و راه به‌سوی خدا را بر مردم می‌بندند و بارقه‌های امید را در آنها خاموش می‌کنند و مسیر تجرّد و توحید و عرفان را بر مردم مسدود می‌کنند و آنها را به‌سمت دنیا و هواهای نفسانی می‌کشانند و وجود مردم عوام را در این دنیا که برای وصول به فعلیت و مراتب توحید و تجرّد آفریده شده است، مضمحل و باطل می‌کنند، از اینها تنقید می‌کنند. علمای بنی‌اسرائیل را با علمای امت مقایسه می‌کنند و ملاک را در هر دوی اینها واحد می‌دانند و به همان سرنوشتی که علمای سوء بنی‌اسرائیل در دنیا و آخرت مبتلا شدند و می‌شوند، امام علیه‌السلام این علما را به همان سرنوشت و به همان کیفیت و به همان مآل خبر می‌دهند. بعد راوی نسبت به مسئله برای او یأس پیدا می‌شود: پس بالآخره چه باید کرد؟ دست در دست که باید گذاشت؟ یا ابن‌رسول‌الله، شما که می‌فرمایید فرزندم غائب است و خداوند او را از دیدگان مردم مخفی می‌کند، او در میان مردم حاضر نیست تا اینکه به مسائل آنها پاسخ بدهد و مطالب آنها را روشن کند. حضرت می‌فرمایند: نه، این‌طور نیست؛ مسئله امام مسئله ماورای عقول و توهمات و تخیلات شما است. امام علیه‌السلام زنده و میت ندارد، امام علیه‌السلام ظاهر و غائب ندارد:

لَا جَرَمَ أَنْ مَنْ عَلِمَ اللَّهَ مِنْ قَلْبِهِ مِنْ هَوْلَاءِ الْعَوَامِ [الْقَوْمِ] أَنَّهُ لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ دِينِهِ وَ تَعْظِيمَ وَ لِيَّهِ لَمْ يَتْرُكُهُ فِي يَدِ هَذَا الْمُتَلَبِّسِ الْكَافِرِ، وَ لَكِنَّهُ يُفَيِّضُ لَهُ مُؤْمِنًا [يَقِفُ بِهِ عَلَى الصَّوَابِ] ثُمَّ يَوْفِقُهُ اللَّهُ لِلْقَبُولِ مِنْهُ فَيَجْمَعُ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ يَجْمَعُ عَلَى مَنْ أَضَلَّهُ لَعْنًا [لَعْنًا فِي] الدُّنْيَا وَ عَذَابَ الْآخِرَةِ.^۱

۱. الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۵۸. ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۲، ص ۹۴:

«لا جرم چون خداوند دارای لطف و محبت است و می‌داند که بعضی از این ضعفای شیعه ما راهی برای ادراک واقع ندارند و در دست چنین علمایی گرفتار شده‌اند، اگر اینها در درون قلبشان دنبال واقع بگردند و خود را بیچاره ببینند، خداوند یکی از افرادی را که حق باشد، برای هدایت آنها ←

«این طور تصور نکن که اگر فرزندانم و امام شما مخفی است دیگر باب ورود و مسیر به سوی خدا و تجرّد و توحید به روی شما بسته است؛ نه، این طور نیست. تصور نکنید که شما بی صاحب و بی مولا خواهید بود) اگر خدای متعال بداند فردی از همین عوام و از همین مردم و از میان شما [وجود دارد] که در قلب او و در باطن او و در فکر او و در ذهن او چیزی جز حفظ دین خود قرار ندارد؛ [او را رها نمی کند].» این مسئله، مسئله است و ما به این مطلب باید توجه کنیم که آیا در قلب ما مسئله همین طور است یا نه، کم و زیاد دارد و کم رنگ و پررنگ است؟ مطلب فرق می کند! خدای متعال هم که چیزی از او مخفی نیست!

« لا جَرَمَ أَنْ مَنْ عَلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ مِنْ هَوْلَاءِ الْعَوَامِ »؛ امام علیه السلام می فرماید: خدا بداند از همین مردم عوام که در ظلمت و جهالت و تحیر هستند، که در قلب او صدق وجود دارد، صفا و اخلاص وجود دارد، می خواهد دینش را حفظ کند، سر خود را نمی خواهد کلاه بگذارد، نمی خواهد خود را گول بزند، نمی خواهد با وسائل و وسائلی برای اعمال خودش توجیه پیدا بکند، مطلبی که به او گفته می شود می شنود

◀ می گمارد تا اینکه آنها را از دست آن علمای فسقه خارج کند و راه حق مُصیب را به آنها نشان بدهد. و این را خدا بر عهده گرفته است که اشخاصی که از درون قلب دنبال واقع می گردند، از این افراد به آنها ایرائه نماید و آنها را بر طریق حق دلالت کند.

بنابراین، خداوند آن افراد حق طلب را که قصدشان فقط حفظ دین خود است و اینکه ولی خود را بزرگ بشمارند، در دست این متلبس کافر، این کافری که اهل تلبیس و تدلیس و خدعه است رها نمی کند؛ بلکه او را بیرون می کشد و مؤمنی را برای او می گمارد که او را به راه صواب هدایت کند، بعد هم او را موفق می کند که قول آن ولی حق را قبول کند.

بنابراین، خداوند برای چنین شیعه ای خیر دنیا و آخرت را جمع کرده است (اما خیر دنیا، برای اینکه راه را به او نشان داده است تا از دست این دشمن متظاهر و متعلی و متلبس کافر، نجات پیدا کند. و اما خیر آخرت، برای اینکه به حقیقت ولایت رسیده؛ و با این منهج صحیح به سوی رضوان و فوز دار الآخره حرکت کند). و خداوند بر کسی که در صدد گمراهی این شیعه بوده، لعنت در دنیا و عذاب آخرت را جمع کرده است.»

و در صدد جواب دادن نیست، در صدد فرار کردن از حق نیست، به دنبال حق است، به دنبال باطل نیست، و لکن به آن نرسیده است، خدا کسی را این طور بداند که «لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ دِينِهِ؛ می خواهد دینش را نگه دارد»، «و تَعْظِيمَ وَلِيِّهِ؛ ولی الهی را بزرگ بشمارد» [رها نمی کند].

این دنیا صاحب دارد، دین ما صاحب دارد و این عالم صاحب دارد، صاحب این عالم، امام زمان ما است. ما به همه چیز پرداخته ایم غیر از امام زمان! انگار نه انگار امامی وجود دارد، انگار نه انگار ولیی وجود دارد، انگار نه انگار خداوند امام حیّی را مسیطر بر نفوس و صاحب مقام ولایت برای ما قرار داده است! حالا از دیدگان ما مخفی است که مخفی است! مگر قرار بر این است که امام همیشه در دیدگان ما باشد؟! مگر در زمان ائمه علیهم السلام ائمه همیشه پیش مردم بودند؟! این سال‌های سال زندانی بودن موسی بن جعفر پس برای چه بود؟! اگر موسی بن جعفر با یک رفتن به زندان تمام کار و برنامه اش به هم بخورد که دیگر امام نیست و دیگر ولی نیست! اگر با یک رفتن به زندان همه عالم به هم بخورد، شرع به هم بخورد، احکام به هم بخورد، ارتباط نفوس بندگان با خدا به هم بخورد، همین که بگیرند و به زندان ببرند انسان احساس کند دیگر ارتباطش با خدا قطع شده است و آن در دیگر بسته شد و آن راه بسته شد، آن موسی بن جعفر با آن افرادی که در مسجد می نشستند فرق نمی کند و تفاوت ندارد و امام نیست! آن امامی را که متوکل از مدینه احضار کند و در سامرا به حبس و حصر قرار بدهد، آن دیگر امام نیست! اگر نتواند همان مسائلی را انجام بدهد و همان تصرفاتی را بکند و همان کارها و اعمالی را که در زمان ارتباطش با مردم [انجام می داد] نتواند [انجام بدهد] و به اندازه یک سر سوزن اگر تفاوت کند، او دیگر با افراد عادی فرقی نمی کند! امام، صاحب مقام ولایت کلیه است، ظاهر و باطن و غیبت و حضور ندارد. این است مطلب؛ چه اینکه امام در میان مردم باشد، یا در حبس باشد، یا در حال إخفا و إخفا باشد!

و افرادی که در همان زمان ائمه بودند، غیر از آنهایی که در خود مدینه و در

اطراف منزل امام بودند، کدام یک از افراد با امام ارتباط داشتند؟! آنها که هر کدام در شهرهای خودشان بودند و امام را نمی دیدند. پس امام موسی بن جعفر، امام صادق و امام سجاد برای آنها هم غائب بود. چه فرقی می کند، چه ما در مدینه باشیم و در کنار امام باشیم و آن حضرت را نبینیم، یا در شهرهای دور باشیم و آن امام را نبینیم، یا اینکه امام زمان غائب باشد؟! چه فرق می کند و چه تفاوت می کند؟! حالا فرض بکنیم که امام زمان علیه السلام در یکی از همین شهرهای کره زمین است و ما شهر را هم می دانیم و نام خیابان و کوچه و منزل را هم می دانیم، ولی دور آن شهر را حصار کشیده اند و مانع وجود دارد و نمی توانیم برویم؛ آیا باز هم می گوییم امام زمان علیه السلام غیبت کرده است؟! نه دیگر! فقط فرق مسئله در این است که الان ما جای حضرت را نمی دانیم و می گوییم: غیبت کرده است؛ اگر بدانیم، می گوییم: غیبت نکرده است، ولی ما اطلاع نداریم. همین مسئله در زمان ائمه هم بوده است. آنهایی که در شهرهای دیگر بودند، مگر امام را می دیدند؟! پس امام هم برای آنها غیبت کرده است؛ پس اینجا با [غیبت] امام زمان چه فرقی است؟!!

اینجا است که انسان باید به کلام امام صادق علیه السلام برسد که فرمود: «إِعْرِفْ إِمَامَكَ؛ امامت را بشناس!» امام محدود به منطقه نیست، امام محدود به یک شهر نیست و امام محدود به ظهور و شهود در برابر مردم نیست. امام عبارت است از تجلی ولایت پروردگار در عالم موجودات که آن تجلی، تجلی جوهری و تجرّدی است. آن تجلی که دیگر شهود و غیبت ندارد. مگر خدا شهود و غیبت دارد؟! آیا تا به حال ما راجع به خدا گفته ایم که خدا غائب است و یک زمانی ظهور پیدا می کند؟! چقدر حرف، حرف سخیف و رکیکی است! آیا تا به حال گفته ایم که ای کاش خدا در میان ما بود؟! آن طور که ذهن را از نقطه نظر استیلاء بر تمام عالم وجود، متوجه پروردگار می کنیم، به همین نحو بدون یک سر سوزن کم و زیاد باید متوجه این حقیقت ولایت در وجود حضرت بقیة الله بشویم که بر تمام عالم وجود مانند ولایت و شهود پروردگار احاطه دارد. این است مسئله!

وقتی که انسان به این مرتبه رسید، آن وقت «لَا يُضْرَكَ تَقَدَّمَ هَذَا الْأَمْرُ أَمْ تَأَخَّرَ!» دیگر برای تو نفع و ضرری ندارد و تفاوتی نمی‌کند که امام زمان ظهور کند یا تو قبل از ظهور از دنیا بروی و فوت کنی؛ چون تو دیگر به آن حقیقت ولایت اتصال پیدا کردی و دیگر تمام شد و به آن حقیقت ولایت رسیدی و پرده جهل از جلوی دیدگان و چشمان تو کنار رفت.

بعد حضرت امام عسکری می‌فرماید: کسی که این طور و به این نحو باشد: «لَا يُرِيدُ إِلَّا صَيَانَةَ دِينِهِ»، بخواهد دین خودش را حفظ کند، بخواهد ولیّ ما و ولیّ الهی را تعظیم کند و او را بزرگ بداند، همه دنیا را در مقابل او کوچک بشمارد، همه نعمت‌های الهی را در مقابل او کوچک بشمارد، همه یافته‌های این دنیای دنی را در مقابل او پایین بشمارد، ریاسات را در مقابل امام زمان زیر پا بگذارد، شهرت را در مقابل او زیر پا بگذارد، همه نعمت‌های دنیا را در مقابل او زیر پا بگذارد و فقط و فقط آنچه برای او می‌ماند ولیّ ما باشد، نتیجه‌اش این خواهد شد که «لَمْ يَتْرُكْهُ فِي يَدِ هَذَا الْمُتَلَبِّسِ الْكَافِرِ؛ دیگر خدا او را در دست این عالم کافر بی‌دین سادّ از طریق نمی‌گذارد.» دیگر خدا نمی‌گذارد دست این فرد در دست اینها قرار بگیرد، دیگر خدا نمی‌گذارد که تسلیم اوامر و نواهی این‌گونه افراد بشود، دیگر خدا نمی‌گذارد و سوسه این خناسان در قلب او کمترین تأثیری به وجود بیاورد.

«هَذَا الْمُتَلَبِّسِ الْكَافِرِ»؛ این شخصی که به لباس اهل ایمان درآمده ولی کافر است، روی حق را می‌پوشاند، آنانیت خود را به عنوان حق برای مردم جلوه می‌دهد و توهم و تخیل را برای مردم به ارمغان می‌آورد، نه واقع و حق را؛ به دنبال بستن راه مردم به سمت خدا است و دائماً فقط در حال القای شبهه و شک و انحراف در معتقدات واقعی و مسیر توحیدی مردم و اهل عرفان و توحید قرار دارد. این فرد در لسان امام عسکری علیه السلام فرد متلبّس و کافر است.

حالا خدا چه می‌کند: «و لَكِنَّهُ يُقَيِّضُ لَهُ مُؤْمِنًا يَقِفُ بِهِ عَلَى الصَّوَابِ»؛ مؤمنی را

در سر راهش قرار می‌دهد، بیدار دلی را در سر راهش قرار می‌دهد، شخصی که دلش به نور هدایت روشن است در دست آنها قرار می‌دهد، از آنها می‌گیرد و جدا می‌کند و او را در دامن یک مؤمن می‌اندازد؛ آن کسی که چشمش باز شده و هدایت و نور ایمان را یافته است.

حالا که این مؤمن را در سر راهش قرار داده است، کفایت نمی‌کند؛ «**ثُمَّ يَوْفِقُهُ** **اللَّهُ لِلْقَبُولِ مِنْهُ**» (تازه) خداوند توفیق قبول این مطالب را به او عنایت می‌کند. ممکن است انسان پیش پیغمبر هم باشد، ولی نشنود! مگر نبودند؟! مگر پیش ائمه نبودند؟! مگر ائمه برای آنها صحبت نمی‌کردند؟! چند نفر شنیدند و چند نفر قبول کردند؟! چند نفر حقیقت را باور کردند؟! پیغمبر چقدر به آنها فرمود و چقدر به خلافت امیرالمؤمنین توصیه کرد؟! در زمان حیات خودش با اشاره، با کنایه، با تصریحات و در آخر هم آن قضیه روز غدیر؛ دیگر چقدر و چه طوری برای مردم خلافت امیرالمؤمنین را بیان کند و دیگر با چه زبانی به مردم تفهیم کند؟! مگر قبول کردند؟! چند نفر قبول کردند؟! همان چهار، پنج نفری که بعد از پیغمبر آمدند دنبال امیرالمؤمنین، آنها قبول کردند!

ولی برای این فرد: «**ثُمَّ يَوْفِقُهُ اللَّهُ لِلْقَبُولِ مِنْهُ**»؛ خدا به او توفیق می‌دهد: حالا که این مؤمن در سر راهت قرار گرفته است، مطالبش را هم بپذیر! صرفاً گوش نده و برو! صرفاً این طور نباشد که انسان مطلبی را بشنود و جلسه‌ای [برود] و مسائل تمام بشود؛ نه!

«**فَيَجْمَعُ اللَّهُ لَهُ بِذَلِكَ خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ**؛ خدا خیر دنیا و آخرت را برای او مهیا می‌کند.» «**وَيَجْمَعُ عَلَى مَنْ أَضَلَّهُ لَعْنٌ [لَعْنًا فِي] الدُّنْيَا وَعَذَابُ الْآخِرَةِ**؛ برای کسانی که ساداً از راه خدا هستند، لعن دنیا و عذاب آخرت را مهیا می‌کند!» این مطلب این طور است و مطلب به این کیفیت است.

لذا این مسئله برای انسان مایه امید و روزنه‌ای است برای اینکه خدای متعال نگاه

به قلب و دل ما می‌کند، تا چقدر روی مطالب ایستاده‌ایم و چقدر نسبت به مسائل صدق نیت داریم و چقدر نسبت به آنچه فرموده‌اند، نفس خود و قلب خود را آماده کرده‌ایم! امروز روز عید فطر است. روزی است که متعلق به امام زمان علیه السلام است. در دعای قنوت مگر ما نمی‌خواندیم:

اللَّهُمَّ... أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا؛

«خدایا، من تو را قسم می‌دهم به حق امروز که تو آن را برای مردم و مسلمین عید قرار دادی.»

یک ماه روزه گرفتیم، یک ماه به ضیافت الهی رفتیم، یک ماه به عالم نور وارد شدیم، یک ماه از نسیم و شمیم ولایت بر قلب و جان ما وزیدن گرفته است. خدای متعال این نعمت الهی را در امروز برای ما عید قرار داده است. بحمدالله به توفیق الهی از این نعمت متنعم شدیم و بر سر سفره الهی نشستیم و یک ماه حالمان تغییر کرد. آیا این طور نبوده است؟! حال و هوای ما فرق کرده و آن مدرکات ما تغییر پیدا کرده و نفس ما نسبت به مسائل قبل از ماه مبارک رمضان تغییر پیدا کرده است. خصوصیات ما که در این ماه مشاهده می‌شد، طبعاً در خارج از این ماه نبود. اینها برای همین مائده الهی بود و برای همین سفره‌ای بود که خدای متعال برای ما قرار داده است. امروز روز شکرگزاری و روز پاس داشتن این نعمت الهی است که خداوند توفیق ادراک ماه مبارک را با این فیوضاتش برای ما فراهم کرده است. پس امروز برای ما عید است.

ولی برای پیغمبر و ذراری و اهل بیت پیغمبر که البته از آن ناحیه هم نصیب ما خواهد شد:

وَلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْرًا وَ شَرَفًا وَ كَرَامَةً وَ مَزِيدًا؛

«برای پیغمبرت این ماه را ذخیره قرار دادی.»

این ماه برای پیغمبر ذخیره بود و باعث شرافت و کرامت و مزید بود. مزید خیرات و مزید برکاتی که به واسطه امروز برای پیغمبر و برای اهل بیت فرود می‌آید و از ناحیه

آنها به اُمّت و آنهایی که دنبالش هستند، می‌رسد.

رفقا بدانید پیغمبر چیزی برای خودش بر نمی‌دارد، ائمه ما چیزی برای خودشان بر نمی‌دارند، امام زمان چیزی برای خودش بر نمی‌دارد؛ هر چه خدا به او بدهد، همه را بین شیعیان تقسیم می‌کند و به اندازه سر سوزنی هم برای خود بر نمی‌دارد! چون امام است و چون پدر همه ما است و چون ولی همه ما است و از هر کسی به ما نزدیک‌تر و از همه افراد به ما دلسوزتر است. این آن معنای امام است. در امروز دعای ما «أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ...» بوده است. خیلی فقره عجیبی است! این همان معنای فیوضاتی است که از ناحیه امام زمان علیه السلام به شیعیانش می‌رسد:

أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَذْخَلْتَنِي فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«مرا در هر خیری داخل کن که پیامبر و آل او را داخل کردی!»

این مسئله خیلی مسئله عجیبی است! خدا می‌گوید: من استثنا قائل نیستم؛ وقتی که فیض من بر پیغمبر و آل او و بر امامتان بیاید، آن فیض شما را هم می‌گیرد. خودت را در کنار این فیض قرار بده تا بهره‌مند بشوی. گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه نیست!^۱ خودش می‌فرماید این‌طور بگویند و این‌طور درخواست کنید: خدایا مرا در هر خیری که امروز داری امام زمان ما را با آن مقام و با آن سعه و جودی متنعم می‌کنی، ما را هم داخل در همان خیر قرار بده؛ از برکات، از علوم، از انوار، از هدایت، از انشراح، از انفتاح قلب و باز شدن حقایق و انوار!

امام زمان کسی است که نمی‌تواند کسی او را بفریبد، دنیا و دنیایات نمی‌تواند او را از آن مسیری که دارد منحرف کند، قضایا و مسائلی که پیش می‌آید نمی‌تواند او را از آن راه باز بدارد، افراد نمی‌توانند فکر و ذهن او را متوجه خودشان کنند و او را به دنبال خودشان بکشانند. خدایا، در امروز ما را در ولایت او قرار بده به نحوی که

۱. امثال و حکم، دهخدا، ج ۳، ص ۱۳۰۰.

دیگر کسی نتواند ما را منحرف کند و کسی نتواند افکار ما را متوجه افکار خودش کند و کسی نتواند قلب و ذهن و نفس ما را متوجه دنیا و انانیت‌های خودش کند!

وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سَوْءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛

«از هر چه پاکان درگاه خودت را برحذر داشتی و از آن دور نگهداشتی، از هر انحراف، از هر کجی و عیب و نقصان، از هر عملی و از هر فکری و از هر تخیلی و توهمی در همه مراتب تعلقات و تعینات و تقیّدات، [مرا هم دور نگهدار]!»

خیلی عجیب است! چطور می‌شود خدا هم چنین وعده‌ای به ما بدهد و چطور می‌شود دعوت کند؟! لابد هست که دارد می‌گوید! خدای متعال راجع به ائمه چه مرتبه‌ای از عصمت را برای آنها قرار داد:

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾؛^۱

«خدا شما را از هر رجس و پلیدی دور نگه داشت و طهارت مطلقه را به شما عنایت کرد.»

رفقا، می‌دانید قضیه چیست؟! سر بسته بگویم: آن مقام عصمتی که برای ائمه علیهم‌السلام است و طهارتی که هیچ جنبه‌ای از کثرت در همه مراتب وجود دامن مطهر آنها را نیالوده است، خدای متعال می‌گوید: [امروز عمومیت فیضش همه را شامل است.] «وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سَوْءٍ...»^۲ و اینکه مرا از هر سوئی که پیغمبر و اهل بیت او را خارج کردی [خارج کن]! «نه فقط گناهان ظاهری؛ اینکه چیزی نیست! این را یک آدم عادی هم می‌تواند انجام ندهد؛ اینکه یک آدم معمولی هم می‌تواند شراب نخورد، دزدی نکند...، قمار و شطرنج و اینها بازی نکند. این یک چیز عادی است.»

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۳/ امام شناسی، ج ۲، ص ۱۵۰:

«این است و جز این نیست که فقط خداوند اراده کرده است که از شما اهل بیت هرگونه رجس و پلیدی را از میان بردارد و به تمام معنی شما را پاک و پاکیزه گرداند.»

۲. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

نه، این که راجع به امام فخر نیست و راجع به پیغمبر مقام نیست. سوء در همه مراتب کثرت خودش و در همه مراتب غیرت و دوئیت خودش با ذات پروردگار، و آن تجلی حقیقت توحید در عالم فعل، در عالم عقل و خیال، در عالم نفس و عالم قلب منظور است. خدایا، از هر سوئی که آنها را دور نگه داشتی، ما را هم دور نگه دار!

امروز روزی است که متعلق به امام زمان علیه السلام است. همه باید متوجه آن حضرت باشیم و برای سلامتی آن حضرت باید دعا کنیم. برای صحت آن حضرت باید صدقه بدهیم و از خدای متعال بخواهیم که وجود حضرت را ظاهراً و باطناً بر سر ما مستدام بدارد و ما را در تحت ولایت آن بزرگوار به همان نحوه‌ای که او را قرار داده است، [قرار بدهد].

رفقا، خیال نکنید این مسئله مشکل است؛ نه، برای امام زمان علیه السلام هیچ فرقی نمی‌کند. اینها برای ما سخت است. مگر ما می‌توانیم جلیس حضرت باشیم؟! مگر ما می‌توانیم مصاحب حضرت باشیم؟! مگر ما می‌توانیم با اولیای خدا قرین باشیم؟! مگر ما می‌توانیم؟! نه، مسئله برای ما بالا است! اما برای آنها یک چشم به هم زدن است؛ بلکه کمتر. هیچ تفاوتی نمی‌کند؛ چه یک نفر را در ولایتشان داخل کنند، چه تمام کره زمین را داخل کنند. مثل همان یک نفر است؛ اگر [ورود] آن یک نفر سخت است، آن هم سخت است و اگر آن آسان است، آن همه هم آسان است.

آینه شو و جمال پری طلعتان طلب
 جاروب زن خانه و پس میهمان طلب^۱
 ما خودمان را باید آماده بکنیم، آن وقت ببینیم که عنایت حضرت شامل می‌شود یا نمی‌شود!

از خدای متعال درخواست کنیم که خداوند وجود آن حضرت را از همه بلیات سالم و محفوظ بدارد:

۱. دیوان اشعار، صائب تبریزی، غزل ۹۲۱:

آینه شو وصال پری طلعتان طلب اوّل بروب خانه، دگر میهمان طلب

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةَ بْنَ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ
فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ
تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۱

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ تُعَزِّبُهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُدِلُّ بِهَا النَّفَاقَ وَ
أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ فِي [إِلَى] سَبِيلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ
الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.^۲

جهت تعجیل در ظهور حضرت بقیة الله، امام زمان عجل الله تعالی فرجه
الشریف و برای سلامتی [آن حضرت] و شادی ارواح مؤمنین و مؤمنات از شیعیان
امیرالمؤمنین علیه السلام که از دار فانی به دار باقی مشرف هستند، سه صلوات ختم
کنید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

۱. مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۶۳۰، با قدری اختلاف.

۲. همان. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

مجلس چهاردهم

نحوه نگرش اوليا به دنيا و تمايز ايشان با ساير افراد

عيد فطر ۱۴۲۹ هجری قمری

أعوذُ بالله من الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعْمِ وَالنَّعْمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلَائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ. وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أُمِرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا تُهَيِّتُ عَنْهُ. وَ
نَسْتَغْفِرُهُ عَمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ. وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِيَّانَ مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيَّانًا نَفَى إِخْلَاصَهُ الشُّرْكَ وَ يَقِينَهُ
الشُّكَّ. وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَوَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَأَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ
وَ سَلَّمَ عَبْدُهُ وَ] رَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخِيفُ مِيزَانُ
تَوْضَعَانِ فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاِعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَ فَارَّ وَاعِيَهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ *
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى رَسُولِكَ وَخَاتَمِ رُسُلِكَ وَتُبَلِّغْ رِسَالَاتِكَ
 أَبِي الْأَكْوَانِ بِفَاعِلِيَّتِهِ وَأُمَّ الْإِمَّكَانِ بِقَابِلِيَّتِهِ الرَّسُولِ النَّبِيِّ الْمَكِّيِّ الْمَدَنِيِّ التَّهَامِيِّ الْقُرَشِيِّ
 صَاحِبِ لُؤَاءِ الْحَمِدِ وَالْمَقَامِ الْمَحْمُودِ أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ؛ وَعَلَى أَخِيهِ
 وَوَصِيِّهِ وَصَهْرِهِ وَابْنِ عَمِّهِ وَخَلِيفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ قَائِدِ الْعُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَيَعْسُوبِ الدِّينِ
 وَإِمَامِ الْمُتَّقِينَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ وَعَلَى ابْنَتِهِ الْعِزَّةِ الْبَتُولِ الْحَوْرَاءِ وَ
 الشَّفِيعَةِ يَوْمِ الْجِزَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ؛ وَعَلَى سِبْطِي الرَّحْمَةِ وَسَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
 الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَعَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَمُوسَى بْنِ
 جَعْفَرٍ وَعَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَالْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَالْحُجَّةَ الْخَلْفِ
 الْمُتَنْتَظِرِ الْمَهْدِيِّ صَلَوَاتِكَ وَسَلَامِهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ. اللَّهُمَّ عَجِّلْ فِي فَرَجِهِمْ وَسَهِّلْ
 مِنْهُمْ جَهَنَّمَ وَأَرْزُقْنَا شَفَاعَتَهُمْ وَاجْعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِمْ وَمَوَالِيهِمْ وَالذَّابِّينَ عَنْهُمْ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله الحكيم في كتابه الكريم:

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ
 وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ إِذِنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ * جَنَّتٌ عَدْنٍ
 يَدْخُلُونَهَا يُحَلَوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ * وَقَالُوا
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ * الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ
 مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾^۱.

۱. سوره فاطر (۳۵) آیات ۳۲ - ۳۵. / سرار ملکوت، ج ۲، ص ۷۴.

«سپس ما کتاب الهی را (که همان قوانین و احکام صلاح و فساد فردی و اجتماعی بشر است) به آن افراد برگزیده و انتخاب شده به رسم وراثت سپردیم (اینان دارای سه گروه و دسته می باشند): بعضی از این عده افرادی هستند که به واسطه توغّل در جهالت و انغمار در شهوات، ظالم به خود و سعادت خود می باشند (و با گذران حیات دنیوی در کثرات و مال اندوزی ها و جلب شهوات و غفلت از سرنوشت و مآل خویش، موجبات خسران و بدبختی و هلاکت خویش را فراهم نموده اند). دسته دوم: افرادی هستند که دارای اخلاقی شایسته و کرداری متعادل و از روی حساب و کتاب و میزان می باشند (و امور خود را بر اساس صراطی مستقیم و طریقی مستوی در یک ممشای مقتصد و موزون طبق ﴿

خداوند در این آیه شریفه افراد را به سه دسته در این دار دنیا تقسیم کرده است. دسته اول، افراد منغم در شهوات و نفسانیات و اهواء دنیویه و امیال شهوانیه هستند که غیر از همین متاع دنیا چیز دیگری را نمی فهمند و نمی طلبند؛ دسته دوم و در مقابل اینها افرادی که یکسره میل و خواست و اراده خود را منکک در اراده پروردگار کردند و بار و بُنه خود را از این دنیا برچیدند و در حریم کبریایی حق فرود آوردند؛ دسته سوم، افرادی که بینابین هستند، نه کاملاً تمام خواست و اراده خود را منمحض و مترکز در دنیا و شهوات کرده اند و نه مانند دسته و فریق دوم، میل و خواست خود را منمحض در رضا و مسائل اخروی کرده اند. هر کدام از اینها درجه و مرتبه خاص خود را دارد.

در این دنیا که خداوند ما را فرو فرستاده است، طبعاً به واسطه تعلق نفس به دنیا و شرایط محیط و جوانب و ظرف و خصوصیات فردیه، میل و خواست هر شخص در سپری کردن این دنیا متفاوت است. بعضی ها افرادی هستند که مقصود خود را از این دنیا فقط معبر و پل می دانند و اینجا را محل اقامت نمی پندارند و از این دنیا برای عبور و رسیدن به عقبی بهره می گیرند؛ «فَحُدُّوا مِنْ مَّرْکَمٍ لِمَقَرِّکُمْ!»^۱ از معبر برای رسیدن به مقصد باید

﴿ دستورات الهی و احکام شرع مبین تهیه و تنظیم می نمایند. و اما دسته سوم: افرادی هستند که گوی سبقت را از همگان ربوده اند و به اذن خدا بر هر عملی که در راستای خیر و صلاح باشد، سبقت می نمایند (و هیچ کس را در این مضماریارای مقابله با ایشان نمی باشد و طاقت هموردی با آنان را ندارد و به هر اندازه که انسان بخواهد عمل خود را منطبق با موازین الهی و مبانی قرب و خلوص قرار دهد، باز به اندازه و مرتبه آنان نمی رسد؛ زیرا آنان از مقام عمل گذشته اند و فعل و کردار خود را فعل و کردار الهی کرده اند و عمل آنها برانگیخته و منبعث از نفس و شوائب نفسانی نمی باشد) * این گروه از مؤمنان در بهشت های خلد برین وارد می شوند درحالی که مزین به جواهرات و طلا و لؤلؤند و لباسشان از حریر می باشد * می گویند: حمد و ستایش مخصوص پروردگاری است که هم و حزن را از وجود ما دور ساخت و بزود. به درستی که پروردگار ما آمرزنده و شاکر است * آن خدایی که ما را از روی فضل و کرامتش در دار بقاء و خلود متمکن ساخت؛ در جایی که نه خشکی و نه مرارت و نه آلم در آن راه ندارد. »

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۳۲۰. معاد شناسی، ج ۱، ص ۲۷۱: ﴿

بهره گرفت. پل را برای عبور قرار داده‌اند، نه برای وقوف و منزلگاه. کسی که از یک رود و نهر می‌خواهد عبور کند، قنطره و پلی بر روی آن قرار می‌دهند و انسان آن پل و قنطره و معبر را رد می‌کند و از این طرف به آن طرف می‌رود. هیچ تا به حال شده است که کسی در هنگام عبور، در روی پل توقف کند و جایگاه خود را همان قنطره و معبر قرار بدهد؟! در ادبیات و فرهنگ اولیای خدا، دنیا به معبر و محل عبور تعبیر شده است. دیدگاهی که آنها نسبت به دنیا دارند، دیدگاه معبر است، نه دیدگاه وقوف؛ تمام خواست و میل خود را برای عبور قرار می‌دهند. روزهایی را که خدا برای انسان قرار داده است، چگونه صرف بشود که انسان بتواند نتیجه بهتر را برای آخرت بگیرد؟ شب‌ها را که خداوند برای انسان قرار داده است چگونه سپری کند که بتواند ذخیره برای آخرتش باشد؟ بین الطلوعین را چگونه سپری کند؟ هنگام زوال و هنگام غروب و هنگام معاشرت با مردم را [چطور سپری کند]؟ در تمام این اوقات آنچه مَحَطَّ نظر و تأمل برای اولیای خدا است، آن دیدگاه معبر بودن و حرکت کردن است؛ نه دیدگاه توقف و ماندن و در این دنیا اُطراق کردن. این دیدگاه، دیدگاهی است که ما را به آن دعوت می‌کنند.

اولیای الهی، انبیا، ائمه و عرفای بالله ما را به معبریّت دعوت می‌کنند، نه به توقف و سکنی‌گزیدن و مسکن اختیار کردن در این دنیا. زیرا خدای متعال برای هر کس در رسیدن به آن نقطه کمال، برنامه خاصی قرار داده و مهلتی برای او تعیین کرده و مدت زمانی برای او مقرر کرده است که اگر بر طبق آن مدت و آن مهلت حرکت کند، می‌تواند به سر منزل مقصود برسد و اگر آن مهلت را هدر بدهد و از بین ببرد و خود را مشغول وقوف در این دنیا کند، دیگر آن مهلت تکرار نخواهد شد و آن استعدادات شکفته نخواهد شد و به فعلیت نخواهد رسید.

انسان هرچه در این دنیا سعی کرد، مرتبه و مرحله و منزلگاه او همان مرتبه‌ای

«بنابراین از این راه تجاوز و سفر، برای آن خانه اقامت و استراحت توشه‌ای بردارید و ساز و برگی ببرید که در آنجا شما را به کار آید و مناسب آنجا باشد.»

است که می خواهد از دنیا برود؛ نه یک میل کمتر و نه یک میل بیشتر! آن وقتی که می خواهد از دنیا برود، آن وقت افکار او، حالات او، نوع میل و شوق او به مراتب رضای پروردگار و اشتیاق او برای حرکت از این دنیا و انتقال به آخرت را باید سنجید؛ آن می شود منزلگاه او، همان مرتبه می شود جایگاه او، همان مرتبه می شود مرحله و مرتبه او در مراتب وجودی و مراتب کمال. آن افرادی که در هنگام رفتن دارای افکار مُنحطی هستند و نظر و میل و خواست آنها بر وقوف در دنیا است، در عالم آخرت از همین مرتبه‌ای که در دنیا هستند تجاوز نخواهند کرد و اگر هم به بهشت بروند، بهشت آنها در همان مرتبه نازل است. ما نباید توقع داشته باشیم که اگر در اینجا کوتاهی و سستی کردیم، آن طرف جبران خواهد شد و به مراتب فعلیت در آن طرف دست پیدا خواهیم کرد! این طور نیست. مهلت ما برای رسیدن به فعلیت فقط همین دنیا است، همین امروز است، همین روز خاص است، همین ماهی است که بر ما گذشته است، همین ماهی است که ما وارد آن شده‌ایم و ماه‌های دیگر. این مهلت را برای ما تعیین کرده‌اند و این زمان را برای ما قرار داده‌اند؛ اگر از این زمان بهره گرفتیم، گرفته‌ایم؛ اگر نگیریم، باخته‌ایم و دیگر تکرار نخواهد شد!

فقط برای دو دسته از افراد، حرکت طولیه در مراتب فعلیت در آن دنیا ادامه پیدا خواهد کرد: یکی برای فردی که در راه خدا از جان خود گذشته و شهید در راه جهاد پروردگار شده است؛ دوّم برای افرادی که با ریاضات نفسانی و میل و شوق و اراده و همت برای عبور از نفس، حرکت سیرالی الله را انتخاب کرده‌اند که اگر مرگ در نیمه راه به سراغ آنها آمد، خدای متعال سعی آنها را پاداش خواهد داد و نیمه کاره نخواهد گذاشت. اما سایر افراد در هر مرتبه‌ای که هستند از مراتب ایمان و مرتبه اخلاص و مرتبه تعلق به نفس و دنیا و مرتبه عبور از هوئی، در همان مرتبه، فقط مرگ می‌آید و آنها را در آن مرتبه‌ای که هستند تثبیت می‌کند و مهر می‌زند و ختم می‌کند و می‌گوید: مرتبه شما همین مقدار است و سعی‌ای که در این دنیا کردید به این مقدار از نتیجه رسیدید، به این مقدار از فهم رسیدید، به این مقدار از شعور رسیدید و دیگر بیش از این خبری نیست.

این دنیا که خدای متعال برای انسان قرار داده است، اولیای خدا آمدند چشمان ما را باز کنند و ما را متوجه به حقایق ماوراء ماده و عالم شهادت بنمایند و بگویند: ما راه را رفته‌ایم و مسیر را طی کرده‌ایم، به مطلب و مطلوب و مقصد و غایت رسیده‌ایم، استعدادهای خود را به فعلیت درآورده‌ایم، آنچه گفتند عمل کرده‌ایم، آنچه گفتند انجام نده [انجام] نداده‌ایم و عمر خود و حیات خود را برای رسیدن به آن طرف صرف کرده‌ایم؛ حال این تجربه خود را در اختیار شما قرار می‌دهیم، شما ببینید چه می‌کنید! ما این راه را رفتیم و انسان غیر از این راه نمی‌تواند راه دیگری را بییماید. حرکت به سوی خدا بدون اطاعت و انقیاد نمی‌شود، حرکت به سوی خدا با چشم بستن و مطالب را سرسری گرفتن به دست نمی‌آید، حرکت به سوی خدا بدون گذشت از تعلقات نفسانی و بدون گذشت از امیال و خواست‌ها و هواهای شیطانی میسر نمی‌شود، حرکت به سوی خدا و رسیدن به تکامل بدون زیر پا گذاشتن تخیلات و توهمات و عبور از خیال و توهم به عالم معنا و عقل به دست نمی‌آید. بله، همه افراد حرکت می‌کنند و هیچ کس توفقی ندارد؛ منتها حرکت به چه سمت و به چه سویی است، آن، مطلب دیگری است! اولیای الهی و انبیا و بزرگان آمده‌اند به ما تنبّه بدهند و ما را متوجه موقعیت خود کنند که این طور نباشد در روز قیامت در قبال پروردگار بایستیم و بگوییم: خدایا ما در این دنیا راهبر و راهرو نداشتیم، در این دنیا قائد و عالم و راهنما نداشتیم، در این دنیا تک و تنها بودیم، در این دنیا فرد آگاه و خبیر و بصیر نبود! ما می‌توانستیم حرکت کنیم، راه را نمی‌دانستیم! ما میل برای رسیدن به فعلیت و مقام قرب و تجرّد داشتیم، ولی از کیفیت راه خبر نداشتیم! خدا می‌گوید: بفرمایید، این راهبر و این هادی و این خبیر و این بصیر و این هم مطالبی که در اختیار شما قرار داده شده است؛ ولی خود به آن نپرداختید، سرسری گرفتید، به مطالبی که آنها به شما گوشزد کردند جامه عمل نپوشانید و گفتید خود به خود به دست می‌آید، گفتید راه رفتن و حرکت به سوی این مطالب چندان برای انسان مفید نخواهد بود، گفتید که باید انسان به دنیا برسد، گفتید که انسان مصالح خود را بر رضای پروردگار باید ترجیح بدهد! این حرف‌ها را نزدیک و نگفتید؟! پس

حالا ببینید چه چیزی و چه گوهری را از دست دادید! آن کسی که شنید به کجا رسید و آن کسی که به دنبال این مطالب در اینجا وقوف کرد، در روز قیامت که ﴿يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّعَابِينِ﴾^۱ است، ندای ﴿يَحْسِرَتِي عَلَىٰ مَا فَرَّطْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ﴾^۲ سر خواهد داد! آن کسی که این مطالب را الهو و لعب پنداشت و دل به این حیات دنیا خوش کرده بود، حالا مرتبه خود را در آن طرف مشاهده خواهد کرد؛ و آن کسی که این مطالب را جدی گرفت و به آنها عمل کرد، در همین دنیا به نتایج اعمال و افعال خود می‌رسد و نیازی برای رفتن به آخرت وجود ندارد. در آخرت بیشتر پرده برداشته می‌شود.

پس اولیای الهی کسانی هستند که نه اینکه میل ندارند، نه اینکه خواست ندارند، نه اینکه شاکله وجودی آنها با ما تفاوت می‌کند، نه اینکه جسم و بدن فیزیکی و بدن مادی آنها با ما فرق می‌کند، نه اینکه آنها دارای عقل و منطق نیستند و نه اینکه آنها از اوصاف و نعوت بشری بی‌بهره هستند. بلکه تمام آنچه ما داریم آنها هم دارند؛ آن امیالی که در ما هست در آنها هم وجود دارد، آن خواست‌هایی که در ما هست در آنها هم وجود دارد، آن محبت‌ها و تعلقات و محبت به ذات و حبّ به ذاتی که در ما هست، در آنها هم بوده و زمانی در آنها ثبوت داشته و چه بسا بیشتر از ما بوده است، ولی آنها آمدند و زرنگ بودند و کیس بودند: «الْمُؤْمِنُ كَيْسٌ»^۳ مؤمن کیس است، مؤمن رند است، مؤمن فرصت طلب است، مؤمن شخصی است که از هر فرصتی برای رسیدن به مطلوب استفاده می‌کند. ما آمدم این نعمت‌های الهی و این سرمایه‌هایی را که خداوند به ما داده است، برای وقوف در اینجا خرج کردیم؛ آنها زرنگ و رند

۱. سوره تغابن (۶۴) آیه ۹. معاد شناسی، ج ۵، ص ۳۶۴:

«روزی که خداوند جمع می‌کند شما را برای روز جمع؛ آن، روز تغابن است.»

۲. سوره زمر (۳۹) آیه ۵۶. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۵۳:

«گفتار ستمگران است در روز قیامت که ای حسرت و ندامت برای من بر آنچه من درباره جنب خدا کوتاهی کرده‌ام.»

۳. غرر الحکم، ص ۴۴.

بودند و آمدند این سرمایه‌ها را برای آن طرف خرج کردند. همین محبت را برای خدا گذاشتند، میل را برای خدا گذاشتند، برای رسیدن به خدا از میل خود گذشتند، برای رسیدن به رضوان الهی نفس خود را زیر پا گذاشتند، برای عبور از هواها برخلاف مشتهیات حرکت کردند و با هر حرکت یک پله، با هر گذشت یک مرتبه و با هر عبور یک مرتبه از تجرد و قرب را طی کردند تا اینکه به اینجا رسیدند.

ما آمدیم در اینجا فکرمان را برای عمران دنیا خرج کردیم، میلمان را برای لذات خرج کردیم و غفلت برای ما موجب پوشش از حقایق و وقایع ماوراء طبیعت شده بود. نه اینکه آنچه آنها داشتند ما نداریم یا آنچه ما داریم آنها نداشتند؛ نه خیر! همه ما قابلیت برای رسیدن به مقام خلافت‌اللهی را داشتیم و به آن ترتیب اثر ندادیم. همه ما می‌توانستیم به آن مرتبه‌ای که اولیای خدا در آن مرتبه مستغرق انوار و بها و جلال حق‌اند، به همان مرتبه برسیم؛ منتها مطلب را سرسری گرفتیم. آنها این‌طور انجام ندادند و آنها این‌طور نکردند.

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾؛ ما کتاب را به مردم دادیم؛ کتاب حرکت و کتاب عبور. قرآن را در اختیار گذاشتیم، آیات قرآن را به مردم یاد دادیم. سؤال می‌کنم؟ ما چند مرتبه آیات قرآن را با تدبیر خوانده‌ایم؟! تا به حال اتفاق افتاده است که وقتی قرآن می‌خوانیم یکی یکی روی آیاتش بایستیم و روی آیات فکر کنیم، خودمان را با مضامین این آیات وفق بدهیم که آیا ما مصداق این آیات هستیم یا نیستیم؟! تا به حال این کار را کرده‌ایم یا نه؟! [فقط] همین [که] در ماه رمضان روزی یک جزء قرآن بخوانیم و دل خوش کنیم به اینکه یک دوره قرآن تمام کردیم؟! البته ثواب دارد، نه اینکه ثواب ندارد؛ ولی این قسم خواندن و این قسم قرائت چقدر می‌تواند به حال انسان مفید باشد؟! چقدر می‌تواند انسان را حرکت بدهد؟! اگر یک آیه قرآن بخوانیم و در آن آیه تأمل کنیم، نیم ساعت در آیه تأمل کنیم، یک ساعت در آن آیه تأمل بکنیم، به میزان یک دور قرآن خواندن انسان را به جلو می‌برد!

پیغمبر این آیات را برای چه کسی فرستاده است؟ برای اینکه همین‌طور

بخوانیم و جلو برویم بدون اینکه از آنها سردر بیاوریم و بدون اینکه بفهمیم؟! به صرف اینکه این قرآن بر پیغمبر نازل شده است، مسئله تمام است و ما دیگر کاری نداریم؟! نه خیر، قرآن بر ما نازل شده است، قرآن بر نفس ما نازل شده است، قرآن بر تک تک ما نازل شده است. تمام افرادی که در این مجلس حضور دارند، بر هر کدام اینها این قرآن نازل شده است. از اوّل سوره حمد تا آخر سوره ناس، یک یک برای ما نازل شده است؛ منتها ما توجه نمی‌کنیم! ۱۴۰۰ سال پیش قرآن آمده و جبرئیل برای پیغمبر [آورده] و دیگر پرونده‌اش هم بسته شده است! امروزه هم که می‌گویند: «این حجّیت ظهورات، برای همان افرادی است که در زمان خطاب بوده و مشافهه بالخطاب بوده‌اند و الآن چون از آن زمان گذشته است، دیگر ظهور در اینجا معنایی ندارد، پس به عنوان استحباب انسان بخواند.»^۱ همین شد؟! این است معنا؟! پس اگر این طور است، انسان خیلی کارهای مستحب دیگر می‌تواند انجام بدهد؛ پس دیگر چرا بیاید قرآن بخواند؟! این آیات قرآن دیگر چگونه می‌تواند مفید به احوال ما باشد؟! ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾.

آن امام صادق علیه السلام که در هنگام [قرائت سوره] حمد، حال آن حضرت متغیّر می‌شد و آیه ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾^۲ را تکرار می‌کرد تا اینکه بی‌هوش بر روی زمین می‌افتاد،^۳ هم مانند ما فکر می‌کرد و قرآن را مانند ما این طور می‌خواند؟! امام صادق هم می‌فرمود: ظهور قرآن مختص به افرادی است که خوطب بالخطاب هستند و بالمشافه بالخطاب هستند؟! یا اینکه نه، امام صادق علیه السلام قرآن را برای خودش می‌دید، امام صادق علیه السلام قرآن را نازل بر نفس خود می‌دید و در هنگام تلاوت قرآن احساس می‌کرد که خدا دارد با او صحبت می‌کند. اینکه بزرگان می‌فرمایند:

۱. رجوع شود به قوانین الأصول، ص ۳۴۴-۳۴۶؛ معالم الدین، ص ۱۰۸.

۲. سوره فاتحه (۱) آیه ۵.

۳. فلاح السائل، ص ۱۰۷.

وقتی که قرآن می‌خوانید باید خودتان را تصور کنید که مورد خطاب قرار گرفتید و خود را گوش و خدا را قاری تصور کنید،^۱

برای همین است؛ برای این است که وقتی انسان خود را در موقعیت خطاب و در موقعیت تلقی وحی قرار می‌دهد، آن موقع نفس او طور دیگری این آیات را تلقی می‌کند و طور دیگری این آیات را می‌پذیرد و قسم دیگری با این آیات برخورد می‌کند! آن وقت ببینید که درک شما از این آیات چگونه است؛ آیا فرق کرده یا فرق نکرده است؟! آیا تفاوت کرده یا تفاوت نکرده است؟! آیاتی که هر کدام اینها ضربه‌ای بر نفس و انانیت‌ها است و آثار و راهنمایی است برای مسیر آینده؛ باید در این آیات تفکر کرد! «این کتاب را ما در اختیار شما قرار دادیم.»^۲

﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾؛ یک دسته آمدند ظلم کردند، اعتنا نکردند، قرآن را گرفتند و در طاقچه گذاشتند و در کمد قرار دادند و فقط در مجالس عزا یا در انتقال منزل به میان آوردند و دیگر با او کاری نداشتند. اینها افرادی هستند: ﴿ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾. اینها که خدمتتان عرض می‌کنم مگر نیست، مگر این طور نیست؟! یا برای حفظ، بر دیوار آویزان می‌کنند. اینها برای چیست؟ اعتنا کردن به قرآن که این نیست! اعتنای به قرآن و اهمّیت دادن به قرآن که این نیست!

﴿وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ﴾؛ گروه دوّم گروهی هستند که ظالم نیستند؛ بینابین هستند. گروه سوم: ﴿وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾؛ دسته سوم افرادی هستند که آمدند و به کل از دنیا ریشه و بن خود را کنده‌اند. ﴿سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾؛ سبقت گرفته‌اند، در میدان مسابقه گوی سبق را از همه ربوده‌اند، خیمه و خرگاه خود را در حرم الهی فرود آورده‌اند، اصلاً به دنیا توجهی نمی‌کنند که بخواهد به اندازه سر سوزنی ذهن آنها را مشغول کند. ﴿يَاذَنِ اللَّهُ ذَالِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾؛ فضل کبیر این ﴿سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾

۱. رجوع شود به *لبّ اللباب*، ص ۱۵۰؛ *مطلع انوار*، ج ۲، ص ۱۵۰.

۲. جهت اطلاع بیشتر پیرامون این مطلب رجوع شود به *رساله اجتهاد و تقلید*، ص ۸۱، تعلیقه ۱.

است. ﴿هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾؛ فضل پروردگار بر افراد این است که انسان را می‌برد به جایی که انبیا و معصومین را در آنجا قرار داد و در این مراتب پایین نگه نمی‌دارد.

﴿جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾؛ جناتی است که خداوند اینها را داخل می‌کند، ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾؛ آنجا دیگر چه خبر است؟ حلیه در آنجا به چه کیفیت است؟ جذبات جمالیه پروردگار در آنجا به چه نحو است؟ روایت داریم این مؤمن وقتی که از دنیا برود، مشمول جذبات و نفعات و بارقه‌های ذات پروردگار می‌شود که دیگر به سایر نعمت‌های الهی توجه نمی‌کند و به سایر آنچه در خیال ما نمی‌آید توجه نمی‌کند!^۱ به هم چنین مراتبی می‌رسد.

﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾؛ این افراد چه می‌گویند و ذکر اینها چیست؟ ذکر اینها حمد پروردگار است. ﴿الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾؛ حمد مخصوص خدایی است که اندوه را از ذات ما زدود و بیرون برد و از نفس و قلب ما خارج کرد؛ ما دیگر اندوه نداریم. چه کسی اندوه ندارد و چه کسی غم ندارد؟ آن کسی که هیچ نقطه از نقاط وجودی او که قابلیت برای رسیدن به فعلیت [داشته] باشد، باقی نمانده باشد إلا اینکه آن را به فعلیت رسانده باشد. آن دیگر اندوه ندارد. [مگر] در آیه شریف نداریم: ﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾؛^۲ «اولیای الهی دیگر حزن و اندوه ندارند.»

الآن همه ما اندوه داریم. اندوه چه داریم؟ حالا اندوه دنیا نداریم، ولی اندوه رسیدن به کمال که داریم؛ اندوه وجود نقائص را هم نداریم؟! اندوه فقدان را هم نداریم؟! اندوه هجران را هم نداریم؟! اندوه وصل را هم نداریم؟! آیا به دنبال نیستیم؟! آیا نگران نیستیم؟! آیا تشویش نداریم؟! آیا نمی‌دانیم که در این وضعیت با

۱. رجوع شود به *التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن العسكري عليه السلام*، ص ۲۱۳ و ۲۳۹.

۲. سوره یونس (۱۰) آیه ۶۲. *امام شناسی*، ج ۵، ص ۲۳:

«آگاه باشید که برای اولیای خداوند هیچ‌گونه ترس و هیچ‌گونه اندوه و حزنی نیست.»

رضای الهی برخوردار خواهیم کرد یا با سخط و غضب الهی؟! این را هم نداریم؟! نه، همه داریم، همه نگرانیم و باید هم نگران باشیم! مؤمن باید نگران باشد و همیشه باید در حال نگرانی باشد. مسئله امید به فضل و رحمت خدا به جای خود، مسئله نگرانی برای وقوف در یک مرتبه هم باید باشد! چرا نباید نگران باشیم؟! چرا نباید حزن داشته باشیم؟! آیا ما همه استعدادهای خود را به فعلیت رسانده‌ایم؟! آیا در اهتمام به آنچه گفته شده است، در حد مطلوب عمل کرده‌ایم؟! آیا نسبت به آنچه برای ما مانند اکسیر است و مانند ضرورت حیات برای ما تأثیر گذار است، ترتیب اثر داده‌ایم یا نه؟! مسئله را عادی می‌گیریم و آن طور که باید و شاید به آن نمی‌پردازیم! پس ما هم دارای حزن هستیم؛ ولی اولیای خدا دیگر حزن ندارند.

﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ﴾؛ حمد مخصوص خدایی است که دیگر اندوه را از ما برده است. دیگر مرتبه‌ای نیست که ما میل و شوق برای آن مرتبه را داشته باشیم. دیگر جایی از وجود ما خالی نیست که امید برای فعلیت و کمال آن نقطه را داشته باشیم. خدای متعال ما را در مرتبه‌ای قرار داده است و به نقطه‌ای رسیده‌ایم که دیگر آن مراتب وجودی ما به حد مطلوب رسیده است. ﴿أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ * الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِن فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ﴾؛ نه اندوه و نه نگرانی و خوف هیچ کدام ما را دیگر نمی‌گیرد. اینها افرادی هستند که ﴿سَابِقُ بِالْخَيْرَاتِ﴾ هستند، اینها افرادی هستند که به مقام طهارت رسیده‌اند، اینها افرادی هستند که آن حظّ وجودی خود را به فعلیت درآورده‌اند. این یک دسته.

در مقابل اینها افرادی هستند که آن میل را در این دنیا خرج و صرف کردند و میل و شوق و اراده خود را برای گذران دنیا صرف کردند که در میان مردم محبوب و موجه باشند، شئون آنها در میان مردم حفظ بشود، در دور آنها افرادی جمع بشوند و اجتماع پیدا کنند، وضع آنها به بهترین وضع باشد، شخصیت و موقعیت آنها دست نخورد! می‌بینیم تمام اینها دنیا است! آنچه را که برای خدا باید خرج کرد، داریم در این دنیا خرج می‌کنیم و آنچه را که باید برای آن طرف بگذاریم، [در این دنیا صرف

می‌کنیم]. شأن اگر هست، شأن خداست؛ ما داریم شأن خدا را برای خود برمی‌داریم و این قبا را خود می‌پوشیم! اینها افرادی هستند که حیات دنیا اینها را گول زده است. خداوند به پیغمبر در آیه قرآن می‌فرماید:

﴿ذَرُّهُمْ يَا كُلُّوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾^۱!

در آیه دیگر می‌فرماید: اینها افرادی هستند که می‌گویند: آنچه ما احساس می‌کنیم فقط حیات دنیا است!

﴿إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾^۲!

«این فقط حیات دنیاست (فقط در اینجا ماندن است، فقط در اینجا سکونت اختیار کردن است)، ما در اینجا زندگی می‌کنیم و در همین جا هم می‌میریم؛ و ما مبعوث نمی‌شویم (مسائل دیگری در پی نیست، در جلوی ما چیزی قرار ندارد و عالمی در جلوی ما وجود ندارد)»!

حُب نتیجه‌اش همین است؛ نتیجه‌اش این است که خدا می‌فرماید:

«اینها دینشان و اعتقادات خودشان را لهو و لعب می‌گیرند و با دین بازی می‌کنند»؛ ﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَعَرَّتْهُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾^۳!

این آیه خیلی آیه عجیبی است! واقعاً این آیه مو را بر تن ما راست می‌کند! در این آیه نمی‌فرماید اینها دین ندارند؛ بعضی‌ها دین ندارند، حُب اینها حسابشان پاک است. نه، اینها افرادی هستند که با دین بازی می‌کنند و دینشان را لهو و قرار دادند برای سکونت و وقوف در دنیا! از دین برای وقوف در دنیا استفاده می‌کنند. از دین برای رسیدن به امیال استفاده می‌کنند. آن چیزهایی را از دین مطرح می‌کنند که برای به‌دست آوردن دنیای آنها است [و به آنها] رو می‌آورند. در آیات قرآن می‌گردند

۱. سوره حجر (۱۵) آیه ۳. نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۳۱۲.

«واگذار آنان را بخورند و تمتع کنند، و آرزو آنها را به لهو و لغو در افکند؛ پس به‌زودی خواهند دانست.»

۲. سوره مؤمنون (۲۳) آیه ۳۷.

۳. سوره أنعام (۶) آیه ۷۰. رساله لبّ اللباب، ص ۱۲۹، تعلیقه:

«و رها کن کسانی را که دین خود را به بازی و سرگرمی گرفته‌اند و زندگی دنیا فریشتان داده است.»

آنچه موافق با کارشان است، آنها را مطرح می‌کنند؛ آن آیاتی را که موجب ظهور نقصان آنها است، مطرح نمی‌کنند و از آنها چشم‌پوشی می‌کنند. به دنبال روایاتی می‌گردند که بتوانند موقعیت آنها را تثبیت کنند؛ از آن روایاتی که باعث می‌شوند اینها به صلاح بیایند و دست از کار بردارند، می‌گذرند. اینها آنهايي هستند که با دین بازی کردند. اینها افرادی هستند که می‌گویند: ﴿وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾! اگر اینها می‌گفتند که ما مبعوث می‌شویم، این طور عمل می‌کردند؟! با آن تفکرات و با اعتقادات این قسم برخورد می‌کردند؟! پس قطعاً اینها قائل به بعث نیستند و قطعاً اینها قائل به روز قیامت نیستند؛ گرچه به ظاهر قائل به آن هستند و گرچه به ظاهر صحبت می‌کنند! این هم یک دسته؛ در مقابل آنها افرادی هستند که زندگی خود را به امیال گذراندند.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَافِرٍ * وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبِّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوْ لَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ اللَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾^۱

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا﴾؛ «آن کسانی که به آیات ما کافر شدند و مطلب را پوشانند و چشم خود را بستند.» ﴿كَفَرُوا﴾ یعنی چشم خود را بستند، نه اینکه معنای کفر حقیقی داشته باشد؛ آن یکی از این مصادیق است. بسیار آیات عجیبی است! ﴿لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا﴾؛ «ما اینها را در جهنم و نار

۱. سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۶ و ۳۷. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۴۰۷:

«و برای آنان که کافر شده‌اند، آتش دوزخ است حکم به مرگ آنان داده نمی‌شود تا آنکه بمیرند و از عذابشان هیچ کاسته نمی‌گردد و از برای آنها عذاب دردآوری است * و ایشان در میان آتش جهنم فریاد بر می‌آورند: ای پروردگار ما! ما را از اینجا بیرون بیاور و ما از این به بعد عمل صالح، غیر از آنچه در دنیا بجای می‌آورده‌ایم، انجام می‌دهیم. (و به آنان چنین خطاب می‌شود که): مگر ما به اندازه‌ای که شخص متذکر باید متذکر شود، به شما عمر ندادیم؟! و پیامبران و مُنذران الهی به سوی شما آمدند و تذکر دادند؛ پس بنابراین، اینک بچشید عذاب جهنم را که هیچ یار و مددکاری برای ستمگران نخواهد بود!»

نمی‌میرانیم؛ ما اینها را زنده نگه می‌داریم آتش از همه اطراف، آنها را احاطه کرده است!» ﴿وَلَا يُخَفِّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا﴾ ﴿وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾؛ «عذاب از اینها تخفیف و کم نمی‌شود.» ﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ﴾؛ «دائماً دارند فریاد می‌زنند:» ﴿رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾؛ «پروردگارا، ما را از این جهنم بیرون بیاور و دوباره به دنیا برگردان تا عمل صالح انجام بدهیم سوای آن عملی که در دنیا انجام دادیم و الآن داریم جزایش را می‌بینیم!» عجب! این مطالبی را که خدا در این آیات می‌فرماید، اتفاق خواهد افتاد و ما اینها را خواهیم دید!

خداوند خطاب می‌دهد: ﴿أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمْ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾؟! آیا ما در این دنیا به شما آن قدر مهلت ندادیم که بتوانید بفهمید؟! آن قدر به شما عمر ندادیم که کفایت کند؟! آن قدر ما به شما وقت ندادیم؟! جا برای فکر کردن به شما ندادیم؟! سال‌ها به شما عمر ندادیم؟! پندها و اندرزها را در اختیار شما قرار ندادیم؟! آنچه را موجب عبرت است در جلوی چشمان شما قرار ندادیم؟! ﴿أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ﴾؛ ما به شما مهلت ندادیم به آن میزانی که برای شما کفایت کند؟! ﴿وَجَاءَكُمْ النَّذِيرُ﴾؛ «نذیر آمد و مطلب را بر شما تمام کرد!» نذیر یعنی پیغمبر؟! نه، پیغمبر یکی از نذیرها است. پیغمبر ۱۴۰۰ سال پیش آمد؛ قرآنی که در میان ما نگه داشت، آن نذیر است، آیات قرآن نذیر است. همان قرآنی را که در کمد می‌گذاریم و درش را می‌بندیم و اعتنایی نمی‌کنیم، روز قیامت می‌آید می‌گوید: مگر من نذیر نبودم؟! مگر ائمه نذیر نبودند؟! اولیای الهی، بزرگان، کتاب‌هایی که نوشتند، صفحاتی که ورق [می‌زنید] هر صفحه‌ای یک نذیر است، هر کتابی یک نذیر است و هر مطلبی که آنها نوشتند و آن مطالب را از روی شهود به روی کاغذ آوردند، هر کدام اینها یک نذیر است. مگر ما این نذیرها را در اختیار شما قرار ندادیم؟! فقط گرفتید گذاشتید در طاقچه و لای

۱. سوره تغابن (۶۴) آیه ۵. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۳۱۱:

«و از برای آنها عذاب دردآوری است!»

آن را باز نکرديد و نخوانديد؟! چرا نخوانديد؟! چرا آن مطالبی را که بزرگان گفتند، به آن توجه نکرديد؟! چرا نخوانديد و جامه عمل نپوشانديد؟!

حالا که این طور شد: ﴿فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ﴾؛ «حال که استعدادهاي خود را از دست داديد و حال که ديگر مجالی برای بازگشت نيست، اين هم جایگاه شما است!» آوريد اين راه را مسخره کرديد، خرده گرفتيد، باليت و لعل سپري کرديد، دنياي خود را اين طوري سپري کرديد، آن افرادی را که آمدند و تذکر دادند مسخره و استهزا کرديد: «چه کسی رفته، چه کسی دیده است؟! اين حرف‌ها چيست؟! اين مطالب چيست؟! اين مسائل چيست؟! انسان بايد وقتش را به مطالب مهم‌تر بگذراند! گفتن ذکر معنا ندارد! گفتن ورد معنا ندارد! پرداختن به اينها معنا ندارد!» مسخره کرديد، اينها را بازی گرفتيد، ﴿فَذُوقُوا﴾؛ بسيار خب، پس حالا هم بياييد بچشيد!

انسان در طريق هدايت و در طريق رضای پروردگار و حرکت إلى الله نبايد به اين طرف و آن طرف نگاه کند؛ بايد خودش را دريابد. اينکه اين چه می گويد و آن چه می گويد، به درد انسان نمی خورد و برای انسان فايده‌ای ندارد. ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾؛ خودتان را دريابد! نگويد که فلان شخص می گويد: «اينها به درد نمی خورد!» شايد او نخواهد اين راه را برود، شايد او می خواهد همين طور خام بماند و همين طور بدبخت و خاسر بماند؛ چرا ما به حرف او توجه کنيم، ولی به حرف آن بزرگان و اوليا و عرفائي که از روي صدق و واقع آمدند مطلب را بيان کردند، توجه نکنيم؟! چرا به مطالبی نگاه می کنيم که بعضی‌ها از روي نادانی و جهالت و عدم وصول به آن مراتب بر زبان و قلم می آورند، ولی به آنها که قطعاً از نظر صفا و صدق و اخلاص آنها را در مرتبه اعلیٰ و بالاتری می دانيم، به آنها توجه نمی کنيم؟! چرا چشممان را به آنها باز می کنيم؟!

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا أَهْتَدَيْتُمْ﴾؛^۱ وقتی

۱. سوره مائده (۵) آيه ۱۰۵. روح مجرد، ص ۶۳۷:

که شما در راه هستید، افراد گمراه دیگر نمی‌توانند در شما وسوسه ایجاد کنند؛ دائماً بیایند بگویند این راه فایده ندارد؛ دائماً بیایند بگویند این مطالب فایده ندارد؛ دائماً بیایند بگویند که این مسائل، مسائلی است که پیش پا افتاده است و...! بگویند! این ضلالت است؛ شما دارید طعم نعمات الهی را می‌چشید و از نفحات عالم قدس بهره‌مند می‌شوید؛ حالا گیرم بر اینکه در صحبت و در کتاب مطالبی هست، خب خودشان می‌دانند! ﴿لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ﴾؛ وقتی که شما هدایت پیدا کردید و راه و طریق به شما نشان داده شده است، دیگر چه ضرری می‌تواند به شما برسانند؟! ﴿إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾؛ همه شما به خدا برمی‌گردید؛ هم آن کسی که مسخره کرده است به خدا برمی‌گردد و هم آن کسی که ترتیب اثر داده و عمل کرده و به مقصد رسیده است، هر دو به خدا برمی‌گردند. حال که به آن دنیا برگشتید معلوم می‌شود این کجاست و آن کجاست! حالا معلوم می‌شود که حق با آن کسی بوده که مسخره کرده است یا با آن کسی که به این مطالب توجه نکرده و سرش را پایین انداخته و رفته است!

آن شخص داشت به مرحوم آقا می‌گفت و من نگاه می‌کردم:

آقا در فامیل به ما این را می‌گویند: «شما دنبال آقا رفتید، این آقا این طوری است، افکار دارد، افکار عارفانه دارد، افکار صوفیانه دارد، انسان خودش عالم است و خودش فاضل است، مگر پیش کسی دیگر سر می‌سپرد؟! مگر پیش کسی دیگر می‌رود؟! مگر دست ارادت به کسی دیگر می‌دهد؟! شما برای خودت کسی هستی! شما برای خودت وزنه‌ای هستی! شما...!» از این حرف‌ها می‌زنند.

مرحوم آقا رو کردند به او و گفتند:

آقا ما در نجف که بودیم هر روز ده‌ها از این حرف‌ها به گوش ما می‌زدند؛ ما اصلاً چنان پنبه در گوشمان کرده بودیم که نمی‌گذاشتیم حرفی برود تا

﴿ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر شما باد دریافتن نفوس خودتان! گمراهی گمراه در صورت هدایت یافتن شما، به شما آسیبی نمی‌رساند.﴾

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۰۵.

اینکه بخواهیم به آن فکر کنیم! دوران مان را گذرانیم و آمدیم و رفتیم و مطلب تمام شد.
حالا مدام بنشین بگو این است، آن است! بدبخت، خودت را از حیّز انتفاع و فعلیت انداخته‌ای!

طوطیان در شکرستان کامرانی می‌کنند

وز تحسر دست بر سر می‌زند مسکین مگس^۱

ای مگس عرصه^۲ سیمرغ نه جولانگه توست

عرض خود می‌بری و زحمت ما می‌داری^۳

آنها رفتند و به مطلوب و به مقصد رسیدند حالا یک عده مدام بلند می‌شوند و [می‌گویند]: «آقا این حرف‌ها چیست؟! اینها اصل ندارد! اینها واقع ندارد!» وقت را در چه تلف کرده‌ای آقا جان؟! یک نگاه به خودت بکن، یک نگاه به افکارت بکن، بین با ۳۰ سال پیش چقدر فرق کردی؟ فرق نکردی؟! اگر پایین‌تر نرفته‌ای، بالاتر نرفته‌ای؟! یک نگاه به آرزوهایت بکن، یک نگاه به اشتیاق و امیال دنیویات بکن، یک نگاه به تعلقات به دنیا بکن، یک نگاه به این روایاتی که از معصومین آمده است بکن، بین چقدر جلو رفته‌ای و چقدر عقب مانده‌ای؟! پس امام صادق این حرف‌ها را برای چه کسی دارد می‌زند؟! ائمه این حرف‌ها را برای چه کسی دارند می‌زنند؟! برای افرادی از کرات دیگر یا برای ما که در کمترین و کوچک‌ترین مسائلِ شئونات خودمان حاضر نیستیم گذشته داشته باشیم؟! آن وقت چه ادعاها می‌کنیم و دنبال چه مطالبی می‌رویم؟!!

خُب این هم این دسته. حالا تکلیف ما چیست؟ ما به خدا چه بگوییم و به خود چه بگوییم؟ مسلم است که ما از دسته اول که نیستیم: ﴿وَمِنْهُمْ سَائِقٌ بِالْخِطَابِ﴾؛ امیدواریم خداوند ما را به آنجا برساند، ولی خودمان که نیستیم. از دسته دوم هم

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۲۶۷.

۲. خ ل: حضرت.

۳. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۴۴۹.

نیستیم؛ الحمدلله خداوند توفیق داده، محبت این راه را قرار داده، محبت اولیای خودش را قرار داده و میل و شوق لقای خودش را قرار داده است. این را هم که نمی‌شود انکار کرد. به خدا می‌گوییم: خدایا گرچه این محبت، محبت واقعی نیست، تو به واقع بپذیر! پس بزرگی و کرامت تو کجا رفته است؟! پس از آن دسته هم نیستیم؛ برای ما چه وضعیتی است؟ آیه قرآن وضعیت ما را توضیح می‌دهد:

﴿وَأَخْرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾^۱

دسته سوم، افرادی هستند که کافر نیستند، می‌خواهند حرکت کنند و حرکت کرده‌اند، اما همتشان کم است؛ نه اینکه دشمن هستند، دوست هستند، محب هستند، می‌خواهند، میل دارند، شوق دارند، اولیای خدا را دوست دارند، دشمنان خدا را دشمن دارند، ولی آن همت را ندارند، آن همت والای اولیای خدا را ندارند. اینها چه کسانی هستند؟ اینها افرادی هستند که می‌آیند و خودشان هم اعتراف می‌کنند. ما در اینجا و در این روز داریم اعتراف می‌کنیم که خدایا، ما اهل گناهیم، ولی دوستان تو را هم دوست داریم، این راه را هم دوست داریم، مسیری که آمدند برای ما تعیین کردند ما این مسیر را دوست داریم. ﴿خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا﴾؛ گناه را با کار خوب خلط کردند؛ هم گناه کردند هم کار خوب کردند. کار خوب کردند، خدا را شکر کردند؛ گناه کردند، توبه کردند. ان شاء الله اینها مشمول رحمت پروردگار واقع می‌شوند.

ما هم می‌گوییم: خدایا ما جزء این دسته سوم هستیم و رحمت تو را می‌طلبیم! توقّمان بالا و امیدمان به کرم تو بسیار است و آنچه از بزرگان شنیده‌ایم طمع را در ما زیاد کرده است که مشمول رحمت و مشمول لطف و کرامت تو قرار بگیریم.

۱. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۲. معاد شناسی، ج ۳، ص ۹۴:

«و جماعت دیگری هستند که به گناهان خود اعتراف نموده، مقداری از اعمال صالحه انجام داده‌اند و مقداری از اعمال زشت بجای آورده‌اند. شاید خداوند از گناه آنها درگذرد، و به درستی که خداوند غفور و رحیم است.»

اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْرًا وَشَرَفًا وَكِرَامَةً وَمَزِيدًا أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ.^۱

مگر در دعای قنوت امروز نمی‌خواندیم؟! این دعای قنوت را پس برای که گفته‌اند: «اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ»؛ دارد خدا را قسم می‌دهد به صفات خودش، به نعوت خودش، به نعوت جمالیة خودش، به صفات جلالیة خودش؛ «وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ»؛ می‌رسد به سر مطلب: «أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ»؛ خدایا، من تو را قسم می‌دهم و از تو سؤال و درخواست می‌کنم به حق امروز، روز عید، «الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا»؛ امروز را برای مسلمین عید قرار دادی. «عید چه قرار دادی؟ عید پذیرش ضیافت الهی، عیدی که خدای متعال یک ماه رمضان را برای ما مقرر فرمود و توفیق ادراک در این ماه را نصیب ما فرمود و ما را به ضیافت خودش دعوت کرد و بر سر این سفره نشاند. سفره‌ای که در آنجا از مادیات خبری نیست، از امیال خبری نیست، از شهوت خبری نیست، غذا خوردن در آن ممنوع است، اطفاء شهوات ممنوع است، دود غلیظ به حلق فروبردن ممنوع است؛ این برای موارد و مراتب پایین. غیبت کردن ممنوع است، تهمت زدن ممنوع است؛ و این یک پله بالاتر است. از این بالاتر، فکر بد کردن ممنوع است، در این ماه سوءظن نسبت به افراد ممنوع است. این ضیافت الهی است. از این بالاتر، تخیل، تفکر، توهمات، اینها ممنوع! از اینها همه بالاتر، غیر خدا را در ذهن و قلب قرار دادن ممنوع! که این مربوط به روزه آن بزرگان و آن اولیا و صلحا است.

۱. اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲۸۹.

این ضیافت الهی است که در امروز و در این ماه ما را به آن دعوت کرده است که بیاید بر سر این سفره بنشینید، یک ماه جلوی شهواتان را بگیرید، یک ماه جلوی خورد و خوراکتان را بگیرید، یک ماه جلوی زیانتان را بگیرید، یک ماه جلوی تفکراتتان را بگیرید، آن وقت نتایجش را ببینید که عید دارد یا ندارد و رسیدید یا نرسیدید! این ضیافت ما است.

«الذی جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عَيْدًا و لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ ذُخْرًا وَ شَرْفًا وَ

كَرَامَةً وَ مَزِيدًا»؛ برای پیامبر ذخیره قرار دادی؛ پیامبری که تمام اعمال عالم وجود، از انسان و ملائکه و غیره را در وجود خودش ذخیره می‌کند. این حرف یعنی چه؟ تمام افراد در عالم وجود هر عملی انجام بدهند، آن عمل در نفس پیغمبر است و آن عمل را پیغمبر تحمل می‌کند و در آن موقعیت و ظرفیت خودش و در آن مرتبه نگه می‌دارد. تمام روزه‌هایی که ما گرفتیم، الآن آن روزه‌ها در نفس ولی خدا است. تمام آن تجردها و نورها و لطف‌ها و بهاء‌ها همه در نفس ولی خدا، ولی حی، حضرت بقیة الله ارواحنا فداه الآن ذخیره است و او اینها را بالا می‌برد. بدون نفس ولی، آن عمل ما از این سقف هم بالاتر نمی‌رود و در همین جا توقف می‌کند. عمل به واسطه وساطت در ولایت و سببیت عالم وجود است که حرکت می‌کند و صعود خود را تا ذات پروردگار و مقام علیم و قدیر طی می‌کند. این به واسطه نفس امام علیه السلام است.

«أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ»؛ ببینید در اینجا چه

گفته است: «و أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ»! خدایا، به قصور ما نگاه نکن! ما یک ماه رمضان را گذرانندیم، در این ماه رمضان آن طوری که مورد نظر تو بود انجام ندادیم، خواستیم آدم خوبی باشیم و سعی کردیم، ولی گناه هم کردیم و خطا هم از ما سر زد؛ ولی کرم تو کجا رفته است؟!!

توقعمان کجا است: «أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ»؛ در

هر خیری که رسول خودت و ائمه از ذریه او را داخل کردی، ما را هم داخل کن!«

واقعاً خیلی عجیب است! من هر وقت به این فقره فکر می‌کنم - نه تنها در امروز و در این ماه، مثلاً در طول سال بارها می‌شود این فقره دعای روز عید فطر همین‌طور در ذهنم مرور می‌شود - واقعاً بدنم می‌لرزد! می‌بینم این خدا واقعاً چقدر لطف دارد! با ما شوخی نکرده است؛ می‌گوید: بیایید به قصور خود نگاه نکنید؛ به کرم ما نگاه کنید! به فقدان خودتان نگاه نکنید؛ همه ما فاقدیم و همه ما دارای خلأ هستیم و همه در نقصان و همه دور هستیم؛ به کرم و بزرگواری ما نگاه کنید و به عظمت و مجد ما نگاه کنید، ببینید ما چه هستیم! واقعاً گاهی اوقات این عرفا و بزرگان کلماتی در رحمت پروردگار می‌گویند که انسان می‌ترسد اینها را مطرح کند! این قدر مسئله بالا است!

«أَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ؛ هر خیری را که برای پیامبر و ائمه مقدر کردی آن را هم نصیب ما بگردان» یعنی هر چه از بهشت و جنات بالاتر است، همین‌طور از سایر مراتب تا استجلاب اسماء و صفات الهی بالاتر است تا رسیدن به مقام ذات پروردگار و اندکاک ذات در ذات پروردگار تا آنجا که می‌فرماید: ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾^۱؛ خدایا، تو ما را تا آنجا داخل کن! تو می‌توانی داخل کنی.

مگر چند شب قبل عرض نشد و با دوستان صحبت نشد؟ پیغمبر و امام برای چه آمده‌اند؟! آمده‌اند ما را به همان جایی ببرند و پای ما را در همان جا قرار بدهند که خودشان پایشان را گذاشتند و خودشان در آنجا منزل گرفته‌اند. آن مقام چیست؟ مقام طهارت مطلقه است؛ مقامی است که دیگر در آنجا اصلاً خیال غیر خدا راه ندارد. نه اینکه خیال بیاید و انسان آن را بگذراند؛ توهم غیر خدا در آنجا راه ندارد، که در آنجا مقام، مقام بقاء بالله است. در آنجا دیگر خدا حضور دارد و بقاء او است و ذات او است!

«وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛ خدایا، تو پیامبر و

۱. سوره احزاب (۳۳) آیه ۳۳. امام شناسی، ج ۲، ص ۱۵۰:

«این است و جز این نیست که فقط خداوند اراده کرده است که از شما اهل بیت هرگونه رجس و پلیدی را از میان بردارد و به تمام معنی شما را پاک و پاکیزه گرداند.»

ذریه او را از هر سوء و بدی، از هر نقصان، از هر مرتبه‌ای از شین و از هر مرتبه‌ای از دوری و بُعد در تمام مراتب وجودی حفظ کردی و خارج کردی، ما را هم خارج کن!» می‌توانی این را انجام بدهی.

دیگر چه: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛ خدایا من از تو سؤال می‌کنم بهترین چیزهایی را که برای بندگان خاص خودت مقدر کردی!»

بارها مرحوم آقا می‌فرمودند: «وقتی از خدا چیزی می‌خواهید، بخل نکنید.» از چه کسی می‌خواهید بخل بکنید؟! ما چون ضعیف هستیم و در خودمان یارای رسیدن به آن مقام طهارت را نمی‌بینیم و خودمان را ضعیف می‌بینیم، خیال می‌کنیم از عهده خدا هم بر نمی‌آید! چرا ما در دعا کم بگذاریم؟! همیشه می‌فرمودند: «دعا که می‌کنید بالاترین را دعا کنید!» آن بالاترین و مهم‌ترین و عالی‌ترین مرتبه؛ آن چه مرتبه‌ای است؟ آن مقام ذات و جنه‌الذات است که اولیا و عرفا از آن مقام تنازل نکرده‌اند که فرمود:

عليك بها صرفاً، وإن شئتَ مزجها فعدلُك عن ظلم الحبيب هو الظلم^۱
«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ؛ بهترین چیزهایی را که برای عباد صالحین خودت تقدیر کردی، برای ما تقدیر کن!» «و أَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ؛ پناه می‌بریم به تو از هر مرتبه از مراتب نقص که بندگان مخلص به تو از آن مرتبه پناه می‌برند!» ماه رمضان گذشت. ماهی بود، ماه خیر و برکت. اولیا و عرفا و بزرگان همه به دنبال این ماه بودند؛ ماه رجب و شعبان را برای رسیدن به این ماه در مراقبه و تزکیه گذراندند تا بتوانند درک کنند. کلمات ائمه علیهم السلام گویای این مسئله است.^۲ نخواندید که امام سجاد علیه السلام در صحیفه سجاده‌یه درباره این ماه چه می‌فرماید؟ اصلاً به ماه خطاب می‌کند:

۱. دیوان ابن فارض، ص ۱۸۴.

۲. رجوع شود به اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۲-۱۰.

السَّلَامُ عَلَيْكَ مِنْ نَاصِرٍ أَعَانَ عَلَى الشَّيْطَانِ؛

«سلام بر تو ای ماهی که باعث إعانه و غلبه بر شیطان شدی (حضور ما در

این ماه باعث شد که بر شیطان غلبه کنیم).»

[و صَاحِبٍ] سَهَّلَ سُبُلَ الْإِحْسَانِ؛ «و راه‌های سلام را تو تسهیل کردی.»

بعد حضرت می‌فرمایند:

خدایا، فقط مرا در این ماه متوقف نکن؛ شهر و ایام را مانند این ماه قرار بده!^۱

لذا ما باید سعی کنیم آثار این ماه را در خودمان استمرار ببخشیم. آنچه در این ماه

مورد نهی قرار گرفته است، ادامه بدهیم. در این ماه خواهی نخواهی کم صحبت می‌کردیم؛

این طور نبود؟! فکرمان را به مسائل جانبی کم جولان می‌دادیم، از مطالب روزمره و مورد

ابتلای مردم دوری می‌گزیدیم، غذا کم می‌خوردیم، از غیبت و تهمت و اینها آن‌چنان‌که

در غیر از این ایام ممکن بود واقع بشویم در این ماه محدودیت پیدا کردیم، و در وجود

خود احساس نوعی تجرد و تقرب و بهاء را می‌یافتیم. این خصوصیات را باید ادامه بدهیم.

امام صادق علیه‌السلام می‌فرمایند که رسول خدا فرمود: «أَفَّ لِرَجُلٍ لَا يَجْعَلُ

يَوْمًا لِمَعَاهِدَةٍ نَفْسِهِ!»^۲ یا در بعضی روایات، [به جای «يَوْمًا»] «فِي كُلِّ جُمُعَةٍ»^۳ است. بسیار

۱. الصحیفة السجّادیة، ص ۱۹۸.

۲. الزهد، ص ۷۶:

«عن إبراهيم بن عمّار، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: "ليس منّا من لم يُحاسب نفسه في كل يوم فإن

عمل خيراً [حَسَنًا] استزاد الله منه و حمد الله عليه و إن عمل شراً استغفر الله منه و تاب إليه.»

معاد شناسی، ج ۲، ص ۱۹۴:

«هیچ فردی از ما نیست مگر آنکه هر روز از نفس خود حساب می‌کشد؛ پس اگر عمل نیکویی بجا

آورده بود، از خداوند می‌خواهد که او را توفیق به زیادتى دهد؛ و اگر عمل بدی بجا آورده بود،

استغفار می‌کند و به‌سوی خداوند توبه می‌نماید.»

۳. الکافی، ج ۱، ص ۴۰:

«عن يونس، عمّن ذكره، عن أبي عبد الله عليه السلام قال: "قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم: ﴿

زشت و ناپسند است آن مردی که در هفته یک روز [یا] روز جمعه را برای رسیدن و حسابرسی به کارهای خودش قرار ندهد! بنشیند فکر کند، فکر کند که در این هفته چه کرده، چه کارش بد بوده، چه کارش خوب بوده است و برای هفته بعد تصمیم بگیرد. این مسائلی است که بزرگان نسبت به این مسائل تذکر می‌دادند. پس بنابراین بهتر است که آثار این ماه را ادامه بدهیم. بعد از این، این طور نباشد دیگر روزه را فراموش کنیم! بگذاریم آن حالات روزه باقی باشد؛ حداقل هفته‌ای یک روز روزه را استمرار ببخشیم. اگر نه، همان ماهی سه روز را که گفته‌اند، آن ماهی سه روز، روزه را ادامه بدهیم. قرائت قرآن را در سایر ایام ادامه بدهیم. کم صحبت کردن را عادت خود قرار بدهیم. تفکر صحیح و تخیل را برای خلاصی و رهایی خود و عدم گرفتاری نفس ما و تجرّد ما به عنوان یک برنامه برای خود قرار بدهیم. خلاصه، این حال و هوایی را که در ماه مبارک نصیب ما شده است، هر چه بیشتر بتوانیم استمرار ببخشیم و از این میهمان جدید الورود در قلب و نفس، به بهترین نحو بتوانیم پذیرایی کنیم، این آثار بیشتر در نفس تثبیت خواهد شد.

امیدواریم که در امروز که متعلق به امام زمان علیه السلام است، خدای متعال به واسطه آن نفس قدسی، خطایای ما را مورد عفو و بخشش خودش قرار بدهد! ما را در کنف مقام ولایت، سعادت دارین نصیب بفرماید! از آنچه به اولیای خودش مرحمت فرمود، به ما هم کرامت کند! از هر زشتی و پستی که آنها را مصون و محفوظ داشت، ما را هم مصون و محفوظ بدارد! در فرج آن بزرگوار تعجیل بفرماید! ما را از منتظرین واقعی مقدم شریفش قرار دهد!

﴿ أَفَّ لِرَجُلٍ لَا يُفَرِّغُ نَفْسَهُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ لِأَمْرِ دِينِهِ فَيَتَعَاهَدُهُ وَيَسْأَلُ عَن دِينِهِ. ﴾

عنوان بصری، ج ۲، ص ۶۷:

«أفّ و دورباش از رحمت خدا بر آن کسی که نفسش را در هر هفته برای رسیدگی به امر دینش فارغ و آزاد نگذارد که در آن، ساعتی با فراغت قلب بنشیند و درباره نفس و احوال و وضعیت خودش فکر کند که در چه مرتبه‌ای قرار دارد و از مسائل دینی خویش سؤال نماید.»

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيكَ الْحُجَّةَ بْنَ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ عَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۱

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُدِلُّ بِهَا النَّفَاقَ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ فِي سَبِيلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.^۲

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا.^۳

جهت تعجیل در ظهور حضرت ولی عصر ارواحنا لتراب مقدمه الفداء سه صلوات ختم بفرماید.

اللهم صل على محمد و آل محمد

۱. مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۶۳۰.

۲. همان، ص ۵۸۱، فرازی از دعای شریف افتتاح. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۵، تعلیقه ۵ آمده است.

۳. سوره نصر (۱۱۰). ترجمه در همین کتاب، ص ۲۸۲، تعلیقه ۱ آمده است.

مجلس پانزدهم

حقیقت توحید و راه رسیدن به آن

عید فطر ۱۴۳۱ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعَمِ وَالنِّعَمَ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ. وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ. وَ
نَسْتَغْفِرُهُ عَمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ. وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِبْرَانَ مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ إِبْرَانًا نَفَى إِخْلَاصُهُ الشُّرْكَ وَ يَقِينُهُ
الشُّكَّ. وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ شَهِادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَتَرْفَعَانِ الْعَمَلَ لَا يَخِفُّ مِيزَانٌ تَوْضَعَانِ
فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانٌ تُرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ [وَنَفْسِي] بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]: زَادٌ
مُبْلَغٌ وَ مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ. دَعَا إِلَيْهَا خَيْرٌ دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرٌ وَاِعٍ؛ فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَفَارَزَ
وَاعِيَهَا.^١

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي

١. نهج البلاغة (صبحي صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا.^۱
 ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرْبَ مِثْلٍ فَأَسْتَمِعُوا لَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا
 ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الظَّالِمِينَ
 وَالْمَطْلُوبُ.﴾^۲

اللَّهُمَّ كُنْ لِي وَلِيِّكَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ صَلَواتِكَ عَلَيْهِ وِ عَلَى آبَائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وِ
 فِي كُلِّ سَاعَةٍ وِ لِيَا وِ حَافِظًا وِ قَائِدًا وِ نَاصِرًا وِ دَلِيلًا وِ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وِ
 تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۳

جهت تعجیل در ظهور حضرت ولی عصر ارواحنا لتراب مقدمه الفداء و رفع
 هموم و غموم از شیعیانش صلواتی ختم کنید. اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وِ آلِ مُحَمَّدٍ.
 شکر خدا را که در این سال بر ما مانت نهاد و خیل عظیمی از روزه‌داران را
 موفق گردانید که حلاوت درک روز عید را با حضور در نماز، به جان بچشند و
 حسرت برگراری این سنت قیمه و فخریه اسلامی را که در طول دوران روزه با خود
 همراه داشتند، نداشته باشند. لله الحمد و له الشکر.

امروز روز عید فطر است، روز عید صیام و روزه است، روز عید قبولی طاعات
 است، روز وفود به حرم الهی و مهر قبولی خوردن بر طاعات یک ماهه گذشته از
 روزه، مراقبه، توجه، خلوص بیشتر، صدق بیشتر، اخلاص بیشتر، صفای بیشتر،

۱. سوره نصر (۱۱۰). ترجمه در همین کتاب، ص ۲۸۲، تعلیقه ۱ آمده است.

۲. سوره حج (۲۲) آیه ۷۳. الله شناسی، ج ۲، ص ۲۶:

«ای مردم! مثلی زده شده است، گوش خود را برای استماع آن فرا دارید. تحقیقاً آن کسانی را که
 شما از غیر خداوند پرستش می‌کنید (و برای قضاء حوائجتان می‌خوانید) هیچ‌گاه نمی‌توانند مگسی
 را بیافرینند؛ و اگرچه همه با هم برای آفرینش آن گرد هم برآیند. و اگر مگس از ایشان چیزی را
 برآید، نمی‌تواند آن را از آن مگس برای خود برگرداند! در این صورت، هم طالب (عبادت‌کنندگان
 غیر خدا) و هم مطلوب (آن کسان مورد پرستش) ضعیف و ناتوان خواهند بود.»

۳. مصباح المتعجل، ج ۲، ص ۶۳۰، با قدری اختلاف.

نورانیّت بیشتر و توجّه به توحید و تقرّب؛ لذا امروز را به همین جهت روز عید می‌گویند که خدای متعال ما را موفق کرده است که از این میهمانی متّعم بیرون بیاییم و باید بر این میهمانی و توفیقی که داده است و منّتی که بر سر ما نهاده است، خدا را شکر کنیم. امروز روز شکرگزاری است.

اگر خدای متعال در طول سال، این ماه روزه را بر ما واجب نمی‌کرد، ما چه می‌کردیم؟! خُب ما طبعاً به هم‌چنین نعمتی و بهره‌ای نمی‌توانستیم برسیم. امروز را ما عید می‌گیریم برای اینکه خدای متعال این منّت را بر ما نهاده است و این یک ماه را برای تقرّب بیشتر به خود، بر ما فرض کرده است؛ مسائلی را فرض کرده، گرسنگی را فرض کرده، توجّه بیشتر را فرض کرده، عبادت را فرض کرده، قطع تعلّق از ماسوای خودش را بر ما فرض کرده، توجّه به آخرت و توجّه به آن طرف را بر ما فرض کرده است. اینها مسائلی است که خدای متعال بر ما فرض و واجب کرده است و ما در امروز آثار و ثمره این تکلیف الهی را در وجود خود مشاهده می‌کنیم.

شما امروز حال خود را با قبل از ماه مبارک در نظر بگیرید، ببینید که آیا فرق نکرده‌اید و امیال و خواست‌ها و نیّت‌ها و آنچه در ضمیر و نفستان می‌گذرد با قبل از ماه مبارک تفاوتی نکرده است؟! آیا تعلّق شما به دنیا و به آثار دنیا کمتر نشده است؟! این ناشی از همین مسئله است که پرداختن به این امور، خواهی نخواهی ما را نسبت به آن واقعیّت و حقیقتی نزدیک‌تر کرده است که سرشت ما و فطرت ما براساس آن واقعیّت و حقیقت سرشته شده است. و این مسئله مسئله مهمّی است که خدای متعال از روزه و مراقبه در این ماه مبارک از ما توقع دارد. لذا مرحوم آقا و بزرگان بعد از ماه مبارک تلامذه خود را توصیه می‌کردند به استمرار این حالت که سعی کنید این حالتی را که در وجود خود احساس می‌کنید، ادامه بدهید.

در این ماه کاملاً مشخص است که آنچه قبلاً در تصوّرات و تخیلاتمان داشتیم، کمتر شده است؛ نمی‌گوییم به‌کل از بین رفته است. سوءظنّی که نسبت به برادر ایمانی داشتیم، در این ماه می‌بینیم کمتر بوده است؛ توجّه به مسائلی که ما را از توحید

منصرف می‌کند، در این ماه کمتر بوده است؛ پرداختن به اموری که چندان ارتباطی به ما ندارد، در این ماه کمتر بوده است؛ کنکاش در زندگی و تصوّرات و امور دیگران، در این ماه کمتر بوده است؛ غیبت در این ماه کمتر بوده است. اینها همه ناشی از آن اثری است که بر این ضیافت الهی مترتب است.

این امور در سایر جاها برخلاف این مسئله تحقّق پیدا می‌کند. در مجالسی که انسان می‌رود - حالا خارج از این ماه در نظر بگیریم - می‌بینیم این مسائل کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد. غیبت، نمّامی، تهمت، سوءظنّ به دیگران، خودمحوری، دیگران را به سمت خود دعوت کردن، انانیت، فرعونیت و خلاصه، رعایت ماسوی‌الله و حذف الله از نفس و ضمیر و امور مربوط به خویش، کاملاً مشهود است. ولی در این ماه این مسائل کمرنگ می‌شود، آن اهتمام نسبت به آنها از بین می‌رود و به جای آن، توجّه به مبدأ جایگزین می‌شود و آنچه در فطرت ما سرشته شده و در جبّلت گذاشته شده است، آنها تجسّم و ظهور بهتری پیدا می‌کند.

اینها از آثار مهمانی و دعوت پروردگار است که لازمه تحقّق این آثار و این امور، پرداختن به روزه است. با این وصف است که انسان می‌تواند به آنچه مورد نظر او است و برای آن به این دنیا آمده است و برای به فعلیت رساندن آن خلق شده است و برای به دست آوردن آن مکلف شده و به تکلیف دستور داده شده است، برسد.

پس بنابراین همان‌طوری که بزرگان فرموده‌اند، انسان باید این حالت را حفظ کند. چنانچه وقتی که افراد به حجّ مشرف می‌شوند، یک ماه از اوضاع و شرایط و آن حال و هوایی که در آن زندگی می‌کنند و به سر می‌برند، خارج می‌شوند، از افراد دور می‌شوند، از محیط بیرون می‌آیند، از تجارت و کسب خارج می‌شوند، از ارتباطات بیرون می‌آیند و از تعلّقات تا حدودی بیرون می‌آیند.

و چقدر حجّ می‌تواند برای انسان مفید باشد و آن اثر را بر نفس انسان بار کند، در صورتی که این معنا و مقصود حاصل باشد؛ نه اینکه هر روز و هر شب با تلفن و امثال ذلک انسان تماس بگیرد: «فلانی چه شد؟ حالش چطور است؟ اوضاع چطور

است؟ معاملاتی که قرار است در شهر انجام بشود، آیا به قوت خود باقی است؟ چه افرادی در این مدتی که من نیستم چه کارهایی انجام می‌دهند؟» و رتق و فتق امور خود را از آنجا بکنند! این حج فایده‌ای ندارد و حجی نیست که آن اثر بر آن مترتب شود! خوشا به حال آن حج‌اج و آن ضیوف خدای متعال که در سابق به حج مشرف می‌شدند. این وسایل امروز نبود، این اموری که تعلق انسان را اضافه می‌کند و باعث پیوند بیشتر انسان با اطرافیان است نبود. در آن سالی که ما به حج مشرف شدیم، تماس خیلی سخت بود، ارتباط خیلی مشکل بود، افراد بهتر توجه داشتند و بیشتر بهره می‌بردند. لازمه حج و رسیدن به آن مطلوب، جدا شدن و قطع شدن از این تعلقات است.

[گه دلم پیش تو گاهی پیش اوست]

رو که در یک دل نمی‌گنجد دو دوست^۱

انسان باید از تعلق بیرون بیاید تا بتواند به نیکی و درستی و صحت، به ندای پروردگار لبیک بگوید. این لبیکی که حج‌اج در ابتدای احرام می‌گویند، لبیک قطع از تعلقات است، لبیک قطع از زن و بچه است، لبیک قطع از معاملات و روابط در شهر و روستا است، لبیک به [قطع] ارتباطات خانوادگی و جیران و شهر و منطقه و روابط و صداقت است. به این معنا لبیک می‌گویند و به این ندا دارند پاسخ می‌دهند؛ منتها امروزه ما می‌بینیم که افراد وقتی که حج انجام می‌دهند، آن تعلق را با خود به آن دیار می‌برند، آن روابط را حفظ می‌کنند، آن تخیلات و تصورات را با خود نگه می‌دارند، آنچه در آن حال و هوا در شهر و دیار خویش به سر می‌بردند، آن حال و هوا را با خود قرین و هم‌نشین می‌کنند! اینکه فایده‌ای ندارد و لبیکی در اینجا گفته نمی‌شود! لبیک یعنی قطع امید و قطع علاقه.

من نمی‌گویم لبیکی که می‌گوییم مانند لبیک ابراهیم خلیل است؛ از عهده ما بر نمی‌آید و بر نخواهد آمد! جایی که او می‌آید و دستور پیدا می‌کند که باید از زن و فرزند خود منقطع شوی و به طور کل آنها را رها کنی، به تنها امید و ثمره حیاتش

۱. گنجینه الأسرار، عمان سامانی، بخش ۲۸.

پشت می‌کند و آنها را در بیابان سوزان به امان خدا رها می‌کند؛ حتی مکلف می‌شود و دستور پیدا می‌کند که به پشت سر خود هم نگاه نکند و وقتی زن و فرزند خود را قرار می‌دهد، دیگر نسبت به عاقبت و مال آنها خطوری در ذهن او نکند!

آن، یک مسئله و حال و هوایی است که گرچه ما باید به همان کیفیت باشیم، اما تا رسیدن به آنجا فاصله است؛ ولی حداقل که می‌توانیم این کار را انجام بدهیم، چرا انجام ندهیم؟! چرا افرادی که به حج مشرف می‌شوند حتماً باید با خودشان تلفن ببرند؟! برای چه؟! چرا افرادی که می‌خواهند لیبیک پروردگار را بگویند، باید با تصوّرات و با تعلّقات باشد؟! اینکه لیبیک نشد! این همراه بودن ثقل و بار است!

توجه کنید رفقا! ما مجبور نیستیم که همراه با آنچه پیش می‌آید حرکت کنیم؛ ما باید خود تصمیم بگیریم که چه کنیم و خود باید تصمیم بگیریم که چگونه زیست کنیم و خود باید تصمیم بگیریم که آنچه به صلاح خود است برداریم و آنچه به فساد ما است به کناری بگذاریم. که گفته است باید کسی که به مکه می‌رود با خودش موبایل ببرد؟! که گفته است وقتی که در این شرایط و به این کیفیت است، انسان باید به نحوی باشد که آن آثار و آن خصوصیات برای او ظاهر نشود؟! راهی را رفته، زحمتی را کشیده، ندای معبود را پاسخ گفته است، ولی نیمه‌تمام و سی درصد، چهل درصد؛ چرا صد درصد نباشد؟! چرا خودمان را به مرتبه بزرگان نزدیک نکنیم؟! چرا به آنچه آنها توصیه کردند، ما عمل نکنیم؟! برای چه؟! خُب نفع کمتر است و فایده کمتر گیر می‌آید. شما یک عمره بروید بدون این مسائل، ببینید آیا فرق نکردید؟! شما یک حج بروید با این انقطاع، آن وقت ببینید آیا تأثیرش بیشتر نبوده است؟! اینها دستورات کیست؟! اینها دستوراتی است که بزرگان به ما داده‌اند؛ این راه را رفته‌اند و حالا می‌گویند: شما هم به همین راه باید بیایید. اگر می‌خواهید به اینجا برسید و اگر می‌خواهید به این نقطه برسید، باید از همرنگی با جماعت فاصله بگیرید و آنچه را اجتماع و محیط و دنیا و شرایط دنیا بر شما تحمیل می‌کند، کنار بگذارید. خود برای خود تصمیم بگیرید و خود به صلاح خود تصمیم بگیرید. نگذارید دیگران

برای شما تصمیم بگیرند و آنچه را به صلاح شما نیست، بر شما تحمیل کنند و آنچه را به فساد شما است، در معرض بیع و شراء و عرضه دریاورند و مشتریان خوبی برای این مسئله پیدا کنند. شما خاطر جمع باشید که برای این متاع، بازاری هست و برای این بضاعت، مشتری هست و برای این مسائل افرادی هستند و هر کدام به راه خود می‌روند و هر کدام به سلیقه خود عمل می‌کنند. حال چرا ما باید این‌طور باشیم؟!

من مثال کوچکی زدم برای اینکه بدانیم راهی را که ما داریم می‌رویم، اشتباه و غلط است. وقتی کسی به آن سمت حرکت می‌کند، دیگر ماسوی‌الله را باید کنار بگذارد و از تمام تعلّقات باید بیرون بیاید! لیبک داریم می‌گوییم، اما داریم با تلفن با منزل صحبت می‌کنیم؛ این چه لیبکی است؟! این چه حجّی است؟! این چه احرامی است که در آن احرام، همه‌چیز وجود دارد غیر از پروردگار؟! در آن دل همه‌چیز وجود دارد غیر از تعلّق به پروردگار!

ده بود آن نه دل که اندر وی گاو و خر باشد و ضیاع و عقار^۱ وقتی که انسان به آن سمت دارد حرکت می‌کند، دل خودش را باید پاک کند و از تعلّقات باید خارج بشود؛ نه‌اینکه در آن دل، فرزند داشته باشد، زنش را داشته باشد، شوهرش را داشته باشد، قوم و خویشش را داشته باشد و مسائلی را که در شهر به‌جای گذاشته است همراه بیاورد! پس کجا آمده است؟! پس برای چه آمده است؟! در منزل خود که بود، بهتر بود؛ اقلّاً این راه را نمی‌رفت!

ماه مبارک رمضان هم‌چنین خصوصیتی دارد. با روزه‌ای که صائمین در ماه می‌گیرند و تحمل گرسنگی که می‌نمایند، خود را از تعلّق خارج می‌کنند، توجّه نفس را به بدن قطع می‌کنند و کم‌رنگ می‌کنند و به‌واسطه این قطع و کم‌رنگ شدن، به آن طرف که جنبه توحید و تجرّد است اضافه می‌شود. این خصوصیت ماه مبارک است. بنابراین بزرگان می‌فرمایند: سعی کنید که این حال و هوای ماه مبارک را در

۱. دیوان حکیم سنایی غزنوی، ص ۳۸.

خود استمرار بدهید؛ اگر قرار بر این است که بتوانید روزه بگیرید، هفته‌ای دو روز روزه بگیرید. نگذارید یک مرتبه تمام آنچه با او متصل بودید، قطع بشود و از آن حال و هوا به شرایط و فضای دیگر وارد بشوید که به‌طور کلی مناسبت و سنخیتی بین فضای جدید و بین آنچه بودید، وجود ندارد. این انقطاع از آن فضای قبل، انسان را به ورطه سقوط می‌کشاند، حالاتی را که برای انسان پیدا شده است از بین می‌برد، آن مراقبه‌ای را که در ماه مبارک برای انسان به وجود آمده است نابود می‌کند و آن توجه به پروردگار و قطع تعلق از ماسوی‌الله را از بین می‌برد. سعی کنیم این جنبه‌ای را که در خود مشاهده می‌کنیم، دائماً در طول شبانه‌روز متذکر بشویم، در خود یادآوری کنیم، حدیث نفس به خود داشته باشیم و خود را از آن فضا خارج نسازیم. این ثمره‌ای است که ما می‌توانیم از ماه مبارک داشته باشیم.

آیه قرآن که در مطلع سخن قرائت شد، می‌فرماید: ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ ضَرْبَ مَثَلٍ فَاسْتَمِعُوا لَهُ﴾؛ آیه، آیه بسیار عجیبی است و این نکته را تذکر می‌دهد و خدای متعال در اینجا می‌فرماید: مردم، یک مثال برای شما بزنم، در این مثال تو خود حدیث مفصل بخوان از این مجمل که در این آیه چه نهفته است و پروردگار در اینجا چگونه جنبه توحید را بیان کرده است! آیه می‌فرماید: ﴿اسْتَمِعُوا لَهُ﴾؛ «نسبت به این مسئله خوب گوش بدهید!» خدا می‌توانست بگوید: ضَرْبَ لِلنَّاسِ مَثَلٌ كَذَا و كَذَا. [اما آن‌طور فرمود]؛ یعنی توجه کنید، به نظام تکوین توجه کنید، به آن نظامی که شما جزء و ذره‌ای از آن نظام هستید توجه کنید، به جنبه خالقیت و مخلوقیت توجه کنید، به جنبه آمریت و مأموریت توجه کنید! ضَرْبَ لِلنَّاسِ؛ یک مثال برای شما می‌زنم، شما خود بدانید که با وجود تمثیل این مسئله و تصور این قضیه، در این جایگاه چه موقعیتی دارید و در این عرصه چه می‌توانید انجام بدهید.

﴿إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ﴾؛ آن کسانی را که در این دنیا به جز من می‌خوانید و دل خود را متوجه غیر من نموده‌اید و با افرادی غیر از من سر و سر پیدا کرده‌اید و در این دنیای خود به دنبال رسیدن به آنها و به دنبال انتفاع

از مافوق و انتفاع از افرادی که آنها را مؤثر می‌پندارید هستید، بدانید که اینها چه کسانی هستند و قدرت اینها به چه اندازه است و توان آنها در این دنیا [به چه اندازه است]! مگر ما ندیدیم؟! مگر خود به چشم خود ندیدیم؟! آیا برای ما عبرت نیست؟! آن کسانی که تصور می‌کردند در این دنیا عمر جاودان و قدرت بی‌پایان دارند و دنیا پشت سر آنها است و همهٔ دُول و ملل، آنها را حمایت می‌کنند، دیدید به کجا رسیدند؟! دیدید به چه روزی افتادند؟! دیدید افرادی که در تخیل ما نمی‌گنجید روزی این مسئله برای آنها پیدا بشود و پایانی بر زندگی آنها متصور بشود - کجا ما تصور می‌کردیم -، یک مرتبه تقدیر و مشیت پروردگار فرود آمد و صاعقهٔ قهر الهی چنان آنها را فرا گرفت کأن لم یکن شیئاً مذکوراً! دیگر نه از تاک خبر ماند و نه از تاک‌نشان؛^۲ نه اسمی از آنها باقی ماند و نه رسمی!

[خداوند می‌فرماید]: این افرادی را که در این دنیا شما به آنها توجه دارید و بر خلاف فطرتان که من آن فطرت را در ارتباط با ذات خود جبلّی کردم و در ارتباط با تعلق خود، آن فطرت را قرار دادم، شما این ناموس را به غیر سپردید و این مسئله حیاتی را به دست نامحرم دادید و قلبی را که عرش‌الرّحمان است در معرض تاخت و تاز بیگانه درآوردید، اینها آنهايي هستند که در این دنیا قادر بر خلق یک مگس هم نمی‌باشند!

یعنی خدای متعال چطور در اینجا بیان بکند که تمام این یافته‌های شما همه تافته است و تمام این تصوّرات شما در اینجا بر هوا و پوچ است؟! آن کسانی را که در این دنیا به آنها روی آورده‌اید و اتکا می‌کنید، خیال می‌کنید می‌توانند کاری انجام بدهند، در قبال تقدیر و مشیت پروردگار اینها می‌توانند برای شما کارساز باشند - شریک،

۱. ترجمه: «گویی که اصلاً چیزی نبوده است.»

۲. دیوان جامی، فاتحة الشباب، غزلیات، غزل ۷۲۴:

بودم آن روز درین می‌کده از دُرْدکشان که نه از تاک نشان بود و نه از تاک‌نشان

همسایه، مقام مافوق و هر کسی که در این دنیا هست، این شخصی که شما به او روی آوردید و روی او حساب باز کردید و مرا کنار گذاشتید یا کم‌رنگ نمودید - تفاوت نمی‌کند، اینها کسانی هستند که قدرت خلق یک مگس را در این عالم ندارند؛ آن وقت شما من را کنار گذاشتید و دنبال آنها می‌روید؟! ﴿وَلَوْ أَجْتَمَعُوا لَهُ﴾؛ اگر همه با هم جمع بشوند و همه توان خود را به کار ببرند و از همه ابزار و وسایط برای رسیدن به این مقصود استفاده کنند، اینها نمی‌توانند یک مگس را خلق کنند!

بالا تر از این، ﴿وَإِنْ يَسْأَلُهُمُ الدُّبَابُ شَيْئًا لَّا يَسْتَنْقِذُوهُ﴾؛ خلقت به جای خود، اگر این مگس یک چیزی را بردارد و برود، دیگر نمی‌توانند آن را بگیرند و دیگر نمی‌توانند آن را به دست بیاورند! حتی اگر یک چیزی را مگس بردارد ببرد نمی‌توانند دنبالش بروند و آن را بگیرند! شما فکرتان را کجا گذاشتید؟! ﴿ضَعْفَ الظَّالِمِ وَالْمَطْلُوبِ﴾؛ هم تو که به دنبال غیر من می‌گردی در نهایت درجه از ضعف و بدبختی و خسران و نکبت و مآل نامناسب به سر می‌بری، و هم آن کسانی که مطلوب تو هستند! خیال کردی آنها برای تو کاری انجام می‌دهند؟! خیال کردی آنها دردی از تو دوا می‌کنند؟! خیال کردی آنها می‌توانند برای تو کارساز باشند؟! ﴿ضَعْفَ الظَّالِمِ وَالْمَطْلُوبِ﴾!

واقعاً این آیه عجبی است! خدای متعال می‌فرماید: همه مؤثر در عالم وجود، من هستم؛ كُلُّ التَّأْتِيرِ وَكُلُّ السَّبَبِيَّةِ فِي عَالَمِ الْوُجُودِ هُوَ اللَّهُ! این مسئله «کل» به همه مطالب برمی‌خورد، نه فقط به بعضی از طرق؛ یعنی حیثیت عالم وجود بر پایه اقتدار خدای متعال است. آن قلبی را که خدای متعال برای خود گذاشته است و غیر خود را در آن قلب جایز نمی‌داند، ما این قلب را آمدیم تکه تکه کردیم، در این قلب را به روی افراد غیر و غریبه باز کردیم و آنها را راه دادیم؛ آن وقت نتیجه چه می‌شود؟ آن افراد وقتی که می‌آیند در این قلب که سکنی می‌گزینند، تعلقات که می‌آیند، ارتباطات که می‌آیند، توجه به این و آن که می‌آید، تأثیرگذاری این و آن که می‌آید، ذهن را به طرف مسائل دنیا بردن و این مطالب که می‌آید، طبعاً خدا از این قلب بیرون می‌رود و جا برای این خدا در این قلب نمی‌ماند. لذا وقتی که شما با این گونه افراد

صحبت کنید، می بینید که تمام صحبت آنها در مسائل دنیا و در ارتباطات می گذرد: این را ببینم، او را ببینم که رفع مشکل کند، این کار را انجام بدهم! هیچ وقت اسم خدا نمی آید؛ اگر اسم خدا بیاید با بی توجهی و کمرنگی مواجه می شود و با تمسخر مواجه می شود؛ اگرچه تمسخر ظاهری هم نباشد، در دل اصلاً نسبت به این مسئله بها داده نمی شود. این برای این است که به جای خدا در این دل، گاو و خر آورده است و آن گاو و خر، این دل را به ده تبدیل کرده است. خدا هم که در ده جا ندارد، خدا در دل جای دارد؛ «قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ». ^۱ لذا: رو که در یک دل نمی گنجد دو دوست! یا باید تعلق به خدا را آورد، یا باید او را به کناری گذاشت. لذا این مسئله باید مورد دقت و توجه قرار بگیرد که این فطرت الهی که وسیله برای توجه به مبدأ است، تا چه میزان از او استفاده شده و تا چه میزان به کار آمده و تا چه میزان از او بهره گیری شده است؟!

از نقطه نظر وجود این ودیعه الهی و فطرت که وسیله برای توجه به مبدأ و وسیله و واسطه برای تزکیه و تطهیر قلب و نفس است، تمام افراد نسبت به این مسئله یکسان هستند. آیه شریفه می فرماید:

﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَبْنَیْءَ آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ * وَأَنْ أَعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾ ^۲

«مگر من با تو ای فرزند آدم عهد و پیمان نبستم که شیطان را عبادت نکن، به دنبال وساوس شیطان نرو، به دنبال تسویل و تخیلات نرو، به دنبال ابتعاد از من نرو؟!»

این عهد کجا بود؟ ما این عهد را در چه زمانی می توانیم به خاطر بیاوریم؟ این عهد

۱. بحار الأنوار، ج ۵۵، ص ۳۹.

۲. سوره یس (۳۶) آیه ۶۰ و ۶۱. امام شناسی، ج ۱، ص ۶۸:

«ای فرزندان آدم، آیا من با شما پیمان نبستم که عبادت شیطان را ننموده از او پیروی نکنید او دشمن آشکار شما است * و مرا عبادت کنید و از من پیروی نمایید که این است راه مستقیم؟!»

در وجود ما کی محقق شد؟ این همان چیزی است که خدای متعال در آیه شریفه از آن به عهد به توحید یاد می‌کند:

﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَىٰ﴾^۱

زمانی که در زمان فطرت و خلقت و تکوین روح تو از من که مقام ﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾ در آن موقعیت تحقق خارجی پیدا کرد، آن زمان که روح و ذات من که عین توحید و عین تجرد محض است در هنگام ظهور نفس و روح از ذات من این عهد در آنجا انجام پذیرفت که من با تو عهد کردم: حال که تو خود از مبدأ و ذات من نشئت گرفتی و از آن حقیقت من خارج شدی و بیرون آمدی، پس به غیر من دل میند و به غیر من تعلق پیدا نکن و به جای من کسی را جایگزین قرار نده که ﴿أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ﴾؛ آیا من خدای تو نیستم، پروردگار تو نیستم و مالک اختیار تو نیستم؟! آیا این عهد نبوده است؟! الآن شما در وجود خود مشاهده کنید، این عهد را نمی‌بینید؟! این فطرتی که خدای متعال در ما قرار داده است، این همان عهدی است که در عالم ألسنت از ما گرفته است که در اینجا امیرالمؤمنین علیه السلام هم می‌فرماید:

خداوند وقتی که دید این مردم آن عهد را فراموش کردند و آن حق جوار را به کناری نهادند، انبیا را فرستاد تا اینکه آنها را متوجه کند و این «مَنْسِيَّ نِعْمَتِهِ»، نعمت فراموش شده‌ای را که برای آنها است که همان حقیقت توحید و تعلق به آن مبدأ حی است، به آنها یادآوری کنند، با وجود دستورها و با وجود احکام و تکالیف.^۲

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۷۲. امام شناسی، ج ۱۱، ص ۲۵۹:

«و ای پیامبر ما! یادآور وقتی را که پروردگار تو از پشت فرزندان آدم، ذریه و نسل آنها را برگرفت و آنها را بر خودشان گواه گرفت که آیا من پروردگار شما نیستم؟! همه گفتند: آری، ما به ربوبیت و خداوندی تو گواهی می‌دهیم!»

۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۳: ﴿

لذا ما الآن مشاهده می‌کنیم این مسئله را در خود می‌بینیم. همه افراد این مطلب را می‌بینند؛ حتی کافر این عهد را مشاهده می‌کند. وقتی که دارد دروغ می‌گوید، در وجود خود اظهار ندامت می‌کند؛ این همان عهد است. وقتی که دارد خلاف می‌کند، در پیش خود شرم‌منده است. وقتی که به کناری می‌رود و در خاموشی خود به فکر فرو می‌رود، خود را ملامت می‌کند؛ این همان عهد است. همین شخص کافر وقتی که به دیگری ظلم می‌کند، [دچار پشیمانی می‌شود]؛ این همان عهد است. آنهایی که در کربلا آمدند و فرزند رسول خدا را کشتند، آیا بعداً دچار پشیمانی نشدند؟! اگر این عهد در وجود آنها نبود که نباید پشیمان بشوند و اگر این فطرت قطع شده بود که نباید پشیمان بشوند. این پشیمان شدن برای چیست؟ این سرزنش کردن برای کیست و برای چیست؟ این سرزنش، این پشیمانی و ندامت و این اظهار تأسف از انحراف طریق و انحراف فطرت، به واسطه این عهدی است که خدای متعال قرار داده است.

«وَاصْطَفَىٰ سُبْحَانَهُ مِنْ وَلَدِهِ أَنْبِيَاءَ أَخَذَ عَلَى الْوَحْيِ مِيثَاقَهُمْ وَعَلَىٰ تَبْلِيغِ الرَّسَالَةِ أَمَانَتَهُمْ لَمَّا بَدَّلَ أَكْثَرُ خَلْقِهِ عَهْدَ اللَّهِ إِلَيْهِمْ فَجَهِلُوا حَقَّهُ وَاتَّخَذُوا الْأَنْدَادَ مَعَهُ وَاجْتَالَتْهُمْ الشَّيَاطِينُ عَنْ مَعْرِفَتِهِ وَاقْتَطَعَتْهُمْ عَنْ عِبَادَتِهِ فَبَعَثَ فِيهِمْ رَسُولَهُ وَاتَرَ إِلَيْهِمْ أَنْبِيَاءَهُ لِيَسْتَأْذُوهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ وَيَذَكِّرُوهُمْ مَنْسِيَّ نِعْمَتِهِ وَيَحْتَجِّجُوا عَلَيْهِمْ بِالتَّبْلِيغِ وَيُثِيرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ وَيُرُوهُمْ آيَاتِ الْمَقْدِرَةِ مِنْ سَفْهِفِ فَوْقَهُمْ مَرْفُوعٍ وَمِهَادٍ تَحْتَهُمْ مَوْضُوعٍ.» ترجمه صلاة الجمعة، ص ۳۸:

«خداوند سبحان در این کره خاکی، پیامبرانی از فرزندان آدم برگزید و از آنان برای سپردن وحی و امانت در تبلیغ رسالت پیمان گرفت، در آن هنگام که اکثر مردم تعهد الهی را نادیده انگاشتند و حق خداوندی‌اش را بجای نیاوردند و شرکای موهوم در برابرش اتخاذ کردند، شیاطین با گسترده دام‌های حيله‌گری، آنان را از معرفت ربانی محروم ساختند و رابطه عبودیتشان را با معبود بی‌همتا از هم گسیختند. خداوند رسولانی را برانگیخت و پیامبرانش را پیاپی به سوی آنان فرستاد، تا مردم را به ادای پیمانی فطری که با آفریدگارش بسته بودند، وادار نمایند و نعمت فراموش شده او را به یادشان بیاورند، و با تبلیغ دلایل روشن، وظیفه رسالت را بجای آورند، و نیروهای مخفی عقول مردم را برانگیزانند و بارور سازند، آیات با عظمت الهی را که در نظام کلی هستی نقش بسته است به آنان بنمایانند، آسمان‌هایی برافراشته بالای سرشان و گهواره گسترده زمین زیر پایشان.»

لذا در سوره یس می‌فرماید: ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ﴾؛ شما وقتی که به خودتان مراجعه کنید، آیا این عهد را در وجود خود نمی‌بینید، آن وقت می‌روید بت را می‌پرستید؟! آن وقت می‌روید شرک می‌ورزید؟! آن وقت مرا کنار قرار می‌دهید؟! شما نیازی به فرستادن پیغمبر ندارید، شما نیازی به فرستادن امام ندارید؛ در مرتبه ظاهر و در مرتبه ابتدایی، خودتان به خودتان مراجعه کنید می‌فهمید که دور هستید یا نزدیک هستید، می‌فهمید آیا در صراط آن عهد به سر می‌برید یا با تقلب و دروغ دارید روزگار می‌گذرانید، با حيله و مکر و کلاه سر مردم گذاشتن دارید روزگار می‌گذرانید، با ظلم و عدوان و به هر شکل و به هر نوع دارید روزگار می‌گذرانید! خودتان می‌توانید این را بفهمید که الآن در آن صراط و در آن مسیری که عهد من بر آن صراط و بر آن مسیر مستقر شده است، گام برمی‌دارید یا به غیر از این. این دیگر نیاز به دلیل و بیّنه و شاهد ندارد؛ هر کسی به ذات خود مراجعه کند می‌داند که در چه مسیر و در چه طریقی دارد حرکت می‌کند. بله، پیغمبران و بزرگان و اولیا می‌آیند و راه فعلیت رساندن آن عهد را به انسان می‌آموزند و دست انسان را می‌گیرند. ولی انسان نسبت به این قضیه نیازی به پیغمبر و امام ندارد؛ انسان می‌فهمد که آیا دروغ صحیح است یا راست صحیح است؛ کدام صحیح است؟ هر کدام را که فطرت او [تأیید کند، آن صحیح است].

لذا فرموده‌اند - ظاهراً این مسئله را در سنن د/رمی نقل می‌کند - که یک شخص خدمت رسول خدا آمد و حضرت در مسجد مدینه نشسته بودند. حضرت فرمودند: «آمدی و می‌خواهی از معنای برّ و نیکی از من پرسی.» عرض کرد: «بلی یا رسول‌الله؛ من خدمت شما آمدم تا به شما بگویم که برّ چیست؟ نیکی چیست؟ عمل صالح چیست؟ کار خیر چیست؟ که امور خود را نسبت به آن تنظیم کنم و مسائل خود را نسبت به آن تطبیق کنم.»

حضرت فرمودند:

[اسْتَفْتِ نَفْسَكَ]، اسْتَفْتِ قَلْبَكَ؛ الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَاطْمَأَنَّ إِلَيْهِ الْقَلْبُ

و الإثم ما حاك في النفس و تردّد في الصدر [وإن أفتاك الناس و أفتوك].^۱

عجیب روایتی است این مسئله! با اینکه این روایت در کتب اهل تسنن آمده است، و لکن آثار صدق از مضامین این روایت کاملاً هویدا است. «استفت قلبك؛ همیشه برای تشخیص برّ و برای تشخیص عمل صالح، به قلب خودت مراجعه کن!» وقتی که داری ظلم می‌کنی، وقتی که داری به ناحق یک سیلی به غیر می‌زنی به قلب خودت مراجعه کن؛ اگر این فرزند تو هم بود می‌زدی؟! وقتی که داری یک دروغ می‌گویی، به قلب خودت مراجعه کن؛ اگر فرزند یا یکی از نزدیکان خودت هم بود در جایی که برای آنها ضرر داشت، آیا این دروغ را می‌گفتی؟! به قلب خودت مراجعه کن آیا کدورت گناه را در قلب خودت نمی‌بینی؟! به قلبت خودت مراجعه کن آیا نورانیت راست و صحیح و عمل صالح را در وجود خود و در قلب خود مشاهده نمی‌کنی؟! خیلی راحت است؛ «استفت قلبك!» حضرت نمی‌فرماید: صبح تا شب بلند شو بیا در مسجد مدینه دائماً از من بپرس، دائماً وقت من را بگیر، دائماً بگو آقا این کار را بکنم، آن کار را نکنم! در اینجا نه من وقت دارم و نه زندگی اجتماعی اقتضا می‌کند که این کار را بکنی! خدا به تو قلب داده، خدا به تو مغز داده و خدا به تو شعور داده است؛ چطور در کارهای دیگر این شعور را خوب به کار می‌اندازی، ولی نسبت به این مسائل که می‌شود، آیا دائماً بلند می‌شوی بروی سؤال کنی؟! «استفت قلبك؛» از قلب خودت فتوا بگیر و طلب فتوا بکن بین چه حکم می‌کند، چه نصیحت می‌کند و این قلب چه راهی را پیشنهاد می‌کند.

۱. سنن الدارمی، ج ۲، ص ۲۴۶. فقاہت در تشیع، ص ۶۷:

«حضرت فرمودند: همیشه (درباره امور و قضایا) از قلب و ضمیر و فطرت خود پرسش نما! عمل نیک، آن کاری است که نفس به انجام آن مطمئن و آرام باشد و قلب نیز در آسودگی و انبساط از آن استقبال نماید؛ و عمل خلاف و ناشایست، کاری است که در نفس و قلب قرار نمی‌گیرد و دائماً در تردّد و شک و رفت‌وآمد است، گرچه مردم به انجامش فتوا دهند و دیگران نیز حکم به آن بنمایند (تو به قلبت نگاه کن، نه به فتوای دیگران).»

بعد، حضرت بیشتر توضیح می‌دهند: «أَلْبِرُّ مَا أَطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَاطْمَأْنَانَ إِلَيْهِ الْقَلْبُ.» بر آن چیزی است که در قلب قرار می‌گیرد و استقرار دارد؛ نه اینکه بیاید و برود. وقتی که شما چیزی را راست گفتید ولو اینکه بر ضرر شما است، احساس آرامش می‌کنید؛ همیشه به این مسئله که نگاه بکنید می‌گویید: کار درست و کار صحیح کردم. وقتی یک عمل خیر انجام می‌دهیم، این عمل و آن نیت در قلب استقرار دارد؛ این طور نیست که بیاید و برود، این طور نیست که یک وقتی فراموش کنیم، این طور نیست که یک وقتی بخواهیم به دنبالش بگردیم، بلکه احساس می‌کنیم آن با وجود ما عجین شده و ترکیب شده است؛ «وَاطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ.» وقتی هم که انجام دادیم خیالمان راحت است و آرامش داریم. اگر کسی از ما سؤال کرد که چرا انجام دادیم، می‌گوییم: این هم دلیلش، این هم بینه‌اش و این هم علتش. اطمینان نفس برای ما در آن عمل به بر، کاملاً هویدا و روشن است و سرفراز حرکت می‌کنیم، با خجالت سرمان را پایین نمی‌اندازیم و از مردم خجالت نمی‌کشیم؛ خودمان را در جلوی مردم ظاهر می‌کنیم و کاملاً نسبت به عملی که انجام داده‌ایم احساس فخر و احساس مباهات می‌کنیم! این می‌شود بر. «أَلْبِرُّ مَا أَطْمَأْنَنْتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَاطْمَأْنَانَ إِلَيْهِ الْقَلْبُ.»

«وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ.» در مقابلش، گناه آن چیزی است که به قلب وارد می‌شود، استقرار ندارد، آدم دائماً باید دنبالش برود و آن را بگیرد، احساس نمی‌کند با وجود او عجین است؛ وقتی یک دروغ گفت، دائماً می‌خواهد از آن دروغ فرار کند، دائماً می‌خواهد از آن عملی که انجام داده است فرار کند، دائماً می‌خواهد آن عمل را به فراموشی بسپارد، نمی‌خواهد پیگیری کند، نمی‌خواهد به دنبال برود و در جلوی مردم احساس مباهات و احساس افتخار نمی‌کند. چون دروغ و خلاف گفته، مکر کرده، نفاق به خرج داده است، لذا در توجه نسبت به این مسئله دائماً می‌خواهد آن را از خود دور کند؛ چون وجود او با وجود این نفاق دو تا است. این قلب، قلبی است که خدا برای خود خلق کرده است؛ چرا در این قلب نفاق آوردی؟! این قلب

با آن سنخیت ندارد! وقتی عضوی را بخواهند پیوند بزنند، [مثلاً] وقتی کلیه را بخواهند پیوند بزنند، قبول نکنند بدن پس می‌زند، قبول نمی‌کند؛ این گروه خون نمی‌خواند، این سلول سنخیت ندارد، این پیوند را رد می‌کند. قلب ما دروغ را رد می‌کند و نمی‌پذیرد و در خود قرار نمی‌دهد؛ لذا دائماً می‌خواهیم از این دروغ فرار کنیم و دیگر نمی‌خواهیم کسی اسم این دروغ را بیاورد: آقا پارسال این دروغ را گفتی! می‌گوییم: اصلاً اسم آن را نیاور! دیگر نمی‌خواهیم این مسئله را... ولی اگر کار خیری انجام بدهیم، هر چه اضافه تکرار بکنند، تازه بیشتر خوشمان می‌آید و بیشتر کیف می‌کنیم و بیشتر لذت می‌بریم. این به خاطر آن است که قلب با این عمل صالح سنخیت دارد و آن را می‌پذیرد. ولی آن عمل خلاف، آن نفاق، آن مکر، آن ظلم، آن تجاوز و آن جنایت، با قلب سازگاری ندارد و با این عرش الرحمن سنخیت ندارد؛ لذا وقتی که انجام می‌دهیم، می‌خواهیم خودمان فرار کنیم! عملی انجام داده‌ایم و غلطی کرده‌ایم، ولی می‌خواهیم فرار کنیم، دیگر کسی اسمش را نیاورد، دیگر کسی حرفش را نزند، دیگر کسی یادآوری نکند و دیگر کسی...! این مسئله به خاطر این است که سنخیت ندارد «و ترَدَدَ فِي الصَّدْرِ»، نمی‌آید بنشیند؛ ترَدَد دارد، دائماً می‌آید، دائماً می‌رود، انسان وقتی که انجام می‌دهد آرامش ندارد!

این روایت روایت بسیار عجیبی است و این روایت می‌تواند یکی از اصول موضوعه استنباط احکام و مبانی باشد که چطور انسان تشخیص بدهد این عمل مقرب الی الله است یا مبعَد است؟ انسان این عمل را به خود عرضه می‌کند، به آن فکر می‌کند؛ قلب خودت را از ماسوی الله پاک کن، آنگاه نسبت به این عمل بیندیش و ببین که نفس و قلب تو در قبال این عمل چه جایگاه و موقعیتی به خود می‌گیرد. در آنجا است که نور الهی می‌تابد و کدورت و نورانیت این عمل برای انسان آشکار می‌شود. لذا انسان در خیلی از موارد می‌بیند با بعضی از احکامی مواجه می‌شود که هر چه به قلب خود مراجعه می‌کند می‌بیند این قلب این مسئله را نمی‌پذیرد؛ چون حکم، خلاف و حکم، خطا است، از هر کسی می‌خواهد سر بزند، قلب نمی‌گیرد! اینجا است که انسان وقتی این توجه را قوی کند و وقتی این مسئله را تجرّد بیشتری ببخشد، آنگاه کم‌کم به مراتبی

می‌رسد که خود می‌تواند آن ملاکات و آن مناظرها و آن مرتبه جعل علل احکام را در وجود خویش بیابد و خود نسبت به آن مطالب اظهار نظر کند.

خدا مرحوم حاج هادی ابهری را رحمت کند و بیامرزد. اسمش در اینجا آمد و حتماً نصیبی داشته است که در اینجا دوستان و مؤمنین یادی از او بکنند. ایشان مرد بسیار روشن ضمیری بود. بنده خودم از مرحوم والد - رضوان الله علیه - شنیدم که از مرحوم آیه‌الله میلانی [نقل می‌کردند که] ایشان می‌فرمود:

وقتی که برای من در کیفیت فتوا و بعضی از احکام مشکلاتی پیدا می‌شود، با حاج هادی ابهری صحبت می‌کنم و آن نظر حاج هادی برای من حجت است. مرحوم آیه‌الله سید محمد هادی میلانی، آن مرجع تقلید بزرگ که مرحوم والد فرمودند:

بعد از مرحوم آقا سید عبدالهادی شیرازی - رحمة الله علیه - افراد را فقط به مرحوم آیه‌الله میلانی من ارجاع می‌دادم و به کس دیگری ارجاع ندادم. ایشان مرد بزرگی بود و با مرحوم والد هم ارتباطاتی داشت و از زمره همان افرادی بود که در مسئله انقلاب اسلامی ایران، در آن ابتدای امر، با مرحوم آیه‌الله خمینی و مرحوم والد و نیز مرحوم علامه طباطبائی - رضوان الله علیه - اشتراک مساعی داشتند.^۱ بنده خودم از مرحوم والد شنیدم که می‌فرمودند: «ایشان در اواخر عمر دارای انقطاع خوبی شده و با حال انقطاع از دنیا رفته است.» مرد بسیار بزرگ و مرد صاحب نفس و صاحب نفسی بود. ببینید یک مرجع تقلید - نه آدمی که فرض بکنید شخص عادی و از افراد عوام الناس است؛ بلکه مرجع تقلید صاحب رساله عملیه -، آن هم آن شخص و آن مرد بزرگ که همه علما و فقها بر فضل و اولویّت او تصریح داشته‌اند، چگونه در اینجا اعتراف می‌کند که در بعضی از مشکلات، مسائل اجتماعی و حتی احکام و فتوا وقتی که دچار شبهه و تردید می‌شوم، با مرحوم حاج هادی ابهری صحبت می‌کنم. حالا مرحوم حاج هادی ابهری کسی بود که آن قدر از این علوم ظاهر و ...

۱. رجوع شود به وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام، ص ۲۰، ۲۴، ۳۸، ۴۲ و ۶۷.

بی بهره بود که حتی امضا هم نمی توانست بکند؛ یک مهر برای او درست کرده بودند و در جیب خودش گذاشته بود که در هر جا نامه‌ای یا چیزی بود برایش می خواندند، آن را درمی آورد و مهر می زد. حتی شماره پول و اسکناسی را که می خواست، نمی توانست بگوید؛ از رنگ آن پول تشخیص می داد که فرض کنید این یک تومان است یا دو تومان است. در آن زمان‌ها که اسکناس دو تومانی و پنج تومانی و... هم بود، از رنگ پول تشخیص می داد، نه از شماره. ولی این قلبش به نحوی بود که می توانست نورانیت و کدورت احکام را تشخیص بدهد. مرحوم میلانی از او سؤال می کردند که حاجی، از کجا می فهمی که این حکم درست است؟ می گفت:

وقتی که من نگاه می کنم می بینم که این مسئله نورانیت دارد و خلافتش ظلمت دارد؛ لذا قلب من به این سمت متوجه می شود و از آن سمت کنار می رود.

و ایشان می فرمودند:

یک مورد اتفاق نیفتاد که من با این مرد بزرگ مشورت کنم و بعد خلافتش برای من ثابت بشود!

این حرف کیست؟ این حرف یک مرجع تقلید، آن هم مرجعی به مانند مرحوم میلانی است که مگر مانند او را دیگر روزگار به وجود بیاورد! هیئات!

لذا امام صادق علیه السلام می فرماید:

تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يُحِطُّ بِلَامٍ وَلَا وَائٍ خَطِيئًا مُصْتَعًا وَ لَقَلْبُهُ أَشَدُّ ظُلْمَةً مِنَ اللَّيْلِ
 الْمُظْلَمِ؛ وَ تَجِدُ الرَّجُلَ لَا يَسْتَطِيعُ يُعَبِّرُ عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبُهُ يَزْهَرُ كَمَا يَزْهَرُ
 الْمِصْبَاحُ.^۱

۱. الکافی، ج ۲، ص ۴۲۲. نور ملکوت قرآن، ج ۲، ص ۳۲۲.

«شما مردمی را می یابید که در سخن گفتن چنان استادند که حتی در یک حرف همچون لام و یا واو اشتباه نمی کنند. خطیبی هستند بلیغ و یا جهوری الصوت و یا به طور مسلسل بدون ارتعاش و لُکنت لسان خطبه می خوانند، اما قلبشان تاریک تر است از شب تاریک؛ و هم چنین شما مردمی را می یابید که توانایی ندارند که آنچه را در نیت دارند بر زبان آورند، اما قلبشان همچون چراغ درخشان نور می دهد!»

مردی را می‌بینید که خطیب است، سخنور است، خوش سخن می‌گوید، با بلاغت و فصاحت صحبت می‌کند که یک واو را به جای فاء و فاء را به جای واو نمی‌گذارد، [اما] قلب او از شب تا روز هم تاریک‌تر و ظلمانی‌تر و مکدرتر است! عجیب است! بله، همین‌طور است دیگر و به همین کیفیت است! نورانیت که به درس خواندن نیست، نورانیت که به خوب صحبت کردن و منبر رفتن نیست! عزیز من، نورانیت به حرف‌ها را پشت سر هم زدن نیست، نورانیت به عبارات را مسجع و مقفاً گفتن نیست، به اینها نیست!

«وَمَجِدُّ الرَّجُلِ لَا يَسْتَطِيعُ يُعَبِّرُ عَمَّا فِي قَلْبِهِ بِلِسَانِهِ وَقَلْبُهُ يَزْهَرُ كَمَا يَزْهَرُ الْمِصْبَاحُ.»

مردی را می‌بینید که قدرت ندارد آن مافی الضمیر خودش را بیان کند، این قدر بی‌سواد است که عبارت را پیدا نمی‌کند، نمی‌تواند آن نیت خود را بگوید، نمی‌تواند بیان کند، کلمات را نمی‌تواند مثل آن اولی ترجیع و تقفیه بدهد، نمی‌تواند این کار را انجام بدهد، قدرت بر تکلم ندارد، سواد ندارد، نصف یک جمله را می‌گوید نصفش را نمی‌گوید؛ ولی وقتی که به قلبش نگاه می‌کنی، این قلب مانند چراغ می‌درخشد! حالا کدام جلوتر هستند؟! کدام مقرب‌تر هستند؟! کدام یک از این دو عهد خدا را نگاه داشته‌اند؟! کدام از این دو به ندای خدا لبیک گفته‌اند؟! موقع رفتن و موقعی که ما ندای ملک‌الموت را پاسخ می‌گوییم، کدام یک بدبخت و کدام یک سعادت‌مند شده‌ایم؟! آن کسی که فقط یک عمر به دنبال سخن گفتن و جملات را پشت سر هم ردیف کردن و بعد، هزار خلاف انجام دادن و به اسم خدا و رسول اینها را مطرح کردن است، سعادت‌مند است؟!!

لذا ما در این مسئله باید توجه کنیم؛ این مسئله بسیار مسئله مهمی است! این قضیه که توجه باید به آن سمت باشد و دل را از غیر خدا باید درآورد! تادل را از غیر خدا درنیاوریم، خدا و ولیّ خدا در این قلب و در این دل نمی‌آید. تا دل را از غیر خدا خالی نکنیم و تخلیه نکنیم، به وجود ولایت تخلیه نمی‌شود. و این مسئله باید تحقق پیدا کند. انسان تا به این کیفیت نرسد، نمی‌تواند منتظر زمان ظهور حضرت

باشد. مگر بین این زمان و بین زمان‌های گذشته چه فرقی است؟! اگر قرار باشد که ما آمادگی برای ادراک آن ظهور را نداشته باشیم، پس چرا حضرت هزار سال پیش ظهور نکرد؟! اگر قرار بر این باشد که افراد برای جایگزینی اراده و مشیت آن بزرگوار به جای اراده و مشیت خود آماده نباشند، پس چرا اصلاً غایب شد؟!!

بحمدالله این مسئله به نظر می‌رسد که کم‌کم دارد جامعه عمل به خود می‌پوشاند. این توجّه و کنار گذاشتن ماسوی‌الله و تعلق به ماسوی‌الله و به آن افرادی که آن افراد را ما به خیال و به تصوّر به جای خدا و موالیان و اولیای خدا می‌نشانیم، دارد تصحیح می‌شود و این مسئله دارد جای خود را به همان کیفیت ربط به آن مبدأ هستی و به ولیّ او، حضرت بقیة‌الله الاعظم، حجة بن الحسن المهدی ارواحنا لتراب مقدمه الفداء می‌دهد و این مسئله به آنجا دارد می‌رسد، توجّه مردم نسبت به آن حضرت دارد زیاد می‌شود و قطع علاقه مردم از غیر او دارد ظهور و نمود پیدا می‌کند. آن تصوّراتی که سال‌ها و بلکه ده‌ها سال و قبلاً نسبت به بعضی از مطالب بود، دارد دگرگون می‌شود. آن توجّه و توقّع‌هایی که یک زمان براساس آن توجّه‌ها و براساس آن توقّع‌ها انسان مسیر زندگی خود را تعیین می‌کرد، آنها دارد اصلاح می‌شود و آنچه لازمه حضور آن حضرت است، بحمدالله آثارش دارد پیدا می‌شود. دیگر مردم فهمیده‌اند یا کم‌کم دارند متوجّه می‌شوند که باید فقط و فقط و فقط ذهن خود و قلب خود و تمام شراشر وجود خود را به آن نقطه حیات و به آن نقطه هستی و به آن محوریت عالم تکوین، حضرت محمد بن حسن العسکری، حجة بن الحسن گسیل داشت و آن واقعیت را باید در قلب قرار داد و زندگی را باید بر آن اساس قرار داد و امور را باید بر آن اساس تنظیم کرد.

زمانی که بزرگان می‌فرمودند که باید فقط و فقط توجّه به حضرت باشد، دیگر کم‌کم برای مردم آشکار شده است. آن صحبت‌هایی که سال‌های سال اولیای خدا راجع به مطالب می‌فرمودند، دیگر صحّت و صدقش برای مردم دارد هویدا می‌شود. آنچه تصوّرش و تصدیقش برای بسیاری از افراد در یک زمان مشکل بود، امروز به

راحتی و به سهولت دارد تحقق پیدا می‌کند. اینها همه آثار و نشانه‌های ظهور نیست؟! که هست؛ باید این طور باشد!

لذا همان طوری که آیه قرآن می‌فرماید: ﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرْبَ مَثَلٍ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ وَ اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوْ اَجْتَمَعُوْا لَهُ﴾؛^۱ آن کسانی که تا به حال شما خیال می‌کردید مؤثر هستند، شما خیال می‌کردید که اینها کاری انجام می‌دهند، شما خیال می‌کردید که مدار عالم بر محور اراده و مشیت آنها می‌گردد، شما خیال می‌کردید که دین و دنیا به دست آنها تدبیر و اراده می‌شود، ﴿لَنْ يَخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوْ اَجْتَمَعُوْا لَهُ﴾، ﴿ضَعْفَ الظَّالِمِ وَالْمُظْلُوْبِ﴾!^۲ برای این مسئله باید تصحیح انجام بگیرد، باید اصلاح انجام بگیرد، باید تغییر و تبدل انجام بگیرد، باید همه بدانند که فقط وجود مقدس آن حضرت است که می‌تواند تشنگان را سیراب کند، گرسنگان را از گرسنگی درآورد، آن کسانی که واله و حیران هستند به سرچشمه نجات برساند، آن کسانی که در این دنیای وانفساه نتوانستند راه به جایی ببرند و در تشکیک و در شبهات نمی‌توانند مسیر مشخص و مسیری را که به صلاح آنها هست انتخاب کنند، فقط و فقط آن حضرت است که می‌آید [آنها را هدایت کند]. طبیعتاً این مسئله آشکار شده است و مقدمه الجیش این مطلب در میان اقوام و ملل دنیا دارد به ظهور می‌رسد که دنیا دارد به انتها می‌رسد، افراد سر درگم هستند، نمی‌توانند مشکلی از خود حل کنند و بلکه هر روز مشکلی به مشکل دیگر اضافه می‌کنند.

امروز روز عید است و روز شکرگزاری است برای این ضیافت الهی، برای این تصفیة نفس و برای این تزکیه‌ای که در این مدت انجام شده است. از آن طرف هم روز جمعه است و روز متعلق به امام زمان است و حتی اگر جمعه هم نبود روز عید فطر روزی است که متعلق به امام زمان علیه السلام است؛ باید همه به آن حضرت توجه کنند و ذهن خود را به آن سمت سوق بدهند و از آن حضرت تقاضا کنند که

۱ و ۲. سوره حج (۲۲) آیه ۷۳.

خداوند موانع ظهور را از جلوی پا بردارد و قلبها را به آن سمت توجّه بدهد. این واقعیّت است. لذا بزرگان توصیه می‌کردند که در امروز باید برای سلامتی حضرت دعا کرد و برای سلامتی حضرت در امروز باید صدقه داد. شیعیان پس چه کاری باید کنند؟ آن کسانی که خود را مدّعی پیروی و متابعت او می‌دانند و شیعه او به شمار می‌آورند، پس باید چه کار کنند؟ باید همین کارها را بکنند. کار دیگری از دست ما بر نمی‌آید. کار ما دعا کردن است برای سلامتی آن وجود نازنین و آن وجود مطهر که عصاره عالم وجود و واسطه فیض پروردگار است.

لذا بهترین دعا در امروز دعا برای ظهور آن حضرت و تعجیل در فرج آن حضرت است.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغِبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ، وَتُذِلُّ بِهَا النَّفَاقَ وَأَهْلَهُ، وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ!

جهت تعجیل در ظهور حضرت و رفع گرفتاری از همه مسلمین، بالخصوص شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام سه صلوات مرحمت کنید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱. مصباح المتهجد، ج ۲، ص ۵۸۱، فرازی از دعای شریف افتتاح. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

مجلس شانزدهم

خصوصیت دعوت به توحید

عید فطر ۱۴۳۲ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعَمِ وَالنِّعَمِ بِالشُّكْرِ. نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ عَلَى
بَلَائِهِ. وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ؛ وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِيْمَانًا مَنْ عَايَنَ الْغُيُوبَ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ، إِيْمَانًا نَفَى إِخْلَاصُهُ الشُّرْكَ وَيَقِينُهُ الشُّكَّ.
وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ] عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ (أَرْسَلَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ).
أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَبِهَا الْمَعَادُ [المعاد]! دَعَا إِلَيْهَا خَيْرُ
دَاعٍ وَوَعَاها خَيْرُ وَاِعٍ، فَأَسْمَعَ دَاعِيها وَفازَ وَاِعِيها.^٢

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي

١. اقتباس از آیه ٣٣ سوره توبه (٩) و آیه ٩ سوره صف (٦١):

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾.

٢. قسمتی از خطبه ١١٤ *نهج البلاغه* (صبحی صالح)، ص ١٦٩. جهت اطلاع از ترجمه رجوع شود

به همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١.

دینِ اللهَ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا.^۱
 اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى خَاتَمِ رُسُلِكَ وَ سَيِّدِ بَشَرِكَ، أَفْضَلِ السَّفَرَاءِ الْمُقَرَّبِينَ وَ
 خَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ، الَّذِي رُوْحُهُ نَسْخَةُ الْأَحْدِيثِ فِي اللَّاهُوتِ وَ جَسَدُهُ صُورَةُ
 مَعَانِي الْمُلْكِ وَ الْمَلَكُوتِ، طَاوُسُ الْكِبْرِيَاءِ وَ حَمَامُ الْجَبْرُوتِ،^۲ الْعَبْدُ الْمُؤَيَّدُ وَ الرَّسُولُ
 الْمَسْدُودُ الْمُصْطَفَى الْأَعْجَدُ أَبُو الْقَاسِمِ مُحَمَّدُ.

وَ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى أَخِيهِ وَ وَصِيِّهِ وَ صَهْرِهِ وَ ابْنِ عَمَّتِهِ وَ خَلِيفَتِهِ مِنْ بَعْدِهِ، يَعْسُوبِ
 الدِّينِ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ، أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَ عَلَى ابْنَتِهِ الطَّاهِرَةِ،
 الْحَوْرَاءِ الْإِنْسِيَّةِ، الْبَتُولِ الْعِذْرَاءِ وَ الشَّفِيعَةِ فِي يَوْمِ الْجِزَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، وَ عَلَى سِبْطِي
 الرَّحْمَةِ وَ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ، وَ صَلِّ عَلَى أُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ: عَلِيِّ
 بْنِ الْحُسَيْنِ، وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، وَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى، وَ
 مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ، وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، وَ الْحُجَّةِ الْقَائِمِ الْمُتَنْظَرِ الْمَهْدِيِّ
 صَلَوَاتِكَ وَ سَلَامَتِكَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ. اللَّهُمَّ عَجِّلْ فِي فَرَجِهِمْ وَ اجْعَلْنَا مِنْ شَيْعَتِهِمْ وَ
 مَوَالِيهِمْ وَ الدَّائِينَ عَنْهُمْ، وَ وَفَّقْنَا لِزِيَارَتِهِمْ فِي الدُّنْيَا وَ شَفَاعَتِهِمْ فِي الْآخِرَةِ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله في كتابه الكريم و مُبرم خطابهِ العَظِيمِ:

﴿قُلْ هَلْذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا
 مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾.^۳

جهت تعجیل در ظهور ولیّ ما و امام ما و حجّت ما، و رفع گرفتاری از عامه

۱. سوره نصر (۱۱۰). ترجمه در همین کتاب، ص ۲۸۲، تعلیقه ۱ آمده است.

۲. برگرفته از *ناسخ التواریخ*، ج ۴، ص ۱۷۵۵، کلام شریف امیرالمؤمنین علیه السلام در هنگام دفن جسد مطهر رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم.

۳. سوره یوسف (۱۲) آیه ۱۰۸. *نور ملکوت قرآن*، ج ۴، ص ۳۱۲:

«بگو ای پیغمبر: این است راه من که از روی بصیرت به سوی خدا دعوت می کنم، من و آن کسانی که از من پیروی می نمایند. و پاک و منزّه است خدا، و من از مشرکین به خدا نمی باشم.»

بشر، خصوصاً شیعیان امیرالمؤمنین علیه السّلام صلواتی ختم کنید. اللهم صلّ علی محمد و آل محمد.

در این آیه شریفه خداوند می فرماید: ای رسول خدا، به مردم بگو راه من همین است که دارید مشاهده می کنید و می بینید و به شما ابلاغ کردم؛ راه من همین است که با بیان خودم و با کردار خودم برای شما توضیح دادم. ﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ من در این راه، شما را به خدا می خوانم؛ خود و هر کسی که از من تبعیت و متابعت می کند و پیش را جای پای من می گذارد.

﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ به خدا می خوانم، هم خود را و هم کسی که به دنبال من است. و این خواندن و دعوت، دعوت از روی تخیل و توهم و سلیقه شخصی نیست، دعوت از روی اهواء نفس اماره نیست، دعوت از روی تمایلات نفسانی و مزج و خلط آن با صبغه الهی نیست. این دعوت، دعوت خالصانه است، دعوت توحیدگونه است؛ به همین جهت دعوت از روی بصیرت است، از روی اطلاع است. دعوتی که شما را می کنم، براساس اطلاعاتی که از زید و عمر می شنوم نیست! دعوتی که شما را می کنم، براساس خواندن روزنامه و مجله و گوش دادن به رادیو و تلویزیون نیست! دعوتی که شما را می کنم، برداشته از شایعات و ظاهرنمایی‌ها و تظاهرگونه‌ها نیست! دعوتی که شما را می کنم، برداشته و پیدا شده و جمع شده از آرای مردم و به دست آوردن تفکرات مردم نیست! دعوت براساس تجمع کثرت و غلبه آرای کثرات مردم نیست! دعوت به واسطه خوش آمدن بعضی و بد آمدن بعضی نیست! توجه می فرمایید چه می خواهم عرض کنم؟! دعوتی که شما را می کنم، براساس بصیرت خود من و براساس ادراک خود من است.

رسول خدا می فرماید و خدا به پیغمبر دستور می دهد که به مردم این چنین بفرماید و دستور خدا را برای سعادت مردم، این چنین ابلاغ کند. نمی فرماید: هر وقت دیدی مردم به یک سمت گرایش پیدا کردند، تو هم سخنان را به همان سمت متمایل کن؛ وقتی دیدی فضا و شایعات به یک سمت توجه می کند، در رفتار و کردار و گفتارت تغییر ایجاد کن؛ وقتی دیدی که مردم به یک جهت متمایل دارند، تو هم موج سوارانه به

همان سمتِ تمایلات مردم حرکت کن! این دعوت دیگر نمی‌تواند دعوتِ اِلی‌الله باشد؛ دعوت به سمت و سوی مسائل ظاهری و اهواءِ ظاهری و سلیقه‌های شخصی است. در این دعوت دیگر جایی برای سعادت نیست. یک روز مردم به یک سمت گرایش پیدا می‌کنند، فردا مردم برمی‌گردند و به سمت دیگر می‌روند. یک روز مردم یک شخص را انتخاب می‌کنند، فردا همین مردم به سمت و سوی دیگری تمایل پیدا می‌کنند. اینکه برای انسان سعادت نمی‌شود. امروز این در به این طرف بچرخد، فردا این در به آن سمت بچرخد. پس کدام یک از این دو طرف راه سعادت و راه فلاح است و کدام یک از این دو طرف موجب نجات است و در کدام طریق انسان از نفس خارج می‌شود و پله‌های ترقی را طی می‌کند؟ اینکه هر روز به یک سمت گرایش پیدا کند، تا آخر عمر راه به جایی نمی‌برد، دردی از او دوا نمی‌کند و مسئله‌ای برای او حل نمی‌کند. مردم گرایش پیدا کردند خوشحال بشود، روگرداندند بدحال بشود!

رسول خدا از جانب پروردگار این بلاغ را به مردم ابلاغ می‌کند: ﴿هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ هر که می‌خواهد، بسم الله! و هر که نمی‌خواهد، راه‌های دیگری وجود دارد! آیه بسیار آیه عجیبی است؛ مانند سایر آیات قرآن، خیلی آیه عجیبی است. همان‌طور که چند شب پیش، خدمت رفقا عرض می‌کردم، واقعاً این قرآن کتاب عجیبی است و ما قدر این قرآن را ندانسته‌ایم و نمی‌دانیم. من در زمانی که تجربه مصاحبت با اولیای الهی و بزرگان را داشتم، از این مسئله خیلی تعجب می‌کردم که چطور آنها این قدر به این قرآن توجه دارند! بارها می‌شد در حضور اساتید بزرگ، اولیای الهی که می‌نشستم، می‌دیدم اینها قرآن را باز می‌کنند و می‌خوانند و مدتی تأمل و تفکر می‌کنند و بیست دقیقه نیم ساعت صحبت نمی‌کردند و حرف نمی‌زدند. بعد، قرآن را می‌بستند و کنار می‌گذاشتند و شروع می‌کردند به گفتن بعضی از مطالب. و همین‌طور دائم با این قرآن حشر و نشر داشتند. صدای قرائت قرآن آنها هنوز در گوش من طنین‌انداز است. و برای خود، این سؤال را مطرح می‌کردم؛ چون نمی‌فهمیدم، جاهل بودم، به حقایق قرآن اطلاع نداشتم و تصور می‌کردم که کتاب الهی و این آیات مبارکات که از

جانب پروردگار آمده است، به جهت نورانیت و تبرّکی که دارد، موجب جلای نفس و جلای روح می‌شود؛ در همین مقدار! و به همین مقدار بسنده می‌کردم. آیاتی که می‌خواندیم، قصص و مطالبی که در قرآن بود، برای من در همان حدّ ظاهری خودش ظهور و بروز داشت؛ به رموز آیات قرآن اطلاع نداشتم و به آن اسرار مطلع نبودم.

یادم می‌آید که مرحوم آقا می‌فرمودند:

در زمانی که ما در نجف بودیم، یک روز در مجلسی که مملوّ از اعیانِ علما و افاضل نجف بود، صحبت از عدم اعتناء به قرآن و توغّل افراد در مسائل دیگر و در کتب دیگر و اشتغال آنها به مطالب دیگر بود.

من در آن مجلس به افراد گفتم که امروزه حوزه از اشتغال به این کتاب الهی بازمانده است و به قرآن فقط در مجالس فاتحه و عزا توجه می‌شود و قرآن در منازل افراد متروک مانده است و صدای قرائت قرآن از این منازل نمی‌آید! ما این همه نسبت به قرائت قرآن در روایات تأکید داریم، ائمّه علیهم السّلام خودشان قرآن را می‌خواندند و با صدای بلند می‌خواندند؛ به خصوص صبح‌ها. و بسیاری از روایات نقل می‌کنند که وقتی خدمت امام علیه السّلام می‌رسیدیم، می‌دیدیم آنها مشغول تلاوت قرآن هستند.^۱ خب اینها از این قرآن چه می‌فهمیدند؟ ائمّه ما از این تلاوت چه ادراکی داشتند؟ واقعاً آنها هم به خاطر تبرّک و نورانیتش می‌خواندند؟! یا به خاطر ثوابش در روز قیامت؟! یا اینکه معانی دیگری در اینجا بوده و مسائلی در اینجا بوده است؟! آنها در پاسخ می‌گفتند:

ما نیازی به قرآن نداریم؛ چون قرآن عبارت است از یک سری قصص و احوال امم سالفه و تاریخ که خُب ما نسبت به اینها اطلاع پیدا کرده‌ایم. مگر آدم یک قضیه را چند دفعه می‌خواند؟! مگر یک داستان تاریخی را چند دفعه می‌خواند؟! هر روز که نمی‌خواند؛ یک دفعه، دو دفعه، سه دفعه و تمام می‌شود! این برای این [مرتب] و یک مقداری از آیات قرآن، عبارت است از همان مسائل اخلاقی،

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۲، ص ۵۹۶ - ۶۳۴.

خُب ما اینها را هم رعایت می‌کنیم؛ کمک به فقرا، رسیدگی به ایتم، صلۀ رحم، اکرام و تکریم پدر و مادر و امثال ذلک. خُب اینها را هم می‌دانیم دیگر! بعد از دانستن دیگر چیست؟! چیزی دیگر نیست. و یک مقداری هم مربوط به احکام است که آن هم احکام کلی است و به درد ما نمی‌خورد. آنچه به درد می‌خورد، آن نصوصی است که دلالت بر احکام جزئی و تکالیف شخصیه و تکالیف جزئی می‌کند. پرداختن به آیات الاحکام که جنبۀ کلی و عمومی دارد، دردی از ما دوا نمی‌کند. پس بنابراین نیازی به خواندن قرآن نیست!

این مطلبی که خدمتتان عرض می‌کنم، وجود دارد؛ خیال نکنید از پیش خود

می‌گوییم!

واقعاً عجیب است، شخصیتی مثل مرحوم قاضی - رضوان الله علیه - که در مطالب و مسائل علمی و تبخّر در آن به حدّی بود که وقتی وارد مجلسی می‌شد که متروس^۱ از مراجع درجۀ یک نجف و فضلاّی درجه یک نجف بودند، همه در مقابل او کُرُنش و سکوت می‌کردند و جرئت برای تکلم نداشتند، هم چنین شخصیتی اغلب اوقات روزش را به قرائت قرآن می‌گذراند؛ آن وقت ما بیچارگان و بدبخت‌ها و گمشدگان وادی حیرت و ضلالت، نسبت به معجزۀ عالم خلق و تشریح، کتاب الهی و حبل الله ممدود باید این گونه اظهار نظر کنیم! واقعاً چقدر از مسئله پرت هستیم! معنایش همین است دیگر که ما از مطالب و مسائل و حقایق عقب افتاده‌ایم. شما الآن یک مشکل برای من بیان کنید که حلّش در قرآن نیامده باشد! از امروز تا یک ماه دیگر بروید فکر کنید، هر مشکلی که در زندگیتان است، هر مشکلی که در راهتان است، هر مشکلی که در اعتقاداتان است، هر مشکلی که در مسیرتان است، هر چه که هست، یک مشکل پیدا بکنید که جوابش در قرآن نباشد! چرا ما باید این قدر بی توجه باشیم؟! این آیه مثل بقیۀ آیات قرآن، کلید حلّ بسیاری از مشکلاتی است که ما داریم. چند شب گذشته خدمت رفقا عرض کردم که این کتاب الهی، یک کتاب سرسری

۱. متروس: مملو، پُر.

نیست. اشکالاتی که می‌بینید مطرح شده و می‌شود و قبلاً شده بود، به‌خاطر این بود که ما به این آیات و به این قرآن فکر نکرده‌ایم، فکرمان را بسته‌ایم و تصور کرده‌ایم که این راه‌های حرکت به سوی خدا، راه‌های متفاوتی است: این از این سمت دعوت می‌کند، او از آن سمت دعوت می‌کند و او از یک سمت دیگر دعوت می‌کند، الحمدلله همه خوب هستند، الحمدلله همه اهل بهشت‌اند، الحمدلله همه علما هستند، الحمدلله همه نظرات قابل احترام است، همه فتاوا قابل احترام است.

قابل احترام است؟! عجب! آن کسی که شکستن درب خانه دختر پیامبر را انکار می‌کند،^۱ قابل احترام است؟! آن کسی که هرچه از دهنش درمی‌آید به بزرگان بی‌احترامی می‌کند و هتاک می‌کند و خودش مستحق همان است که نسبت به اولیای الهی می‌گوید، قابل احترام است؟! آن کسی که در کتابش اولیای الهی را به کذب متهم می‌کند و اسم آنها را کذاب می‌گذارد،^۲ مطالب او قابل احترام است؟! نعوذبالله و نستجیر بالله من الظلمات الّذی نتوغّل فی هذه الظلمات و از هلاکتی که ما در این هلاکت گرفتاریم و از گنجی و منگی‌ای که خداوند ما را به اینها مبتلا کرده است! آن افرادی که مطالبی را بیان می‌کنند - هر کسی می‌خواهد باشد - و تصرفات و کارهایشان برخلاف عقل، انسان، انسانیت، فطرت و موازین است، اینها قابل احترام‌اند؟!

۱. قائل به این مطلب آیه الله محمد حسین آل کاشف الغطاء در کتاب *جنة المأوی*، ج ۱، ص ۶۲ - ۶۶ می‌باشد.

دیگر گوینده این کلام سید محمدحسین فضل الله از علمای معروف لبنان است (منبع: سایت آپارات، صفحه کتاب الله و عترتی شبکه جهانی ولایت، کلیپ صوتی سخنرانی سید محمد حسین فضل الله؛ سایت یوتیوب، کلیپ تصویری تحت عنوان ردّ دروغ شهادت حضرت زهرا سلام الله علیها توسط آیه الله فضل الله، زمان انتشار: ۷/مارس/۲۰۱۵).

آیه الله سید جعفر مرتضی عاملی در کتاب *مأساة الزهراء* علیها السلام، ج ۱، ص ۱۳۰ جواب قاطع و مستدلّی از شبهات ایشان نسبت به انکار شهادت حضرت زهرا داده است. (محقق)

۲. *تزکیة النفس*، سید کاظم حسینی حائری، ص ۱۴۶ و ۱۴۷ و ۴۴۹ - ۵۰۰.

همین که شخصی عمامه‌ای بر سرش گذاشت و یک چند نفر دورش جمع شدند، قابل احترام شد؟! چقدر ما گیج شده‌ایم و چقدر ما بدبخت و بیچاره شده‌ایم که باید دقیقاً آن معیارهایی را که بزرگان و اولیای الهی به دست ما داده‌اند، به کناری بگذاریم و در صحت و در سلامت طریق به چه کسانی باید رو بیاوریم؟!

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي﴾؛ ای رسول ما، به مردم بگو که راه من این است، مبانی من این است، مطالب من این است، ﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ به خدا دعوت می‌کنم، به فرد دعوت نمی‌کنم، به بیا و بروها دعوت نمی‌کنم، به نشست و برخاست‌ها دعوت نمی‌کنم، به جمعیت دعوت نمی‌کنم.

الآن شما نگاه بکنید میزان برای حق و باطل چیست؟ فرق نمی‌کند، در همه جای دنیا میزان برای حق و باطل، کثرت جمعیت است! بنده در صحبت‌هایی که می‌شنوم و می‌بینم از افراد: ببینید چقدر پای صحبت ما آمدند، ببینید چقدر در اینجا جمعیت آمده، ببینید چقدر در آنجا جمعیت آمده است! خُب این هم همان است دیگر؛ همان مبنا و همان تفکر مشرکین و همان تفکر کفار که از زمان خلقت آدم تا به حال بوده، همان تفکر در همه جا جاری است! چرا جاری است؟ چون تفکر، تفکر نفس است؛ نه تفکر عقل! تفکر، تفکر احساسات است؛ نه تفکر فطرت!

در آیات قرآن صریح به این مسئله پاسخ داده شده است که هر جا دیدید کثرت جمعیت است ﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾!^۱ بی‌برو و برگرد، شوخی هم با کسی نداریم، اکثرهم لا يشعرون!^۲

اکثر چیست؟ خطاب این اکثر به چیست؟ منظور این اکثر چه افرادی هستند؟ کفار

۱. سوره أنعام (۶) آیه ۳۷؛ سوره أعراف (۷) آیه ۳۱؛ سوره أنفال (۸) آیه ۳۴ و بسیاری از آیات دیگر. امام شناسی، ج ۲، ص ۹۴: «اکثر آنها نمی‌دانند.»

۲. جهت اطلاع از نمایش سطح افکار و خواسته‌های اکثریت مردم در قرآن مجید، رجوع شود به امام شناسی، ج ۲، ص ۹۰ - ۹۴.

هستند؟ یعنی خدا در اینجا می‌فرماید که اکثر کفار ﴿لَا يَعْلَمُونَ﴾ هستند، اما آن کسانی که مسلمان هستند نه، این قاعده درباره آنها جاری نیست؟! خب حساب کنید الان چند نفر مخالف از اهل اسلام وجود دارد؟ تعداد مخالفین از برادران مخالف ما از اهل تسنن بیشتر است یا تشیع؟ کدام آنها بیشترند؟ اهل تسنن بیشتر است دیگر. پس بنابراین آنها برحق‌اند؛ ما نباید دیگر برحق باشیم! چون مسئله مربوط به کثرت است و همه می‌گویند کثرت هم یک قاعده عقلایی است؛ هر جا که کثرت است حق آن طرف است؛ هر جا که کثرت است معیار آن طرف است؛ هر جا که کثرت است میزان آن سمت است! تا به حال که این طور بوده است. شما در خود افراد شیعه و متسبین به اهل بیت نگاه بکنید، افرادی که کارشان، حسابشان، رفتارشان، عقیده‌شان، نظرشان، فکرشان، آرائشان به ائمه نزدیک‌تر است، آنها در اکثریت هستند؟! چند نفر؟ چند میلیون نفر؟ چند صد هزار نفر؟ چند هزار نفر؟

اینجا است که قرآن می‌آید برای ما تعیین می‌کند و یک معیار به دست ما می‌دهد: نگاه کنید هر جا دیدید جمعیت زیاد است، فوراً زنگ خطر به صدا دربیاید! هر جا دیدید که افراد به آن سمت دارند گرایش پیدا می‌کنند، فوراً زنگ خطر به صدا دربیاید! مگر پیغمبر بیست و سه سال در میان مردم نبود؟ سیزده سال در مکه و ده سال در مدینه، بیست و سه سال در میان مردم بود. مسجد پیغمبر از چه افرادی مملو بود؟ چه افرادی می‌آمدند در مسجد پشت سر پیغمبر نماز می‌خواندند؟ وقتی پیغمبر در مکه ادعای رسالت کرد، چند نفر با او بودند؟ و وقتی که فتوحات اسلام شروع شد و اسلام همه جا را فتح کرد و شهرها را فتح کرد، مردم گرایش پیدا کردند، یک دفعه دیدید که این مسجد مدینه پر شد! اینکه پر شد، از چه افرادی پر شده است؟ چه کسانی آمدند؟ آیا همه عمار بودند؟! همه خذیفه بودند؟! همه مقداد بودند؟! همه سلمان بودند؟! یا نه! کی معلوم می‌شود؟ وقتی پیغمبر بعد از سه سال سرش را روی زمین می‌گذارد و به حسب ظاهر از میان مردم مختلفی می‌شود و رخت به سوی آن عالم می‌کشد، آن وقت نگاه کنید تا ببینید از تمام افرادی که مسجد مدینه بودند و حتی می‌آمدند خارج از مسجد هم نماز اقامه می‌شد، چند نفر به دنبال پیغمبر باقی ماندند؟ سه نفر، چهار نفر!

بقیه کجا رفتند؟! اینهایی که پشت سر پیغمبر بودند کجا رفتند؟! اگر ما در آن زمان بودیم چه می‌کردیم؟! وقتی که نگاه به این سیل جمعیت می‌کردیم، تبسم و خنده بر لب‌های ما ظاهر می‌شد: الحمدلله اسلام را ببین، نگاه کن، ببین دعوت پیغمبر چه کرده، بلاد را فتح کرده، مردم را دعوت کرده، مردم را کشانده، دارند می‌آیند نماز می‌خوانند! تمام اینها گرایش‌هایی است و هر کدام از اینها سبیل دارند، راه دارند، طریق دارند؛ اما وقتی که پیغمبر دارد نماز می‌خواند، در سبیل پیغمبر چند نفر دارند حرکت می‌کنند؟! یک امیرالمؤمنین دارد حرکت می‌کند که معلوم نیست در صف اول باشد، شاید هم در صف آخر باشد؛ یک سلمان است و یک عمار است و یک مقداد است و دوسه نفر دیگر. یک چند نفری، در همین محدوده دارند حرکت می‌کنند. بقیه چه می‌کنند؟

توجه کنید! بقیه هم نماز می‌خوانند، پشت سر پیغمبر هم نماز می‌خوانند، بقیه هم به همان صحبت‌های پیغمبر گوش می‌دهند، بقیه هم به کلمات پیغمبر نگاه می‌کنند و اشک از چشمانشان جاری می‌شود، همین‌ها اشک از چشمانشان جاری می‌شود، همین‌ها ابراز محبت می‌کردند، همین‌ها متألم بودند، همین‌ها مورد رقت قرار می‌گرفتند، همین‌ها مجالس عزا داشتند و دارند، همین‌ها مجالس و محافل دارند، همین‌ها خود را مدعی و به دنبال اهل بیت و اسلام می‌شمارند، همین‌ها مدعی پیروی از مکتب ولایت هستند! همین‌هایی که پشت سر پیغمبر نماز می‌خواندند و [برای برداشتن آب] وضوی پیغمبر به عنوان تبرک، از یکدیگر سبقت می‌گرفتند! اما چه شد؟ این ظاهر یک مرتبه ریخت و آن حضور رسول‌الله یک مرتبه از بین رفت. آنچه ماند همان مقداری بود که در قلب بود؛ همین ماند!

دیگر رسول‌خدایی نیست، دیگر بیاوبرویی نیست، دیگر آن مظاهری که عقل و چشم باطن را فریب بدهد نیست، دیگر فتوحات اسلام نیست، دیگر آن کشورگشایی‌ها و فتوح بلدان و... نیست، دیگر آن معجزات و شق‌القمر و رد‌الشمس و... نیست! توجه

۱. رجوع شود به صحیح البخاری، ج ۱، ص ۹۹.

کردید؟! هرچه هست دیگر همین مقداری است که در قلب و عقل مانده است؛ همین مقداری است که از رسول خدا و از بیان رسول خدا و کلمات رسول خدا و طرز فعل و رفتار رسول خدا باقی مانده است. حالا که این مقدار باقی مانده است، اینها را به کجا کشاند؟ به سمت ابوبکر کشاند! آن چیزی که در قلب باقی ماند، آنها را به سمت علی نکشاند! اگر می کشاند که نمی گذاشتند بروند دختر پیغمبر را تکه تکه کنند! اگر آن مقداری که در قلب بود کافی بود که اجازه نمی دادند طناب به گردن علی بیندازند و به داخل مسجد بکشند و از او اعتراف و اقرار به خلافت بگیرند! پس نبوده و کفایت نکرده است!

رفقا، خیلی توجه کنید؛ مطالبی که عرض می کنم، مطالب دقیقی است و باید خیلی به آن رسید! آن چیزی که در زمان پیغمبر بوده است و آن گریه های پای صحبت پیغمبر کجا رفت؟! آن حرکت ها و شمشیر زدن ها کجا رفت؟! حلوا که نمی خوردند! شمشیر می زدند، تیر می خوردند، شمشیر می خوردند، حرکت می کردند و با پیغمبر می رفتند. آنها کجا رفت؟! آن نمازها و نماز شب هایی که همین ها می خواندند کجا رفت؟! اینهایی که آمدند و در مقابل علی شمشیر کشیدند و آن مردک بالای سر امیرالمؤمنین شمشیر کشید که یا به خلافت این [شخص] ایمان بیاور و اقرار کن و دست بده یا الآن می زنم سرت را دو نصف می کنم! این طور کردند آقا! به نام اسلام، به عنوان حفظ اسلام، به عنوان مصلحت اسلام، به عنوان حفظ و مصلحت و امنیت اسلام و هرچه از اینها بلدید و یاد گرفتید، همان ها آمدند بالای سر علی شمشیر کشیدند که یا دست بده و بیعت کن یا اینکه الآن گردنت را می زنیم! امیرالمؤمنین چه کار کند؟! یک نگاهی کرد به این مردم و در این نگاهش همه چیز گفت! این را حضرت فرمود، بلکه من دارم می گویم؛ با آن نگاه

۱. رجوع شود به کتاب سلیم، ج ۲، ص ۵۸۶؛ السقیفة و فدک، ص ۷۱؛ الإمامة و السياسة، ج ۱، ص ۳۰؛ الهدایة الکبری، ص ۱۷۹ و ۴۰۷؛ الاحتجاج، ج ۱، ص ۸۳؛ الملل و النحل (شهرستانی)، ج ۱، ص ۷۱، به نقل از نظام؛ الوافی بالوفیات، ج ۶، ص ۱۵؛ شرح نهج البلاغة (ابن ابی الحدید)، ج ۶، ص ۴۸؛ میزان الاعتدال، ج ۱، ص ۱۳۹.
۲. رجوع شود به الإمامة و السياسة، ج ۱، ص ۳۰.

[این طور فرمود]: این بود آنچه در این بیست و سه سال یاد گرفتید؟! آنچه در این بیست و سه سال از پیامبرتان در این جنگ‌ها و ناراحتی‌ها و در این تألمات و مصیبت‌ها و گرفتاری‌ها و صعوبات و اینهایی که بر سرش آمد یاد گرفتید، این بود که الآن بر من شمشیر بکشید و بگویید [بیعت کن] برخلاف دستور و نصّ صریح الهی در حجة الوداع و در سایر موارد و همین دوسه روز پیش در همین مسجد که رسول خدا آمد و فرمود: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ»^۱! این بود آنچه شما یاد گرفتید؟! جواب آنها چه بود؟ [گفتند]: یا علی، هذه سبيلنا؛ راه ما این است، راه ما این است که نماز را می‌خوانیم، راه ما این است که روزه را می‌گیریم، راه ما این است که خمس و زکاتمان را می‌دهیم، راه ما این است که جنگ می‌کنیم، راه ما این است...؛ اما راه ما پیروی از تو نیست! راه ما تبعیت از ولایت تو نیست! نمازمان را می‌خوانیم! خواندند دیگر و می‌خوانند؛ [مگر] الآن نمی‌خوانند؟! ماشاءالله نگاه به این جمعیت بکنید و حظ کنید! میلیون میلیون [جمعیت]! راه ما این است، مجلس می‌گیریم و گریه می‌کنیم؛ راه ما این است، جلسه تشکیل می‌دهیم؛ راه ما این است، دعوت به خدا می‌کنیم؛ ولی به دنبال تو نمی‌آییم! این است راه ما!

امیرالمؤمنین چه می‌گوید؟ می‌گوید: راهتان را بروید، مبارکتان باشد؛ به من چه کار دارید؟! امیرالمؤمنین کاری به آنها نداشت، گفت این خلافت مبارکتان باشد بلند شوید بروید، ما خیلی برای این خلافت قبا دوختیم که حالا شما هم دارید برای ما ناز هم می‌کنید؟! این خلافت مبارکتان باشد، این حکومت مبارکتان باشد، این نظام مبارکتان باشد، این مصلحت و... همه مبارکتان باشد، بروید دنبال مصلحت و دنیایتان دیگر به ما چه کار دارید! آنها این را به امیرالمؤمنین می‌گفتند: نه! این طور نمی‌شود! یا باید تو هم بیایی و جزء راه ما بشوی [یا گردنت را می‌زنیم]! ما نمی‌توانیم فردی را مخالف خود ببینیم!

امیرالمؤمنین می‌گوید: من که دارم می‌بینم و کاری به کارت‌تان ندارم! می‌گویند:

۱. تفسیر القمی، ج ۱، ص ۱۷۳.

تو کار نداری، ما که کار داریم و به سراغت می آییم؛ تو همین وجودت برای ما مانع است! وجود حق! اگر امیرالمؤمنین، امیرالمؤمنین نبود و ابوسفیان و... بود، آنها کاری به او نداشتند؛ همین قدر برود در خانه بنشیند و مزاحمت ایجاد نکند، کاری به او نداشتند. اگر به جای امیرالمؤمنین ابوجهل و عتبه و شیبه بود، کاری نداشتند. [می گفتند]: برو در خانه بنشین و صدایت در نیاید، به توکاری نداریم. ولی علی را کار دارند؛ چون علی حق است و این حق نباید وجود داشته باشد، ولو در حال سکوت! باید بیاید و این گرفتاری و دغدغه ما را بردارد!

پس اینها کسانی بودند که در زمان رسول الله در سبیل خود و در راه خود و در طریق خود بودند. پشت سر پیغمبر نماز می خواندند، ولی در راه خودشان بودند. با پیغمبر به حج می رفتند، ولی در راه خودشان بودند. با پیغمبر به حج می رفتند، نه به دنبال پیغمبر! اصلاً این قضیه عجیب است. امیرالمؤمنین در یمن بود. رسول خدا در همان حجة الوداع به حج رفت. وقتی که آمدند و احرام بستند، حضرت شنید که [رسول خدا به حج] رفتند؛ حضرت هم احرام بستند و آمدند. حضرت فرمودند: یا علی، به چه احرام، احرام بستی؟ به حج قران احرام بستی، یا به حج تمتع احرام بستی، یا به حج افراد بستی؟ به چه حجی احرام بستی؟ این عبارت [امیرالمؤمنین] عبارت عجیبی است! اینها چیزهایی است که ما باید یاد بگیریم! این آیه قرآن همان منوی و عمل امیرالمؤمنین است و همان را دارد می گوید. حضرت عرض کرد:

یا رسول الله، من نیت کردم به آن نیتی که شما نیت کردید! گفتم: خدایا من احرام می بندم به همان احرامی که پیغمبر بسته است!^۱
پیغمبر از مدینه احرام بسته است، من هم از همان جا احرام می بندم، از همان موافق و مواقیتی که تعیین شده است احرام می بندم؛ منتها نیت احرامم همان احرامی است

۱. رجوع شود به السیرة النبویة، ج ۲، ص ۶۰۲.

که پیغمبرت [بسته است]؛ اگر پیغمبر احرام به حج قران بسته است، احرام من هم همان خواهد بود؛ و هرچه [نیت پیغمبر است]! و خدا هم قبول می‌کند.

یک وقتی به خدمت مرحوم آقا مشرف بودیم در همان سفری که در مکه مشرف بودیم، ایشان به ما خیلی توصیه می‌کردند که وقتی که وارد مسجدالحرام می‌شوید خیلی آب زمزم بخورید و به خودتان و به سرتان بریزید و خلاصه خیلی خودتان را به این آب زمزم متبرک کنید. و در روایات هم داریم که وقتی انسان آب زمزم را می‌خواهد استفاده کند و تبرک بجوید، باید دعا کند و دعا کند به هرچه از خدا می‌خواهد، خداوند عطا می‌کند.^۱

آب زمزم بسیار آب عجیبی است! یکی از آن مواردی که به واسطه بروز و ظهور لطف و عنایت خاص پروردگار متعال در تجلیات توحیدیه در آن زمان به وجود آمده، همین جوشیدن آب زمزم است. لذا رسول خدا هم خیلی می‌خوردند و هر کسی که از مکه می‌آمد، حضرت از او طلب می‌کردند: «برای ما آب زمزم آورده‌ای یا نیاورده‌ای؟» و او هم آب زمزم می‌داد و پیغمبر می‌خوردند و می‌فرمودند: «هرچه دعا کنید خداوند به خاطر این آب مستجاب می‌کند.»^۲ خب خداوند راه‌هایی قرار داده است دیگر.

از ایشان سؤال کردیم که [موقع خوردن آب زمزم] چه دعای جامعی بکنیم که دیگر هر وقت آب زمزم می‌خوریم آن دعا را کنیم؟ ایشان فرمودند:

از خدا بخواهید همان دعایی را که رسول خدا هنگام استفاده و شرب ماء زمزم می‌کرد، همان دعا را خدا برای شما انجام بدهد!

این عبارت، خیلی عبارت عجیبی است! این دیگر یعنی بالاترین دعا! لذا ما دیگر از آن دفعه، هر دفعه می‌رویم، تا آب زمزم می‌خوریم می‌گوییم: خدایا، ما این را به همان نیتی می‌خوریم که رسول خدا خورد! خیالمان را راحت می‌کنیم؛ دیگر حالا این طور

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۴، ص ۴۳۰.

۲. جهت اطلاع بیشتر رجوع شود به *بحار الأنوار*، ج ۹۶، ص ۲۴۲ - ۲۴۵.

بشود، آن طور بشود، خدایا این را بده، خدایا آن را بگیر، خدا بگیر و ببند و...! خلاصه دیگر خودمان را از همه اینها راحت می‌کنیم و می‌گوییم: خدایا، همان نیتی را که پیغمبر کرده است ما هم همان نیت را می‌کنیم. حالا هر چه دعا کرده است؛ ما که نمی‌دانیم.

این را هم بین الهالین خدمتتان بگوییم. در خدمت مرحوم آقا بودیم صحبت از ابیبار علی شد؛ آن آب‌هایی که در مدینه است و امیرالمؤمنین علیه السلام آن چاه‌ها را حفر کرده است که البته الآن دیگر ممنوع شده است و نمی‌گذارند. خلاصه در سابق افراد می‌توانستند نزدیک مسجد شجره برونند، آنجا جایی است که به آن ابیبار علی می‌گویند؛ گرچه شنیده‌ام آبش را به مدینه می‌آورند و مورد استفاده قرار می‌دهند. ولیکن ما در آن موقع چند مرتبه‌ای هم توفیق پیدا کردیم که در آنجا رفتیم. صحبت از این شد که این ابیبار علی و این آبی که چاه آن توسط امیرالمؤمنین علیه السلام حفر شده است، چه جایگاهی دارد؟ حالا آن آب زمزم است و [آن جایگاه را دارد]، این را هم من از مرحوم آقا برای شما نقل کنم. ایشان فرمودند:

آن آب زمزمی که این قدر راجع به آن تأکید شده و این قدر درباره آن این چنین و این چنین گفته شده است و اینکه هر دعایی کنید خداوند استجاب می‌کند، اثری است از نفس مطهر حضرت اسماعیل علیه السلام که در آن موقع این طفل به واسطه عصمت و به واسطه طهارتی که داشت، در آن موقعیت این بروز و ظهور از او تجلی پیدا کرد. حالا تو بیا ببین آبی را که امیرالمؤمنین علیه السلام از زیر زمین درآورده است چه خبر است!

خلاصه، این را رفقا داشته باشند! بگذریم.

این مسئله، چه مسئله و چه قضیه‌ای را به ما نشان می‌دهد؟ نشان می‌دهد که آن امیرالمؤمنین علیه السلام به دنبال سبیل پیغمبر است! ﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي﴾؛ ای رسول ما، به مردم بگو که راه من این است. راه پیغمبر را چه کسی رفت؟ فقط امیرالمؤمنین رفت و آن دو سه نفری که [بعد از پیغمبر با امیرالمؤمنین ماندند! حتی وقتی نیت هم می‌خواهد بکند، اصلاً در فکر [او جز نیت پیغمبر نمی‌آید]!

توجه کنید؛ اینها خیلی مهم است! اولیای خدا دارند به ما راه نشان می‌دهند!

حیف است شصت سال، هفتاد سال در این دنیا بیاپید و آن استفاده‌ای را که باید بکنید نکنید! سی درصدش را، چهل درصدش را، بیست درصدش را بهره برده‌ای؛ اما اولیا می‌گویند: بیا صد درصد را بهره ببر! چرا نود درصد؟! چرا نود و پنج درصد؟! ﴿هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾^۱ بیا در راه من بشو صد درصد! این راه، راهی است که من به توحید دارم دعوت می‌کنم.

امیرالمؤمنین به رسول خدا عرض می‌کند که من نیتی نکردم جز نیت شما، پام را هیچ‌جا نگذاشتم جز جای پای شما و گفتم: من که نمی‌دانم رسول خدا چه نیت کرده است و من هم چون نمی‌توانم برخلاف راهی بروم که رسول خدا رفته است و برخلاف مسیری بروم که او طی کرده است و... [همان نیتی را کردم که شما کردید]. حالا این کسی که در کنار من است، در کجاوه من است، زمیل من است و کنار من حرکت می‌کند، آن چه نیتی دارد؟ آیا امیرالمؤمنین رفت از او سؤال کند: تو الآن راجع به حجج چه نیتی داری می‌کنی؟! آیا رفت پیرسد: شما اهل علم هستید، شما اهل فتوا هستید، فتوای شما محترم است، نظر شما برای ما محترم است، شما اهل تقوا هستید، خداوند به شما نظر دارد، شما چه نیتی برای این احرام می‌کنید، من هم ببینم، فکر کنم، بسنجم؟! نه، اصلاً به این و به آن نگاه نکرد! اصلاً در ذهنش نیاورد کسی با او هست یا نیست! در فکرش نیاورد که چند نفر همراهش هستند! در قلبش خطور نکرد که چه کسانی هستند و در چه سنین و در چه رتبه‌ای! فقط یک چیز به قلب علی خطور کرد و آن این بود که نیت پیغمبر هرچه هست من هم همانم! آن وقت این می‌شود کسی که به دنبال پیغمبر است؛ و الا نه! اگر [بگوید]: پیغمبر این نیت را کرد، خیلی خُب؛ حالا ما ببینیم ما هم همین را باید انجام بدهیم یا نه؟ برویم از این پیرسیم، برویم از آن پیرسیم، شاید این نظرش بهتر باشد، شاید این یک چیز دیگر بگوید، این یک مطلب بگوید استفاده کنیم، پای صحبت این بنشینیم و ببینیم شاید یک مسئله قابل توجهی بگوید، بالأخره نظر دیگران را دیدن

۱. سوره یوسف (۱۲) آیه ۱۰۸.

هم بد نیست، انسان نظرات را جمع کند! اگر این طور باشد ما ﴿حَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ﴾^۱ خواهیم شد؛ چون ﴿فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ﴾؛^۲ حق یکی است و حق یک جا است و آن حق، رسول خدا و ائمه علیهم السلام و متابعت از آنها است؛ تمام شد!

رای من، رای من است، ارتباط به امام ندارد؛ نظر من، نظر من است، ربطی به امام ندارد؛ فتوای من، فتوای من است، ارتباط به امام ندارد. آن چیزی که مربوط به امام است، روایتی است که از امام علیه السلام نقل می شود، آن روایت محترم و مقدس است و آن روایت قابل اعتماد است. با توجه به تأییدات و با توجه به استناد؛ پس از استناد و صحت استناد، کلام معصوم می شود عصمة الکلام!

من خودم جایی نشسته بودم، دیدم یک نفر از افراد بسیار معروف و بسیار عالم و بسیار پرطرفدار و بسیار مشهور، داشت این کلام امام مجتبی علیه السلام را معنا می کرد. امام مجتبی علیه السلام که به جناده می فرماید: «استَعِدَّ لِسَفَرِكَ وَ حَصِّلْ زَادَكَ قَبْلَ حُلُولِ أَجَلِكَ.» بعد، حضرت می فرماید: «وَ اعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَ اعْمَلْ لِآخِرَتِكَ كَأَنَّكَ تَمُوتُ غَدًا.»^۳ من دیدم همین آقا دارد برعکس معنا می کند! دارد می گوید:

باید به دنیا رسید، باید اقتصاد دنیا را این طور کرد، باید مسائل را این طور کرد، بایستی که خیلی ... و اما مسائل آخرت، مسائل آخرتی است که خوب

۱. سوره حج (۲۲) آیه ۱۱. نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۲۸۵، تعلیقه:

«هم در دنیا خسارت دیده است و هم در آخرت خسارت آورده است.»

۲. سوره یونس (۱۰) آیه ۳۲. امام شناسی، ج ۲، ص ۱۳۸:

«از حکم خدا که حق است اگر تجاوز شود، غیر از باطل و ضلالت چیز دیگر نخواهد بود.»

۳. کفایة الأثر، ص ۲۲۷. معاد شناسی، ج ۳، ص ۳۹:

«برای سفری که در پیش داری خود را آماده ساز، و توشه این سفر را قبل از آنکه زمان کوچ کردن در رسد و آهنگ رحیل بنوازند، مهیا کن ...!»

برای دنیای خود چنان عمل کن که گویا تو إلى الأبد در دنیا به طور جاودان زیست می کنی؛ و برای آخرت چنان عمل کن که گویا تو فردا خواهی مرد!

انسان هم بایستی که انجام بدهد و زود انجام بدهد؛ ولی اهتمام خودش را باید به دنیا بگذارد، به اقتصاد بگذارد، به معاملات بگذارد، به تکاپو بگذارد، به کوشش بگذارد.

عجب! امام مجتبی این را می‌گوید؟! حالا آیا کلام این شخص محترم است؟! رأی این شخص محترم است؟! فتوای او محترم است یا نه؟! نه خیر، محترم نیست! آنچه محترم است و قابل توجه است فقط کلام معصوم است؛ نه نظر من براساس آن کلام! اگر من فتوایی می‌دهم، این فتوای من محترم نیست. این فقط از باب ضرورت است که ما مکلف به این هستیم؛ اما برای فتوای من احترام نیست. احترام برای روایت معصوم است، احترام و تقدس و ارزش برای آیات قرآن است، احترام و طهارت مخصوص آن کلامی است که از دهان امام علیه‌السلام برمی‌آید؛ نه از افکار من! افکار من برای من است، افکار شما برای شما است و هر کدام در وادی خود حرکت کرده‌ایم و هر کدام براساس برداشت خود کلام امام علیه‌السلام را تفسیر می‌کنیم و نظر و رأی و فتوا می‌دهیم.

پس بنابراین باید به این آیه در قرآن عمل کرد: ﴿قُلْ هَلْذِهِ سَبِيلِي﴾؛ در فکر جز امام معصوم نباید باشد، در قلب جز تمایل به امام معصوم نباید باشد و در رفتار جز رفتار امام معصوم عجل الله تعالی فرجه الشریف نباید باشد! هر مقدار که از این مسئله در فکرمان قاطی کردیم و دخالت دادیم که آن هم آدم خوبی است و آن هم رفتار خوبی دارد، [ضرر کرده‌ایم]. اگر خوب است، برای خودش است؛ به من چه مربوط است؟! اگر آدم خوبی است، به من چه ربطی دارد؟! اگر مصیب است، خدا اجرش را دو برابر می‌کند؛ اگر خاطی است و اشتباه می‌کند، خدا با او به عفو و به رحمت و به کرمش برخورد می‌کند. به من چه ارتباط و ربطی دارد؟! به من چه ربطی دارد که بلند شوم بیایم به دنبال این و آن و در افکار این و آن بخواهم حرکت کنم؟! با این اختلاف و با این کثرت اختلاف و با این سلیقه‌های مختلف، این از آن سمت می‌کشاند و آن از این سمت می‌کشاند، آن وقت من بگویم: هم این خوب است، هم آن خوب است! پس کدام بد ماند؟! اینکه همه خوب شدند و همه به سمت خدا

دعوت کردند! پس این اختلاف چه جایی و چه موقعیتی برای ما ایجاد می‌کند؟! خداوند در این آیه به پیغمبر می‌فرماید: به مردم بگو اگر می‌خواهید به توحید برسید، ﴿ادْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ من شما را به خدا می‌خوانم؛ نه به گرمی مجالس خودم! من شما را به خدا می‌خوانم؛ نه به استقرار و استحکام پایه‌های موقعیت خودم! من شما را به خدا می‌خوانم؛ نه به جلال و شکوه شیطانی و اعتباری و دنیایی خودم! من شما را به خدا و به توحید می‌خوانم. من شما را به پیروی از علی می‌خوانم که بعد از من وقتی که رفتم، دنبال اینها نروید؛ دنبال همین‌هایی که می‌آمدند پشت سر من جانماز می‌انداختند و جامی گرفتند، نروید! آنها فقط به ظاهر من نگاه می‌کردند، فقط به چشم و ابرو و دست و پای من نگاه می‌کردند، فقط به عمامه و عبا و قبای من نگاه می‌کردند. اینها به دنبال من نماز نمی‌خواندند. اگر اینها به دنبال من بودند که همین‌ها فردا نمی‌آمدند دختر من را بین در و دیوار تکه‌تکه کنند! اینها به دنبال من بودند؟! می‌آیند دختر پیغمبر را تکه‌تکه می‌کنند به عنوان حفظ حکومت؛ عجیب است! دختر پیغمبر را مثل آب خوردن می‌کشند، به عنوان حفظ حکومت، به عنوان برقراری نظام، به عنوان برقراری پایه‌های خلافت! می‌آیند انجام می‌دهند و ککشان هم نمی‌گزد! چرا ککشان نمی‌گزد؟ چون از اول دنبال پیغمبر نبودند که حالا بگزد! دنبال پیغمبر نبودند، کافر بودند، مشرک بودند، منافق بودند در لباس پیغمبر. آن عمامه‌ای که پیغمبر بر سرش می‌گذاشت، اینها هم همان عمامه را بر سرشان گذاشته بودند؛ آن قبایی که پیغمبر می‌پوشید، اینها هم همان قبا را پوشیده بودند و آن عبایی را که پیغمبر به دوشش می‌انداخت، اینها هم همان عبا را انداختند. ولی کافر و مشرک بودند و در همان موقع فقط به دنبال همین سروسات و مسائل و تظاهر و این‌گونه مطالب بودند. وقتی که این ظاهر برطرف می‌شود و امتحان الهی که پیش می‌آید و آن بهانه که گرفته می‌شود، آن مقداری که در عقل و در نفس و در قلب آنها جا گرفته، آن است که اینها را راه می‌برد؛ دیگر پیغمبر نیست که به اتکای پیغمبر حرکت بکنند! لذا آنجا شما می‌بینید دست از امیرالمؤمنین و دست از ولایت برمی‌دارد و به دنبال آنها می‌رود.

پس این آیه برای ما این مطلب را می‌رساند و بعد دیگر جایی باقی نمی‌گذارد: ای

پیامبر، به مردم بگو که اگر می‌خواهی به سمت خدا بروی، پس دیگر غیر از توی پیغمبر و توی علی و غیر از ولیّ الهی را در ذهنت نیاور! حالا به مطلب رسیدیم! غیر از پیغمبر و علی و آن کسی که پایش را جای پای علی گذاشته است، دیگر نباید در ذهن بیاوری! اگر در ذهن بیاوری قلب چند تکه می‌شود؛ یک تکه‌اش به سمت امام معصوم علیه‌السلام است و تکه‌های دیگر: این هم آدم خوبی است و آن هم آدم خوبی است! آن وقت فکر چند تکه می‌شود و آن استقامت فکری و آن توجه قلب به ولایت، متزلزل می‌شود، چون قلب چند تکه شده است. این هم آدم خوبی است، حالا این یک اشتباه کرده است، عیبی ندارد؛ بالأخره همه کارهایش که اشتباه نیست و بشر هم که جایز الخطا است! نه، بشر جایز الخطا هست یا نه؛ به من و تو چه مربوط است؟! تو فقط باید یک نفر در مقابلت باشد؛ فقط امام علیه‌السلام را باید در مقابلت ببینی! این آدم خوب است، برای خودش خوب است؛ آن آدم اشتباه می‌کند، برای خودش اشتباه می‌کند؛ به من چه ارتباط دارد، به تو چه ارتباط دارد؟! پس تو آمدی در کنار عصمت مطلقه و در کنار ولایت مطلقه کس دیگری را هم قرار دادی که آن شخص قابلیت برای ایستادن در عرض این را نداشته، قابلیت برای در کنار عصمت مطلقه واقع شدن را نداشته و قابلیت برای متابعت را نداشته است. و تو همین که آمدی در کنار قرار دادی [فکر و قلبت چند تکه شده است].

مگر در زمان مرحوم آقا چنین افرادی نبودند؟! بنده افرادی را در زمان استادشان می‌دیدم و خود ایشان نقل می‌کردند در زمان اساتید خودشان، افرادی در محضر این ولیّ الهی می‌آمدند و در عین اینکه معتقد بودند و شرکت می‌کردند، ولی حرف از فلان جا هم می‌زدند؛ [می‌گفتند]: «بله، در فلان مسجد بودیم فلان آقا چه صحبت‌های خوبی می‌کرد!» «صحبت خوبی می‌کرد» به اینجا چه مربوط است؟! خوب صحبت می‌کرد، آنجا برای خودش می‌کرد؛ پس بلند شو برو همان جا! چرا اینجا آمده‌ای؟! «بله، فلان آقا هم آدم خوبی است و نمازهای جماعت باحال و با حضور قلبی دارد!» پس بلند شو برو آنجا؛ چرا اینجا آمده‌ای؟! فلان آقا این طور است، فلان آقا این طور است! مرحوم آقای انصاری به دوستانشان که در طهران هستند، می‌فرمودند:

بلند شوید بروید نمازتان را خیابان سعدی، مسجد قائم، پشت سر آقا سید محمدحسین بخوانید.

آن وقت آقایان می رفتند و می گفتند: «در طهران فلان آقا در بازار، نمازهای باحالی می خواند.» اینها همان شاگردان آقای انصاری بودند!

چرا می گوید: نه؟ باحال می خواند خب بخواند تو چرا باید آنجا بروی؟ نمازش باحال است برای خودش باحال است، برای افرادی که در آن سمت می روند خوب است؛ اشکال ندارد. ما که افراد را جهنمی نمی دانیم و اهل عذاب نمی دانیم؛ ولی توی بدبخت چرا در اینجا قاطی کردی؟ توی بدبخت چرا کس دیگری را آوردی در کنار کلام ولی الهی گذاشتی! آدم خوبی است، باشد؛ مگر ما می گوئیم آدم بدی است؟! خوب است، بسیار خب خوب است، اهل نجات است، اهل فلان است، افرادی هم که هستند به هر میزانی که هستند. پشت سر پیغمبر دیدیم که چه کسانی نماز خواندند دیگر؛ بالأخره این شخص که از پیغمبر بالاتر نیست و این افرادی هم که اینجا هستند بهتر از آنها نیستند! دیدیم دیگر چه کسانی نماز خواندند و بعد هم چطوری به پیغمبر دست درد نکند گفتند! وقتی که می گوید: «آقا بلند شو برو آنجا نماز بخوان» چه معنایی می فهمد؟ این را می گوید که ﴿هَذِهِ سَبِيلٌ أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ اگر می خواهی راه من را بروی، این راه من است؛ باید بروی و پشت سر این شخص نماز بخوانی، باید بروی حرفهای این شخص را گوش بدهی، باید بروی پای منبر این شخص توجه کنی، باید بروی در جلسات این شخص شرکت کنی، باید بروی در ارتباط با این شخص خودت را خالص کنی تا اینکه متابعت با من انصاری برای تو حاصل بشود! آقا نمی توانست دو تومان پول تاکسی بدهد و زورش می آمد، آن وقت می گفت: «در بازار هم مسجد است، امام جماعتش هم نماز باحال و با حضور قلب می خواند.» خب برو! نتیجه اش این است که همه رفتند! یک امتحان الهی پیش آمد، آنهایی که می گفتند: «در بازار هم مسجد هست» رفتند به همان [مطالب] و مجالس خودشان پرداختند؛ آنهایی ماندند که ﴿اتَّبِعْنِي﴾؛ گوش دادند. وقتی گفت: «برو مسجد قائم» رفت؛ او ماند! چون قلبش یک جا بود و وقتی

قلب یک جا است، نور که می‌آید، می‌کشاند! اما آن کسی که قاطی دارد، وقتی که نور می‌آید، این نور نمی‌داند چه کار کند؛ نور با غیر نور قاطی است، این طرف می‌رود و آن طرف می‌رود و بعد بالأخره سر می‌خورد و به این طرف می‌افتد. لذا همه رفتند! و همه هم همان کار را انجام می‌دادند؛ نماز را می‌خواندند، شب‌های روضه را داشتند، دعای توسل را داشتند، شعر خواندنشان را داشتند، توسلاتشان را داشتند، زیارت‌هایشان را داشتند، حجشان را داشتند و کربلایشان را داشتند؛ ولی چه فایده؟! فایده کم؛ ده درصد، پنج درصد! می‌توانستی صد درصد بشوی؛ او تو را صد درصد دعوت کرد؛ نه به پنج درصد و ده درصد. ده درصد استفاده کردی و بقیه را از دست دادی!

از خداوند بخواهیم که ما را مشمول این آیه شریفه قرار بدهد و دست ما را بگیرد و به این راه هدایت کند.

﴿أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ﴾؛ من به خدا می‌خوانم، پس در دل تو هم غیر از خدا نباید باشد! این مطالب را هم از پای منقل و از روی [سرخوشی] و... نیاورده‌ام، از روزنامه و کتاب و این طرف و آن طرف هم جمع نکرده‌ام، از حرف این و آن و این آدم خوب و آن آدم خوب هم برایم پیدا نشده است، از رادیوها و... هم گوش نداده‌ام؛ ﴿عَلَىٰ بَصِيرَةٍ﴾! دارم می‌بینم، قلبم دارد می‌بیند، ظلمت و نور را می‌بیند و بعد می‌گوید: آقا جان، این طرف نرو، این طرف بیا! می‌خواهی برو؛ می‌خواهی نرو؛ ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾! حافظ وظیفه تو دعا گفتن است و بس در بند آن مباش که نشنیدی یا شنیدی^۲ تو دعایت را بکن، خدای متعال خودش می‌داند که چگونه با انسان رفتار کند و چگونه با قلب انسان رفتار کند. و ما هم باید بدانیم که اگر راه اولیای خدا را رفتیم، خودمان نجات پیدا کرده‌ایم؛ و إلا برای راه غیر اولیای خدا به این جمعیت نگاه کن؛

۱. سوره نور (۲۴) آیه ۵۴؛ سوره عنکبوت (۲۹) آیه ۱۸. *امام شناسی*، ج ۱۰، ص ۳۳۹:

«و بر عهده و پیمان پیغمبر نیست چیزی مگر رساندن آشکارا.»

۲. *دیوان حافظ* (قزوینی)، غزل ۲۴۳.

ماشاءالله! تمام اینها مشتری‌اش هستند. راه‌های دیگر هرچقدر بخواهی مشتری دارد؛ پُر پُر و کامیون کامیون به جای هندوانه، آدم بار زده‌اند و دارند به راه‌های غیر اولیای الهی حرکت می‌دهند! حالا بسم‌الله؛ می‌خواهی تو هم برو بار هندوانه بشو یا بار سیب‌زمینی و پیاز و...، یا اینکه ره چنان رو که ره‌روان رفتند؛ آن دوسه تایی که بعد از پیغمبر با علی ماندند. راه بیان شده و مسیر مشخص شده است.

خدا هم در همین جا و همین امروز همین مسئله را به ما عیدی می‌دهد. نگویند: «آنها که بودند، آنها معصوم بودند!» ائمه معصومانند به جای خودشان؛ همین ائمه دست شیعیان‌شان را می‌گیرند و در کنار خودشان قرار می‌دهند.

مگر در دعای قنوت نخواندیم: «اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظَمَةِ!» خدا را قسم می‌دهیم به اسماء جلالیه و به اسماء جمالیه و به صفات کلیه خود! این دعاها را برای چه کسی گفته‌اند؟! اگر این دعاها مختص معصوم بود و اگر این دعاها مختص عده خاص بود، چرا ما باید در دعای قنوت بخوانیم؟! به ما چه مربوط است؟! این دعا مختص آنها است! نه، این دعا برای ما است. خدا می‌گوید: بیا در سبیل من، بیا در راه من، من به تو صد در صد می‌دهم و تو را در جایگاه معصوم و در کنار معصوم قرار می‌دهم. مگر در همین دعا نبود؟!!

اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعِظَمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ وَالرَّحْمَةِ وَ
أَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ؛

«(اهل همه اینها هستی) خدایی که تو اهل کبریا هستی، اهل عظمتی، جودی، رحمتی، بخششی و...»

(بعدش چه؟) «أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا؛
«من از تو درخواست می‌کنم به حق امروز که امروز را برای مسلمین عید
قرار دادی.»

وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْرًا وَشَرَفًا وَكَرَامَةً وَمَزِيدًا؛ «(و ذخیره و شرافت
قرار دادی و کرامت آنها را بالا بردی و اضافه بر آنها که عقل ما نمی‌رسد و فکر

ما به آنجا نمی‌رسد،» (که چیست؟) «أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ؛» (صلوات بر پیغمبر نتیجه همه اینها است) درود خدا را بر او بفرستی و بر آل او،» (و برای ما چه کار کنی؟) «وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ؛» (ما را داخل کنی در هر خیری که پیامبر و اهل بیتش را داخل کردی!)

اصلاً مگر انسان می‌تواند تصور کند که این دعا چه دعایی است؟!

پیغمبر و ائمه به مقام عصمت مطلقه رسیده بودند؛ این چه دعایی است که خدا می‌گوید شما هم دعا بکنید؟! مگر این طور نبودند؟! چندتا معصوم داریم؟ چهارده تا معصوم داریم. ما که معصوم نیستیم؛ ولی خدا می‌گوید: شما به عصمت معصومین چه کار دارید؟ آن یک مسئله جدایی است که مربوط به من و آنها است؛ آنها از هر خطائی مبرا هستند و در تمام مراتب عصمت آن مراتب را حیازت کرده‌اند، چه در مراتب فعل ظاهر، و چه در مراتب فکر و مراتب قلب و نفس و مراتب سر و مرتبه ذات که آخرین مرتبه عصمت است. اینها تمام مراتب را حیازت کرده‌اند و باید هم معصوم باشند. چون بالأخره آنها حسابشان حساب دیگر است و حسابشان جدا است؛ آنها واسطه هستند و برای دستگیری من و شما آمده‌اند، پس باید معصوم باشد و از هر خطا و اشتباهی باید محفوظ باشد. اما شما هم ناامید نشوید و نگویید و غبطه نخورید و مأیوس نشوید! نه، شما را به همان جایی می‌رسانم که آنها را رساندم، در زیر ولایت آنها!

«أَنْ تُدْخِلَنِي؛ خدایا مرا داخل کن!» قضیه شوخی نیست؛ خدا با ما شوخی نکرده است، دعای روز عید این است، ثمره‌اش این است، نتیجه یک ماه روزه گرفتن این است و نتیجه یک ماه مراقبه در رفتار و گفتار و کردار و افکار و قلب، این است. خدا امروز دارد به ما عیدی می‌دهد. پس رفقا، باید قدر بدانیم، قدر امروز را باید بدانیم که وقتی خدا سفره‌عامش را گستراند، دیگر رحمت خدا سرازیر می‌شود؛ بسته به اینکه شما چه همتی دارید. یک وقت بگویید: نه، ما قابل این حرف‌ها نیستیم؛ خدا هم می‌گوید: خُب خودت گفتی قابل نیستی؛ قابل نیستی، بسیار خُب! یک وقت می‌گوییم: خدایا، ما قابل نیستیم، ولی تو کرم‌ت بالاتر است، تو رحمتت بالاتر است، می‌خواهیم باشیم، پس ما را کمک کن، دست

ما را بگیر، همت به ما بده! آن موقع خدا می‌گوید: بسیار خُب! حالا که می‌خواهی و اظهار عجز کردی، ولی در نیت هست که به دنبال ولیّ ما و به دنبال امام ما باشی، حالا که این طور است دست را هم می‌گیرم، اشتباهی هم که کردی ندیده می‌گیرم و غمضِ عین می‌کنم! «خدایا در هر خیری که پیغمبر و آل پیغمبر را داخل کردی...!» کدام خیر؟ سیر در اسماءِ کلیه، سیر در صفات کلیه حق و سیر بی‌نهایت و مطلقه در ذات الهی. خدا پیغمبر و آل پیغمبر را در اینها داخل کرده است؛ آن وقت ببینید ما به چه چیزها و به چه مسائلی داریم فکر می‌کنیم!

خیری که خدا به پیغمبر داد، خیر بهشت و مراتب بهشت بود؟! سب و گلابی و پرتقال و حورالعین بود؟! یا خیری که خدا به پیغمبر و به اهل بیت پیغمبر داد این بود که خودش را به آنها داد؛ این خیر است! ذات خودش را نصیب آنها کرد، ورود در حرم ذات را نصیب پیغمبر و اهل بیت کرد. خدا می‌گوید: این را به شما هم می‌دهم، هیچ مأیوس نباشید، هیچ ناامید نباشید و بر اشتباهی که می‌کنید هیچ اظهار یأسی برایتان پیدا نشود. اشتباه می‌کنید چون بشرید؛ پس من این غفاریت خودم را برای کی گذاشته‌ام؟! این رحمت خودم را برای کی گذاشته‌ام؟! برای شماها گذاشته‌ام دیگر؛ و الا پیغمبر و اهل بیت که گناه نمی‌کنند و آنها که کاری انجام نمی‌دهند. خدا برای من و شما رحمت خودش، غفران خودش و مغفرت خودش را قرار داده است. آن رحمت هم حد ندارد که [مثلاً] من تا این حد می‌بخشم و بیش از این نمی‌بخشم؛ رحمت خودم را تا اینجا می‌آورم و بیش از این نمی‌آورم؛ کرامت و لطف خودم را تا این حد می‌آورم و بالاتر نمی‌آورم؛ نه! ببینید کرامت و لطفم را در حق شما شیعه علی، تا کجا رسانده‌ام؛ بالاتر می‌خواهید، شما را در هر خیری که علی و اولادش را وارد کردم، شما را وارد می‌کنم! دیگر بالاتر از این چه می‌خواهید؟! وَ أَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَ آلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُكَ عَلَيْهِ وَ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

(او مرا خارج کنی از هر بدی (در هر مرتبه‌ای، زشتی در مرتبه فعل، زشتی در

مرتبهٔ لسان، زشتی در مرتبهٔ قلب، در فکر، در سرّ و بدی از بُعد تو و بدی هجران تو و زشتی فاصله گرفتن با تو) که پیغمبر و اولاد پیغمبر را خارج کردی، و ذات آنها را به ذات خود متصل کردی و از هر چه غیر از تو است بازداشتی!»

در ادعیهٔ امام سجاده علیه السلام می‌خوانیم: «خدایا، آنچه به پیغمبر دادی و خودت را انیس و مونس آنها قرار دادی، به ما نیز عنایت کن!» این سوء، سوء ابتعاد از تو است که طبعاً به واسطهٔ این ابتعاد، اشتغال به مسائل دیگر می‌آید. بیاید ببینید مردم اشتغالشان به چه چیزها است: من اینجا باشم، تو نباشی! این اشتغال مردم است! اینها همه به خاطر ابتعاد از او است؛ اگر ما از خدا ابتعاد نداشتیم که دیگر دنبال اینها و دنبال این افکار و این امور نمی‌رفتیم.

عرض می‌کردم که مرحوم آقا می‌فرمودند:

دنیا همه هیچ و اهل دنیا همه هیچ ای هیچ ز بهر هیچ بر هیچ مپیچ!
 همهٔ اینهایی که دارید می‌شنوید، همه دنیا است و همه پوچ. ای کاش اسم پوچ روی آن صادق بود؛ از پوچ هم پوچ‌تر و بی‌معناتر و دورکننده‌تر است.

در حالی که ببینید در امروز خدا چه چیزی را برای ما قرار داده و چه سفره‌ای برای ما گسترانده است: «أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ...!» اول صلوات بر پیغمبر که داریم: هر دعایی که می‌خواهید بکنید برای اینکه استجاب پیدا بکند، اول باید از خدا طلب رحمت کنید؛ آن طلب رحمت یعنی طلب واسطهٔ فیض. واسطهٔ فیض کیست؟ پیغمبر و اهل بیتش. اول آن واسطهٔ فیض را بیاورید. چون ما که نمی‌توانیم، ما که قدرت نداریم، ما که سر تا پا در مسائل و در گرفتاری‌ها هستیم، برای رسیدن به آن مرتبهٔ قدس، واسطه را اول بیاوریم، بگوییم: خدایا، اقلاً اینها از نظر ظاهری مثل ما هستند - حالا از نظر باطنی که آن را رها کنید - و فقط از نظر ظاهر ما اینها را داریم واسطه قرار می‌دهیم؛ اینهایی که به مقام قدس مطلق رسیده‌اند و به مقام طهارت مطلق رسیده‌اند! اول، صلوات و آخر هم صلوات؛ لذا خدا حیا می‌کند و دعای بین آن دو تا صلواتی که استجاب می‌کند را اجابت

می‌کند.^۱ در روایت داریم و خوانده‌اید دیگر؛ احتمالاً در این کتاب‌هایی که اخیراً از مرحوم آقا منتشر شده است، باید باشد که خدا می‌فرماید:

من شرم می‌کنم از بنده مؤمنم که اول و آخر دعا را مستجاب کنم (چون صلوات بر پیغمبر که قطعاً مستجاب می‌شود دیگر) ولی وسطش را من استجاب نکنم!^۲ پس یک اینکه از خدا بخواهیم: در هر خیری که پیغمبر و اولاد او را داخل کردی، ما را هم داخل کن! مرحوم آقا به ما بارها می‌فرمودند: «گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه نیست!»^۳ این را بدانید. همتتان را بالا ببرید که هرچه همت را بالاتر بردید، باز هم به کرم خدا نمی‌رسید! به ما یاد داده‌اند که هرچه دعای بالاتری می‌خواهید بکنید که تصور می‌کنید: «عجب، خدا این را هم استجابت می‌کند؟!» بدانید آنجا باخته‌اید، خدا را پایین‌تر از خواست خودتان قرار داده‌اید، رحمت خدا را پایین‌تر قرار داده‌اید و کرم خدا را پایین‌تر قرار داده‌اید؛ خدا خوشش نمی‌آید [و می‌گوید]: این بنده، بنده ناشکر است، قدر من را نمی‌داند و به من معرفت ندارد؛ آیا من این طور هستم؟! آیا من این قسم هستم؟! نه!

لذا مرحوم آقا می‌فرمودند: «سالک آن کسی است که همیشه بالاترین را بخواهد!» همیشه دعایی که می‌کند بالاتر باشد: خدایا، ما را جلیس و انیس رسول خدا در روز قیامت قرار بده! این می‌شود دعا.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحِينَ وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ
عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ!^۴

که این دیگر نتیجه این عمل ما و در این عالم دنیا است.

۱. رجوع شود به *الكافي*، ج ۲، ص ۴۹۴.

۲. رجوع شود به *انوار الملکوت*، ج ۲، ص ۳۸۲.

۳. *امثال و حکم*، دهخدا، ج ۳، ص ۱۳۰۰.

«گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه چیست؟»

۴. *إقبال الأعمال*، ج ۱، ص ۲۸۹، با قدری اختلاف.

امروز روز عید فطر و عیدی است متعلق به امام زمان. و الحمدلله که امسال هم عید مشخص شد، شبهه نداشت، در آن ابهام نبود و آن شیرینی ادراک جماعت عید بر شیعیان امیرالمؤمنین گوارا بود. اقامه نماز عید به طور جماعت، حق مسلم همه افراد صائم و روزه‌دار است و کسی نمی‌تواند از این حق مسلم جلوگیری کند. وقتی که صائم روزه می‌گیرد، به دنبال روزه هم نماز عید است و باید نماز عید خوانده بشود و به جماعت هم باید خوانده بشود، و سلب حق این حلاوت و استفاده از برکات را نباید از صائمین و روزه‌داران گرفت؛ هر کسی می‌خواهد برای خودش در هر جا که هست باید به جماعت بخواند و کسی نمی‌تواند از این مسئله جلوگیری کند!

و این عید، عیدی است که خداوند برای استفاضه بیشتر و توفیق بیشتر نصیب عبادت‌کنندگان و صائمین خودش قرار داده است. می‌شد روز ماه رمضان تمام بشود و بعد هم مردم بروند دنبال کارشان و برنامه‌شان و مطلبی هم نباشد و سفره‌ای بود و گسترده شده بود و الآن جمع شد؛ نه! آن سفره در یک ماه به واسطه گرسنگی و به واسطه آمادگی برای جلب فیوضات حق که اختصاص به آن ماه دارد، گسترده شده بود. حالا که این بهره انجام شده است، آن نحوه نزول فیوضات الهی به فیوضات جمالیه در امروز برای افراد حاصل می‌شود؛ یعنی استجماع همه فیوضات در ماه مبارک به نحو جمعیت و به نحو کلی. لذا امروز روز بسیار مهمی است و همان‌طوری که بزرگان فرموده‌اند، متعلق به امام زمان علیه السلام است و باید در امروز بیش از همه چیز برای سلامتی و صحت و عافیت و مسرت و ابتهاج و تعجیل در ظهور آن حضرت دعا کنیم.

اگر تا امروز هم ما بالأخره شبهه‌ای داشتیم، شکی داشتیم، خطوری بود، احتمالی بود، چیزی بود که بالأخره بشود زندگی را، عمر را، حیات را بدون عنایت آن حضرت و بدون ظهور آن حضرت هم طی کرد، دیگر مشخص شده است و برای همه هم مشخص شده است که فقط منجی و آن کسی که می‌تواند دست ما را بگیرد و ما را از این بلایا نجات بدهد، فقط و فقط و فقط و فقط و فقط شخص ذات مقدس آن حضرت است و تمام مسائل و ادعاها و چیزهایی که تا به حال بوده است، همه

پوچی و بطلان و تهی بودن خود و توهم را نشان داد! امروز دیگر همه می دانیم فقط آن حضرت، منجی است. با این گرفتاری هایی که بر بلاد است، بر بلاد مسلمین است، اجانب، شیاطین، دول کفر، و همه افراد، همه آن کسانی که به نحوی از انحاء بر علیه اسلام و مسلمین و بر علیه ولایت و مکتب اهل بیت اجماع و اجتماع نموده اند، الآن دیگر مشخص است که فقط دست مبارک آن حضرت است که می تواند رفع گرفتاری و بلیه از همه مسلمین و شیعیان بالأخص بفرماید.

فلذا باید امروز برای سلامتی آن حضرت دعا کرد، باید در امروز برای صحت و سلامتی آن حضرت و تعجیل در ظهور صدقه داد و همان طوری که رسم بزرگان و اولیای الهی است، به شکرانه این مهمانی پروردگار و حضور در ضیافت الهی باید انسان تشکر خودش را از صاحب مقام ولایت ابراز کند. چطوری ابراز کنیم؟ به زیارت مقابر مقدسه باید برویم. اگر کسی فرض کنید که در جایی است که امام است، مانند مشهد، البته باید امروز به زیارت امام علیه السلام برود. اگر در جایی دیگر است از امامزاده ها مانند حضرت معصومه سلام الله علیها یا حضرت عبدالعظیم حسنی در شهر ری که امام علیه السلام فرمود: «مَنْ زَارَ عَبْدَ الْعَظِيمِ بَرِّي كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بَكْرَبْلَاءِ»^۱ عجیب است! این نشان می دهد اینها همه در یک خط هستند و اینها همه در یک مسیرند. آنهایی که در طهران هستند باید به زیارت حضرت عبدالعظیم بروند، آنهایی که در قم هستند به زیارت حضرت معصومه و همین طور قبور سایر اولیای الهی که در همین قم هم موجود است. یا اینکه فرض کنید افرادی که در اصفهان هستند، در قبور آنجا هم امامزادگان

۱. ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، ص ۹۹:

«حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَزَةُ بْنُ الْقَاسِمِ الْعَلَوِيُّ - رَحِمَهُ اللَّهُ - قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى الْعَطَّارُ، عَمَّنْ دَخَلَ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَادِي مِنْ أَهْلِ الرَّيِّ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ: "أَيْنَ كُنْتَ؟" قُلْتُ: زُرْتُ الْحُسَيْنَ عَلَيْهِ السَّلَامُ؛ قَالَ: "أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ."»

معتبر و بسیار موجه هست، حضرت سیدمحمد، حتی در تخت فولاد اولیای الهی هست. اینها همه تشکر از امام زمان دارد دیگر. این تشکر و شکرانه این است که انسان با حرکت خودش برود و خود را بر این مسیر و بر این مکتب عرضه بدارد. اولیای الهی همین کار را می‌کردند دیگر. مگر مرحوم آقا نمی‌فرمودند که بعد از ماه رمضان دأب و دیدن مرحوم آقای حداد - رضوان الله علیهما - این بود که به زیارت ائمه می‌رفتند، به زیارت اولاد ائمه می‌رفتند، در شهرها، در دهات، در قصبات؟! اینها همه برای تشکر بود دیگر، برای شکرگزاری و استفاده بیشتر و استفاضه بیشتر. و چون سنت اولیای الهی حجت است، لذا ما هم باید از این سنت اولیای الهی تبعیت کنیم.

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيَّكَ الْحُجَّةَ بْنِ الْحَسَنِ صَلَواتِكَ عَلَيْهِ وَ عَلَى آبائِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَ لِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ ناصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۱

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرَعِبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ تُعَزِّبُهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُذِلُّ بِهَا النُّفَاقَ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَ الْقَادَةِ فِي سَبِيلِكَ وَ تَرزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ.^۲

جهت تعجیل در ظهور موفور السرور قطب عالم امکان و ولی ما و امام ما حضرت حجة بن الحسن العسکری ارواحنا لتراب مقدمه الفداء سه صلوات ختم کنید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

۱. رجوع شود به روح مجرد، ص ۳۳.

۲. مصباح المتعجد، ج ۲، ص ۶۳۰.

۳. الکافی، ج ۳، ص ۴۲۴. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

مجلس هفدهم

اهمیت مسئله یقین در سیر و سلوک إلى الله

عید فطر ۱۴۳۴ هجری قمری

أعوذُ باللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعْمِ وَ النَّعْمَ بِالشُّكْرِ؛ نَحْمَدُهُ عَلَى آلَائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ؛ وَ نَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا تُهَيِّتُ عَنْهُ؛ وَ
نَسْتَغْفِرُهُ مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَ أَحْصَاهُ كِتَابُهُ، عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَ كِتَابٌ غَيْرُ مُعَادِرٍ؛ وَ نُؤْمِنُ
بِهِ إِيْمَانًا مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَ وَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ، إِيْمَانًا نَفَى إِخْلَاصَهُ الشُّرْكَ وَ يَقِينَةً
الشُّكِّ؛ وَ نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ
سَلَّمَ عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ، شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَ تَرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُفُ مِيزَانُ تَوْضَعَانِ
فِيهِ وَ لَا يَثْقُلُ مِيزَانُ تَرْفَعَانِ عَنْهُ.

أَوْصِيكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَادُ [المعاد]؛ زَادٌ مُبْلَغٌ وَ
مَعَادٌ [معاد] مُنْجِحٌ؛ دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَ وَعَاها خَيْرٌ وَاعٍ، فَأَسْمَعُ دَاعِيَهَا وَ فَارَ وَاعِيَهَا.^١
﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ *
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾.^٢

١. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ١٦٩. ترجمه در همین کتاب، ص ٤١، تعلیقه ١ آمده است.

٢. سوره إخلاص (١١٢). ترجمه در همین کتاب، ص ٤٢، تعلیقه ١ آمده است.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ وَزِدْ وَبَارِكْ عَلَى خَاتَمِ رُسُلِكَ وَ مُبَلِّغِ رِسَالَتِكَ، الرَّسُولِ
النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الْمَكِّيِّ التَّهَامِيِّ الْقُرَشِيِّ، صَاحِبِ لُؤَاءِ الْحَمْدِ وَالْمَقَامِ الْمَحْمُودِ، أَبِي الْقَاسِمِ
مُحَمَّدِ الْحَمِيدِ الْمَحْمُودِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ. وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى ابْنِ عَمَّةٍ وَ
صَهْرِهِ، قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ وَ يَعْسُوبِ الدِّينِ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَ، عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ
عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَ عَلَى الصَّديقَةِ الطَّاهِرَةِ، الْحَوْرَاءِ الْإِنْسِيَّةِ، الْبَتُولِ الْعِذْرَاءِ، الشَّفِيعَةِ فِي يَوْمِ
الْجِزَاءِ، فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، وَ عَلَى سَبْطَى الرَّحْمَةِ وَ سَيِّدِي شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، الْحَسَنِ وَ
الْحُسَيْنِ، وَ عَلَى عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ
عَلِيِّ بْنِ مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ وَ الْحِجَّةِ الْقَائِمِ الْمُنْتَظَرِ
الْمَهْدِيِّ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَ سَلَامُهُ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

اللَّهُمَّ سَهِّلْ مِنْهَجَهُمْ وَ عَجِّلْ فِي فَرَجِهِمْ وَ اجْعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِمْ وَ مَوَالِيهِمْ وَ
الذَّابِّينَ عَنْهُمْ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا أَهْتَدَيْتُمْ﴾^۱

جهت تعجیل در ظهور حضرت بقیة الله ارواحنا فداه و رفع گرفتاری از بلاد

مسلمین و شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام صلواتی ختم کنید.

خدا در این آیه شریفه که آیه بشارت دهنده‌ای است نسبت به راه و مسیر
مؤمنین و شیعیان و بالخصوص سالکین راه خدا، می‌فرماید: ای کسانی که ایمان
آورده‌اید و به ما اعتقاد پیدا کرده‌اید و کلام ما را پذیرفته‌اید، خودتان را دریابید و
مواظب کارها و رفتار خودتان باشید و فقط به خود نگاه کنید، به این طرف و آن طرف
نگاه نکنید، و اعمال خود را مدنظر قرار بدهید و کاری به این نداشته باشید که دیگران

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۰۵. روح مجرد، ص ۶۳۷:

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر شما باد دریافتن نفوس خودتان! گمراهی گمراه در صورت
هدایت یافتن شما، به شما آسیبی نمی‌رساند.»

در چه راهی می‌روند و چه افکاری دارند و چه سلیقه‌هایی دارند و در چه عوالمی قرار دارند. و این را بدانید گمراهی آنان ضرری به شما نمی‌رساند وقتی که شما نسبت به راهتان اطمینان داشته باشید!

این مسئله خیلی مسئله مهمی است که انسان نسبت به راهش، اعتقاداتش، مسیری که انتخاب می‌کند و کیفیت رفتاری که در جامعه و در امور شخصی و در امور عبادی و دینی و در مسائل مختلف و روابط خویش، آن راه را در پیش می‌گیرد، [اطمینان داشته باشد].

در این شب‌های ماه مبارک که خداوند توفیق زیارت برادران ایمانی و اخلاء روحانی را نصیب نموده بود، در حول و حوش این مطلب، مسائل و مطالبی خدمت رفقا و دوستان عرض کردیم و صحبت به اینجا رسید که انسان نباید به کارهای دیگران و به مطالبی که آنها انجام می‌دهند توجه کند، به شخصیت دیگران نباید نگاه کند، به اینکه افراد دیگر در چه افکاری هستند و چه مطالبی ابراز می‌کنند نباید نگاه کند. وقتی که انسان راه را پیدا کرد، مطالب را از بزرگان فراگرفت و آن مسائلی را که به آنها یقین و اعتماد دارد و حق را از بین ناحق‌ها و راه صحیح را از بین طرق مختلف تشخیص داد، دیگر به این گونه راه‌های خلاف و امور متشکته و مسائل فی‌مابین مردم و اجتماع نباید نگاه کند. اگر نگاه کند، کلاه سرش رفته است! آن جنبه واقعی و حقیقی که قلب نسبت به آن جنبه باید اتقان و احکام داشته باشد و دارای اطمینان باشد، آن جنبه دستخوش تزلزل و تشویش خواهد شد؛ و راه خدا راه اطمینان، راه برهان، راه منطق و راه اتقان است و با تشویش و اضطراب و با تزلزل نمی‌سازد.

در آیه شریفه دارد: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾؛^۱ «این کتابی که ما فرستادیم، شکی در آن نیست»، در مرحله اتقان قرار دارد، در آن یقین است، در آن احکام است، در آن علم است و در آن قاطعیت است. شما در کتاب الهی شک و تردید

۱. سوره بقره (۲) آیه ۲.

را پیدا نمی‌کنید. و چون این کتاب از وصفیت عصمت برخوردار است، می‌توان به او تمسک کرد. و هر چیزی که دارای این عصمت است، یعنی قاطعیت دارد و در بیان مطلب خود به ضرس قاطع سخن می‌گوید و در ابراز مسئله دچار تردید و شاید و ممکن است این‌طور باشد و احتمال دارد این‌طور باشد، نیست! توجه می‌فرمایید؟! در مطالبی که انسان از این و آن می‌شنود: «شاید به این کیفیت باشد، ممکن است این‌طور باشد، احتمال این را دارد» اینها دردی از انسان دوا نمی‌کند. بنده چطور به «شاید این‌طور باشد» ترتیب اثر بدهم؟! بنده چطور بتوانم «احتمال دارد این‌طور باشد» را بپذیرم؟! راه خدا راه شاید و احتمال نیست که ما این‌گونه با مردم سخن بگوییم. راه خدا راه قاطعیت است: همین است و جز این نیست؛ همین است و غیر از این باطل است؛ همین است و غیر از این خلاف است؛ همین است یقیناً و مابقی این مطالب دارای وجوه مختلفی ممکن است باشد. این می‌شود قاطعیت و این می‌شود ﴿لَا رَيْبَ فِيهِ﴾.

لذا حجیت و سندیت قرآن به محض تزلزل، از اعتبار ساقط می‌شود. اگر انسان در آیه‌ای شک کند که آیا این آیه به پروردگار انتساب دارد یا نه، نفس [تردید در] انتساب موجب سقوط او است. بنابراین، آیات قرآن همان‌طوری که در خود آیات تصریح بر عدم ریب و بر اتقان است، در مسیری که نشان می‌دهد و راهی را که ارائه می‌دهد، نباید شک و تزلزل باشد؛ باید یقین باشد.

سالک راه خدا و کسی که مؤمن به کتاب الهی است، در مسیر خود باید یقین را [جایگزین] شک کند. «فعلاً این کار را انجام بده نتیجه‌اش را شاید بعداً ببینی؛ الآن بیا اینجا بعداً شاید متوجه بشوی؛ فعلاً بیا اینجا ببین جمعیت در اینجا بیشتر است، افراد در اینجا از نظر سنی بالاترند، اشخاصی که در اینجا هستند دارای اعتبار بیشتر هستند» تمام اینها رهنمودهایی است که مردم و شیطان براساس اهواء و تخیلات و توهمات در پیش روی آدمی می‌گذارند. اما راه خدا راه زیادی جمعیت نیست، راه ریش سفید و سن بالا نیست، راه مدت زیادی در پیش بزرگان بودن و کمتر بودن نیست؛ راه اتقان است، راه یقین است و راه اعتماد است.

این مسئله مهم است که این قضیه بسیار بسیار در آیات و روایات مورد توجه قرار گرفته است و بزرگان نیز در طول حیات پر برکت خود، دائماً به این مسئله توجه می‌دادند که به این طرف و آن طرف نگاه نکنید؛ به اینکه چرا این آقا الآن در فلان جا است، نگاه نکنید؛ به اینکه الآن در فلان موقعیت قرار دارد، نگاه نکنید؛ به اینکه چرا این آقا در آنجا رفته است و چرا الآن آنجا است، نگاه نکنید؛ به خود نگاه کن قبل از آنکه به دیگران بیندیشی. اول به اعتقاد و باور خود توجه کن پیش از آنکه اعتقاد و باورهای دیگران را بخواهی به حساب در بیاوری. بین نسبت به اعتقاد خود چقدر پایبندی و چقدر آن اعتقاد را از ناخالصی به درآورده‌ای و چقدر نسبت به مبانی بزرگان توجه کرده‌ای و چقدر نسبت به راه حق که در پیش پای تو گذاشته بشود، پایبندی. این مسئله است. اینکه فرض بکنید این الآن در اینجا است، آن اینجا است، چرا این قضیه اتفاق افتاد، چرا فلان جا این طور شد، الآن گروه بسیاری به دنبال فلان جریان می‌روند، الآن بسیاری از علما در فلان قضیه آن کار را می‌کنند، هیچ‌کدام از اینها نمی‌تواند ملاک برای وثاقت و ملاک برای اعتبار باشد. نگاه کن بین آن راهی را که انتخاب کرده‌ای آیا نسبت به آن راه شک و شبهه نداری؟ نسبت به آن اعتقادات با اطمینان حرکت می‌کنی یا نه؟ اگر با اطمینان حرکت کنی، راه را می‌روی. و اگر بدون اطمینان حرکت کنی و به این و آن نگاه کنی، به شخصیت افراد بخواهی توجه کنی، به موقعیت افراد بخواهی توجه کنی، گرچه مسیرت صحیح هم باشد، قدم از قدم بر نمی‌داری؛ چون با شک و با شبهه است، راه با شبهه است، مسیر مسیری است که با شبهه است.

اینجا است که ما می‌بینیم بزرگان همیشه در طول حیات خود روی این قضیه توجه می‌کردند. بنده کم قضیه‌ای مانند این قضیه سراغ دارم که در زمان مرحوم والد - رضوان الله علیه - ایشان مورد توجه قرار می‌دادند. در مجالس خود، خصوصی و یا عمومی، در صحبت‌هایی که می‌کردند همیشه به این نکته تذکر می‌دادند که بین راهی که داری خودت می‌روی، این راه از چه مرحله‌ای از اتقان و یقین و صفا و بی‌غل و غشی دل برخوردار است. به بقیه نگاه نکن. بالاتر از این، به رفیقت هم نباید نگاه بکنی که

آیا این الآن راهش صحیح است یا نه! به رفیقت چه کار داری؟! به کسی که همراه تو در مجالس شرکت می‌کند چه کار داری؟! به کسی که این طرف و آن طرف [است چه کار داری]؟! هر کسی پرونده خودش را دارد، هر کسی حساب و کتاب خودش را دارد و هر کسی به دنبال راه و روش خود است.

در زمان‌های گذشته و سابق، در آن مجال‌هایی که ما در خدمت بزرگان بودیم و کیفیت رفتار آنها را مشاهده می‌کردیم، این جریان بالخصوص کاملاً مشهود بود که در عین ارتباط، حساب خود را داشتند؛ در عین هم‌نشینی و مجالست با دوستان، به فکر درد و دواي خود بودند؛ در عین ارتباط با افراد مختلف و صحبت‌های مختلف و ملاقات‌های مختلف، به دنبال مسئله خود بودند.

بنده در یکی از این مجالس شرکت کرده بودم؛ ایشان فرموده بودند که بیایم. حتی بعضی از دوستان آمده بودند و افراد دیگری هم بودند. صحبت هم بود و مجلس، مجلس خوبی بود و مطالب خوبی رد و بدل شد؛ ولی کاملاً مشخص بود که اختلاف بین افکار و بین روش در طرف مقابل - ولو اینکه از دوستان هستند - با افراد دیگر چه قسم است! وقتی که از آن مجلس بیرون آمدیم، رو کردم به مرحوم آقا گفتم: آقا، آیا شما مطالبی را که اینها می‌گفتند تأیید می‌کردید؟ فرمودند: «یکی اش را هم تأیید نمی‌کنم!» یک ساعت صحبت، یک ساعت رفاقت، یک ساعت خنده و مزاح، یک ساعت سخن در مسائل مختلف؛ ولی به اندزاه یک ثانیه همراه و همدوش نبوده است. راه خودش را داشته و مسیر خودش را طی می‌کرده است؛ گرچه چند صباحی بنشیند و سخن بگوید! اینجا مسئله خیلی مهم است!

این آیه قرآن^۱ آیه عجیبی است، راه سالک را نشان می‌دهد و راه شیعه امیرالمؤمنین را می‌نمایاند، راهی که باید ما در اینجا در پیش بگیریم؛ ولی متأسفانه بسیاری از ما هنوز که هنوز است در این نقطه تسامح می‌کنیم و به این و آن نگاه

۱. سوره مائده (۵) آیه ۱۰۵: ﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا أٰهْتَدَيْتُمْ﴾.

می‌کنیم؛ آی فلانی این طوری کرده است! آی فلانی آن طوری کرده است! بله، ابتدای مسئله قدری مشکل است و تا این قضیه بخواند برای انسان محقق بشود و به صورت یک واقعیت در بیاید و روش زندگی و منش انسان را تغییر بدهد، کار دارد. این مسئله را می‌پذیریم؛ ولی در این راستا باید حرکت کنیم. بزرگان که رفتند و به مطلب و مطلوب رسیدند، این راه را رفته‌اند.

بنده خود شاهد بودم در زمان مرحوم آقا - رضوان الله علیه - و ارتباطشان با اساتیدشان که در عین رفاقت و در عین صمیمیت که همه به آن معترف بودند و هستند، در عین حال راه خودشان را می‌رفتند و مسیر خودشان را طی می‌کردند. نسبت به مطالب آنها اشکال داشتند، این قلت و این قلت داشتند؛ ولی آن رفاقت را از دست نمی‌دادند و آن ارتباط را به هم نمی‌زدند و در عالم خود، مسیر خود را طی می‌کردند. نسبت به مطالبی که در ارتباط با اساتیدشان بود، نسبت به استاد مطلق، مرحوم حداد - رضوان الله علیه - که تا آخرین روز حیات در تحت تبعیت و اطاعت از این استاد بودند و بنده خود از نزدیک، موبه مو و لحظه به لحظه شاهد این اطاعت بدون قید و شرط و اطاعت مطلق بودم و همین باعث شد که این مرد بزرگ به آن جایی برسد که باید برسد، توجه می‌فرمایید، همین قضیه بود.

در وقتی که من نسبت به ارتباط بعضی از بزرگان و علما از ایشان سؤال کردم: آیا اینها تمام اختیار و اراده و خواست خود را در اختیار شما گذاشتند؟ فرمودند: ابدأ ابدأ! اینها یک‌دهم خواست و اراده را به ما دادند؛ نه‌دهم را برای خود نگه داشتند!

مگر این علمیت در اینجا هم نبود؟! مگر این فضل و دانش در اینجا هم نبود؟! پس چرا ایشان تمام اراده و خواست و رضا و تفکر و تعقل و گرایش و میل و شوق را تا آخرین لحظه حیات در اختیار استادش، حضرت حداد قرار می‌دهد و حتی به دستور او از طهران به مشهد مهاجرت می‌کند؟! اما در مورد دیگران ما این مسئله را نمی‌بینیم. اینجا است که آیه قرآن به کمک می‌آید و ما را از این تردید بیرون می‌آورد:

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾؛ مواظب خودتان باشید! نگاه نکنید که عجب، فلان شخص با این موقعیت و با این مقام و با این خلوص و با این اهتمام و با این اشتیاق که واقعاً هم درست و به‌جا و صحیح است، چرا باید به این وضعیت بیفتد؟! چرا باید گرفتار بشود؟! چون معیار برای راه شما آن شخص نیست که نخواهید نگاه کنید؛ معیار برای راه شما عقل شما است، منطقی شما است، فطرت شما است. چه شخصی تضمین داده است که اگر انسان بخواهد به یک رتبه از مراتبی برسد و به یک افق از افق علمی دست پیدا کند دیگر کار او تمام است و دیگر راه او رفته شده است؟! نه‌خیر، تازه اول کار است و اول حرکت و اول تصمیم است.

در همان زمانی که ایشان در خدمت استاد خودشان بودند، خود بنده مشاهده می‌کردم افرادی که در آنجا می‌آیند، به‌جای اینکه به این آیه تمسک کنند و به این آیه عمل کنند و مفاد این آیه را نصب‌العین خود قرار بدهند و بر طبقش به آن ارادت و تسلیم نسبت به استاد سر فرود بیاورند، دائماً دنبال این هستند که چه کسی آمد؟! چه کسی رفت؟! برای چه این آمد؟! برای چه آن رفت؟! این چرا آمد این حرف را زد؟! چرا آن حرف را زد؟! این افراد به هیچ‌جا راه نمی‌برند؛ چون از خود غافل‌اند، ﴿عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ﴾ را فراموش کرده‌اند و «خودتان را بباید» را فراموش کرده‌اند! استادت به تو دستور داده است که این کار را بکنی؟! استادت به تو دستور داده است که در اینجا ناظم و ناظر و مبصر باشی؟! استادت به تو دستور داده است که حضور و غیاب و... بکنی یا نه؟! بیا بنشین، فایده‌ات را ببر و فیضت را بگیر؛ دیگر به تو چه مربوط است که در اینجا چه کسی می‌آید و چه کسی می‌رود؟! به تو چه ارتباطی دارد چه کسی در آنجا می‌آید؟!

مگر فلان و فلان پیش پیغمبر نمی‌آمدند؟! مگر خالد بن ولید و عبدالرحمن عوف و بقیه این منافقین پیش رسول‌الله نمی‌آمدند؟! کی شد که امیرالمؤمنین، یا سلمان فارسی، یا ابی‌ذر و این اصحاب خاصه رسول‌خدا خدمت حضرت برسند و از اینکه ببینند این افراد در اینجا نشسته‌اند اظهار ناراحتی بکنند و اعتراض بکنند: یا

رسول‌الله، اینها که هستند اینجا نشسته‌اند؟! اینها را بیرون کن! ما می‌خواهیم بباییم فقط تو را ببینیم؛ اینها که اینجا هستند حال ما را می‌گیرند؛ اینها که اینجا هستند فکر ما را مشغول می‌کنند؛ اینهایی که اینجا هستند در ما توهّم و تخیل ایجاد می‌کنند؛ اینهایی که اینجا هستند فضای نورانی مجلس را از بین می‌برند! همین طوری می‌آمدند به آقای حداد می‌گفتند! اگر فضای نورانی که رسول‌خدا ایجاد کرده است، برخی از بین ببرند، او دیگر پیغمبر نیست! او آمده بر آن مسئله غلبه کرده است! تو کجا آمده‌ای؟! چه برداشتی داری؟! چه برداشتی داری از این حضور پیغمبر و چه احساسی برای تو پیدا شده است؟! و همین باعث ترقّی مرحوم والد، و همین باعث تنزل و سقوط دیگران شد؛ او آمد فقط به یک‌جا نگاه کرد!

بایزید وقتی که خدمت امام صادق علیه‌السلام رسید، شش سال سقایی آن حضرت را کرد. یک روز امام صادق فرمودند: «فلان کتاب را از آن رف بیاور.» نگاه کرد گفت: «کجا است؟» حضرت گفتند: «شش سال است اینجا هستی، آن رف بالای سرت را ندیدی؟!» گفت: «از وقتی که آمدم، غیر از شما چشمم به جایی نیفتاد که بخواهم نگاه کنم!» حضرت فرمودند: «پس دیگر کارت تمام است.» شش سال آمده نگاه نکرده است که اینجا رف دارد یا ندارد، طاقچه دارد، وضعیتش چطور است! اینها می‌برند و اینها می‌آیند!

اما آن کسی که می‌آید قبل از اینکه به صاحب‌البیت نگاه کند، به بیت نگاه می‌کند، به چراغ‌ها و در و دیوار و فرش و مکان نگاه می‌کند، به حیاط و افرادی که می‌آیند و می‌روند نگاه می‌کند، به اشخاصی که می‌آیند و می‌روند توجه می‌کند، [می‌گوید]: به‌به، چه کسانی و چه شخصیت‌هایی می‌آیند! پس معلوم است خبری هست! دلخوش می‌کند به افرادی که می‌آیند و به شخصیتی که نگاه می‌کند؛ سر سوزنی نصیب نمی‌برد! اگر صد سال بماند، قدم از قدم بر نمی‌دارد؛ زیرا مجالست

با امام علیه السّلام به تنهایی کفایت نمی‌کند!

مگر با پیغمبر نبودند؟! مگر جانمازشان را پشت سر پیغمبر نمی‌انداختند؟! همان‌هایی که آمدند خلافت را از صاحب خلافت غصب کردند و آمدند درب خانه وحی را به روی دختر صاحب وحی کوبیدند و بضعة رسول خدا را جلوی چشم اهل خانه تکه‌تکه کردند، اینها چه کسانی بودند؟ همین‌هایی نبودند که با پیغمبر محشور بودند؟! همین‌هایی نبودند که می‌آمدند در خانه رسول خدا می‌نشستند و وقت پیغمبر را می‌گرفتند؟! بودن با یک معصوم اهمّیت چندانی ندارد، تا وقتی که این دل در اینجا واقع نشود! اول دل را باید گذاشت و اول اختیار و تسلیم و شوق را باید گذاشت، بعد او خودش می‌داند چه کار بکند، خودش می‌داند چه نحوه عمل کند، خودش می‌داند چگونه جلو بیاید و آن راه را طی بکند.

بنابراین این آیه بسیار آیه مهمی است. این آیه از آن آیه‌های کلیدی راه انسان و آیه‌ای است که دقیقاً به هدف زده، و دقیقاً آن هدف را برای انسان مشخص کرده است. اول به دنبال این برو که چه هستی و که هستی؟ اول به دنبال این باش که چه راهی را انتخاب کرده‌ای؟ اول به دنبال این باش که در ارتباط با مسائل حق تا چقدر پای کاری و تا چقدر پایداری؟ اگر متوجه شدی که آیا فلانی این کارش درست است یا نه و آمدند به تو گفتند: «حالا تو چه کار داری، رها کن، به این حرف‌ها نگاه نکن» بدان که اینجا نقطه خلاف است؛ پایت را نگذار! «حالا رها کن» در راه خدا نیست؛ «حالا بیا بعداً می‌بینی» در راه خدا جایی ندارد! در راه خدا ﴿لَا رَيْبَ فِيهِ﴾ است. اشکال و اشتباه و خطا اشکال ندارد و گاهی برای انسان پیدا می‌شود و عرض کردم، ایراد ندارد. ما جاز الخطا هستیم و اشتباه می‌کنیم؛ ولی وقتی که متوجه شدیم دیگر نباید در این اشتباه بایستیم؛ اگر متوجه خطا شدیم باید اعلان کنیم: «آقا، من در این قضیه اشتباه کردم! ای افرادی که به حرف من آمدید و به دنبال این جریان رفتید، بدانید که من اشتباه کردم!» باید بگوییم؛ رفع اشتباه و جوب شرعی دارد! نه اینکه [بگوییم]: چون حالا گفته‌ام، تا روز قیامت بر سر اشتباه بایستم؛ چون این حرف را

[زده‌ام، باید بر سر اشتباه بایستم]! اینها به نفس برمی‌گردد! می‌گویند: «دیدنی اشتباه کردی؟! دیدنی حرفت [اشتباه بود]؟! پس این حرفت هم قابل اعتماد نیست!» نیست که نیست! من وظیفه داشتم آن موقع بگویم؛ الآن وظیفه‌ام عوض شده است و تکلیف دارم باید بگویم. اگر این کار را نکنم، خدا به شدت من را مؤاخذه می‌کند!

تا دیروز می‌دانستم فلان کس فاسق است؛ امروز می‌بینم که توبه کرده است، یا اینکه در آن اعتقاد اشتباه کرده‌ام. باید بگویم: «آقایان، این شخصی که من گفتم فاسق است، توبه کرده و عادل شده است.» یا اینکه بگویم: «آن اعتقاد خلاف بوده است.» تا دیروز می‌دانستم این شخص عادل است و مردم را به سمت او ارجاع می‌دادم؛ بعداً فهمیدم در این فهمم اشتباه کرده‌ام، باید اعلان کنم و باید بگویم! عقلاً و شرعاً و منطقاً و عرفاً وظیفه شرعی و منطقی است که بگویم: «آقایان، بنده نسبت به این شخص هیچ کاری ندارم؛ خودتان می‌دانید، خودتان تکلیف را تشخیص بدهید، شما به اعتماد من دیگر نسبت به این قضیه چنین گرایشی را نداشته باشید، بنده سلب مسئولیت کردم!» اگر نکنم، خدا فردا به شدت من را مؤاخذه می‌کند! مردم به اعتماد تو این راه را رفتند؛ مردم به اعتماد تو این تصمیم را گرفتند؛ مردم به اعتماد تو این مطلب را پذیرفتند؛ چرا وقتی که فهمیدی اشتباه کردی، آنها را از اشتباه در نیاوردی؟! ترسیدی به تو بگویند که اشتباه کردی؟! آیا خطای مردم و ضلالت و گمراهی مردم ایراد و اشکال ندارد؟!!

این است راه خدا؟! این است راه پیامبر؟! این است راه ائمه؟! یا نه، هر لحظه که فهمیدی، اگر بخواهی به لحظه دیگر بیندازی، معلوم نیست که در آن فاصله بین دو لحظه چه اتفاقی می‌افتد و چه قضیه خلافی صورت می‌پذیرد؟! و از کجا تو تا لحظه دیگر زنده هستی و می‌توانی اشتباه خود را پس بگیری؟!!

﴿لَا يَضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا أَهْتَدَيْتُمْ﴾؛ این انسان می‌شود انسانی که دارد پا جای پای حق می‌گذارد. اشتباه می‌کند، بکند؛ خدا ما را معصوم خلق نکرده است. آیا ما معصوم هستیم؟! معصوم چهارده نفرند و بس؛ تمام شد! معصوم نیستیم. پس حالا

که اشتباه می‌کنیم، اشتباه بر ما نقص نیست؛ پا گذاشتن روی اشتباه نقص است، استمرار بر اشتباه نقص است، تداوم بر خلاف نقص است. این نقص و جرم و خیانت و جنایت است. این عمل می‌شود عمل خائنانه و این عمل می‌شود عمل جنایتکارانه و تمام تبعات و لوازمی که مترتب بر این است، گریبان انسان را خواهد گرفت!

امام کاظم علیه السلام به هشام می‌فرماید:

ای هشام، اگر در دست تو گوهر است، تمام دنیا بیایند بگویند خزف است، به تو ضرری نمی‌رساند؛ چون در دست گوهر است. و اگر در دست تو خزف باشد، تمام مردم بیایند بگویند که در دست تو گوهر است، چیزی نصیب تو نمی‌شود؛ تو خودت که بهتر می‌دانی چه خبر است، خودت که بهتر می‌دانی دستت خالی است؛ حالا بیایند بگویند در دستت گوهر است.^۱ پس چه بهتر انسان بیاید اعتراف کند که خزف است تا آن خزف تبدیل به گوهر بشود. اگر اعتراف نکند، [قطعاً] تا آخر خزف می‌ماند! آن وقت دیگر در اینجا است که انسان هنگام رفتن، دست بر سر و نادم از این عمر بر باد رفته است که گوش خود را به عده‌ای عوام و ابلیس و شیطان و رهن طریق سپرده و آلت دست آنها قرار گرفته است! هر کسی کار خودش را دارد و هر کسی دنبال پرونده خودش است. مهم این است که انسان بداند چه می‌کند؟ فقط عمل با انسان است. اگر انسان به دنبال ولایت باشد و به دنبال حقیقت باشد، آن ولایت و آن حقیقت او را تنها نمی‌گذارد و دست او را در موارد مختلف می‌گیرد؛ در این دنیا می‌گیرد، هنگام رفتن می‌گیرد.

امیرالمؤمنین علیه السلام به حارث همدانی چه فرمود؟ وقتی که مریض بود، حضرت به عیادت او رفتند. او اظهار ناراحتی و غلغله و اضطراب می‌کرد از اینکه دیگر دارد از این دنیا می‌رود و دستش خالی است. مطالب و مسائلی که به گوشش خورده است از حساب و کتاب و قبر و قیامت و مسائل آنها، او را مضطرب کرده و به غلغله

۱. تحف العقول، ص ۳۸۶، با قدری اختلاف.

انداخته است. امیرالمؤمنین به او رو می‌کند و می‌فرماید: آیا تو به من و به ولایت من پایبند هستی؟ اگر هستی دیگر غم نداشته باش، دیگر غصه نداشته باش، دیگر نگرانی برای چه می‌خواهی داشته باشی؟! وقتی که مرا داری دیگر از چه ناراحتی؟! از عملت؟ عملت را درست می‌کنم. از اشتباهات؟ اشتباهات همه را می‌پوشانم. از خطاهایی که کرده‌ای؟ همه را می‌پوشانم. از ملائکه نگرانی داری؟ ملائکه همه مأمورین من هستند؛ تو از چه نگرانی؟! نکیر و منکر مأمور من هستند. تو صاحب خانه را گرفته‌ای، از آن نگرانی؟! از قیامت و حساب و کتاب و تطایر کتب و... نگرانی؟! تمام آنها به امر من هستند؛ تمام ملائکه دوزخ و بهشت به اطاعت من و به امر من دارند کار انجام می‌دهند! مگر آن اشعار را نشنیده‌ایم:

يا حارِ هَمْدانَ مَنْ يَمُتْ يَرِنِ مِنْ مُؤْمِنٍ او مُنَافِقٍ قَبَلا

«ای حارث همدانی، هر که بمیرد مرا می‌بیند (پیش از آنکه عزرائیل را ببیند و پیش از اینکه ملائکه قبر و حساب و کتاب را ببیند، اوّل مرا می‌بیند و اوّل من در آنجا حاضرم)؛ چه مؤمن باشد، چه منافق و کافر باشد تفاوتی نمی‌کند.» چون معیار حرکت در این دنیا و سیر در این دنیا منم. مؤمن را من به ایمان می‌رسانم، کافر را من به آن کمال کُفرش می‌رسانم. معیار در حیات انسان و در سیر انسان، من هستم؛ لذا بین مؤمن و بین کافر فرق نمی‌کند. مَنْ يَمُتْ يَرِنِ؛ هر که بمیرد مرا دیده است.

وَأَنْتَ عِنْدَ الصِّراطِ تَعْرِفُنِي فَلَا تَخَفْ عَثْرَةً و لا زَلْلا

«در موقع قیامت، در موقع صراط و در موقع حساب، تو مرا می‌شناسی؛ چون دنبال من بودی، شیعه من بودی، ولایت مرا داشتی.» مگر می‌شود انسان ولایت کسی را داشته باشد و به دنبال کسی باشد و او را نشناسد؟!!

«فَلَا تَخَفْ عَثْرَةً و لا زَلْلا؛ اصلاً نگرانی به خود راه نده، اصلاً تشویش به خود راه نده، اصلاً پایت در صراط نلرزد!» چون پشت تو منم؛ صراط منم، حساب منم، کتاب منم، قیامت منم، بهشت منم، آن وقت همه چیز منم. تو به دنبال اصل رفته‌ای، آن وقت از

افراد دیگر نگرانی؟! تو در دریا افتاده‌ای، آن وقت از شمع و آتشی که در یک جا روشن است هراس به دل راه می‌دهی؟! تو در دریا و اقیانوس افتاده‌ای!

أَقُولُ لِلنَّارِ حِينَ تَوْقَفُ لِلْعَرَضِ دَعِيهِ لَا تَقْرَبِي الرَّجُلَا
«وقتی که در روز قیامت کنار جهنم ایستادی، امر می‌کنم به آتش که او را رها کن، نزدیک مشو، کنار او قرار مگیر، از او فاصله بگیر!»

ذَرِيهِ فَلَا تَقْرَبِيهِ إِنَّ لَهُ حَبْلًا بِحَبْلِ الْوَصِيِّ مُتَّصِلًا
«نزدیک نشو! چون ریسمانی بین او و بین وصی است!» در هر جا آن ریسمان وجود دارد، آن ریسمان نمی‌گذارد که آتش نزدیک بشود. نیاز به امر امیرالمؤمنین و نیاز به نهی ندارد؛ وقتی که ریسمان بین تو و بین علی است، چه به آتش بگویند و چه به آتش نگویند، آنجا اصلاً آتش جایی ندارد! به امر کردن نیاز ندارد؛ همین که پای علی در کار می‌آید، دیگر از آتش خبری نیست! همین که پای ولایت در کار می‌آید، دیگر در آنجا ظلمت نیست! همین که پای اتصال به حبل الله المتین در کار می‌آید، اصلاً دیگر در آنجا جهنمی وجود ندارد تا به آن بگویند: برو کنار، فاصله بگیر، نزدیک نشو!

و این بشارت، بشارتی است که به ما داده‌اند. این بشارتی است که امیرالمؤمنین علیه السلام به محبین و دوست‌داران خودش داده است که هراس نداشته باشید، از این مسائل دنیا نترسید، از این جریاناتی که می‌بینید هراس نداشته باشید، از این طرف و آن طرف و فراز و نشیب‌ها نگران نشوید، توهم و تخیل اینها شما را باز ندارد، به راه خود باشید و اتصال به حبل الله متین، حضرت بقیة الله الأعظم ارواحنا و ارواح جمیع المؤمنین و المؤمنات لتراب مقدمه الفداء را از دست ندهید، هر چه می‌خواهد بشود، دیگر بشود و هر چه می‌خواهد اتفاق بیفتد، بیفتد! این برود، آن بیاید، آن فلان حرف را بزند، آن فلان کار را بکند، آن فلان تهدید و...! هر چه می‌خواهد باشد، این ریسمان

۱. الأمالی، شیخ طوسی، ص ۶۲۵ - ۶۲۷؛ الأمالی، شیخ مفید، ص ۷. با قدری اختلاف در مصادر.

جهت اطلاع بیشتر، رجوع شود به امام شناسی، ج ۱، ص ۱۷۵؛ معاد شناسی، ج ۲، ص ۱۴۵.

قطع نشود، این ارتباط به هم نخورد و دائماً محکم‌تر و محکم‌تر و محکم‌تر باشد! ماه رمضان گذشت؛ خدای متعال توفیق داد که امسال را هم توفیق ضیافت او را پیدا کنیم و اگر بخواهیم بگوییم که از این ضیافت نصیبی برای ما حاصل نشده است، ناشکری و کفران نعمت کرده‌ایم! بلی، می‌توانیم بگوییم که خداوند متعال از آن مواهب و از آن برکات و نعمات و عطایایی که قسمت خاصه از بندگان خود و اولیای الهی کرده است، به ما هم عنایت کند.

امروز روز جمعه و روز عید فطر و روزی است که متعلق به قطب عالم امکان، حضرت بقیةالله ارواحنا فداه است. از آن حضرت بخواهیم که خداوند قلوب ما را فقط و منحصرأ متوجه ذات اقدس خودش قرار بدهد، و تمام افکار ما و میل ما و خواسته ما را مندرک در خواست و اراده و اتصال به قلب نازنین و اطهر خودش بگرداند، در فرج موفور السوروش تعجیل بفرماید، ما را از منتظرین واقعی او قرار بدهد، خداوند در همه احوال فقط آن ولایت او و آن اشراف و سیطره او را بر امور ما مقرر بگرداند!

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغِبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّبُهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُذِلُّهَا النَّفَاقَ وَأَهْلَهُ، وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.^۱

جهت تعجیل در ظهور آن حضرت و رفع گرفتاری از بلاد شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام سه صلوات مرحمت بفرماید.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

۱. مصباح المتعجل، ج ۲، ص ۵۸۱. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۶، تعلیقه ۱ آمده است.

مجلس هجدهم

تبیین و شرح نکاتی از آیه شریفه ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾

عید قربان ۱۴۲۱ هجری قمری

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْوَاصِلِ الْحَمْدَ بِالنَّعَمِ وَالنَّعَمَ بِالشُّكْرِ، نَحْمَدُهُ عَلَى آلائِهِ كَمَا نَحْمَدُهُ
عَلَى بَلَائِهِ، وَنَسْتَعِينُهُ عَلَى هَذِهِ النَّفُوسِ الْبِطَاءِ عَمَّا أَمَرَتْ بِهِ، السَّرَّاعِ إِلَى مَا مُهِيتَ عَنْهُ، وَ
نَسْتَغْفِرُهُ مِمَّا أَحَاطَ بِهِ عِلْمُهُ وَأَحْصَاهُ كِتَابُهُ؛ عِلْمٌ غَيْرُ قَاصِرٍ وَكِتَابٌ غَيْرُ مُغَادِرٍ. وَنُؤْمِنُ
بِهِ إِيْمَانًا مِّنْ عَايِنِ الْغُيُوبِ وَوَقَفَ عَلَى الْمَوْعُودِ؛ إِيْمَانًا نَفَى إِخْلَاصُهُ الشُّرْكَ وَيَقِينُهُ
الشُّكَّ. وَنَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَ
سَلَّمَ عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ؛ شَهَادَتَيْنِ تُصْعِدَانِ الْقَوْلَ وَتُرْفَعَانِ الْعَمَلَ، لَا يَخْفُ مِيزَانٌ تَوْضَعَانِ
فِيهِ وَلا يَثْقُلُ مِيزَانٌ تُرْفَعَانِ [مِنْهُ] عَنْهُ. أَوْصِيَكُمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِي هِيَ الزَّادُ وَ
بِهَا الْمَعَادُ؛ زَادٌ مُّبْلِغٌ وَمَعَادٌ مُنْجِحٌ، دَعَا إِلَيْهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَعَاَهَا خَيْرٌ وَّاعٍ، [فَأَسْمَعُ
دَاعِيَهَا وَفَارَ وَاعِيَهَا].^١

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي
دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾.^٢

١. نهج البلاغة (صبحي صالح)، ص ١٦٩.

٢. سورة نصر (١١٠). نور ملكوت قرآن، ج ٢، ص ٥٤٠.

اللَّهُمَّ أَفْضُ صَلَاةٍ صَلَّوْا تَكَ وَ سَلَامَةٌ تَسْلِيْمَاتِكَ عَلَى أَوَّلِ التَّعَيِّنَاتِ الْمُنْفَاضَةِ مِنَ الْعَمَاءِ الرَّبَّانِي، وَ آخِرِ التَّنَزُّلَاتِ الْمُضَافَةِ إِلَى النَّوْعِ الْإِنْسَانِي، الْمُهَاجِرِ مِنْ مَكَّةَ، كَانَ اللَّهُ وَ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ ثَانِي. ^۱ وَ صَلَّ وَ سَلَّمْ عَلَى عِتْرَتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْمُهْدَاةِ الْمَهْدِيِّينَ لَا سِيَّمَا بَقِيَّةَ اللَّهِ فِي الْأَرْضِينَ الْحُجَّةِ ابْنِ الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرْجَهُ الشَّرِيفَ وَ جَعَلْنَا مِنْ شِيعَتِهِ وَ مَوَالِيهِ وَ الذَّابِّينَ عَنْهُ.

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾. ^۲

«ما موسی را به سوی قومش فرستادیم تا آنها را از ظلمات خارج کند و داخل در نور قرار بدهد و آنها را به ایام‌الله متوجه کند. در این مسئله خروج از ظلمات به نور و تذکر به ایام‌الله، آیاتی است برای افرادی که خیلی اهل صبر و بردباری و تحمل هستند، و در عین صبر و بردباری و تحمل، شاکر نعمات الهی هم هستند.» خداوند در این آیه شریفه نکاتی را متذکر می‌شود: نکته اول مسئله ظلمات است. باید ببینیم ظلمات چیست؟ نکته دوم مسئله نور است که می‌فرماید: «آنها را از ظلمات خارج کن و داخل در نور کن!» نکته سوم مسئله ایام‌الله است که می‌فرماید: «آنها را متوجه ایام‌الله کن!» ایام‌الله چیست که خداوند تلو دخول به نور و خروج از ظلمات، تذکر به ایام‌الله را مندرج می‌کند؟! نکته دیگر، مسئله صبر است. صبر در

← «چون نصرت و پیروزی خداوندی رسید، و دیدی که مردم دسته‌دسته در دین خدا وارد می‌شوند، در این حال با حمد پروردگارت تسبیح او را بجای آور، و از او طلب غفران بنما که حقاً او آمرزنده و تواب است.»

۱. مجموعه رسائل ابن عربی (۳ جلدی)، ج ۱، ص ۶۵۴، صلوات خاصه محیی‌الدین بر پیغمبر

اکرم صلی الله علیه و آله و سلم.

۲. سوره ابراهیم (۱۴) آیه ۵.

اینجا چه معنایی دارد؟ آن‌هم نه صبر تنها، بلکه صبر به صیغهٔ مبالغه! صَبَّار یعنی کسی که خیلی اهل تحمل است، کسی که خیلی بردبار و خیلی متحمل و صبور است. و آخرین نکته، مسئلهٔ شکر است. چه مطلبی مترتب می‌شود که خداوند می‌گوید: این افرادی که صبر می‌کنند، شکور هم هستند و خیلی شکر می‌کنند؛ یعنی نه تنها شاکر هستند، بلکه شکور هستند! صفت مُشَبَّهه دلالت بر مبالغه می‌کند. در اینجا هم صَبَّار دارای معنای ظریف و لطیفی است و هم شکور دارای معنای دقیقی است. خداوند این نکات را در این آیه بیان می‌کند؛ آیه‌ای که مناسبت با امروز و این ایام دارد.

اولاً ظلمات چیست که خداوند می‌فرماید: ﴿أَنْ أَخْرَجَ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾. آیا ظلمت، بودن در این دنیا و استفاده از این مواهب دنیویة الهیه است؟! این معنا ندارد! اگر این دنیا خلاف مشیت و اراده و رضای پروردگار بود، چرا باید این بدن عنصری و مادی ما خلق شود؟! و چرا باید تکامل ما در این بدن تحقق پیدا کند؟! و چرا ما مانند سایر مجردات و خلائق منحا از ماده، دارای آن کمال روحی و مرتبهٔ وجودی نباشیم؟! و اصلاً مگر غیر از این است که این دنیا ظهوری از ظهورات جمالیة پروردگار و مظهری از مظاهر عالم کون و عالم خلق است؟! پس نفس این دنیا نمی‌تواند ظلمت باشد؛ چون نفس این دنیا و به عبارت دیگر عالم ماده و عالم کون و فساد، خلقی از خلائق پروردگار و وجودی از انحاء و جودات متنازله از وجود بسیط و بالصرافه است، و نمی‌شود پروردگار متعال از جمال الهی که به صورت عالم دنیا تجلی پیدا کرده است، تعبیر به ظلمت کند! پس منظور از ظلمت چه می‌تواند باشد؟ در یک عبارت مختصر و مُجمل، ظلمت عبارت است از انصراف تعلق این دنیا به مبدأ فعال و مبدأ مرید و مبدأ اعلای خود! ظلمت عبارت است از انصراف انسان از اتکای این دنیا به دستی پشت پرده و غیب که مدیر و مدبّر این عالم است و نسبت به مسبب، جنبهٔ سببیت و علیت دارد. ظلمت عبارت است از غفلت در اتکای این مظاهر به آن ظهور ازلی؛ و به واسطهٔ این غفلت، جهت استقلال دادن و آن را منحا از اراده و مسیر تکاملی خود دانستن و به دنیا از روی جهل توجه کردن و دنیا را مَقَرّ

نه مَمَرِّ دانستن^۱ و تمام هم و غم خود را برای دنیا و عمران و آبادی آن صرف کردن! این می‌شود ظلمات. ظلمات یعنی [به مظاهر] جنبه استقلالی دادن؛ و نور یعنی به آنها جنبه وساطت و آلیت و معبر دادن!

﴿أَنْ أُخْرِجَ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكَرَهُمْ بِأَيِّمِ اللَّهِ﴾ یعنی قوم خود را از ظلمات خارج کن؛ زیرا آنها تا به حال دنیا را مقرر پنداشته‌اند و نسبت به آن نظر استقلالی داشته‌اند و نسبت به مبدأ که ماورای این دنیا است و مآل ما به سوی آن است، توجهی نداشته‌اند و زندگانی را فقط زندگانی این دنیا می‌دانند.

مانند منطق مادّیین که خداوند متعال از آن تعبیر می‌کند:

﴿إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾^۲ «حیات ما فقط آن

چیزی است که در آن زندگی می‌کنیم. موت ما فقط آن چیزی است که برای

ما در این دنیا اتفاق می‌افتد و ما پس از این دیگر عالمی نداریم.»

[آنها می‌گویند:] پرونده ما در همین دنیا باز و به همین دنیا ختم می‌شود و

مسئله و مرتبه و عالم دیگری در پس این دنیا نیست. آنها تمام هم و غم خود را برای

عمران این دنیا و بهتر زیستن و بهتر لذت بردن در آن و تکلیف و تنوع بیشتر و استفاده

نفسانی بهتر از آن و توغّل در کثرات به کار می‌برند. دنیا را برای دنیا و فقط برای گذر

عمر می‌خواهند و نسبت به آن، جهت استقلال می‌دهند؛ نه جهت تبعی و مجازی!

این منطق، منطق مادّیین است، همان‌طور که می‌بینیم!

در قبال این منطق، منطق الهیّین است که می‌فرماید:

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۹۳:

«الدُّنْيَا دَارٌ مَمَرٌّ لَا دَارٌ مَقَرٌّ». عنوان بصری، ج ۲، ص ۵۷:

«دنیا جای مَمَرِّ و عبور و آخرت محلّ ثبات و قرار است.»

۲. سوره مؤمنون (۲۳) آیه ۳۷. معاد شناسی، ج ۵، ص ۲۵۷:

«غیر از زندگی دنیا چیزی نیست؛ ما زنده می‌شویم و می‌میریم، و برای ما بعث و نشور و حشری

نخواهد بود.»

﴿وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ﴾؛^۱ «منزل آخرت، جای

زندگانی است. ای کاش اینها این مطلب را می دانستند!»

ای کاش اینها عقل و مغز خود را به کار می انداختند و متوجه می شدند، و ای کاش توغل در این دنیا آنها را نسبت به این مسئله صارف نمی بود و آنها را از این مسئله غافل نمی کرد!

آنها می گویند: ﴿إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا﴾، ولی اینجا می فرماید: ﴿إِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ﴾؛ اگر جایی برای زندگانی و معاش وجود داشته باشد، منزل آخرت است! این دنیا، [محل] گذر است! این دنیا، [محل] عبور است!

آیا تابه حال دیده شده که کسی آن مسافت خیابان و کوچه‌هایی را که برای رفتن و رسیدن به منزل خود طی می کند، خانه خود بیندارد؟! اگر از شما سؤال کنند که منزل شما کجا است، آیا منزل خود را خیابان فلان و کوچه فلان آدرس می دهید؟! خیابان، کوچه و آدرس، پل عبور برای رسیدن به منزل و محل برای وصول به مقصود و مقصد هستند و معنا ندارد انسان در آن کوچه و خیابان و راه، به نظر استقلال بنگرد و به نظر آلی نگاه نکند! اگر این طور باشد، می گویند عقل او کم است و او را در زمره عقلا به حساب نمی آورند؛ زیرا به معبر به جنبه استقلال نگاه کرده و از آلیت به جنبه نفسی رسیده است، و این غلط است! لذا کسی در کوچه و خیابان تأمل نمی کند و بیخود وقت خود را نمی گذراند، بلکه می خواهد آن خیابان و آن کوچه زود تمام شود تا به منزل برسد.

از دید عقلا و حکما و الهیون، دنیا - همان طوری که خداوند تعبیر می فرماید - مَمَرٌ است، نه مَقَرٌ؛ یعنی دنیا محل قرار نیست! بنابراین افراد نسبت به این مسئله دارای حالات مختلف و ظروف متفاوتی هستند. بعضی ها طبق آیه شریفه، در این دنیا می گویند: ﴿إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾؛ و در روز قیامت

۱. سوره عنکبوت (۲۹) آیه ۶۴.

هم زبان حالشان این است: ﴿أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرْتَنِي عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ﴾^۱. روزی می‌آید که روز قیامت است و این نفوسی که دنیا را با آن نظر استقلالی نگاه می‌کردند و اصلاً متوجه آخرت نبودند و برای گذران زندگی و بهتر زندگی کردن، روز را به شب سپری می‌کردند و به مسئله روح و نفس و مال این دو هیچ توجهی نداشتند، در آن روز می‌گویند: ﴿أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَحْسَرْتَنِي﴾؛ «ای وای، ای حسرت، ای حسرت ابدی، ای حسرتی که دیگر پایان ندارد!» چرا این حرف را می‌زنند؟ چون دیگر نتیجه کار را در آنجا می‌بینند. آنجا که دیگر مثل اینجا غفلت نیست! آنجا حساب است و دیگر عمل نیست؛ **الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حِسَابٌ وَلَا عَمَلٌ!**^۲

در آنجا وقایع برای آنها مشخص است. با چشم خود جهنم را می‌بینند. با چشم خود بهشت و نعمات الهی را می‌بینند. از همه اینها گذشته، نفس حرمان و نفس محرومیت از نعمات الهی که به واسطه از دست دادن این سرمایه در دنیا برای آنها پیدا شده، از هر عذابی سوزنده‌تر است!

در روایت وارد است که در روز قیامت، برای مخالفین و افراد غافل، هیچ عذابی سوزنده‌تر از این نیست که احساس کنند چه سرمایه‌ای را از دست داده‌اند و چه سرمایه‌ای از آنها از بین رفته است.^۳

من باب‌مثال اگر ما در این دنیا مبلغ مُعتنابھی پول داشته باشیم و آن را گم کنیم، شب تا صبح خوابمان نمی‌برد! دائماً حسرت آن را می‌خوریم و می‌گوییم: «ای داد بیداد،

۱. سوره زمر (۳۹) آیه ۵۶. *امام شناسی*، ج ۵، ص ۱۵۳:

«گفتار ستمگران است در روز قیامت که ای حسرت و ندامت برای من بر آنچه من درباره جنب خدا کوتاهی کرده‌ام.»

۲. *نهج البلاغه* (صبحی صالح)، ص ۸۴. *معاد شناسی*، ج ۵، ص ۲۱۹:

«امروز روز عمل است و حسابی نیست؛ و فردا روز حساب است و کرداری نیست.»

۳. جوع شود به *الکافی*، ج ۱، ص ۴۴؛ *نهج البلاغه* (صبحی صالح)، ص ۵۵۲؛ *تنبيه الخواطر*، ج ۲، ص ۹۶؛ *نهج الفصاحة*، ص ۲۷۱.

ای کاش این مال را در منزل می گذاشتم، ای کاش با خودم نمی آوردم تا اینکه در خیابان بیفتد و گم شود! اگر من این مال را گم نمی کردم، تا به حال چه کارها با آن می کردم! من چه آرزوهایی برای استفاده و تکامل این مال داشتم! تمام آرزوهای من بر باد رفت! در روز قیامت هم حسرت ابدی متوجه افراد غافل است که می گویند: ﴿يَحْسُرْتُ عَلٰی مَا فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ﴾؛ یعنی در دنیا خدا ناظر و مراقب ما بود و همه نوع وسایل و ابزار و آلات تکامل را در اختیار ما قرار داده بود! معنای «جنب الله» این است.

شما خیال می کنید این فهمی که خدا به ما داده است، کم چیزی است؟! این موانعی که پروردگار از سر راه ما برداشته، کم چیزی است؟! آن مسائلی که موجب هدایت ما است، آن کلمات بزرگان، آن راه رفته شده، آن مطالبی که همین طور نسل به نسل و با همت بزرگان و اولیا به گوش ما و به قلب ما رسیده است، کم چیزی است؟! این مطالب و قضایا برای چه کسی آماده و مهیا شده است؟! اگر ما در اینجا تفریط کنیم و این مطالب را به کار نگیریم، نکند که در روز قیامت زبان حال ما هم همین باشد؟! خدا می گوید: «من که به تو فهم دادم، تو به افراد دیگر چه کار داشتی؟! مگر حساب تو با حساب افراد دیگر یکی است؟! من به تو شعور دادم، من به تو تجربه حضور و ملاقات با بزرگان را اعطا کردم، کتاب های راهنمای به سوی خود را در اختیار تو قرار دادم، رفیقی که تو را در این راه یاری کند در اختیار تو گذاشتم، موانعی که می توانست تو را از راه و مقصد و مقصود من باز بدارد، از سر راه تو برداشتم، موقعیت تو را موقعیتی قرار دادم که بتوانی این راه را طی کنی! من تمام اینها را در اختیار تو قرار دادم، اما تو چه کردی؟! تو چه نحوه از اینها استفاده کردی و آنها را به چه نحو گرفتی؟! آیا به جد برخورد کردی یا شوخی کردی؟!»

مرحوم آقا - رضوان الله علیه - بارها می فرمودند:

برای رسیدن به مقصود و کمال و فنای الهی، این یک عمر ما خیلی زیاد

است! انسان در یک عمر، می تواند چند مرتبه این راه را طی کند!

این مطالب، شوخی نیست! ان شاء الله خدا آن روز را نیورد و دست ما را بگیرد

و ما را از خواب جهل و غفلت بیدار کند، ولی چنانچه توفیق الهی شامل حال بنده‌ای نشود و او در غفلت بماند، ممکن است در روز قیامت، ما بسیار سوزنده‌تر و جانگدازتر از آن افرادی که این مطالب به دست آنها نرسیده است، بگوییم: ﴿يَنْحَسِرَتِي عَلَىٰ مَا قَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللَّهِ﴾. اینها یک دسته هستند.

دسته دیگر افرادی هستند که یک مقدار جلو آمده‌اند؛ گناهی کرده‌اند، عمل صالحی انجام داده‌اند، دارای حالات مختلفی هستند، محبتی دارند، اعتقادی دارند، ولیکن تمام عیار نیامده‌اند. [خداوند می‌فرماید: ﴿وَعَاخِرُونَ أَعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَعَاخِرَ سَيِّئًا عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾].^۱ دسته دوم افرادی هستند که در زندگی خلط می‌کنند؛ گاهی عمل صالح، گاهی گناه! گاهی غفلت، گاهی توجه! به قول مرحوم آقا - رضوان الله علیه - که می‌فرمودند:

بعضی‌ها راهشان همین‌طور مستقیم است؛ مثل خط مستقیم! ولی بعضی‌ها [مقداری] راه می‌روند، ولی بعد به سمت دیگر کج و متمایل می‌شوند! دوباره به خط [مستقیم] برمی‌گردند، ولی دوباره کج می‌شوند! دوباره برمی‌گردند و همین‌طور دائماً در حال تمایل به یمن و یسار هستند و در یک خط مستقیم قرار ندارند.

﴿وَعَاخِرُونَ أَعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَعَاخِرَ سَيِّئًا﴾؛ اینها به ذنوب خود اعتراف می‌کنند. اینها مسلمان و شیعه هستند، ولی دنیا را با خلط و مزج بین ثواب و گناه طی می‌کنند؛ یعنی هم عمل صالح دارند و هم گناه دارند و هر دو را با هم قاطی کرده‌اند. اینها از جمله افرادی هستند که دل آنها پاک است، ولی بالأخره در اینجا دارای نوساناتی بوده‌اند. ﴿عَسَىٰ اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَحِيمٌ﴾؛ إن شاء الله

۱. سوره توبه (۹) آیه ۱۰۲. معاد شناسی، ج ۳، ص ۹۴:

«و جماعت دیگری هستند که به گناهان خود اعتراف نموده، مقداری از اعمال صالحه انجام داده‌اند و مقداری از اعمال زشت بجای آورده‌اند. شاید خداوند از گناه آنها درگذرد، و به درستی که خداوند غفور و رحیم است.»

رحمت و عطوفت خداوند شامل حال اینها می‌شود و خداوند غفور و رحیم است! دسته دیگر اصحاب یمین هستند. ﴿وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾؛^۱ اینها افرادی هستند که از آن دسته قبل بالاتر و دارای حالات روحی و ملکات و مکاشفات روحانی هستند. ﴿فَسَلِّمْ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ﴾؛ سلام از ناحیه پروردگار نسبت به اصحاب الیمین می‌آید! این هم یک دسته دیگر.

و دسته دیگر آن افرادی هستند که دامن خود را از هر تعلقی که به غیر او است، تکانده‌اند! و چشم خود را از هر چه غیر از او است، بسته‌اند! و هر چه غیر از او است، حتی نعمات الهیه و حُجب نوریه را هم کنار گذاشته‌اند، و چیزی جز جمال او را مشاهده نکرده‌اند، و راهی جز لقای او نیموده‌اند، و مقصدی جز وصول به او در نظر نگرفته‌اند، و فکری جز فنای در ذات او در مخیله آنها خطور نکرده است! اینها مقرَّبین هستند. ﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ * فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٌ﴾.^۲

پس افراد دارای مراتب مختلف و حالات گوناگون هستند. همین‌طور خود این افرادی که در راه راست و مسیر صدق قدم برمی‌دارند، هم از نقطه نظر اهتمام نسبت به مطلب و هم از نقطه نظر اهمیت دادن به مسئله، دارای حالات مختلف و جدیت‌ها و عزم‌های متفاوتی هستند. بعضی‌ها از همین دسته، نسبت به مسائل و نسبت به دین، به دید بسیط نگاه می‌کنند و دینی را می‌پسندند که فقط در اعضا و جوارح آنها متمرکز است و دیگر فکرشان به بیشتر از این ترقی ندارد یا خودشان نمی‌خواهند آن را ترقی بدهند. خدایی را پذیرفته‌اند که فقط در محدوده یک فکر بسیط و عامیانه است و دیگر

۱. سوره واقعه (۵۶) آیه ۹۰ و ۹۱. معاد شناسی، ج ۷، ص ۲۷:

«و اما آن کسانی که از اصحاب سعادتند پس سلام خدا بر آنها از جانب تو باد، یعنی بشارت سلامت پیوسته به آنها می‌رسد.»

۲. سوره واقعه (۵۶) آیه ۸۸ و ۸۹. اسرار ملکوت، ج ۲، ص ۶۸:

«و اگر این فرد از زمره مقرَّبین و نزدیکان درگاه احدیت است. پس جزای او عالم انبساط و فرح و سرور بی‌پایان و ریحان و گل و بهشت خاص و مخصوص می‌باشد.»

نسبت به خصوصیات و معارف الهی توجهی نمی‌کنند. آن دین، چه دینی است؟ آن دین، دین عجائز است! نظامی می‌گوید:

از آن چرخه که گرداند زن پیر قیاس چرخ گردنده همان گیر^۱ و همین که انسان به صانع و به پروردگار اعتقاد پیدا کند، این دیگر برای او کفایت پیدا می‌کند و خود را نسبت به این مرتبه دلخوش و متوقف می‌کند. همین قدر تصور اینکه خدایی داریم، او را اشباع می‌کند و دیگر به سایر مسائل می‌پردازد و به مسائل دنیا رجوع می‌کند و نمی‌آید این مسئله را پیگیری کند. به‌صرف اینکه خدایی داریم و او ما را آفریده و معادی هست، مطلب را تمام‌شده می‌پندارد. اینها هم یک دسته هستند، اما چه کسانی هستند؟ اینها عجائز هستند!

شاید مقصود امیرالمؤمنین علیه السلام از **عَلَيْكُمْ بِدِينِ الْعَجَائِزِ**^۲ در قضیه آن پیرزن،^۳ این است که حداقل دینی که شما باید داشته باشید، دین این پیرزن است! یعنی در همین مرتبه‌ای که الان این پیرزن متمرکز و ثابت است و با یقین در آن متوقف است، شما هم به همین اندازه در اعتقاداتان ثابت باشید! اما آیا واقعاً امیرالمؤمنین

۱. خ.ل: از آن گیر.

۲. کلیات حکیم نظامی گنجوی، ج ۱، بخش ۲، ص ۸۱.

۳. رجوع شود به **الله شناسی**، ج ۱، ص ۱۹۸، تعلیقه ۴.

۴. **الله شناسی**، ج ۱، ص ۱۶۲:

«به آن پیرزن گفتند: "خدا را از چه راه شناخته‌ای؟" گفت: "از این چرخه ریسندگی‌ام! زیرا چون دست به سوی آن می‌برم و دسته آن را به گردش درمی‌آورم، آن حرکت می‌کند و نخ‌ها را می‌ریسد و مبدل به ریسمان می‌نماید؛ و چون دست برمی‌دارم، آن می‌ایستد و متوقف می‌گردد، پشم‌ها و پنبه‌ها به حال خود باقی می‌ماند، دیگر نه رشته‌ای رشته می‌شود و نه ریسمانی تهیه می‌گردد! از آنجا دانستم که این افلاک و ستارگان ثابت و سیار و این خورشید و ماه و این زمین و این دستگاه آفرینش، آفریننده‌ای دارد که اگر وقتی بخواهد توقف کند، تمام جهان هستی به دیار عدم می‌روند؛ و چون در هر لحظه بدان، نیرو از جانب صاحب نیرو می‌رسد، لهذا برقرار و بر دوام می‌باشند." از اینجا است که گفته‌اند: **وَ عَلَيْكُمْ بِدِينِ الْعَجَائِزِ**؛ "بر شما باد به دین پیرزنان!"»

علیه السلام ما را دعوت به همین مقدار می کند؟!

از آن چرخه که گرداند زن پیر قیاس چرخ گردنده همان گیر
 آیا معنای آن همین است؟ آیا آنچه راجع به سلمان و اصحاب خاص رسول
 خدا و امیرالمؤمنین و ائمه علیهم السلام آمده، همین مقدار از دین است؟! آیا این
 معارفی که از ائمه علیهم السلام آمده، برای همین عوام و برای همین عجائز است؟!
 آیا آن اسراری که ائمه علیهم السلام کسی را قابل برای القای آن اسرار نمی دیدند و
 فقط بعضی از اصحاب خود را برای القاء آن اسرار اختیار و اصطفاء می کردند، همین
 دین است یا مسئله متفاوت است؟! پس این معارفی که از ائمه علیهم السلام رسیده،
 برای چه کسی رسیده است؟!

جهان، آن تو و تو مانده عاجز ز تو محروم تر کس دیده هرگز؟!
 چو محبوسان به یک منزل نشسته به دست عجز پای خویش بسته
 چه کردی فهم از دین^۱ العجائز که بر خود جهل می داری تو جایز؟!
 دین العجائز همین دینی است که فقط انسان از خلقت عالم و از وجود
 پروردگار یک ادراکی بکند؟! پس بقیه چه می شود؟! اینکه مسئله ای نیست! اینکه
 تکاملی نیست! اینکه معرفتی نیست! این اشعار، واقعاً اشعار عالی ای است! می فرماید:
 نشستی چون زنان در کوی ادبار نمی داری ز جهل خویشتن عار
 پرده جهل به روی خودت انداخته ای و این پرده تو را از رسیدن به کمالات
 حاجز شده است. در آن محدوده فکر خودت همچون عنکبوت که بر درون تار تنیده
 خودش گرفتار آمده، تو خودت را گرفتار کرده ای! خداوند فهم و ادراک تو را بالاتر
 قرار داده و وسایل هدایت را در وجود خود تو قرار داده است، آن وسایل را بیرون
 بیاور و آن وسائط را به کار ببند تا خود را از محدوده عرف و عوام خارج کنی.
 میاسا روز و شب اندر مراحل مشو موقوف همراه رواحل

۱. خ ل: ازین دین.

این کاروان‌ها که دارند می‌روند، تو خود را موقوف با آنها نکن. این کاروان‌ها هر کدام به راهی می‌روند. معلوم نیست کاروان اجتماع با آن راهی که تو می‌روی، و کاروان زمان با آن مقصد و مقصود تو تطبیق کند.

خلیل‌آسا برو حق را طلب کن شبی را روز و روزی را به شب کن^۱
 قوم و افراد زمان حضرت ابراهیم در چه وضعیتی زندگی می‌کردند و در چه موقعیتی بسر می‌بردند؟! ما الآن از وضعیت و ظروف زمان انبیاء گذشته تعجب می‌کنیم و می‌گوییم: «مگر ممکن است قومی بت پرستی کنند؟! مگر ممکن است قومی اعتقاد به الوهیت و ربوبیت صانع را کنار بگذارند?!» در حالی که خود ما به این بت پرستی گرفتار هستیم و هزارها بت و هزارها اندیشه باطل که ما را از رسیدن به مقصود باز می‌دارد، در درون نفس خود داریم. هزارها خدای مصنوعی و تراشیده بر دست و پای خود بسته‌ایم!
 در آن آیه که حضرت ابراهیم علی نبینا و آله و علیه السلام می‌فرماید: ﴿رَبِّ إِنِّي نَسِيتُ أَنْ أَصَلِّنَ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ﴾؛^۲ «پروردگارا، این بت‌ها بسیاری از مردم را گمراه کرده‌اند»، آیا منظور حضرت ابراهیم این بت‌های ظاهری است؟! یعنی آن حضرت با آن مقام و با آن عظمت خود در مقام دعا و استغاثه به پروردگار می‌گوید: این بت‌های تراشیده چوبی و آهنی، مردم را گمراه کرده‌اند؟! اینها که چیزی نیستند! پس مقصود از این بت چه بتی است؟ منظور از این بت، بت نفس است! منظور از این بت‌ها، جاذبه‌های عالم دنیا است که تعلق انسان را به عالم دنیا تقویت می‌کند! منظور حضرت، این بت است؛ لذا اگر از نقطه نظر دقت بلاغی و ادبی به این آیه نگاه کنیم می‌بینیم که نمی‌فرماید: «إِنَّهَا» بلکه تعبیر به ﴿إِنَّهُمْ﴾ می‌آورد! ﴿إِنَّهُمْ﴾ برای مؤنث عاقل می‌آید؛ یعنی این اشیایی که در این دنیا هستند، آن‌چنان جاذبه دارند و آن‌چنان فریبندگی و جذابیت در آنها است که کأنّ برای انحراف افراد، دارای عقل و مکر و حیل و تجربه هستند و از نظر تعلق به

۱. گزیده ابیاتی از گلشن راز، ص ۲۶ و ۲۷.

۲. سوره ابراهیم (۱۴) آیه ۳۶.

نفس، جنبه تدبیر و اداره و تعقل به خود می‌گیرند و انسان را در محدوده بُعد از پروردگار نگه می‌دارند و صرفاً یک موجود ثابت و راکد و ساکن نیستند، بلکه حيله‌گری و مکر و جاذبه دارند و عقل و فکر را می‌ربایند.

﴿فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي﴾^۱؛ «هر کسی که به دنبال من بیاید، او از من است!» این معنا که انسان مقصود و مقصد خود را ماوراء این امور قرار بدهد، برای کمتر کسی حاصل می‌شود؛ و این همان مسئله‌ای است که رسالت پیغمبران و ائمه علیهم السلام به دنبال آن است.

از مرحوم آقا شیخ محمدعلی کاظمی که از بزرگان و علمای نجف بود، نقل می‌کنند که ایشان می‌گفتند:

اینکه ما به علوم و معارف الهی و حکمت نمی‌پردازیم، به خاطر این است که این مسائل در مقام عبادت و عبودیت، هیچ ضرورتی برای عبد ندارند! عبد در مقام عبودیت، باید عبودیت خود را بکند؛ حالا چه کار دارد مولا چه شخصی است؟! چه کار دارد مولا دارای چه اسماء و صفاتی است؟! چه کار دارد مولا دارای چه خصوصیات است؟! آیا مولای او مجرد است یا مادی است؟! آیا مولای او دارای اسماء و صفات کلیه است یا نه؟! نحوه نزول وجود و اسماء کلیه به چه نحو است؟ مراتب عالی به چه کیفیت است؟ عبد باید عبودیت خود را بکند و دیگر به این مسائل نباید کار داشته باشد!^۲

این حرف، حرفی بسیار اشتباه و بسیار دور از واقعیت است! چون ما هم قبول داریم که عبد باید عبودیت کند، ولی آیا همه عبدها یک مرتبه دارند؟! آیا ما عبد فراری نداریم؟! آیا ما عبدی که از حیطة مولویت خارج می‌شود و خودسر است، نداریم؟! آیا ما عبدی که دارای مراتب مختلفه از علم و اعتقاد و صفا و خلوص است، نداریم؟! بله، ما باید در مقام عبودیت باشیم؛ ولی چقدر فرق است بین آن عبدی که خداوند چشم

۱. سوره ابراهیم (۱۴) آیه ۳۶.

۲. رجوع شود به اسرار ملکوت، ج ۲، ص ۴۱۱.

او را باز کرده و او را به مقام یقین و معرفت رسانده و خطاب «أشهد أن محمدًا عبده ورسوله»^۱ و «سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا»^۲ شامل حال او می‌شود، با آن عبدی که هیچ‌گونه بصیرت و هیچ‌گونه معرفتی ندارد و همچون دین‌العجائز، یک اعتقاد بسیط را به‌عنوان دین برای خود پذیرفته است! آن وقت نتیجه آن این است که در مسائل، در قضایا، در فتن، در آن مواردی که برای انسان مشکل است و در آن ظروفی که احوال مختلف، نتیجه‌های مختلف اعتقادی را برای انسان به‌وجود می‌آورد، می‌بینیم این شخص با دیدی باز و بصیرتی مؤکد و یقینی کاملاً آشکار و روشن و قلبی مستنیر و منیر می‌تواند به راه ادامه بدهد و افراد دیگر را هم هدایت کند و از مسائل پشت پرده اطلاع و به تمام زوایا و انحرافات اشراف داشته باشد! اما آن عبد دیگر که او هم در مقام عبودیت است، در این اوضاع و احوال هم خودش گمراه می‌شود و هم خلقی را گمراه می‌کند!

عبد، عبد است؛ اما کدام عبد؟ اگر صرفاً انسان می‌بایست فقط به همین مسائل و به همین اعتقاد ظاهری بسنده و اکتفا کند، پس این علوم و معارفی که از اهل بیت و امیرالمؤمنین و سایر اولاد او و در قرآن کریم است و بسیاری از آنها حتی برای بزرگان هم هنوز منکشف نشده است، برای چه کسی آمده است؟! آیا برای دین‌العجائز آمده است؟! آیا برای صرف عبودیت آمده است؟! آن مقاماتی که برای اصحاب خاصه ائمه علیهم السلام مانند سلمان، جابر بن یزید جعفی، میثم تمار، سعید بن جبیر و امثال اینها هست، مگر در سایر اصحاب یافت می‌شد؟! چرا ائمه به آنها نگفتند که نیازی به این علوم نیست و همان دین‌العجائز شما را کفایت می‌کند و دیگر سراغ بقیه مسائل نروید؟! پس این کلام کاملاً

۱. امام شناسی، ج ۱۲، ص ۱۲۵:

«گواهی می‌دهم که محمد بنده او و فرستاده او است.»

۲. سوره اِسْرَاء (۱۷) آیه ۱. نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۳۱۱، تعلیقه ۱:

«پاک و مقدس است آن خداوندی که بنده خود را در شب سیر داد از مسجدالحرام تا مسجد اقصی.»

اشتباه و دور از موازین منطقی و علمی و شرعی و اعتقادی و الهی است. پس انسان برای رسیدن به این مطلب و این نقطه و این قلّه باید اسباب و ادواتی را که لازمه این وصول است، اختیار کند و دیگر آن مقداری که مربوط به دین العجائز است، کفایت نمی‌کند! دیگر صرف یک نماز ظاهری و یک روزه ظاهری کافی نیست! دیگر صرف یک اعتقاد خشک به مبدأ و معاد، انسان را به نتیجه نمی‌رساند، بلکه این راه مسائلی را می‌طلبد و اقتضای دیگری می‌کند! بله، هر کسی به آن راه می‌خواهد برود، خب مسئله روشن است؛ اگر نمازی بخواند که فقط صرفاً کلمات را در آن نماز اداء کند و جوارح و اعضای او آن تکالیف را اتیان کنند، مسئله تمام است! اگر روزه‌ای بگیرد که در آن روزه صرفاً افطار نباشد، اما غیبت و تهمت و هزار عمل زشت و حتی رفتن به مجالس لهو و لعب و محرم باشد، روزه او صحیح است! اگر در نماز، ذهن و نفس او به هزار طرف از یمین و یسار تمایل داشته باشد و اصلاً متوجه آن مبدأ و معبود نباشد، آن نماز صحیح است! این همان نماز توضیح المسائلی است که صرفاً برای اداء تکلیف به آن توصیه می‌شود؛ اما آیا واقعاً این نماز، نماز است؟! آیا واقعاً این روزه، روزه است؟! پس رفتن به آنجا و حرکت به سوی آن نقطه و رسیدن به آن مقصود و آن کمال، راه دیگری را می‌طلبد. دیگر در اینجا باید انسان کاملاً حواس خود را جمع کند! هر جایی نمی‌تواند قدم بگذارد و حرکت کند؛ بلکه باید در هر نقطه، طبق تکلیف قطعی قدم بردارد و علم و فهم و ادراک و عقل خود را به کار بگیرد و از [نظر و مشورت] افراد خبیر و بصیر نسبت به این مسائل استفاده کند و باید به نهایت آن تکلیف واقف باشد!

امیرالمؤمنین علیه السلام فرمودند:

كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابْنِ اللَّبُونِ؛ لَا ظَهْرَ فَيْرَكَبَ، وَلَا ضَرْعَ فَيَحْلَبُ؛^۱

«در فتنه‌ها مانند بچه شتر باش؛ نه پشتی دارد که بار بر او بنهند، و نه می‌توان از شیر او استفاده کرد.»

۱. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۶۹.

این به خاطر این است که تکلیف در اینجا مشتبه است. انسان نمی‌تواند در هر جا قدم بگذارد و صرفاً هر چه به ذهنش می‌رسد، انجام بدهد! مبدا مشمول آیه شریفه ﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا * الَّذِينَ ضَلَّ سَعِيَّهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا﴾^۱ شویم! یعنی افرادی که سعی و تلاش آنها در حیات دنیا گمراه است و تلاش علی‌العمیاء و از روی نادانی است؛ ولی خیال می‌کنند کار خوب انجام داده‌اند! مطلب این‌طور است.

لذا در هر جا باید طبق تکلیف عمل کرد. در جایی که مسئله مشتبه است، مدار تنازعات نفسانی است، ظرف و زمینه و بستر مناسب برای تبادلات اهواء و امور نفسانی است، از خدا خبری نیست، دائماً ظرف زد و خورد و کشاکش اهواء است، این به سمت خود می‌کشاند و آن به سمت خود می‌کشاند، در یک‌هم‌چنین زمینه‌ای **كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابِنِ اللَّبُونِ**؛ مانند ابن لبون باش! خودت را از مسائل کنار بکش و داخل در این فتن نشو!

اما در طرف مقابل، اگر زمینه انجام امور و فعالیت وجود داشته باشد، [باید اقدام کرد]. همان‌طور که اگر انسان به راه خود یقین داشته باشد - مثل اینکه در زمان امام معصوم علیه السلام باشد - در آنجا نیامدن و ساکت بودن و توقف کردن و گوشه‌انزغال گزیدن، خلاف است!

این دو مسئله در تاریخ اسلام اتفاق افتاده است. شما ببینید بعد از رسول خدا، امیرالمؤمنین علیه السلام آمد و مطلب را بیان کرد، ولی [اکثر مردم] نپذیرفتند و حضرت هم گوشه‌نشینی اختیار کرد. در اینجا دیگر خود را با آن جریان خلط کردن،

۱. سوره کهف (۱۸) آیه ۱۰۳ و ۱۰۴. *الله شناسی*، ج ۲، ص ۳:

«بگو (ای پیامبر)، آیا من شما را آگاه بنمایم بر آن کسانی که اعمالشان زیان‌بارتر است؟! آنان کسانی هستند که سعی و کوشش آنها در راه تحصیل زندگانی پایین‌تر و پست‌تر گم شده است، درحالی‌که خودشان می‌پندارند که از جهت کار و کردار، نیکو عمل می‌نمایند!»

اشتباه است؛ بلکه باید به امیرالمؤمنین نگاه کنیم و ببینیم که او چه می‌کند تا ما هم همان کار را انجام بدهیم و نباید از دستورات او سرپیچی کنیم! وقتی هم که خلافت به امیرالمؤمنین می‌رسد، دیگر نباید در منزل نشست؛ بلکه باید آمد و او را کمک کرد! سعد وقاص یکی از افرادی است که در اسلام بسیار چهرهٔ موجهی داشت^۱ و پدر همین عمر سعد بود. این شخص در زمان امارت و حکومت امیرالمؤمنین علیه السلام با حضرت بیعت نکرد! گفت: «من نه با خلفای سابق بیعت کردم و نه با تو بیعت می‌کنم!» و خود را کنار کشید.^۲ چرا کنار کشید؟ چون امیرالمؤمنین را هم طراز و قرین با خودش می‌دید، لذا صریحاً می‌گفت: «اگر قرار به خلافت است، خلافت به من می‌رسد! خلافت شأن من است و من لایق برای خلافت هستم و دیگران این خلافت را غصب کرده‌اند!» لذا از امیرالمؤمنین کناره گرفت.^۳

نتیجهٔ این کناره‌گیری این است که بعد از امیرالمؤمنین با دربوزگی به دربار معاویه می‌رود و معاویه او را محکوم می‌کند و می‌گوید: «ای سعد، از امیرالمؤمنین چه می‌گویی؟ باید بروی بالای منبر و علی را سب کنی!» سعد می‌گوید: «من چهار چیز از رسول خدا شنیده‌ام که اگر یکی از آنها راجع به من بود، از ثروت تمام زمین برای من مهم‌تر بود!» و شروع می‌کند آن چهار چیز را برای معاویه نقل می‌کند. بعد معاویه می‌گوید: «ای سعد، تو که اینها را از پیغمبر شنیده‌ای، چرا علی را کنار گذاشتی؟! سعد هم به دروغ و برای محاجهٔ گفت: «من که نشنیدم! من دیدم فتنه‌ها و مسائل و مشکلات از هر طرف دارند هجوم می‌آورند، لذا خود را کنار کشیدم تا از درگیری مسلمین به دور باشم و دست من به خون آنها آغشته نشود!» معاویه که آدم خیلی باهوشی بود گفت: «اینهایی را که تو برای علی نقل می‌کنی، مُبرّر ذمهٔ تو نیست! تو این مسائل را از

۱. رجوع شود به *الإستیعاب*، ج ۲، ص ۶۰۷.

۲. رجوع شود به *الکامل*، ج ۳، ص ۱۹۱.

۳. رجوع شود به *الجمل*، شیخ مفید، ص ۹۵ و ۹۷.

علی نقل می‌کند، اما خود را از او کنار می‌کشی و برای من دلیل می‌آوری!»^۱
خیلی باید دقت کنیم؛ چون این مسئله برای تک‌تک ما است! مرحوم آقا در این زمینه کلام عجیب و مهمی دارند. ایشان می‌فرمایند:

ای سعد، تو خود را از علی کنار می‌کشی و علی را در این زمینه تنها می‌گذاری! آیا تو از اصحاب مهمّ رسول خدا بودی یا نبودی؟! آیا تو به‌عنوان رئیس گروه تیراندازان در جنگ بودی یا نبودی؟!^۲ آیا همه تو را به‌عنوان یکی از افراد شجاع و صدر اول اسلام می‌شناختند یا نمی‌شناختند؟! پس تو با این موقعیت و با این شخصیت و شأنیتی که می‌توانستی نفوذ بسیاری در افراد داشته باشی و مردم روی شخصیت تو حساب باز کرده بودند، به چه دلیل علی را تنها گذاشتی؟! اگر تو در جنگ صفین یا در جنگ جمل و امثال‌ذلک همراه با علی بودی، آیا اویس و عمار کشته می‌شدند؟! آیا این همه خون از مسلمان‌ها می‌ریخت؟! پس تو با سکوت و با کنار رفتن خود، زمینه را برای نفوذ شیطان در افراد غافل و جاهل مهیا کردی!^۳

خیال نکنیم که سکوت ما مسئله را تمام می‌کند، نه‌خیر! به همان اندازه که نقش مخالفین و معاندین در هدم اعتقادات و مبانی اصیل می‌تواند مؤثر باشد، به همان مقدار هم سکوت ما، سکوت خیانت‌بار است و زمینه را برای غفلت غافلین و جهل جاهلین مهیاتر می‌کند! اگر مردم شام و مردم جمل می‌دیدند که سعد در لشکر امیرالمؤمنین آمده، شاید زمینه و ظرف عوض می‌شد!

پس اینجا همان نقطه‌ای است که شیطان می‌آید و انسان را گول می‌زند و می‌گوید: «خود را از مسائل کنار بکش، آسودگی و تنعم و راحتی را پیشه خود ساز تا از مسائل در امان بمانی!»

۱. رجوع شود به *مروج الذهب*، ج ۳، ص ۱۴ و ۱۵؛ *الأمالی*، شیخ طوسی، ص ۱۷۱؛ *البدایة و النهایة*، ابن کثیر، ج ۸، ص ۷۷.

۲. رجوع شود به *الإستیعاب*، ج ۲، ص ۶۰۷.

۳. رجوع شود به *مبانی تشیع*، ص ۱۴۲ و ۱۴۳.

پس باید به تکلیف قیام کرد. در جایی که انسان نباید کار کند و نباید دخالت کند، نرود و دخالت نکند! در جایی که از انسان حرف نمی‌پذیرند و مسئله مشکل‌تر و سخت‌تر می‌شود و آشوب به‌پا می‌شود و آن جریان به راه خود ادامه می‌دهد و برای انسان غیر از دردسر چیزی ندارد، در آنجا انسان باید «كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابِنِ اللَّبُونِ» باشد؛ اما در جایی که حضور انسان می‌تواند نقطه‌مثبتی در تثبیت مرام صحیح و مرام حق باشد، جدایی و انعزال حرام است و خیانت تلقی می‌شود! این رسیدن به تکلیف است. امیرالمؤمنین علیه السلام می‌گوید: باید این‌طور باشید تا در زمره مقررین باشید و تمام آنچه خدا به ما داده است، آنها را هم به شما بدهیم! امیرالمؤمنین راه را بیان کرده است، منتها نفس ما می‌آید و زمینه‌های مناسبی را که می‌بیند، می‌پوشاند و با مطالب موافق تطبیق می‌دهد و توجیه می‌کند.

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید:

مَا أَسْرَّ إِلَيَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ [و] وَسَلَّمْ شَيْئًا كَتَمَهُ عَنِ النَّاسِ
إِلَّا أَنْ يُؤْتِيَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَبْدًا فَهَمًّا فِي كِتَابِهِ؛^۱

«پیغمبر هیچ مطلبی را [خصوصی] به من نگفت و هیچ سرّی را برای من فاش نکرد که آن را از مردم کتمان کرده باشد، مگر اینکه خدا فهم [خاصی] از [کتاب را به عبد خودش عطا کند!]

یعنی او همه مطالب را گفت و هرگونه زمینه‌مناسبی را برای مردم به‌وجود آورد، ولیکن فهم‌ها متفاوت است و ایادی شیطان بسیار است و نفوس و اهواء انفسیه در اینجا محلّ جولان است و نقش بازی می‌کنند و مردم را به راه‌های متفاوت می‌برند. حافظ می‌فرماید:

تو کز سرای طبیعت نمی‌روی بیرون کجا به کوی طریقت گذر توانی کرد
جمال یار ندارد نقاب و پرده ولی غبار ره بنشان تا نظر توانی کرد

۱. قوت القلوب، ج ۱، ص ۹۲؛ إحياء علوم الدين، ج ۳، ص ۱۲۲.

یعنی تو که از سرای طبیعت و تعلقات به ماده بیرون نمی‌روی، کجا به کوی
طریقت گذر توانی کرد؟!

اینها برای چیست؟ اینها برای غبارهایی است که ما آنها را به وجود آورده‌ایم، اینها
برای ظلماتی است که آن را بر خود هموار کرده‌ایم، و وقتی که ظلمت بیاید طبعاً نور خارج
می‌شود، وقتی که کدورات و تعلقات دنیا بیاید، طبعاً عالم ارواح و عالم انوار رخت
برمی‌بندد. عالم انوار در جای خودش محفوظ است، عالم قدس و عالم وصول و حریم
امن الهی در جای خودش هست و نیازی به دعوت نیست؛ ما فقط تعلق را از بین ببریم،
در همان لحظه ببینیم که احساس سبکی می‌کنیم یا نمی‌کنیم؟! ما فقط فکر خود را از دنیا
برگیریم، آن وقت ببینیم که خدا در آنجا حضور دارد یا حضور ندارد؟! این یک مسئله است.
اما [حضرت حافظ] در ادامه یک شعر دیگر هم دارد که برای مخلصین است؛
همان‌هایی که اهل حساب و کتاب هستند! می‌فرماید:

ولی تو تا لب معشوق و جام می خواهی

طمع مدار که کار دگر توانی کرد^۱

یعنی تا زمانی که تو به دنبال رسیدن به نعمات الهی و فیوضات آن عالم و مکاشفات
روحانی و صور معنوی و اعلیٰ علیین و حور و غلمان هستی و مصاحبت با آنها را
مدنظر داری، این مسئله تو را از یاد آن هدف هم صارف است.

خیلی عالی می‌گوید! می‌گوید اگر می‌خواهی به آن نقطه و به آن قلّه برسی،
حتی پایین ترها را هم زمین بگذار! یعنی دنیا که هیچ، دنیا که ظلمت است؛ حتی از
رسیدن به آن نعمات الهی در مظاهر جمال و در نزول اسماء جمالیه در عوالم ملکوت
و جبروت و مثال هم باید بگذری!

ولی تو تا لب معشوق و جام می خواهی

طمع مدار که کار دگر توانی کرد

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۱۴۳.

آن کار دگر چیست؟ رسیدن به ذات است! [بزرگان] شوخی نکرده‌اند! اینها همه واقعیت دارد! آنها رفته‌اند و رسیده‌اند و حالا دارند برای ما خبر آن را می‌آورند.

حضرت موسی چه کرد؟ حضرت موسی فقط به همین رسیدن به پیغمبری که اکتفا نکرد. خدا حضرت موسی را پیغمبر کرد و او را به مقام وحی رساند و از احکام و مبانی و معارف خود در درون او قرار داد و او را برای هدایت افراد فرستاد. همه اینها محفوظ، اما هنوز مراتب کمالیه حضرت موسی تمام نشده بود. گرچه حضرت موسی در میان مردم است و گرچه به تکلیف تبلیغ مشغول است و گرچه به اراده و اذن و امر پروردگار است، اما یک مسائل دیگری هم هست که خدا برای آن مسائل می‌گوید: «باید بلند شوی و از قوم خود جدا شوی و بیرون بیایی! باید از این تعلقات دست برداری! باید از بودن با مردم یک قدری کناره‌گیری کنی!»

﴿وَوَاعِدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَمْنَا بِعَشْرِ﴾^۱ یعنی ما با موسی وعده ملاقات می‌گذاشتیم که از قوم خود بیرون بیا! آیا خدا نمی‌توانست در همان زمانی که حضرت موسی در میان مردم به تبلیغ مشغول است، این معارف و این کمالات را برای او قرار دهد؟! می‌توانست، ولی نظام او نظام دیگری است، نظام او اقتضای یک راه خاص را می‌کند! پیغمبر برای رسیدن به اینجا باید به غار حراء برود. موسی برای رسیدن به اینجا باید از قوم خود فاصله بگیرد و بیرون بیاید تا دیگر سروصداها و رفت و آمدها را نشنود.

امیرالمؤمنین علیه السلام به مالک اشتر در آن نامه خطاب می‌فرمایند:

وَاجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيهَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ [تعالی] أَفْضَلَ تِلْكَ الْمَوَاقِيتِ وَأَجْزَلَ تِلْكَ الْأَقْسَامِ، وَإِنْ كَانَتْ كُلُّهَا لِلَّهِ إِذَا صَلَّحَتْ فِيهَا النَّيَّةُ وَسَلَّمَتْ مِنْهَا الرَّعِيَّةُ.^۲

۱. سوره اعراف (۷) آیه ۱۴۲. امام شناسی، ج ۱۰، ص ۱۶۵:

«و ما با موسی سی شب را (برای ملاقات و تکلم) وعده نهادیم؛ و آن سی شب را به ده شب دیگر تمام کردیم.»

۲. نهج البلاغه (صبحی صالح)، ص ۴۴۰. ولایت فقیه در حکومت اسلام، ص ۴، ص ۹۵: ﴿

یعنی برای خود بین خود و خدا بهترین اوقات شبانه‌روز را اختیار کن و بهترین تقسیم را برای خودت بردار؛ اگرچه تمام این کارها برای خدا است.

خیلی دقیق است! حضرت می‌فرماید: می‌دانم که نیت تو پاک است و می‌دانم که از طرف من برای رتق و فتق امور این مردم رفته‌ای و داری به این تکلیف خود عمل می‌کنی، ولی تکالیف تفاوت می‌کند و هر تکلیفی به جای خود محفوظ است! صبحانه انسان را از ناهار بی‌نیاز نمی‌کند. آبی که شما در صبح خورده‌اید، شما را از آن آبی که بعد از ظهر [نسبت به آن] عطش پیدا می‌کنید، بی‌نیاز نمی‌کند. تنفسی که در این لحظه می‌کنید، شما را بی‌نیاز از تنفس بعدی نمی‌کند. نمازی که در صبح می‌خوانید، شما را بی‌نیاز از نماز ظهر و مغرب و عشا نمی‌کند. هر کدام برای خود محفوظ است و هر کدام یک اثر مختص به خود را دارد. یعنی اگر [مالک] بخواهد فقط به عزلت بگذراند و افضل اوقات را همه اوقات قرار بدهد و به کار مردم نرسد، در بعضی از جهات وجودی ناقص می‌ماند و به کمال نمی‌رسد؛ و اگر بخواهد اوقات خود را به رتق و فتق امور بگذراند و به آن افضل اوقات و رسیدگی به خود و خلوت با خدا در گوشه عزلت و جدای از مردم [توجه نکند]، باز به آن کمال نمی‌رسد. امیرالمؤمنین می‌فرماید: کار مردم و رسیدگی به آنها به جای خود، اما پرداختن به خودت هم به جای خود!

«وَاجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيهَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ [تعالی] أَفْضَلَ تِلْكَ الْمَوَاقِيتِ وَأَجْزَلَ تِلْكَ

الْأَقْسَامِ»؛ حضرت نمی‌فرماید: یک ساعت در شبانه‌روز، بلکه می‌فرماید: بهترین ساعت شبانه‌روزت را برای خود قرار بده! «وَإِنْ كَانَتْ كُلُّهَا لِلَّهِ إِذَا صَلَّحَتْ فِيهَا النِّيَّةُ»؛

«بهترین و با فضیلت‌ترین اوقات را از تمام این اوقاتی که برای مردم مصرف می‌کنی، آن وقتی قرار ده که خودت مابین خود و خدا خلوت داری! جزیل‌ترین و بافضیلت‌ترین اوقات را آن وقت قرار بده؛ اگرچه همه این وقت‌ها مال خدا است و همه این کارها مال او است، اگر نیت صالح باشد و رعیت در سلامت بسر ببرند؛ ولیکن آن وقتی را که می‌خواهی میان خود و خدا به راز و نیاز مشغول باشی، باید پاکیزه‌ترین اوقات تو باشد!»

اگرچه همه آن برای خدا است و خداوند بر همه اینها به تو اجر می‌دهد و موجب رشد و سعۀ وجودی تو می‌شود، ولیکن هر چیزی به جای خودش محفوظ است.

اهل سنت از پیغمبر اکرم روایت می‌کنند که حضرت فرمودند:

لَوْلَا تَكْثِيرٌ فِي كَلَامِكُمْ وَ تَمْرِيحٌ فِي قُلُوبِكُمْ لَرَأَيْتُمْ مَا أَرَىٰ وَ لَسَمِعْتُمْ مَا أَسْمَعُ؛^۱

«اگر این ذهن آشفته شما نبود و کثرت گفتار در زبان شما نبود، آنچه من

می‌دیدم، شما هم می‌دیدید و آنچه من می‌شنیدم، شما هم می‌شنیدید!»

یعنی این راه، مراقبه لازم دارد! این راه، زحمت دارد! برای رسیدن به این راه و این مقصود، ابراهیم خلیل باید امتحانات خود را طی کند و در یک‌هم‌چنین روزی اسماعیل خودش را ذبح کند: ﴿وَإِذْ أَبَتَّآءَ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾.^۲

این مسئله اختصاص به حضرت ابراهیم ندارد، بلکه مربوط به تک‌تک ما است. هر کدام از ما اگر این مرتبه و رسیدن به این نقطه را می‌خواهیم، باید بدانیم که آن راهی که خداوند برای گذشتگان قرار داده است، برای ما هم قرار می‌دهد! حالا این گوی و این میدان!

حالا متوجه شدیم ﴿صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾ به چه معنا است؟! رسیدن به اینجا صبر می‌خواهد؛ نه صبر [معمولی، بلکه] فوق صبر و فوق تحمل می‌خواهد! از قدیم گفته‌اند: «هر کس بیشتر پول می‌دهد، بیشتر آتش می‌گیرد!»^۳ اگر دین‌العجائز می‌خواهید، در آن دنیا هم به همین مقدار نصیب تو است؛ اما اگر آنچه بزرگان می‌خواهند و آنچه حضرت موسی

۱. انوار الملکوت، ج ۱، ص ۷۷؛ المیزان، ج ۵، ص ۲۷۰.

۲. سوره بقره (۲) آیه ۱۲۴. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۲۷.

«و یاد آور وقتی را که خداوند ابراهیم را به امتحاناتی آزمایش نمود و او از عهده آنها به‌خوبی برآمده، آنها را تام و تمام بجای آورد، خداوند فرمود: حال من تو را بر مردم امام قرار دادم!»

۳. امثال و حکم، ج ۳، ص ۱۵۹.

«هرچه پول بدهی آتش می‌خوری.»

و حضرت ابراهیم به دنبال آن بوده است می‌خواهیم، صبرایت لازم است! باید خیلی صبر کنیم، باید خیلی تحمل کنیم و باید توفیق صبر و توفیق تحمل را هم از او بخواهیم. حالا که خدا انسان را مبتلا کرده است، می‌گوید: شکر آن را هم بجای بیاور! نه اینکه فقط صبر کنی! یا صبر کنی و فحش بدهی و ناسزا بگویی! یا صبر کنی و در دل خود غرغر بزنی! نه جانم، صبر کن و بگو به به چه عالی است! صبر کن و شکر آن را بجای بیاور! آن وقت می‌شوی شکور! پس هم خیلی صبر می‌خواهد و هم خیلی شکر می‌خواهد، ولی نتیجه آن چیست؟ دیگر نتیجه آن را بایست ان شاء الله به برکت امام زمان و دستگیری مقام ولایت، خدا همه ما را برساند تا ببینیم چه نتیجه‌ای دارد. نتیجه آن القاء مقام توحید است که خدا در این دهه به حضرت موسی در کوه طور [عنایت] کرده است. حضرت موسی هم کم در دسر نکشیده است:

شبان وادی ایمن گهی رسد به مراد

که چند سال به جان خدمت شعیب کند^۱
و سایر مسائلی که برای او [پیش آمد]. این ذکر، القاء آن مقام معرفت توحید است که به واسطه آن اربعین برای حضرت موسی پیش آمد. در تهلیلات این دهه می‌خواندیم:

« لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ اللَّيَالِي وَالذُّهُورِ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ أَمْوَاجِ الْبُحُورِ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَرَحْمَتُهُ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ الشُّوكِ وَالشَّجَرِ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ الشَّعْرِ وَالْوَبْرِ لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ الْحَجَرِ وَالْمَدْرِ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ لَمَحِ الْعُيُونِ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فِي اللَّيْلِ إِذَا عَسَسَ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ الرِّيَّاحِ فِي الْبَرَارِ وَالصُّخُورِ، لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مِنْ الْيَوْمِ إِلَى يَوْمٍ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ.»^۲

۱. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۱۸۸.

۲. المزار الكبير، ابن مشهدی، ص ۴۴۱. معاد شناسی، ج ۶، ص ۳۲:

۱- به تعداد یکایک شب‌ها و روزگاراها، خدایی جز خدا نیست.

۲- به تعداد یکایک موج‌های دریاها، خدایی جز خدا نیست.

اینها همه القاء مقام توحید ذاتی است، لذا ما باید این اربعین را خیلی گرامی بداریم؛ به خصوص این دهه ذی حجه که آثار و نزولات و جذبات توحیدی بسیار عجیبی در این دهه هست.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ وَتُذِلُّ بِهَا النُّفَاقَ وَأَهْلَهُ وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ وَالْقَادَةِ فِي سَبِيلِكَ وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.^۱

خدایا در این روز عیدی ما را ظهور و فرج امام زمان علیه السلام قرار بده. عیدی ما را ظهور حکومت عدل مقام ولایت مقرر بفرما. «تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَأَهْلَهُ»؛ در این حکومت اسلام و اهل آن عزیز می شود، «وَتُذِلُّ بِهَا النُّفَاقَ وَأَهْلَهُ»؛ و نفاق و اهل آن ذلیل می شود. ایادی شیطان و دست‌های شیطان همه قطع می شود. همه آن ایادی مقطوع است و راه به سوی تو هموار می شود.

«وَتَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ»؛ خدایا در هم چنین حکومتی ما را از داعیان خلق به طاعت خود قرار بده! «وَتَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»؛ و کرامت و

۳- خدایی جز خدا نیست؛ و رحمت او مورد پسند و انتخاب است از چیزهایی را که مردم گرد می آورند.

۴- به تعداد یکایک خارها و درخت‌ها، خدایی جز خدا نیست.

۵- به تعداد یکایک موها و کُرک‌ها، خدایی جز خدا نیست.

۶- به تعداد یکایک سنگ‌ها و کلوخ‌ها، خدایی جز خدا نیست.

۷- به تعداد یکایک برهم نهادن چشم‌ها، خدایی جز خدا نیست.

۸- خدایی جز خدا نیست، در شب که می گذرد و سیاهی اش عالم را می گیرد، و در صبح که می درخشد و نور می دهد.

۹- به تعداد یکایک بادهایی که در بیابان‌ها و سنگ‌ها می وزد، خدایی جز خدا نیست.

۱۰- خدایی جز خدا نیست، از امروز تا روزی که در صور دمیده شود و قیامت بر پا گردد.

۱. الکافی، ج ۳، ص ۴۲۴. ترجمه در همین کتاب، ص ۴۳، تعلیقه ۵ آمده است.

وصول به اعلیٰ مرتبهٔ نعیم و رُوح و ریحان خود را نصیب ما بفرما.
برای سلامتی و تعجیل در ظهور و فرج امام زمان علیه السلام، سه صلوات ختم
کنید.

اللهم صلّ علی محمد و آل محمد

مجلس نوزدهم

منظور از تطهیر در آیه شریفه ﴿أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾

عید قربان ۱۴۲۲ هجری قمری

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم
بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين

[اللهم صل على محمد عبدك ورسولك وأمينك و صفيك و حبيبك و خيرتك من خلقك و] خاتم رُسُلِكَ و حافظِ سِرِّكَ و مُبلِّغِ رِسالَتِكَ، الرِّسولِ النَّبِيِّ المَكِّيِّ المَدَنِيِّ [الأَبْطَحِيِّ] الأُمِّيِّ التَّهَامِيِّ القُرَشِيِّ، صاحبِ لُواءِ الحَمْدِ و المَقامِ المَحمودِ، أبي القاسمِ مُحَمَّدِ الحَميدِ المَحمودِ، و على أخيه و وصيه و وزيره و صهره و خليفته من بعده، قائدِ العُرِّ المَحجَلينِ و يعسوبِ الدِّينِ و إمامِ المُتقينِ علىِّ بنِ أبي طالبٍ أميرِ المؤمنينِ، و على ابنته الطَّاهِرةِ الحوراءِ الإنسيَّةِ الشَّفيعَةِ يَوْمَ الجِزاءِ فَاطِمَةَ الزَّهراءِ سلامُ اللهِ عليها، و على سبطي الرَّحمةِ و سيدي شبابِ أهلِ الجَنَّةِ الحَسَنِ و الحُسَيْنِ. اللهم صل على أئمةِ المُسلمينِ علىِّ بنِ الحُسَيْنِ و مُحَمَّدِ بنِ عَلِيِّ و جَعْفَرِ بنِ مُحَمَّدٍ و موسى بنِ جَعْفَرٍ و عَلِيِّ بنِ موسى و مُحَمَّدِ بنِ عَلِيِّ و عَلِيِّ بنِ مُحَمَّدٍ و الحَسَنِ بنِ عَلِيِّ و الحُجَّةِ القائِمِ المُنتظَرِ المَهديِّ، حُججِكَ على عبادِكَ و أُمَنائِكَ في بلادِكَ. اللهم سهِّلْ فرَجَهُم و يسِّرْ منْهَجَهُم و اجعلنا من شيعَتِهِم و الدَّابِّينَ عَنْهُم. قال اللهُ في كتابه:

﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمَنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلِّينَ وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾^١.

جهت تعجیل در ظهور حضرت بقیةالله ارواحنا فداه صلواتی ختم کنید!

در این آیه شریفه خداوند متعال می‌فرماید:

«ما بیت خود را حرم امن و [محل] اجتماع همه افراد قرار دادیم، جایی که همه افراد احساس امنیت و آرامش در آنجا داشته باشند؛ امنیت ظاهر و امنیت باطن! و ما به ابراهیم و اسماعیل عهد خود را استوار نمودیم که بیت ما را مکان طهارت قرار بدهند و از هر پلیدی و رجس، پاک و مبرا گردانند؛ برای آن کسانی که دور آن طواف می‌کنند و در آنجا معتکف می‌شوند و افرادی که در آنجا به حال عبادت می‌گذرانند.»

این آیه از جهات مختلفی می‌تواند مورد بحث قرار بگیرد، اما من از میان این جهات مختلف به یک نکته اشاره می‌کنم که در ذیل آیه نسبت به آن اشاره شده است: ﴿أَنْ طَهَّرَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَاللَّعَافِينَ﴾؛ «شما دو نفر بیت مرا طاهر بگردانید و از هر پلیدی پاک بگردانید!»

حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل در این مسئله چه نقشی دارند؟ و چرا خداوند در ساختمان بناء بیت، با عبارت «تطهير» از این ساختمان یاد می‌کند؟ زمین، زمین است و تفاوتی ندارد! ساختمان، ساختمان است! سنگ و گل و گچ و مصالح، با سایر مواد تفاوتی ندارند! پس مقصود از ﴿طَهَّرَا﴾ چیست؟

یک وقت خدا می‌فرماید: این مکان را بسازید و بنا کنید؛ همان‌طوری که در آیات دیگر آمده است:

﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾؛^۱

«حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل قواعد این بنا را بالا می‌بردند و دیوارها را هموار می‌نمودند [و چنین می‌گفتند:] خدایا، این عمل را از ما قبول کن و بپذیر، [به‌درستی که حقا تو شنوا و دانا هستی!]»

۱. سوره بقره (۲) آیه ۱۲۷.

اما خداوند در این آیه به صرف بنای بیت اکتفا نمی‌کند، بلکه می‌فرماید: ﴿طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ﴾؛ بیت مرا پاک کنید! یعنی حضرت ابراهیم در آنجا باید چه کار کند؟ آیا مگر در آنجا شیء قدری بود که حضرت ابراهیم باید بیاید و آنها را پاک کند؟! آیا مگر آن مکان، مکان ناپاک و غیر طاهری بود؟! آیا مگر در آنجا نجاستی بود که حضرت ابراهیم باید بیاید و آنها را بشوید و تطهیر کند و آن مکان را پاک کند؟! پس این طهارتی که خداوند بر عهده حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل می‌گذارد، چه طهارتی است؟ و این مسئولیت چه مسئولیتی است؟! شکی نیست در اینکه عالم توحید، عالم لا تعین و لا تغیر و عالم خلوص و اخلاص و عالم بی‌رنگی و عالم عدم تعلق به همه مظاهر و کثرات است. خدای متعال از این مرحله به مرحله توحید در همه ابعاد و جودی و همه آثار یاد می‌کند: ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾.^۱ حقیقت توحید حقیقتی است که هیچ‌گونه تعلق بر نمی‌دارد و هیچ‌گونه میز در آنجا وجود ندارد. در عالم توحید یک حقیقت واحد بیشتر نیست و آن عبارت است از: وجود مقدس و بی‌پیرایه و بی‌آلایش ذات پروردگار از همه متعلقات کثرات، و عالم متنازله دنیای دنی در همه مراتب دُنُو و در همه مراتب کثرت! در آنجا رنگ وجود ندارد، در آنجا تعلق وجود ندارد، در آنجا خویشاوندی و قوم و خویشی وجود ندارد، در آنجا رفاقت وجود ندارد، در آنجا پستی و بلندی وجود ندارد، در آنجا کمی و کاستی وجود ندارد، در آنجا این ارتباطات و این تعلقات نیست؛ بلکه فقط و فقط ذات مقدس پروردگار است و بس! ذاتی که مشرف و مُسیطر بر همه افراد و بر همه مظاهر است؛ به نحو یکسان و به نحو یک‌نواخت! در آنجا بین کوچک و بزرگ فرق نیست، در آنجا بین کم و بسیار فرق نیست، در آنجا این تعلقات، این گرایش‌ها، این نگرش‌ها، این طرز تفکرات و این دوری و

۱. سوره بقره (۲) آیه ۱۶۳. و بسیاری از آیات دیگر. *الله شناسی*، ج ۲، ص ۲۱۰.

«معبودی جز وی نیست!»

نزدیکی‌ها راه ندارد؛ بلکه فقط ذات مقدس پروردگار است و بس، و همه خلایق در آن مرتبه واحد هستند!

چنانچه مرحوم آقا - رضوان الله علیه - می‌فرمودند:

برای خداوند خلقت رسول‌الله با خلقت یک ذره تفاوتی نمی‌کند؛ چون هر دو مخلوق خدا است!

یعنی این طور نیست که خداوند برای خلقت رسول خدا با آن موقعیت و با آن مقام - که تمام عوالم وجودی را در سیطره ولایت و اقتدار روحی خودش قرار داده و همه را بدو و ختماً در تحت ولایت خودش به سوی کمال راهبری می‌کند - بیشتر مایه گذاشته باشد! یعنی خدا در خلق رسول خودش نسبت به خلق یک ذره یا یک سلول بیشتر مایه نگذاشته، بیشتر زحمت نکشیده، بیشتر سعی نکرده و بیشتر خود را به تعب و رنج نینداخته است! برای او هیچ تفاوتی نمی‌کند!

چون کمی و کاستی و زیادی و نقصان از شرایط و لوازم نقص است و در ذات پروردگار نقص راه ندارد! او صمد است و به صمدیت خودش هرگونه نقصان و فقدان را در وجود خودش محو کرده است! ذات مقدس پروردگار بدون هیچ گونه جهت نقص، در فعلیت تامه است، و این کمی و زیادی و زحمت بیشتر و زحمت کمتر، ناشی از نقص در وجود [ممکنات] است، و در آنجا نقصانی نیست؛ بلکه در آنجا فعلیت محضه است! بله، ممکن است آثار وجودی در یک مظهر، بیش از مظهر دیگر باشد؛ همان طور که دو موجود و دو مخلوق در عالم یکسان نیستند! این یک مطلب است؛ اما آن مطلب، مطلب دیگری است!

در ذات پروردگار، صفای محض است؛ اخلاص محض است؛ رحمت محض است؛ بی‌رنگی و بی‌تعینی محض است! این می‌شود حقیقت توحید! اما وقتی که ما در این عالم می‌آییم، کم کم از آن مرتبه توحید به عالم تعلقات و عالم کثرات توجه پیدا می‌کنیم!

بچه‌ها را دیده‌اید که وقتی به دنیا می‌آیند چه روح لطیفی دارند؟! آنها تعلق

ندارند و همه را مانند خود می‌پندارند و چیزی را برای خود بر نمی‌دارند! نگرش آنها نسبت به مسائل دنیا یک نگرش باز است و محدود نیست! خوبی را فقط برای خود نمی‌خواهند و نسبت به همه محبت دارند! در این تعلقات دنیا که ما در آنها گرفتاریم، آنها گرفتار نیستند! یک بچه ثروتمند با یک بچه شخص فقیر و مستضعف از نقطه نظر برخورد یکسان است و هیچ تفاوتی نمی‌کند؛ چون این مسائل در آن مرتبه توحید راه ندارند! یک بچه عالم با یک بچه جاهل از نقطه نظر برخورد تفاوتی ندارد! تعینات و کثراتی که ما در این دنیا محصور و محدود کرده است، در عالم طفولیت نیست؛ زیرا بچه وقتی که از آن عالم به این عالم تنازل می‌کند، با همان حقیقت توحید بالصرافه و خلوص محض و صفا در این دنیا می‌آید، و لازمه آن خلوص و آن صفا، عدم گرایش و عدم تمرکز روی تعلقاتی است که ما بدان‌ها مبتلا هستیم!

ماییم که نظام زندگی خود را نه براساس حقایق، بلکه براساس اعتبارات بنا نهاده‌ایم! ماییم که بنای زندگی خود را براساس حواشی و اموری خارج از حقیقت لا اله الا الله پی ریزی می‌کنیم و ارتباطات خود را براساس جوانب قرار می‌دهیم! ماییم که رفت و آمد را براساس مسائلی خارج از حیطة وجودی خود قرار می‌دهیم! اعتباراتی از قبیل: «چون من یک‌هم‌چنین سیمتی را دارم، تو باید به من احترام بگذاری! چون من یک‌هم‌چنین موقعیتی را دارم، تو باید به من توجه کنی! چون من در یک‌هم‌چنین وضعیتی قرار دارم، تو باید به منزل من بیایی! چون ثروت من از تو بیشتر است، تو باید مرا مورد عنایت قرار بدهی!»

رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند:

مَنْ تَوَاضَعَ غَنِيًّا لِيَغْنَاهُ فَقَدْ كَفَرَ؛ «کسی که غنی را به خاطر ثروتش تواضع کند

کافر شده است!»

۱. تحف العقول، ص ۲۱۷؛ کشکول بهائی، ج ۲، ص ۲۹۰؛ کشف الأسرار، میبیدی، ج ۴، ص ۱۳۳؛ المبسوط، سرخسی، ج ۱۶، ص ۱۱۱؛ با قدری اختلاف در تمامی مصادر.

چون او آن ثروت را که از منزل خاله‌اش نیاورده است؛ بلکه خداوند به او عنایت کرده و به یک شب هم می‌تواند از او بگیرد! بنابراین عطف توجه به این مسئله، دور شدن از حقیقت توحید و حقیقت لا إله إلا الله است!

هم‌چنین کسی که عالمی را به‌خاطر آن علمی که در او است و بدون توجه به عنایت پروردگار اکرام و تعظیم کند، همین‌طور است! یا کسی که به جمیلی تعظیم کند بدون اینکه توجه به آن حقیقت هستی و مبدأ این اوصاف داشته باشد، همین‌طور است! کسی که به شخصی که دارای منصبی است تعظیم کند بدون اینکه توجه به همان حقیقت لایزال داشته باشد، همین است؛ آن حقیقتی که ﴿تُوْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ﴾؛ «به هر کس که بخواهد حکومت می‌دهد و از هر کس که بخواهد حکومت را سلب می‌کند و می‌گیرد!» تمام اینها شرک به پروردگار است!

در عالم توحید فقط ذات او است و ما باید در ارتباطات، نظرات خود را تصحیح کنیم و در افکار خود تجدید نظر کنیم! خدای متعال است که عنایت دارد و اگر عنایتش را از شخصی بگیرد، آن وقت معلوم نیست که چه بر سر او خواهد آمد! شعار امیرالمؤمنین این بود:

إِلَهِي كَفَى بِي عِزًّا أَنْ تَكُونَ لِي رَبًّا، وَ كَفَى بِي فَخْرًا أَنْ أَكُونَ لَكَ عَبْدًا؛^۱ «خدایا،

همین عزت برای من کافی است که تو خدای منی؛ و همین فخر و افتخار برای من کافی است که من بنده تو هستم و از خود چیزی ندارم!»

این شعار، شعار امیرالمؤمنین ما است! امیرالمؤمنین که این مطلب را می‌فرماید، به حقیقت توحید رسیده است؛ ولی ما این حرف را نمی‌زنیم و هیچ‌وقت نخواهیم گفت: «إِلَهِي كَفَى بِي عِزًّا أَنْ أَكُونَ لَكَ عَبْدًا، وَ كَفَى بِي فَخْرًا أَنْ تَكُونَ لِي رَبًّا!»^۲

۱. سوره آل عمران (۳) آیه ۲۶.

۲. تنبیه الخواطر، ج ۲، ص ۱۱۱.

۳. کنز الفوائد، ج ۱، ص ۳۸۶.

این حرف، حرف ما نیست؛ چون افتخار برای ما این است که ما علم داریم! افتخار برای ما این است که ما منتسب به چه کسی هستیم! افتخار برای ما این است که پدر ما چه کسی است! افتخار برای ما این است که این مقدار مال داریم! افتخار برای ما این است که این منصب و جاه را داریم! اینها برای ما افتخار است و این افتخارات، ما را از عبودیت بیرون می‌آورد! خدا هم می‌فرماید: این افتخار مبارک خود شما باشد! اما امیرالمؤمنین که این مطلب را می‌فرمود، واقعاً می‌فرمود: «إِلَهِي كَفَى بِي عِزًّا...»؛ خدایا، این عزت برای من کافی است که من بنده تو هستم! «این عزت چه عزتی است، و کسی که واقعاً به این مرتبه از عزت برسد دیگر چه می‌شود؟ آیا دیگر می‌شود او را فریفت؟! آیا دیگر می‌شود او را گول زد؟! آیا دیگر می‌شود او را تهدید کرد؟! آیا دیگر می‌شود او را تخویف کرد و ترساند؟!»

این مرتبه عزت همین مرتبه‌ای است که خدا می‌فرماید: ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾.^۱ اگر این عزت، مناعت، سربلندی، سرافرازی و بی‌توجهی به همه مظاهر قلابی و اعتباری دنیا در شخصی باشد، کیمیایی را به دست آورده است که دیگر زوال نمی‌پذیرد، و گنجی در وجود او نهاده شده است که دیگر از بین نمی‌رود!

عبدالله بن زیاد به دنبال میثم تمّار می‌فرستد که او را بیاورند [تا بازخواستش کند!]

-: آیا تو شاگرد علی بودی؟

-: بله، من بودم!

-: آیا تو مناقب علی را بیان می‌کنی؟

-: بله، من بیان می‌کنم!

-: آیا از من نمی‌ترسی؟

-: نه خیر، نمی‌ترسم!

۱. سوره منافقون (۶۳) آیه ۸. امام شناسی، ج ۵، ص ۱۲۷:

«عزت اختصاص به خدا و رسول خدا و مؤمنین دارد.»

:- تو را از بین می‌برم!

:- مرا از بین ببر! چه بهتر! دو روز کمتر در این دنیا زندگی می‌کنیم!^۱ (خیلی

صریح!)

امیرالمؤمنین می‌فرماید:

و لولا الأجل الذي كتب الله عليهم لم تستقر أرواحهم في أجسادهم طرفة عين
شوقاً إلى الثواب و خوفاً من العقاب!^۲

یعنی اگر آن اجلی که خدا راجع به مؤمنین تعیین و تقدیر کرده نبود و مسئله مرگ و حیات به دست خود آنها بود، یک لحظه صبر نمی‌کردند؛ آن وقت جناب ابن‌زیاد می‌خواهد اصحاب امیرالمؤمنین را از بین ببرد! او می‌گوید: «بهتر! اگر دست خودم بود یک لحظه هم نمی‌ماندم، آن وقت تو من را تهدید به مرگ می‌کنی؟! همین الآن مرا از بین ببر! چرا برای فردا می‌اندازی؟! چرا می‌خواهی مسئله را به تأخیر بیندازی؟!» این می‌شود عزت!

حالا دیدید کسی که این گنج نصیصش بشود و به این مرتبه - که مرتبه عبودیت است - برسد، [دیگر از هیچ چیزی نمی‌ترسد! به او می‌گویند: «مال تو را می‌گیریم!» :- مگر من خودم [به دست] آورده‌ام که حالا تو می‌خواهی از من بگیری؟! از

یک جا آمده و از یک جا هم باید برود!

:- از این موقعیت تو را می‌اندازیم!

:- تازه تکلیف از سرمان می‌افتد و دیگر راحت می‌شویم!

:- تو را در سجن می‌اندازیم و از بین می‌بریم!

۱. رجوع شود به الهدایة الکبری، ص ۱۳۳ و ۱۳۴.

۲. نهج البلاغة (صبحی صالح)، ص ۳۰۳. معاد شناسی، ج ۱، ص ۱۳۳:

«در میان مردمان متقی، اگر خداوند سبحانه و تعالی اجل‌های معهود را معین نمی‌فرمود، از شدت اشتیاقی که آنان به ثواب خدا دارند و از شدت خوفی که از عذاب خدا دارند، به اندازه یک چشم به هم زدن جان‌های آنها در کالبد بدنشان نمی‌ماند و یکسره به عالم قدس پرواز می‌نمود!»

:- در سجن یک مکان خلوتی پیدا می‌کنیم که از شرّ این و آن در امان می‌مانیم! تمام این مسائلی که در طول تاریخ، زعمای جاهل و حکّام نادان به‌عنوان حربه برای مردم نادان به‌کار می‌بردند، در مکتب امیرالمؤمنین و رسول خدا علیهما السلام و در مکتب توحید دیگر جایی ندارند؛ چون در آن مکتب، ریاست نمی‌دهند! در آن مکتب، مال و منال نمی‌دهند و اگر هم بخواهند بدهند، ظاهری است! در آن مکتب، دادن مانند گرفتن است و گرفتن مانند دادن است؛ و بلکه گرفتن خیلی بهتر است! در آن مکتب، موقعیت دادن با موقعیت گرفتن یکی است!

امیرالمؤمنین علیه السلام چه مالک اشتر را حاکم مصر بکند و او را برای مصر بفرستد، و چه حکم سلب حکومت از مصر را به او بدهد و بگوید از آنجا دست بردار و بیا، برای مالک فرقی نمی‌کند! او می‌گوید: «چه بهتر! راحت شدیم!» شما خیال نکنید که داشتن حکومت مصر برای مالک اشتر جشن و پایکوبی برقرار کرد؛ نه‌خیر، تازه مالک اشتر دو دستی بر سرش زد که حالا چطور از عهده این تکلیف بربیاید!

شما تصور نکنید که وقتی امیرالمؤمنین علیه السلام حکومتی را به محمد بن ابی‌بکر داد، او به رقص و پایکوبی پرداخت! نه‌خیر، تازه به بیچارگی و بدبختی خود و اینکه چطور از عهده این مسئولیت برخواهد آمد، گریه کرد!

بزرگانی بودند که وقتی برای آنها موقعیتی پیش می‌آمد، به ضجّه و زاری می‌پرداختند! مسئله این‌طور بود! ما هستیم که گرفتار این تعلّقات و این اعتبارات هستیم، ولی آنها که این‌طور نبودند!

در همان اوایل انقلاب، یک مسئله و موضوع فوق‌العاده مهمّ تدبیری و اجرائی این نظام به مرحوم آقا - رضوان الله علیه - پیشنهاد شده بود و به‌عنوان مطلبی که تمام شده و مسئله‌ای که دیگر گذشته تلقّی می‌شد. ایشان به من فرمودند:

من وقتی که این مسئله را شنیدم، دیگر خواب از چشمانم رفت و تا دو روز خواب نداشتم! (التفات کردید!) می‌گفتم: خدایا این چه قضیه‌ای است که می‌خواهی برای ما پیش بیاوری؟! این چه مسئله‌ای است که می‌خواهی برای

ما به وجود بیاوری؟! مگر ما می‌توانیم با توجه به این مسائل از عهده این مسئله بر بیاییم؟! اگر انجام ندهیم، در قبال تو مسئولیم؛ و اگر انجام بدهیم، چطور با شرایط تطبیق و توفیق می‌کند؟!

بعد می‌فرمودند:

من داشتم در وسیله‌ای در خیابان حرکت می‌کردم و به جایی می‌رفتم و با یکی از دوستان صحبت می‌کردم. آن شخص در ضمن صحبت گفت: آقا اطلاع دارید که فلان مسئله را رادیو اعلام کرد و فلان شخص، مسئول یک هم‌چنین قضیه‌ای شد؟! من گفتم: جدی می‌گویی؟! او گفت: بله، من خودم شنیدم! من تا این مسئله را شنیدم بی‌اختیار گفتم: ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾؛^۱ حمد مخصوص خدایی است که حزن را از وجود ما برداشت و نگرانی را از وجود و نفس ما بیرون آورد!

ایشان تصنع نمی‌کردند و خودشان را به این راه نمی‌زدند! درحالتی که تمام ما مدعی [بندگی] خدا هستیم، تمام ما مدعی پیروی از دستورات اسلام هستیم، تمام ما مدعی هستیم که داریم عمل می‌کنیم، مدعی هستیم از نفس بیرون آمده‌ایم، مدعی هستیم که فقط عمل را خالصاً انجام می‌دهیم، مدعی هستیم که داریم به تکلیف عمل می‌کنیم! گفت:

میان ماه من تا ماه گردون تفاوت از زمین تا آسمان است

* * *

خوش بود گر محک تجربه آید به میان

تا سیه‌روی شود هر که در او غش باشد^۲

مسئله خیلی فرق می‌کند! علی‌کلّ حال آن عالم، عالم توحید است! عالم اخلاص است!

۱. سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۴. امام شناسی، ج ۴، ص ۱۲:

«حمد و سپاس اختصاص به ذات مقدّس پروردگار ما دارد که حزن و اندوه را از ما ببرد و پروردگار ما بسیار جرم بخشنده گناهکاران و پاداش دهنده سپاسگزاران است.»

۲. دیوان حافظ (قزوینی)، غزل ۱۵۹.

[همان‌طور که بیان شد بچه ابتدا تعلق ندارد اما کم‌کم مسائل] را برای خود می‌خواهد، به افرادی مانند خودش توجه می‌کند، و آن نگرش و آن نظره توحیدی که در ابتدا با خودش از آن عالم اخلاص آورده بود، با مسائلی که در این تعلقات و توجهات به عالم کثرت است خلط می‌شود و به آن مقداری که بزرگ می‌شود، کم‌کم از آن مرتبه صفا و اخلاص پایین می‌آید، تا جایی که خدای ناکرده وارد عالم جهل و ظلمت و تعلقات می‌شود، به نحوی که: ﴿حَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَالَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾.^۱ خداوند بر دل‌های آنان مهر می‌زند؛ یعنی آن‌چنان توجه به کثرات و ماده و دنیای دنی و خودمحوری و تفرعن و انانیت، شرasher وجود او را می‌گیرد که دیگر مجالی برای هدایت و روزنه‌ای برای نورانی شدن قلب در وجود او باقی نمی‌ماند!

اینجا است که دیگر بر قلب او ختم نهاده می‌شود و مهر زده می‌شود. اگر کلام خدا را هم بخواند، از پرده صِماخ تجاوز نمی‌کند! هرچه در گوش او بگویی فقط با حرکات چشم پاسخ می‌دهد! هر مسئله واقع را برای او بگویی، به یک طریقی - که مطابق با ختم نفس و مهری که روی دل او است - توجیه و تأویل می‌کند؛ چون آن دید باز و آن فکر باز که اول می‌توانست حقایق را بدون نگرش‌های مختلف مشاهده کند، دیگر بسته شده است! این عالم، عالم ختم است که دیگر به او مهر زده شده است. این مسئله که نظام عالم تکوین براساس نظام اخلاص و براساس صفا است، مقصود و منظور خدای متعال در نظام تربیتی بشر است؛ یعنی همان‌طوری که ذات پروردگار ذات توحیدی و مبرای از هر عیب و شینی است، نظام تربیتی عالم تشریح هم باید یک‌هم‌چنین نظامی باشد؛ لذا خدا به حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل

۱. سوره بقره (۲) آیه ۷. معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۲۶۵:

«خداوند بر دل‌های آنان و بر گوش آنان مهر زده است، و بر چشم‌های آنان حجاب و پرده‌ای است؛ و آنان دارای عذابی بزرگ می‌باشند!»

علی نبینا و آله و علیه السلام می‌فرماید: «شما بیابید و مکان من را در روی زمین پاک و طاهر کنید!» یعنی چه؟ مگر سرزمین مکه نجس بود که حضرت ابراهیم باید بیاید و آن را طاهر کند؟! مگر آن مکان، مکان شک و شبهه‌داری بود؟!

مقصود از ﴿طَهَّرَا﴾ که خداوند به حضرت ابراهیم می‌فرماید، این است که شما که می‌خواهید بیتی را بسازید و این بیت را مثابه و محلّ اجتماع مردم و محلّ امن ظاهری و امن باطنی آنها قرار بدهید، باید اول مکان دل و ظرف وجود دل خودتان را پاک کنید! شما کسانی هستید که می‌خواهید خانه‌ی مرا بسازید؛ خانه‌ی من را کسی که ناپاک است نمی‌تواند بسازد! شما می‌خواهید این مکان را محلّ طواف و توجه به پروردگار و حرم امن و امان پروردگار قرار بدهید؛ کسی که هنوز به مرتبه‌ی اخلاص و طهارت ذاتی نرسیده است، نمی‌تواند دست به یک‌هم‌چنین کاری بزند!

﴿طَهَّرَا بَيْتِي﴾؛ یعنی خودتان را پاک و طاهر کنید! چون به واسطه‌ی آن طهارتی که در نفس و در وجود مقدس حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل است، آنها می‌توانند دست به خشت و گل ببرند و سنگ‌ها را تنظیم کنند و بنای خانه را بسازند، و الاّ ﴿طَهَّرَا بَيْتِي﴾؛ «بیت من را پاک کنید و از آلودگی‌ها بزدایید»، یعنی چه؟ مگر آنجا نجس بود که پاک کنند؟! چه آلودگی‌ای در آنجا بود؟! در آن موقع حتی کسی در آنجا زندگی هم نمی‌کرد؛ بیابانی بود خشک و لم یزرع که حتی مسیر کاروان هم از آنجا نمی‌گذشت! خدا می‌فرماید: این مکانی که به من تعلق دارد و مردم باید به دور آن بگردند، باید مکانی باشد طاهر و پاک که هیچ نوع فکر کثرت و افکار توجه به عالم دنیا در بنای آن دخالت نداشته باشد! در بنای آن فقط باید توجه به توحید و پروردگار باشد! نفس در تمام زوایا و مراتب وجودی خود نباید هیچ نقطه‌ی خلأ و نقصانی داشته باشد، و الاّ اثر آن نقطه در آن مکان مشهود است؛ اثر آن روزنه‌ی نقصان و عدم وصول به فعلیت در استعدادها در آن مکان مشخص است؛ اثر تعلقات ظاهری - گرچه صبغه‌ی الهی داشته باشد - در آن مکان معلوم است!

اینجا است که نفس از نقطه‌ی نظر باطن، تأثیر ملکوتی خود را در هر مکانی که به

آن تعلق بگیرد به وجود می‌آورد. اینجا است که ارتباط بین ملکوت و بین ظاهر و ملکوتِ ظاهر در بنا و در امکانه و ازمنه مشخص می‌شود. اینجا است که به واسطهٔ تعلقاتی که به مکان‌ها هست، آنها ظلمانی و نورانی می‌شوند؛ مکانی که شخص بزرگی در آنجا مدفون است، نورانی و روحانی است و وقتی وارد آنجا می‌شوید اگر کسالتی داشته باشید کسالتتان برطرف می‌شود، اگر قبضی داشته باشید آن قبض از بین می‌رود، اگر ناراحتی داشته باشید آن ناراحتی برطرف می‌شود، اگر کدورتی بر نفس ما عارض شده باشد به واسطهٔ ورود در آن مکان، این کدورت مبدل به روحانیت و انبساط می‌شود!

اما می‌بینیم بعضی از جاها به واسطهٔ تعلقی که بین آن مکان با آن شخصی که در آنجا دفن شده وجود دارد، ظلمت و کدورت و تعلق به کثرات تمام آن محیط را فرا گرفته است! اگر حال خوشی داشته باشید، وقتی وارد آنجا می‌شوید حالتان را از دست می‌دهید؛ و اگر نورانیت داشته باشید، قبض و کدورت بر نفس عارض می‌شود! چرا این طور است؟ چون ملکوت آن شخص و نفسی که منغم در کثرات و انانیت‌ها است، با ملکوت آنجا در ارتباط و در تماس است!

پس باید به این مسئله توجه کنیم که هر جایی را برای رفتن انتخاب نکنیم و به هر جایی قدم نگذاریم؛ بلکه به دنبال جاهایی برویم که احساس نورانیت، موجب تغییر و تبدل نفس بشود!

حالا این مکانی که خدای متعال می‌خواهد آن را محلّ برای مَطاف ملائکه قرار بدهد و تمام بندگان خدا تا قیام قیامت باید به دور آن بگردند و اولیای الهی باید به اینجا بیایند و دور کعبه بگردند، [باید به دست چه کسی ساخته بشود؟]

در روایت داریم که امام مجتبی علیه السلام بیست و پنج مرتبه به مکه سفر کرد و اغلب این سفرها را پیاده و بدون مرکب پیمود!^۱ این مکان، مکانی است که حجت خدا و امام بر حق می‌خواهد پیاده برای زیارت آن حرکت کند! حالا بنای این مکان با

۱. رجوع شود به مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۴، ص ۱۴.

این وضعیت باید توسط چه شخصی پایه‌ریزی شود؟! لذا می‌فرماید ﴿طَهَّرَا﴾؛ «خودتان را طاهر کنید!» باید خودتان را از هر آرایش و از هر گرفتاری در نفس بیرون بیاورید و از هر تعلقی خارج بشوید! وقتی که نفس زلال و پاک شد و مانند آینه شفاف شد و مانند آب زلال شد، به نحوی که هیچ‌گونه روزنه‌ای از روزنه‌های تعلقات در او نبود و وقتی که به مرتبه طهارت رسید، آنگاه مشغول ساختن بیت الله الحرام شوید!

پس آن نفس ملکوتی حضرت ابراهیم و حضرت اسماعیل بوده است که این مکان را مطاف برای خلائق قرار داد! حالا آیا بنده و سرکار می‌توانیم بیت الله بسازیم؟! آیا هر کسی می‌تواند این کار را انجام بدهد یا نه؟!
آینه شو وصال پری طلعتان طلب

اول بروب خانه دگر میهمان طلب^۱

خداوند چه موقعی خطاب ساخت کعبه را به حضرت ابراهیم علیه السلام کرد؟ وقتی که تمام امتحانات را داده بود! ﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ﴾^۲. خداوند حضرت ابراهیم را به کلمات و موارد و موافقی از امتحان مبتلا کرد که در هر مورد، یک تعلق و یک نحوه از توجه به کثرات را از وجود او از بین برد و محو کرد!

خداوند این امتحانات را چه موقعی برای حضرت ابراهیم پیش آورد؟ در آن زمانی که به پیغمبری و به رسالت رسیده بود! یعنی آن ابتلائات و امتحاناتی که برای اولیای خدا در آن مراتب هست، برای حضرت ابراهیم بعد از رسیدن به مرتبه رسالت و بعد از رسیدن به مرتبه بلاغ و ابلاغ پیش آمد! یعنی مسئله طهارت سر و پاک شدن

۱. دیوان صائب تبریزی، ج ۱، باب ۱، غزل ۹۲۰.

۲. سوره بقره (۲) آیه ۱۲۴. امام شناسی، ج ۱، ص ۱۲۷:

«و یاد آور وقتی را که خداوند، ابراهیم را به امتحاناتی آزمایش نمود، و او از عهده آنها به خوبی برآمده، آنها را تام و تمام بجای آورد! خداوند فرمود: حال من تو را بر مردم امام قرار دادم. ابراهیم گفت: آیا امامت را در ذریه من نیز قرار دادی؟ خداوند خطاب نمود که عهد من به ستمکاران نخواهد رسید!»

باطن، یک مسئله شوخی نیست؛ بلکه بسیار بالاتر از مرتبه رسالت است!
﴿فَأْتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا﴾؛ «وقتی که تمام اینها را تمام کرد،
[خداوند فرمود:] من می‌خواهم تو را برای مردم امام قرار بدهم!» و آن چه موقعی
بود؟ آن وقتی که مأمور به ذبح فرزندش اسماعیل شد!

یک وقت یک فرزند، خودش از دنیا می‌رود؛ در اینجا مسئله در اختیار انسان
نیست! اما یک وقت انسان مأمور می‌شود این عمل را انجام بدهد! حالا سؤال این است
که این عمل از نقطه نظر شرعی چه جایگاهی دارد؟ آیا مگر شرعاً می‌شود این کار را انجام
داد؟! و آیا مگر خطابی که خداوند به حضرت ابراهیم کرده است [شوخی بردار است]؟!
﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَئِي إِنِّي آرئِي فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ
يَتَأَبَّتْ أَفْعَلُ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّارِعِينَ﴾^۱.

وقتی که حضرت ابراهیم به سعی رسید، یک مرتبه به فرزندش اسماعیل گفت:
ای فرزندم، ﴿إِنِّي آرئِي فِي الْمَنَامِ﴾؛ «من دارم این طور می‌بینم!» نمی‌گوید: ﴿إِنِّي رَأَيْتُ﴾؛
من دیدم! بلکه می‌گوید: ﴿إِنِّي آرئِي فِي الْمَنَامِ﴾؛ یعنی مسئله ادامه دارد و من دارم
این طور می‌بینم که ﴿أَنِّي أَذْبَحُكَ﴾؛ «من دارم ذبح می‌کنم!» ﴿فَانظُرْ مَاذَا تَرَى﴾؛ «حالا
تو چه می‌بینی و نظرت چیست؟»

از این طرف حضرت ابراهیم دارد فرزندش را به مذبح و قربانگاه می‌برد؛ حالا
نگاه کنید که اسماعیل از آن طرف چه جوابی می‌دهد! می‌گوید: ﴿يَتَأَبَّتْ أَفْعَلُ مَا تُؤْمَرُ﴾؛
«[ای پدر،] مسئله الهی شوخی بردار نیست و به آنچه دستور داده شده باید عمل کنی!»
این مسئله با کدام یک از قواعد شرعی می‌سازد؟! مگر قتل نفس حرام نیست؟!

۱. سوره صافات (۳۷) آیه ۱۰۲. اسرار ملکوت، ج ۱، ص ۲۴۷.

«پس آن هنگام که همراه با فرزندش اسماعیل به سعی رسیدند، رو کرد به جانب فرزند و گفت: ای
فرزندم، در خواب چنین دیدم که تو را (جهت تقدیم به پیشگاه پروردگار) ذبح می‌نمایم؛ اکنون
رأی و نظر خود را در این باره بازگویی! حضرت اسماعیل چنین پاسخ داد: ای پدر، به آنچه تو را
امر کردند درنگ مکن و زود بجای آور که مرا در این قضیه شکبیا خواهی یافت!»

اگر حضرت ابراهیم می‌دانست که این امر، یک امر پوشالی است و عاقبتش، عدم قتل و عدم ذبح فرزند است و این ذبح انجام نمی‌شود، دیگر در اینجا هنری نکرده و کاری انجام نداده است! اگر ما هم باشیم همین کار را می‌کنیم و اصلاً به جای یک بچه، ده تا از بچه‌هایمان را هم می‌آوریم؛ چون می‌دانیم که بالأخره این سکین و چاقو سر بچه را نمی‌برد! وقتی که چاقو را بر گردن فرزندش می‌گذارد، هر چه فشار می‌دهد می‌بیند که این بچه از بین نمی‌رود و این چاقو سر او را نمی‌برد! عصبانی می‌شود و چاقو را به سنگ می‌زند! چاقو به صدا درمی‌آید و می‌گوید: «الْحَلِيلُ يَا مُرْنِي وَالْجَلِيلُ يَنْهَانِي؛^۱ خلیل به من امر می‌کند، ولی جلیل مرا باز می‌دارد!»

اگر حضرت ابراهیم می‌دانست که چاقو نمی‌برد فایده نداشت! پس حضرت ابراهیم نمی‌دانسته است و از نقطه نظر ظاهر و بینش نفس، اطمینان داشت که این مسئله انجام می‌شود؛ چون در خواب می‌بیند که دارد سر را جدا می‌کند، نه اینکه فقط چاقو را دارد به گردن تماس می‌دهد! ﴿أَلَيْحَ أَذْبَحُكَ﴾؛ یعنی دارم ذبحت می‌کنم، لذا حضرت ابراهیم با نیت ذبح می‌آید!

اینجا است که [اهمیت] مسئله طهارت سرّ و طهارت باطن در اعلیٰ مرتبه برای انسان روشن می‌شود! [طهارت سرّ و طهارت باطن یعنی] وا گذاشتن دین و تخیلاتی که انسان آنها را به عنوان شریعت می‌پندارد، و الا این مسئله از نظر ظاهر حرام است و اگر به جای یک مرتبه، صد مرتبه هم در خواب ببیند، باید بگوید کشتن طفل و قتل نفس حرام است!

اما آن کسی که به مرتبه طهارت برسد و از آن تخیلات رد بشود و دین خیالی را کنار بگذارد، می‌تواند احساس کند که از همان‌جا که مبدأ حلال و حرام و محلّ نزول احکام است، این حکم مجدّد نازل شده است! این را ما نمی‌فهمیم، بلکه کسی می‌فهمد که به مرتبه طهارت رسیده است!

۱. تفسیر منهج الصادقین، ج ۸، ص ۷.

در اینجا شیطان به صور مختلفی درمی آید: گاهی از راه احساس وارد می شود؛ به سراغ حضرت ابراهیم می رود، به سراغ حضرت اسماعیل می رود و آنها او را از نقطه نظر احساس از خود دور می کنند! به سراغ حضرت هاجر می رود؛ چون زن از نقطه نظر احساس قوی تر است. احساساتش را تحریک می کند تا بیاید و جلوی شوهر را بگیرد که داری چه کار می کنی؟! داری فرزند نوجوان من را ذبح می کنی؟! کدام آدم عاقلی این کار را انجام می دهد؟!!

این مطالب شوخی نیست و ما حکایت نقل نمی کنیم! حضرت هاجر در جریان ساخت کعبه و بنای این بیت طاهر سهیم است! زن است، ولی سهیم است! خدا می خواهد قدرت نمایی کند و بگوید: اینجا فقط اختصاص به ذکور و رجال ندارد! برای این بنا، هم مرد لازم داریم و هم زن لازم داریم؛ مردش ابراهیم، نوجوانش اسماعیل و زنش هاجر است!

ما که سعی بین صفا و مروه می کنیم، داریم به دنبال مکتب حضرت هاجر این سعی را می کنیم و این برای حضرت هاجر است! کدام یک از ما می تواند این عمل را انجام بدهد؟! البته راه بسته نیست و ما هم می توانیم با توسل و توکل بر عنایات الهی به همان مسیری که آن بزرگان رفتند، برویم! آنها آمدند و راه را برای ما هم باز کردند، نه اینکه فقط راه را برای خود باز کردند و به روی ما بستند! پس ما هم می توانیم به این طهارت سرّ و طهارت باطن برسیم، ما هم می توانیم به این گذشت برسیم!

وقتی شیطان از تمام این مراتب و مراحل دلسرد شد و نتوانست از راه احساسات جلو بیاید، از راه شرع و دین وارد شد. به سراغ حضرت ابراهیم آمد و گفت: «کجای این مسئله شرعی است؟! مگر قتل نفس حرام نیست؟! پس چطور شما این کار را انجام می دهی؟!» حضرت ابراهیم یک جواب دو دو تا چهار تایی داد! فرمود: «مگر تو نمی گویی حرام است؟! الآن همان کسی که گفته حرام است، می گوید واجب است! مگر تو نمی گویی این عمل خلاف است؟! خلاف چیست؟! خلاف آن چیزی است که از طرف مولا دستور به نهی از آن بیاید؛ اما اگر برای همان عمل، دستور به وجود

و ثبوتش بیاید، آن عمل خلاف مبدل به ارزش می‌شود!»

فلذا در این مرحله بود که حضرت ابراهیم بر آن شرعی که پایه و اساس نفس بر اعتیاد به آن شرع بود هم پشت پا می‌زند، و وقتی شیطان می‌بیند که دیگر از هیچ طریق روزنه‌ای وجود ندارد، حضرت ابراهیم به مرتبه طهارت سر می‌رسد و شروع به بریدن سر حضرت اسماعیل می‌کند؛ و حضرت اسماعیل هم سیلم محض!

فلذا در اینجا است که مرحوم آقای حداد - رضوان الله علیه - فرمودند: «در جمره عقبه انسان باید پشت به کعبه کند!» البته این یک حکم شرعی است که در آن دو جمره باید رو به کعبه سنگ بزیم، اما وقتی که به جمره عقبه می‌رسیم باید پشت به کعبه کنیم؛ ولی از نظر فلسفی یعنی انسان به مرتبه‌ای می‌رسد که آن دینی که تا به حال بر آن اساس حرکت می‌کرده و جلو می‌آمده و موجب عروج او و موجب نفی تعلقات است، خود آن دین را هم باید کنار بگذارد؛ البته نه اینکه به لابی‌گری برسد - که خود این مسئله یک تعیین و بلکه بدترین تعیین‌ها است - بلکه یعنی در آنجا معنای دین فقط توجه به محبوب است!

بنده می‌گوید: «آنچه من تا به حال انجام می‌دادم و نفس من به آن عادت داشت و من آن را ارزش می‌دانستم، آن ارزش فقط در توجه به تو خلاصه می‌شود!» این دیگر نهایت عشق و نهایت توجه انسان است که تمام تعلقات نفس به کنار می‌رود و فقط محبوب می‌ماند و بس! آن وقت هر چه این محبوب بگوید دیگر چرایی و سؤالی در ذهن نمی‌ماند!

امروز می‌گوید: «این کار را بکن!» فردا می‌گوید: «آن کار را بکن!» امروز می‌گوید: «این عمل را انجام بده!» فردا می‌گوید: «خلافش را انجام بده!» یعنی عبد تا به حال به دنبال روایات می‌گشت، کتاب‌ها را ورق می‌زد، مسائل را از این طرف و

۱. رجوع شود به *الکافی*، ج ۴، ص ۲۰۷ - ۲۰۹.

۲. رجوع شود به *الکافی*، ج ۴، ص ۴۷۸ و ۴۸۰.

آن طرف بررسی می‌کرد و چه بسا بر این مسائل معتکف بود، ولی الآن فقط به محبوب و به اوامر او نگاه می‌کند از نقطه نظر خودش!

مرحوم آقا یک مرتبه به یکی از شاگردان و تلامذه‌ای که مدت‌ها با ایشان بودند دستوری می‌دهند. تا این دستور را می‌دهند یک مرتبه آن شخص شک می‌کند و می‌گوید: «آقا، این دستور شما موافق با شرع است یا نه؟!» تا این حرف را می‌زند ایشان می‌فرمایند: «ابدأ انجام نده! ابدأ!»

چرا آن شخص این طور می‌گوید؟ چون می‌بیند که این دستور با آن شرعی که برای خودش ساخته بود مخالف است! حالا شاید اگر آن دستور برای ما مطرح بشود بگوییم: «نه آقا، کجای این مسئله خلاف شرع است؟ و به این دلیل صحیح است!» ولی چون او بر آن شرع تمرکز و ترکز پیدا کرده بود و نفس او با تخیلات خودش عادت کرده بود، لذا نتوانست این مسئله را هضم کند و به دور افتاد!

اینجا است که هر کسی نمی‌تواند مدعی زعامت حکومت باشد! ﴿طَهَّرَا بَيْتِي﴾؛ «مکان من را امن [و طاهر] قرار بدهید!» یعنی فقط شما می‌توانید خانه مرا بسازید که دل خود را از هر زنگاری پاک کرده‌اید و از هر چه موجب نقصان و تعلق به کثرات است بیرون آورده‌اید! این دل دیگر آینه است و آن بیت، بیتی است که در آن، تعلقات حاکم نیست؛ بلکه طهارت حاکم است! در آنجا کلمات من و امثال من حاکم نیست! در آنجا مسائل و رفتار ما نمی‌تواند در بینش ما تأثیر بگذارد و ما نمی‌توانیم مسائل را موافق میل و خواست [خود تغییر دهیم!]

چه کسی به این مسئله عمل می‌کند؟ سیدالشهدا عمل می‌کند! همان سیدالشهدایی که هر سال برای رفتن به مکه، رحل خود را به ثوب کعبه مقصود روان می‌کند؛ ولی وقتی احساس می‌کند که بودنش در این ایام، آن امنیت را از بیت‌الله و از مکه بیرون می‌برد، مکه را ترک می‌کند!

سیدالشهدا به مرتبه طهارت سرّ و حقیقت شرع و احکام و آن متن واقع رسیده است، ولی ما نرسیده‌ایم! همه ما در توجهات و مسائل خودمان، مطالبی را مطرح می‌کنیم و به کارها و مسائل خودمان رنگ الهی و رنگ توحید می‌دهیم و خود را مکلف و متابع دستورات می‌پنداریم؛ اما وقتی که آن بزنگاه مسئله و آن جهات دقیقی که با نفس و تخیلات و شؤون نفسانی انسان در تعارض است پیش می‌آید، آن موقع معلوم می‌شود که ما تا چه اندازه در این ادعا صادق بوده‌ایم و پیشرفت داشته‌ایم!

اینجا است که می‌فهمیم برای رسیدن به این مرتبه و این نقطه باید از کسانی تبعیت کرد که به این طهارت سرّ رسیده‌اند و تمام وجود خود را برای معبود گذاشتند؛ و آن امام حسین است، آن حضرت ابراهیم است؛ نه هر کسی و به هر نحوی و به هر شکلی!

شما خیال می‌کنید قضیه کربلا یک قضیه عادی بوده است؟! نه خیر، ظاهرش این طور بوده است، ظاهرش آمدن و به دنبال دعوت کوفیان برای براندازی حکومت ظلم قیام کردن و از زیر بار بیعت با حکام جور و ظلم بیرون آمدن است؛ ولی باطنش این طور نیست و به نحو دیگری است! باطن مسئله همان چیزی است که برای حضرت ابراهیم اتفاق افتاد؛ منتها برای حضرت ابراهیم به یک شکل بود، ولی برای سیدالشهدا تا آخر اتفاق افتاد!

﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَئُ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ قَالَ يَٰأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِرِينَ﴾.^۱ وقتی که حضرت ابراهیم پیشنهاد می‌دهد، حضرت اسماعیل قبول می‌کند؛ ولی این مسئله انجام نمی‌شود! خدا به دنبال این آیه می‌فرماید: ﴿وَقَدَيْنَهُ يَذْبَحُ عَظِيمٍ﴾؛^۲ یعنی گرچه تو در این راه قدم برداشتی و فرزند خود را تسلیم ما نمودی، ولی ما راه تو و مکتب تو را با کس دیگری

۱. سوره صافات (۳۷) آیه ۱۰۲.

۲. سوره صافات (۳۷) آیه ۱۰۷. / سرار ملکوت، ج ۱، ص ۲۴۷:

«و ما او (اسماعیل) را به ذبحی عظیم فدا نمودیم و مقابله کردیم.»

تمام می‌کنیم؛ آن سیدالشهدا است! ما آنچه در خواب برای تو بیان کردیم، توسط این فرد در عالم خارج به منصه ظهور رساندیم!

یک وقت مرحوم آقا - رضوان الله علیه - راجع به این قضیه می‌فرمودند:

وقتی انسان به کارهای این بزرگان؛ امام حسین، موسی بن جعفر، حضرت سجاد، امیرالمؤمنین و سایر ائمه نگاه می‌کند، واقعاً مبهوت می‌شود! یعنی آیا اصلاً ممکن است یک شخص تا این حد برای ما و برای هدایت ما و برای دستگیری ما پا به میدان بگذارد؟!

سیدالشهدا برای چه حضرت علی اکبرش را داد؟ برای اینکه امروز ما در اینجا جمع بشویم! مگر غیر از این است؟! برای اینکه دو تا مطلب به گوش ما بخورد! برای اینکه یک قدمی برداریم! اصلاً ما می‌توانیم تصور کنیم که یک نفر بیاید و زن و بچه خودش، اصحاب خودش و وضع خودش را به آن کیفیت دربیارد برای اینکه دو تا حرف در گوش ما برود؟! این نهایت ایثار و بالاترین مرتبه از رحمت و عطوفت و بالاترین مرتبه از ظهور صفات جمالیه پروردگار است که می‌تواند در یک شخص ظهور پیدا کند!

امیدواریم خداوند متعال ما را شاکر آن نعمات و الطافی که بزرگان و اولیای دین برای ما کشیدند و خون دل خوردند و زندان کشیدند و دربه‌دری کشیدند، قرار بدهد! بدن آنها را برای چه زیر سُم اسب انداختند و تکه تکه کردند؟ آنها را برای چه به اسارت بردند و در حبس قرار دادند و محصور کردند؟ برای ما!

امیدواریم خداوند ما را شاکر قرار بدهد و خودش توفیق این شکر را نصیب ما کند! خودش باید توفیق بدهد. خداوند ما را به منویات و اُمینیه‌های آنها متصل کند! وجود مقدس امام زمان علیه السلام را از همه بلیات مصون و محفوظ بدارد! ما را از منتظرین واقعی آن حضرت و از ذابین حریم آن حضرت قرار بدهد! گذشتگان همه ما را ببخشد و بیامرزد! ارواح مؤمنین و مؤمنات از شیعیان امیرالمؤمنین علیه السلام را غریق بحار کرم و لطف خودش قرار بدهد! در فرج امام زمان علیه السلام تعجیل کند! در دنیا از زیارت و در آخرت از شفاعتشان ما را بی‌نصیب مگرداند!

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

فهارس عامه

آيات

روايات

اشعار

كلمات مشهوره و ضرب المثلها

اشخاص

كتب

اماكن، قبائل و فرق

منايع و مصادر

فهرست آیات^۱

الفاتحه (۱)

صفحه	رقم	آیه
۳۱۷، ۱۴۷	۵	﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾

البقرة (۲)

۴۰۴، ۳۹۸، ۳۹۷	۲	﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾
۴۵۱، ۲۲۷	۷	﴿حَتَّمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشًوَةٌ وَلَهُمْ...﴾
۴۵۵، ۴۵۴، ۴۳۵	۱۲۴	﴿وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ...﴾
۴۴۳، ۴۴۲، ۴۴۱	۱۲۵	﴿وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمَّا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ...﴾
۴۵۹، ۴۵۴، ۴۵۲	۱۲۵	﴿مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ...﴾
۴۴۲	۱۲۷	﴿وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا...﴾
۷۲، ۷۰	۱۵۵	﴿وَلَتَبْلُؤَنَّكُمْ بَنِيٌّ مِّنَ الْخَوَافِ وَالْجُوعِ وَنَقْصِ مِنَ الْأَمْوَالِ...﴾
۴۴۳	۱۶۳	﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾
۲۴۸	۱۶۸	﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾

۱. علامت: «*» برای مواردی که در پاورقی آمده لحاظ گردیده است.

آل عمران (٣)

٢٤٨	١٥	﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾
٤٤٦، ١٨٧	٢٦	﴿قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكِ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ...﴾
١٥٠	٣١	﴿إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾
٨٩	٤٩	﴿وَأُبرئِ الْأَكْمَةَ وَالْأَبْرَصَ﴾
١١٢	٥٤	﴿وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ﴾
٢٧٧	٩٧	﴿وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا﴾
١٨٦، ٨٩	١٠٣	﴿وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا... فَأَلْفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ...﴾
١٠٣	١٦٤	﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ﴾

المائدة (٥)

١٩٥، ١٩٤، ١٧١، ٤٤	١٥	﴿يَتَأَهَّلَ أُنكِحْتَبِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولًا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا...﴾
١٩٤، ١٧١، ٤٤	١٦	﴿يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ...﴾
٤٧*	٥٤	﴿وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾
٣٩٦، ٣٢٥، ٣٢٤	١٠٥	﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا عَلَيْكُمْ أَنفَسِكُمْ لَا يُضُرُّكُمْ مَن ضَلَّ إِذَا
٤٠٥، ٤٠٢		أَهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ﴾

الأنعام (٦)

٣٧١، ٣٧٠	٣٧	﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾
٣٢١	٧٠	﴿الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَعَرَّتُهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾

الأعراف (٧)

٨٨	١٢	﴿خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ﴾
----	----	---

٦٦	١٧ - ١٤	﴿قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ ... سَمَّاءِ لَهُمْ وَلَا تَجِدْ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾
٢٢٤	٢٦	﴿وَلِيَأْسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ﴾
٢٢٥، ٢٢٤، ٢٢٣	٢٧	﴿يَبْنِيْ عَادَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمْ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ ...﴾
٣٧١، ٣٧٠	٣١	﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾
٢٤٨	٣٤	﴿فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾
٤٣٣	١٤٢	﴿وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأْتَمَمْنَا بَعْثَهَا بَعْثًا﴾
٣٤٨	١٧٢	﴿وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي عَادَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ ...﴾

الأنفال (٨)

٢٥٢، ٢٤٥، ٢٤٢	٢٤	﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ ... أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾
٢٦٠، ٢٥٨	٣٢	﴿اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابَ ...﴾
١٨٤	٣٤	﴿أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾

التوبة (٩)

٣٦٣*	٣٣	﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ ...﴾
٢٦٩، ٢٦٨، ٢٣٤	١٠٢	﴿وَعَاخِرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَعَاخِرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾
٤٢٠، ٣٢٧	١٠٧	﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ...﴾
١٨١، ١٨٠، ١٧٥	١٠٨	﴿لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا لِمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ ...﴾

يونس (١٠)

١٢٧	٧	﴿إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنَّنُوا بِهَا وَ...﴾
١٢٨	٨ - ١٠	﴿أُولَئِكَ مَاؤُنْهُمُ النَّارُ بِمَا ... دَعَوْهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

٣٢	﴿فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّي إِلَّا الضَّلَالُ﴾	٣٧٩.
٥٧	﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءً لِمَا فِي...﴾	٢٨، ٢٦، ٢٣.
٦٢	﴿أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾	٣١٩.

هود (١١)

١٧	﴿إِمَامًا وَرَحْمَةً﴾	٢٧٣.
----	-----------------------	------

يوسف (١٢)

١٠٨	﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾	١٧٢، ١٧٠، ١٦٧، ١٦٦، ٣٦٥، ٣٦٤، ١٨٥، ١٧٣، ٣٧٨، ٣٧٧، ٣٧٠، ٣٦٦، ٣٨٤، ٣٨٣، ٣٨١، ٣٨٠.
-----	--	--

إبراهيم (١٤)

٥	﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ﴾	٤١٦، ٤١٥، ٤١٤، ٢٨٦، ٤٣٥، ٤٢٥، ٤٢٤.
---	--	---------------------------------------

الحجر (١٥)

٣	﴿ذَرَهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾	٣٢١.
٢٩	﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾	٣٤٨.

النحل (١٦)

٦١	﴿فَإِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ لَا يَسْتَأْذِنُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾	٢٤٨.
٩٧	﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِمَّنْ ذَكَرَ أَوْ أَنْفَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً...﴾	٢٤٦، ٢٤٥.

إسراء (١٧)

٤٢٦	١	﴿سُبْحٰنَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ ۗ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَىٰ ...﴾
٢٩٥، ٢٧٤	٧١	﴿يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ أَنَابِسٍ بِإِيمَانِهِمْ فَمَنْ أُوْفِيَٰ كِتَابُهُ وَبِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا﴾
٢٧٤	٧٢	﴿وَمَنْ كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ وَأَصْلَبُ سَبِيلًا﴾
٢٦	٨٢	﴿وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾

الكهف (١٨)

١٤٨، ١٤٦	١٠	﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ ...﴾
٤٢٨، ٢٠٥، ١٩٦	١٠٣	﴿قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا﴾
٤٢٨، ١٩٦	١٠٤	﴿الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يُحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ ...﴾
٢٦٢، ٢٥١	١١٠	﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ ...﴾

مريم (١٩)

٨٩	٣٠	﴿آتَانِي الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا﴾
١٠٨	٧١	﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا﴾
١١٢، ١١٠، ١٠٨	٧٢	﴿ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾

طه (٢٠)

٢٢١، ٢٢٠	١١٧ و ١١٨	﴿فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ لَا تَجْعَلَ فِيهَا زَوٰجًا وَلَا تَعْرَىٰ﴾
٢٢٠	١١٩	﴿وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَصْحَىٰ﴾
٢٢٢، ٢٢٠	١٢٠	﴿فَوَسَّوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطٰنُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَىٰ شَجَرَةِ الْخُلْدِ ...﴾

الأنبياء (٢١)

٢٣١، ٢٢٨، ٢١٤	١٠١	﴿إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ﴾
---------------	-----	---

- ﴿لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ خَلِيدُونَ﴾ ١٠٢ .٢١٤
 ﴿لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَرَاغُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّهُمْ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمْ...﴾ ١٠٣ .٢٣٣، ٢٣٢، ٢١٤

الحج (٢٢)

- ﴿حَسِيرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ ١١ .٣٧٩، ١٧٨
 ﴿فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبَ الَّتِي فِي الصُّدُورِ﴾ ٤٦ .٢٤٣
 ﴿يَتَأْتِيهَا النَّاسُ ضُرْبَ مَثَلٍ فَاَسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْعًا...﴾ ٧٣ .٣٤٤، ٣٣٨، ٢٩٤، ٣٥٨، ٣٤٦

المؤمنون (٢٣)

- ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾ ١٤ .٢١٦، ٢١٥
 ﴿إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ﴾ ٣٧ .٤١٦، ٣٢٢، ٣٢١، ٤١٧
 ﴿رَبِّ ارْجِعُونِ * لَعَلِّي أَعْمَلُ ... تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ ٩٩ و ١٠٠ .٢٣٣

النور (٢٤)

- ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ﴾ ٥٤ .٣٨٤

الشعراء (٢٦)

- ﴿فَعَقَرُوهَا فَاصْبَحُوا نَدِيمِينَ﴾ ١٥٧ .٤٩*
 ﴿وَأَنْدِزْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ﴾ ٢١٤ .٩١

العنكبوت (٢٩)

- ﴿الْم﴾ ١ .١٢٢

- ﴿أَحْسِبَ النَّاسَ أَنْ يَتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ﴾ ٢ .١٢٣، ١٢٢
 ﴿وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهُوٌّ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ...﴾ ٦٤ .٤١٧، ٢٤٧

الروم (٣٠)

- ﴿يَعْلَمُونَ ظَهْرًا مِنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَفْلُونَ﴾ ٧ .٢٤٦

الأحزاب (٣٣)

- ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ...﴾ ٣٣ .٣٣٠، ٣٠٤
 ﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ...﴾ ٧٢ .٨٢، ٨٠

سبا (٣٤)

- ﴿سِيرُوا فِيهَا لِيَالِي وَأَيَّامًا ءَامِنِينَ﴾ ١٨ .٢٧٧، ٢٧٦

الفاطر (٣٥)

- ﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ...﴾ ٣٢ .٣١٠، ٢٢٨، ٢٢٧، ٢٢٦
 ﴿وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بإِذْنِ اللَّهِ...﴾
 ﴿جَنَّاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُجَلِّونَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرٍ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا﴾ ٣٣ .٣١٩، ٣١٠، ٢٢٨
 ﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾ ٣٤ .٣١٩، ٣١٠، ٢٢٨
 ﴿الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نُصَبٌ وَلَا...﴾ ٣٥ .٣٢٠، ٣١٠، ٢٢٨
 ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا...﴾ ٣٦ .٣٢٣، ٣٢٢
 ﴿وَهُمْ يَصْطَرِحُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي...﴾ ٣٧ .٣٢٤، ٣٢٣، ٣٢٢

يس (٣٦)

- ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ﴾ ١٢ .٤٣

١٤٤	٢١	﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَ...﴾
٣٥٠، ٣٤٧	٦٠	﴿أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ...﴾
٣٤٧	٦١	﴿وَأَنِ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ﴾

الصّافات (٣٧)

٤٦٠، ٤٥٦، ٤٥٥	١٠٢	﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعَىٰ قَالَ يَا بَنِي آدَمَ إِنِّي أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ...﴾
٤٦٠	١٠٧	﴿وَقَدَيْتَنَّهُ يَذَّيْبُ عَظِيمٍ﴾

ص (٣٨)

٣٤٨	٧٢	﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي﴾
١٦٢	٨٢	﴿فَاعْبَدِيكَ يَا بَنِي آدَمَ أَجْمَعِينَ﴾
١٦٢	٨٣	﴿إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ﴾

الزّمر (٣٩)

٢٣٤	٥٣	﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ...﴾
٤١٩، ٤١٨، ٣١٥	٥٦	﴿يَحْسِرَتُنِّي عَلَىٰ مَا فَرَطْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ﴾
٤٢٠		

فُصِّلَتْ (٤١)

١٠٩	٤٤	﴿أُولَئِكَ يُنَادُونَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ﴾
-----	----	---

الحجرات (٤٩)

٦٢	١	﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْدِمُوا فِي يَدَيْ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ...﴾
----	---	--

الدَّارِيَات (٥١)

﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ٥٥ .١١١

النَّجْم (٥٣)

﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى﴾ ٨ .٢١٧

﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى﴾ ٩ .٢١٧، ١٢٩

القمر (٥٤)

﴿فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ﴾ ٥٥ .١٠٨

الواقعة (٥٦)

﴿فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ... فَسَلِّمْ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ اللَّيْمِينَ﴾ ٨٨ - ٩١ .٤٢١

الحشر (٥٩)

﴿وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ ١١ .١٧٥

المنافقون (٦٣)

﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ...﴾ ١ .١٧٥

﴿وَاللَّهُ الْعِزَّةُ لِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾ ٨ .٤٤٧

التغابن (٦٤)

﴿يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ﴾ ٩ .٣١٥

التَّحْرِيم (٦٦)

﴿إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ...﴾ ٤ .١٨٥

المعارج (٧٠)

﴿سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ﴾ ١ .١٨٤

المدثر (٧٣)

﴿يَتَأْتِيهَا الْمَرْمِلُ * فَمِ الْبَلِّ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ٢ و ١ .٥٣

المزمل (٧٤)

﴿يَتَأْتِيهَا الْمَدْيَرُ * فَمِ الْبَلِّ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ٢ و ١ .٥٣

عبس (٨٠)

﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ... لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾ ٣٧ - ٣٤ .٢٥٦

الإنشاق (٨٤)

﴿يَتَأْتِيهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلْقِيهِ﴾ ٦ .١٠٥، ١٠٠

﴿فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ... يَدْعُوا بُرُورًا * وَيَصَلِّي سَعِيرًا﴾ ١٢ - ٧ .١٠٠

الشرح (الإنشراح) (٩٤)

﴿فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا * إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا﴾ ٦ و ٥ .٧١

التين (٩٥)

- ٤ ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾
٢١٨-٢١٥، ١٠٦، ١٠٥، ٢٢٧، ٢٢١
- ٥ ﴿ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ﴾
٢١٥، ١٠٦، ١٠٥، ٢١٩، ٢١٨، ٢١٦
- ٦ ﴿إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾
٢١٩، ٢١٥، ١٠٥، ٢٣٠، ٢٢٠

القدر (٩٧)

- ٥-١ ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ... الْقَدْرِ * سَلَّمَ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ﴾
٦٢

العصر (١٠٣)

- ٣-١ ﴿وَالْعَصْرِ * إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي... وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾
٢٨٥

النصر (١١٠)

- ٣-١ ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ * وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا * فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَأَسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾
٣٣٧، ٣٣٤، ٢٨٢، ٤١٣، ٣٦٣

الإخلاص (١١٣)

- ٤-١ ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾
١٢١، ٧٩، ٩٩، ٤٢، ٢١٣، ١٩٣، ١٦٥، ١٤٤، ٣٩٥، ٣٠٩، ٢٦٧، ٢٤٢

الناس (١١٤)

- ١ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾
١١١

فهرست روایات

الف) دعای قنوت نماز عید

- اللَّهُمَّ أَهْلَ الْكِبْرِيَاءِ وَالْعَظَمَةِ وَأَهْلَ الْجُودِ وَالْجَبْرُوتِ وَأَهْلَ الْعَفْوِ
وَالرَّحْمَةِ وَأَهْلَ التَّقْوَى وَالْمَغْفِرَةِ
أَسْأَلُكَ بِحَقِّ هَذَا الْيَوْمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدًا وَلِمُحَمَّدٍ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ذُخْرًا وَسُرْفًا وَكَرَامَةً وَمَزِيدًا
.٣٦، ١٣٤، ٣٢٨، ٣٨٥.
- أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُدْخِلَنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَ فِيهِ
مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ
.١٣٤، ١١٧، ١١٦، ٩٤، ٧٤، ٣٧٣، ١٢٩، ١٣٤،
١٦٠، ٢٣٦، ٣٠٢، ٣٢٨،
.٣٢٩، ٣٨٥.
- وَأَنْ تُخْرِجَنِي مِنْ كُلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّدًا وَآلَ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتِكَ
عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ
.٣٧٣، ٧٤، ٩٤، ١١٦، ١١٧، ١٣٤،
١٦١، ٢٠٣، ٢٣٧، ٣٠٤،
.٣٣٠، ٣٨٧.
- اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا سَأَلْتُكَ بِهِ عِبَادُكَ الصَّالِحُونَ
وَأَعُوذُ بِكَ مِمَّا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عِبَادُكَ الْمُخْلِصُونَ
.٣٧٣، ٥٦، ٧٥، ٩٥، ١١٧، ١٣٧، ١٦٢،
١٩٠، ٢٣٨، ٢٦٢، ٣٣١، ٣٨٩.

ب) سایر روایات

- اجتمعوا علی مائدهٍ شبعها قصیرٌ و جوعها طویل! (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۹.
- إذ رَغِبَ عَنْكُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا وَ اتَّخَذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُؤًا وَ ... (احد الصادقین علیهما السلام) ۴۷.
- اسْتَعِدَّ لِسَفَرِكَ وَ حَصَّلْ زَادَكَ قَبْلَ حُلُولِ أَجَلِكَ (امام مجتبی علیه السلام) ۳۷۹.
- اسْتَقَمْتَ قَلْبَكَ؛ الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتَ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَ ... (رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۳۵۰.
- إِعْرِفْ إِمَامَكَ فَإِنَّكَ إِذَا عَرَفْتَ لَا يَضُرُّكَ تَقَدَّمَ ... (امام صادق علیه السلام) ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۹.
- أَعْضَادٌ وَ أَشْهَادٌ [وَ مِثَاةٌ وَ أَدْوَادٌ] وَ حَفَظَةٌ وَ رُؤَادٌ ... (امام زمان علیه السلام) ۸۴.
- أَفِّ لِرَجُلٍ لَا يَجْعَلُ يَوْمًا لِمَعَاهِدَةٍ نَفْسِهِ (رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۳۳۲.
- أَفِّ لِرَجُلٍ لَا يُفْرِغُ نَفْسَهُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ لِأَمْرِ دِينِهِ ... (امام صادق علیه السلام) ۳۳۳*.
- أَلَا وَ إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ ذَهْرِكُمْ نَفْحَاتٍ ... (رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۱۶۰، ۲۵۰.
- أَلَا وَ إِنَّكُمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَى ذَلِكَ وَ لَكِنْ أَعِينُونِي بِوَرَعٍ ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۱۵۲.
- إِلَهِي كَفَى بِي عِزًّا أَنْ تَكُونَ لِي رَبًّا، وَ كَفَى بِي فَخْرًا أَنْ ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۴۶.
- اللَّهُمَّ اِحْمِلْنِي عَلَى عَفْوِكَ وَ لَا تَحْمِلْنِي عَلَى عَدْلِكَ (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۵۶*.
- اللَّهُمَّ إِنَّ شَيْعَتَنَا مِنَّا، خُلِقُوا مِن فَاضِلِ طِينَتِنَا وَ ... (رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۲۷۹.
- اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغُبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعَزِّبُهَا ... (امام زمان علیه السلام) ۴۳، ۱۴۴، ۱۹۴، ۲۳۸.
- اللَّهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ وَ زِدْ وَ بَارِكْ عَلَى أَوَّلِ الْعَدَدِ وَ ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۱۴۴.
- اللَّهُمَّ كُنْ لِي وَلِيَّكَ الْحُجَّةِ بْنِ الْحَسَنِ صَلَوَاتِكَ ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۳۳۸، ۳۳۴، ۳۰۶، ۲۳۸، ۱۰۰، ۴۳.
- اللَّهُمَّ وَ عَامِلِنَا بِفَضْلِكَ وَ لَا تُعَامِلِنَا بِعَدْلِكَ! (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۵۶.
- أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ ... (امام هادی علیه السلام) ۳۹۱*.
- إِنَّ اللَّهَ [عَزَّ وَجَلَّ] خَلَقَ قَوْمًا لِلْحَقِّ، فَإِذَا مَرَّ بِهِمُ الْبَابُ ... (امام صادق علیه السلام) ۲۲۹.
- إِنَّ قَوْمًا عَبَدُوا اللَّهَ رَغْبَةً فِتْلِكَ عِبَادَةَ التُّجَّارِ؛ وَ إِنَّ قَوْمًا ... (امام صادق علیه السلام) ۱۲۴*.
- إِنَّ مِنْ أَبْغَضِ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَرَجُلَيْنِ؛ رَجُلٌ ... (امیرالمؤمنین علیه السلام) ۲۸*.
- أَنَا الَّذِي عَصَيْتُ جَبَّارَ السَّمَاءِ، أَنَا الَّذِي أُعْطِيتُ عَلَى ... (امام سجّاد علیه السلام) ۹۰.

۱. این روایت در سایر موارد به عنوان دعای پایانی مجالس بیان شده است.

- أنا عند حسن ظنّ عبدی المؤمن بی
(حدیث قدسی) ۲۶۱.
- إثم أعلم منكم!
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۶۸.
- إني تارك فيكم الثقلين؛ كتاب الله و عترتي!
(رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۴۷، ۳۷۴.
- أوصيكم عباد الله (و إياي) بتقوى الله التي ...^۱
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۱، ۶۱، ۷۹، ۹۹.
- أيها الناس، لا تستوحشوا في طريق الهدى لِقلة أهله
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۸.
- أيها الناس، من سلك الطريق الواضح ورد الهاء ...
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۸.
- آخر الدواء الكي!
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۶۵.
- تجد الرجل لا يخطئ بلام ولا واو خطيئاً مصقعاً و ...
(امام صادق علیه السلام) ۲۳۱، ۳۵۵.
- توبة الأنبياء من اضطراب السرّ؛ و توبة الأولياء من ...
(امام صادق علیه السلام)* ۲۳۷.
- الحمد لله الواصل الحمد بالنعم و النعم ...^۲
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۱، ۶۱، ۷۹، ۹۹.
- دعا إليها أسمع داع و عاها خير و اع
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۲۶.
- الدنيا دار ممر لا دار مقرّ
(امیرالمؤمنین علیه السلام)* ۴۱۶.
- ستفترق أمتي: على ثلاثة فرق فرقة أهل حق لا ...
(رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۲۷۲.
- السلام عليك من ناصر أعان على الشيطان ...
(امام سجّاد علیه السلام) ۳۳۲.
- شقيّ الأتقياء من باع دينه بديناه، و أشقى ...
(رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم)* ۲۵۵.
- طبيب دواؤ بطنه قد أحكم مراهمه و أمهي مواسمه ...
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۶۴، ۲۵۳.
- على مع الحق و الحق مع عليّ و هو الإمام ...
(رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم)* ۱۵۸، ۲۷۲.
- فاسمعوا له و أطيعوه
(رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۹۲.
- فإن الشقيّ من حرّم غفران الله في هذا ...
(رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم) ۷۵، ۲۳۵.
- فإن الناس [قد] اجتمعوا على مائدة شبعها قصير و ...
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۴۸.
- فإنكم لو قد عاينتم ما قد عاين من مات منكم بجزعتم ...
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۱۸۷.
- فتأس بنبيك الأطيب الأطهر، فإن فيه أسوة لمن تأسى ...
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۱۵۲.
- فخذوا من ممركم ليمقركم!
(امیرالمؤمنین علیه السلام) ۳۱۱.
- فقد وفدت إليكم إذ رغبت عنكم أهل الدنيا و اتخذوا ...
(احد الصادقين عليهما السلام) ۴۶.

۱ و ۲. این روایت شریف در ابتدای تمام مجالس به جز مجلس اول به عنوان خطبه آغازین بیان شده است.

- قد أَحَكَمَ مَرَاهِمَهُ
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٦٤.
- قد نَصَبَ جُثَّالَ النَّاسِ شِبَائِكَ مِنْ غُرُورٍ
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٢٨.
- قَصَمَ ظَهْرِي صِنْفَانٍ: جَاهِلٌ مُتَنَسِّكٌ وَ عَالِمٌ مُتَهَتِّكٌ
(امیر المؤمنین علیه السلام) *٢٧، ١٦٧.
- قَلْبُ الْمُؤْمِنِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ
٣٤٧.
- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَدَأُبُّ فِي صِيَامِهِ وَ قِيَامِهِ فِي لَيَالِيهِ وَ أَيَامِهِ
(امام سجّاد علیه السلام) ١٥٩.
- كَفَى بِالْمَرْءِ أَنْ يَشْتَغَلَ بِعُيُوبِهِ عَنْ عِيُوبِ النَّاسِ
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٢٠٧.
- كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابِنَ اللَّبُونِ: لَا ظَهَرَ فَيْرَكَبَ، وَ لَا ...
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٤٣١، ٤٢٧.
- كُنْتُ جَارًا جَاوَزَكُم بَدَنِي
(امیر المؤمنین علیه السلام) ١١٥.
- لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ اللَّيَالِي وَ الدُّهُورِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَدَدَ ...
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٤٣٦.
- لَا تُحَرِّكُهُ الْعَوَاصِفُ
(امام صادق علیه السلام) ٤٨.
- لَا تَقُلُ الْفَارِسِي، وَ لَكِنْ قُلْ سَلْمَانَ الْمُحَمَّدِي! أَتَدْرِي ...
(امام صادق علیه السلام) *١٥٤.
- لَا جَرَمَ أَنْ مَنْ عَلِمَ اللَّهُ مِنْ قَلْبِهِ ... لَا يُرِيدُ إِلَّا صِيَانَةَ ...
(امام عسکری علیه السلام) ٢٩٦، ٣٠٠.
- لَا فَرْقَ بَيْنَكَ وَ بَيْنَهَا [بَيْنَهُمْ] إِلَّا أَنَّهُمْ عِبَادُكَ وَ خَلْقُكَ ...
(امام زمان علیه السلام) ٢٩٠.
- لَا مَفَرَّ مِنَ الْأَجَلِ وَ خَرَجَ قَائِلًا
(امیر المؤمنین علیه السلام) *١٤٨.
- لَا يَمُوتَنَّ أَحَدُكُمْ إِلَّا وَ هُوَ يُحْسِنُ الظَّنَّ بِاللَّهِ ...
(رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٣٥.
- لَوْ دَنَوْتُ أَنْمَلَةً لَا خَيْرَ قُتُّ
(رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢١٧.
- لَوْ عَلِمَ أَبُو ذَرٍّ مَا فِي قَلْبِ سَلْمَانَ، لَكَفَّرَهُ أَوْ قَتَلَهُ
(رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٥.
- لَوْ لَا تَكْثِيرٌ فِي كَلَامِكُمْ وَ تَمْرِيحٌ فِي قُلُوبِكُمْ ...
(رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٠٦، ٤٣٥.
- لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يُجَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ ...
(امام صادق علیه السلام) *٣٣٢.
- لِيَكُونَ وَزِيرًا وَ خَلِيفَةً وَ وَصِيًّا مِنْ بَعْدِي؟
(رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٩١.
- مَا أَسْرَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ [آلِهِ] وَ سَلَّمَ شَيْئًا ...
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٤٣١.
- مُتَّبِعٌ بِدَوَائِهِ مَوَاضِعَ الْغَفْلَةِ وَ مَوَاطِنَ الْحَيْرَةِ
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٢٥٧.
- مَنْ تَوَاضَعَ غَنِيًّا لِغِنَاهُ فَقَدْ كَفَرَ
(رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٤٤٥.
- مَنْ دَانَ بِدِينٍ يَجْهَدُ فِيهِ نَفْسَهُ وَ لَيْسَ لَهُ إِمَامٌ مِنَ اللَّهِ فَسَعِيَّهُ ...
(امام باقر علیه السلام) ٢٩١.
- مَنْ زَارَ عَبْدَ الْعَظِيمِ بَرِيًّا كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ بِكَرْبَلَاءَ
(امام هادی علیه السلام) ٣٩١.
- الْمُؤْمِنُ كَيْسٌ
(امیر المؤمنین علیه السلام) ٣١٥.

- نَحْنُ مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَمَرْنَا أَنْ تُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَيَّ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٢٤.
 نِعَمَ الْمَوْعِظَةِ
 وَ اجْعَلْ لِنَفْسِكَ فِيهَا بَيْنَكَ وَ بَيْنَ اللَّهِ [تعالى] أَفْضَلَ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ٢٧١.
 وَ أَحَبَّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأَسِّيَ بِنَبِيِّهِ
 وَ اضْطَفَى شُبْحَانَهُ مِنْ وَلَدِهِ أَنْبِيَاءَ أَخَذَ عَلَى الْوَحْيِ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ٤٣٣.
 وَ اعْمَلْ لِدُنْيَاكَ كَأَنَّكَ تَعِيشُ أَبَدًا وَ اعْمَلْ لِآخِرَتِكَ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ١٥٣.
 وَ اللَّهُ لَأَنَّ دُنْيَاكُمْ هَذِهِ أَهْوَنُ إِلَيَّ مِنْ عَفْطَةِ عَنَزٍ
 وَ اللَّهُ مَا أَسْمَعُكُمْ الرَّسُولُ [شَيْئًا] إِلَّا وَ هَا أَنَا ذَا ... (امير المؤمنين عليه السلام) ١٥٣، ٥٠، ١٥٧.
 وَ إِنَّهُ لَيُعَانُ عَلَيَّ قَلْبِي وَ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي كُلِّ ... (رسول الله صَلَّى الله عليه و آله و سلم) ٩٥.
 وَ آخِرٌ قَدْ تَسَمَّى عَالِمًا
 وَ صَحِبُوا الدُّنْيَا بِأَبْدَانٍ أُرْوَاهَا مُعَلَّقَةً بِالْمَحَلِّ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ١١٢، ١١٤، ١١٥.
 وَ لَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى ... كَافٍ لَكَ فِي الْأَسْوَةِ
 وَ لَقَدْ كَانَ فِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى ... يَدْلُكَ عَلَى مَسَاوِي ... (امير المؤمنين عليه السلام) ١٥٥، ١٥٣.
 وَ لَكِنَّهُ يَقِيضُ لَهُ مُؤْمِنًا يَقِفُ بِهِ عَلَى الصَّوَابِ
 وَ لَمْ يَخْلُقِ اللَّهُ يَقِينًا لَا شَكَّ فِيهِ أَشْبَهَ بِشَكِّ لَا يَقِينَ ... (امام صادق عليه السلام) ١١٠.
 وَ لَوْلَا الْأَجَلُ الَّذِي كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ لَمْ تَسْتَقِرَّ أُرْوَاهُهُمْ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ٤٤٨.
 هَبْنِي صَبْرْتُ عَلَى حَرِّ نَارِكَ فَكَيْفَ أَصْبِرُ عَنِ النَّظْرِ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ١٣٧، ١٣٨.
 هُمْ أَضْرُّ عَلَى ضَعْفَاءِ شِيعَتِنَا مِنْ جَيْشٍ يَزِيدُ ... (امام عسكري عليه السلام) ٢٦.
 يَا إِسْحَقُ، خِيفَ اللَّهُ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنْ كُنْتَ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ ... (امام صادق عليه السلام) ٥٠، ٢٠٧.
 يَا مَنْ غَلَبَتْ [سَبَقَتْ] رَحْمَتُهُ غَضَبَهُ
 يَرُونَ مَا لَا يَرَى النَّاسُ وَ يَسْمَعُونَ مَا لَا يَسْمَعُونَ
 يَضَعُ ذَلِكَ حَيْثُ الْحَاجَةُ إِلَيْهِ مِنْ قُلُوبٍ عُمِيٍّ وَ آذَانٍ صُمٍّ ... (امير المؤمنين عليه السلام) ٦٥.
 الْيَوْمَ عَمَلٌ وَ لَا حِسَابَ وَ غَدًا حِسَابٌ وَ لَا عَمَلٍ
 (امير المؤمنين عليه السلام) ١٠٩، ٤١٨.

فهرست اشعار

الف) اشعار عربی

- .۴۰۸، ۱۸۹ أَقُولُ لِلنَّارِ حِينَ تَوَقَّفُ لِلْعَرَضِ (سید حمیری)
- .۱۰۴ أُولَئِكَ أَبَائِي فَجِئْتَنِي بِمِثْلِهِمْ (فرزدق)
- .۱۴۸* خَلُّوا سَبِيلَ الْجَاهِدِ الْمُجَاهِدِ (امیرالمؤمنین علیه السلام)
- .۱۸۹ دَعِيهِ لَا تَقْرِبِيهِ إِنَّ لَهُ (سید حمیری)
- .۴۰۸ ذَرِيهِ فَلَا تَقْرِبِيهِ إِنَّ لَهُ (سید حمیری)
- .۳۳۱ عَلَيْكَ مَا صِرْفًا وَإِنْ شِئْتَ مَرْجَهَا (ابن فارض)
- .۱۴۸* فِي اللَّهِ لَا يَعْبُدُ غَيْرَ الْوَاحِدِ (امیرالمؤمنین علیه السلام)
- .۱۸۸ قَوْلٌ عَلَىٰ لِحَارِثٍ عَجَبٌ (سید حمیری)
- .۴۰۷، ۱۸۹ وَأَنْتَ عِنْدَ الصَّرَاطِ تَعْرِفُنِي (سید حمیری)
- .۲۰۸ وَعِنْدِي عِيدِي كُلُّ يَوْمٍ أَرَىٰ بِهِ (ابن فارض)
- .۲۰۸ وَكُلُّ اللَّيَالِي لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِنْ دَنْتَ (ابن فارض)
- .۴۰۷، ۱۸۸ يَا حَارِ هَمْدَانَ مَنْ يَمُتُ يَرِنِي (سید حمیری)
- .۱۸۸ يَعْرِفُنِي طَرْفُهُ وَأَعْرِفُهُ (سید حمیری)

ب) اشعار فارسی

- آب کی نوشم من از مرداب یونان و فرنگ (مهدی الهی قمشه‌ای) .۳۲
- از آن چرخه که گرداند زن پیر (نظامی گنجوی) .۴۲۲، ۴۲۳
- ای مگس عرصهٔ سیمغ نه جولانگه توست (حافظ) .۳۲۶
- آینه شو وصال پری طلعتان طلب (صائب تبریزی) .۴۵۴
- بر سر تربت ما چون گذری همّت خواه (حافظ) .۱۴۰
- بگفتا گر این مرد بد می کند (سعدی) .۲۲۶
- پشه کی داند که این باغ از کی است (مولوی) .۴۴
- تو کز سرای طبیعت نمی روی بیرون (حافظ) .۴۳۱
- جمال یار ندارد نقاب و پرده ولی (حافظ) .۴۳۱
- جهان، آن تو و تو مانده عاجز (شبستری) .۴۲۳
- چه کردی فهم از دین العجائز (شبستری) .۴۲۳
- چو علم آموختی از حرص، آنکه ترس کاندر شب (سنائی) .۲۸۹
- چو محبوبسان به یک منزل نشسته (شبستری) .۴۲۳
- حافظ وظیفهٔ تو دعا گفتن است و بس (حافظ) .۳۸۴
- خلیل آسا برو حق را طلب کن (شبستری) .۴۲۴
- خوش بود گر محک تجربه آید به میان (حافظ) .۴۵۰
- دنیا همه هیچ و اهل دنیا همه هیچ .۳۸۸
- ده بود آن نه دل که اندر وی (سنائی) .۳۴۳
- رگ‌رگ است این آب شیرین و آب شور (مولوی) .۱۰۱
- شبان وادی ایمن گهی رسد به مراد (حافظ) .۴۳۶
- طوطیان در شکرستان کامرانی می کنند (حافظ) .۳۲۶
- فیض روح القدس ار باز مدد فرماید (حافظ) .۸۹
- گل مراد تو آنکه نقاب بگشاید (حافظ) .۵۵
- گه دلم پیش تو گاهی پیش اوست (عمان سامانی) .۳۴۱
- مرد باید که گیرد اندر گوش (سعدی) .۸۱
- من که ملول گشتمی از نفس فرشتگان (حافظ) .۵۴
- میاسا روز و شب اندر مراحل (شبستری) .۴۲۳
- میان ماه من تا ماه گردون .۴۵۰

.۳۰	نام احمد نام جمله انبیاست (مولوی)
.۴۲۳	نشستی چون زنان در کوی ادبار (شبستری)
.۸۶	هر کسی از ظنّ خود شد یار من (مولوی)
.۳۳	هر که در خانه‌اش صنم دارد
.۴۳۲	ولی تو تالِب معشوق و جامِ می خواهی (حافظ)
.۲۲۶	یکی بر سر شاخ و بُن می‌برید (سعدی)

کلمات مشهوره و ضرب المثل‌ها

.۱۵۸	إِنَّ الْمَرْءَ لَيَهْجُرُ
.۵۱، ۵۰، ۴۶	حَسْبُنَا كِتَابُ اللَّهِ
.۳۸۵	ره چنان رو که رهروان رفتند
.۳۸۹، ۳۰۳، ۱۳۶	گر گدا کاهل بود تقصیر صاحب‌خانه نیست
.۴۳۵	هر کس بیشتر پول می‌دهد، بیشتر آتش می‌گیرد

فهرست اشخاص

الف) أسماء أنبياء و أولياء صلوات الله عليهم أجمعين

٤٦ - ٥٠، ٥٢، ٥٤، ٦٤، ٦٨، ٧٣، ٩٢، ٩٣، ٩٤،
* ١٠٠، ١٠٣، ١٠٤، ١٠٦، ١٠٧، ١١٠، ١١٢،
١١٥، ١١٨، ١٢٤*، ١٣٤، ١٣٧، ١٣٨،
١٤٦، ١٤٨، ١٤٩، ١٥١ - ١٥٥، ١٥٧، ١٥٨،
١٦٧، ١٦٩، ١٧٣، ١٨٤ - ١٨٩، ١٩٧ - ٢٠٠،
٢٠٢ - ٢٠٥، ٢٥٣، ٢٧٢ - ٢٧٦، ٢٨٩، ٢٩٢،
٣٠١، ٣٤٨، ٣٧٢ - ٣٧٥، ٣٧٧، ٣٧٨، ٣٨١،
٣٨٢، ٣٨٥، ٤٠٢، ٤٠٦، ٤٠٨، ٤٢٢، ٤٢٦ -
٤٣١، ٤٣٤، ٤٤٦ - ٤٤٩، ٤٦١.

حضرت فاطمه، دختر پیغمبر سلام الله عليها:
١٠٤، ١٠٣، ٥٤.

حضرت امام حسن، مجتبی علیه السلام:
٥٤، ٥٢، ١٥١، ١٥٢، ١٧٣، ٣٧٩، ٤٥٣.

حضرت امام حسین، الحسين بن علی،
سید الشهداء علیه السلام: ٢٦، ٥٢، ٥٤، ٥٥،
٦٥، ٦٧، ٦٩، ١٣٠ - ١٣٣، ١٥١، ١٥٦، ١٨٢،
١٨٣، ٢٦٠، ٤٥٩، ٤٦١.

حضرت محمد، احمد، المصطفى، أبی القاسم،
رسول الله، رسول، رسول اکرم، رسول خاتم،
رسول خدا، خاتم انبياء، پیامبر، پیغمبر صلی الله
عليه و آله و سلم: ٢٤، ٢٦، ٢٧، ٣٠، ٣١، ٤٤ -
٤٧، ٥٠، ٥٢، ٥٣، ٥٤، ٦١، ٦٤، ٦٨، ٧٣، ٨٤، ٨٥،
٩١ - ٩٤، ٩٩، * ١٠٠، ١٠٢، ١٠٣، ١٠٤، ١٠٨،
١١٣، ١١٦، ١٢٣، ١٢٨، ١٢٩، ١٣٤ - ١٣٧، ١٤٥،
١٤٦، ١٤٩ - ١٦١، ١٦٦ - ١٧٢، ١٧٤، ١٧٥،
١٧٧، ١٧٨، ١٨٠ - ١٨٦، ١٩٥، ١٩٨، ٢٠٢، ٢٠٣،
٢٠٣، ٢٠٦، ٢٠٨، ٢٣٥، ٢٣٧، ٢٤٣، ٢٥٠، ٢٥٢ -
٢٥٥، ٢٥٧، ٢٥٩، ٢٧٢، ٢٧٤، ٢٧٦، ٢٧٧،
٢٧٨، ٢٨١، ٢٨٦، ٢٩٠، ٣٠١، ٣٠٣، ٣٠٤، ٣١٦،
٣٢١، ٣٢٣، ٣٢٩، ٣٣٠، ٣٣٢، ٣٥٠، ٣٦٥، ٣٧١ -
٣٧٩، ٣٨١، ٣٨٢، ٣٨٣، ٣٨٥، ٣٨٦، ٣٨٧،
٤٠٢، ٤٠٣، ٤٠٤، ٤٢٨، ٤٣٥، ٤٤٤، ٤٤٥.

حضرت امیر المؤمنین، علی بن أبی طالب
علی علیه السلام: ٢٤، ٢٧، ٢٨، ٣١، ٣٢، ٣٥،

۳۶، ۴۵، ۴۷*، ۴۷، ۵۰، ۷۲، ۸۴، ۹۰، ۹۳، ۹۴،
 ۱۰۴، ۱۰۷، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۲۸، ۱۲۹،
 ۱۳۰، ۱۳۶، ۱۳۸، ۱۵۱، ۱۵۲*، ۱۶۱،
 ۱۶۹، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۹، ۲۰۸، ۲۳۶، ۲۵۴،
 ۲۵۹، ۲۷۹، ۲۹۰، ۲۹۲، ۲۹۸، ۳۰۱ - ۳۰۴،
 ۳۱۲، ۳۲۳، ۳۲۶، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۶۷، ۳۷۱،
 ۳۷۹، ۳۸۷، ۳۹۲، ۴۲۳، ۴۲۶.

حضرت ابراهیم علیه السلام: ۳۴۱، ۴۲۴،
 ۴۴۲، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۴ - ۴۵۸، ۴۶۰.

حضرت موسی، موسی بن عمران علیه السلام:
 ۷۳، ۸۸، ۲۸۶، ۲۸۸، ۲۹۰، ۴۱۴، ۴۳۳، ۴۳۵،
 ۴۳۶.

حضرت عیسی، مسیح علیه السلام: ۸۹، ۱۱۲،
 ۲۹۰.

حضرت آدم علیه السلام: ۱۷۵، ۲۲۱، ۲۲۳،
 ۲۲۵.

حضرت اسماعیل علیه السلام: ۴۴۲، ۴۵۱،
 ۴۵۲، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۷، ۴۵۸.

حضرت خضر علیه السلام: ۳۲، ۸۸،
 حضرت هارون علیه السلام: ۷۳.

حضرات انبیاء علیهم السلام: ۲۴، ۳۰، ۱۰۳،
 ۱۳۰، ۲۹۰، ۳۱۴.

حضرت امام سجاد علیه السلام: ۲۷، ۵۰،
 ۹۰، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۷۹، ۲۹۹، ۳۳۱، ۳۸۸، ۴۶۱.

حضرت امام باقر علیه السلام: ۲۹۱.

حضرت امام صادق علیه السلام: ۲۶، ۱۱۰،
 ۱۱۱، ۱۳۰، ۱۴۷، ۱۵۴*، ۱۸۴، ۲۰۷، ۲۲۹،

۲۳۱، ۲۳۷*، ۲۷۶، ۲۹۲، ۲۹۴، ۲۹۵،
 ۲۹۶، ۳۱۷، ۳۲۶، ۳۳۲، ۳۵۵، ۴۰۳.

حضرت امام کاظم، موسی بن جعفر علیهما
 السلام: ۳۲، ۱۱۰، ۲۹۸، ۲۹۹، ۴۰۶، ۴۶۱.

حضرت امام رضا، علی بن موسی الرضا
 علیهما السلام: ۵۰، ۱۱۳، ۱۵۹، ۱۷۶، ۲۷۱.

حضرت امام جواد علیه السلام: ۳۲.

حضرت امام هادی، علی بن محمد الهادی،
 اَبی الحسن العسکری علیه السلام: ۵۰، ۳۹۱*.

حضرت امام حسن عسکری علیه السلام:
 ۲۹۵، ۳۰۰.

حضرت امام زمان، محمد بن حسن
 العسکری، قائم، بقیة الله عجل الله تعالی فرجه

الشریف: ۳۰، ۳۱، ۳۶، ۵۱، ۸۷، ۹۵، ۹۶، ۱۰۴،
 ۱۱۸، ۱۵۷، ۲۰۸، ۲۳۶، ۲۳۸، ۲۷۷، ۲۷۹،

۲۸۰، ۲۹۴، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۲، ۳۰۳،
 ۳۰۵، ۳۲۹، ۳۳۳، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۹۰، ۴۰۸.

حضرات ائمه، آل محمد، اهل بیت، چهارده
 معصوم، معصومین، عترت علیهم السلام: ۲۴،

ب) سائر اشخاص

- حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام: ۱۳۱.
- ابن ابی الحدید: ۱۸۷، ۲۰۴*.
- ابن اثیر: ۲۰۴*.
- ابن اذینه: ۲۲۹*.
- ابن سَمَک: ۲۸۰، ۲۷۱.
- ابن عباس: ۱۵۸.
- ابن مسعود: ۴۵.
- ابهری (حاج هادی): ۳۵۴.
- ابوبکر: ۳۷۳.
- ابوجهل: ۵۴، ۳۷۵.
- أبوحنیفه: ۲۷۶.
- ابوذر، أباذر: ۲۵، ۱۵۸، ۲۷۲.
- ابوسفیان: ۵۴، ۱۵۸، ۳۷۵.
- أبو عامر [راهب]: ۱۸۰.
- أبی حنیفه: ۲۷۵.
- اسحاق بن عمار: ۲۰۷.
- اسرافیل: ۸۳، ۸۵.
- انصاری [آیة الله شیخ محمدجواد]: ۳۱، ۳۸۲، ۳۸۳.
- اویس [قرنی]:، اویس قرن: ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲.
- جابر بن عبدالله انصاری: ۲۳۵.
- جابر بن یزید جَعْفی: ۴۲۶.
- جبرئیل، جبرائیل: ۸۲-۸۵، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۸۵.
- حارث همدانی: ۱۸۸، ۱۸۹، ۴۰۷.
- حجّاج بن یوسف: ۱۶۹، ۲۷۷.
- حجّت (آیة الله [سیّد محمد]): ۲۵۵.
- حداد [سید هاشم]: ۲۵، ۳۰-۳۳، ۶۷، ۶۹، ۳۹۲، ۴۰۱، ۴۰۳، ۴۵۸.
- [حسینی طهرانی (آیة الله سید محمد محسن)]:
سید محسن: ۱۳۹، ۲۵۹.
- [حسینی طهرانی (علامه آیة الله سید محمد حسین)]: آقا، مرحوم آقا، مرحوم والد، حضرت آقا، سیّد محمّد حسین: ۲۶، ۲۷، ۲۹، ۳۲-۳۳، ۶۵، ۶۸، ۷۰، ۷۲، ۸۶، ۸۷، ۱۱۰، ۱۱۳، ۱۲۶، ۱۳۵، ۱۳۸، ۱۵۶، ۱۶۰، ۱۷۴، ۱۹۹، ۲۰۷، ۲۵۰، ۲۵۵، ۲۵۷، ۲۵۹، ۲۸۱، ۲۹۲، ۳۲۵، ۳۳۱، ۳۳۹، ۳۵۴، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۹، ۳۹۲، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۳۰، ۴۴۴، ۴۴۹، ۴۵۹، ۴۶۱.
- خالد بن ولید: ۴۰۲.
- حضرت خدیجه سلام الله علیها: ۱۵۷.
- [خامنه‌ای (آیة الله سید علی)]: مقام معظم رهبری: ۱۱۸.
- خمنی [آیة الله سید روح الله]:، رهبر فقید: ۹۰، ۳۵۴.
- زبیر: ۱۵۸، ۲۰۳، ۲۰۴.
- زید [بن حارثه]: ۱۵۷.
- سعد وقاص، سعد: ۲۷۴، ۴۲۹، ۴۳۰.
- سعید بن جبیر: ۴۲۶.
- سلمان فارسی، سلمان: ۲۵، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۸، ۲۷۲، ۳۷۲، ۴۰۲، ۴۲۳، ۴۲۶.

- سید بن طاوس: ۲۷۹.
- حضرت سید محمد [بن علی الهادی علیه السلام]: ۳۲.
- شیهه [بن ربیع]: ۳۷۵.
- شیرازی (آقا سید عبدالهادی): ۳۵۴.
- شیطان: ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۸۸، ۱۰۲، ۱۱۵، ۱۶۲، ۱۸۳، ۱۹۷، ۲۲۰*، ۲۲۱ - ۲۲۵، ۲۶۲، ۳۳۲، ۳۹۸، ۴۳۰، ۴۵۷، ۴۵۸.
- طباطبائی (علامه سید محمدحسین): ۱۵۰، ۳۵۴.
- طبرسی [احمد بن علی]: ۲۹۵.
- طلحه: ۱۵۸.
- عبدالرحمن عوف: ۴۰۲.
- حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام: ۱۵۹، ۳۹۱.
- عبدالملک مروان: ۲۷۷.
- عبیدالله بن زیاد: ۴۴۷.
- عُتبه [بن ربیع]: ۳۷۵.
- عثمان: ۳۵.
- عزرائیل: ۸۳، ۸۵، ۴۰۷.
- حضرت علی اصغر علیه السلام: ۱۳۲، ۱۵۶.
- حضرت علی اکبر علیه السلام: ۱۳۲، ۱۵۶، ۴۶۱.
- عمار: ۱۹۸، ۳۷۲.
- عمر بن خطاب، عمر خلیفه دوم: ۴۷، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۷۷، ۲۰۱.
- عمرو بن جرموز: ۲۰۴*.
- عمرو عاص: ۱۹۸.
- عنوان بصری: ۱۱۱.
- فرعون: ۲۸۸.
- حضرت قاسم [بن موسی بن جعفر علیهما السلام]: ۳۲.
- قاضی [آیه الله سید علی]: ۳۰، ۱۲۶، ۳۶۸.
- مالک اشتر: ۴۴۹.
- مصعب [بن زبیر]: ۲۰۴*.
- معاویه: ۳۵، ۱۵۲، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۹۸، ۴۲۹.
- [معاویه بن یزید] معاویه ثانی: ۱۷۲، ۱۷۳.
- معروف کرخی: ۲۷۰.
- حضرت معصومه سلام الله علیها: ۱۵۹، ۳۹۱.
- معین شیرازی (حاج آقا): ۷۲.
- مقداد: ۱۵۸، ۲۷۲، ۳۷۲.
- میثم تمار: ۴۲۶، ۴۴۷.
- میکائیل: ۸۲، ۸۳، ۸۴.
- میلانی (آیه الله [سید محمدهادی]): ۳۵۴.
- نصر بن مزاحم: ۱۹۸.
- حضرت هاجر سلام الله علیها: ۴۵۷.
- هشام [بن حکم]: ۲۸، ۴۰۶.
- یزید: ۲۶، ۱۷۳.

فهرست كتب

- قرآن: ٢٦، ٢٨، ٤٤ - ٤٧، ٦٨، ٦٩، ٨٧، ١٦١، ١٨٤، ٢٠٥، ٢٣٤، ٢٤٣، ٢٤٥، ٢٤٧، ٢٤٩، ٢٧٣، ٢٩٢، ٢٩٣، ٢٩٥، ٣١٦، ٣١٧، ٣٢١، ٣٢٣، ٣٥٨، ٣٦٦، ٣٦٧، ٣٦٨، ٣٧١، ٤٢٦.
- نهج البلاغة: ٢٦، ٤١، ٤٨، ٥٤، ٥٦، ٦١، ٦٥، ٧٩، ٩٩، ١٠٦، ١٠٩، ١١٠، ١١٢، ١١٥، ١٢١، ١٤٣، ١٥٢، ١٥٣، ١٥٥، ١٥٧، ١٦٥، ١٨٧، ١٩٣، ٢٠٧، ٢١٣، ٢٤١، ٢٥٣، ٢٦٧، ٢٨٥، ٢٨٩، ٢٩٣، ٣٠٩، ٣١١، ٣٣٧، ٣٤٨، ٣٦٣، ٣٩٥، ٤٤٨، ٤٣٣، ٤٢٧، ٤١٨، ٤١٦، ٤١٣.
- الصحيفة السجادية: ٣٣١، ٣٣٢.
- ***
- الاحتجاج: ٢٦، ١٠٦، ١٧٦، ١٧٩، ٢٧٧، ٢٩٥، ٢٩٦، ٣٧٣.
- إحقاق الحق: ١٠٤.
- إحياء علوم الدين: ٤٣١.
- الأخبار الطوال: ٢٠٤.
- الاختصاص: ١٥٨.
- الإرشاد: ١٧٣، ٤٥٩.
- الإستيعاب: ٤٢٩، ٤٣٠.
- اسدالغاية: ٢٠٤.
- اسرار ملكوت: ٢٦، ١٠٣، ١٠٤، ٣١٠، ٣٥٥، ٤٢١، ٤٢٥، ٤٥٥، ٤٦٠.
- اسلام و مقتضيات زمان: ٢٧٦.
- الإصابة: ٢٠٢.
- افق وحى: ٢٤، ٢٣٣.
- إقبال الأعمال: ٣٧، ٤٣، ٧٥، ٩٥، ١١٧، ١٣٣، ١٦٢، ١٩٠، ٢٠٣، ٢٣٨، ٢٦٢، ٣٠٤، ٣٢٨، ٣٨٩، ٣٣١.
- الله شناسى: ٤٢، ٤٧، ٦٦، ٨٨، ١٢٢، ١٤٦، ١٧١، ١٩٤، ١٩٦، ٢١٧، ٢٢٠، ٢٥١، ٢٧٠، ٢٩٤، ٣٣٨، ٤٢٢، ٤٢٨، ٤٤٣.
- الأمالى (شيخ صدوق): ٧٦، ١٤٨، ٢٣٥.
- الأمالى (شيخ طوسى): ٣٥، ١٥٤، ٤٠٨، ٤٣٥.
- الأمالى (شيخ مفيد): ٤٦، ١٨٨، ٤٠٨.
- امام شناسى: ٤٧، ٦٢، ٨٠، ٨٩، ٩١، ١٢٤، ١٤٤، ١٥٣، ١٥٨، ١٦٢، ١٧٣، ١٧٥، ١٨٠، ١٨٢، ١٨٤، ١٨٦، ١٨٨، ٢٠٨، ٢١٥، ٢٢٤.

- تفسیر العیاشی: ٢٧٨.
- تفسیر القمی: ٦٨، ٧٣، ٩٢، ١٦٨، ١٨٠، ٣٧٤.
- التفسیر المنسوب إلى الإمام الحسن العسكري:
٣١٩.
- تفسیر فرات الکوفی: ٩٢.
- تفسیر منهج الصادقین: ٤٥٦.
- تنبيه الخواطر: ٤١٨، ٤٤٦.
- تهذيب الأحكام: ٤٣.
- ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: ٣٩١.
- الجمال: ٤٢٩.
- جنة المأوی: ٣٦٩.
- حلیة الأولیاء: ١٧٨، ٢٠٢.
- حیات جاوید: ٧٠.
- دعائم الإسلام: ٢٨١.
- دوازده امام و صلوات کبیر: ٤٣، ١٠٠.
- دوبیتی های بابا طاهر: ١٠١.
- دیوان ابن فارض: ٢٠٨، ٣٣١.
- دیوان اشعار سنائی: ٢٨٩، ٣٤٣.
- دیوان اشعار صائب تبریزی: ٣٠٥، ٤٥٤.
- دیوان الفرزدق: ١٠٤.
- دیوان جامی: ٣٤٥.
- دیوان حافظ: ٥٤، ٥٥، ٨٩، ١٤٠، ٣٢٦، ٣٨٤، ٤٣٢، ٤٣٦، ٤٥٠.
- دیوان کبیر شمس: ٣٤.
- رساله اجتهاد و تقلید: ٣١٨.
- رساله بدیعه: ٢٤٥.
- رساله لب اللباب: ٣٠، ١٦٠، ٢٥٠، ٢٧٠، ٣١٨، ٣٢١.
- ٢٢٦، ٢٢٨، ٢٤٧، ٢٥٢، ٢٧٦، ٢٩٥، ٣٠٤، ٣١٥، ٣١٩، ٣٣٠، ٣٤٧، ٣٤٨، ٣٧٠، ٣٧٩، ٣٨٤، ٤٠٨، ٤١٨، ٤٢٦، ٤٣٣، ٤٣٥، ٤٤٧، ٤٥٤، ٤٥٠.
- الإمامة و السياسة: ٥٤، ١٥١، ٣٧٣.
- امثال و حکم: ١٣٠، ١٣٦، ١٤٩، ٣٠٣، ٣٨٩، ٤٣٥.
- الانتصار للصحب و الال: ٢٧٥.
- أنساب الأشراف: ٣٥، ٤٥.
- انوار الملکوت: ٧٥، ٨٩، ٣٨٩، ٤٣٥.
- آیین رستگاری: ٤٨، ١١١، ٢٧٠.
- بحار الأنوار: ١١٢، ١٣٠، ٢٦١، ٢٧٩، ٣٤٧، ٣٧٦.
- البداية و النهاية: ٤٣٠.
- بوستان سعدی: ٢٢٦.
- تاریخ الإسلام: ١٦٨.
- تاریخ الخلفاء: ٢٧٥.
- تاریخ الطبری: ١٦٨.
- تاریخ المدينة: ١٧٧.
- تاریخ الیعقوبی: ١٧٣.
- تاریخ بغداد: ٢٧٥.
- تاریخ گزیده: ٢٠٢.
- تاریخ مدینة دمشق: ١٧٨، ٢٠٢، ٢٠٣.
- تحف العقول: ١١٠، ١٢٤، ١٥٢، ٢٠٧، ٤٠٦، ٤٤٥.
- تذكرة الأولیاء: ٢٠٢، ٤٠٣.
- ترجمة صلاة الجمعة: ٣٤٩.
- تزكية النفس: ٣٦٩.

- روح مجرد: ٣٠، ٣٢، ٣٣، ٣٤، ١١٢، ١٥٩، ٣٢٤، ٣٩٢، ٣٩٦.
- روض الجنان: ٢٥٥.
- الزهد: ٣٣٢.
- زهر الربيع: ٢٧٥.
- سالک آگاه: ٢٧.
- سرّ الفتوح: ٩٥.
- سفينة البحار: ١٧٧.
- السقيفة و فدک: ٣٧٣.
- سنن الدارمی: ٣٥١.
- سنن النبی: ١٥٠.
- سيرة صالحان در حجّیت افعال و گفتار اولیای الهی: ٣٥.
- السيرة النبوية: ١٥٦، ١٥٧، ٣٧٥.
- شرح نهج البلاغة (ابن أبي الحديد): ١٨٧، ٢٠٤، ٣٧٣.
- صحيح البخاری: ٤٥، ٥٢، ١٤٦، ٣٧٢.
- صحيحه امام: ٩٠.
- صلوات كبيره: ٤٣، ١٢٢.
- طب الأئمة: ٦٥.
- الطرائف: ١٥٨.
- علل الشرائع: ٢٧٧.
- عنوان بصری: ٣٣٣، ٤١٦.
- عوامل العلوم: ١٠٤.
- غرر الحكم: ٢٧٠، ٣١٥.
- الفضائل: ١٧٧، ٢٠٠.
- فقاہت در تشييع: ٣٥١.
- فلاح السائل: ١١٠، ١٤٧، ٣١٧.
- قوانين الأصول: ٣١٧.
- قوت القلوب: ٤٣١.
- الكافي: ٢٤، ٢٥، ٢٨، ٣٤، ٤٨، ٩٤، ٢٠٧، ٢٢٩، ٢٣١، ٢٧٨، ٢٩١، ٢٩٢، ٢٩٥، ٣٣٢، ٣٥٥، ٣٦٧، ٣٧٦، ٣٨٩، ٣٩٢، ٤١٨، ٤٣٧، ٤٥٨.
- كامل الزيارات: ٤٦.
- الكامل: ٤٢٩.
- كتاب سليم: ٢٧٤، ٣٧٣.
- كشف الأسرار: ٤٤٥.
- الكشكول (بحراني): ٢٧٥.
- كشكول بهائي: ٤٤٥.
- كفاية الأثر: ٤٧، ١٥٨، ٢٧٢، ٣٧٩.
- كليات حكيم نظامي گنجوي: ٤٢٢.
- كنز الفوائد: ٤٤٦.
- گلستان سعدي: ٨١.
- گلشن راز: ٤٢٤.
- گنجینه الأسرار: ٣٤١.
- لغتنامه دهخدا: ١٩٩.
- مأساة الزهراء: ٣٦٩.
- مباني تشييع: ٤٣٠.
- المبسوط: ٤٤٥.
- مثنوی معنوی: ٣٠، ٤٤، ٨٦، ١٠١.
- مجمع البيان: ١٨٤.
- مجموعه رسائل ابن عربي: ٤٣، ١٢٢، ٤١٤.
- مجموعه آثار شهيد مطهری: ٢٧٦.
- مجموعه ديوان الهی: ٣٢.
- مروج الذهب: ١٧٣، ٤٣٠.
- المزار الكبير: ١٨٧، ٤٣٦.

- مستدرک الوسائل: ٩٥.
 مسند أحمد: ٢٠٦، ٢٣٥.
 مصباح الشريعة: ٢٣٧.
 مصباح المتهدد: ٥٥، ٥٦، ٨٤، ٩٠، ١٠٠، ١٢٩، ١٣٧، ١٤٤، ١٥٩، ١٩٤، ٢٣٨، ٢٦٣، ٢٩٠، ٣٠٦، ٣٣٤، ٣٣٨، ٣٥٩، ٣٩٢، ٤٠٩.
 مطلع انوار: ٤١، ٤٣، ٤٦، ٧٦، ١٠٠، ١٥٢، ٣١٨.
 معاد شناسی: ٣٥، ١٠٥، ١٠٨، ١٠٩، ١١٢، ١٨٥، ٢٢٧، ٢٢٨، ٢٣٤، ٢٣٧، ٢٤٣، ٢٤٦، ٢٤٨، ٢٥٦، ٢٦٨، ٢٩٣، ٣١١، ٣١٥، ٣٢٢، ٣٢٣، ٣٢٧، ٣٣٢، ٣٧٩، ٤٠٨، ٤١٦، ٤١٨، ٤٢٠، ٤٢١، ٤٣٦، ٤٤٨، ٤٥١.
 معالم الدين: ٣١٧.
 المعجم الكبير: ١٦٠، ٢٥٠.
 معدن الجواهر: ٢٧، ١٦٧.
 المغازی: ١٦٨.
 مفاتيح [الجنان]: ٦٩.
 الممل و النحل: ٣٧٣.
 مناقب آل أبي طالب: ٢٤، ١٤٨، ٢١٧، ٤٥٣.
 مناقب علی: ٢٧٤.
 المنتخب: ١٣٠، ١٣١.
- منهاج البراعة في شرح نهج البلاغة: ٥٦.
 منهاج الكرامة: ١١٠.
 مهر تابان: ١٦٧.
 مهر فروزان: ٣٥.
 ميزان الاعتدال: ٣٧٣.
 الميزان: ٢٠٦، ٤٣٥.
 ناسخ التواريخ: ١٠٠، ١٢٢، ١٤٤، ٣٦٤.
 نجم الثاقب: ٥٢.
 نهج الفصاحة: ٤١٨.
 نور ملكوت قرآن: ٢٣، ٢٦، ١١١، ١٦٦، ١٧٨، ١٨٧، ٢٢٣، ٢٢٤، ٢٢٩، ٢٣١، ٢٥٣، ٢٨٢، ٣٢١، ٣٦٤، ٣٧٩، ٤١٣، ٤٢٦.
 الهداية الكبرى: ٣٧٣، ٤٤٨.
 الوافي بالوفيات: ٣٧٣.
 الوافي: ٢٥.
 وظیفه فرد مسلمان در احیای حکومت اسلام: ٤٣، ٣٥٤، ٤٣٧.
 وفيات الأعيان: ٢٧١.
 وقعة صفين: ١٩٨، ١٩٩.
 ولایت فقیه در حکومت اسلام: ٢٩٦، ٤٣٣.

فهرست اماکن، قبایل و فرق

[بنی اسرائیل]	ادیان ماضیه: ۱۹۵.
. علمای بنی اسرائیل: ۲۹۶.	. اُمم گذشته: ۱۰۳.
[بنی امیه]	اسلام، دین پیامبر، مکتب توحید: ۲۷، ۳۵،
. امرای بنی امیه: ۱۷۲.	۴۳، ۵۷، ۹۳، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۴، ۱۵۲،
. بنی عباس: ۱۷۲.	۱۶۲، ۱۷۳، ۱۷۵، ۱۷۹، ۱۸۰*، ۱۸۱، ۱۹۴،
. خلفای بنی عباس: ۱۷۰.	۲۳۸، ۲۴۳، ۲۶۳، ۲۷۶، ۲۸۲، ۲۹۲، ۳۰۶،
. بنی معاویه: ۲۷۵.	۳۳۴، ۳۳۵، ۳۷۱، ۳۷۳، ۳۹۱، ۳۹۲، ۴۰۹،
[بیت المقدس]	۴۲۹، ۴۳۷، ۴۴۹، ۴۵۰.
. مسجد اقصی: ۴۲۶*.	. مسلم، مسلمین، مسلمان، مسلمانان،
[تسنن]	مسلمان‌ها، امت: ۵۵، ۷۳، ۹۳، ۹۶، ۱۱۶،
. اهل تسنن، اهل سنت، عامه: ۵۰، ۵۱، ۱۷۷،	۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۵۰، ۱۵۶، ۱۶۰، ۱۶۲،
. ۲۷۲، ۳۷۱، ۴۳۵.	۱۷۵، ۱۸۰، ۱۹۴، ۲۳۶، ۲۶۸، ۲۷۱، ۳۰۲،
. بزرگان اهل تسنن: ۲۷۲.	۳۲۸، ۳۲۹، ۳۵۹، ۳۶۴، ۳۷۱، ۳۸۵، ۳۹۱،
تشیع، مکتب امیرالمؤمنین علیه السلام، مکتب	۴۲۰، ۴۲۹، ۴۳۰.
اهل بیت، مکتب ولایت: ۲۷۵، ۳۷۱، ۳۷۲،	. زعمای اسلام: ۲۸۲.
. ۳۹۱، ۴۴۹.	. مفاخر اسلام: ۲۷۶.
. شیعه، شیعیان: ۲۶*، ۴۳، ۵۰، ۶۲، ۱۱۸، ۱۴۰،	. عالم اسلام: ۱۶۷.
۱۵۶، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۲۶۳، ۲۷۹، ۲۸۲،	اصفهان: ۳۹۱.
۲۸۶، ۲۹۷*، ۳۰۶، ۳۳۸، ۳۵۹، ۳۶۵، ۳۷۱،	. تخت فولاد: ۳۹۲.

- ۳۹۰، ۳۹۶، ۴۰۰، ۴۰۷، ۴۲۰، ۴۶۱.
- . ضعفای شیعه، ضَعْفَاءُ شِيعَتِنَا: ۲۶، ۲۹۶*.
- ثمود: ۴۸*، ۴۹*.
- خوارج نهروان: ۲۷۵.
- ربیعہ: ۱۷۷، ۲۰۰.
- ری: ۳۹۱.
- سامرا: ۳۲.
- . [امزاده] سید محمد علیه السلام: ۳۲.
- طهران: ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۳۹، ۱۵۹، ۳۸۲، ۳۸۳.
- . خیابان آهنگ: ۱۱۴.
- . خیابان سعدی: ۱۱۴، ۳۸۳.
- . مسجد قائم: ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۵۶، ۳۸۳.
- قم: ۱۵۹، ۳۹۱.
- کاظمین: ۳۲.
- . حرم حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام و امام جواد علیه السلام: ۳۲.
- کربلا: ۳۱، ۳۲.
- . فرات: ۱۳۱.
- کوفه: ۱۷۳.
- مدینه: ۷۳، ۱۶۸، ۱۷۷، ۱۷۸، ۲۰۰، ۲۰۲، ۲۷۶، ۲۷۷.
- ۲۷۷، ۳۷۱، ۳۷۷.
- . مسجد بیغمبر، مسجد مدینه: ۱۵۳، ۳۵۰، ۳۷۱، ۳۷۴.
- . ایبار علی: ۳۷۷.
- . مسجد شجره: ۳۷۷.
- . مسجد قبا: ۱۸۲*.
- . مسجد ضرار: ۱۸۰.
- . سقیفه: ۴۶، ۵۲.
- مسیحی: ۲۷۰، ۲۷۱.
- مشهد: ۶۸، ۸۱، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۵۹.
- مصر: ۴۴۹.
- مُضَرّ: ۱۷۷، ۲۰۰، ۲۰۱.
- مکّه: ۷۲، ۲۷۶، ۲۷۷، ۳۴۲، ۳۷۱، ۳۷۶، ۴۵۳، ۴۵۹.
- . کعبه، بیت: ۲۷۷، ۴۴۲، ۴۵۴، ۴۵۸، ۴۵۹.
- . مسجد الحرام: ۲۷۷، ۳۷۶، ۴۲۶*.
- . عرفات: ۱۳۳.
- . مشعر: ۱۳۳.
- . منا: ۱۳۴.
- . جَمْرَةُ عَقَبَه: ۴۵۸.
- . غار حراء: ۴۳۳.
- نجف: ۲۷، ۳۲، ۱۱۱، ۱۲۶، ۳۲۵، ۳۶۷.
- واقفیہ: ۵۰.
- یمن: ۲۰۰، ۲۰۲.

فهرست منابع و مصادر

- القرآن الكريم: المدينة المنورة (خط عثمان طه).
- نهج البلاغة: سيد رضی، محمد بن حسين، محقق: محمد عبده، ٤ ج، انتشارات دار المعرفة، بيروت - لبنان.
- نهج البلاغة: شريف الرضى، محمد بن حسين، محقق: صبحي صالح، ١ ج، انتشارات هجرت، چاپ اول، ١٤١٤ هـ. ق، قم - ايران.
- الصحيفة السجادية: حضرت امام سجاد عليه السلام، ١ ج، انتشارات دفتر نشر الهادي، چاپ اول، ١٣٧٦ هـ. ش، قم - ايران.

* * *

- الاحتجاج على أهل اللجاج: طبرسي، أبي منصور أحمد بن علي بن أبي طالب، محقق: سيد محمدباقر موسوي خراسان، ٢ ج، انتشارات نشر مرتضى، چاپ اول، ١٤٠٣ هـ. ق، مشهد - ايران.
- احقاق الحق وازهاق الباطل: شهيد سيد نور الله حسيني مرعشي شوشتری، با تعليقات سيد شهاب الدين نجفی، به اهتمام حسن غفاری، منشورات المكتبة الإسلامية، طهران.
- إحياء علوم الدين: غزالي، ابو حامد محمد، ١٨ ج، انتشارات دار الكتاب العربي، بيروت.
- الأخبار الطوال: الدينوري، ابو حنيفة احمد بن داود، محقق: عبدالمنعم عامر، ١ ج، انتشارات منشورات الرضى، ١٣٦٨ هـ. ش، قم - ايران.
- الإختصاص: مفيد، محمد بن محمد (شيخ مفيد)، محققين: علي أكبر غفاری، محمود محرمي زرندي، ١ ج، انتشارات المؤتمر العالمي لألفية الشيخ المفيد، چاپ اول، ١٤١٣ هـ. ق، قم - ايران.

- الإرشاد في معرفة حجج الله على العباد: شيخ مفيد، محمد بن محمد، محقق: مؤسسة آل البيت عليهم السلام، ٢ ج، انتشارات كنگره شيخ مفيد، چاپ اول، ١٤١٣ هـ. ق، قم - ايران.
- الإستيعاب في معرفة الأصحاب: ابن عبد البر، ابو عمر يوسف بن عبدالله بن محمد، محقق: علي محمد البجاوي، ٤ ج، انتشارات دارالجيل، چاپ اول، ١٤١٢ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- أسد الغابة في معرفة الصحابة: جزري، عز الدين بن الأثير ابو الحسن علي بن محمد، ٦ ج، انتشارات دار الفكر، ١٤٠٩ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- اسرار ملكوت: آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد محسن، ٣ ج، انتشارات مكتب وحي، چاپ اول، ١٤٣٤ هـ. ق، طهران - ايران.
- اسلام و مقتضيات زمان: مطهري، مرتضى، ١ ج، انتشارات صدرا، چاپ هفدهم، ١٣٨٠ هـ. ش، تهران - ايران.
- الإصابة في تمييز الصحابة: العسقلاني، أحمد بن علي بن حجر، محققين: عادل أحمد عبدالموجود و علي محمد معوض، ٨ ج، انتشارات دار الكتب العلمية، چاپ اول، ١٤١٥ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- افق وحي: آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد محسن، ١ ج، انتشارات مكتب وحي، چاپ دوّم، ١٤٣٥ هـ. ق، قم - ايران.
- اقبال الاعمال: سيد بن طاووس، علي بن موسى بن جعفر بن محمد بن محمد، ٢ ج، انتشارات دار الكتب الاسلاميه، چاپ دوّم، ١٤٠٩ هـ. ق، طهران - ايران.
- الله شناسي: علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، ٣ ج، انتشارات علامه طباطبائي، چاپ چهارم، ١٤٢٦ هـ. ق، مشهد مقدّس - ايران.
- الأمالى: شيخ طوسي، محمد بن الحسن، محقق: مؤسسه البعثة، ١ ج، انتشارات دار الثقافة، چاپ اول، ١٤١٤ هـ. ق، قم - ايران.
- الإمامة و السياسة: الدينوري، ابو محمد عبدالله بن مسلم بن قتيبة، محقق: علي شيري، ٢ ج، انتشارات دارالأضواء، چاپ اول، ١٤١٠ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- امام شناسي: علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، ١٨ ج، انتشارات علامه طباطبائي، چاپ پنجم، ١٤٢٨ هـ. ق، مشهد مقدّس - ايران.
- امثال و حكم: دهخدا، علي اكبر، ٤ ج، انتشارات امير كبير، چاپ ششم، ١٣٦٣ هـ. ش، طهران - ايران.
- الإنتصار للصحب و الأل من إفتراءات السماوى الضال: رحيلي، ابراهيم بن عامر، ١ ج، انتشارات مكتبة الغرباء الأثرية، ١٤١٩ هـ. ق، مدينة - عربستان.

- أنساب الأشراف: البلاذري، احمد بن يحيى بن جابر، محققين: سهيل زكار، رياض زركلي، ١٣ ج، انتشارات دارالفكر، چاپ اول، ١٤١٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- انوار الملوك: علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، مقدمه و ترجمه: آية الله حاج سيد محمد محسن حسيني طهراني، ٢ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ اول، ١٤٢٩ هـ. ق، طهران - ايران.
- آيين رستگارى: علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، مقدمه و تصحيح: آية الله حاج سيد محمد محسن حسيني طهراني، ١ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ سوم، ١٤٣٤ هـ. ق، طهران - ايران.
- بحار الأنوار: علامه مجلسي، محمد باقر بن محمد تقى، محقق: جمعى از محققان، ١١١ ج، انتشارات دار إحياء التراث العربى، چاپ دوم، ١٤٠٣ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- البداية و النهاية: الدمشقي، أبو الفداء اسماعيل بن عمر بن كثير، ١٥ ج، انتشارات دار الفكر، ١٤٠٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- بوستان سعدى: سعدى شيرازى، مشرف الدين مصلح بن عبد الله.
- تاريخ الإسلام و وفيات المشاهير و الأعلام: الذهبى، شمس الدين محمد بن أحمد، محقق: عمر عبدالسلام تدمرى، ٥٢ ج، انتشارات دار الكتب العربى، چاپ دوّم، ١٤٠٩ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ الخلفاء: السيوطى، جلال الدين، تحقيق: لجنة من الأدباء، ١ ج، انتشارات مطابع حقوق اخوان، بيروت - لبنان.
- تاريخ الطبرى (تاريخ الأمم و الملوك): الطبرى، أبو جعفر محمد بن جرير، محقق: محمد أبو الفضل ابراهيم، ١١ ج، انتشارات دار التراث، چاپ دوّم، ١٣٨٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ المدينة المنورة: نميرى بصرى، أبو زيد عمر بن شبة، محقق: فهيم محمد شلتوت، ٤ ج، انتشارات دار الفكر، چاپ اول، ١٤١٠ هـ. ق، قم - ايران.
- تاريخ اليعقوبى: اليعقوبى، احمد بن أبى يعقوب بن جعفر بن وهب، ٢ ج، انتشارات دار صادر، بيروت - لبنان.
- تاريخ بغداد: الخطيب البغدادى، احمد بن على، محقق: مصطفى القادر عطا، ١٣ ج، انتشارات دار الكتب العلمیّة، چاپ اول، ١٤١٧ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- تاريخ گزیده: مستوفى قزوینى، حمد الله، محقق: عبد الحسين نوایى، انتشارات امير كبير، چاپ سوم، ١٣٦٤ هـ. ش، تهران - ايران.
- تاريخ مدينة دمشق: ابن عساكر، على بن الحسين، محقق: على شيرى، ٧٠ ج، انتشارات دار الفكر، ١٤١٥ هـ. ق، بيروت - لبنان.

- تحف العقول: ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، محقق: علی اکبر غفاری، ۱ ج، انتشارات جامعه مدرسین، چاپ دوم، ۱۴۰۴ ه. ق، قم - ایران.
- تذکره الاولیاء: عطار نیشابوری، فریدالدین، محقق: محمد استعلامی، ۱ ج، انتشارات زوار، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶ ه. ش، طهران - ایران.
- ترجمه صلاة الجمعة رساله‌ای فقهی در وجوب عینی و تعیینی نماز جمعه: علامه آیه الله حسینی طهرانی، سید محمدحسین، مقدمه و تعلیقات: آیه الله سید محمد محسن حسینی طهرانی، ۱ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۹ ه. ق، طهران - ایران.
- تزکیة النفس: حسینی حائری، کاظم، ۱ ج، انتشارات دار البشیر، ۱۳۸۵ ه. ش، قم - ایران.
- تفسیر العیاشی: عیاشی، محمد بن مسعود، محقق: سید هاشم رسولی محلاتی، ۲ ج، انتشارات المطبعة العلمیة، چاپ اول، ۱۳۸۰ ه. ق، طهران - ایران.
- تفسیر القمی: قمی، علی بن ابراهیم، محقق: طیب موسوی جزایری، ۲ ج، انتشارات دار الکتب، چاپ سوم، ۱۴۰۴ ه. ق، قم - ایران.
- التفسیر المنسوب الی الإمام أبی محمد الحسن بن علی العسکری علیهم السلام: امام حسن عسکری علیه السلام، محقق: مدرسة الإمام المهدي عليه السلام، ۱ ج، انتشارات مدرسة الإمام المهدي عجل الله تعالی فرجه الشریف، چاپ اول، ۱۴۰۹ ه. ق، قم - ایران.
- تفسیر فرات الکوفی: کوفی، فرات بن ابراهیم، محقق: محمد کاظم، ۱ ج، انتشارات وزارت ارشاد اسلامی، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه. ق، طهران - ایران.
- تفسیر منهج الصادقین فی الزام المخالفین: کاشانی، ملا فتح الله، ۱۰ ج، انتشارات کتابفروشی محمد حسن علمی، ۱۳۳۶ ه. ش، تهران - ایران.
- تنبيه الخواطر و نزهة النواظر (مجموعه ورام): ورام بن أبی فراس، مسعود بن عیسی، ۲ ج، انتشارات مکتبه فقیه، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه. ق، قم - ایران.
- تهذیب الأحکام: شیخ طوسی، محمد بن الحسن، محقق: حسن موسوی خراسان، ۱۰ ج، انتشارات دار الکتب الاسلامیة، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ه. ق، طهران - ایران.
- ثواب الأعمال و عقاب الأعمال: ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق)، انتشارات دار الشریف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۰۶ ه. ق، قم - ایران.
- الجمال و النصره لسید العتره فی حرب البصره: مفید، محمد بن محمد، محقق: علی میرشریفی، ۱ ج، انتشارات کنگره شیخ مفید، چاپ اول، ۱۴۱۳ ه. ق، قم - ایران.

- جنة المأوى فى ذكر من فاز بلقاء الحجة عليه السّلام: نورى طبرسى، حسين، محقق: مركز الدراسات التخصصية فى الإمام المهدي عجل الله تعالى فرجه الشريف، ۱ ج، انتشارات مؤسسة السيدة المعصومة عليها السلام، چاپ اول، قم - ایران.
- حلیة الأولیاء و طبقات الأصفياء: الإصبهانی، أبو نعیم احمد بن عبد الله، محقق: محمدرضا شفیعی کدکنی، ۱۱ ج، انتشارات دار أمّ القراء، چاپ اول، قاهره - مصر.
- دعائم الإسلام و ذکر الحلال و الحرام، و القضايا و الأحكام: ابن حیون المغربی، نعمان بن محمد، محقق: أصف فیضی، ۲ ج، انتشارات مؤسسه آل البيت عليهم السّلام، چاپ دوّم، ۱۳۸۵ ه. ق، قم - ایران.
- دو بيتی های بابا طاهر: عريان همدانی، بابا طاهر، ۱ ج، انتشارات نسیم حیات، چاپ اول، ۱۳۸۷ ه. ق، قم - ایران.
- دوازده امام و صلوات کبیر (نسخه خطی): ابن عربی اندلسی، محیی الدین محمد بن علی، ۱ ج، ناشر: میرزا علی بن احمد نواب، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، تهران - ایران.
- دیوان ابن فارض: عمر بن فارض، محقق / مصحح: مهدی محمد ناصر الدین، ۱ ج، انتشارات دار الکتب العلمیة، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه. ق، بیروت - لبنان.
- دیوان اشعار: صائب تبریزی، محمّدعلی، انتشارات علم، چاپ اول، ۱۳۸۳ ه. ش، تهران - ایران.
- دیوان الفرزدق: فرزّدق، همام بن غالب، انتشارات دار بیروت، ۱۹۸۴ م، بیروت - لبنان.
- دیوان جامی: جامی، عبد الرحمن بن احمد، محقق: افصح زاده، اعلاخان، انتشارات مرکز مطالعات ایرانی، دفتر نشر میراث مکتوب، ۱۳۷۸ ه. ش، تهران - ایران.
- دیوان حافظ: حافظ شیرازی، خواجه شمس الدین محمّد، محققین: محمّد قزوینی و قاسم غنی، ۱ ج، انتشارات زوار، ۱۳۸۵، چاپ چهارم، طهران - ایران.
- دیوان حکیم سنایی غزنوی: سنایی، ابوالمجدبن آدم، محقق: پرویز بابایی، ۱ ج، انتشارات نشر آزاد مهر، چاپ اول، ۱۳۸۱ ه. ش، طهران - ایران.
- دیوان کبیر شمس: مولوی، جلال الدین محمّد بن محمّد بن حسین بلخی رومی، تحقیق و تصحیح: بدیع الزمان فروزانفر، ۱ ج، انتشارات طلايه، ۱۳۸۴ ه. ش، چاپ اول.
- رساله اجتهاد و تقلید: علامه آية الله حسینی طهرانی، حاج سیّد محمّد حسین، ترجمه و تعلیقات: آية الله حاج سیّد محمّد محسن حسینی طهرانی، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۴ ه. ق، طهران - ایران.
- رساله بدیعه: علامه آية الله حسینی طهرانی، سیّد محمّد حسین، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ دوم، ۱۴۲۳ ه. ق، مشهد مقدّس - ایران.

- رساله لب اللباب در سیر و سلوک اولى الألباب: علامه آية الله حسينى طهرانى، حاج سيّد محمد حسين، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائي، چاپ سيزدهم، ۱۴۲۶ هـ. ق، مشهد مقدّس - ايران.
- روح مجرد: علامه آية الله حسينى طهرانى، حاج سيّد محمد حسين، ۱ ج، انتشارات علامه طباطبائي، چاپ هشتم، ۱۴۲۵ هـ. ق، مشهد مقدّس - ايران.
- روض الجنان فى شرح إرشاد الأذهان: عاملى، زين الدين بن على (شهيد ثانى)، ۲ ج، انتشارات دفتر تبليغات اسلامى حوزة علمية قم، چاپ اول، ۱۴۰۲ هـ. ق، قم - ايران.
- الزهدي: كوفى اهوازى، حسين بن سعيد، محقق / مصحح: غلامرضا عرفانيان يزدى، ۱ ج، انتشارات المطبعة العلمية، چاپ دوم، ۱۴۰۲ هـ. ق، قم - ايران.
- زهر الربيع: جزائرى، نعمت الله بن عبدالله، ۱ ج، انتشارات مؤسسه العالمية للتجليد، چاپ اول، ۱۴۲۱ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- سالک آگاه: علامه آية الله حسينى طهرانى، حاج سيّد محمد حسين، مقدمه و تعليقه: آية الله حاج سيّد محمد محسن حسينى طهرانى، انتشارات مكتب وحى، چاپ اول، ۱۴۳۶ هـ. ق، طهران - ايران.
- سرالفتوح ناظر بر پرواز روح: علامه آية الله حسينى طهرانى، حاج سيّد محمد حسين، مقدمه و تعليقات: آية الله حاج سيّد محمد محسن حسينى طهرانى، ۱ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ اول، ۱۴۳۳ هـ. ق، طهران - ايران.
- سفينة البحار و مدينة الحكم و الآثار: محدث قمى، عباس، ۸ ج، انتشارات اسوه، چاپ اول، ۱۴۱۴ هـ. ق، قم - ايران.
- السقيفة و فدك: جوهرى بصرى، احمد بن عبدالعزيز، محقق و مصحح: محمد هادى امينى، ۱ ج، انتشارات مكتبة نينوى الحديثة، تهران - ايران.
- سنن الدارمى: الدارمى، عبدالله بن الرحمن، ۲ ج، انتشارات مطبعة الاعتدال، ۱۳۴۹ هـ. ق، دمشق - سوریه.
- سنن النبى صلى الله عليه و آله و سلم: علامه طباطبائي، سيد محمد حسين، مترجم: محمد هادى، فقهى، ۱ ج، انتشارات اسلامية، چاپ هفتم، ۱۳۷۸ هـ. ش، تهران - ايران.
- السيرة النبوية: الحميرى المعارفى، عبدالملك بن هشام، محققين: مصطفى السقا، ابراهيم الأبيارى، عبدالحفيظ الشلبى، ۲ ج، انتشارات دار المعرفة، بيروت - لبنان.
- سيره صالحان در حجيت افعال و گفتار اولياء الهى: آية الله حسينى طهرانى، حاج سيّد محمد محسن، ۱ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ اول، ۱۴۴۱ هـ. ق، طهران - ايران.

- شرح نهج البلاغة: ابن أبي الحديد، عزالدین اَبی حامد عبدالحمید بن هبة الله مدائنی، محقق: محمد ابوالفضل ابراهیم، ۱۰ ج، انتشارات دار احیاء الکتب العربیة، چاپ دوم، ۱۳۸۵ ه. ق.
- صحیح البخاری: البخاری، أبو عبدالله محمد بن اسماعیل، ۸ ج، انتشارات دارالفکر، ۱۴۰۱ ه. ق، بیروت - لبنان.
- صحیفه امام: خمینی، روح الله، ۲۲ ج، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸ ه. ش، تهران - ایران.
- صلوات کبیره (نسخه خطی): ابن عربی اندلسی، محیی الدین محمد بن علی، ۱ ج، کاتب: زنجانی، ابراهیم بن ابوالفتح، تاریخ کتابت، ۱۳۰۴ ه. ق، کتابخانه مجلس شورای اسلامی، تهران - ایران.
- طب الأئمة علیهم السلام: ابنا بسطام، عبد الله و حسین، محقق / مصحح: محمد مهدی خراسان، ۱ ج، انتشارات دار الشریف الرضی، چاپ دوم، ۱۴۱۱ ه. ق، قم - ایران.
- الطرائف فی معرفة مذاهب الطوائف: سید ابن طاووس، علی بن موسی، محقق: علی عاشور، ۲ ج، انتشارات خیام، چاپ اول، ۱۴۰۰ ه. ق، قم - ایران.
- علل الشرائع: شیخ صدوق، محمد بن علی بن الحسین القمی، ۲ ج، انتشارات کتاب فروشی داوری، چاپ اول، ۱۳۸۵ ه. ش، قم - ایران.
- عنوان بصری: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد محسن، ۳ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۴ ه. ق.
- عوالم العلوم و المعارف: بحرانی اصفهانی، عبدالله بن نور الله، محقق: محمد باقر موحد ابطحی اصفهانی، ۱۰ ج، انتشارات مؤسسه الإمام المهدی عجل تعالی فرجه الشریف، چاپ اول، ۱۴۱۳ ه. ق، قم - ایران.
- غرر الحکم و درر الکلم: تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، انتشارات دفتر تبلیغات قم، ۱۳۶۶ ه. ش، قم - ایران.
- الفضائل: ابن شاذان قمی، ابوالفضل شاذان جبرئیل، ۱ ج، انتشارات رضی، چاپ دوم، ۱۳۶۳ ه. ش، قم - ایران.
- فقاہت در تشیع: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سید محمد محسن، ۱ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۸ ه. ق، قم - ایران.
- فلاح السائل و نجاح المسائل: سید بن طاووس، علی بن موسی، انتشارات بوستان کتاب، چاپ اول، ۱۴۰۶ ه. ق، قم - ایران.

- قوانین الأصول (طبع قدیم): میرزای قمی ابوالقاسم بن محمدحسن، ۲ ج، انتشارات مکتبه العلمیه الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۷۸ ه.ق، تهران - ایران.
- قوت القلوب فی معامله المحبوب ووصف طریق المرید إلى مقام التوحید: مکى، ابوطالب، محقق: عیون السود، باسل، ۲ ج، انتشارات دار الکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۷ ه.ق، بیروت - لبنان.
- کشکول بهایی: شیخ بهایی، محقق / مصحح: محمد کرمی، ۱ ج، انتشارات اعلمی، چاپ ششم، ۱۴۰۳ ه.ق، بیروت - لبنان.
- الکافی: کلینی، محمد بن یعقوب، محققین: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، ۸ ج، انتشارات دار الکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ه.ق، تهران - ایران.
- کامل الزیارات: ابن قولویه، جعفر بن محمد، محقق: عبدالحسین امینی، ۱ ج، انتشارات دارالمرتضویه، چاپ اول، ۱۳۵۶ ه.ش، نجف - عراق.
- الکامل فی التاریخ: ابن اثیر، علی بن ابی‌الکرم، ۱۳ ج، انتشارات دار صادر - دار بیروت، ۱۳۸۵ ه.ق، بیروت - لبنان.
- کتاب سلیم بن قیس الهلالی: هلالی، سلیم بن قیس، محقق: محمد انصاری زنجانی خوئینی، ۲ ج، انتشارات الهادی، چاپ اول، ۱۴۰۵ ه.ق، قم - ایران.
- کشف الأسرار و عده الأبرار: مبدی، ابوالفضل رشیدالدین، محقق: علی اصغر حکمت، ۱۰ ج، انتشارات امیرکبیر، چاپ پنجم، ۱۳۷۱ ه.ش، تهران - ایران.
- الکشکول: بحرانی، یوسف بن احمد، انتشارات دار مکتبه الهلال، ۱۹۹۸ م، بیروت - لبنان.
- کفایة الاثر: خراز قمی، علی بن محمد، انتشارات بیدار، ۱۴۰۶ ه.ج، قم - ایران.
- کلیات حکیم نظامی گنجوی نظامی: الیاس بن یوسف، محقق: حسن وحید دستگردی، ۲ ج، انتشارات بهزاد، ۱۳۸۱ ه.ش، طهران - ایران.
- کنز الفوائد: کراجکی، محمد بن علی، محقق: عبدالله نعمه، ۲ ج، انتشارات دار الذخائر، چاپ اول، ۱۴۱۰ ه.ق، قم - ایران.
- گلستان سعدی: سعدی، مصلح بن عبد الله، محقق: نور الله ایزدپرست، ۱ ج، انتشارات دانش، ۱۳۷۶ ه.ش، تهران - ایران.
- گلشن راز: شبستری، شیخ محمود، محقق: محمد حماصیان، ۱ ج، انتشارات خدمات فرهنگی کرمان، چاپ اول، ۱۳۸۲ ه.ش، کرمان - ایران.
- گنجینه الأسرار: عمان سامانی، نور الله بن عبد الله، محقق: محمد علی مجاهدی، ۱ ج، انتشارات

- سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۸۳ ه. ش، تهران - ایران.
- لغت نامه دهخدا: دهخدا، علی اکبر، ۱ ج، انتشارات روزنه، ۱۳۷۳ ه. ش، طهران - ایران.
- مأساة الزهراء عليها السلام: عاملي، جعفر مرتضى، ۲ ج، انتشارات دار السيرة، چاپ دوم، ۱۴۱۸ ه. ق، بيروت - لبنان.
- مبانی تشیع: علامه آية الله حسينی طهرانی، حاج سيد محمد حسين، مقدمه و تصحيح: آية الله حسينی طهرانی، سيد محمد محسن، ۱ ج، انتشارات مكتب وحی، چاپ اول، ۱۴۳۹ ه. ق، طهران - ایران.
- المبسوط: سرخسی، ۳۰ ج، انتشارات دار المعرفة، ۱۴۰۶ ه. ق، بيروت - لبنان.
- مثنوی معنوی: بلخی رومی، مولانا جلال الدين محمد (مولوی)، محقق / مصحح: آذر يزدی، مهدي، ۱ ج، انتشارات پژوهش، چاپ سوم، ۱۳۷۵ ه. ق، تهران - ایران.
- مثنوی معنوی: بلخی رومی، مولانا جلال الدين محمد (مولوی)، محقق / مصحح: سيد حسن خوشنويس ميرخانی، ۶ ج، ۱۳۷۴ ه. ق.
- مجمع البيان في تفسير القرآن: طبرسی، فضل بن حسن، مقدمه: محمد جواد بلاغی، ۱۰ ج، انتشارات ناصر خسرو، چاپ سوم، ۱۳۷۲ ه. ش، طهران - ایران.
- مجموعه رسائل ابن عربي (مجلدان): محیی الدين بن عربي، ۲ ج، انتشارات دار احیاء التراث العربی، چاپ اول، ۱۳۶۷ ه. ش، بيروت - لبنان.
- مجموعه آثار شهيد مطهری: آية الله شهيد مطهری، مرتضى، ۲۷ ج، انتشارات صدرا، قم - ایران.
- مجموعه ديوان الهی: الهی قمشه ای، محی الدين مهدي، ۱ ج، انتشارات کتابفروشی برادران علمی، چاپ دوم، ۱۳۶۶ ه. ش، تهران - ایران.
- مروج الذهب و معادن الجوهر: المسعودی، علی بن الحسين، ۴ ج، انتشارات دارالهجرة، چاپ دوم، ۱۴۰۴ ه. ق، قم - ایران.
- المزار الكبير: ابن مشهدي، محمد بن جعفر، محقق: جواد قیومی اصفهانی، ۱ ج، انتشارات جامعه مدرسین قم، چاپ اول، ۱۴۱۹ ه. ق، قم - ایران.
- مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل: نوری، حسین بن محمد تقی، تحقیق: مؤسسه آل البيت عليهم السلام، ۲۸ ج، انتشارات مؤسسه آل البيت عليهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۸ ه. ق، قم - ایران.
- مسند أحمد: أحمد بن حنبل، ۶ ج، انتشارات دار صادر، بيروت - لبنان.
- مصباح الشريعة: امام صادق عليه السلام، ۱ ج، انتشارات علمی، چاپ اول، ۱۴۰۰ ه. ق، بيروت - لبنان.
- مصباح المتجهد و سلاح المتعبد: شيخ طوسی، محمد بن الحسن، ۱ ج، انتشارات مؤسسه فقه

- الشيعة، چاپ اول، ١٤١١ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- مطلع انوار:** علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، مقدمه و تعليقه: آية الله سيد محمد محسن حسيني طهراني، ١٤ ج، انتشارات مكتب وحى، چاپ اول، ١٤٣١ هـ. ق، طهران - ايران.
- معادشناسى:** علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، ١٠ ج، انتشارات نور ملكوت قرآن، چاپ يازدهم، ١٤٢٧ هـ. ق، مشهد مقدس - ايران.
- معالم الدين و ملاذ المجتهدين:** عاملی، جمال الدين حسين بن زين الدين، محقق: سيد منذر حكيم؛ ٢ ج، انتشارات مؤسسة الفقه، چاپ اول، ١٤١٨ هـ. ق، قم - ايران.
- المعجم الكبير:** طبراني، سلفی، حمدي عبد المجيد، ٢٥ ج، انتشارات دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم.
- معدن الجواهر و رياضة الخواطر:** كراچكى، محمد بن على، محقق و مصحح: احمد حسيني، ١ ج، انتشارات المكتبة المرتضوية، چاپ دوم، ١٣٩٤ هـ. ق، تهران - ايران.
- المغازى:** واقدی، محمد بن عمر، محقق: مارسدن جونس، انتشارات مؤسسة الأعلمی، چاپ سوم، ١٤٠٩ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- الملل و النحل:** الشهرستاني، محمد بن عبد الكريم، محقق: محمد بن فتح الله بدران، ٢ ج، انتشارات الشريف الرضى، چاپ سوم، ١٣٦٤ هـ. ش، قم - ايران.
- مناقب آل أبى طالب عليهم السلام:** ابن شهر آشوب مازندراني، محمد بن على، ٤ ج، انتشارات علامه، چاپ اول، ١٣٧٩ هـ. ق، قم - ايران.
- مناقب على بن أبى طالب عليهما السلام:** اصفهاني، ابن مردويه، ١ ج، انتشارات دار الحديث، چاپ دوم، ١٤٢٤ هـ. ق، قم - ايران.
- المنتخب:** الطريحي النجفي، فخر الدين، محقق: نضال على، ١ ج، انتشارات مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، چاپ اول، ١٤٢٤ هـ. ق، بيروت - لبنان.
- منهاج البراعة فى شرح نهج البلاغة:** هاشمى خويى، ميرزا حبيب الله، مترجم: حسن حسن زاده آملی، و محمد باقر كمره اى، محقق / مصحح: ابراهيم ميانجى، ٢١ ج، انتشارات مكتبة الإسلامية، چاپ چهارم، ١٤٠٠ هـ. ق، تهران - ايران.
- منهاج الكرامة فى معرفة الإمامة:** علامه حسين بن يوسف حلى، تحقيق: عبدالرحيم مبارك، ناشر: تاسوعا، مشهد مقدس، ١٣٧٩ هـ. ش.
- مهرتابان:** علامه آية الله حسيني طهراني، حاج سيد محمد حسين، ١ ج، انتشارات علامه طباطبائي،

- چاپ پنجم، ۱۴۲۳ ه. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- مهر فروزان: آیه الله حسینی طهرانی، حاج سیّد محمّد محسن، ۱ ج، انتشارات مکتب وحی، چاپ دوّم، ۱۴۳۹ ه. ق، طهران - ایران.
- میزان الاعتدال فی نقد الرجال: أبی عبدالله محمّد بن أحمد بن عثمان الذهبی، انتشارات دار المعرفة، بیروت، ۴ ج.
- المیزان فی تفسیر القرآن: علامه طباطبائی، حاج سیّد محمّد حسین، ۲۰ ج، انتشارات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ پنجم، ۱۴۱۷ ه. ق، قم - ایران.
- ناسخ النوار یخ: سپهر، محمّد تقی، ۵ ج، انتشارات اسلامیّه، ۱۳۹۲ ه. ش، طهران - ایران.
- نهج الفصاحة: پاینده، ابوالقاسم، ۱ ج، انتشارات دنیای دانش، چاپ چهارم، ۱۳۸۲ ه. ش، طهران - ایران.
- نور ملکوت قرآن: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سیّد محمّد حسین، ۴ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ سوم، ۱۴۲۷ ه. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- الهدایة الكبرى: خصیبی، حسین بن حمدان، ۱ ج، انتشارات البلاغ، ۱۴۱۹ ه. ق، بیروت - لبنان.
- الوافی بالوفیات: صفدی، محقق: أحمد الأرنؤوط وترکی مصطفی، ۲۹ ج، انتشارات دار إحياء التراث، ۱۴۲۰ ه. ق، بیروت - لبنان.
- الوافی: فیض کاشانی، محمّد محسن بن شاه مرتضی، ۲۶ ج، انتشارات کتابخانه امیرالمؤمنین علی علیه السلام، چاپ اوّل، ۱۴۰۶ ه. ق، اصفهان - ایران.
- وظیفه فرد مسلمان در حکومت اسلام: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سیّد محمّد حسین، ۱ ج، چاپ اوّل، ۱۴۱۰ ه. ق، مشهد مقدّس - ایران.
- وفیات الأعیان و أبناء أبناء الزمان: ابن خلکان، تحقیق: إحسان عباس، ۷ ج، انتشارات دارالتقافة، بیروت - لبنان.
- وقعة صفین: نصر بن مزاحم، محقق: عبدالسلام محمّد هارون، ۱ ج، انتشارات مکتبة آیه الله المرعشی النجفی، چاپ دوّم، ۱۴۰۴ ه. ق، قم - ایران.
- ولایت فقیه در حکومت اسلام: علامه آیه الله حسینی طهرانی، حاج سیّد محمّد حسین، محقق: محسن سعیدیان، ۴ ج، انتشارات علامه طباطبائی، چاپ دوم، ۱۴۲۱ ه. ق، مشهد مقدّس - ایران.

آثار منتشره

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دوره علوم و مبانی اسلامی شیعی

آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی و حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سرهما - که توسط این انتشارات به زیور طبع آراسته گردیده، به شرح ذیل است:

۱. تفسیر (قرآن - حدیث)

انوار الملکوت: این کتاب در ادامه سلسله مباحث «انوار الملکوت» می باشد که توسط مرحوم علامه طهرانی - رضوان الله علیه - طی سخنرانی هایی در ماه مبارک رمضان ۱۳۹۰ هجری قمری در مسجد قائم طهران، ایراد شده و چکیده آن را در جُنگ های خود ثبت نموده بودند. این دست نوشته ها بعد از رحلت ایشان، در دو جلد تنظیم و با ترجمه آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی منتشر شده است.

تفسیر آیه نور: این کتاب حاصل بیانات گهربار حضرت علامه طهرانی - رضوان الله علیه - پیرامون تفسیر عرفانی و اخلاقی آیه مبارکه نور ﴿اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ﴾ در مسجد قائم طهران می باشد، که صوت آن پس از ویرایش و تصحیح به همراه مقدمه ای نفیس از فرزند بزرگوارشان حضرت آیه الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

شرح فقراتی از دعای افتتاح: کتاب حاضر، حاصل ده جلسه برجای مانده از فرمایشات حضرت علامه آیه الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله سره - در شرح دعای شریف افتتاح است، که در شب های ماه مبارک رمضان در جمع رفقا و شاگردان سلوکی خویش، به شرح و تبیین اسرار و نکات عرفانی و توحیدی این دعای عالیة المضامین پرداخته بودند.

شرح فقراتی از دعای ابوحمزه ثمالی: این کتاب شرح و ترجمه ای است شیوا و دلنشین با محتوای عرفانی - اخلاقی پیرامون دعای شریف ابوحمزه ثمالی، که حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در شب های ماه مبارک رمضان در مسجد قائم ایراد فرموده بودند، که پس از تصحیح و تحقیق، در دو مجلد تبویب گردیده است.

حیات جاوید: این کتاب شریف شرح و تفسیری است شیوا و رسا بر وصیت نامه معجز بیان

حضرت امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب به فرزندشان امام حسن مجتبی علیه‌السلام که در بازگشت از جنگ صفین در منطقه‌ای به نام حاضرین بیان فرمودند که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - به تألیف آن اقدام نمودند.

عنوان بصری: مجموعه‌ای است مشتمل بر متن سخنرانی‌های حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در شرح حدیث شریف عنوان بصری، که طی سالیانتمادی برای شائقین مسلک و مکتب عرفان و توحید بیان فرمودند. شرح مبسوط این حدیث، تحت عنوان *سرار ملکوت* به قلم خود ایشان تألیف گردیده است.

آموزه‌های معرفت: این اثر شرح دعای عظیم‌الشان ابوحمره ثمالی می‌باشد که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - طی سالیانتمادی برای طالبین معرفت ایراد فرموده و در آن به شرح و تفسیر مضامین عرش بنیان دعا و تشریح موانع سیر و تبیین وضعیّت و اوصاف بندگان و کیفیّت ربط بین خلایق و پروردگار در مقام عبودیت پرداخته‌اند.

جلوه‌های معرفت: این اثر مشتمل بر خطبه‌هایی است که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در سنوات مختلف در اعیاد سعید فطر و قربان ایراد فرموده‌اند، و در آن با تبیین مسئله توحید و مقام ولایت، به توضیح عوامل هدایت و سعادت انسان پرداخته‌اند.

۲. اخلاق

آیین رستگاری: این کتاب حاصل بیانات ارزشمند حضرت علامه آیه‌الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - پیرامون ارکان، آداب و امور لازمه سیر و سلوک الی الله است که برای یکی از اصدقای ایمانی خویش بیان فرموده‌اند، که به همراه مقدمه و تصحیح فرزند بزرگوارشان حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

سالک آگاه: این کتاب مشتمل بر متن سخنرانی‌های حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد که در مناسبت‌های مختلف پیرامون علم و علما ایراد فرموده‌اند، که به همراه مقدمه و تعلیقات و تصحیحات حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

مبانی اخلاق در آیات و روایات: این اثر متن سخنرانی‌های حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در طرح مبانی اخلاقی می‌باشد که در زمینه تفسیر آیات قرآن و همچنین سایر متون دینی در مناسبت‌های مختلف ایراد گردیده است. این

کتاب در دو مجلد به همراه مقدمه حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - منتشر شده است.

۳. فلسفه و عرفان و کلام

مبانی تشیع: این اثر حاصل ۸ مجلس از بیانات حضرت علامه آیه الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در باب مباحث اعتقادی تشیع می باشد که طی آن برخی از مباحث کلامی مانند جبر و اختیار و خیر و شر و ... از منظر عارفان الهی بیان گردیده است.

سرّ الفتوح ناظر بر پرواز روح: این کتاب مقاله ای است ناظر بر کتاب پرواز روح که از خامه علامه آیه الله العظمی حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - تراوش یافته و به تبیین انظار و آرای متعالی مکتب عرفان و توحید در نهایت سیر تکاملی بشر پرداخته است که به جهت تبیین و توضیح بیشتر حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - این مقاله را مقرون به مقدمه و تعلیقاتی نموده اند.

اسرار ملکوت: این اثر شرحی است بر حدیث امام جعفر صادق علیه السلام به روایت «عنوان بصری» که عمل به مضامین آن از دیرباز مد نظر علمای بزرگ عرفان و اخلاق بوده است، که حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - آن را در سه مجلد تألیف نمودند. این مجموعه بهترین مبیین و معرف افکار و مبانی سلوکی مرحوم علامه طهرانی - رضوان الله علیه - می باشد. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

حریم قدس: مقاله ای در سیر و سلوک اِلی الله است که توسط حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به عنوان مقدمه ای بر ترجمه فرانسوی کتاب شریف «لبّ اللباب در سیر و سلوک اولی الألباب» تألیف حضرت علامه طهرانی - قدس الله سره - نگارش یافته است. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

افق وحی: این کتاب نقد نظریات و پاسخ به شبهات دکتر عبدالکریم سروش پیرامون وحی و رسالت می باشد. از آنجا که پاسخ برخی از بزرگان و فضلاء به این شبهات، خود دارای نقاطی شبهه برانگیز و حتی خارج از حیطه مورد بحث بوده و باعث تقریر و تثبیت نظریات صاحب مقاله می شد، حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - تأملی هم در این پاسخ ها نموده اند.

گلشن اسرار: این کتاب شرحی بر حکمت متعالیه صدر المتألهین شیرازی است که توسط حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در درس خارج فلسفه بیان شده است.

سیره صالحان: مجموعه محقق و منقح ۱۶ جلسه از بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - پیرامون حجیت فعل و کلام اولیای الهی و منجزیت آن نسبت به دیگران که در سال ۱۴۳۲ هجری قمری بیان گردیده است.

۴. فقه و اصول

صلاة الجمعة: این رساله فقهی که به زبان عربی تألیف گردیده است، تقریرات درس خارج فقه حضرت آیه‌الله سید محمود شاهرودی می‌باشد که توسط حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیهما - نگارش یافته و به ضمیمه تعلیقات فرزند ایشان، حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - به زیور طبع آراسته گردیده است.

ترجمه صلاة الجمعة: این کتاب توسط مجمع تحقیق مکتب وحی، تحت إشراف حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - منتشر شده است.

رسالة اجتهاد و تقلید: این کتاب حاوی تقریر بحث‌ها و درس‌های مرحوم آیه‌الله شیخ حسین حلّی در حوزه علمیه نجف، به تحریر حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیهما - می‌باشد که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - با ترجمه، توضیح و تعلیقاتی بر اتقان این اثر افزوده‌اند.

این کتاب با عنوان *الدّر النّضید فی الاجتهاد و التقلید* به عربی نیز منتشر شده است.

مباحث فقهی: این کتاب شریف، متن جلسات سخنرانی حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در مسجد قائم طهران می‌باشد که در آن با بیانی شیوا و دلنشین برخی از احکام مبتلابه فقهی را برای نمازگزاران و سالکان راه خدا تبیین نموده‌اند.

فقاہت در تشیع: این کتاب عبارت است از خاتمه‌ای که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - بر کتاب اجتهاد و تقلید والد مکریشان نگاشته‌اند، که بنا بر اهمیت موضوع به صورت مستقل با مقدمه‌ای مفصل در باب شرایط مرجعیت و افتاء و وظایف مراجع تقلید تدوین گردیده است. کتاب حاوی دیدگاه اهل معرفت در این باب است.

رسالة طهارت انسان: این رساله خلاصه مباحثی پیرامون بررسی فنی و فقهی طهارت ذاتی مطلق انسان است که حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس سره - در درس خارج فقه ایراد و سپس با قلمی شیوا تحریر نموده‌اند. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

اجماع از منظر نقد و نظر: مسئله اجماع یکی از ادله اربعه فقاہت و اجتهاد است که بدون داشتن اصل و ریشه‌ای الهی، در فقه شیعی راه یافته و به معارضه با ادله متقنه الهیه پرداخته است.

حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در این اثر با نگرشی انتقادی و بنیادین و متقن، به تبیین این موضوع اقدام نموده اند.

نوروز در جاهلیت و اسلام: این اثر تحقیقی است پیرامون نوروز و آداب آن در قبل و بعد از اسلام، که حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - از منظر عقل و شرع و براساس مبانی و مطالب والد بزرگوارشان، به تحلیلی شیوا و جامع درباره نوروز و بدعت‌های وارده در دین مقدس اسلام پرداخته‌اند.

رساله عمره مفرده: این رساله درباره عدم مشروعیت تکرار عمره مفرده در کمتر از یک ماه می‌باشد، که حاصل بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - در درس خارج فقه بوده است.

۵. تاریخی و اجتماعی

مناقب اهل بیت علیهم السلام: این اثر شامل ۷ مجلس از بیانات گهربار حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - در باب مناقب اهل بیت، به خصوص امیرالمؤمنین و امام هادی علیهم السلام است که طی آن شمه‌ای از تاریخ و خصوصیات آن حضرات بیان شده است.

أربعین در فرهنگ شیعه: این رساله تألیف حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - است که در آن عنوان «أربعین» در فرهنگ شیعه از جوانب مختلف مورد بررسی قرار گرفته و به اثبات رسیده است که این عنوان از مختصات حضرت سیدالشهدا علیه السلام است. این اثر به زبان عربی نیز ترجمه و منتشر شده است.

سیری در تاریخ پیامبر اکرم صلی الله و علیه و آله و سلم: این اثر حاصل مجالس حضرت آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - در بیان تاریخ اسلام با رویکرد تحلیل و بررسی تاریخ پیامبر اکرم و تأثیر آن بر نگرش انسان به معارف شریعت می‌باشد، که در زمان حیات والد معظّمشان، حضرت علامه آیه‌الله حسینی طهرانی - رضوان الله علیه - ایراد شده و در دو مجلد تبویب گردیده است.

۶. یادنامه و تذکره

مهر تابناک: علامه آیه‌الله العظمی حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی و فرزند بزرگوارشان آیه‌الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سرهما - به مناسبت‌های مختلف از شمه‌ای از احوالات و تاریخ حیات پر برکت حضرت علامه آیه‌الله العظمی حاج سید علی قاضی طباطبائی - قدس الله نفسه الزکیة - برای بیان مطالب راقی و متعالی مکتب عرفان بهره

برده‌اند، که این مطالب ارزنده در مجموعه‌ای جمع‌آوری و در اختیار مشتاقان معرفت و رهجویان مسیر حقیقت قرار گرفته است.

نفحات انس: این نوشتار بیانات حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - در تبیین شخصیت عارف کامل حضرت حاج سید هاشم حداد - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد، که به طرح دقیق آموزه‌های اصیل عرفانی، به خصوص بحث انسان کامل و حجیت سیره و فعل ولی مطلق الهی و ملازمت روحی و معیت او با ائمه اطهار علیهم السلام می‌پردازد.

مهر فروزان: این کتاب، نمایی اجمالی از شخصیت علمی و عرفانی و اخلاقی عارف بالله حضرت علامه آیه‌الله العظمی حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد که توسط فرزند ایشان، حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - به رشته تحریر درآمده است. این کتاب با عنوان الشمس المنيرة به عربی نیز ترجمه شده است.

۷. دوره محقق و مهذب مکتوبات خطی، مراسلات و مواعظ

مطلع انوار: این موسوعه گرانسنگ حاصل دست‌نوشته‌ها و ثمره عمر شریف حضرت علامه آیه‌الله حاج سید محمدحسین حسینی طهرانی - قدس الله نفسه الزکیة - می‌باشد که تحت عنوان مکتوبات و مراسلات و مواعظ جمع‌آوری نموده بودند، که پس از رحلت ایشان به صورت محقق، مهذب و مبوب در چهارده مجلد به همراه مقدمه، تصحیح و تعلیقه‌های نفیس فرزند ایشان حضرت آیه‌الله حاج سید محمدمحسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - طبع گردیده است. اهم مباحث مجلدات آن به شرح ذیل است:

جلد اول: مراسلات، ملاقات‌ها و احوالات شخصی مؤلف محترم به قلم خود؛ قصص و حکایات اخلاقی و عرفانی، تاریخی و اجتماعی؛ **جلد دوم:** مختصری است از ترجمه و تذکره اساتید اخلاق و عرفان مؤلف محترم؛ **جلد سوم:** ترجمه و تذکره عدّه‌ای از بزرگان و علما و شخصیت‌های تأثیرگذار. **جلد چهارم:** عبادات و ادعیه و اخلاق؛ **جلد پنجم:** ابیات فلسفی و عرفانی؛ هیئت و نجوم و علوم غریبه؛ ادبی و بلاغی؛ **جلد ششم:** اجازه‌نامه‌های روایی و اجتهادی مؤلف؛ مباحث تفسیری و روایی؛ **جلد هفتم:** ابیات فقهی (فقه خاصه، عامه و مقارن) و مباحث اصولی؛ **جلد هشتم:** ابیات کلامی (مبدأ، معاد، مساوی)؛ **جلد نهم:** ابیات کلامی (پیرامون اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام)؛ **جلد دهم:** یادداشت‌ها و برگزیده‌هایی از کتب تاریخی و اجتماعی؛ **جلد یازدهم:** ابیات رجالی؛ متفرقات (پزشکی، لطائف و...)؛ **جلد دوازدهم و سیزدهم:** خلاصه مواعظ مؤلف در ماه مبارک رمضان سنه ۱۳۶۹ و ۱۳۷۰ قمری؛ **جلد چهاردهم:** فهارس عامه این موسوعه (آیات، روایات، اشعار، اعلام و...).

نرم افزار

کیمیای سعادت: این نرم افزار شامل ۸۶ جلد کتاب از آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمدحسین حسینی - رضوان الله علیه - و ۲۲ جلد کتاب از تألیفات حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سره - و متن بیش از ۷۰۰ سخنرانی و مقاله می باشد.

آوای ملکوت: این نرم افزار جامع، مشتمل بر آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی و حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس الله سرهما - می باشد که در قالب ۵ فلش (صوتی - تصویری) با عناوین ذیل منتشر شده است:

آوای ملکوت ۱ (ندای معرفت):

- مجموعه آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی (رضوان الله علیه) شامل: متن ۸۵ جلد کتاب و متن و صوت ۱۳۰ جلسه از بیانات و مواعظ.
- مجموعه آثار حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی (قدس سره) شامل: متن ۲۲ جلد کتاب، متن و صوت: ۲۴۰ جلسه در شرح حدیث عنوان بصری؛ ۲۷۷ جلسه در شرح دعای ابوحمزہ ثمالی؛ ۷۳ جلسه در بیان سلوک خانواده (مبانی سیر و سلوک الی الله)؛ ۱۸۷ جلسه در طرح مبانی اسلام؛ ۷۹۳ جلسه در شرح فلسفه (اسفار اربعه)؛ ۲۱۶ جلسه در درس منظومه؛ ۴۶۹ جلسه در شرح اصول فقه؛ ۱۰۸ جلسه در شرح قواعد فقهیه؛ ۲۴۹ جلسه در شرح فقه؛ و بانک صوت ادعیه و مناجات، مدایح و مرثی، صدای بزرگان.

آوای ملکوت ۲ (کتب صوتی): ۴۰ عنوان کتاب صوتی از آثار حضرت علامه آیه الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی و حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی رضوان الله علیهما.

آوای ملکوت ۳ (مجموعه تصویری شرح حدیث عنوان بصری): ۱۱۵ جلسه فیلم بیانات و مواعظ حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - در شرح حدیث عنوان بصری.

آوای ملکوت ۴ (مجموعه تصویری شرح دعای ابوحمزہ ثمالی): ۱۲۳ جلسه فیلم بیانات و مواعظ حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - در شرح و تفسیر دعای ابوحمزہ ثمالی طی ماه های رمضان سال ۱۴۳۰ الی ۱۴۳۸ ه. ق.

آوای ملکوت ۵ (مجموعه تصویری طرح مبانی اسلام): ۲۱ جلسه فیلم بیانات و مواعظ حضرت آیه الله حاج سید محمد محسن حسینی طهرانی - قدس سره - با موضوع مبانی سیر و سلوک الی الله و ۷۰ جلسه فیلم بیانات و مواعظ با عنوان طرح مبانی اسلام در مناسبت های مختلف مانند اعیاد فطر، غدیر، نیمه شعبان، جایگاه اهل علم، جلسات شهرستان ها و ...